UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

POLITICI ŞI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII

SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ŞTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
A CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE
- 20-21 NOIEMBRIE 2008, BUCUREŞTI -

VOL. 3
EXISTĂ SOLUȚII PENTRU CONFLICTE?

Coordonator: dr. Constantin MOŞTOFLEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREŞTI, 2008

***Moderatori**:*
CS I dr. Gheorghe VĂDUVA
CS III dr. Alexandra SARCINSCHI

Comitet ştiinţific:
Dr. Nicolae DOLGHIN
CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

Secretar ştiinţific:
CS Vasile POPA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
POLITICI ŞI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂŢII (2008, Bucureşti)
Politici şi strategii în gestionarea conflictualităţii: 20-21 noiembrie 2008, Bucureşti/ Universitatea Naţională de Apărare „Carol I". - Bucureşti: Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2008
5 vol.
ISSN 2065 - 1244

Vol. 1: coord.: Constantin Moştoflei.
ISSN 2065 - 1244

I. Moştoflei, Constantin (coord.)
II. Universitatea Naţională de Apărare „Carol I" (Bucureşti)

355.45(498)063

Coperta:Elena PLEŞANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiţia precizării sursei

•Responsabilitatea privind conţinutul revine în totalitate autorilor.

ISSN 2065 - 1244

CUPRINS

GESTIONAREA CRIZELOR CONTEMPORANE LA NIVEL NAȚIONAL ŞI INTERNAȚIONAL *Corina GUDEI* *9*

TACTICI, TEHNICI ŞI PROCEDURI SPECIFICE OPERAȚIILOR DE STABILITATE ŞI SPRIJIN
Costel IONESCU *25*

SOLUȚII NOI LA PROVOCĂRI CONFLICTUALE NOI
Dr. Costică SILION *30*

INDEPENDENȚA REPUBLICII KOSOVO - Soluția finală pentru încheierea unui conflict -
Adriana UNGUREANU *40*

RĂZBOIUL SFÂNT – ÎNTRE OCCIDENT ŞI LUMEA MUSULMANĂ
Dr. Anghel ANDREESCU
Dr. Nicolae RADU *47*

COMBATEREA TERORISMULUI ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII GLOBALE
Mihai PÎRVA *57*

SECURITATE ŞI TERORISM – JIHADUL ECONOMIC
Mihai PÎRVA *68*

DJIHADUL – ÎNTRE MIT ŞI REALITATE
Isabela ANCUȚ *79*

IDEOLOGIA RĂZBOIULUI SFÂNT ÎN CĂRȚILE SFINTE, PRECUM ŞI ÎN ALTE RELIGII *Isabela ANCUȚ* *89*

DILEMA CONTEMPORANĂ A OPERAȚIILOR DE STABILITATE ŞI RECONSTRUCȚIE *Pascu FURNICĂ* *103*

MEDIEREA – O ALTERNATIVĂ PENTRU SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR
Cristina Laura MAIER *118*

TENDINȚE NOI ÎN EVOLUȚIA TEORIEI ŞI PRACTICII RĂZBOIULUI
Cezar COBUZ *129*

NOUL RĂZBOI ÎNTRE CLASIC, DISIMETRIC, ASIMETRIC ŞI NONCONVENȚIONAL *Cezar COBUZ* *146*

DE CE SĂ ÎNȚELEGEM ISLAMUL?
Corina Nicoleta COMŞA *170*

COMBATEREA TERORISMULUI - ABORDARE PSIHOLOGICĂ ADTERORISM/ OPERAȚII PSIHOLOGICE
Manuela BRATOSIN *174*

CONFLICTUL - ÎNTRE APARIȚIE ŞI EVOLUȚIE
Gabriela GOGOȚ 183

NEGOCIEREA – O FORMĂ MODERNĂ DE REZOLVARE A CONFLICTELOR
Gabriela GOGOȚ 189

ADTERORISMUL CA SCHIMBARE DE ATITUDINE NEGATIVĂ
Aurelian BĂDULESCU
Cristian DELCEA 196

MINORITĂȚILE ETNICE ŞI DEZVOLTAREA CONFLICTELOR
Aurel CORDUNEANU
Alexandru STOICA 214

CRIZELE CA MANIFESTĂRI ALE DEZECHILIBRELOR SOCIALE
Georgiana CSERI 224

TERORISMUL AERIAN. SECURIZAREA „PORȚILOR AERIENE”
Ştefan DĂNILĂ 234

EFECTELE GLOBALE ALE ISTORIEI CONFLICTELOR DIN ORIENTUL MIJLOCIU *Mariana ANCUȚ 245*

ECUAȚIA TERORISM - MEDIUL DE SECURITATE. ACTUALITATE ŞI TENDINȚE LA NIVEL REGIONAL ŞI MONDIAL
Teodor POPA 255

GLOBALIZAREA ŞI SECURITATEA ECONOMICĂ
Marinela GEAMĂNU
Ioana MURARIU 264

BAZE TEORETICE ÎN STUDIUL CONFLICTELOR
Dr. Gheorghe CALOPĂREANU 271

DESPRE ROLUL ŞI LOCUL ACȚIUNILOR MILITARE ÎN CONFLICTELE CONTEMPORANE *Dr. Gheorghe CALOPĂREANU 276*

GESTIONAREA CONFLICTELOR LA NIVEL EUROATLANTIC
Gabriel CREȚU 281

CONSIDERAȚII PRIVIND STAREA CONFLICTUALĂ MONDIALĂ LA ÎNCEPUT DE MILENIU
Nicuşor MOLDOVAN
Amelia-Mariana MOLDOVAN 296

CONFLICTELE ŞI MASS-MEDIA
Zoltan BALINT
Florin HULEA 308

MANAGEMENTUL CRIZELOR DE ORDINE PUBLICĂ
Zoltan BALINT
Benedict SÎRBU 312

INTERVENȚIA MILITARĂ, SOLUȚIE A CONFLICTELOR ÎN SECOLUL XXI?
Cosmina COVATARIU..... 317

INDEX DE AUTORI 330

SECȚIUNEA A III-A
EXISTĂ SOLUȚII PENTRU CONFLICTE?

GESTIONAREA CRIZELOR CONTEMPORANE LA NIVEL NAȚIONAL ŞI INTERNAȚIONAL

Corina GUDEI*

Conflict management is increasingly being approached in management literature because it contributes to a better knowledge of individual and group behavior within an organization. As a form of human interaction, conflict is the wanted interference of either an individual or a group in the effort of achieving the goals of one or more groups. If a conflict exists or not, it is ultimately a matter of perception, to be considered in the light of the involvement of domestic and international organisms and of enforcing the rules of humanitarian law and human rights.

În preambulul Cartei ONU, este prezentat scopul acestei organizații „de a feri generațiile viitoare de fulgerul războiului prin unirea forțelor membrilor şi în vederea menținerii păcii şi securității internaționale şi prin garantarea că forța armată nu va fi folosită decât în interesul colectiv".

Aceeaşi Cartă ONU, permite, totodată, comunităților umane din diferite zone să-şi organizeze propriile sisteme colective de securitate cu caracter regional, cu condiția ca scopurile să fie compatibile cu cele ale forumului mondial.

Instrumentele juridice folosite în procesul prevenirii conflictelor sunt incluse în Carta Organizației Naițunilor Unite, cu precădere în articolele 1, 11(2), 24, capitolele VI şi VII, articolele 40, 41 şi articolul 99. În art. 1 se arată că scopul Organizației Națiunilor Unite este: ,,să mențină pacea şi securitatea internațională şi, în acest scop, să ia măsuri colective eficiente pentru prevenirea şi eradicarea amenințărilor la adresa păcii şi să faciliteze, prin mijloace paşnice, în conformitate cu principiile justiției şi dreptului internațional, negocierile sau reglementarea paşnică a disputelor internaționale sau a situațiilor care ar putea duce la o încălcare a păcii".

Articolul 24 specifică funcțiile şi atribuțiile Consiliului de Securitate, căruia statele membre i-au conferit responsabilitatea de prim ordin a menținerii păcii şi securitäii şi implicarea sub autoritatea sa, a tuturor structurilor ONU.

Capitolele VI şi VII ale Cartei privesc reglementarea paşnică a diferendelor şi acțiunilor care pun în pericol ori încalcă pacea sau reprezintă acte de agresiune, acestea constituind elementele definitorii ale acțiunilor ONU în domeniul prevenirii conflictelor. În ceea ce priveşte reglementarea paşnică a conflictelor, în baza art. 33, Consiliul de Securitate va solicita părților în conflict reglementarea acestora prin mijloace ca: negocierea - concilierea; ancheta - arbitrajul; medierea - reglementarea pe cale juridică, asistența organismelor regionale sau alte mijloace paşnice, la alegerea părților.

În conformitate cu art. 33, statele membre sunt de acord cu investigarea de către Consiliul de Securitate a oricărei situații care ar putea da naştere unui conflict, pentru a determina în ce msură pacea şi securitatea internaională sunt amenințate.

*** Asistent universitar doctorand**

În art. 40 din cap. VI se arată că, pentru a preveni agravarea situației, Consiliul de Securitate poate solicita părților implicate să respecte anumite măsuri temporare, pe care acestea le consideră necesare sau de dorit în circumstanțe excepționale. Consiliul de Securitate poate acționa în conformitate cu art. 41 şi poate hotărî luarea măsurilor, cum ar fi: embargoul asupra armamentului sau sancțiuni de natură militară.

Dincolo de prevederile explicite ale Cartei asupra modului de acțiune al organismelor ONU abilitate pentru intervenia directă în prevenirea, limitarea sau restrângerea ariei conflictuale, au existat inițiative sau acțiuni având aceeaşi finalitate: rezoluțiile Consiliului de Securitate; rapoartele Comisiei speciale privind Carta ONU; rapoartele secretarului general; diplomația preventivă.

Deşi procedurile declarative, explicite, de prevenire (DECLARATOR PREVENTION) pot avea un impact redus, în sensul că descriu şi prezintă incomplet anumite tipuri de comportament, ele constituie, totuşi, cadrul unui mandat, de tipul Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948.

Există, fără îndoială, proceduri clare de luare a deciziilor. Conform art. 34 şi 35 ale Cartei, Consiliul de Securitate şi oricare stat membru poate aduce în atenția Consiliului orice conflict care amenință pacea şi securitatea internațională.

În cazul în care inițiativa aparține Consiliului de Securitate, diversele state membre se consultă pentru a cădea de acord în legătură cu oportunitatea includerii unui anume conflict pe ordinea de zi.

Dacă unul dintre statele membre doreşte includerea unui punct pe ordinea de zi, el se adresează preşedintelui Consiliului, solicitând convocarea unei reuniuni, sau în situații urgente, organizarea imediat a unei întruniri.

Proiectul de hotărâre elaborat, asupra căruia şi-au exprimat punctele de vedere statele care-l inițiază, poate fi adoptat ca Rezoluție în Consiliul de Securitate. Rezoluțiile ONU, întemeiate în baza prevederilor cap. VII al Cartei sunt adoptate sub autoritatea politică a Consiliului de Securitate, compus din reprezentanții celor 5 membri permanenți şi 10 membri nepermanenți. Deciziile se adoptă cu majoritate de voturi, căreia îi poate fi aplicat veto-ul unuia dintre membrii permanenți. În timpul războiului rece, procedura de adoptare a deciziilor era slabă, iar dreptul de veto era folosit ca instrument al confruntării ideologice.

O altă modalitate de adoptare a unei Rezoluții este Intervenția Secretarului General. Acesta poate fi solicitat să joace rolul unui mediator şi consultant a numeroase guverne în domeniul prevenirii conflictelor. În exercitarea atribuției de prim administrator al Națiunilor Unite, el adoptă hotărâri ce pot fi considerate decizii politice. Art. 99 îi conferă puteri care depăşesc cu mult pe cele acordate oricăruia dintre liderii unei organizații internaționale. El poate ,,supune atenției Consiliului de Securitate orice problemă care, în opinia sa, ar amenința menținerea păcii şi securității internaționale”.

În temeiul art. 11.3 al Cartei ONU, Adunarea Generală poate aduce în atenția Consiliului de Securitate situații de natură să pună în pericol pacea şi securitatea internațională. În astfel de cazuri, atât Secretarul General, cât şi Consiliul de Securitate pot acționa pentru: a lua măsuri; a media o stare de criză; a emite un aviz.

Sistemul gestionării conflictelor urmează să fie încă dezvoltat şi consolidat. Primele acțiuni efective întreprinse de ONU la sfârşitul anilor '50, în absența unor

dezbateri prealabile, au fost, trimiterea ,,reprezentanţilor personali" ai Secretarului General în zonele potenţial periculoase, aceştia fiind totodată ,,pionierii diplomaţiei preventive", însuşită şi dezvoltată ulterior de ONU, utilizată ca metodă şi practică permanentă în toate zonele de conflict.

În 1987, a fost creat un ,,dispozitiv de alertă rapidă", organ cu structură civilă ORCI (Office for Research ant Collection of Information) şi DIESA (Departament of International Economic and Social Affairs), care au pus la punct baze de date pentru prognoză şi raportare a datelor economice, pentru identificarea indicatorilor sociali şi de mediu, stabilind drept o practică a activităţii lor, publicarea de prognoze, în ideea identificării posibilelor zone sensibile, care ar putea genera stări conflictuale.

În materie de alertare rapidă, problema nu este de a prevedea, ci de a anticipa potenţialele dificultăţi cu suficient timp înainte pentru a se putea lua oportun măsurile corective.

Majoritatea sistemelor de alertare nu se ridică la înălţimea aşteptărilor. Ele se află încă într-un stadiu embrionar şi se bazează în special pe informaţiile furnizate de serviciile secrete naţionale.

Explicaţia acestei stări de lucruri rezidă în ezitarea statelor de a cumula informaţiile pe care le deţin serviciile lor secrete şi, de asemenea, în abordările pe termen scurt ca şi de forma mentală reactivă, mai curând decât proactivă a celor care iau decizii şi modelează opinia publică la nivel naţional şi internaţional.

Sfera preocupărilor organismelor specializate în monitorizarea crizelor economice şi sociale s-a extins şi asupra domeniului fluxurilor de refugiaţi pentru a pune la dispoziţia Consiliului modalităţile cele mai eficiente de alertare rapidă în domeniul refugiaţilor. Structura funcţională a sistemului de alertare rapidă acoperea cinci faze distincte, corelate funcţional: colectarea, schimbul şi difuzarea de date; analiza datelor; coordonarea şi sinteza diverselor analize primite; formularea şi transmiterea alertării rapide; acţiunea ulterioară alertării.

Subliniem şi faptul că transmiterea de informaţii privind situaţiile de criză potenţială se efectuează cu ajutorul unor tehnologii avansate (radio satelit, Email) între sediul din New York şi celelalte sedii din întreaga lume.

Pentru realizarea securităţii europene şi prevenirea conflictelor pot fi adoptate două abordări diferite: prima, bazată pe confruntare, având la bază mijloacele de apărare individuală sau colectivă (acţiuni armate de apărare sau descurajare), iar cea de-a doua bazată pe cooperare, care renunţă la orice idee de a impune stabilitatea prin mijloace de confruntare. Scopul acestui ultim mod de abordare este, în esenţă, promovarea cooperării în sfera politică, în vederea prevenirii conflictelor şi reducerea pericolului confruntării armate.

Tratăm problematica prevenirii conflictelor prin prisma activităţii prestate de organisme internaţionale cu competenţe în acest domeniu, şi anume: NATO, OSCE şi UE. Pe parcursul timpului, NATO a dobândit o experienţă aparte în domeniul prevenirii conflictelor şi gestionării crizelor.

Noul său concept strategic a consacrat ideea că securitatea Alianţei este indisolubil legată de securitatea celorlalte state din Europa şi recunoaşte că posibilele riscuri la adresa securităţii Alianţei, rezidă într-o prim instanţă, în consecinţele

negative ale instabilității unor state din punct de vedere economic, social, politic şi chiar al rivalităților etnice şi disputelor teritoriale.

Prevenirea conflictului poate include definirea misiunilor, consultația, alarmarea, inspecțiile şi monitorizarea. Desfăşurările preventive, în mod normal, constau în forțe civile şi/sau militare care sunt trimise pentru a evita o criză. Prevenirea conflictului nu poate fi niciodată garantată. Mijloacele militare întrebuințate pentru aceste misiuni trebuie să fie concentrate pe sprijinul pe care ele pot să-l acorde eforturilor diplomatice şi politice pentru a soluționa disputa.

OSCE, compusă din 51 de state europene plus SUA şi Canada, are ca organisme principale de lucru: Întâlnirea şefilor de stat sau de guvern; Consiliul Ministerial; Comitetul Înalților Funcționari; Consiliul Permanent; Preşedintele în exercițiu; Secretarul General. Această organizație diferă de alte instituții de securitate europeană din mai multe puncte de vedere: în primul rând că, aşa cum sugera numele sau inițialele (CSCE), ea nu a fost creată ca o organizație internațională supusă dreptului internațional, ci a fost întotdeauna un organism sui generis. Până nu demult, ea reprezenta o serie de conferințe şi reuniuni care au deviat din CSCE original (Conferința de la Helsinki) şi care numai recent s-au dotat cu instituii permanente. Declarația privind principiile care guvernează relațiile reciproce dintre statele membre sau participante conțin elemente adiționale privind pacea şi securitatea şi care se întrepătrund în cadrul aşa numitelor ,,principii ale decalogului". OSCE s-a dezvoltat, aşa cum spuneam, de la un eveniment singular şi anume CSCE care a condus la Actul Final de la Helsinki, care ulterior a dus la o serie de conferințe şi forumuri. La baza sa au stat reuniunile ulterioare de la Belgrad (1977-1978), Madrid (1980-1983), Viena (1986-1989), Lisabona (1996) etc.

Comunitatea Europeană a fost constituită pe baza Tratatului de la Roma, semnat la 25 martie 1957 de Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg şi Olanda. În 1973 li s-au alăturat Danemarca, Irlanda şi Anglia, în 1981 Grecia şi în 1986 Spania şi Portugalia. Finlanda şi Suedia s-au alăturat UE la 01 ianuarie 1995, totalul țărilor membre fiind de 15. Negocierile de primire au fost încheiate, de asemenea, cu succes, de către Norvegia şi de celelalte state care au aderat până în prezent.

La Consiliul European de la Maastrich din decembrie 1991, şefii de stat şi de guvern ai țărilor Comunității au adoptat un Tratat privind Uniunea Politică şi un Tratat privind Uniunea Economică şi Monetară, care, împreună, formează Tratatul privind Uniunea Europeană, cunoscut în mod obişnuit ca Tratatul de la Maastricht. Tratatul a intrat în vigoare la 01 noiembrie 1993 în urma ratificării sale de către toate țările. O dată cu ratificarea Tratatului de la Maastricht au luat ființă noi structuri şi proceduri, iar Comunitatea Europeană a fost inclusă în Uniunea Europeană. U.E. se compune din trei ,,piloni". Primul, cunoscut ca pilonul comunitar, se bazează pe Tratatele de la Paris şi Roma, aşa cum au fost modificate prin Actul European Unic din 1986. Ceilalți doi ,,piloni", nou creați prin Tratatul asupra Uniunii Europene, se ocupă în principal de cooperarea interguvernamentală, astfel: al doilea pilon este cel al politicii externe şi de securitate comună, care se află în curs de dezvoltare; al treilea pilon se refer la cooperarea din cadrul Uniunii în sfera dreptului civil, penal şi al afacerilor interne. Tratatul privind Uniunea Europeană prevede conferințe interguvernamentale, o dată la doi ani, pentru a se evalua progresul făcut şi experiența dobândită în domeniul

politicii externe şi de securitate. De regulă, o criză internă prelungită şi nerezolvată la timp, aduce implicit intervenţia forţelor de menţinere şi restabilire a ordinii sub egida ONU, NATO sau a altor organisme internaţionale. Pentru a preveni o situaţie de acest gen, apreciem că este de mare importanţă modul în care sunt studiate, prevenite şi rezolvate turburările grave interne ale ordinii publice de către statul respectiv, iar în cazul nostru de către autorităţile publice, forţele de ordine legal constituite în statul de drept.

Cele patru Convenţii de la Geneva din 1949 relative la protecţia victimelor de război - Convenţia I-a pentru îmbunătăţirea sorţii răniţilor şi bolnavilor din forţele armate în campanie; Convenţia a II-a pentru îmbunătăţirea sorţii răniţilor, bolnavilor şi naufragiaţilor forţelor armate pe mare; Convenţia a III-a privitoare la tratamentul prizonierilor de război şi Convenţia a IV-a privitoare la protecţia persoanelor civile în timp de război - şi primul din protocoalele lor adiţionale abordează, în principal, problematica în raport strict numai cu existenţa conflictelor armate internaţionale, chiar dacă articolul 3 comun al respectivelor convenţii inserează dispoziţii aplicabile în caz armat neprezentând caracter internaţional, şi ivit pe teritoriul uneia din Înaltele Părţi Contractante.[1]

Oricum, rezultă explicit din alin. 2 al art. 1 din Protocolul adiţional II la Convenţiile de la Geneva că prevederile respectivului protocol nu se aplică ,,situaţiilor de tensiune interne şi tulburărilor interne, cum sunt - actele de dezordine publică, actele sporadice şi izolate de violenţă şi alte acte analoage care sunt conflicte armate".[2] Tulburări interne: situaţia în care, fără a fi vorba de conflict armat, se manifestă pe plan intern ciocniri de o anumită gravitate sau durată şi care comportă acte de violenţă. Aceste acte pot îmbrăca forme diferite, mergând de la manifestări spontane de violenţă până la lupta între grupuri, mai mult sau mai puţin organizate şi autorităţile aflate la putere. În aceste situaţii, care nu generează neapărat lupte deschise, autorităţile fac apel la forţele de ordine publică pentru a restabili ordinea internă.

Tensiunile interne: situaţii de criză grave (politice, religioase, rasiale, sociale, economice etc.) sau sechele, urmări ale unui conflict armat sau tulburări interne. Aceste situaţii, care nu sunt regăsite în Dreptul internaţional umanitar, sunt cele în care se găsesc frecvent deţinuţii numiţi ,,politici", indiferent cum sunt denumiţi de guvernul respectiv sau legislaţia pe care o foloseşte pentru a-i priva de libertate.[3]

La rândul său, Hans-Peter Gasser, consilier juridic în cadrul Conducerii Comitetului Internaţional al Crucii - Roii (C.I.C.R.) aduce o contribuţie valoroasă privind lămurirea conţinutului tulburărilor şi tensiunilor interne.

Un alt analist[4] se referă la efectele unor situaţii caracterizate prin violenţă în interiorul graniţelor unui stat. În plan politic, consensul minim din cadrul statului

---

[1] Ion Pitulescu, coordonator, Forţele de poliţie şi prevenirea criminalităţii, Editura Romfel, Bucureşti 1995, p.77.

[2] Ion Pitulescu, coordonator, Forţele de poliţie şi prevenirea criminalităţii, Editura Romfel, Bucureşti 1995, p.78.

[3] Documentul Actives du Comité International de la Croix-Rouge en matiér de visites aux lieux de detention dans les situations de troubles et tensions internes, p.3.

[4] Ion Pitulescu, op.cit.

dispare, iar dialogul dintre diferitele forțe politice este întrerupt. Disensiuni grave apar, de asemenea, în ordinea juridică a țării respective: recurgerea la legislația excepțională aduce, în ultimă instanță, prejudicii chiar statului de drept. Efectele sunt, în acelaşi timp, şi de ordin economic, întrucât economia unui stat în permanentă frământare se degradează progresiv, dar şi de ordin social: stările excepționale de lungă durată produc schimbări în structura socială a țării. Sunt şi alte consecințe susceptibile de a transforma fundamentele statului sau ale societății. Totuşi - susține autorul -, cele mai directe şi mai imediate efecte sunt întotdeauna cele de ordin umanitar, adică cele care afectează nemijlocit şi critic ființa umană în demnitatea sa, în bunăstarea, sănătatea, libertatea şi viața sa.

Ceea ce rezumă, într-un cuvânt, specificul situațiilor de tensiuni şi tulburări interne este suferința. Ea decurge din faptul că asemenea situații sunt caracterizate prin apariția unui grad de violență care îl depăşeşte pe cel inerent situațiilor ,,normale" (prin violență ,,normală" Gasser înțelegând, de exemplu, criminalitatea ,,obişnuită" de fiecare zi sau, pe un alt plan, măsurile de ,,reprimare curente" practicate de către aparatul polițienesc, în limitele legii). În optica aceluiaşi autor, situațiile de tensiune şi tulburări interne sunt caracterizate prin fenomene ca: arestări masive urmate, în cele mai multe cazuri, de detenție arbitrară: condiții proaste de detenție; dispariții de persoane şi detenția nedeclarată; tratamentele rele, mergând până la tortură; luări de ostatici; suspendarea sau nerespectarea celor mai elementare garanții judiciare. Toate aceste fenomene sunt expresia sau consecința unei încălcări a drepturilor fundamentale ale individului, aşa cum au fost proclamate prin Declarația universală a drepturilor omului (1948) şi garantate prin diferitele tratate referitoare la drepturile omului şi chiar prin dreptul cutumiar.

O abordare deosebit de interesantă o realizează Asbjorn Eide în articolul Tulburări şi tensiuni interne[5]. Printre altele, el consideră că atunci când ne referim la dreptul internațional aplicabil în regiunile cu tulburări şi tensiuni interne, trebuie menționată clauza denumită ,,echapatoires" (derogatorie) conținută în instrumentele juridice relative la drepturile omului, cum ar fi articolul 4 al Pactului internațional al Națiunilor Unite relativ la drepturile civile şi politice, articolul 15 al Convenției interamericane. În termenii acestei clauze, autoritățile statului pot, în anumite circumstanțe, să ia măsuri care să deroge de la obligațiile pe care şi le-au asumat privind protejarea şi respectarea drepturilor omului şi libertăților fundamentale. Aşa, de exemplu, alineatul 1 al articolului 4 din Pactul menționat prevede că ,,În cazul în care un pericol public excepțional amenință existența națiunii şi este proclamat printr-un act oficial, statele părți la prezentul Pact pot ca, în limita strictă a cerințelor situației, să ia măsuri derogatorii de la obligațiile prevăzute în Pact, cu condiția ca aceste măsuri să nu fie incompatibile cu celelalte obligații pe care le au potrivit dreptului internațional şi ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată numai pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială". Acest lucru se realizează dacă se îndeplinesc următoarele condiții:

[5] Asbjorn Eide, Trubles et tensions interieurs. În: Les dimensions internationales du droit humanitaire, Institut Henry Dunont, Uverco, 1986, pp. 279-295.

Prima, se referă la necesitatea existenței unei stări de urgență, care pune în pericol viața națiunii. Atunci când tulburările şi revoltele sunt o manifestare a unei voințe generale de participare la conduita afacerilor publice, autoritățile nu sunt în drept să utilizeze clauza derogatorie în scopul protejării unei clase sau a unui grup şi, astfel, structura economică şi politică dată. Statul nu trebuie, deci, să recurgă la această clauză decât atunci când viața întregii națiuni, inclusiv a opoziției, se află în pericol - spune Eide.

A doua condiție o reprezintă proclamarea oficială a stării de urgență, în baza căreia o derogare nu poate fi făcută decât atunci când este strict necesară pentru rezolvarea unei probleme date. De exemplu, atunci când agitația este manifestarea voinței populare de participare la viața politică, adică de un drept recunoscut prin articolul 25 al Pactului internațional relativ al drepturilor civile şi politice, orice derogare trebuie însoțită de eforturi vizând crearea condițiilor politice necesare participării generale a populației la conducerea treburilor publice.

O a treia condiție se referă la interdicția derogărilor fondate pe discriminări, precum şi a celor care ar afecta ,,nucleul dur" al drepturilor omului, pe care deja l-am nominalizat în lucrare. Reținând cele anterior invocate, Eide subliniază totuşi, că nu toate situațiile de dezordine şi de revoltă (răscoală) sunt calificate ,,stare de urgență". Ajunşi aici, este locul să ne exprimăm părerea că există şi un al patrulea tip de conflict, care nu aparține nici celor armate internaționale, nici celor armate neinternaționale şi nici tensiunilor şi tulburărilor interne, şi anume conflictul sau conflictele întâlnite în cadrul stărilor tensionale şi cu risc crescut, în care acționează destul de curent responsabilii cu aplicarea legii pe timpul asigurării, menținerii sau restabilirii ordinii publice. Deci, tensiunile şi tulburările interne nu trebuie confundate cu aceste stări tensionale şi cu risc crescut, chiar dacă primele pot fi surse generatoare ale ultimelor. Cât priveşte delimitările şi relaționările tulburărilor interne (tensiuni interne) opinăm că acestea interne se traduc, în principal, prin comportamente publice manifeste, verbal şi faptic social, ca trăiri emoționale, motivaționale şi volitionale deosebit de intense, care concentrează, pe de o parte, nucleul respingerilor valorilor şi intereselor pe care societatea le propune ca modele culturale acționare, iar pe de altă parte, nucleul aprobărilor acelor valori şi interese, înțelegând că, la mijloc, se situează poziția indiferenților. În astfel de împrejurări, poziția factorilor cu adevărat responsabili nu se mai pune în termenii ,,voința majorității" - ,,voința minorității" aceasta cu atât mai mult cu cât, într-un stat autentic democratic, respectul voinței majorității impune ca un corelativ respectul minorității, protejarea şi a acesteia, atât timp cât, desigur, acțiunile ei sunt conforme legii.

În realizarea acestor funcții, responsabilii cu aplicarea legii trebuie să se călăuzească după unele norme de comportament, care să țină seama de particularitățile împrejurărilor. Din acest punct de vedere, studiul întreprins ne-a condus la concluzia că o abordare sistematică şi exigentă a realizat în domeniu Hans Peter Gasser, drept pentru care prezentăm mai jos regulile pe care autorul le-a grupat în forma unui proiect de Declarație[6].

6 Hans Peter Gasser – Declarație asupra normelor umanitare minimale, pp.350-356.

1. Această declarație reafirmă normele umanitare minimale care sunt aplicabile în toate situațiile, înțelegând: violențe, tulburări interne, tensiuni interne şi pericol excepțional, şi de la care nu se poate deroga în nici o circumstanță. Aceste norme trebuie să fie respectate atunci când starea de asediu a fost sau nu proclamată.

2. Aceste norme vor fi respectate şi aplicate la fiecare persoană, fiecare grup de persoane, fiecare autoritate, independent de statutul juridic şi fără nici o discriminare cu caracter defavorabil.

3. Fiecare va avea, în toate locurile, dreptul de a fi recunoscut în calitate de persoană în fața legii. Toate persoanele, inclusiv acelea care sunt private de libertate, au dreptul la respectul persoanei lor, onoarei şi convingerilor lor, la respectul libertății de gândire şi de conştiință şi la practicile lor religioase. Ele vor fi tratate, în toate circumstanțele, cu umanitate, fără nici o distincție pe criterii defavorabile. Sunt şi vor fi interzise actele următoare:

a) atentatele asupra vieții, sănătății, stării psihice sau mentale ale persoanelor, în mod deosebit omorul, tortura, mutilările, violul, de asemenea pedepsele sau tratamentele crude, inumane sau degradante, ca şi orice alte atingeri la demnitatea personală;

b) pedepsele colective contra persoanelor sau contra bunurilor lor;

c) luările de ostatici;

d) fapta de a practica, de a permite sau de a tolera dispariția involuntară de persoane, inclusiv ridicarea, răpirea sau detenția lor nesemnalată;

e) jefuirea;

f) privarea deliberată de accesul la hrană, la apă potabilă şi la medicamentele necesare;

g) amenințările sau incitarea pentru a comite unul sau altul din actele sus-menționate.

4. Toate persoanele private de libertate vor fi deținute în locuri de detenție recunoscute. Informațiile exacte privind detenția lor şi locul de deținere, înțelegând şi cazurile de transfer, vor fi rapid puse la dispoziția membrilor de familie, apărătorului lor şi a tuturor altor persoane care au un interes legitim să cunoască aceste informații. Toate persoanele private de libertate vor fi autorizate să comunice cu lumea exterioară, în special cu apărătorul lor, în măsura permisă de dispozițiile reglementărilor rezonabile impuse de autoritatea competentă.

Dreptul de a introduce un recurs efectiv, în special în baza lui habeas corpus, va fi garantat în scopul de a determina locul şederii sau starea de sănătate a persoanelor private de libertate şi de a identifica autoritatea care ordonă sau care execută măsura privativă de libertate. Toate persoanele private de libertate, în urma unei arestări sau a unei detenții, vor avea dreptul să întreprindă o procedură în cursul căreia legalitatea detenției să-i fie rapid examinată de un tribunal care să ordone eliberarea, în cazul în care detenția se va dovedi ilegală. Toate persoanele private de libertate vor fi tratate cu umanitate; ele vor primi hrană corespunzătoare şi apă potabilă, un loc şi îmbrăcăminte convenabile, vor beneficia de garanții de salubritate şi de igienă, similare condițiilor de muncă şi de viață socială.

5. Atacurile împotriva persoanelor care nu iau parte la acte de violență vor fi interzise în toate circumstanțele. De fiecare dată când recurgerile la forță sunt

inevitabile, ele trebuie să fie proporţionate cu gravitatea delictului comis sau cu scopul urmărit, iar modalitatea de executare va avea caracter gradual. Armele, alte mijloace sau alte metode interzise în cazul crizelor interne nu vor trebui utilizate în nici o circumstanţă, decât în limitele legii.

6. Sunt interzise actele sau ameninţările cu violenţă care au ca scop principal sau ca efecte previzibile răspândirea terorii în rândul populaţiei, demonstranţilor sau persoanelor care au comis infracţiuni.

7. Deplasarea ansamblului sau a unei părţi a populaţiei nu va putea fi ordonată, afară de cazurile în care securitatea persoanelor respective sau raţiuni imperative de securitate o impun. Dacă asemenea deplasări trebuie să fie efectuate, se vor lua toate măsurile pentru ca populaţia să fie transferată, apoi primită în condiţii satisfăcătoare de locuit, de igienă, de sănătate, de securitate şi de alimentaţie. Persoanele sau grupurile de persoane astfel deplasate vor fi autorizate să se reîntoarcă la locurile lor, de îndată ce circumstanţele care au impus deplasarea au dispărut. Nici un efort nu va trebui economisit pentru ca persoanele care doresc să rămână împreună să o poată face. Membrii unei familii care doresc să rămână împreună trebuie să o poată face. Persoanele astfel deplasate, vor fi libere de a se deplasa în teritoriu, cu excepţia cazurilor în care securitatea persoanelor respective sau raţiuni imperative de securitate nu impun altfel.

8. Fiecare individ se bucură de dreptul la viaţă, inerent persoanei umane. Acest drept va fi protejat prin lege. Nimeni nu va fi privat arbitrar de viaţa sa. Dincolo de garanţiile obişnuite privind dreptul la viaţă, care este inerent fiecărei persoane umane, şi interdicţiei genocidului, care sunt prezente în instrumentele în vigoare privind drepturile omului şi dreptul umanitar, cel puţin dispoziţiile următoare vor fi respectate. În ţările în care nu a fost abolită pedeapsa cu moartea, condamnările la moarte nu vor fi executate decât pentru crimele cele mai grave. Condamnările la moarte nu vor fi executate în cazul femeilor gravide şi a mamelor cu copii mici, nici în cazul copiilor sub 18 ani în momentul în care au comis delictul. Nici o condamnare la moarte nu va fi executată înainte de expirarea unui termen de cel puţin 6 luni de la data comunicării judecăţii definitive care a confirmat această condamnare la moarte.

9. Nici o condamnare nu se va pronunţa, nici o pedeapsă nu se va executa împotriva unei persoane învinuită, fără o judecare prealabilă de către un tribunal regulat constituit şi cu oferirea tuturor garanţiilor judiciare recunoscute ca indispensabile de comunitatea naţiunilor. În plus:

a) procedura va dispune ca arestatul preventiv va trebui să fie informat, fără întârziere, de detaliile infracţiunii care i se impută, va garanta să se ţină un proces în termen rezonabil şi va asigura persoana arestată preventiv, înainte şi pe toată durata procesului, de toate drepturile şi mijloacele necesare apărării sale;

b) nimeni nu va putea fi condamnat pentru o infracţiune, dacă nu va exista la bază o responsabilitate penală individuală;

c) orice persoană acuzată de o infracţiune este prezumată nevinovată, până când culpabilitatea sa nu va fi stabilită în mod legal;

d) orice persoană acuzată de o infracţiune are dreptul să fie judecată în prezenţa sa;

e) nimeni nu va putea fi forţat să depună mărturie contra lui însuşi sau să-şi recunoască vinovăţia;

f) nimeni nu va putea fi judecat sau pedepsit pentru o infracţiune pentru care el a fost deja condamnat sau achitat în urma unei judecăţi definitive, desfăşurate conform legii şi procedurii penale în vigoare;

g) nimeni nu va putea fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care nu constituie un act delictuos, conform dreptului aplicabil în momentul în care ele au fost comise.

10. Fiecare copil are dreptul la măsuri de protecţie potrivit condiţiei sale de minor şi el trebuie să primească îngrijirile şi ajutorul de care are nevoie. Copiii sub 15 ani nu vor putea să fie recrutaţi, nici autorizaţi să se înroleze în forţele sau grupurile armate, sau să ia parte la acte de violenţă. Nici un efort nu va fi omis pentru împiedicarea persoanelor sub 18 ani de a lua parte la acte de violenţă.

11. Dacă, pentru imperative ce ţin de raţiuni de securitate, este absolut necesar ca unei persoane să i se stabilească domiciliul forţat sau de a recurge la internarea sau la o detenţie administrativă, aceste decizii vor fi supuse unei proceduri regulate, prevăzute de lege şi cu oferirea tuturor garanţiilor care sunt recunoscute ca indispensabile de către comunitatea internaţională, inclusiv a dreptului la recurs sau a dreptului la revizuirea periodică.

12. În toate împrejurările, răniţii şi bolnavii care au luat sau nu parte la acte de violenţă, vor fi protejaţi, trataţi cu umanism, şi în timpul cel mai scurt posibil, ei vor primi îngrijiri medicale şi toată atenţia pe care o necesită starea lor. Nu va fi făcută nici o distincţie între ei pe alte criterii decât cele medicale.

13. Se vor lua, fără întârziere, măsurile pentru a căuta şi primi răniţii, bolnavii, şi dispăruţii, pentru a-i proteja contra jefuirii şi relelor tratamente, pentru a le asigura îngrijiri corespunzătoare; pentru căutarea morţilor, pentru a împiedica jefuirea cadavrelor şi pentru a-i înmormânta.

14. Personalul sanitar şi religios va fi respectat şi protejat. El va primi întregul ajutor disponibil în exercitarea atribuţiilor sale şi nu va fi constrâns la sarcini incompatibile cu misiunea sa umanitară. Nimeni nu va fi pedepsit pentru că a exercitat o activitate cu caracter medical, conform deontologiei, indiferent cine a fost beneficiarul acestei activităţi.

15. În situaţiile de violenţă, tulburări interioare, tensiuni interne şi de pericol public excepţional, va trebui să fie acordate toate facilităţile organizaţiilor umanitare pentru a le permite să-şi exercite sarcinile umanitare.

16. Respectând aceste norme, nu va fi precupeţit nici un efort pentru a proteja drepturile grupurilor, minorităţilor şi popoarelor, inclusiv demnitatea şi identitatea acestora.

17. Respectarea acestor norme nu va avea efecte asupra statutului juridic al autorităţilor, grupurilor, minorităţilor sau a persoanelor care vor fi angajate într-o situaţie de violenţă, tulburări interioare, tensiuni interne sau de pericol public, excepţional.

18. Nici o dispoziţie ale prezentelor norme nu va fi interpretată ca restrângând sau diminuând dispoziţiile unui instrument de drept internaţional umanitar sau de drepturile omului. Nici o restricţie şi nici o derogare de la drepturile fundamentale ale

omului, care sunt recunoscute sau care există într-o țară în virtutea legislației, tratatelor, regulamentelor, cutumei sau principiilor umanității, nu vor fi admise pe motiv că prezentele norme nu recunosc aceste drepturi sau le recunosc parțial. La articolul 4 din Carta Drepturilor Fundamentale se prevede ,,interzicerea torturii şi a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante[7].“Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”. Art. 21, ,,Nediscriminarea”, prevede că: ,,se interzice orice formă de discriminare, în special datorită sexului, rasei, culorii, originii etnice şi sociale, caracteristicilor genetice, limbii materne, religiei sau convingerilor, apartenenței la o minoritate național, averii, naşterii, unui handicap, vârstei sau orientării sexuale”. Este interzisă orice discriminare referitoare la naționalitate, în raport cu aplicarea Tratatului de Constituire a Comunității Europene şi a Tratatului referitor la Uniunea Europeană şi fără a prejudicia dispozițiile speciale cuprinse în aceste tratate. Cu privire la securitatea socială şi ajutorul social, în articolul 34 se prevede că: ,,Uniunea recunoaşte şi respectă dreptul de acces la serviciile de securitate socială şi la serviciile sociale care permit protecția în situații cum sunt maternitatea, boala, accidentele de muncă, dependența sau bătrânețea, ca şi în cazul pierderii locului de muncă, conform modalităților stabilite de dreptul comunitar şi de legislațiile şi practicile naționale. Astăzi, popoarele Europei au decis să împărtăşească un viitor pacifist pe baza unor valori comune”. Uniunea se bazează pe valorile indivizibile şi universale ale demnității umane, libertății, egalității şi solidarității. pe principiul democrației şi pe cel al statului de drept, plasând omul în centrul acțiunii sale, instituind cetățenia Uniunii Europene şi creând un spațiu al libertății, securității şi dreptății. În acest scop, este necesar consolidarea protecției drepturilor fundamentale în lumina evoluției societății, progresului social şi dezvoltării ştiințifice şi tehnologice - făcând ca acestea să devină mai evidente, prin cuprinderea lor în Carta Drepturilor Fundamentale, care reafirmă drepturile ce rezultă, în special, din tradițiile constituționale şi din obligațiile internaționale comune față de statele membre, din Tratatul referitor la Uniunea Europeană şi din tratatele comunitare, din Convenția Europeană a drepturilor omului şi a libertăților fundamentale, din Carta Consiliului Europei, ca şi din jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene şi a Curții Europene a drepturilor omului.

Experiența istorică arată că acțiuni agresive interne au avut loc şi în România, fiind probabile şi în perioada viitorului apropiat sau îndepărtat. Astfel de conflicte s-au desfăşurat în Bucureşti, în anul 1918, în localități de pe Valea Prahovei - în anul 1929, în Bucureşti la Griviţa C.F.R.- în anul 1933, cele din sudul Basarabiei din anul 1935, de la Bucureşti - din 12 februarie 1990, de la Târgu Mureş, din luna martie 1990, mineriada din 23-28 septembrie 1991, criza sindicală din februarie 1999, cunoscută şi sub denumirea de mineriada a V-a, criza sindicală din februarie 1999 sau mineriada a VI-a etc. În rândul acțiunilor de destabilizare violentă a ordinii constituționale se înscriu şi manifestările din partea de început a Răscoalei țărăneşti din 1907, rebeliunea legionară din ianuarie 1941, acțiunile din ziua de 16 decembrie 1989 de la Timişoara. Menționăm, totodată, că acțiunile agresive interne pot precede sau pot fi executate concomitent cu declanşarea unei agresiuni armate asupra

[7] Proiect Carta Drepturilor Fundamentale, aprobat la Biarritz, 13.10. 2000, art. 4.

României, începând de la frontiera de stat, pe una sau două direcţii strategice[8]. Ele pot avea, însă şi un caracter independent. În ambele situaţii este de aşteptat ca forţele ostile să beneficieze de un intens sprijin extern, având ca scop final destabilizarea în grabă a ordinii constituţionale interne şi instaurarea altei administraţii locale şi centrale. În dinamica şi fizionomia contextului de securitate, actual şi de perspectivă, autorităţile nu mai percep pericolul unei agresiuni de amploare şi sunt preocupate de tensiuni şi antagonisme generate de conflicte etnice, naţionalismul extremist, promovat uneori de unele partide politice, precum şi unele dispute politice interstatale care au generat şi generează crize care afectează securitatea şi stabilitatea în zona imediat apropiată României. Este cert că se constată o ameliorare a tensiunilor, iar ameninţările majore au dispărut, ele au fiind înlocuite cu un număr mult mai mare de riscuri mai puţin previzibile, pe care le apreciem ca fiind complexe şi multidirecţionale, dificil de analizat şi foarte instabile. Rezultă necesitatea existenţei permanente a unei capacităţi de reacţie efectiv, controlată şi adaptată la posibilele riscuri şi ameninţări.

Gestionarea crizelor de amploare, care ar putea afecta securitatea naţională, se realizează de către ANC, organism care are atribuţii de decizie şi responsabilităţi privind conceperea, planificarea, organizarea şi controlul măsurilor adoptate.

În România, în prezent funcţionează, se dezvoltă şi se perfecţionează un sistem propriu de management al crizelor care are atribuţii specifice particularităţilor româneşti.

1.Activităţile manageriale care contribuie la gestionarea crizelor

În general, activităţile manageriale de bază, aşa cum le numesc în ultima vreme specialiştii[9] sunt acelea pe care Fayol, la începutul acestui secol, le prezenta sub forma a cinci infinitive (atributele conducerii), iar o parte din autori le-au considerat ca funcţii. Ele sunt de fapt activităţile pe care managerii le desfăşoară, iar în situaţii de criză este vorba de funcţiile de: prevedere, organizare, comandă, coordonare şi control. Prevederea sau previziunea porneşte de la faptul că managementul are nevoie, mai ales pentru soluţionarea crizelor, de o perspectivă care înseamnă timp. Managementul previzional în situaţii de criză are ca trăsătură anticiparea, prin realizarea unei legături între trecut şi viitor. Modalităţile de exprimare ale prevederii sunt: prognoza, planificarea şi programarea. Coordonarea este activitatea managerială fundamentală determinată de faptul că sistemele, în evoluţia lor şi procesele manageriale, în dinamica lor, tind spre dezorganizare şi dezordine. Orice organizare este în pericol să se împotmolească, dacă nu se veghează la respectarea ordinii o dată stabilite şi care-i corectează în continuu defectele. Activităţile specifice coordonării sunt: armonizarea, sincronizarea, echilibrarea, proporţionalitatea, ritmicitatea, reglarea şi ordonarea. Controlul, ca activitate managerială, este înţeles în dublu sens: ca activitate operativă de verificare a modului cum se desfăşoară îndeplinirea obiectivelor prevăzute, cât şi ca activitate final post operativ. Comunicarea este o

[8] Gândirea Militară Românească, nr.2, 1991, p.62.

[9] Emil Mihuleac, Ştiinţa Managementului. Teorie şi practică, Editura Tempus, Bucureşti, 1999, p. 114

activitate individual managerială care semnifică schimbul de informaţii şi desfăşurarea de activităţi pentru soluţionarea crizelor interne. Negocierea este o activitate managerial cu care se începe soluţionarea crizelor interne. Pentru aceasta managerul necesită o pregătire specifică pentru a aborda ştiinţifică problemele dar să aibă calităţi, precum: receptivitate, anticipare, inventivitate şi spontaneitate.

În continuare, vom prezenta, pe scurt, o sinteză a crizei managementului şi ciclului de evoluţie al acesteia. După cum s-a mai arătat, criza (naţională sau internaţională) înseamnă ameninţarea valorilor, obiectivelor sau intereselor prioritare ale părţilor implicate. În România, criza internă presupune ameninţarea pe care un grup sau segment social, nemulţumit, o aduce valorilor fundamentale ale democraţiei şi statului de drept. În principal, se poate porni de la activităţi revendicative (cum au fost cele din anul 1989 sau cele din perioada mineriadelor), care degenerează în tulburări grave ale ordinii publice, la care se asociază şi alte grupuri sociale nemulţumite putând fi sprijinite de către elemente agresive interne, minorităţi etnice sau religioase, forţe specializate în terorism-diversionism, pregătite în interiorul ţării sau de grupări terorist-diversioniste consacrate şi recunoscute pe plan internaţional. Gestionarea crizei interne stabileşte procedurile şi activităţile planificate şi desfăşurate pentru a duce o criză sub controlul structurilor specializate ale statului român, în principiu a gestionarilor desemnaţi pentru a soluţiona criza, care să le permită acestora, ca prin acţiunile lor să oprească evoluţia ei viitoare. ANC acordă o atenţie deosebită crizelor, care prin evoluţia lor pot implica întrebuinţarea forţei militare; într-o primă etapă forţele de ordine publică, iar atunci când evoluţia evenimentelor degenerează grav şi afectează interesele naţionale pot fi folosite, conform legislaţiei româneşti, şi alte elemente ale sistemului naţional de apărare.

Orice criză are un ciclu de evoluţie care cuprinde, în principal, două etape distincte: etapa de escaladare (starea de pace, starea de diferend, confruntarea, iar aceasta se referă la una sau mai multe părţi care recurg la acţiuni violente nonmilitare sau militare prin exerciţii, dislocări de forţe, formularea de ultimaturi, etc. şi conflictul armat); etapa de regres (detensionarea situaţiei care include retragerea forţelor şi noua stabilitate). Tipurile de criză se disting între ele în baza unor criterii, dintre care amintim câteva: domeniul de manifestare (economice, politice, diplomatice, sociale, militare şi de altă natură); zona de manifestare (interne, zonale, subregionale, regionale, locale); de scurtă şi lungă durată; gradul de prevedere (previzibile şi imprevizibile - dezastre naturale, accidente nucleare, chimice, etc.); combinate (de regulă, cuprind majoritatea domeniilor economico-sociale, politico-militare). Analiza pertinentă a fiecărui element al etapelor crizelor interne impune, pe lângă fundamentarea acestora, stabilirea activităţilor prioritare: monitorizarea situaţiei; identificarea crizei; reţinerea informaţiilor identificate într-o bază de date, prelucrarea, analiza şi transmiterea acestora la structurile sau instituţiile gestionare ale crizei respective; degajarea situaţiei de criză; aducerea la starea de normalitate a segmentului social implicat în criza internă.

2. Aplicarea normelor de drept umanitar şi a drepturilor omului pe timpul crizelor

Este un fapt normal şi îndeobşte cunoscut ca orice colectivitate umană să-şi aibă ordinea sa. Această ordine creează coeziunea între indivizi, dă naştere, menține şi dezvoltă o societate. Romanii afirmau că ,,ordo est anima rerum", adică ordinea este sufletul tuturor lucrurilor.

În spiritul normelor juridice, ordinea publică este tulburată atunci când se comit fapte care au o rezonanță publică şi creează o stare de pericol care se săvârşeşte în public, în legătură cu publicul, împotriva publicului sau a organelor cu atribuții privind menținerea ordinii publice.

Conform dreptului internațional, guvernele sunt obligate să protejeze şi să promoveze drepturile şi libertățile fundamentale ale omului în cadrul sferei lor de jurisdicție. Guvernele au obligația să acționeze pentru a se realiza garantarea respectării universale a acestor drepturi (art. 55-56 din Carta Națiunilor Unite). Neglijarea sau nerespectarea drepturilor omului conduc la apariția unei forme specifice de dezordine civilă - dezordinea urbană. Această relație cauzală se întâlneşte şi în paragraful 3 din preambulul Declarației Universale asupra Drepturilor Omului adoptat şi proclamat de Adunarea General a ONU, Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948: ,,Pentru a nu se ajunge la o rebeliune, împotriva tiraniei şi opresiunii este fundamental ca drepturile omului să fie protejate prin lege". Drepturile omului proclamate în Declarația Universală sunt drepturi civile şi drepturi politice care oferă posibilitatea de apărare sau de opunere față de eventualele abuzuri ale autorităților de stat şi drepturi economice şi sociale, reclamate autorității statale pentru satisfacerea necesităților umane. În exercitarea drepturilor şi libertăților sale, fiecare om nu este supus decât limitărilor prevăzute de lege, exclusiv în scopul asigurării, recunoaşterii şi respectării drepturilor şi libertăților altuia şi pentru satisfacerea justelor exigențe ale moralei, ordinii publice şi bunăstării generale într-o societate democratică. Problemele cele mai spinoase cu care se confruntă forțele de ordine publică sunt cele legate de ordinea publică şi, în mod special, cele ce privesc exercitarea drepturilor de întrunire paşnică, astăzi, la noi, ele fiind reglementate din punct de vedere legislativ.

Dacă realizăm o interpretare corectă a instrumentelor juridice internaționale în această materie, putem desprinde concluzia că este necesar, în primul rând, să existe o legislație precisă din acest punct de vedere, iar în al doilea rând, o înțelegere perfectă a celor care organizează asemenea manifestații, ca ele să se desfăşoare de aşa manieră încât să nu pună în pericol ordinea şi liniştea publică Apariția simptomatică a stării de dezordine internă în societate, ca necesitate şi modalitate pentru schimbare socială şi politică, face operabilă o importantă funcție a forțelor de ordine - aceea de a permite şi facilita prin nonintervenție sau neutralitate politică, manifestarea drepturilor persoanelor de a participa sau de a fi reprezentate în activitatea de guvernământ Exercitând principiul reprezentativității şi responsabilității față de populație, guvernul are ca sarcină fundamentală menținerea ordinii şi liniştii publice, a securității statului. În acest sens, guvernul, datorită unui puternic instinct de conservare sau supraviețuire, cunoaşte tendința de a exercita un control general în societate, care, în practic, depăşeşte starea de reținere impusă de motive umanitare.

În acelaşi timp puterea juridică, chiar dacă ea este constituțional independentă, se poate afla în situația de a nu asigura un echilibru real între ordine şi libertate pe timpul dezordinii şi tensiunii interne. Astfel, atât controlul politic democratic al guvernului, cât şi supravegherea juridică a activității de menținere şi restabilire a ordinii publice pot să fie inadecvate şi atunci singura speranță pentru respectarea normelor şi standardelor internaționale este aceea dată de hotărârea cu care forțele de ordine acționează legal şi uman pentru aplicarea lor. Această concluzie, referitoare la forțele de ordine, reprezintă un ideal care poate fi obținut numai în cadrul unei democrații extrem de avansate.

La izvoarele sale, dreptul internațional umanitar şi legislația privind drepturile omului reprezintă, în sine, o serie de idealuri declarate, dar exprimarea acestor idealuri se constituie într-un prim pas în realizarea lor în practic. Art. 28 din Declarația Universală proclamă şi îndrituieşte orice persoană la o ordine socială şi internațională în care drepturile şi libertățile expuse în această Declarație Universală pot fi deplin realizate. Activitatea forțelor de intervenție este unul din mijloacele prin care această ordine este asigurată în orice societate, iar proclamarea şi îndrituirea din art. 28 este un permanent şi convingător argument care direcționează obiectivul muncii de „poliție" - protecția ordinii constituționale şi sociale, a drepturilor omului şi nu protecția unui anumit regim de guvernământ.

Bibliografie

[1] ***Carta Organizației Națiunilor Unite, Biblioteca A.I.S.M.

[2] ***Documentul Actives du Comité International de la Croix-Rouge en matiér de visites aux lieux de detention dans les situations de troubles et tensions internes, p.3.

[3] ***Asbjorn Eide-Trubles et tension interieurs, In: **„Les dimensions internationales du droit humanitaire"** Institut Henry Dunant, Uverco, 1986, pp 279-295.

[4] ***Proiect Carta drepturilor fundamentale aprobat la Biarritz, 13.10.2000, art.4

[5] ***Gândirea militară românească nr.2, 1991, p 62.

[6] Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 21 din 15 aprilie 2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență, publicat în „Monitorul Oficial", Partea I nr. 361 din 26 aprilie 2004.

[7] „Cotidianul" din 11 iunie 1998.

[8] „**Washington-Post"**, 9 aprilie 2000.

[9] CONERLY, Keith şi Tripathi, Arvind. What is Your Conflict Style? Understanding and Dealing With Your Conflict Style. Journal for Quality and Participation, Summer, 2004.

[10] DONOHUE, W.A., Kolt R. **Managing interpersonal conflict,** CA: Sage, Newbury Park, 1992.

[11] GASSER Hans Peter, Declarație asupra normelor umanitare minimale, pp. 350-356.

[12] MIHULEAC Emil, **Ştiința managementului. Teorie şi practică**, Editura Tempus, Bucureşti, p. 114.

[13] PETELEAN Adrian, Managementul personal al resurselor umane, Tg. Mureş, 2001.

[14] PITULESCU Ion, coordonator, **Forțele de poliție şi prevenirea criminalității**, Editura Romfel, Bucureşti, 1995, pp. 77-78

[15] RICHARDSON, James M. Management of conflict in organizations - of effective communication in conflict resolution. Physician Executive, Jan-Feb, 1991.

TACTICI, TEHNICI ŞI PROCEDURI SPECIFICE OPERAȚIILOR DE STABILITATE ŞI SPRIJIN

Costel IONESCU∗

Introducere

Accentuarea la nivel planetar, a contradicțiilor politice, sociale, interetnice şi religioase, corupția, amestecul structurilor de tip mafiot sau teroriste în luarea deciziilor politice şi economice, conflictele locale şi cele regionale, unele dintre ele care se permanentizează, sunt factori care au contribuit şi contribuie la motivarea confruntării armate sub diferite forme.

Întrebuințarea ultimelor tehnologii în domeniu, la nivelul armatelor avansate, are ca răspuns din partea adversarilor o componentă simetrică, dar şi una asimetrică bazată pe capacități ofensive sau defensive distructive.

Acțiunile desfăşurate de forțele armate în această epocă "high-tech", în marea lor majoritate, se încadrează în tipologia conflictelor asimetrice care opun, de regulă, forțelor militare regulate (coaliții) grupări teroriste, mafiote care şi ca organisme, mijloace, modul de operare, sunt total anacronice.

Operațiile de stabilitate şi sprijin au apărut ca şi concept, tocmai ca o necesitate de a rezolva aceste conflicte asimetrice de a aduce, dacă e posibil, părțile implicate la masa dialogului, pentru soluționare paşnică a contradicțiilor sau divergențelor dintre ele. Caracterul multifuncțional al operațiilor, conduse imparțial normal în sprijinul unei organizații recunoscute internațional (ONU, OSCE, NATO), implicarea forțelor militare a unor agenții diplomatice sau cu scop de asistență umanitară face ca aceste operații să aibă obiective clare şi bine definite (politice, economice, poate chiar administrative).

Caracterul de imparțialitate, transparență, consens, restricții (restrângeri) în utilizarea forței, perseverența, unitatea de efort, flexibilitatea, credibilitatea, legitimitatea sunt câteva din principiile fundamentale care guvernează operațiile de stabilitate şi sprijin şi care îşi pun amprenta şi pe tacticile, tehnicile şi procedurile specifice acestor tipuri de operații.

Tactici, tehnici şi proceduri specifice operațiilor de stabilitate şi sprijin

Apariția acestor tipuri de operații, a dus cum era şi firesc la apariția unor concepte, regulamente, publicații referitoare la instruirea şi îndeplinirea misiunilor de către diferitele structuri pe tărâmul Teatrelor de Operații.

Ce nu trebuie uitat, este faptul că ele dau o schemă / variantă, totul se abordează apoi din prisma Teatrului de Operații respectiv, fiind nevoie de o mare flexibilitate în gândire şi evaluare / interpretare a situațiilor concrete, a particularităților zonei.

∗ Locotenent colonel, Comandantul Batalionului 33 Vânători de Munte „Posada" – Curtea de Argeş, doctorand în „Ştiințe militare şi informații" la Universitatea Națională de Apărare „Carol I"

În perioada de pregătire a structurilor care urmează să îndeplinească o misiune în Teatrul de Operații, în opinia mea, structura respectivă trebuie să se instruiască pentru executarea întregii game de misiuni, dar având ca bază profilul misiunii din Teatrul de Operații respectiv.

Tehnicile prin care structurile sunt angajate, sunt limitate de nevoia de a păstra consensul pentru operație. Oricum, multe tehnici sunt comune pentru toate misiunile de stabilitate şi sprijin, dar cer diferite accentuări sau abordări.

O foarte bună cunoaştere a tehnicilor disponibile asigură flexibilitate comandanților pentru a aplica cele mai potrivite concepte în câştigarea sau menținerea inițiativei, mai ales când utilizarea forței nu este permisă sau este restricționată.

Cheia succesului va fi selectarea şi aplicarea tehnicilor destinate să promoveze cooperarea şi consensul, prin convingere sau influență, sau combinația dintre promovarea tehnicilor de consens şi acelea destinate pentru control şi aplicare prin forță.

Consensul, prin atitudini şi percepții directe, este de o importanță deosebită, contribuie pe termen lung la succesul operațiilor de stabilitate şi sprijin.

Comunicațiile, legătură în cadrul lanțului de comandă (ofițeri de legătură) cu autoritățile civile, cu organizațiile internaționale, sistemul informatic sunt vitale în timpul îndeplinirii unei misiunii în Teatrul de Operații.

Pe timpul îndeplinirii misiunii, structurile sau TF constituite trebuie să demonstreze constant părților implicate că ele urmează (aplică) termenii acordurilor. Nemulțumirile beligeranților împotriva forței mandatate diminuează credibilitatea misiunii, de asemenea slăbesc poziția forțelor.

Câteva tehnici, tactici şi proceduri privind executarea unor misiuni specificate sau implicite le voi comenta mai departe.

Observare

Observarea este o tehnică / misiune comună pentru toate structurile din Teatrul de Operații. Aş putea spune că este una din principalele cerințe pentru misiune.

Observatorul sau structura care execută misiunea într-un punct de observare, observă şi raportează ceea ce i-a fost ordonat să monitorizeze în aria de observare. El (ea) asigură în timp oportun rapoarte precise asupra oricărui indiciu (eveniment / incident) suspicios.

Succesul misiunii depinde de imparțialitatea celui care a raportat, fără scăpări, cu date pertinente (hartă, scheme, diagrame, fotografii) şi cu referințe la acorduri sau instrucțiuni specifice.

Observatorul poate obține informațiile prin :

- dispunerea într-un punct de observare în aria de observare;
- desfăşurarea unor subunități în zone senzitive şi cu potențial de incidente;
- instalarea unor posturi de control în punctele minore şi majore de acces în oraşe sau sate;
- patrulare în aria de observare;
- conducerea unor exerciții, investigații sau inspecții;
- utilizarea camerelor video şi casetelor pentru înregistrare dacă e permis;

- utilizarea fotografiilor aeriene;
- monitorizarea transmisiilor radio între beligeranți;
- folosirea unor senzori acustici sau magnetici.

Structura care execută observarea trebuie să fie imparțială şi obiectivă. Militarii din compunere trebuie să evite acțiunile care pot crea neîncredere în abilitatea lor privind îndeplinirea misiunii.

Pe lângă îndeplinirea misiunilor structurile care execută observarea pot fi deseori sub amenințarea violenței. R.O.E. trebuie să fie clare dar flexibile pentru a răspunde oricărei modificări de situație.

Comandanții postului de observare sau structurilor care execută observarea trebuie să se asigure ca un număr restrâns de militari să fie expuşi, chiar şi aceştia să aibă acoperirea focului cu arme grele (puşti mitralieră, mitralieră) inclusiv armamentul uşor de infanterie.

Ideal ar fi ca structura ce execută observarea să beneficieze şi de acoperire aeriană, iar la baza principală să fie pregătită o forță rapidă de reacție care să poată acționa pentru extragerea sau întărirea structurii care execută observarea.

Atributul conducerii revine comandantului care a trimis structura în misiune prin T.O.C. care monitorizează permanent situația din teren.

Patrulare

Patrularea este un factor cheie în îndeplinirea misiunilor structurilor din Teatrul de Operații. Dacă sunt foarte bine planificate şi executate, patrulele pot obține avantaje tactice importante. Pentru a fi efective, au nevoie de libertate de mişcare şi observare. Restricțiile pentru patrulare trebuie clarificate foarte bine pe timpul încheierii diferitelor acorduri între părți.

Patrulele, indiferent că sunt pe jos sau pe vehicule au în genere următoarele misiuni :

- culegerea de informații;
- investigații;
- prezența publică;
- supervizare.
- Protecția forței şi în acest caz, este o grijă majoră.
- Patrulele sunt organizate ca să suplimenteze informațiile asigurate de Punctul de observare, într-o anumită zonă de responsabilitate.

Patrulele pot fi :

- patrule de interpunere între două părți aflate în conflict;
- patrule de protecție (escortă) pentru elementele care trec prin rute periculoase apropiate de părțile ostile;
- patrule care numai prin prezență asigură detensionarea unor situații conflictuale.

Patrulele pot opera atât ziua cât şi noaptea, foarte important este să aibă semne distincte de identificare. Inexistența acestora poate crea suspiciune, neîncredere sau riscuri de focuri trase asupra lor.

Foarte important pentru structurile care execută o misiune de patrulare sunt :

-etapa de pregătire a misiunii :
-cunoaşterea la zi a situaţiei;
-elementele de teren;
-modul de acţiune în situaţii critice;
-măsurile de protecţie a forţei;
-pentru etapa de execuţie :
-coeziunea structurii;
-psihologia structurii;
-poziţia "leaderului";
-existenţa mijloacelor de vedere pe timp de noapte;
-suficienţa muniţiei pe luptător şi ca rezervă corespunzătoare posibilelor ameninţări.

De asemenea, la fel de importantă este şi etapa post misiune deoarece, datele pe care le înscriu în rapoartele post misiune sunt evaluate de statul major şi folosite în pregătirea celorlalte misiuni.

Posturi (puncte) de control (CP)

Un punct de control reprezintă o structură într-o poziţie pe drum sau vehicul, pentru a observa şi controla mişcarea în interiorul şi în afara unei zone tampon. Punctele de control permanente, sunt organizate pe principalele căi de acces. Ele nu se pot muta fără autorizarea comandantului forţei. Punctele de control trebuie să fie foarte bine marcate.

Misiunile pot fi:

-controlul persoanelor la intrare-ieşire din/în zona tampon, mai ales pe timpul situaţiei de criză;
-prevenirea contrabandei cu arme, droguri, alte substanţe şi materiale supuse controlului;
-controlul refugiaţilor;
-poate acţiona ca punct de control, parte a unui plan de observare;
-verificarea vehiculelor în baza specificaţiilor primite.
-Componenţii Punctului de control trebuie să cunoască obiceiurile localnicilor şi să acţioneze fără să le aducă ofense.

Echipamentele pentru instalarea Punctului de control sunt esenţiale:

-bariere, saci cu nisip;
-telefoane, staţii radio;
-armament pentru sprijin (armament uşor de infanterie);
-echipament de prim ajutor;
-însemne ale forţei (steaguri, embleme, panouri cu diferite cerinţe;
-mijloace pentru verificat persoane şi tehnică;
-mijloace de observare împotriva lunetiştilor;
-personal feminin;
-interpreţi loiali (sau forţe de securitate locale);
-capabilităţi de protecţie a forţei pentru atacul cu bombe;
-mijloace de iluminare pe timp de noapte;
-suportul logistic necesar campării în condiţii de conflict.

Toate aceste tehnici, tactici şi proceduri se pot însuşi foarte bine pe timpul perioadei de pregătire dacă planurile de pregătire / instruire / operaționalizare vor fi realiste şi vor avea în cuprins aşa numitele “jocuri de război”.

SOLUȚII NOI LA PROVOCĂRI CONFLICTUALE NOI

Dr. Costică SILION*

The hope of a peaceful society of states is now replaced by an ominous vision of a world with diverse peoples and hostile, with a low probability of occurrence of any form of universal culture and values, to overcome deep differences between them.

Countering new threats requires a world solidarity of the States in all areas of life, the establishment of forms of action conjugate of all nations, which share interests and values.

Identification of responses to new threats need to start from the fact that they often occur at large distance, are more dynamic and more complex.

Simplitatea aparentă a perioadei războiului rece, întinzându-se în linii mari de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial şi până la dispariția bruscă a Uniunii Sovietice în decembrie 1991, a fost înlocuită de ceea ce pare a fi o lume nouă, care sfidează explicațiile şi percepțiile facile. Aceasta este o lume asaltată de amenințări fără precedent la adresa securității.

Spre deosebire de echilibrul precar al transferurilor de putere din perioada anterioară celui de-al doilea război mondial, balanța puterii, bipolară şi nucleară a războiului rece a părut că oferă o pace incomodă, orchestrată sub baghetele a două superputeri raționale şi prudente. Deşi fiecare se pregătea de pentru un Armagedon nuclear, fiecare făcea în aceeaşi măsură eforturi pentru a coopera cu rivala pentru a preveni un război nuclear accidental, neintenționat sau involuntar.

Astăzi invidiem stabilitatea şi siguranța aparent previzibilă a războiului rece şi balanța terorii nucleare dintre *superputeri*. Se proiectează viitorul sumbru al unei abundențe tot mai mari de centre de putere statale şi nonstatale care apar fără ca cineva să fie responsabil de a face ordine în afacerile mondiale. Parteneri altădată apropiați în cadrul Alianței Atlantice se contrazic acum în privința politicilor de securitate globale, ruptură deja evidentă în diferența dintre reacțiile opuse venite din Europa şi din America, referitoare la războaiele din Balcani din anii '90, războiul din Irak din 2003 şi nu în ultimul rând Georgia în 2008.

Se prevede un viitor întunecat, cu ciocniri între culturi. Conflicte în escaladare, aparent fără rezolvare, între culturile lumii par să stea la baza unor conflicte interstatale, naționale, etnice, rasiale, deja în mare parte agresive. Nu pot fi create punți între credințe religioase, memorii istorice, tradiții, obiceiuri comune şi perspective conflictuale asupra lumii, încorporate în culturi contrastante, liniile de falie dintre ele constituind invitații la ciocniri violente.

Globalizarea, drept curent, definiție, stare de fapt, certitudine, stimulează conflictele politice, culturale, economice, sociale, nu le înăbuşă. Progresele rapide în eficientizarea mijloacelor de transport, a comunicațiilor şi a tehnologiilor electronice au redus distanțele. Popoare şi culturi altădată izolate, care intrau rareori în contact cu

* **General locotenent, conferențiar, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române; Inspectorul General al Jandarmeriei Române**

străinii, precum aborigenii australieni timp de peste 40000 de ani, se află acum în strânsă legătură unele cu altele. Contactele sporite şi susținute provoacă animozități reciproce, nu toleranță. Conflictele legate de valori fundamentale *„a cui religie este cea adevărată?”* par să fie dificile şi de nerezolvat prin compromis atunci când sunt comparate cu disputele privind resurse materiale sau chiar cu cele privind granițele de stat. Purificarea etnică şi episoadele de genocid din Rwanda şi Africa Centrală, Sudan, Balcani şi Indonezia sunt prevestitoare ale unui viitor sumbru, deja prezent.

Actorii şi factorii presupuşi a orienta politica internațională sunt reprezentați de statele şi popoarele care împărtăşesc valori culturale, ideologii politice sau identități naționale, etnice ori tribale, structuri sistemice precum pieţele globale sau sistemul interstatal şi corporațiile multinaționale. Astfel, actori diferiți sunt dispuşi să obțină ceea ce-şi doresc de la alții prin conflict sau cooperare sau o combinație între aceste abordări, în funcție de condițiile schimburilor dintre ei. Este de aşteptat ca fiecare să facă uz de forță sau să amenințe cu forța pentru a obține ceea ce vrea şi să reziste sau să insiste asupra controlului şi limitării uzului de forță de către alții în rezolvarea conflictelor.

1. Conflictualitatea potențial produs politic

În interacțiunile oamenilor, politica apare de fiecare dată atunci când există o dispută privind rezultatele urmărite de doi sau mai mulți actori interdependenți – indivizi sau agenții lor – prin prisma diferitelor lor interese, obiective şi valori. Dacă nu există diferențe sau conflicte, atunci nu există nici politică. Atât timp cât preferințele oamenilor şi afirmările voinței de a le îndeplini intră în conflict, există şi politică. În înțelegerea ei cea mai largă, politica invadează conflictele de clasă şi luptele interstatale pentru taxe sau granițe.

Privită din această perspectivă cuprinzătoare, politica face parte din toate relațiile dintre oameni. Este la modă să *condamni politica* sau să afirmi ferm că *„sunt împotriva politicii”*, însă tocmai aceste afirmații trădează angajarea neintenționată într-o activitate politică, prin retragerea conştientă din fața conflictelor acesteia, percepute ca distrugătoare. A pretinde că te situezi pe o poziție privilegiată sau de superioritate *constituie un act politic în sine*.

Securitatea este o formă specială de politică – o specie a genului mai general al politicii. Toate problemele legate de securitate şi conflictualitate sunt probleme politice, însă nu toate conflictele politice constituie aspecte de securitate. Securitatea apare ca trăsătură centrală a unei dispute politice atunci când actorii amenință sau utilizează forța pentru a obține ceea ce doresc unii de la alții. Politica dobândeşte astfel, un dublu aspect de dispută şi de problemă de securitate – în momentul în care pierderea unor vieți omeneşti sau pagube materiale devin sau chiar au devenit o posibilitate din perspectiva unuia sau mai multor actori implicați. Asemenea politicii, conflictualitatea şi securitatea sunt fenomene care continuă să fie create de intenția sau acțiunea umană.

Asigurarea securității, gestionarea conflictelor, reprezintă aşadar, un act politic, prin care un stat îşi defineşte poziția față de ceea ce este relevant pentru asigurarea stării în care populația se simte în siguranță deplină. Acțiunea politică va scoate în evidență capacitatea de selecție a tuturor condițiilor existente pentru a obține

maximum de securitate , cu un minim de resurse. În acest sens, se identifică ameninţările externe şi interne, riscurile şi vulnerabilităţile, se defineşte politica, se elaborează şi se adoptă strategia de securitate şi strategiile sectoriale, se alocă resursele şi se pun în aplicare de către instituţiile cu responsabilităţi în acest domeniu. Putem face astfel referire la securitatea politico – militară, politico – economică, etc. În practică, însă, instituţiile de securitate nu pot recurge, în aplicarea măsurilor planificate, la noţiunile şi conceptele abstracte definite în politicile guvernamentale, ci trebuie să utilizeze acele instrumente concrete şi specifice domeniului de aplicabilitate, respectiv cel de politică externă, de politici sociale, militar, economic, etc., securitatea căpătând astfel dimensiuni diferite pentru fiecare dintre acestea.

Se poate aprecia că securitatea politică se construieşte pornind de la ameninţările la adresa legitimităţii sau recunoaşterii entităţilor politice sau a modelelor fundamentale utilizate de aceste entităţi, că securitatea politică trebuie abordată din două perspective. Aceste perspective nu sunt independente unele de altele ci sunt interdependente, putându-se genera una pe cealaltă, în funcţie de condiţiile mediului internaţional şi ale celui intern. Ameninţările cele mai des întâlnite în mediul internaţional au ca scop destabilizarea obiectivelor de politică externă ale unui stat.

În dezvoltările actuale, în cazul confruntării cu violenţă armată, trebuie urmărite două obiective principale: în primul rând, stabilirea unui acord politico-militar, în timp ce sunt analizate cauzele crizei şi, în al doilea rând, scăderea efectelor crizei şi ajutorarea victimelor.

Gestionarea crizei include mai mult decât ajutorul umanitar. Dacă acesta din urmă nu este însoţit de *acţiunea politică*, el are tendinţa de a se transforma cel mult într-o modalitate de a stăpâni superficial conflictul sau situaţiile instabile. Pacea durabilă presupune restabilirea justiţiei şi a respectului pentru drepturile fundamentale ale individului, de aceea gestionarea crizei ar trebui direcţionată spre găsirea şi aplicarea unor soluţii durabile, abordând o viziune holistică asupra factorilor implicaţi. Un răspuns eficient la tensiune, criză şi conflict necesită o atitudine comprehensivă a *actorilor politici,* militari şi a celor cu scopuri umanitare, acordând importanţa cuvenită responsabilităţilor, mandatelor şi sferelor de competenţă specifice fiecărei părţi.

În acest sens, comunitatea internaţională dispune de instrumente legale - precum Carta Naţiunilor Unite, ce oferă *cadrul politic* pentru o asemenea acţiune - dar şi de mijloacele diplomatice, politice şi militare pentru a lua decizii importante atunci când este nevoie. Scopul principal al *acţiunilor politico-militare* ar trebui să fie întotdeauna restabilirea legii şi ordinii, ceea ce ar avea un impact pozitiv şi asupra activităţii organizaţiilor umanitare. Războiul este *continuarea politicii* prin alte mijloace, iar în cazul de faţă se poate spune că desfăşurarea forţelor militare trebuie să fie întotdeauna un instrument pentru *realizarea unor scopuri politice precise*.

La nivel internaţional, un rol major în gestionarea crizelor revine instituţiilor internaţionale de securitate. La baza tuturor acţiunilor de acest tip se află Carta Naţiunilor Unite, care are ca scop principal menţinerea păcii şi securităţii internaţionale. În prezent, ONU a instituţionalizat o serie de proceduri preventive şi de asistenţă a statelor implicate în conflicte (prevenirea crizelor, operaţiile de menţinere a

păcii şi operaţiile de consolidare a păcii), NATO este organizaţia care dispune de o strategie coerentă a gestionării crizelor. Organizaţia consideră conceptul de gestionare a crizelor ca reprezentând acele, acţiuni coordonate, iniţiate cu scopul de a evita o criză, a preveni escaladarea sa într-un conflict armat şi de a stopa ostilităţile, dacă acestea apar, stabilind ca obiective ale gestionării crizelor, contribuţia la reducerea tensiunilor şi prevenirea transformării lor în crize, gestionarea crizei ce se manifestă pentru a preveni escaladarea ei într-un conflict, asigurarea din timp a pregătirii civile şi militare pentru crize de diferite grade iar în cazul izbucnirii ostilităţilor, controlul răspunsului, prevenirea escaladării şi determinarea oricărui agresor să înceteze atacul şi să se retragă de pe teritoriul Alianţei.

Referitor la gestionarea crizelor, Uniunea Europeană defineşte conceptul drept acţiuni iniţiate pentru a preveni escaladarea pe verticală (intensificarea violenţelor) şi pe orizontală (răspândirea teritorială) a conflictelor violente existente. Rezolvarea conflictelor are în vedere acţiunile întreprinse pe termen scurt pentru a stopa un conflict violent.

O altă abordarea a problematicii gestionării crizelor şi în special a prevenirii conflictelor este aceea a OSCE. Atunci când este confruntată cu un conflict sau o situaţie cu potenţial de conflict, organizaţia foloseşte o serie de instrumente al căror scop este rezolvarea problemei cum sunt: misiuni pentru strângerea datelor şi misiuni ale raportorilor - vizite pe termen scurt în teatru ale experţilor şi personalităţilor din ţările OSCE; misiuni şi alte tipuri de activităţi de teren - principalele instrumente pentru prevenirea conflictelor pe termen lung, gestionarea crizelor, rezolvarea conflictelor şi reabilitarea post-conflict a regiunii; reprezentanţi personali ai preşedinţiei OSCE, care au un mandat precis şi clar referitor la sarcinile ce le sunt desemnate în special în domeniul prevenirii conflictelor şi al gestionării crizelor; comitete ad-hoc, formate dintr-un număr restrâns de membri ai OSCE care au drept principală misiune consilierea preşedinţiei organizaţiei pe probleme de prevenire a conflictelor, gestionare a crizelor şi rezolvarea disputelor; mecanisme pentru rezolvarea paşnică a conflictelor - proceduri care facilitează contactul prompt şi direct între părţile conflictuale.

2. Mişcările şi acţiunile antiglobalizare, provocatoare ale conflictualităţii

Evenimentele antiglobalizare care au însoţit marile reuniuni internaţionale au arătat că protestele violente sunt pregătite cu profesionalism şi îndeplinite după un plan bine definit, în spatele tinerilor care vandalizează oraşele, atacă forţele de ordine se află o organizare impecabilă, degenerarea protestelor în confruntări de stradă fiind atent regizată, folosindu-se pe scară largă mijloace tehnologice sofisticate. În plus *capii* organizatori recurg şi la tehnici costisitoare de ameninţare psihologică de tipul grupurilor zvonistice, mediatizarea unor ameninţări inexistente, intoxicarea mass-media şi a autorităţilor cu scopul generării unei stări de insecuritate de natură să precipite o reacţie violentă a forţelor de ordine.

Manipularea mass – media este unul din segmentele de bază ale strategiei antiglobalişţilor. Dacă este posibil anumite mijloace de informare în masă sunt alimentate cu informaţii selectate sub formă de fotografii sau înregistrări. Există indicii că antiglobalişţii au folosit media pentru promovarea propriilor poziţii ca să

provoace reacţia poliţiei, înregistrarea acesteia şi compromiterea măsurilor oficiale de securitate de ordine şi siguranţă publică.

Semnificativ este faptul că planurile de desfăşurare a demonstraţiilor sunt elaborate cu puţin timp înaintea producerii evenimentului, întrucât prevăd sabotaje sau alte acţiuni coagulate într-o strategie bine definită, cu scopul de a determina anularea participării la eveniment, vizând reducerea importanţei sau anularea acestuia. Sub masca demonstraţiilor paşnice mici grupuri violente desfăşoară acţiuni militante de stradă. Un punct de coordonare este fixat cât mai aproape de locul protestelor şi echipat cu e-mail-uri şi telefoane mobile, servind adesea ca bază pentru coordonarea mişcării grupurilor de demonstranţi.

După 11 septembrie, pe fondul războiului antiterorist, activiştii antiglobalizare s-au reorientat spre pacifism, ca pretext pentru atitudini antiamericane şi anti – NATO.

Diversificarea acţiunilor organizaţiilor şi grupărilor antiglobalizare a atras atenţia atât instituţiilor de menţinere a ordinii publice, cât şi a serviciilor de informaţii, care au inclus problematica antimondializării între obiectivele de bază ale activităţii lor. În acest context, se apreciază că serviciile speciale trebuie să se concentreze pe obţinerea de date şi informaţii cu privire la planurile militanţilor antiglobalizare, astfel încât să poată fi organizate şi aplicate măsuri de protecţie şi securitate adecvate pentru a asigura buna desfăşurare a reuniunilor internaţionale.

Întrucât prin soluţionarea conflictelor este menţinut echilibrul sistemelor sociale, pe drept cuvânt conflictul devine procesul fundamental al mişcării sociale. Cursul unui conflict depinde de comportamentul şi răspunsul actorilor implicaţi, dar şi de factorii cauzatori ai tranziţiei la starea de conflict. Astfel, *factorii politico-militari* de tipul proceselor implicate în formarea statelor şi a naţiunilor, rolul bunei guvernări, democraţiei, drepturilor omului, drepturilor minorităţilor, monopolul puterii de stat, mecanismul de tranziţie a puterii, proliferarea armelor în interiorul statelor, precum şi rolul forţelor armate au o importanţă esenţială în izbucnirea unui conflict, însă analiza lor nu a fost niciodată suficient de consistentă.

Factorii socio-economici: sărăcia sau inegalităţile socio-economice, distribuţia teritorială/etnică a creşterii economice, angajarea forţei de muncă, natura discriminatorie a politicilor socio-economice guvernamentale, reprezintă principalii factori declanşatori ai conflictelor violente, în special la nivel naţional.

Analiza *factorilor externi*, aranjamentelor regionale de securitate, asistenţei militare externe, ajutorul financiar pentru părţile implicate, implicaţiile economice externe, etc. trebuie să ia în considerare o arie largă de probleme, însă, ea se va axa şi pe activitatea politico – militară a celorlalţi actori neimplicaţi direct în conflict.

Mediul înconjurător în cazul unor conflicte poate fi caracterizat prin acumularea tensiunilor şi a neîncrederii, polarizarea diferenţelor sociale şi politice, uzul armelor, desfăşurarea unor acţiuni provocatoare, a unor acţiuni sporadice, neorganizate, cu un nivel scăzut de violenţă, ostilitate intergrupală, represiune, insurgenţă, violarea sistematică a drepturilor omului, declinul percepţiei asupra legitimităţii acţiunii, etc.

Timpul de acţiune într-un astfel de caz este foarte scurt, iar obiectivele primare vizează: reducerea şi controlul mijloacelor specifice de coerciţie ce pot fi folosite în

conflicte violente, blocarea acțiunilor violente, înghețarea ostilităților, reducerea tensiunilor, menținerea nivelului primar de securitate, crearea unor mijloace non-violente pentru încheierea conflictului. Aceste obiective pot fi atinse cu ajutorul instrumentelor de natură diplomatică, militară, economică, socială şi politică adaptate fiecărui caz, însă un eventual eşec generează implicit conflictul.

3. Posibile soluții la noile tipuri de provocări

Ca răspuns la aceste noi pericole şi amenințări, statele lumii, în primul rând cele cu potențial militar semnificativ, au în vedere noi principii de organizare a securității regionale şi globale care să constituie oportunități de pace ale noului context, bazate pe: respectarea legilor, democrație şi nu în ultimul rând guvernare eficientă.

Odată cu începutul secolului XXI, prevenirea conflictelor şi asigurarea păcii mondiale au fost şi continuă să rămână prioritățile forumurilor Organizației Națiunilor Unite, ale Grupului G-8, ale Uniunii Europene sau ale Organizației pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE). În contextul actual este tot mai evident faptul că interesele şi obiectivele de securitate ale statelor pot fi realizate doar prin cooperare internațională, care să se manifeste nu numai în situații limită, precum cele create în urma atacurilor teroriste, ci şi în modul de desfăşurare curentă a relațiilor economice, sociale şi financiare.

Noile abordări privind asigurarea securității regionale şi globale admit că trebuie să existe o strânsă legătură între globalizare şi securitatea internațională, pe de o parte, şi între democratizare şi respectarea drepturilor omului şi ale minorităților, pe de altă parte. Concluzia ce se desprinde, în acest context de amplificare a numărului conflictelor şi a creşterii riscurilor terorismului internațional, constă în faptul că democrația secolului XXI trebuie să includă şi asigurarea unui cadru mondial de coexistență paşnică.

Respectarea legilor, democrația şi guvernarea eficientă, în calitatea de noi principii ale securității globale, presupun ca relațiile dintre state să țină cont de existența unor interese divergente, fără a face apel la utilizarea forței ca metodă de rezolvare a conflictelor.

Definirea unui mediu stabil şi paşnic de dezvoltare a statelor lumii în cadrul economiei mondiale este susținută de mai multe procese de reaşezare a raporturilor de forțe pe plan mondial, precum manifestarea Europei ca un centru de putere şi stabilitate, definirea unor noi dimensiuni ale relațiilor de asigurare a securității dintre Uniunea Europeană şi NATO, pe de o parte şi între aliații europeni şi SUA în cadrul NATO, pe de altă parte, interdependențele intereselor vitale ale statelor democratice din întreaga lume care nu pot prospera decât într-o lume lipsită de violențe şi conflicte.

Epoca post Război Rece - în ciuda trendului de vertiginoasă dezvoltare economică şi de ofensivă a democrației - nu a impus eliminarea soluționării militare în diversele dispute din piețe locale.

Cea mai mare parte a „noilor conflicte", care au fost şi continuă să fie conflictele intrastatale, au izbucnit în regiuni în care slăbiciunea guvernelor statelor a devenit mai accentuată într-un cadru de securitate nou. Lumea a devenit, într-o

oarecare măsură, mai nesigură, iar popoarele, grupurile etnice şi guvernele urmăresc scopuri şi obiective mai complexe decât altădată.

Pe de altă parte, asistăm la apariţia unei noi generaţii de combatanţi, entităţile sub-statale, grupurile non-naţionale şi transnaţionale, a căror identitate este fundamentată pe o bază comună, ca de exemplu ideologia, apartenenţa tribală, cultura, etnicitatea, religia, geografia, activităţile economice ilegale sau pe o combinaţie a unora sau a tuturor acestor factori. Aceste entităţi au devenit mai violente şi vizează să modifice echilibrul intern al forţelor pentru a-şi promova propriile interese. Exacerbat până la extrem, un asemenea conflict tinde spre fragmentarea structurilor statale şi societale şi împinge într-o stare de instabilitate, multe zone şi regiuni inducând o creştere a violenţei în cadrul sistemului internaţional.

Pe de altă parte, tendinţele de a generaliza modelele civilizaţionale - prin alte mijloace decât dialogul culturilor - se poate solda cu tensiuni şi conflicte armate. Realitatea probează că în astfel de zone de „export de modele avansate", apar baze de antrenament şi sanctuare pentru reţelele fundamentaliste, teroriste şi criminale, care exploatează în interes propriu instrumentele, disfuncţionalităţile şi servitutile globalizării. Instrumentele principale ale acestor reţele sunt internetul şi tehnologia modernă a informaţiei care le permit să comunice, să acţioneze şi să se deplaseze aproape oriunde în lume fără a fi detectaţi. Transparenţa şi permeabilitatea frontierelor au complicat procesul de gestionare a securităţii naţionale şi internaţionale, permiţând tensiunilor şi conflictelor să se propage cu uşurinţă dintr-o ţară în alta. În aceste condiţii procesele globalizării economice şi interacţiunii între culturi, cele ale afirmării drepturilor omului, guvernării democratice, reducerii decalajelor dintre Nord şi Sud sunt prea complicate pentru a fi rezolvate prin recursul tradiţional la arme. Astfel de probleme reclamă dialog şi negociere, cooperare internaţională, elaborarea unui set de valori democratice care să fie respectate de actorii internaţionale, buna funcţionare a organizaţiilor internaţionale etc. Arsenalele nemilitare de gestionare a crizelor şi de stingere a conflictelor rămân *instrumente politico-diplomatice* de importanţă capitală pentru prezervarea păcii, fiind cele mai indicate din punctul de vedere al raportului dintre resursele investite şi rezultatele obţinute.

Totuşi, complementaritatea utilizării instrumentelor militare şi a mijloacelor nemilitare în soluţionarea crizelor şi a conflictelor este astăzi evidentă şi poate mai eficace decât oricând în istoria universală. *Soluţiile politice* sprijinite de măsuri de descurajare prin mijloace militare sau, după caz, de utilizare efectivă, controlată şi limitată a acestui instrument de putere pot conduce la rezultate durabile în timp. Folosirea puterii militare, pe baza unei legislaţii internaţionale specifice, în situaţii şi în formule în acord cu voinţa comunităţii internaţionale - poate contribui aşadar la asigurarea stabilităţii şi păcii. Faţă de noile provocări la adresa securităţii Europa poate aduce, atât direct, cât şi indirect, un plus de stabilitate, deoarece riscurile apariţiei unei confruntări militare tradiţionale pe continentul european s-au diminuat semnificativ.

Explicaţia acestei evoluţii rezidă în două aspecte: interesele şi obiectivele de securitate actuale ale statelor europene nu sunt generatoare de stări conflictuale, ele favorizând cooperarea şi solidaritatea. Mediul de securitate internaţional este influenţat pozitiv de procesele de integrare europeană şi euroatlantică, în fapt, de

extinderea comunității statelor care împărtășesc şi promovează valorile democrației şi economiei de piață, în contextul adâncirii colaborării regionale. Față de amenințările de tip nou la adresa securității, Uniunea Europeană poate aborda următoarele *obiective strategice*:

Asigurarea stabilității şi bunei guvernări în vecinătatea imediată ceea ce va implica extinderea zonei de securitate din jurul Europei şi asigurarea că statele din această zonă (Europa de Est, Balcanii de Vest, statele din zona Mediteranei) sunt bine guvernate. Acest obiectiv generează totodată, continuarea şi dezvoltarea implicării Europei în soluționarea conflictului arabo-israelian, prin rezolvarea problemei palestiniene, obiectiv greu de atins, având în vedere evoluția politică în teritoriile palestiniene, mai ales după câştigarea alegerilor de către Hamas, organizație care nu recunoaşte statul evreu şi are înscris în programul său politic distrugerea acestui stat.

Crearea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficace, astfel că într-o lume caracterizată de globalizare (amenințări globale, piețe globale, mijloace mass-media globale), securitatea şi prosperitatea depind de existența unui sistem multilateral eficace. De aceea unul din obiectivele Uniunii Europene trebuie să fie dezvoltarea unei societăți internaționale puternice, caracterizată de existența unor instituții internaționale eficiente, precum şi de existența unei ordini internaționale bazate pe respectarea legilor, în primul rând, a principiilor înscrise în *Carta Organizației Națiunilor Unite*. Calitatea societății internaționale depinde de calitatea guvernelor ce o compun. Cea mai bună apărare pentru securitatea europeană este dată de existența unei lumi formate din state democratice bine conduse. De aceea, răspândirea bunei guvernări, combaterea corupției şi a abuzului de putere, instaurarea domniei legii şi protejarea drepturilor omului sunt cele mai bune mijloace de a întări ordinea mondială.

Pregătirea unui răspuns la amenințările de tip nou incluzând pachetul de măsuri antiteroriste adoptat după 11 septembrie 2001, sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă şi asistarea statelor cu structuri slabe sau instabile din Balcani, Afganistan, Timorul de Est şi Africa (Republica Democrată Congo). De aceea, liniile de apărare vor trebui de multe ori să se afle în străinătate. Caracterul dinamic va necesita mutarea accentului pe prevenirea crizelor şi a amenințărilor, iar caracterul complex va necesita şi soluții pe măsură, care vor include controlul exporturilor, presiuni economice, politice sau chiar militare. Uniunea Europeană dispune de toate instrumentele pentru adoptarea unor astfel de soluții complexe.

Pentru amenințările de tip nou şi pentru ca Politica de Securitate şi Apărare a Uniunii Europene să devină mai eficace este necesar ca aceasta să devină mai activă în urmărirea obiectivelor sale prin mijloace civile sau militare, mai coerentă prin unirea eforturilor şi prin asigurarea unității de comandă în caz de criză, mai capabilă prin alocarea unor resurse mai mari, evitarea suprapunerilor, coordonarea mai bună a resurselor existente, în realizarea obiectivelor sale de securitate şi apărare.

Uniunea Europeană nu va putea face abstracție de necesitatea menținerii unor relații privilegiate cu SUA. În acelaşi timp, însă, Uniunea Europeană îşi dezvoltă colaborarea cu alți actori importanți de pe scena mondială. În acest sens este necesar a

se dezvolta relaţii strategice cu Rusia, Japonia, China, Canada şi India, fără ca vreuna din aceste relaţii să aibă un caracter de exclusivitate.

Aşadar, noul câmp deschis al provocărilor la tensiuni, crize şi conflicte determină constituirea scenei bine angrenată cu o serie de noi actori adaptaţi noilor situaţii de acţiune dotaţi cu un arsenal conceptual de nivel superior, mereu gata de reacţie şi cu o putere de anticipaţie care să permită evitarea surprinderii.

Bibliografie

[1] ***Constituţia României, Bucureşti, 2004.

[2] ***Ordonanţa de Urgenţă a Guvernului nr. 30/2007 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Internelor şi Reformei Administrative.

[3] ***Hotărârea de Guvern nr. 196 din 17.03.2005 privind aprobarea Strategiei Ministerului Internelor şi Reformei Administrative de realizare a ordinii şi siguranţei publice pentru creşterea siguranţei cetăţeanului şi prevenirea criminalităţii stradale.

[4] ***Carta Albă a Securităţii şi Apărării Naţionale, Bucureşti, 2004.

[5] ***Cartea albă a programului pentru integrare europeană, Bucureşti, 1994.

[6] Universitatea Naţională de Apărare, Centrul de studii strategice de apărare şi securitate - *Aspecte teoretice privind Gestionarea situaţiilor de criză*.

[7] Politica Europeană de securitate şi apărare, Institutul European din România, Editura Master print Offset, 2005.

[8] Actualităţi şi perspective în politica europeană de securitate şi apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, 2006.

[9] ANDREESCU Anghel, Riscuri şi ameninţări neconvenţionale la adresa securităţii naţionale, Editura M.A.I., 2000.

[10] AURESCU, Bogdan, Noua suveranitate, Bucureşti, 2003.

[11] BRZEZINSKI, Z., Marea tablă de şah, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999.

[12] BRODI, E.W., Managing Communication Processes; From Planning to Crisis Response. Praeger, New York, 1991.

[13] CARP Gheorghe, Terorismul internaţional, Rolul M.A.I. în prevenirea şi combaterea acestui flagel, Editura M.A.I., Bucureşti, 2005;

[14] DUNLEAVY, Patrik, Teoriile statului, Bucureşti, 2002.

[15] FERGUSON, Niall, Think Again Power, Foreign Policy, January/February 2003.

[16] FUKUYAMA, F., Construcţia statelor. Ordinea mondială în secolul XXI, Antet, Bucureşti, 2004.

[17] GRIFFITH, M., Relaţii internaţionale, Ziua, Bucureşti 2003.

[18] ONIŞOR,Constantin FRUNZĂVERDE Sorin – *Arta strategică a securităţii şi integrării europene*; Editura A ’92, Bucureşti, 2002.

[19] KISSINGER, Henry, Diplomaţia, Bucureşti 1998.

[20] KOLODZIEJ Edward A., *Securitatea şi Relaţiile Internaţionale*, Editura Polirom, Bucureşti 2007.

[21] PAUCHANT, Thierry C., Transforming the Crisis-Prone Organizations. San Francisco, California, Jossey-Boss, 1992.

INDEPENDENȚA REPUBLICII KOSOVO
- Soluțis finală pentru încheierea unui conflict -

Adriana UNGUREANU*

An independent Kosovo was the final solution for the conflict, but not all EU countries are in favor of an independent Kosovo. Many countries have expressed concerns and reservations, primarily because of their own domestic situation. Thus, despite some countries' reluctance to recognize Kosovo, none of them will be foolish enough to sabotage the EU, UN and NATO's efforts to maintain stability.

However, a prolonged delay of the international recognition of Kosovo leads to insufficient economic recovery and the unsolved problems between Serbs and Albanians will not allow Kosovo to succeed politically, economically and socially as an independent state and will have a great contribution in destabilizing its neighborhood.

Succesul statului Kosovo auto-declarat independent depinde de foarte mulți factori, mai ales într-o regiune în care memoria conflictelor este încă proaspătă. Recunoaşterea internațională este critică pentru Kosovo, dacă ne gândim la viabilitatea sa ca stat suveran, deoarece posibilitatea de a interacționa cu alte state şi organisme internaționale va fi redusă semnificativ. Nerecunoaşterea independenței Kosovo poate întârzia atît dezvoltarea economică, cât şi cea socială deoarece atât investițiile străine, cât şi accesul la împrumuturi vor fi limitate.

Kosovo ar putea intra într-o izolare permanentă dacă nu aderă la UE în următorii zece ani, a declarat diplomatul american Richard Holbrooke, arhitectul Acordului de la Dayton, aflat în vizită la Pristina în luna octombrie a acestui an.

Începând cu Statele Unite ale Americii şi majoritatea statelor membre UE, 51 de state au recunoscut Kosovo ca stat independent, dar există şi state precum Cipru, Republica Cehă, Grecia, România, Slovacia şi Spania, care datorită unor tendințe secesioniste cu care se confruntă, au refuzat să recunoască această independență.

Mai multe state au denunțat neconformitatea actului unilateral de declarare a independenței cu dreptul internațional. Oricum, atât statele care au recunoscut independența, cât şi cele care nu au făcut-o realizează lipsa de precedent a acestui act şi dificultatea întemeierii sale pe dreptul internațional pozitiv. Nu există nici o reglementare în dreptul internațional care să acorde dreptul la autodeterminare minorităților naționale. Există într-adevăr o tendință în dreptul internațional modern de a acorda nişte drepturi colective minorităților, însă dreptul la autodeterminare nu face parte dintre acestea. Putem menționa în acest sens Recomandarea APCE 1735/2006 care precizează că tendința actuală este de a recunoaşte drepturi comunităților naționale şi culturale şi care recomandă acordarea unei protecții colective drepturilor minorităților naționale.

Comform Opiniei nr. 2 a Comisiei de Arbitraj cu privire la Iugoslavia (Comisia Badinter constituită în 1991), autodeterminarea serveşte doar „pentru a garanta

* **Căpitan, Serviciul de Telecomunicații Speciale**

drepturile omului ... fiecare persoană putînd să îşi aleagă apartenenţa la orice comunitate etnică, religioasă sau lingvistică". În concluzie, drepturile persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale se fundamentează pe dreptul la autodeterminare ca drept general şi nu includ un drept la autodeterminare.

Este evident că *ordinea juridică internaţională dă semne de desuetudine*, iar declararea unilaterală a independenţei Kosovo, chiar dacă este „supravegheată" şi agreată de marile puteri, este un exemplu elocvent în acest sens.

Pentru a avea o imagine de ansamblu a situaţiei actuale din Kosovo, este necesară o scurtă prezentare a celor mai importante evenimente care au precedat şi au condus la declararea unilaterală a independenţei din 17 februarie 2008.

Slavii şi albanezii au co-existat în Kosovo încă din secolul al VIII-lea. Regiunea a reprezentat centrul Imperiului Sârb până la mijlocul secolului al XIV-lea, iar sârbii consideră Kosovo leagănul civilizaţiei lor. Bătălia de la Câmpia Mierlei (Kosovo Polje) din 1389, când sârbii au fost învinşi de turci, a reprezentat un nou început pentru regiune, care a trecut sub dominaţia Imperiului Otoman. Controlul asupra provinciei Kosovo a fost recâştigat de sârbi abia în 1913 prin Tratatul de la Bucureşti.

Conform Constituţiei iugoslave din 1974, statutul regiunii Kosovo era de provincie autonomă, însă după moartea preşedintelui iugoslav Tito în anii '80, presiunile pentru obţinerea independenţei faţă de Serbia au crescut, iar când Slobodan Milosevic a devenit preşedinte în 1987, statutul autonom al provinciei Kosovo a fost anulat. În 1992, în urma unui referendum clandestin, albanezii proclamă independenţa Republicii Kosovo şi îl aleg în fruntea ei pe Ibrahim Rugova. În 1996, pe fondul unei campanii de purificare etnică împotriva albanezilor din Kosovo, mişcarea de guerilă, numită Armata de Eliberare din Kosovo (Ushtria Glirimtare e Kosoves, UCK), a desfăşurat o serie de atacuri asupra obiectivelor sârbeşti şi asupra sîrbilor kosovari. Atacurile au avut ca rezultat o ofensivă armată extrem de dură şi sângeroasă din partea autorităţilor iugoslave.

Pe 6 februarie 1999, la Rambouillet, în Franţa, au început tratativele între Serbia şi puterile occidentale pentru găsirea unei soluţii de rezolvare a conflictului din Kosovo. În urma eşecului negocierilor, la 24 martie 1999 a început ofensiva aeriană a Alianţei Nord-Atlantice asupra Serbiei pentru a se pune capăt epurărilor etnice dispuse de regimul lui Miloşevici. Ofensiva a durat până la 11 iunie 1999 (78 de zile) când Serbia a cedat. Forţele sârbeşti s-au retras din regiune în vara lui 1999 şi ONU a preluat administraţia provinciei. Rezoluţia 1244 a Consiliului de Securitate al ONU**,** adoptată în iunie 1999, a pus capăt războiului din provincia separatistă sârbă Kosovo şi a impus prezenţa unei misiuni ONU în teritoriu.

În 2005, în cadrul Naţiunilor Unite, au început discuţiile despre viitorul statut al provinciei şi în februarie 2007, trimisul Naţiunilor Unite, Martti Ahtisaari, a prezentat un plan de măsuri pentru "independenţa supravegheată" a provinciei Kosovo. Planul a fost primit foarte bine de albanezii kosovari, însă a fost respins categoric de Serbia, deşi oferă sârbilor kosovari mecanisme importante pentru a-şi dezvolta şi prezerva identitatea, şi în acelaşi timp, creează oportunităţi reale de a avea un rol important în viaţa politică a statului Kosovo.

Preşedintele SUA, George Bush, s-a declarat în favoarea "independenței supravegheate" a provinciei Kosovo, dar Rusia a amenințat cu veto dat oricărei rezoluții ONU care sprijină planul Ahtisaari. Cînd gruparea fostului lider de guerilă albanez, Hashim Thaci, a câştigat alegerile parlamentare, acesta a anunțat că în luna decembrie 2007 va declara independența Kosovo în mod unilateral.

Opoziția Rusiei în ceea ce priveşte recunoaşterea independenței Kosovo rămîne o realitate şi fiind membru ONU, OSCE precum şi al Consiliului Europei, aceasta va avea numeroase oportunități de afirmare şi menținere a poziției sale. Rusia pare să nu ia considerare faptul că poziția sa de nerecunoaştere a independenței Kosovo va avea un impact negativ asupra relației sale cu Vestul.

Pe 25 ianuarie 2008, liderii sârbi şi ruşi au semnat la Moscova un acord politic care prevede preluarea până la sfârşitul anului a 51% din Compania de stat NIS de către Gazprom, pentru suma de 400 de milioane de Euro.

NIS, care produce un milion de tone de petrol şi rafinează alte şapte milioane de tone pe an, include două rafinării la Pancevo şi Nis, o conductă de petrol care intră în Serbia de pe teritoriul Croației precum şi o rețea de distribuție care deține majoritatea pe piață.

Potrivit acordului, Gazprom urmează să investească 500 de milioane de Euro în compania sârbă până în 2012 pentru modernizarea acesteia. Dacă tranzacția se va încheia, compania rusească va prelua 78% din piața Serbiei de retail pentru produsele petroliere şi practic, Rusia va controla peste 90% din piața petrolieră sârbă.

La Belgrad s-a încheiat un contract care prevede participarea Serbiei la Proiectul South Stream care va aduce două miliarde de euro economiei sârbeşti pe perioada construcției conductei şi 200 de milioane de Euro anual din tranzitul gazelor pe teritoriul său. South Stream este principalul adversar al Proiectului Nabucco al cărei principal scop este reducerea dependenței UE de gazele ruseşti şi aducerea acestora în Europa din Caucaz.

Susținerea Moscovei nu are nici o legătură cu solidaritatea slavă şi nici cu ortodoxia, ci vizează strict dorința sa de a fi prezentă în Balcani şi în proximitatea Mării Mediterane şi este evident că această tranzacție îi va întări semnificativ poziția în zonă în condițiile în care obține active strategice la preț redus, valoarea NIS fiind estimată în 2007 la 1,9 miliarde de Euro.

Identificarea unei soluții practice şi viabile pentru rezolvarea conflictului din Kosovo a determinat implicarea mai multor organizatii internaționale, deşi Rusia a susținut şi susține în continuare ca aceasta este o afacere internă a Belgradului.

Pe 16 februarie 2008, UE a aprobat desfăşurarea misiunii civile EULEX în Kosovo. Aceasta are 1800 de de membri şi va fi responsabilă pentru îndrumarea şi consilierea instituțiilor kosovare în toate domeniile legate de instituirea unei justiții independente şi multietnice precum şi a unei forțe de poliție multietnice. Peter Feith a fost numit în mod oficial reprezentant special al UE în Kosovo, iar locotenentul Yves de Kermabon, fostul comandant al KFOR, va conduce misiunea.

Serbia a protestat în mod oficial împotriva misiunii UE, printr-un document trimis ambasadorului sloven la Belgrad, Miroslav Luci, a cărui țară deținea preşedinția rotativă a UE. Conform documentului, decizia este ilegală în condițiile în care nu a fost adoptată în cadrul Consiliului de Securitate al ONU.

Rusia, susţinător fervent al Serbiei, a trimis un protest la ONU cu privire la decizia UE de a desfăşura misiunea de poliţie EULEX în Kosovo. Ambasadorul rus la Belgrad, Aleksandr Konuzin, într-un interviu acordat publicaţiei Politika a precizat că Serbia trebuie să susţină în faţa instituţiilor internaţionale că acţiunile de acest gen sunt ilegale, indiferent dacă sunt întreprinse de UE sau orice altă ţară ori organizaţie din lume. Konuzin a declarat că toate aceste demersuri încalcă dreptul internaţional, rezoluţiile Consiliului de Securitate ONU precum şi prevederile Acordului de la Helsinki din 1975.

În privinţa desfăşurării misiunii UE în nordul Kosovo, administratorul Regional al UNMIK pentru Mitrovica, Gerard Gallucci, a subliniat că sârbii kosovari şi guvernul de la Belgrad se opun desfăşurării planificate a EULEX în nord, iar reprezentantul special al UE în Kosovo a subliniat faptul că este absolut necesară cooperarea Serbiei pentru desfăşurarea misiunii în nordul Kosovo.

Deşi nu se mai poate vorbi de utilizarea forţei în regiune, oficialii ONU au acuzat serviciile de securitate sârbe de subminarea eforturilor internaţionale de stabilizare a situaţiei din Kosovo. Sârbii din Kosovo, în special cei din nordul râului Ibar, ignoră sistematic autorităţile şi instituţiile din Priştina avînd sprijinul Belgradului şi obstrucţionînd astfel normalizarea relaţiilor cu comunitatea albaneză. Se pare că asistăm la o partiţionare *de facto* a noului stat Kosovo care, dacă va continua, va aduce instabilitate regională şi care poate da naştere unui nou „conflict îngheţat".

Probabil că mulţi albanezi nu ar avea nimic de obiectat dacă partea de nord a Kosovo s-ar uni cu Serbia atâta timp cât anumite zone din sudul Serbiei, mai precis Valea Presevo locuită de 60000 de albanezi s-ar uni cu noul stat Kosovo, dar acesta este un scenariu nefericit care ar putea să reaprindă flacăra unei mai vechi idei şi anume: *unirea albanezilor de pretutindeni*, aceştia aflându-se atât pe teritoriul Serbiei, cît şi pe cel al Macedoniei şi Albaniei. Deşi ideea unei „Albanii Mari" nu se bucură de sprijin în rândul populaţiei datorită perspectivei de integrare în structurile Euro-Atlantice ale Albaniei, viitorul regiunii este încă fragil.

Populaţia sârbă din Kosovo se află atât sub influenţa Belgradului care acordă asistenţă economică şi socială directă, cât şi sub influenţa autorităţilor de la Priştina şi de aceea nu se va putea vorbi de stabilitate în zonă decât atunci când sârbii kosovari vor înţelege că speranţele şi demersurile Belgradului sunt nerealiste, iar independenţa Kosovo este ireversibilă.

UNMIK a preluat din nou controlul asupra clădirii tribunalului municipal şi tribunalului districtual din partea nordică a oraşului Mitrovica, dominată de sârbi. Aceasta a fost pusă sub supravegherea KFOR după violenţele care au avut loc în clădire în luna martie. Purtătorul de cuvânt al UNMIK a declarat pe 22 septembrie că cele două instanţe îşi vor relua activitatea în octombrie, posturile fiind ocupate de judecători şi procurori internaţionali. Poliţia UNMIK va staţiona atît în interiorul cît şi în jurul clădirii unde vor fi desfăşurate şi trupe KFOR, însă în număr mai mic.

Aşa cum se ştie, în 17 martie, poliţia UNMIK a intrat cu forţa în clădirea ocupată de foştii angajaţi sârbi care cereau permisiunea de a reveni la locurile lor de muncă. În cursul violenţelor care au urmat, un poliţist ucrainean a fost ucis şi 64 de poliţişti UNMIK au fost răniţi. Au fost de asemenea răniţi, douăzeci şi doi de militari KFOR şi câţiva demonstranţi sârbi.

În luna august, UNMIK şi misiunea civilă europeană din Kosovo, EULEX au semnat un protocol care reglementează relaţiile dintre cele două organizaţii în domeniul justiţiei, poliţiei şi serviciului vamal. Protocolul defineşte, de asemenea, rolul EULEX în Kosovo, în contextul reconfigurării UNMIK. Comandantul EULEX şi-a exprimat speranţa că misiunea va fi desfăşurată pe tot teritoriul Kosovo până la sfârşitul iernii şi că depăşirea nemulţumirii comunităţii sârbe kosovare faţă de ideea desfăşurării misiunii judiciare şi de poliţie a UE în nordul Kosovo este totuşi posibilă.

Pe 22 octombrie 2008, Statele Unite şi UE au semnat un acord privitor la participarea SUA la misiunea UE din Kosovo. În baza acestui acord, 80 de ofiţeri de poliţie, judecători şi procurori americani vor fi trimişi în Kosovo, aceasta fiind prima dată când personalul SUA participă la o misiune UE.Daniel Fried, subsecretarul de stat al SUA pentru afaceri europene şi eurasiatice a declarat după semnarea acordului că "UE şi SUA au dorinţa comună de a colabora pentru a sprijini dezvoltarea standardelor democratice în Kosovo, îndeosebi în consolidarea sistemului independent şi multietnic al statului de drept".

În ceea ce priveşte poziţia SUA, Secretarul american al Apărării, Robert Gates a reconfirmat sprijinul Washington-ului pentru Kosovo, subliniind faptul că independenţa ţării este ireversibilă şi că scindarea sa din motive etnice, nu este o opţiune. Acesta a confirmat pe 7 octombrie la Pristina că trupele americane vor mai rămâne în Kosovo pentru cel puţin încă un an. Şeful Pentagonului este primul membru al cabinetului american care vizitează Kosovo de la declararea independenţei faţă de Serbia din data de 17 februarie. Statele Unite ale Americii deţin cel de-al patrulea contingent de trupe ca mărime, din cadrul KFOR, la care contribuie peste 30 de naţiuni.

Cei aproape 1600 de soldaţi americani, dispuşi în zona estică a Kosovo, însumează aproximativ o zecime din trupele NATO prezente în regiune. „Vom continua să ne îndeplinim obligaţiile în această zonă”, a declarat Gates în urma întâlnirii cu preşedintele kosovar Fatmir Sejdiu şi cu premierul Hashim Thaci. De asemenea, Gates a reiterat promisiunea făcută de preşedintele american George W. Bush făcută anul acesta partenerilor NATO conform căreia „am venit împreună şi vom pleca împreună”. Totodată, el a promis că ţara sa va continua să ofere statului Kosovo servicii, instruire şi echipament militar. În luna iulie a acestui an, la Conferinţa Internaţională a donatorilor ţinută la Bruxelles, Statele Unite ale Americii au promis peste 290 de milioane de euro pentru reconstruirea Kosovo.

Pe 9 octombrie la Pristina, primul ministru, Hashim Thaci şi şeful Biroului de Relaţii cu UE, Renzo Daviddi au semnat un acord pentru asistenţă preaderare cu Kosovo, ce oferă noului stat 122 de milioane de euro pentru acest an. La semnarea acordului a fost prezent şi Comisarul pentru Extindere al UE, Olli Rehn. La începutul ceremoniei, Rehn a declarat că a venit la Kosovo pentru a exprima sprijinul Uniunii Europene faţă de integrarea noului stat.Oferind peste 120 de milioane de euro, UE ajută Kosovo să se dezvolte către o societate multi-etnică, stabilă şi liniştită, bazată pe un set de legi”, a declarat Rehn. El a denumit livrarea acestor bani drept „un semn clar că Uniunii Europene îi pasă”, dar în acelaşi timp a cerut „un management economic stabil” al acestora. Conform declaraţiilor sale, donaţia UE va ajuta Kosovo să progreseze social şi economic. Thaci a declarat că „56% din această sumă se va

îndrepta către zona economică, 26% către cea politică, 8% către legislativ şi 9% către alte scopuri". Pentru anul 2009, UE promite 66 de milioane de euro pentru Kosovo, în timp ce pentru 2010, se vor oferi 67,3 milioane de euro.

În iulie 2008, Kosovo a început demersurile oficiale pentru a deveni membru al Fondului Monetar Internaţional şi al Băncii Mondiale, două instituţii financiare deosebit de importante în cadrul cărora marile puteri din Vest exercită o influenţă considerabilă, iar pe 22 octombrie 2008, ministrul finanţelor, Ahmet Şala, aflat la sesiunea anuală a FMI în calitate de observator, a declarat că statul Kosovo va deveni membru al FMI şi Băncii Mondiale în primăvara lui 2009.

Contrar demersurilor făcute de Kosovo, Serbia şi-a anunţat intenţia de a folosi toate instrumentele legale şi diplomatice pentru a-i contesta independenţa. La iniţiativa sa, Adunarea Generală a ONU a solicitat pe 8 octombrie opinia Curţii Internaţionale de Justiţie (CIJ) cu privire la legalitatea declaraţiei de independenţă proclamată de Kosovo. Serbia doreşte ca CIJ să stabilească dacă independenţa Kosovo, declarată unilateral de Pristina, „este conformă cu legislaţia internaţională".

Reprezentanţii a 77 de ţări au votat în favoarea iniţiativei, şase dintre reprezentanţi s-au opus, iar 74 s-au abţinut de la vot. Premierul sârb Mirko Cvetkovic a considerat votul ONU drept „un mare succes", oficialii de la Belgrad considerînd acceptarea iniţiativei drept o victorie a diplomaţiei sârbe.

Prim-ministrul, Hashim Thaci, a declarat că nimeni nu trebuie să fie surprins de iniţiativele Serbiei, însă eforturile acesteia nu vor putea împiedica progresul statului Kosovo. Echipa de avocaţi care va susţine cauza Republicii Kosovo la Curtea Internaţională de Justiţie va fi condusă de expertul britanic în drept public internaţional, Michael Wood. Potrivit primului-ministru Hashim Thaci, cauza kosovară este solidă pentru că "Cincizeci şi unu de state din toată lumea au recunoscut deja Kosovo ca stat suveran, cu o constituţie modernă care oferă garanţii pentru drepturile tuturor cetăţenilor".

Potrivit deciziei publicate pe 21 octombrie, Curtea Internaţională de Justiţie a acordat naţiunilor membre ONU un termen de şase luni pentru a-şi prezenta opiniile cu privire la declaraţia unilaterală de independenţă a Kosovo.

Înfiinţată în 1945, CIJ are două funcţii principale: să soluţioneze disputele juridice dintre state şi să ofere opinii consultative în chestiunile legale deferite acesteia de organismele ONU şi agenţiile specializate. În primul caz, Curtea emite un verdict obligatoriu, care nu poate fi apelat, iar în al doilea caz, opiniile consultative în chestiuni precum declaraţia de independenţă a Kosovo, nu au efect obligatoriu. Prin urmare, ţările care au recunoscut cel mai nou stat din Europa până acum, nu vor fi obligate să se răzgândească, chiar dacă CIJ va hotărî că declaraţia unilaterală emisă de Kosovo în februarie a încălcat dreptul internaţional.

Preşedintele Boris Tadic doreşte "rezolvarea conflictului istoric din Kosovo prin compromis şi în pace". El a subliniat faptul că prezenţa internaţională din Kosovo "nu trebuie să pericliteze interesele vitale ale sârbilor şi albanezilor care trăiesc în provincie". Tadic a declarat că Serbia nu are "probleme" cu misiunea EULEX din Kosovo, cu condiţia ca aceasta să îndeplinească anumite condiţii: să funcţioneze sub mandat ONU, să nu aplice planul fostului reprezentant al ONU Martti Ahtisaari, care prevede independenţa Kosovo, şi să fie neutră în privinţa statutului Kosovo.

Tadic a reiterat faptul că Serbia îşi va apăra interesele din punct vedere legal şi "...între timp, va obţine aderarea la UE pentru că nimeni în Europa nu o condiţionează de recunoaşterea independenţei Kosovo" .

Deşi Serbia îşi menţine poziţia de a nu recunoaşte independenţa Kosovo, va trebui să accepte în cele din urmă această realitate politică aşa cum trebuie să conştientizeze faptul că singura cale către prosperitate economică şi stabilitate politică este de a deveni membră UE.

Atît Belgradul, cît şi Pristina trebuie să dea dovadă de maturitate politică şi să depăşească bariera psihologică ce îi separă. Belgradul va trebui să recunoască independenţa Kosovo, iar sîrbii kosovari împreună cu albanezii vor trebui să găsească soluţii comune pentru a depăşi marile probleme cu care regiunea se confruntă: crima organizată, corupţia, slaba dezvoltare economică, şomajul şi lipsa infrastructurii.

Pe termen lung, este posibil ca interesul pentru Kosovo să scadă, mai ales dacă tranziţia spre independenţă va fi un proces lipsit de acte de violenţă, iar această independenţă va fi recunoscută de un număr tot mai mare de state.

Statul Kosovo va trebui să demonstreze însă că se poate guverna singur şi că această independenţă nu va destabiliza întreaga zonă. Primul ministru Thaci şi Preşedintele Sejdiu vor trebui să se asigure că un Kosovo independent va depune toate eforturile pentru a se dezvolta economic, politic, social şi vor trebui să convingă state ca România, Grecia, Slovacia, Spania şi Cipru că această independenţă nu reprezintă doar *un precedent secesionist nefericit generator de instabilitate.*

Oricum, trebuie să admitem că vorbim de un *statu nascendi* atunci cînd ne referim la Kosovo pentru că puterea politică organizată este una de import. Este foarte clar că în absenţa EULEX, UNMIK şi KFOR, dar şi a susţinerii financiare externe, statul independent Kosovo nu ar putea funcţiona.

Bibliografie selectivă

[1] EVANS, Graham, NEWNHAN, Jeffrey „*Dicţionar de Relaţii Internaţionale*”, Editura Universal Dalsi, 2001.

[2] JUDAH, Tim „*Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*”, Yale University Press, March, 1997;

[3] JUDAH, Tim „*Kosovo, WAR and REVENGE*”, Aprilie, 2000;

[4] VAISSE, Maurice, „ *Dicţionar de Relaţii Internaţionale*”, Editura Polirom, 2008;

Revista Română de Drept Internaţional nr.6, iunie 2008;

[5] http://www.setimes.com

[6] http://www. dw-world.de

[7] http//www.marshallcenter.org.

RĂZBOIUL SFÂNT – ÎNTRE OCCIDENT ŞI LUMEA MUSULMANĂ

Dr. Anghel ANDREESCU[*]
Dr. Nicolae RADU[**]

Terrorism is essentially a play of theatre played for an audience, designed to draw the attention of a numerous audience on a common situation, without direct connection with the violence act, gamble on the shocking audience (terror and horror in the presence unimaginable challenge without any excuse or scruple). In this context, it can be said that Islam is the one who legitimate the open play game practiced by the terrorism. There is no divine order in Islam in order to force Muslims to commit terrorism acts. According to Islam, these acts are dangerous with notorious consequences. Committing of such acts represents a sin and an oppression against human been. The Islamic religion commands everything is healthy and benefic to humanity. Anyone who's researching the two main sources of revealing Islam – the Koran and Mohammed Prophet tradition - will not find any evidence to support the idea according to which it could be divine commandments for Muslims in order to commit violence and terrorism acts.

Conceptualizarea terorii

În urma unui studiu iniţiat, în 1983, de cercetătorii Schmid şi Jongman, de la Universitatea Laiden din Olanda, s-a ajuns la concluzia că elementul de violenţă era prezent în 83,5% dintre ele, ţelurile politice în 65%, în vreme ce 51% puneau accentul pe elementul inducerii sentimentelor de frică şi teroare.

Cu toate acestea, se poate aprecia că terorismul nu este, aşa cum se spune adesea, „violenţa stupidă", ci, indiferent de cât de în afara legii ar fi sau ar părea, el nu este iraţional sau lipsit de scop. La o simplă vedere, se poate spune că el îmbrăţişează o anumită cauză, de regulă politică, are o anumită organizare şi structurare şi o anumită specializare profesională a celor care participă la acţiuni cu un asemenea caracter.

Terorismul, îndreptat împotriva inimii şi lumii civilizate (George W., Bush, 2001), a căpătat la acest început de mileniu, un caracter complex, lovind prezentul, propagând răul şi pretinzând că asigură un viitor mai bun (Marret, 2002). Nimic nu ilustrează mai bine acest lucru decât imaginile de la 11 septembrie 2001: pietoni ce fug din calea prăbuşirii primului turn de la WTC; un lucrător din serviciile de urgenţă care ajută o femeie rănită; o persoană care se prăbuşeşte în gol după ce a sărit din infernul de la etajul 83 etc.

∗ Chestor general professor universitar, Secretar de Stat, Ministerul Internelor şi Reformei Administrative

∗∗ Comisar şef conferenţiar universitar, Consilier Ministerul Internelor şi Reformei Administrative

A judeca însă terorismul drept un produs al Islamului, iar Islamul ca pe o religie violentă este mai mult decât o greşeală. Indiferent de ce crede lumea occidentală, acesta rămâne pentru musulmani o religie a păcii, care nu permite uciderea unor oameni nevinovaţi (Bacchiocchi, 2002), fiind, inainte de toate, religia libertăţii, păcii, binelui şi îndurării (Rashid, 2003). Mai mult decât atat, orice act reprobabil constituie o încălcare atât a Sharia (Legii sacre islamice), cât şi a logicii umane (Sultan bin Abdulaziz, 2002).

Cine sunt teroriştii ?

Datele publicate cu privire la cei 19 terorişti sinucigaşi implicaţi în atentatele din Statele Unite, de la 11 septembrie 2001, au pus în evidenţă un profil psihologic cu totul diferit, dând peste cap toate teoriile de până acuma cu privire la profilul psihologic al teroristului sinucigaş. Nici unul nu purta bărbile tipice militanţilor islamişti, fiind raşi şi bine îngrijiţi (Cornila, 2008). MOHAMED ATTA, MARWAN al SHEHHI, HANI HANJOUR sau ZIAD JARRAH confirmă acest lucru, fiind doar câţiva dintre cei are au iniţiat atentatele de la WORL TRADE CENTER din 11 septembrie 2001. Aceştia frecventau sălile de gimnastică, comandau pizza şi îşi rezervau bilete de avion prin Internet.

Un astfel de comportament nu a fost întâmplător, după cum a reieşit din paginile unui manual destinat pregătirii teroriştilor, găsit în locuinţa unui membru Al-Qaida arestat la Londra în vara anului 2000: ,,dacă un musulman se află într-o zonă păgână, el nu este obligat să arate altfel decât ceilalţi. Musulmanul poate prefera sau poate fi obligat să arate ca ei, cu condiţia ca acţiunea să aibă un beneficiu religios, făcând propagandă în rândurile lor, aflându-le secretele şi informându-i pe musulmani cu privire la acestea, prevenind orice prejudiciu adus musulmanilor, precum şi în orice alt scop folositor. Islamul recunoaşte faptul că nevoia îţi permite să faci lucruri interzise, chiar dacă printre aceste acte interzise sunt unele fundamental prohibite".

Primul lucru care a ieşit în evidenţă a fost nivelul superior de instrucţie. Cei mai mulţi erau licenţiaţi, iar şapte dintre ei aveau brevet de pilot (Cornila, 2008). Astfel, Waleed Alsheri, aflat la bordul primului avion care a lovit WTC, absolvise în 1997 o facultate de aeronautică şi obţinuse o licenţă de pilot la prestigioasa Universitate Aeronautică Embry-Riddle din Daytona Beach, Florida – locul unde se formează un sfert din piloţii civili din Statele Unite.

Al doilea aspect care a atras atenţia a fost vârsta teroriştilor. Unul avea 41 de ani, un altul 33, doi dintre ei aveau 28 de ani, alţi doi 26 de ani, iar trei împliniseră 25. Nu mai este deci vorba de adolescenţi debusolaţi (reamintim că media de vârstă a teroriştilor sinucigaşi din Orientul Mijlociu se situează sub 23 de ani), ci de bărbaţi în plină maturitate. La fel de neobişnuit este şi faptul că o parte din cei 19 erau căsătoriţi şi păreau să ducă o viaţă de familie normală.

Spre exemplu, Abdulaziz Alomari, aflat la bordul avionului care a lovit turnul din nord al WTC, locuia, împreună cu soţia şi cu cei trei copii, într-o vilă din Florida, situată în apropierea şcolii de pilotaj ale cărei cursuri le-au urmat. Alţi doi terorişti, Ahmed Al Haznawi şi Ziad Samir Jarah, aflaţi la bordul avionului prăbuşit în Pensylvannia, conduceau un Ford Ranger şi locuiau într-un cartier liniştit din

Lauderdale, Florida. În fața casei lor se afla un panou de lemn pe care scria ,,Această casă este plină de dragoste".

Nivelul de trai şi statutul social al teroriştilor nu era nici el cel clasic în astfel de cazuri. Unul din terorişti era fiu de diplomat. Un altul provenea dintr-o familie de avocați bogați. Cu toții cunoşteau foarte bine viața urbană, reuşind să se integreze cu uşurință în zonele metropolitane. Unii dintre ei au urmat studii în străinatate,vorbind fluent cel puțin două limbi străine (Cornila, 2008). Cel mai greu de explicat este însă hotărârea cu care şi-au îndeplinit misiunea, deşi timp de luni de zile, iar unii chiar de mai mulți ani, fuseseră departe de mediul fanatic care îi determinase să îşi dea viața pentru o cauză.

Terorism nu inseamna numai Osama Bin Laden, terorism islamic sau, potrivit surselor mass – media, acțiunile SUA în Irak. Fie că ne gândim doar la motivații economice, politice sau de ordin mental, terorismul înseamnă mult mai mult. Înseamnă frământările unui început de mileniu III, înseamnă interese multiple şi chiar încercări repetate de redistribuire a sistemului de forță la nivel mondial. Care este miza şi ce interese sunt amestecate în acest sinistru joc? Este teroristul luptător pentru pace? Ce înseamnă SAHEED?

Kamikaze sau „vântul divin''

Povestea luptătorului sinucigaş nu e nicidecum nouă. Istoria este plină de exemple de morți eroice şi de războinici care disprețuiau viața (şi pe a lor, dar şi pe a celorlalți). Cel de-al doilea război mondial a consacrat cuvîntul kamikaze. Au fost aviatorii japonezi care se zdrobeau cu tot cu avion de portavioanele aliate. Dar au fost şi infanteriştii ruşi care se aşezau cu grenada la piept în calea tancurilor germane. Şi luptătorii din Rezistență. Şi copiii din Hitlerjugend (Stoianovici, 2004). Un exemplu istoric al transformării oamenilor prin intermediul educației în maşini de produs violență este şi cel al oamenilor-torpilă folosiți atât de germani, cât şi de japonezi în cel de Al Doilea Război Mondial (Poponete, 2005).

Dimensiunea islamică a atacurilor sinucigaşe

Percepția social-politică internațională se materializează, potrivit Sîrbu (2007), într-o anumită măsură, cu asocierea atacurilor teroriste şi a teroristului sinucigaş cu lumea islamică. Identificarea lumii islamice cu manifestările teroriste de pretutindeni este relativă. Trebuie evitată o condamnare „in corpore" a comunității islamice pentru atacurile teroriste executate de membrii extremişti ai acesteia. De aceea, se încearcă astăzi, din ce în ce mai mult, o disociere între Islam şi atentatorii sinucigaşi, cu atât mai mult cu cât în Coran sinciderea este interzisă: „Nu vă sinucideți" (Coran, 4:29). Oricine îşi ia viața în mod intenționat, cu siguranță va fi pedepsit în Focul Iadului, unde va trebui să sălăşluiască pentru totdeauna (Harun, Yahya, 2002). Eforturile de delimitare şi chiar de dezicere oficială vin şi din partea intelectualilor, liderilor şi oamenilor importanți din lumea islamică, unul din cei mai cunoscuți fiind Sheikh Mohamed Sayed Tantawi, imamul Institutului Al-Azhar din Cairo (Al-Azhar Mosque of Cairo) şi înaltă autoritate a Islamului sunnit.

În accepțiunea acestora, dar şi a lui Septar (2006) şi Engin Cherim (2008) cei mai mulți dintre ei nu doresc decât răzbunare, şi aici deja nu mai vorbim despre Islam,

despre ceea ce este permis sau interzis. Poate fi vorba de un scop politic sau sete de răzbunare, orice altceva, dar nu Islam. Să iei viața pe care Dumnezeu ți-a dat-o este un mare păcat, la fel cum şi să iei alte vieți este de asemenea interzis. Viața umană este un dar prețios de la Dumnezeu. Uciderea unei persoane fără nici un motiv este unul din cele mai mari păcate relatate în Coran: „dacă cineva ucide o altă persoană – dacă nu se află în represalii pentru cineva sau pentru cauzarea de corupție pe pământ, este ca şi cum ar fi omorât toată omenirea. Şi dacă cineva dă viață unei alte persoane, este ca şi cum ar fi dat viață întregii omeniri. Mesagerii noştrii ajung la ei cu Semne Clare, dar chiar şi după asta mulți dintre ei au comis multe crime pe pământ" (Coran, 5:32). Dumnezeu spune „... Şi nu vă ucideți voi înşivă! Allah este îndurător cu voi!" (Coran, Surat „an-Nisa'", 4:29). De aici, orice tip de extremism, cum ar fi şi luarea de ostatici, deturnarea avioanelor şi plantarea bombelor în locuri publice, toate acestea nu sunt doar condamnate, dar şi total interzise de Islam (Septar, 2007).

Terorismul sinucigaş este un termen relativ nou, apărut pe plan internațional, care nu are acoperire în dreptul internațional (Tihan, 2008). Definițiile terorismului sinucigaş nu au constituit subiect de studiu decât în anumite cercuri universitare din Orientul Mijlociu şi SUA, iar subiectul în sine, ca formă de exprimare şi de comportament social al individului (grupului) este într-o formă incipientă de studiu. Dificultatea găsirii unei definiții este valabilă şi în cazul terorismului suicidar. În literatura de specialitate anglo-saxonă se utilizează sintagma „suicide bombings", care acoperă însă numai acele atacuri sinucigaşe în care se utilizează explozivi (Sîrbu, 2007). Mult mai adecvat pare termenul de „atentat sinucigaş", definit drept o operațiune teroristă al cărei succes este condiționat de moartea autorului/autorilor. Yoram Schweitzer dă următoarea definiție atacului sinucigaş: „Un atac sinucigaş este un atac violent, motivat politic, dus la îndeplinire în mod deliberat, într-o stare conştientă, de un individ care îşi ia viața în acelaşi timp cu ținta aleasă. Moartea sigură, premeditată a autorului este precondiția succesului atacului"(Schweitzer, 2001).

În aceste condiții, actul de naştere al terorismului sinucigaş modern este considerat atentatul sinucigaş cu un "autocamion-capcană" comis de Hezbollah asupra Ambasadei SUA din Beirut, la data de 18 aprilie 1983. Fostul agent CIA, Robert Baer, martor ocular al evenimentului, nota: „În punctul zero al exploziei, clădirea de şapte etaje a ambasadei americane a fost smulsă pur şi simplu din pământ, a rămas suspendată în aer câteva secunde - care au părut o eternitate - apoi s-a prăbuşit într-o mare de cenuşă, moloz şi hârtii". O lună mai târziu, un elegant Mercedes trecea de controlul bazei americane din Beirut şi exploda, apreciindu-se că a fost cea mai mare deflagrație non-nucleară, de suprafață, din istorie (Alexe, 2007). Baza americană a înregistrat 241 de morți şi peste 100 de răniți. În lunile care au urmat atacurile de acest gen s-au repetat, dovedindu-şi pe deplin eficiența: SUA şi Franța au decis să îşi retragă toți militarii din Liban.

Logica martiriului

Spre deosebire de tendințele existente în Afganistan, cei din organizația Hamas nu consideră că autorul atacului ar fi comis suicid. El este perceput ca un „shahid", adică un martir care a crezut în îndeplinirea unui ordin divin, „Jihad" sau „Război

Sfânt", acțiunea lui fiind numită în arabă „Istishihad". Urmare a atacului sinuigaş, familia shahidului primeşte recompense substanțiale. Shaheedul îşi îmbunătățeşte după moarte statutul social şi pe cel al familiei sale, cei mai mulți dintre aceştia având o situație materială destul de grea.

Familiei shaheed-ului îi sunt aduse onoruri şi laude şi primeşte recompense financiare (de obicei câteva mii de dolari). Suplimentar la misiunea religioasă şi recompensele pe care le primeşte familia, shaheed-ul are şi alte avantaje personale (conform credinței sale), incluzând: viață eternă în paradis; permisiunea de a vedea fața lui Allah; dragostea a 72 de virgine care îl vor sluji în paradis; privilegiul de a promite viața în paradis pentru 70 din rudele sale. Potrivit Omar Al-Askar (2007), Abu Huraira relata că Profetul a spus: „Oricine intră în Rai este binecuvântat cu o viață fericită − niciodată nu se va simți rău, hainele sale nu se vor învechi şi tinerețea sa nu va dispărea".

Viața în Paradisul musulman (Al-Jannah) este plină de desfătări materiale. Acesta este alcătuit din grădini frumoase, cu izvoare de vin, lapte şi miere, din corturi fermecatoare în care sălăşluiesc încântătoare fete (hurii). Drepții sunt îmbrăcați în haine elegante. Există mai multe surse de ape şi anume Kawthar, care are unde mai albe decât laptele, este mai dulce decât mierea şi este mai înmiresmată decât moscul. Malurile Kawtharului sunt făcute din aur. Pe lângă acest râu, mai există Salsabilul care este un izvor sau o fântână.

Paradisul musulman este de-o frumusețe covârşitoare, este făurit din aur şi metale prețioase. Pereții sunt construiți din cărămizi de aur şi argint cu mosc în loc de mortar. Solul este din şofran iar pietrişul este din perle şi rubine. Dacă omul doreşte să călărească instantaneu va apărea un cal rubiniu, iar dacă va dori să mănânce o pasăre va cădea gata prăjită. Vor fi multe Fecioare neasemuit de frumoase. Cel care este ultimul dintre oamenii Paradisului va avea optzeci de mii de sclavi şi saptezeci şi două de femei şi i se va ridica un cort de perle, rubine şi smaralde.

Testamentul lui Hisham Ismail Abd El Rahman Hamed, un terorist sinucigaş care a detonat explozibilul pe care-l purta în noiembrie 1994 la Nezarim (în sudul Fâşiei Gaza), ucigând trei ofițeri I.D.F. şi rănind doi israelieni şi patru palestinieni, ne oferă o imagine asupra celor prezentate: „Dragă familie şi prieteni! Scriu asta cu lacrimi în ochi şi tristețe în inimă. Vreau să vă spun că plec şi vă cer iertare pentru că am decis să-l văd pe Allah astăzi şi această întâlnire este mult mai importantă decât să trăiesc pe acest pământ" (Taylor; Ryan, 1988). Salah Abed El Hamid Shaker, un alt terorist sincucigaş care a murit la Beit Lid (în centrul Israelului) în ianuarie 1995, omorând 18 israelieni şi rănind alți 36, scria în testament: „Mă voi răzbuna pe fiii maimuțelor şi porcilor – sioniştii infideli şi inamicii umanității. Îl voi întâlni pe fratele meu Hisham Hamed şi pe distinsul meu profesor, Hani El Abed şi pe ceilalți shahizi şi sfinți din paradis. Vă rog iertați-mă..."

Shuhada - martirii sfinți

Concentrându-ne atenția asupra atacurilor sinucigaşe conduse de Hamas asupra țintelor israeliene, observăm un număr de caracteristici comune ale shaheed-ului care servesc la conturarea unui profil al teroristului sinucigaş. Acestea includ: tânăr – de obicei între 18 şi 27 de ani; de regulă necăsătorit, şomer şi dintr-o familie săracă; de

obicei a absolvit liceul; cei mai mulți erau studenți devotați în centrul de instruire fundamentalist–islamic din Gaza şi West Bank (Malul de Vest) conduse şi finanțate de Hamas. Potențialii atacatori cu bombe au avut, aproape întotdeauna, un prieten apropiat sau o rudă care a fost omorât, mutilat sau maltratat de inamici (Kushner, 1996).

Urmare a unor preocupări susținute, Merari (1990) a realizat un studiu al modului în care tinerii palestinieni ajung « bombe vii ». De obicei shaheed-ul (shaheed, cu forma plurală de shuhada) nu se oferă voluntar pentru misiune. Acesta poate fi selecționat de profesorii din moschei şi din centrul de instruire din Gaza şi Malul de Vest şi apoi convins. Membrii grupurilor extremiste palestiniene recruteză tineri care par să aibă o fervoare patriotică intensă şi se declară public împotriva Israelului. Cei mai devotați studenți sunt triați după o examinare atentă de către profesori şi după o cunoaştere îndelungată. Întotdeauna, shaheed-ul este ales de către organizatorul atacului pe baza unei studieri anterioare şi nu se racolează la întâmplare. Pregătirea celor ce urmau să devină martiri sau membri în organizațiile teroriste comportă un proces minuțios de pregătire şi formare a individului. Membrii mişcării FATAH erau antrenați într-o tabără plasată în plin deşert, în sud - vestul Irakului, iar formarea acestora cuprindea 6 luni de instrucție, alergarea a 10 km în fiecare dimineață apoi 4 ore de antrenament fizic şi de mânuire a armelor, cât şi un curs de doctrină politică.

Un moment al recrutării este cel al testării capacității volitive a individului. Testele prin care se recrutează noii luptători sunt dure şi cu încărcătură psihologică urmărind probarea curajului, îndrăznelii, stăpânirii de sine, cruzimii, tenacității şi perseverenței. Pentru testarea acestor însuşiri, grupările teroriste imaginează sau improvizează diverse probe, unele incluse în însăşi activitatea generală de pregătire şi instruire, altele prealabile, eliminatorii.

Din această ultimă categorie face parte de exemplu, proba „câinelui mort" utilizată de gruparea arabă „Septembrie negru". Subiectului i se cere să poarte pe brațele dezvelite, pe distanța câtorva zeci de metri cadavrul în putrefacție al unui câine mare, subiectul trebuind să-şi stăpânească perfect orice grimasă de scârbă sau semn de slăbiciune, apoi să depună mortăciunea într-o ladă. Cei care nu reuşesc acest lucru sunt respinşi sau în cazuri limitate sunt acceptați în grupare sub alte calități decât cele de combatanți (ex: curieri). Alteori, subiectului i se cere să comită o anumită infracțiune, să ucidă o anumită persoană, de regulă din categoria celor care se arată împotriva grupării.

Un tadjic care a vrut să se alăture luptătorilor din Al-Qaida a povestit cum a căzut la un astfel de test. Cei care se ocupau de el l-au dus într-o cameră, unde l-au lăsat să stea două zile şi jumătate, după care l-au anunțat că a picat testul. Surprins, tadjicul a întrebat unde a greşit, iar răspunsul a fost că a dat dovadă de slăbiciune deoarece, în timpul petrecut în camera respectivă, a dat de mai multe ori perdeaua în lături pentru a se uita afară. Organizația vrea oameni cu un psihic de fier, care să stea răbdători, oricât este nevoie, fără să stârnească suspiciuni, cu un calm interior extraordinar, până când sunt chemați să îndeplinească misiunea atribuită.

Dezinteresul pentru averi materiale este o altă trăsătură importantă apreciată de organizațiile teroriste. MOHAMED ATTA, unul dintre atentatorii de la 11 septembrie

2001, arăta că era dezinteresat de bunăstarea materială, TESTAMENTUL său fiind incontestabil în acest sens: „Când voi muri… vreau ca îmbrăcămintea pe care o port să fie din trei bucăţi albe de ţesătură, dar nu din mătase sau altă ţesătură scumpă (...) o treime din banii mei trebuie cheltuiţi pentru cei săraci şi aflaţi în nevoie (Aust; Schnibben, 2002).

Odată cunoscut sub aspectul potenţialului, shaheed-ul participă la un antrenament de durată pentru a i se testa performanţele şi aptitudinile în condiţii de stres şi în situaţii în care viaţa îi este ameninţată. Doar cursanţilor care sunt dispuşi să ducă misiunea până la capăt şi sunt stăpâni pe sine li se va permite să treacă la nivelul următor. „Fiecare membru trebuie să fie capabil să suporte vărsarea de sânge, omorul, arestările şi închisoarea. El trebuie să fie capabil, dacă va fi necesar, să omoare unul sau mai mulţi tovarăţi ai săi. El trebuie să fie capabil să suporte privaţiunile şi tratamentul înjositor la care ar putea să fie expus de către inamic. El nu trebuie să se vândă inamicului, nici să–şi sacrifice religia de dragul libertăţii" („Manualul teoriştilor", 2002).

Shaheed-ul ,,dispare" de la locuinţa sa fără să-şi ia rămas bun, participând la un antrenament intensiv care durează câteva zile pentru a învăţa să folosească explozibilul şi pentru a-şi însuşi aspectele operaţionale ale misiunii. În acest timp shaheed-ul trece şi printr-un proces de purificare fizică şi psihică.

De reţinut este faptul că, de cele mai multe ori, serviciile de securitate nu au asemenea stadii de pregătire pentru oamenii lor. Unii dintre cei recrutaţi, antrenaţi să devină shaheed erau duşi chiar şi într-un cimitir. Aici erau băgaţi într-unul dintre morminte şi lăsaţi să stea câteva ore pentru a-şi învinge frica.

Publicarea multor studii de specialitate a pus bazele cogniţiei terorismului, cine poate deveni terorist şi de ce şi în numele cui se întreprind acte catalogate drept teroriste. Spre exemplu, unii cercetători, precum Williams (2004), Chomsky (2003), Hoffman (2001), Ariel (2001) susţin că formele de manifestare a terorismului au evoluat de la reacţii politice la cele de constrângere socială prin dobândirea unor comportamente antisociale.

Alţi cercetători, precum Sookhdeo (2006) şi Ahmed (2003), susţin că reacţiile teroriştilor sunt cauzate de politica imperialistă americană. A treia categorie de cercetători contemporani, ca de exemplu Horgan (2005), scot în evidenţă reacţiile psihopatologice ale teroriştilor, subliniindu-se faptul că există multe aspecte în comun cu totalitarismul ca parte centrală în utilizarea terorii ca mijloc de control social care au marcat cea de-a doua jumătate a secolului XX: comunismul, fascismul precum şi alte forme de doctrine dictatoriale din lumea religioasă.

Reconcilierea civilizaţiilor?

În decembrie 2006, Papa Benedict al XVI-lea a efectuat o vizită în Turcia, apreciată ca „un succes diplomatic". Printr-o decizie de ultim moment, Benedict a trecut pragul Moscheii Albastre şi s-a rugat preţ de un minut cu faţa spre Mecca. A fost pentru a doua oară în istorie când un papă a vizitat un lăcaş de cult musulman, după ce, în 2001, Ioan Paul al II-lea a păşit pentru prima dată într-o moschee din Siria. De altfel, gestul actualului Suveran Pontif a fost văzut şi ca o continuare a deschiderii spre dialogul dintre confesiuni, făcută de predecesorul său (Mihai, 2008).

La 5 martie 2008, Vaticanul a organizat o reuniune importantă între reprezentanţi ai Bisericii Catolice şi delegaţi musulmani, convorbirile survenind ca urmare a publicării, în octombrie 2007, a unui „Apel la dialog". Lansat într-o scrisoare deschisă, semnată de 138 de demnitari musulmani din lumea întreagă, şi adresată către reprezentanţii creştinismului, apelul poartă titlul „Un cuvânt comun între voi şi noi". În documentul amintit, la care între timp au mai aderat şi alţi lideri musulmani, se arată că de dialogul dintre cele două religii depinde „chiar supravieţuirea lumii" (www.adevarul.ro).

La 13 martie 2008, Organizaţia Conferinţei Islamice (OIC) dezabate la Dakar, Senegal, problema islamofobiei în Occident şi mijloacele de a o combate. Acest lucru se petrecea într-un moment în care republicarea în Danemarca a unei caricaturi cu profetul Mohamed şi apropiata difuzare a unui film antiislam în Olanda riscau să adâncească din nou neînţelegerile dintre cele două părţi (Mihai, 2008). Secretarul general al organizaţiei, turcul Ekmeleddin Ihsanoglu, anunta că liderii celor 57 de membre OIC, care reprezintă 1,3 miliarde de musulmani, „vor lua deciziile corespunzătoare împotriva unor astfel de acte de islamofobie". Tot acesta făcea cunoscut faptul că „Observatorul", o unitate formată în cadrul secretariatului OIC pentru analizarea fenomenului, va prezenta primul său raport despre „islamofobie", chestiunea trebuind rezolvată printr-un dialog politic hotărât şi o reconciliere istorică între Islam şi Occident (Documentar BSIJ, 2007, de văzut şi Mihai, 2008). Spaţiul de manevră al summit-ului a fost însă limitat de o serie de absenţe la vârf: monarhul saudit, Abdullah al II-lea, liderul libian Muammar Ghaddafi şi preşedintele pakistanez, Pervez Musharraf.

Important este însă că, pentru prima dată, SUA au avut un reprezentant la summit-ul Organizaţiei Conferinţei Islamice. Preşedintele George W. Bush l-a desemnat drept trimis special la Dakar, pe Sada Cumber, un om de afaceri pakistanez stabilit în Texas. Potrivit secretarului de stat, Condoleezza Rice, Cumber are misiunea de a promova cooperarea şi dialogul cu ţările musulmane, precum şi de a explica principiile şi politica SUA faţă de Islam, ideea că Statele Unite se află în conflict cu Islamul fiind propagată de extremişti violenţi care încearcă să divizeze comunitatea musulmană.

În loc de concluzii

La nivelul anului 2000, populaţia statelor majoritar islamice era de 1.282 milioane de oameni, reprezentând la acel moment o pondere de 21% din populaţia globului, ceea ce este considerabil atât ca volum cât şi ca fracţiune din total. Dimensiunea problemei şi a interesului pentru ea este dată de faptul că, în următorii 50 de ani, la care ne referim, această populaţie este, potrivit prognozelor Băncii Mondiale (sursă din statisticile naţionale, de la Divizia de Statistică şi de la Divizia de Populaţie a Organizaţiei Naţiunilor Unite, de la World Data Indicators 2003, World Bank, Washington DC.) într-o dinamică foarte pronunţată, urmând a atinge 1.530 milioane de oameni în anul 2010 (o creştere de 19,3% faţă de anul 2000), 1.773 milioane de oameni în anul 2020 (o creştere de 38,3% faţă de anul 2000), 1.993 milioane de oameni în anul 2030 (o creştere de 55,4% faţă de anul 2000), 2.171

milioane de oameni în anul 2040 (o creştere de 69,3% faţă de anul 2000) şi 2.340 miloane de oameni în anul 2050 (o creştere de 82,4% faţă de anul 2000).

Dincolo de cifrele în sine, trebuie spus (Zainea, 2005) că ponderea populaţiei de religie islamică în ansamblul populaţiei globului este, în această perioadă, în creştere constantă, ajungând de la 21% în anul 2000 la 22,6% în anul 2010, la 23,9% în anul 2020, la 24,9% în anul 2030, la 25,7% în anul 2040 şi la 26,6% în anul 2050, ceea ce înseamnă, pentru următoarea jumătate de secol, o creştere de pondere de 26,6%.

Pe lângă aceste înţelesuri ideologice şi spirituale, lupta în sensul fizic este de asemenea considerată „jihad". Totuşi, aşa cum s-a explicat mai sus, asta trebuie să fie o luptă îndeplinită numai în scopuri defensive. Utilizarea conceptului de „jihad" pentru acte de agresiune împotriva oamenilor inocenţi, adică pentru teroare, ar fi injustă şi o mare distorsionare a adevăratului înţeles al termenului (Harun, 1999).

Că place sau nu, terorismul nu aparţine nici unei religii, fie creştină, iudaică sau islamică, ci este produsul unui nucleu de extremişti aflaţi în imposibilitatea de a-şi atinge obiectivele în mod paşnic şi democratic, în timp ce jihadul este parte din viaţa fiecărui credincios. În circumstanţele actuale este nevoie de o delimitare a sintagmei terorism islamic de termenul Jihad, întrucât se pot crea confuzii majore cu consecinţe dintre cele mai neplăcute şi în plan ideologic, şi în cel al relaţiilor internaţionale.

Islamul nu merită asocierea puternică cu terorismul sinucigaş (Stoina, 2005). Ţinând seama de toate acestea, considerăm că este vremea să se renunţe la sintagma terorist islamic în favoarea celei de terorist care invocă în mod abuziv Islamul.

Bibliografie selectivă

[1] *** (2004). *Coranul cel Sfânt în limba română* , Ediţia a III-a, Ed. Islam, Bucureşti.

[2] *** (2000). *Suicide Terrorism: A Global Threat*, în, „Jane's Intelligence Review", 20 octombrie.

[3] ALI, L., (2007). *Efectul de bumerang*, Ed. House of Guides, Colecţia Intervenţii, Bucureşti.

[4] ANDREESCU, A., RADU, N., (2007). *Reţeaua terorii. De la Septembrie Negru la Al Qaida Albă,* în, „Gândirea Militară Românească", martie - aprilie, vol.2.

[5] BAAGIL, H., M., (2003). *Dialogul dintre musulman şi creştin*, Fundaţia Taiba, Bucureşti.

[6] BARTLEY, P., si BOURDILLON, H., (2001). *Islamul în epoca medievală,* Ed. All Educaţional, Bucureşti.

[7] BAYLEI, R. (2001). Jihadul: învăţăturile islamului de la sursele primare Coran şi Hadith", Bucureşti.

[8] CARDINI, F., (2002). *Europa şi Islamul*, Ed. Polirom, Iaşi.

[9] CHELARU, M., (2004). *Jihad.* Ed. Timpul, Iaşi.

[10] CHERIM ENGHIN, (2007), *Islam, religia terorii?*, Fundaţia Taiba, Constanţa.

[11] CHOMSKY, N., (2003). America în căutarea dominaţiei globale: Hegemonie sau supravieţuire , Ed. Antet, Bucureşti.

[12] COOPER, H., H., A., (1997), *What is a terrorist: a psychological perspective*, Legal Medical Quarterly, 1.

[13] DELCEA C., (2003). Psihologia terorismului. Cine devine terorist şi de ce?, Ed. Cartipex, Cluj-Napoca.

[14] ELSASSER, J., (2006). *Comment le Djihad est arrivé en Europe*, Vevey, Editions Xenia, Paris.

[15] FRITHJOF, S., (1994) Să înţelegem Islamul. Introducere în spiritualitatea lumii islamice, Ed. Humanitas, Bucureşti

[16] HARUN, Y., (1999). *Islamul denunţă terorirsmul,* Ed. Amal Press, Londra, UK.

[17] IBRAM, N., (2000). Islamul şi valenţele lui. Pelerinaj în locurile sfinte ale Islamului. Ed. Ex Ponto, Constanţa.

[18] IBRAM, N., (2005). *Religie islamică.* Curs, Facultatea de litere, Universitatea "Ovidius", Constanţa

[19] JEAN, F. (2003)., *Război sfânt, jihad, cruciada,* Ed. Cartier, Chişinău, 2003.

[19] PETERS, R., (1977). *Jihad in Mediaeval and Modern Islam*, Ed. Brill Academic Pub, London.

[20] QRADAWI, Y.,(2001). *Islamul - religia toleranţei,* în, "Islamonline&New Agency", 13 septembrie.

[21] SAID, E., W., (2001). *Orientalism,* Ed. Anaconda, Timişoara.

[22] SCHUON, Fr., (2001). Să înţelegem Islamul. Introducerea în spiritualitatea lumii musulmane, Bucureşti.

[23] SEBAEE, M., (2004). *Minuni ale civilizaţiei islamice,* Ed. Taiba, Bucureşti.

[24] SEPTAR (GEMALEDIN), S., (2006). *Islamul – religia terorii ?* Disertaţie, Facultatea de Jurnalism, Universitatea “Hyperion”, Constanţa.

[25] STOINA, N., (2005). *Istoric şi evoluţii ale conceptului de Jihad*, în, http://actrus.ro

[26] TANTAWI - Al, A., (1998). *Introducere generală în Islam*, Ed. Islam, Bucureşti.

[27] WEYER, R., (2001). Islamul şi occidentul. O nouă ordine politică şi religioasă după 11 septembrie. Ed. ALLFA, Bucureşti.

[28] www.islamulazi.ro

[29] www.islamicity.com

[30] www.islam.ro

[31] www.islamdenouncesterrorism.com

[32] www.islamonline.com

[33] www.muftyat.ro

[34] www.taiba.ro.

COMBATEREA TERORISMULUI ÎN CONTEXTUL SECURITĂȚII GLOBALE

Mihai PÎRVA*

Terrorism is nothing new. Even if most people tend to define the world differently before and after 9/11, one should not forget that the incident was the eighth terror attack in a row against U.S. targets.

Combating terrorism has also profound implications on the intelligence. There are a lot of questions we should take into account when debating the terrorism issues: what makes counter-terrorism so difficult in the 21century?, what is the essence of combating terrorism, what are the challenges?, and is there a need for a new approach to intelligence?

The coordination between different countries does not work as well as it should. We can identify some important steps in order to improve a better cooperation among all the countries involved in: how the structures can be adapted to best fight the new challenges, to thoroughly assess the threat, to ensure that the available resources are structured to deal with the threat.

The fight against terror has influenced the policing systems, having a negative impact on democratic policing, both for established democracies or in countries that seek to democratize.

Combating terrorism has become the focus of security structures all over the world, old methods being revised in order to organize and prepare modern society to meet so-called new and existing threats.

Terrorism is without doubt a deadly threat, but it is not the only threat to modern society.

"If I had a dollar for every time I have heard the words "better cooperation" in the context of countering terrorism, I would be a very rich man now!"[2]

Anonymous

Strategii şi politici în combaterea terorismului - Elemente esențiale ce privesc securitatea națională şi cooperarea eficientă a structurilor implicate

Referindu-ne la cooperare, în contextul că aceasta nu funcționează precum ar trebui, putem constata că acest subiect a fost şi este o problemă ridicată de mulți oficiali, în multe capitale în timpul numeroaselor întâlniri unde s-a discutat despre modalitățile de îmbunătățire a activității agențiilor în campania împotriva terorismului, în special a terorismului transnațional. Este un cuvânt des auzit atunci când este menționată sintagma „războiul împotriva terorismului". Această sintagmă este prezentă în declarația Organizației Tratatului Atlanticului de Nord din 12 septembrie 2001, care cuprinde angajamentul organizației şi anume „să întreprindă toate eforturile pentru a combate plaga terorismului", adăugând, „vom sta uniți în credința că idealurile de parteneriat şi de cooperare vor triumfa."

În acest sens, în aceeaşi zi, Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite a adoptat cu unanimitate de voturi o rezoluție care „invită toate statele membre să

* **Maior, Ofițer de stat major, /Direcția operații/Statul Major General**

[2] „Dacă aş fi cerut un dolar de fiecare dată când am auzit cuvintele *o mai bună cooperare* în contextul luptei împotriva terorismului, aş fi fost acum un om foarte bogat!"

conlucreze de urgență pentru a aduce în fața justiției" pe „toți cei implicați în aceste atacuri teroriste" şi „solicită, de asemenea, comunității internaționale să-şi dubleze eforturile printr-o cooperare crescută şi prin punerea completă în aplicare a convențiilor şi rezoluțiilor Consiliului de Securitate, cu relevanță în lupta antiteroristă."

În aceste două cazuri, se face referire la cooperarea la nivel internațional. Dar cooperarea multilaterală adevărată şi eficientă, care va fi întotdeauna subiectul intereselor naționale, trebuie pusă în aplicare în primul rând *acasă*. Atunci şi numai atunci eforturile multilaterale sunt de un real progres.

Securitate unei națiuni a fost întotdeauna şi continuă să fie o problemă națională foarte sensibilă constituind unul din pilonii suveranității naționale. De asemenea, este o chestiune politică de importanță majoră. Şi mai mult, în cele mai multe țări, majoritatea populației cere guvernului să furnizeze un mediu sigur în care îşi pot realiza afacerile zilnice normale. Cei mai mulți oameni în cele mai multe țări ar prefera să trăiască într-un mediu în care afacerile şi comerțul pot înflori, care să conducă la o economie sănătoasă, de un nivel rezonabil în ceea ce priveşte standardul de viață, precum şi un viitor pentru ei şi familii. Aceştia preferă ca societățile să fie ferite de amenințări criminale, fie ele de intensitate mică sau de bandele organizate, şi mai important, de amenințări ale teroriştilor, din interior sau din afară.

Sentimentul de nesiguranță generat de actele de terorism este exploatat de teroriști, teroarea în sine fiind un fel de *armă cost-eficiență*. De exemplu, după 9/11 a existat o reducere considerabilă a traficului aerian şi a turismului pe scară largă. Frica de necunoscut, când, unde şi în ce fel teroriştii vor lovi din nou, joacă un rol important în toate sectoarele societății şi constituie o presiune permanentă asupra autorităților. Guvernele sunt foarte sensibile la implicațiile politice privind amenințărilor teroriste, aşa cum a fost demonstrat de către rezultatul alegerilor din Spania, care a avut loc la doar câteva zile după atacurile teroriste de la Madrid din 11 martie 2004. În mod similar, atacurile grupările teroriste apropiate Al-Qaeda din Arabia Saudită, nu au fost îndreptate numai asupra occidentalilor din Regat ci şi asupra unor structuri ale statului, odată cu atacarea la 21 aprilie 2004 a vechiului Centru de Securitate Publică. Acesta a fost urmat de atacurile împotriva facilităților de petrol şi petrochimie, la Yanbu la 1 mai 2004 şi Khobar la 29 mai 2004. In afară de amenințarea la adresa guvernului saudit, aceste atacuri, împreună cu altele direcționate în sectoare ale industriei petroliere, pot afecta prețul mondial al petrolului şi prin aceasta stabilitatea economiei globale.

Există multe fațete ale luptei privind combaterea terorismului, care implică o varietate de agenții, iar acestea trebuie să fie bine coordonate, dacă statele-națiuni urmăresc să ofere cetățenilor lor şi celor ai altor țări un mediu sigur în care să trăiască şi în care economiile lor să poată înflori. Mai mult, lupta împotriva terorismului transnațional, *terrorisme sans frontières*, de tipul celui lansat de Osama ben Laden, asociat cu Al Qaeda şi cu cel ideologic, necesită un efort cuprinzător şi susținut de majoritatea actorilor internaționali. Indiferent de cât de mare şi de puternică ar putea fi o țară, nici o națiune nu va putea învinge de una singură acest flagel care amenință pacea şi securitatea la nivel global. Odată ce praful de după atacurile din New York şi Washington s-a aşternut, mai multe persoane, inclusiv rude ale victimelor, oficiali

guvernamentali, ziarişti, au început să-şi pună întrebări. Cum a fost posibil să nu fie avertizaţi în legătură cu aceste atacuri? Chiar nu au existat informaţii cât de mici privind gruparea Mohammed Atta, care ar fi putut fi cunoscute de către membrii diverselor agenţii din Statele Unite responsabile într-un fel sau altul de lupta împotriva terorismului? Fragmente de informaţii relevante, care puse cap la cap cu cele deţinute de agenţii din alte ţări, ar fi putut ele însele declanşa acţiunea altor popoare şi ar fi impus o mai mare atenţie în procesul de investigaţie iniţiat? Ce s-a ştiut în Germania şi în alte ţări europene cu privire la modelele de comportament ale acelor fanatici tineri musulmani? Comportament care ar fi putut alerta diversele agenţii pentru a iniţia anchete care să preîntâmpine atacurile, sau informaţii care ar fi putut fi analizate cu alte agenţii, posibil, chiar şi în alte ţări, care ar fi avut ca rezultat un interes mai mare din partea persoanelor fizice şi a activităţile acestora?

Acronimul „C3I", pe care îl întâlnim frecvent când ne referim la contraterorism, ar trebui să fie redefinit sub forma *cooperare, comunicare, coordonare şi schimb de informaţii*, şi ar trebui să constituie un element definitoriu pentru agenţiile responsabile în combaterea terorismului. În sensul prezentei afirmaţii, agenţiile care ar putea avea un rol primordial în ceea ce priveşte securitatea şi apărare naţională sunt (după caz): forţele de poliţie, locale, federale, sau naţionale, grănicerii sau serviciile transfrontaliere, garda de coastă, serviciile vamale, serviciile de imigrare, birourile consulare, garda financiară, trezoreria sau alte structuri ale ministerului de finanţe responsabile cu măsurile de suprimare a activităţilor financiare teroriste, unităţi de informaţii sau servicii de culegere a informaţiilor, agenţii ale sistemului judiciar, forţele armate - în cazul în care acestea au un rol în susţinerea autorităţilor civile sau de securitate naţională, de exemplu poliţia de frontieră sau unităţi EOD, operatorii de transport aerian şi terestru şi infrastructura industriei de stat sau din sectorul privat.

Modul în care statele au structurat şi organizat diversele agenţii implicate în combaterea terorismului depinde de o varietate de criterii. Acestea includ constituţia statului, sistemul judiciar, cultura, componentele etnice, religiile, geografia şi structurile guvernamentale. Politicile şi strategiile contraterorismului sunt chestiuni specifice fiecărui stat în parte. În campania împotriva terorismului trebuie avute în vedere unele principii demne de luat în consideraţie.

Mai întâi de toate, o evaluare aprofundată şi clară a ameninţării este crucială. Ameninţarea actuală a terorismului transnaţional este complexă şi dificil de strunit, datorită diversităţii grupărilor implicate şi afilierii acestora. Există o multitudine de informaţii disponibile despre terorismului transnaţional, grupări individuale şi lideri terorişti. Cu toate acestea sunt adesea subestimate, capabilităţile, sfera de acţiune, precum şi susţinerea de care beneficiază acestea, pentru atingerea obiectivelor şi intenţiilor. Există totuşi state care confirmă existenţa unui număr mic de fundamentalişti sau grupări fundamentaliste în interiorul populaţiilor minoritare musulmane din ţările respective.

Cu toate acestea, în unele cazuri, existenţa acestor elemente nu este văzută ca o ameninţare la adresa ţării în cauză. Dar în ciuda confirmării că aceste elemente extremiste pot pune în pericol o anume regiune, statele nu sunt în măsură de a acţiona

judiciar, sau sunt refractare politic să contracareze acţiunile grupărilor teroriste cunoscute.

În ultimii doi ani, multe ţări au introdus legislaţia privind combaterea terorismului şi măsurile punerii în aplicare a acestor legi. Înainte de 9/11, în multe state nu exista o astfel de legislaţie. Aceste noi legi sunt proiectate pentru a face faţă suprimării finanţării terorismului, a celor care sprijină grupările şi activităţile teroriste precum şi comiterea de acte teroriste. În scopul punerii în aplicare a acestor legi, trebuie să stabilite noi proceduri şi constituite noi unităţi specializate. În pofida progreselor realizate până în prezent, există încă multe lucruri de făcut.

Ameninţările teroriste pot fi prezente sub diferite forme, dar modalităţile de prevenire şi contracarare a acestora se bazează invariabil pe calitatea informaţiilor provenite de la populaţia locală (HUMINT). Ceea ce contează este faptul că informaţiile culese sunt analizate în comun, după caz, cu acele agenţii cărora li se cere să reacţioneze sau să contracareze respectivele informaţii. Această cerinţă impune de multe ori limitări, în multe ţări, în funcţie de modalitatea de obţinere a informaţiilor. Dacă informaţiile provin de la agenţi „sub acoperire" sau de la o altă sursă clandestină, agenţia în cauză poate fi reticentă să le împărtăşească de teama de a nu compromite sursele. În alte cazuri, este cunoscut de către agenţii faptul că pot fi forţate să răspundă la *interogări* pentru informaţiile pe care le aşteaptă dar de fapt nu le deţin, ceea ce induce o anumită reticenţă în utilizarea imediată a acestora, de teama de a nu demonstra deficienţe în funcţionarea lor.

Există încă multe ţări care se confruntă cu o dilemă privind modalitatea de contracararea a persoanelor care sunt cunoscute a fi asociate grupurilor teroriste, dar care de fapt nu au participat la nici un act terorist. Chiar dacă acestea reprezintă un pericol pentru ţara respectivă, statele sunt reticente în a avea de-a face cu persoane fizice. De aceea, în lupta împotriva terorismului este imperios necesară existenţa unei bune relaţii de lucru între cei care fac legile şi cei care la aplică.

În numeroase ţări, ameninţarea terorismului transnaţional ne-a cutremurat pe toţi. Cele mai multe state au avut în trecut, pe o perioada îndelungată, strategii şi structuri care să se ocupe de securitatea internă, în loc să se apere împotriva terorismului „crescut acasă" sau venit din exterior.

În multe ţări, agenţiile au avut sau încă au nevoie să se adapteze pentru a preîntâmpina ameninţarea terorismului transnaţional. Aceste modificări pot fi ele însele destul de dureroase pentru agenţii, în special în cazul în care aceasta implică o schimbare majoră în modul de funcţionare. Există o afirmaţie că „nu se pot preda trucuri noi unui câine bătrân." Agenţiile bazate pe birocraţie, adeseori au respins schimbările şi au demonstrat o reacţie negativă faţă de acestea. În astfel de situaţii în care informaţia înseamnă putere, de multe ori există îngrijorarea că *raison d'être* a agenţiei poate fi contestată când este necesar să se renunţe la unele informaţii sau când acestea să fie analizate împreună cu alte agenţii.

Reticenţele politice pot afecta într-o mare măsură modul în care o ţară abordează combaterea terorismului. Acestea pot intra în conflict cu măsurile practice care trebuie luate. Conflictele de interese pot apărea atunci când guvernele sunt suprasensibile la prezenţa şi la atitudinile comunităţilor minoritare care simpatizează cu aspiraţiile sau ideologia teroristă. Rezultatul unei astfel de abordări poate fi destul

de contraproductivă. Combaterea terorismului transnațional este un lucru dur care solicită măsuri şi decizii politice dificile. Există multe moduri de atingere a aceluiaşi scop, unele dintre ele au fost testate în timp, altele, mai inovatoare, pot fi descrise ca fiind revoluționare. Practica a arătat că succesul este atins mai des când abordarea aleasă este simplă şi clară. Cu cât politica şi procedurile sunt mai complexe, cu atât va fi mai dificil să fie puse în aplicare. Prin urmare regula numărul unu este: Păstrați o abordare cât mai simplă!

Următorul punct, în selectarea structurile necesare combaterii terorismului, este acela de a arunca o privire asupra a ceea ce este deja în vigoare şi care funcționează, dar şi posibilitatea de a le adapta pentru a răspunde noilor provocări. De foarte multe ori, organizații noi şi-au propus să facă schimb de informații şi să stabilească o expertiză mai ales după un atac de succes al teroriştilor. Constituirea unor astfel de organizații noi constă invariabil în decizia de susținere din partea politicului. Cu toate acestea, o nouă organizație are nevoie şi de resurse. În combaterea terorismului transnațional, persoanele implicate în diferite agenții necesită anumite abilități şi experiență, care constau, de obicei, într-o mare solicitare şi resurse specifice, precum competențe lingvistice şi/sau cunoştințe detaliate ale diverselor culturi, religii şi politici regionale sau locale. Astfel de resurse umane de o înaltă valoare sunt vitale pentru capacitatea statelor de a combate terorismul.

Schimbul de ofițeri de legătură (LOS) constituie o abordare formală care permite dezvoltarea factorului încredere şi furnizează mijloace rapide pentru schimbul de informații. Cu ofițeri de legătură bine motivați şi bine informați, de ce mai multe ori se realizează un schimb în două direcții, benefic pentru ambele organizații.

La celălalt capăt al scalei putem menționa stabilirea unor informații şi/sau a centrelor de operații comune, în care sunt reprezentate majoritatea agențiilor unui stat disponibile în lupta împotriva terorismului. Astfel de centre au meritele lor, deoarece experți individuali din fiecare agenție au posibilitatea de a lucra împreună într-un mediu de încredere şi înțelegere reciprocă. Cu toate acestea, centrele respective sunt costisitoare din punct de vedere al resurselor şi echipamentelor şi sunt vulnerabile la atacuri sau neutralizate în cazul unui incident major. Rolul lor ca centru de forță, poate fi compromis sau chiar redundant într-un moment vital.

În ciuda acestor aspecte, se întâmplă adesea ca sistemele de organizare şi funcționare ale agențiilor să fie incompatibile, împiedicând cooperarea şi comunicarea oportună. Într-o lume a hackerilor, a viruşilor şi a atacurilor cibernetice, astfel de deficiențe de comunicare pot fi un avantaj pentru terorişti, reducând vulnerabilitatea sistemelor de date naționale. Astfel, interfața umană rămâne de cea mai mare importanță.

Sistemele de comunicații actuale sunt un alt domeniu controversat, care poate reduce eficacitatea cooperării între agenții. Mulți operatori de primă linie s-au plâns de faptul că ei nu sunt în măsură să colaboreze cu operatorii de la alte agenții cu care aceştia trebuie să coordoneze operațiile. Prin urmare, trebuie să se acorde atenție furnizării de suficiente canale, de link-uri pentru a satisface intercomunicarea operațională la care se apelează într-o strategie națională de combatere a terorismului, dar facilitatea trebuie să nu fie niciodată atât de vastă încât oricine să poată ajunge în posesia ei prin intermediul unui „salt pe internet”. Prea multe informații pot fi la fel de

contraproductive ca şi lipsa în mare măsură a acestora. Menţinerea unui sistem bazat pe *necesitatea de a cunoaşte* este foarte eficient în modul de utilizare şi distribuire a informaţiilor de către personale implicate.

O bună gestionare şi planificare a cerinţelor ce privesc schimbul informaţional sunt o condiţie fundamentală a politicilor eficiente de combatere a terorismului.

În majoritatea cazurilor, agenţiile au tendinţa de a furniza LOS, care sunt competenţi şi au posibilitatea să opereze într-un mediu specific de lucru. Un astfel de mediu poate fi diferit de cel cu care sunt obişnuiţi. Dacă aceste criterii *umane* pot fi îndeplinite, există un alt aspect şi anume continuitatea, care, dintr-o varietate de motive uşor de înţeles, este adesea trecut cu vederea sau ignorat. În multe ţări, în special atunci când avem de-a face cu un subiect complex ca terorismul transnaţional, menţinerea continuităţii de oameni în astfel de posturi importante este crucială pentru rezultatele pe termen lung. Grupările teroriste nu sunt constrânse de timp şi de termene limită. Ele au tot timpul din lume. Adesea în ţările dezvoltate, funcţionarii implicaţi în combaterea terorismului au o experienţă vastă şi trebuie să îndeplinească misiuni complexe pentru contracararea eficientă a teroriştilor.

În alte împrejurări, politicul preia controlul şi oamenii sunt schimbaţi, în ciuda cunoştinţelor instituţionale şi a experienţei bogate, pentru că sunt consideraţi a fi de convingere politică greşită. Pierderea continuităţii are efecte adverse, de multe ori destul de serioase, atât în funcţionarea internă a agenţiei dar, şi mai important, în cooperarea între agenţii. Nu este nimic mai rău decât un grup de politicieni dedicaţi numirii de oameni noi de fiecare dată când participă la reuniuni.

În multe ţări, agenţiile implicate în combaterea terorismului au un centru de raportare şi analiză a situaţiei (SitCen), care constituie un punct principal de coordonare pentru operaţiile sale. Centrele, la rândul lor, vor avea şi canale naţionale de raportare. Cooperarea între agenţii este crucială în caz de incidente majore teroriste şi necesita o coordonare atentă, precum şi comunicaţii şi proceduri bine delimitate. În consecinţă, este extrem de important ca acestea să fie *exersate* în mod regulat, oricare ar fi structurile şi procedurile stabilite. Numai prin exerciţii realiste toate sistemele vor fi testate, iar deficienţe şi lacunele vor fi identificate înaintea unui incident real.

În concluzie, putem afirma că unele din aspectele cheie, ce trebuie luate în considerare la elaborarea politicilor naţionale de combatere a terorismului necesare pentru o bună dezvoltare a cooperării şi coordonării între agenţii sunt: cooperarea eficientă depinde de schimbul de informaţii clare, oferite în timp oportun, care necesită mijloace de comunicare de încredere; cele mai multe state au o mare varietate de facilităţi de comunicare la dispoziţia diferitelor agenţii implicate în efortul de combatere a terorismului, dar acestea sunt de multe ori incompatibile; facilităţile comune, care aduc laolaltă, sub un singur acoperiş diferite agenţii, dacă ne referim la o configurare permanentă, necesită semnificative resurse umane şi tehnice; multe ţări au dificultăţi în furnizarea de resurse suficiente în combaterea terorismului, deoarece, resursele disponibile sunt utilizate concomitent în mai multe campanii; schimbul de ofiţeri de legătură între agenţii poate oferi o relativă opţiune cost-eficientă de care să beneficieze ambele părţi; de vreme ce resursele sunt un factor crucial invariabil, o importanţă considerabilă se acordă încercării de a adapta structurile/agenţiile deja existente, de a le face mai eficiente, decât să se creadă că răspunsul constă întotdeauna

în înființarea de noi agenții sau organizații. Acest lucru este important pentru a evita duplicarea de efort; o înțelegere clară a amenințării este un factor esențial în stabilirea organizării diferitelor agenții în combaterea terorismului; este nevoie de o cooperare bună şi eficientă între responsabilii cu elaborarea legislației şi a celor responsabili cu aplicarea legii; simplitatea este cheia de succes. Cu cât sunt mai simple şi mai precise structurile şi metodele prin care agențiile cooperează, cu atât mai mult creşte şansa de succes în contracararea terorismului transnațional.

Terorismul Transnațional – o nouă modalitate de ducere a războiului

Teroriştii din trecut au fost mai mult sau mai puțin de tip simetric: statici, previzibili, omogeni, ierarhici, rigizi, şi rezistenți la schimbări. Cei din prezent sunt cu siguranță de tip asimetric: dinamici, imprevizibili, fluizi,organizați în rețea, au o disciplină bine definită în cadrul organizației şi în permanentă se află într-o continuă adaptare şi evoluție.

Terorismul transnațional a fost întotdeauna ceea ce inițiatorii lui au dorit să fie: o formă de război. O formă de război în care limitele stabilite de către state, aderarea la dreptul umanitar internațional în vigoare şi răspunsurile dictate de către doctrina militară convențională nu mai joacă nici un rol. Adesea percepută astăzi ca o problemă modernă unică, terorismul actual este într-o evoluție ale cărei rădăcini se extind atât de departe ca şi conflictul uman în sine. Este în mod deliberat un război dus împotriva civililor, cu scopul distrugerii sau destabilizării guvernelor sau sistemului social, lucruri pe care inițiatorii unor astfel de violențe le găsesc normale.

Deşi evenimentele de la 9/11 au perceput terorismul ca un flagel care a produs cele mai distructive evenimente din istoria omenirii, tendințele deceniului precedent au arătat o traiectorie a violenței mereu în creştere şi a sporit indicii că terorismul transnațional va afecta foarte mult stabilitatea politică şi economia din următoarele decenii. Această situație a fost posibilă datorită dezechilibrelor din ce în ce mai mari dintre regiunile bogate şi cele sărace ale lumii, dar şi datorită dezechilibrelor militare între statele cu tehnologie avansată şi restul lumii. Ca o concluzie, putem afirma că terorismul nu este o armă a celor săraci, ci mai degrabă este o modalitate a celor slabi de a duce un război.

Astfel, terorismul transnațional înlocuieşte războiul de gherilă, care a avut aceeaşi funcție în timpul secolului trecut. Cu toate acestea, înlocuirea războiului de gherilă cu acest nou flagel este mai mult o inovație operațională a celor ce nu-şi permit nici arme de tehnologie înaltă, dar nici nu sunt capabili să dețină sisteme militare complexe, pentru că gherila este în esență o strategie defensivă. Luptătorii de gherilă sunt dependenți de suportul populațiilor locale, sprijin primit numai în cazul în care acestea sunt interconectate etnic şi social. În contrast, noua strategie a terorismului este una ofensivă. Operând la nivel global, noul terorism transnațional s-a eliberat de dependența absolută a suportului local. Acesta se foloseşte de infrastructură pentru a ataca diverse națiuni, ca la 9/11: avioane pe post de rachete şi kerosen ca exploziv. Elementele şi resursele logistice sunt coordonate şi depozitate sub acoperirea rețelelor financiare, de transport şi sociale create de globalizare.

Teroriştii, anterior interdependenţi ca forţele de gherilă, au devenit actori independenţi strategic.

Scopul războiului de gherilă este controlul şi dominarea teritoriului. În contrast, scopul terorismului transnațional este întreruperea fluxurilor globale de servicii, comerţ, capital, informații, telecomunicații şi turism. Gherila este dependentă de teritoriul în care aceasta poate stoca logistica în timp ce noul terorism s-a eliberat de acest mit al teritoriului. Pentru actele violente şi pentru logistică se folosesc, în ultimă instanță, fluxurile necontrolabile ale societăților moderne.

Ignorând potențialul diversificat al terorismului, nu ştim nici cum să îl prevenim, nici cum să-l contracarăm. Aceasta sporeşte astfel imprevizibilul şi incertitudinea, pentru că amenințările noului terorism sunt neobişnuite; neregulate, deoarece ele constau din mijloace sau capabilități nerecunoscute de legile războiului; aceste amenințări sunt fără egal în ceea ce priveşte arsenalul nostru de capabilități şi planuri; neagă punctele noastre forte; în general, dificil de a se răspunde la ele şi în acelaşi timp greu de acționat într-o manieră proporționată şi discriminatorie. Cu toate acestea, gândindu-ne la pericol numai într-o manieră asimetrică, nu vom reuşi să ne atingem scopul. Asocierea dintre asimetrie şi capacitatea teroriştilor de a elabora continuu abordări idiosincratice prezintă o reală provocare. Asimetria înseamnă absența unei baze comune de comparație cu privire la calitate, sau în termeni operaționali, la capabilități. Idiosincrasia înseamnă deținerea unui model deosebit sau excentric. Este conotația unei abordări neortodoxe sau a unor mijloace de a aplica o capabilitate-una care nu urmează reguli şi este peculiară într-un sens sinistru. Prin atacarea în mod idiosincratic, noii teroriști caută să evite avantajele noastre operaționale; iar prin exploatarea slăbiciunile noastre sau a unghiurile moarte, ei sunt capabili să provoace un mare dezastru.

Cum pot fi combătute noile amenințări teroriste?

În principiu, există patru linii de apărare pentru a contracara noile amenințări teroriste.

Culegerea şi schimbul de informații vor rămâne *prima linie de apărare* şi cel mai critic element în combaterea terorismului. Natura adaptabilă a adversarului cere un efort la fel de „sprinten” ca şi diversificarea modalităților de culegere şi utilizare în timp util a informațiilor. Asimetria şi contracararea războiului neconvențional necesită o abordare atipică. Dacă războiul asimetric implică capacitatea unui inamic de tip „cameleon”, care îşi schimbă în permanență localizarea şi modul de acțiune, bazându-se pe lecțiile învățate în operațiile anterioare, atunci serviciile speciale trebuie să detecteze în timp util aceste noi forme operaționale, precum şi apariția unor noi capabilități convenționale şi neconvenționale. Una din problemele principale este să descoperim în avans modalitățile excentrice şi fără precedent, în care mecanismele sau substanțele de distrugere în masă pot fi livrate.

Cea de-a doua linie de apărare, în confruntarea cu noile amenințări teroriste, este reprezentată de atitudinea populației care ar trebui adoptată în astfel de situații, caracterizată prin calmitate şi stăpânire de sine, în scopul inducerii unor frustări grupărilor teroriste care să creeze rupturi în structurile de comandă. Guvernele au responsabilitatea de a găsi răspunsuri echilibrate care să contracareze diferitele dezinformări şi acțiuni teroriste pentru a nu alimenta insecuritatea populației.

Discriminarea în masă a violenței teroriste are ca scop primordial țintirea infrastructurii psihologice fragile a societăților moderne, în vederea realizării unor efecte şi repercusiuni enorme cu investiții modeste3. Dacă populația este capabilă să controleze această stare de fapt în loc să afişeze o reacție de teamă, atunci, nu vor fi perturbate nici turismul şi nici companiile aeriene, limitând astfel blocajele pe piața de capital.

Cea de-a treia linie de apărare are mai mult un caracter ofensiv, format dintr-un complex inter-operabil între măsurile de implementare a legii şi operațiunile militare, sprijinit şi facilitat de către diplomație. În acest context trebuie stabilit foarte clar dacă terorismul ar trebui să fie considerat crimă de război (aşa cum este stipulat în legislația multor state occidentale) sau o acțiune legală şi, prin urmare, dacă acest act ar trebui să fie efectuat de către o forță militară sau una stipulată prin lege. Cert este faptul că este necesară o delimitare clară a celor două situații. Scopul este acela de a menține o presiune susținută în vederea restricționării accesului la resurse şi implicit a reducerii capabilităților grupărilor teroriste, dar şi de a le limita libertatea de mişcare şi controlul tempoului de confruntare. Trebuie să avem în vedere un lucru cert, şi anume că grupările teroriste transnaționale nu au la dispoziție resurse nelimitate.

De aceea, în principal, aceştia trebuie forțați să recurgă la situații în care să-şi investească cea mai mare parte a acestor resurse pentru propria lor supraviețuire. Cu cât energia şi timpul dedicate pentru a nu rămâne descoperiți sunt mai mari, cu atât au mai puțin timp, libertate de mişcare şi resurse pentru planificarea, pregătirea şi punerea în aplicare a unor noi lovituri.

În repetate rânduri s-a susținut că terorismul transnațional nu poate fi combătut de către forțele armate, iar acest lucru va trebui să fie reconsiderat. Este cazul ca operațiunile militare, prin activități complexe de prevenire şi contracarare, să pună grupările teroriste într-un stres permanent, care să necesite un consum mult mai mare de resurse şi să-i provoace pe terorişti să facă greşeli. Evident, un astfel de angajament al forțele armate nu poate avea drept scop un succes militar rapid şi decisiv, aşa cum doctrina militară o cere în confruntările militare simetrice.

Aceste angajamente sunt comparabile cu operațiunile ofensive de prevenire (îndelung planificate), prin care campaniile clasice ale potențialilor agresori, din epocile anterioare, au fost întârziate, mai puțin probabile sau stopate. Deşi prin acest lucru, noul terorism nu poate fi permanent învins, putem diminua capacitatea de atac

3 Costurile atacurilor de la 9/11 au fost între 250.000 şi 500.000 USD, în timp ce pierderile directe rezultate în urma acestora au fost estimate la 30 miliarde USD. Conform unui studiu al Parteneriatului pentru metropola New York, atacurile asupra WTC au produs pierderi în valoare de aproximativ 83 miliarde USD, la nivelul anului 2001. Raportul dintre costurile directe suportate de terorişti şi pierderile directe ale Statelor Unite a fost de 1:60.000. Estimarea costurilor indirecte este dificilă, deoarece acestea sunt în parte necunoscute încă şi parțial în curs de finalizare. Unele dintre acestea sunt: costurile suportate de companiile de asigurari de apx. 40-50 miliarde USD; pierderile de capital suportate de New York de apx. 30 miliarde USD; pierderile economice (fiscale) de 16 miliarde USD; costurile de curățenie de apx. 14 miliarde USD; susținerea guvernului pentru companiile aeriene de 15 miliarde USD; creşterea costurilor de securitate de 10 miliarde USD; costurile legate de pierderile din turism de apx. 7 miliarde USD; costurile legate de pierderile din sectorul privat de 11.8 miliarde USD şi cele cauzate de pierderile de locuri de muncă de 2.4 miliarde USD.

terorist într-o mare măsură, la fel cum campaniile de pustiire din cele mai vechi timpuri au putut reduce probabilitatea unui atac iminent din partea invadatorilor.

O a patra linie de apărare, este cea a cărei eficienţă acţionează numai pe termen lung. Eforturile şi investiţiile trebuie să vizeze ruperea legăturilor şi separarea grupărilor teroriste, în sensul restrângerii mediului de sprijin, începând de la stoparea afluxului de noi luptători, finanţare, accesul la arme de distrugere în masă, utilizarea facilităţilor de pregătire, precum şi *subminarea ideologiei şi a legitimităţii politice* (acolo unde este cazul). Aceasta presupune demontarea din centrele urbane a celui de-al *cincilea element de sprijin*.

Aceste eforturi pot fi extinse şi pot conduce la „deshidratarea" structurilor grupărilor teroriste. Ele pot, de asemenea, reduce activităţile grupărilor teroriste până la marginalizarea lor. Influenţa ideologică împreună cu structura de conducere, reţelele de comandă şi control, precum şi „sanctuarele" sunt centrele reale de gravitaţie, care trebuie eliminate cu prioritate absolută. Deoarece acest lucru presupune o luptă pe termen lung, durabilitatea va deveni de o importanţă decisivă. Cu toate acestea, investiţiile şi succesul nu pot fi preconizate în totalitate.

Deşi această a patra linie de apărare este cel mai des şi mai intens dezbătută public, până acum nu au apărut concepte operaţionale convingătoare şi clar delimitate care să o sprijine şi susţină. Adaptarea permanentă şi crearea de noi capabilităţi este foarte importantă. Dar, atâta timp cât măsurile necesare sunt doar amintite iar conceptele exploatate nu au consecinţe, nu se poate spera mult de la această linie de apărare. Prin urmare, sunt necesare strategii inovatoare, concepte operaţionale, dezvoltarea de tactici şi, mai mult, crearea şi aplicarea preventiv şi preemtiv a asimetriilor specifice şi uneori nespecifice ce pot fi angajate.

Bibliografie selectivă

[1] ***A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy, Brussels, 2003

[2] ****The National Security Strategy of the United States of America*, Washington D.C., 2002, Vezi http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf.

[3] ****UNSCR 1373*, 2001, care a stabilit un nou Comitet ONU de Combatere a Terorismului, http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373.

[4] CONESA Pierre, A Cult of Murderous Self-Destruction. The Suicide Terrorists, articol nedadat.

[5] GRAY Colin S., Thinking Asymmetrically in Times of Terror, 2002.

[6] HOUBEN Marc. *Better Safe than Sorry: Applying the Precautionary Principle to Issues of International Security*, Centrul European de Studii Politice, document de lucru nr. 196, 2003, http://www.ceps.be.

[7] HUNTINGTON Samuel, *Ordinea politică a societăţilor în schimbare*, Editura Politică, Iaşi, 1999.

[8] MCGANN Dr J., *Responding to 9/11: Are Think Tanks Thinking Outside the Box?*, raport din 31 iulie 2003, Institutul de Cercetare al Politicilor Externe, Philadelphia, http://www.fpri.org.

[9] MONTGOMERY C. Meigs, Unorthodox Thoughts about Asymmetric Warfare, 2003.

[10] MÜNKLER Herfried, *Die neuen Kriege*, Hamburg, 2004.

[11] MÜNKLER Herfried, *Die Wiederkehr des Verwüstungskriegs,* Internationale Politik 2, 2004.

[12] MÜNKLER Herfried, "Verwüstung statt Propaganda. Schrecken ist die einzige Botschaft des neuen Terrorismus," Die Welt, 2004; http://www.welt.de/data/2004/03/16/251729.html.

[13] SIMPSON G., Terrorism and the law: past and present international approaches, SIPRI Yearbook, 2003.

[14] WRIGHT Lawrence, *The Terror Web,* The New Yorker, 2004.

[15] http://www.defenselink.mil/speeches/.

[16] http://www.state.gov/t/np/c10390.htm.

SECURITATE ŞI TERORISM – JIHADUL ECONOMIC

Mihai PÎRVA*

The Arabic term jihad is an integral part of Islamic teaching and principles and has been translated as „holy war". However, jihad is far more than holy war. The fundamentalist literature emphasize two kinds of „physical" jihad: political and economic jihad.

Economic jihad is complementary to political jihad, it has the same objective, to weaken governments. It directly targets the heart of the „enemy's" economy such as oil infrastructure or the tourist destinations.

The content of economic jihad is not far from technical term „economic war." It attacks economy and financial targets lead to economic crises, creating a slowdown in economic development and investment, financial losses, unemployment, and lack of services. Over the last five years it has become, in some cases, a substitute for political jihad. In some countries, the increasing number of attacks on economic infrastructure has made it more difficult for government and security forces in the Middle East to combat terrorists.

Attacks on economic targets, in particular oil industry infrastructure, represent a new shift in Al-Qaeda's top leadership strategy. For example, in the Gulf region, attacks on oil and other energy-related targets represent the main form of economic jihad.

„Indiferent de religia căreia îi aparții, ceea ce contează până la urmă este dacă vrei să accepți un set fundamental de valori, care ar trebui respectate de fiecare om de pe această planetă".

Heiko Borchert

Jihadul economic - o provocare majoră de securitate la nivel global

Lupta împotriva terorismului este o componentă esențială a politicii de securitate occidentale. Impactul şi consecințele pe scară largă pe care le-au avut atentatele de la 11 septembrie 2001 din Statele Unite şi cel de la 11 martie 2004 de la Madrid, îngrijorează comunitatea experților în studii strategice, analiştii serviciilor de informații occidentale şi, nu în ultimul rând, factorii politici şi societatea civilă.

Prin acest articol se doreşte a se vărsa o lumină asupra politicilor jihadului economic. Vom încerca să explicăm de ce jihadul economic a fost angajat ca o tactică în unele țări, dar nu şi în altele, şi vom examina întrebarea dacă sau nu jihadul economic reprezintă o provocare în special pentru statele occidentale.

Conceptul de jihad este o parte integrantă a principiilor şi învățăturii islamice. Termenul arab de jihad a fost tradus în limba engleză, pur şi simplu ca „războiul sfânt". Cu toate acestea, jihadul este de departe mult mai mult decât un război sfânt. Jihad nu este un act voluntar; este considerat mai degrabă o datorie şi o obligație pentru fiecare musulman, în anumite circumstanțe. Fundamentalismul islamic susține că împrejurările actuale care domină lumea islamică din Irak, Afganistan şi Palestina necesită activarea jihadului. Deci, jihad, implică o arie semantică foarte variată şi înțelesul lui diferă chiar de la o organizație la alta.

* **Maior, Ofițer de stat major/Direcția operații/Statul Major General**

Literatura fundamentalistă evidențiază două tipuri a ceea ce putem numi ca termen „fizic” jihad: jihadul politic şi economic. În timp ce jihadul, în general, are ca obiectiv extinderea şi apărarea națiunii islamice sau „Ummah”, jihadul politic şi economic se bazează pe instrumente specifice. Jihadul politic caută câştiguri politice, el are scopul de a submina forțele politice, guvernele sau „aliații lor din Vest”, iar atacurile sunt îndreptate împotriva politicienilor cheie sau a instituțiilor de stat.

Jihadul economic este complementar jihadului politic, acesta are acelaşi obiectiv, şi anume de a submina şi slăbi guvernele, în special pe cele occidentale sau pe cele „aservite” acestora. În loc de a ținti instituțiile politice, jihadul economic vizează direct obiective din inima economiei „inamicului”, cum ar fi infrastructura de petrol sau destinațiile turistice. Principiile jihadului economic nu sunt prea mult diferite de conținutul termenului utilizat pe scară largă şi anume de „război economic”. El se bazează pe presupunerea că atacurile îndreptate spre obiective economice şi financiare duc la crize economice. Acestea vor determina în cele din urmă destabilizarea politică a guvernelor prin subminarea credibilității şi la supraviețuire, prin încetinirea dezvoltării economice şi a investițiilor, ceea ce duce inevitabil la pierderi financiare, şomaj şi lipsa de servicii.

În ultimii cinci ani jihadul economic a devenit o nouă tendință şi, în unele cazuri, un substitut pentru jihadul politic. În unele țări din Orientul Mijlociu, un număr tot mai mare de atacuri asupra infrastructurii economice a făcut dificilă pentru guvern şi forțele de securitate posibilitatea de a rămâne cu un pas înaintea teroriştilor. Ironic, cu cât guvernul investeşte mai mult în sistemele lui de securitate, cu atât mai inventivi au devenit teroriştii, găsind noi modalități de a ocoli căile şi măsurile de securitate active, prin noi tactici şi metode de operare.

În opinia noastră, jihadul economic pregăteşte şi reprezintă un pas premergător pentru jihadul catastrofic sau „Megaterorismul”, cum a mai fost denumit, urmăreşte să provoace catastrofe pe scară largă şi distrugerea în masă prin mijloace nonconvenționale (nucleare, chimice şi bacteriologice),. Trebuie avut în vedere că viitoarele atacuri teroriste din partea unor grupări radicale, de tip religios sau ideologic, ar putea să nu se mai limiteze doar la ținte pe care le putem considera simbolice în raport cu ceea ce ar putea urma. Cea mai serioasă amenințare poate fi cea lansată la adresa unor obiective industriale de tip chimic şi biologic, la adresa unor centrale nucleare, de pe teritoriul unor țări puternic industrializate.

Atacurile asupra obiectivelor economice, în special asupra celor din infrastructura industriei petrolului, reprezintă o nouă schimbare în strategia de conducere a Al-Qaeda, care a fost pusă în aplicare, până în prezent, de către organizațiile locale a sucursalelor din Irak, Arabia Saudită şi Yemen. În regiunea Golfului, atacurile asupra industriei de petrol şi obiectivelor energetice reprezintă principala formă de jihad economic. Aceste atacuri constituie o amenințare nu numai în țările producătoare de petrol, dar şi asupra statelor care beneficiază în mare măsură de aurul negru. Astfel, atacurile asupra instalațiilor de petrol din Golf au un dublu impact economic.

Deseori teroriştii proiectează politica lor de distrugere pentru a corespunde cu natura sistemului politic. În timp ce în sistemele autoritare din Orientul Mijlociu teroriştii țintesc direct instituțiile politice şi economice, pentru a obține câştiguri

politice, este dificil să se aplice aceeaşi tactică în societăţile democratice occidentale. Statele "rentiere" şi „semi-rentiere" sunt mult mai vulnerabile la jihadul economic în comparaţie cu statele cu economii diversificate.

În ultimii cinci ani jihadul economic a devenit o nouă tendinţă şi, în unele cazuri, un substitut pentru jihadul politic. De cele mai multe ori ţintele teroriste sunt legate de mediul de securitate al unui stat. Schimbările în mediul de securitate ale unui stat sau în politicile sale pot provoca modificări ale strategiilor teroriştilor. De exemplu, atunci când obiectivele politice sunt protejate de o securitate ridicată şi devin foarte dificil de atins, grupările teroriste trec la obiective soft precum cele de infrastructură economică şi financiară. Atacurile asupra serviciilor publice (cum ar fi sistemele de transport) nu sunt, neapărat, considerate obiective economice. Este mai degrabă o tactică care are ca scop generarea de presiune politică prin angajarea „tehnicii de ucidere în masă". Atacurile infrastructurii de petrol sunt în centrul jihadului economic al lui Bin Laden, aşa cum reiese din „Declaraţia jihadului împotriva ocupaţiei SUA din Peninsula Arabă", din august 1996, când America a pretins „control" asupra rezervelor de petrol a musulmanilor, fapt ce a fost identificat ca fiind principala sursă de slăbiciune a naţiunii islamice „Ummah".

În decembrie 2004, organizaţia a lansat o caseta audio, care prezintă apelul lui Osama Bin Laden către susţinătorii săi, de a ataca facilităţile de petrol din Golf şi în special din Iraq. La sfârşitul anului 2004 şi începutul anului 2005, unul din "specialiştii" Al-Qaeda, Shaikh Abdullah Bin Nasser Al-Rashid, a realizat un studiu în detaliu, oferind o perspectivă asupra viziunii Al-Qaeda pe subiectul jihadului economic. În această publicaţie Al Rashid specifică obiectivele şi condiţia de legitimitate pentru atacurile asupra infrastructurii de petrol. Shaikh Al-Rashid a fost arestat de securitatea saudită la mijlocul anului 2005, dar, cu toate acestea, a reuşit să finalizeze studiul său, care a fost primit de mass-media cu mare interes în martie 2006. Publicarea articolului, intitulat „Judecata de orientare pe Interese de petrol", introduce conceptul de jihad economic şi îl declară ca „una dintre cele mai puternice moduri în care putem să ne răzbunăm pe infidelii prezentei etape." Autorul a identificat trei direcţii de acţiune în conceptul de jihad economic: de acţiune militară pentru a distruge resursele economice ale inamicului; de acţiune militară pentru a proteja sau spori resursele economice ale musulmanilor; de acţiuni non-militare de orientare a resurselor economice ale duşmanului, boicoturi economice, propaganda negativă - periclitând produsele şi mărfurile inamicului, şi alte tactici non-militare.

În studiul său, Al Rashid dă o atenţie deosebită atacurilor din industria petrolului, pe care le consideră o parte din „jihadul economic legitim". El identifică patru obiective principale: puţurile de petrol, magistralele de transport, instalaţiile de petrol şi personalul din industria petrolieră. În accepţiunea acestuia puţurile de petrol nu ar trebui să fie considerate ţinte ale teroriştilor şi distruse. În schimb, facilităţile de petrol sau echipamentele de foraj, cum ar fi maşini şi pompe de foraj pot fi atacate, în scopul dezactivării procesului de producţie şi obţinerii de puţuri inoperabile. Al-Rashid oferă două circumstanţe în care atacurile puţurilor de petrol sunt permise: cu acceptul explicit al Ulam (al liderilor religioşi) şi cea de-a doua numai în cazul în care acţiunea de distrugere a facilităţilor de petrol este considerată ca dificilă sau nu reuşeşte să stopeze sau să încetinească producţia. Lovirea magistralelor de transport a

petrolului este permisă şi este considerată a fi o acţiune uşoară şi eficace. Atacarea instalaţiilor de petrol este permisă, cu excepţia cazului în care este proprietate musulmană.

În cadrul personalului care manageriază industria petrolului sunt identificate două tipuri de persoane fizice: persoane fizice, care, în conformitate cu învăţătura islamică, pot fi prejudiciate sau ucise şi persoane fizice, care, sunt interzise de a fi prejudiciate sau ucise-aici este inclus personalul care trebuie protejat. Cu toate acestea, în anumite circumstanţe, imunitatea lor ar putea fi eliminată şi uciderea lor ar putea fi permisă dacă astfel de acţiuni devin inevitabile pentru a servi interesele compatrioţilor musulmani.

Jihadul economic din Arabia Saudită

Jihadul economic din Arabia Saudită s-a orientat în special spre această ţară. Fiind locul de naştere al islamului şi de custode al locurilor sfinte religioase de la Mecca şi Medina, Regatul moşteneşte un statut special printre musulmanii din întreaga lume. În acelaşi timp, Regatul este cel mai important producător si exportator de petrol din lume şi are o poziţie proeminentă pe piaţa de petrol regională şi internaţională. Orice atac terorist de succes în Regat ar expune slăbiciunea guvernului de a-şi proteja infrastructura, ar întrerupe producţia şi exportul de petrol şi ar provoca pierderi financiare uriaşe pentru guvern.

Din punct de vedere economic, impactul unui atac asupra producţiei de petrol saudite şi a infrastructurii de export nu s-ar limita la Regatul în sine ci ar influenţa de asemenea stabilitatea internaţională de pe piaţă. Pe lângă rolul său de principal producător de petrol cu aproape 10 milioane de barili pe zi, capacitatea sa ridicată de extracţie şi prelucrare a oferit ţării posibilitatea de a acţiona în calitate de „centru de producţie", pentru echilibrul fluctuaţiilor de pe pieţele de petrol. Din acest motiv, în trecut, piaţa internaţională de petrol a fost deosebit de sensibilă la orice atac cu privire la infrastructura petrolului din Regat. Din punct de vedere politic, luând în considerare poziţia generală a Regatului, a statutului religios şi a rolului său în stabilitatea rezervelor de petrol la nivel global, ţara este o valoroasă ţintă pentru terorişti.

În ultimii ani, Regatul a fost vizat de către grupuri teroriste, în special, organizaţia Al-Qaeda din Peninsula Arabă. În martie 2003, Al-Qaeda a început războiul terorii împotriva guvernului saudit. Pe lângă obiective civile şi guvernamentale saudite s-au aflat pe lista teroriştilor în special ţinte externe şi americane. În mai 2004, teroriştii au atacat birourile unei companii petroliere saudite în Khobar şi au luat ostatici lucrătorii străini. Cu toate acestea, filiala Saudită a Al-Qaeda a calculat greşit impactul atacurilor sale teroriste asupra populaţiei saudite. În loc să câştige sprijin public, atacurile asupra complexelor de locuinţe, din 2003 şi 2004, au provocat critici puternice din partea populaţie, care a acuzat Al-Qaeda de uciderea de musulmani nevinovaţi, inclusiv a cetăţenilor saudiţi şi arabi. Lipsa sprijinului public, şi efortul combinat al strategiei de contra-terorism a guvernului, insecuritatea şi campanile mass-media au făcut dificilă pentru Al-Qaeda continuarea operaţiunile sale şi, ulterior, au forţat conducerea să regândească strategia şi alternativele de lovire a guvernului saudit.

Modificarea ulterioară a mediului de securitate în Regat a forțat Al-Qaeda să-şi schimbe tactica la nivel operațional şi a început trecerea de la atacuri soft la obiective hard. Atacarea obiectivelor hard, cum ar fi clădirile guvernamentale, ar limita numărul de victime civile, în timp ce atacurile infrastructurii petrolului ar afecta puterea financiară a guvernului saudit, şi în special veniturile din petrol. În decembrie 2004 teroriştii au atacat consulatul SUA în Jeddah, omorând cinci angajați. Câteva săptămâni mai târziu, o maşina capcană a explodat în afara Ministerului de Interne saudit şi a centrului de formare profesională a Forței Speciale de Urgență.

Primul atac asupra instalațiilor de petrol saudite s-a produs în februarie 2006 la instalația Abqaiq. Această țintă a fost aleasă din cauza imensei valori strategice, procesând circa 7 milioane de barili de petrol pe zi, ceea ce reprezintă două treimi din producția saudită. Aceasta este cea mai mare instalație de prelucrare a petrolului din lume cu petrol provenind de la Ghawar, Shaiba, Haradh, Al Othmania, pe lângă câmpurile de la Abqaiq. Atacatorii au planificat inițial să distrugă instalațiile de depozitare de gaze şi alte instalații critice. În acest sens, ei s-au aşteptat ca explozia şi focul să distrugă o suprafață estimată la 60 km pătrați în jurul complexului de instalații şi facilități. Scopul a fost de a cauza maximum de distrugeri infrastructurii şi de a dezactiva producția de petrol şi de prelucrare a acestuia. Forțele de securitate saudite au fost capabile să intercepteze atacatorii înainte de a fi atins țintele. Conform declarațiilor oficiale, daunele au fost minore, datorate unui incendiu instantaneu, în timp ce procesele de producție nu au fost afectate, fiind ucise doar două gărzi din cadrul structurilor de securitate. În aprilie 2007 forțele de securitate saudite au arestat 172 persoane suspectate de terorism, care formaseră şapte celule independente ce au planificat atacuri majore asupra instalațiilor strategice de petrol în Arabia Saudită, Kuweit şi Emiratele Arabe Unite.

Două din celule au fost responsabile de atacurile din Arabia Saudită, inclusiv asupra instalațiilor de petrol din Khobar, Jubail şi Abqaiq. În timpul investigației, serviciile de securitate saudite au aflat că printre membrii celor şapte celule, doi indivizi au primit instruire ca piloți în afara Regatului, ceea ce duce la concluzia că teroriştii au planificat un atac aerian asupra locației respective. Acest lucru nu ar trebui să fie o surpriză, deoarece teroriştii au schimbat tactica pe măsură ce au câştigat experiență prin operațiile întreprinse şi ca răspuns la schimbarea mediului de securitate. De aici putem trage concluzia că dacă securitatea devine „strânsă", teroriştii caută noi moduri de a penetra măsurile de securitate.

În urma atacului de la Abqaiq, saudiții au intensificat măsurile de securitate în jurul instalațiilor, consolidând perimetrul de securitate, capacitatea de contracarare şi introducând starea de alertă permanentă pentru forțele de protecție. Teroriştii au planificat atacuri aeriene deoarece au calculat că succesul unei astfel de operațiuni este mai mare decât un atac terestru. Deşi teroriştii sunt conştienți de faptul că apărarea aeriană saudită protejează instalațiile de petrol, ei mizează pe avantajul unui atac surpriză.

Teroriştii învață unii de la alții pentru a-şi îmbunătăți şi dezvolta tacticile; de exemplu, grupările teroriste care operează în Arabia Saudită au adăugat propriei lor experiențe şi lecțiile învățate dobândite de la alte grupuri teroriste din Irak, Afganistan şi în alte domenii jihad. Procesul de învățare nu se limitează la informațiile furnizate

de către grupuri în Irak şi Afganistan sau în altă parte, teroristul ştie tot ce se întâmplă în întreaga lume. În martie şi aprilie 2007, rebelii tamili-Tiger din Sri Lanka au lansat primele lor atacuri aeriene de pe aeroportul Colombo şi bazele lor militare. Având în vedere aptitudinile de perfecţionare şi adaptare permanentă ale grupărilor teroriste, este de presupus că operaţiunile tamililor-Tiger au fost monitorizate îndeaproape şi vor inspira şi alte grupuri în acest sens.

Jihadul economic din Yemen

Atacurile instalaţiilor de petrol din Yemen au avut loc într-un stil similar cu cel din Arabia Saudită. Pe 15 septembrie 2006 atacatori sinucigaşi, conducând patru maşini încărcate cu exploziv au vizat instalaţiile de la Ma'arib şi Hadramaut. Cu toate acestea, la fel ca şi în Arabia Saudită, atacul nu a putut penetra perimetrul de securitate şi nu a produs pagube. Pentru o ţară săracă ca Yemen, care depinde foarte mult de investiţiile străine şi de exportul de petrol, atacurile teroriste asupra facilităţilor sale de petrol au venit într-un moment crucial. Atacurile au avut atât o dimensiune politică cât şi economică. Politică, deoarece atacurile au survenit la patru zile după cea de-a cincea aniversare a atacurilor din 11 septembrie şi cu o săptămână înainte de alegerile prezidenţiale de la 21 septembrie din Yemen. Orice atac terorist de succes ar fi discreditat politicile guvernului contra terorismului, ar fi slăbit poziţia preşedintelui Saleh în campania electorală şi ar fi consolidat partidele din opoziţie.

Atacurile teroriste asupra instalaţii de petrol din Yemen ar putea avea un impact enorm asupra economiei ţării. Yemen este o ţară săracă cu un PIB pe cap de locuitor estimat a fi în jur de 900 dolari la nivelul anului 2005, infrastructura sa de petrol este subdezvoltată şi guvernul depinde într-o mare măsură de companiile străine în ceea ce priveşte investiţiile în domeniul explorării, producţiei, construcţiei şi modernizării pieţelor de desfacere pentru exportul de petrol.

În ultimii 10 ani, companiile petroliere internaţionale care lucrează în explorarea şi producţia de petrol s-au dezvoltat rapid. Concurenţa dintre companiile petroliere străine pentru concesiunile de petrol este mare; din decembrie 2006 până în aprilie 2007, guvernul a concesionat 13 blocuri de explorare. Din decembrie 1996 până în aprilie 2007, numărul total de zone concesionate a crescut de la 56 la 100, reprezentând 50% pentru ultimii 10 ani.

Angajamentul companiilor străine de a investi în dezvoltarea planificată de guvernul din Yemen pentru sectorul petrolului este încă incertă, companiile sunt ezitante din cauza unor factori tehnici, financiari şi a politicilor şi de securitate. În prezent, contractele cu companiile străine sunt bazate pe acordurile de participare la profit, stabilite în funcţie de cota-parte din marja de profit, procedură utilizată pentru a atrage investitorii străini în investiţiile cu risc ridicat.

Având în vedere atacurile teroriste anterioare asupra petrolierului francez Limburg în 2002 în apele Yemenului, serviciile de securitate saudite şi-au dat seama că doi indivizi au urmat cursuri de formare ca piloţi în afara Regatului. Teroriştii au planificat atacuri aeriene şi au calculat că succesul unei astfel de operaţii este mai mare decât un atac terestru.

Operaţiunile de vânare a companiilor de petrol din Yemen, instabilitatea politică a ţării, conflictele tribale şi lipsa de transparenţă a politicilor economice, i-au

făcut pe investitorii străini să considere riscante investiţiile în Yemen. Orice alte atacuri teroriste asupra obiectivelor strategice şi asupra instalaţiile de petrol în special, pot plasa guvernul Yemenit într-o poziţie de negociere mai slabă în relaţia sa cu investitori străini şi ar putea genera un impact negativ asupra economiei ţării. Într-o încercare de a preveni alte atacuri teroriste, guvernul a amplificat măsurile de securitate în jurul facilităţi de petrol şi a instituţiilor guvernamentale. Într-un răspuns direct, gruparea Al Qaeda din Yemen şi-a mutat atenţia şi resursele pentru atacuri împotriva sectorului turistic.

Pe lângă venituri de petrol, turismul devine din ce în ce mai mult o importantă sursă de venit pentru guvernul din Yemen, care a depus un efort considerabil pentru a face publicitate tării ca o destinaţie turistică sigură. În timp ce serviciile de securitate din Yemen îşi intensifică măsurile de protecţie din jurul capitalei şi al obiectivelor din întreaga ţară, autorităţile nu şi-au concentrat atenţia pe obiectivele mai puţin reprezentative, cum ar fi atracţiile turistice îndepărtate. Din acest motiv, Al Qaeda a fost capabilă să atace cu succes templul Balquis, situat în provincia Mareb, la 170 km de Sanaa. În iulie 2007, o maşină capcană a atacat un convoi de turişti, ucigând şapte turişti spanioli şi doi yemeniţi. Informaţiile preliminare au sugerat că teroristul a fost un arab, posibil aparţinător al militanţilor Al Qaeda care încă se ascund după fuga dintr-o închisoare din Sanaa, în februarie 2006. Atacul asupra turiştilor spanioli a pus sub semnul întrebării succesul strategiilor yemenite de contracarare a terorismului şi se răsfrânge direct asupra cooperării dintre guvern şi Statele Unite, privind combaterea terorismului. De asemenea acest fapt, ridică îndoieli cu privire la capacitatea guvernului de a controla forţele politice şi tribale din ţară care sprijină şi oferă protecţie iniţiatorilor atacurilor.

În acest context, este de aşteptat ca numărul turiştilor care vizitează Yemenul să scadă, asemănător cu ceea ce s-a produs odată cu răpirea celor 16 turişti britanici, australieni şi americani în decembrie 1998. Mai mult decât atât, guvernul va trebui, din nou, să convingă că ţara este un loc sigur pentru terorişti. Având în vedere situaţia economică, guvernul se află deja sub uriaşa presiune de a păstra şi de a atrage investitorii străini. Cu toate acestea, dacă vor mai avea loc atacuri teroriste, şi investitorii percep guvernul ca fiind în imposibilitatea de a furniza o bază de securitate eficientă pentru mediul de afaceri, va scădea atât numărul de turişti cât şi cel al investitorilor. Acesta, la rândul său, ar fi un efect negativ pentru economie, ar consolida partidele din opoziţie şi ar slăbi poziţia guvernului.

Jihadul economic din Iraq

Irakul oferă un bun exemplu pentru a ilustra legătura dintre jihadul politic şi economic. Având în vedere că principalul obiectiv strategic al insurgenţilor şi grupărilor teroriste este de a forţa SUA să-şi retragă "trupele de ocupaţie" din ţară, jihadul politic în Irak, are scopul de a ridica costurile umane şi financiare ale războiului în special pentru SUA şi aliaţii săi. Jihadul economic serveşte ca o tactică complementară şi are scopul de a micşora beneficiile financiare ale SUA şi ale guvernului irakian pro-SUA provenite din resursele de petrol. Acesta are ca obiective reconstrucţia ţării şi în acelaşi timp să adâncească frustrarea irakienilor despre incapacitatea guvernului de a îmbunătăţi condiţiile de viaţă în ţară.

Într-adevăr, în cazul Irak, cel puțin 50 % din atacurile asupra instalațiilor de petrol sunt orientate către dezactivarea livrărilor de produse energetice şi a sistemului de transport de stat al produselor petroliere. Atacurile urmează în acelaşi timp, o agendă internațională, vizând acțiuni asupra sectorului de petrol irakian, care, potențial, ar avea consecințe internaționale. Atacurile infrastructurii petroliere sunt proiectate pentru a preveni în mod eficient Irakul privind exporturile de produse petroliere şi de a micşora cât se poate de mult furnizarea de aproape două milioane de barili pe zi către piața de petrol din lume. Teroriştii şi insurgenții consideră că, într-o piață extrem de sensibilă în care cererea depăşeşte oferta, reducerea capacității Irakului de a exporta va avea un impact vizibil asupra prețului petrolului, şi, indirect, va dăuna intereselor economice ale occidentului.

În ultimii patru ani „de ocupație" în Irak, teroriştii şi insurgenții şi-au schimbat orientarea politică şi au încercat să se adapteze la schimbarea din mediul de securitate având în vedere măsurile de securitate mult mai intense care au fost puse în aplicare de guvern şi Coaliție. În 2004, grupările teroriste au țintit în principal magistrale de transport, puțuri de petrol, rafinării şi stații de pompare.

Până la sfârşitul anului 2005, guvernul irakian a intensificat măsurile de securitate, inclusiv recrutare şi formare şi a crescut numărul forțelor de protecție în industria petrolieră. Prin aceste măsuri susținute de protecție a infrastructurii de petrol, a devenit foarte dificil pentru terorişti şi insurgenți să efectueze operațiuni împotriva instalațiilor cheie, cum ar fi rafinării şi stații de pompare. Ca răspuns, teroriştii şi insurgenții au schimbat politica de atac; în timp ce aceştia au continuat să atace rețeaua de conducte a Irakului lungă de 6000 km, care adesea trece prin zone izolate şi dificil de protejat, de asemenea, şi-au îndreptat atenția asupra personalului şi a managementului din industria petrolului. Până în 2007, asasinatele şi răpirile inginerilor, a echipelor de reparații, a managerilor de companii, precum şi atacurile împotriva forțelor de securitate au depăşit ca număr atacurile asupra instalațiilor irakiene de petrol.

Succesul insurgenților din Irak ilustrează faptul că jihadul economic împreună cu jihadul politic accelerează crizele de securitate ale unei țări. Având în vedere capacitatea limitată a resurselor insurgenților şi grupărilor teroriste, schimbarea strategiei de la jihadul politic la cel economic impune, de asemenea, o diversiune de resurse şi capacități. Trecerea la o strategie orientată pe grup va avea un impact asupra structurii grupului de comandă şi control, fiind dificilă susținerea la acelaşi nivel de intensitate a operațiunilor pe cele două obiective, politic şi economic în acelaşi timp. Regula generală este, mai multe atacuri asupra obiectivelor de natură economică şi mai puține atacuri asupra obiectivelor de natură politică. Prin urmare, orice creştere a incidentelor jihadului economic este de natură să conducă la o considerabilă scădere a incidentelor de jihad politic.

Jihadul economic din Egypt - obiectiv Turismul

Egiptul este lipsit de resursele de hidrocarburi din Arabia Saudită şi Irak. În schimb, se bazează foarte mult pe sectorul de servicii, venituri care se ridică la peste 50% din PIB. Principalul sector al economiei egiptene este turismul, deoarece stațiunile turistice şi siturile istorice din Egipt atrag mii de turişti europeni în fiecare

an. Teroriştii sunt conştienţi de valoarea turismului pentru economia egipteană şi din acest motiv majoritatea atacurilor teroriste din ultimul deceniu au vizat acele obiective. Natura industriei turismului şi a activităţilor legate de acesta face imposibilă monitorizarea şi protejarea de către forţele de securitate a locaţiilor turistice, a reşedinţelor, site-urilor istorice, pieţelor turistice şi sistemului de transport, având în vedere că toate acestea figurează pe lista grupărilor teroriste. În ultimii ani, atacurile teroriste au avut loc regulat în principalele oraşe turistice, cum ar fi Cairo, Al Sharm Sheikh, vizând turişti aflaţi în croaziere şi pieţe turistice. Pentru a realiza un impact maxim, teroriştii au realizat multe din operaţiunile lor de vârf în timpul sezonului turistic, în special în perioada de vară şi vacanţa de Paşte.

Făcând o paralelă cu atacurile teroriste din Vest împotriva sistemului de transport, cum ar fi cele de la Madrid şi Londra putem afirma că acestea nu au avut un impact economic scontat. Atacurile autobuzelor şi trenurilor în cele două oraşe-capitale au perturbat sistemul de transport public şi au încetinit viaţa publică numai într-o măsură foarte mică măsură. Teroriştii au ales să atace sistemele de transport în occident pentru diferite motive: reţelele de transport sunt obiective soft, costurile şi riscurile acestor atacuri sunt mici iar beneficiile sunt mari. Mijloacele de transport, cum ar fi trenurile, autobuzele şi metroul, sunt servicii publice şi ca atare sunt greu de protejat ceea ce le permite teroriştilor asigurarea unei strategii în condiţii de siguranţă. Sistemul de transport este vulnerabil în faţa atacurilor teroriste deoarece numărul foarte mare de autobuze, trenuri şi gări, precum şi numărul mare de oameni în mişcare în mod constant, face din sistemul de transport un format atractiv şi o ţintă uşoară pentru terorişti. Atacarea sistemelor de transport sunt susceptibile de uciderea în masă lăsând un mare impact psihologic, prin crearea unui sentiment de nesiguranţă în rândul cetăţenilor care simt că un astfel de atac s-ar putea întâmpla oriunde şi în orice moment. Din acest motiv, sistemul de transport şi implicit turismul vor rămâne cel mai probabil ţinte principale pentru terorişti în ţările din Vest, iar astfel de atacuri vor genera o presiune uriaşă asupra guvernelor în cauză.

Jihadul economic din Peninsula Arabă şi influenţa acestuia asupra Democraţiei

Jihadul economic este de natură să devină o ameninţare la adresa democraţiilor din vest pentru trei motive: în timp ce măsurile de securitate devin mai strânse şi mai puternice, iar supravegherea ţărilor europene tot mai mare, trebuie avut în vedere că terorişti îşi vor schimba tactica, iar pentru a se adapta la mediul de securitate în schimbare, îşi vor extinde orientarea lor politică şi vor ataca mai ales centrele financiare şi economice din Vest, inclusiv bănci, bursa de valori, reţelele de comunicaţii, rafinăriile de petrol, reţelele de electricitate şi alte sectoare în special energetice şi financiare, ce sunt clasificate ca infrastructură critică. Ca şi în reţeaua de transport, forţele de securitate se confruntă cu dificultăţi în protejarea uriaşei reţele economice şi financiare, din cauza numărului mare de obiective de importanţă critică şi datorită accesului relativ uşor la acestea. Este greu de restrâns lista de potenţiale ţinte. Mai mult, chiar dacă sunt specificate potenţiale obiective, forţele specializate dispun de capacităţi limitate de supraveghere sau de protecţie, deoarece multe dintre

acestea sunt locuri publice şi prin urmare, dificil de a fi protejate. Teroriştii cunosc aceste puncte slabe şi le-ar putea exploata.

Teroriştii îşi coordonează orientarea politică pentru a corespunde cu natura sistemului politic. Dacă în sistemele autoritare din Orientul Mijlociu, teroriştii atacă direct instituţiile politice şi economice, cum ar fi clădiri guvernamentale sau de infrastructură pentru a obține câştiguri politice, este dificil să se aplice aceleaşi tactici în societățile democratice occidentale. În loc de a ataca direct guvernele occidentale, teroriştii țintesc societatea civilă. Guvernele occidentale sunt alese în mod democratic, deci reprezintă şi îndeplinesc dorințele cetățenilor lor, iar teroriştii sunt susceptibili de a ataca obiective soft care cauzează accidente mari. Logica este că opinia publică va fi influențată şi, astfel, provoacă o schimbare a politicilor guvernului. Ei ar putea, de asemenea, alege instituții economice şi financiare care dețin acelaşi statut de țintă soft.

Totodată implicarea militară şi politică a unor țări occidentale în Irak şi Afganistan creşte riscul unui atac terorist pe teritoriul lor. Atacurile sunt, de obicei, legate de cereri politice asociate cu politici externe ale statului iar teroriştii sunt predispuşi de a ataca atunci când relația dintre guvern şi cetățeni este din cele mai vulnerabile, atunci când guvernele sunt mai puțin stabile, în momente de crize economice sau politice, în timpul alegerilor sau când opoziția internă este în creştere. Teroriştii atacă exact în astfel de situații pentru a obține beneficii politice maxime. Atacurile Al-Qaeda din Spania şi Regatul Unit, au fost legate de cererea de retragere a trupelor din Irak. Atacurile de la Londra au coincis cu Summit-ul G8 din Scoția, unde trebuia să se discute problema Irakului şi combaterea terorismului. În Spania, atacul a avut loc cu trei zile înainte de alegeri şi a dus la înfrângerea guvernului Aznar şi la alegerea liderului opoziției socialiste, care a anunțat retragerea trupelor spaniole din Irak. Din punct de vedere al teroriştilor, atacurile de la Madrid au atins ținta politică scontată. În concluzie, jihadul economic ar putea fi foarte eficient în subminarea stabilității şi supraviețuirii statului sau a regimului politic. Dar eficacitatea sa depinde de doi factori: natura economiei statului, precum şi de intensitatea şi precizia atacurilor asupra instituțiilor economice ale statului respectiv.

Statele „rentiere" şi „semi-rentiere", cum ar fi Arabia Saudită, Yemen şi Egipt vor fi mult mai vulnerabile la jihadul economic decât statele cu economii diversificate. Atacurile teroriste asupra obiectivelor economice în Europa sau Statele Unite, probabil, vor crea doar un impact limitat şi temporar. Cele mai multe economii vestice nu sunt dependente de o singură sursă de venit sau de o activitate unică, specifică. Activitățile economice diversificate, în țările vestice, fac aproape imposibilă căderea economiilor prin distrugerea a una sau două obiective economice majore. În atacurile obiectivelor economice, chiar şi a celor din afara Europei, cum a fost atacul clădirii bursei de valori din Mumbai în 1993, s-au văzut limitele pagubelor economice, pierderea financiară a fost minimă şi investitorii au înțeles că actele de terorism au numai un impact temporar. Mai mult, jihadul economic este de aşteptat să fie mult mai eficient decât alte forme de jihad laolaltă.

Bibliografie selectivă

[1] ******Security & Terrorism***, Buletin de cercetare editat de Centrul de Cercetare din Golf, Dubai, 2007.

[2] ***The National Strategy for Combating Terrorism (of the United States of America), Washington D.C., 2006.

[3] BARNA Cristian, *Cruciada Islamului*, Editura Topform, Bucureşti, 2007.

DIAMOND Larry, Squandered Victory: The American Occupation and the Bungled Effort to Bring Democracy to Iraq, 2006.

[4] EPSTEIN Marc, PONTAUT Jean-Marie, CHABRUN Laurent, DEMETZ Jean-Michel, Dominique LAGARDE, Baptiste ABOULIN (Londra), Tangi Salaun (Cairo), *Islamismul. Noile ameninţări*, „L'Express" (Franţa), 2006.

[5] HUNTINGTON Samuel, *Ordinea politică a societăţilor în schimbare*, Editura Politică, Iaşi, 1999.

[6] NIBLOCK Tim, Saudi Arabia: Power, Legitimacy and Survival, Arabia Saudită, 2006.

[7] RADWAN El-Sayed, *Viitorul islamului politic şi schimbările din politica americană*, cotidianul „Al-Hayat" (Marea Britanie), 2007.

[8] TERNISIEN Xavier, *Aspectele politice ale legii islamice nu se opun democraţiei*, „Le Monde" (Franţa), 2006, interviu cu Youssouf Al-Qaradawi, preşedintele Consiliului European al Fatwa şi Cercetării.

[9] TURECEK Bretislav, Serviciile secrete cehe: radicalii se pregătesc să islamizeze Europa, „Pravo" (Cehia), 2006.

[10] UMBACH Frank, Global Energy Supply and Geopolitical Challenges, Munchen, 2006.

[11] WALIAB Siraj, Islamofobia reprezintă cea mai gravă formă de terorism, avertizează liderii Organizaţiei Conferinţei Islamice, „Arab News Newspaper" (Arabia Saudită), 2007.

[12] http://en.dgap.org/ http://siteinstitute.org/bin/articles

[13] http://www.ctc.usma.edu/

[14] http://www.whitehouse.gov/nsc/nsct/2006/.

DJIHADUL – ÎNTRE MIT ŞI REALITATE

Isabela ANCUŢ*

The document would like to be a short presentation of what it is and what believe to be, the non-specialists the "Jihad". The author intend to clarify his intentions about the necessity of the understanding and explaining of the basic the concepts, regarding the Jihad, which are, many times and in different situation, intentionally or not, inadequate, either in military or civilian fields. The author thinks that the some of the basic concepts are enough explored and defined.

The document will also try to view these basic concepts from the Oriental point of view, not only from what we knew as being the classic definition, given by the Western analysts. From this point of view, the elements of novelty consists of showing the true interpretation given by the religious and judicial springs, their dynamics and connexions from geopolitical and geostrategical point of views, by the Islamic states.

The issue is very present due to the fact that, while our society is going fast to globalisation, more acute, serious and special become the, the resonances and variable of collective and individual security. In few words, simultaneous with the growth of the global integration appears the diminution of individual security. It is a fact which was already confirmed and proved. So, in these conditions is necessary a new redefining, reconfiguration and reconstruction, on new bases, of the right to individual, national and collective security.

Noţiunea de *djihâd* apare, pentru prima oară, pe timpul lui Mahomed, pe timpul trecerii de la perioada meccană (617 - 622) la cea medineză (622 - 632). Pe timpul perioade meccane, Mahomed a folosit metoda convingerii cu ajutorul argumentelor religioase.

Conform profesorului Alfred Morabia[2], punctul de cotitură în trecerea de la Profetul avertizator la Profetul înarmat şi apariţia ideii de „război sfânt" este reprezentat de a doua înţelegere de la `Akaba (622), cunoscută sub numele de *Bay´at al-harb* („Jurământul de alianţă pentru război") şi apreciată a fi „premier aspect guerrier donné à l´Islâm naissant". Tradiţia biografică afirmă că între primul acord de la ʼAkaba (621) şi cel de-al doilea, Allah l-ar fi îndemnat pe Trimisul Său să răspundă la violenţă prin violenţă.

Conform analizei realizate de către domnul profesor dr. Viorel Panaite, termenul de djihâd îşi are originea în verbul *djahada* care înseamnă „a fi harnic, a face efort, a osteni, a fi tenace" şi din substantivul *juhad* care desemnează, în general, efortul, „concentrarea de eforturi" pentru atingerea unor scopuri. De la aceste rădăcini, funcţie de cei care interpretau versetele sau funcţie de împrejurării vremii, noţiunea de *djihâd* a căpătat accente mai mult sau mai puţin „războinice".

Coranul foloseşte rădăcina *djhd* care înlătura traducerea, cu valoare militară, a noţiunii de *djihâd*. În realitate, cele două modalităţi principale de interpretare a noţiunii depind de starea de spirit a Profetului în cele două momente cruciale ale existenţei sale: Meca şi Medina. Deci, prima clasificare acordată acestei noţiuni,

* **Funcţionar public, Ministerul Apărării**

[2] **Morabia Alfred, *Ğihad*, p. 67.**

respectiv *djihâdul* cu sabia, nu trebuie explicat dacă ținem cont de luptele purtate de Mahomed pentru unificarea triburilor.

În limba arabă semnificația generală a noțiunii de *djihâd* este de „efort susținut spre un scop determinat”[3], a cărui atingere presupune şi justifică folosirea oricărui mijloc[4].

Termenul *djihâd* apare rareori menționat în ceea ce, în Coran, se menționează a fi revelațiile de la Mecca. Pe timpul primei părți a misiunii Profetului, ce a durat aproximativ doisprezece ani, *djihâdul* este folosit în sensul cultivării pietății personale, perseverența în rugăciunile Islamului, iertarea şi răbdarea în fața persecuțiilor inamicilor musulmanilor. *Djihâdul* provăduit în această perioadă este unul non-violent. Urmând pelerinajul spre Medina, menţiunile despre *djihâd* apar mai des. Dacă unele versete din Coran se referă la *djihâd* ca la o luptă non-violentă, alte versete tind să menționeze *djihâdul* ca fiind uzul forței fizice sau chiar luptă. Este, în fapt, permisiunea acordată musulmanilor de a răspunde cu forța împotriva acelora care îi atacă şi îi persecută. O serie de versete din Sura 2, respectiv versetele 190 – 191, convertesc permisiunea de auto-apărare în obligație cu argumentul că “opresiunea este mai rea decât omorul”. După opt ani de război cu triburile evreieşti din Medina şi cu Imperiul Bizantin creştin, Coranul pare să se bucure de războiul de conversie asupra arabilor non-musulmani rămaşi (Sura 9 versetul 5) şi subjugarea creştinilor şi evreilor rămaşi (Sura 9 versetul 29).

În opinia analiştilor americani Sommer Parvin[5] şi Barbara Asward[6], se poate specula că *djihâdul* este parțial o raționalizare ideologică a raziei practicate de către Mahomed pentru unificarea triburilor. Schimbarea adusă de Islam consta în primordialitatea credinței şi elanului religios asupra stimulentelor pământeşti care dominau expedițiile de jaf în general, raziile triburilor arabe în special.

Mai mult, în opinia lui lui Patrick Sookdeo[7], termenul „război sfânt” – tradus în versiunile din limba engleză „*jihad*” – nu există în limba arabă uzuală. Există un cuvânt pentru război (*harb*) şi un cuvânt pentru sfânt (*muqaddas*) şi care sunt, câteodată, combinate în limba arabă modernă dar niciodată nu apar în araba uzuală.

Djihâdul este cerut tuturor musulmanilor cu scopul de „a se proteja împotriva comploturilor şi conspirațiilor non-musulmanilor şi pentru a face cuvântul lui Allah suprem aşa cum ar trebui”. Înseamnă, conform unei *fatwa*[8], „a opri inamicii lui Allah de a preveni accesul la această religie, precum şi de a asigura granițele țărilor musulmane”. Pe de altă parte, „murind în *djihâd* nu este un rău în sine deoarece nu există *djihâd* fără morți. Dar dacă războaiele sunt afaceri lumeşti, ele ar trebui oprite

[3] Tyan, *Djihâd,* pag.551; Khadduri, War and Peace, pag. pag.551; Khadduri, *War and Peace*, p. 55
[4] Chaurroy, *Législation*, IV/ 17, pag.212, n.2
[5] Parvin Sommer, *Dar al-Islam*, p.8.
[6] Asward Barbara, Social and Ecological Aspects in the Formation of Islam – People and Cultures of the Midlle East, New York, 1970, p.68.
[7] Patrick Sookdeo, The future in the Face of Militant Islam, Isaac Publishing, 2007, p.53.
[8] Conform „Centru pentru Fatwa” – supervizat de către dr. Abdullah Al-faqih - *fetvâ sau fatwa reprezintă* „o consultație juridică/ decret dat de către un învățat asupra oricărui tip de problemă sau incident din punctul de vedere al Sharī´ei. Deşi nu este supusă punctului de vedere juridic, dar ar fi trebuit să fie urmată (obligtoriu) de către solicitant”.

şi cauzele lor ar trebui evitate deoarece oameni sunt ucişi în aceste războaie fără nici un motiv". Deci oamenii ar trebui să depună toate eforturile pentru oprirea unor astfel de războaie: Sura 6 Vitele: versetul 82 „Cei care cred şi cei care nu înveşmântează credința lor în nedreptate, vor afla trăinicia, căci ei sunt bine călăuziți". Problema *djihâdului* este extrem de sensibilă şi complexă pentru a fi abordată în acest caz. Ne vom limita în a încerca să aflăm, tot prin intermediul unei *fatwa*, cum cred învățații musulmani că se pot rezolva aceste conflicte sau - în extremis causa - războaiele, ce sfaturi urmează liderii unor țări, regiuni sau grupări atunci când vorbim de conflicte. Calea cea mai simplă, în acest caz este să analizăm o altă *fatwa*[9] (numărul 85330 din anul 2002, aparținând „Centrului pentru fatwa" condus de către dr. Abdullah Al-Faqih): Sura 42 Sfatul: versetul 10: „ Oridece v-ați certa judecata este la Allah. Deci s-a pus în Islām o soluție pentru toate problemele din diversele aspecte ale vieții, Islāmul interzicând agresiunea şi opresiunea. Accentuează şi cheamă la toleranță şi iertare. Allah recompensează pe acele persoane care iartă şi rezolvă problemele. Allah, de asemenea, grăbeşte părțile aflate în conflict să se întoarcă la El şi să primească regula/soluția de la El, prin Coran şi Sunna. Concluzia *fatwalei*, în acest caz foloseşte Suna 4 Femeile: versetul 58, „Allah vă porunceşte să înapoiați ceea ce vi s-a dat în păstrare şi să judecați după dreptate când judecați între oameni. Allah vă îndrumă numai spre bine". Iar în Suna 4 Femeile: versetul 35, Allah spune: Dacă vă este teamă de despărțirea a doi soți, luați un judecător din familia soțului şi altul din familia soției. Allah va hotărî înțelegerea între ei, dacă vor voi să se împace. Allah este Ştiutor, Cunoscător".

În literatura occidentală s-a reținut numai partea „armată/ războinică". În realitate, chiar în textele juridico – religioase găsim mai multe tipuri de *djihâd:*

djihâdul propriei persoane – care presupunea învățarea şi aplicarea perceptelor de bază ale religiei, dar şi acordarea de sprijin semenilor*;*

djihâdul cu diavolul - înseamnă respingerea viciilor lumeşti ;

djihâdul cu necredincioşii – care putea fi dus cu inima, cuvântul, cu averea şi cu mâinile;

djihâdul cu păcătoşii – dus cu inima şi cu mâinile;

Alfred Moravia realiza o nouă clasificare:

djihâdul intern – dus în limitele „Casei Islamului";

djihâdul extern – dus contra infidelilor în limitele „Casei Războiului".

Djihâdul intern se subclasifica, în opinia acestuia, în *djihâdul coercitiv* şi *defensiv*, *djihâdul moral* şi *djihâdul spiritual.*

În islamismul pre-islamic *djihâdul* are semnificația şi a unui „efort susținut spre un scop determinat" şi a pentru a cărei atingere nu trebuiau precupețite nici un mijloc.

Djihâdul cu inima însemna lupta contra tentațiilor diavolului pentru eliberarea sufletului de influența acestuia. Alfred Morabia identifica acest *djihâd* cu *djihâdul moral individual* şi se putea încadra în *djihâdul spiritual* [10]. Totul era o luptă morală, spiritual, energică şi fără odihnă împotriva trupului şi sufletului.

[9] Anexa nr. 1.

[10] Morabia Alfred, *Ğihad*, pag. 512- 521, pp. 543 – 554.

Djihâdul prin cuvânt avea mai multe accepţiuni deoarece însemna o luptă pacifistă împotriva infidelilor: „noi nu putem lupta contra lui (a inamicului) decât prin cuvânt". Juristul musulman din secolul 10, Ibn Hazm, declara: „*djihâdul* se împarte în 3 categorii: a chema la Allah prin cuvânt; a duce *djihâd* în decursul bătăliilor prin sfat şi comanda operaţiilor, a lupta izbitor şi ostenitor ..... Prima constituie acţiunea cea mai meritorie .... A treia, *djihâdul* cel mai puţin elevat". Alfred Morabia concluzia, ţinând cont de această afirmaţie, că *djihâdul prin cuvânt* putea fi considerat o formă a *djihâdul major*. Interesant este faptul că *fatwale* emise în secolul 20 „actualizează" lupta dusă prin convingere completând-o cu lupta dusă prin toate mijloacele, chiar şi cele repudiate de învăţaţi – Internet, telefoane mobile, mass – media – pentru a combate „ideile greşite despre Islam". Înseamnă şi lupta contra cărturarilor non-musulmani şi cărţilor lor care, într-un fel sau altul, au adus atingere islamului. *Djihâdul* prin cuvânt este şi *djihâdul* care avertizează înainte de orice declanşare de acţiuni ostile. Putem înţelege de ce, înainte de evenimentele din septembrie, Osama bin Laden a avut numeroase intervenţii folosindu-se de mass-media.

Djihâdul cu mâinile are, la origine, dorinţa lui Mahomed de a instaura tradiţii şi meşteşuguri care, originar, nu existau în tradiţia islamică. Tradiţiile meşteşugăreşti şi agricole trebuiau să ducă la întărirea comunităţii, aşa cum statuase Mahomed.

Djihâdul cu sabia este, poate, cel mai cunoscut, dintre tipurile de djihâd şi, poate, cel întrebuinţat cel mai des în mod greşit. Acest tip de *djihâd* a fost folosit pentru manipularea vulgului, nefiind un termen elevat care să necesite o analiză atentă din partea ascultătorului.

Mai putea avea şi alte tipuri de clasificări ale *djihâdului* dacă luăm în calcul tipologia „duşmanilor" Islamului. Astfel, *djihâdul minor (al- djihâd al-asgar)* era lupta dusă cu supuşii din „Casa Islamului" care încălcau regulile instituite, dar şi lupta dusă cu non-musulmanii din „Casa războiului" şi era considerat un *djihâd* dus în plan realist, respectiv lupta direct armată. La polul opus există *djihâdul major (al- djihâd al-akbar)*, de importanţă capitală deoarece înseamnă lupta dusă cu sufletul propriu. Această primă „clasificare" a fost realizată de către unul din primii învăţaţi arabi Ihwân as-Safâ': „Iată-ne la reîntoarcerea din *djihâdul minor (al- djihâd al-asgar)*. Vom rămâne să ducem *djihâdul major (al- djihâd al-akbar)*: cel al sufletelor". Distincţia realizată de către Ihwân as-Safâ' va fi preluată, ulterior, de către alţi învăţaţi arabi precum şeicul al-Muntâr al-Kunti. Sufiştii au invocat şi invocă, în prezent, această tradiţie al *al- djihâd al-akbar* având drept inamic „dorinţele trupeşti"[11].

Luând în considerare toate clasificările menţionate mai sus, putem schiţa următoarea clasificare şi subclasificare:

[11] Arberry A.J., *Mysticism*, Cambridge History of Islam, vol. II, pag. 615

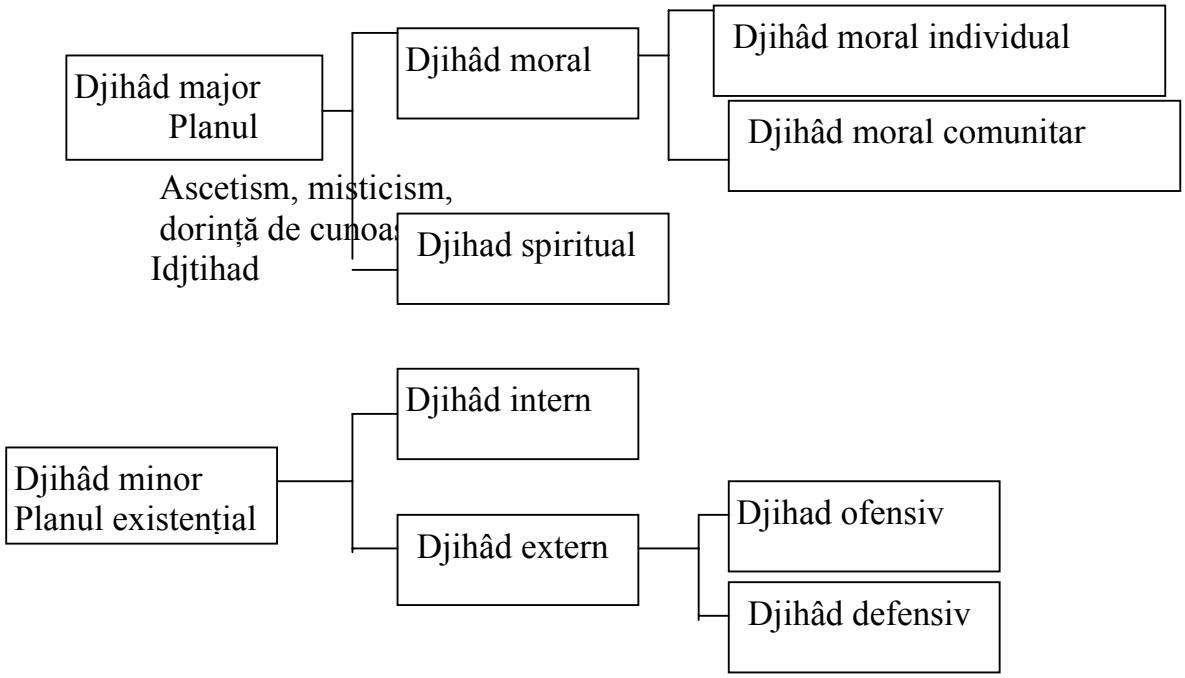

Paradoxal, găsim *fatwa*[12] (un exemplu ar fi cea cu numărul **85412** din anul 2003, ale aceluiaşi „Centru pentru Fatwa") conform cărora războiul dintre oameni sunt „de dragul lui Allah sau de dragul lumii afacerilor", acestea numindu-se, dacă sunt de dragul lui Allah, *Djihâd*: În Sura 4 Femeile: versetul 95, Allah spune: „Credincioşii care se feresc să lupte – în afară de cei oropsiți – şi cei care luptă pentru calea lui Allah cu bunurile şi făpturile lor nu sunt deopotrivă. Allah le dă întâietate celor care luptă cu bunurile şi făpturile lor asupra celor care se feresc să lupte. Allah a făgăduit tuturor bunătăți, însă Allah le dă întâietate luptătorilor față de cei care stau degeaba şi lor le va o mare răsplată". De asemenea, în Sura 2 Vaca : versetul 251, se spune: „Dacă Allah nu i-ar respinge pe unii oameni cu ajutorul altora, atunci pământul ar fi plin de stricăciune. Allah este stăpânul harului asupra lumilor". *Djihâdul* este cerut tuturor musulmanilor cu scopul de „a se proteja împotriva comploturilor şi conspirațiilor non-musulmanilor şi pentru a face cuvântul lui Allah suprem aşa cum ar trebui". Înseamnă, tot conform aceleiaşi *fatwa*, „a opri inamicii lui Allah de a preveni accesul la această religie, precum şi de a asigura granițele țărilor musulmane". Pe de altă parte, „murind în *Djihâd* nu este un rău în sine deoarece nu există *Djihâd* fără morți. Dar dacă războaiele sunt afaceri lumeşti, ele ar trebui oprite şi cauzele lor ar trebui evitate deoarece oameni sunt ucişi în aceste războaie fără nici un motiv". Deci oamenii ar trebui să depună toate eforturile pentru oprirea unor astfel de războaie: Sura 6 Vitele: versetul 82 „Cei care cred şi cei care nu înveşmântează credința lor în nedreptate, vor afla trăinicia, căci ei sunt bine călăuziți".

Au apărut întrebări ale tinerilor musulmani[13] în ceea ce priveşte urmarea „căii lui Allah" şi decizie de a face sau nu război: „Se spune că atunci când Ali a plecat în războiul de la Tabook, el întâi a făcut Dawar. De asemenea, când Sahabah a plecat la război cu Persia şi Roma, el a făcut întâi Dawat şi apoi război. Mă întrebam cum

[12] Anexa nr. 2.
[13] Anexa nr. 3.

lucrurile se încheie cu război. Când necredincioşii nu cred că imediat ar avea loc un război? Şi atunci de ce astăzi musulmanii nu merg în grupuri la țările non-musulmane şi să facă acelaşi lucru?" Răspunsul îl prezintă *fatwa* cu numărul **91085** din anul 2006 şi în care regulile care se iau la începutul sau pe timpul războiului respectă următoarea ordine graduală:

-musulmanul îi va cere non - musulmanului să adopte religia Islāmului;

-să plătească taxă de protecție;

-războiul este declarat.

Evidența celor menționate mai sus sunt narate de către **Buraydah**: "Când Profetul a ordonat unui lider să conducă o armată, se crede că el ar fi putut ordona personal să-i fie frică de Allah şi să trateze musulmanii bine .... şi s-ar părea că le-ar fi spus: Dacă vă întâlniți cu inamicul, ne-musulman, atunci spuneți-le lor următoarele trei lucruri, dacă ei acceptă una dintre cele trei condiții, acceptați-le şi voi şi nu spuneți nimic mai mult; chemații la Islām, dacă ei acceptă atunci acceptați şi voi şi nu le mai cereți nimic mai mult, ... dar dacă ei refuză cereți-le să plătească taxă. Dacă ei acceptă, atunci acceptați asta de la ei şi nu le faceți rău, totuşi, dacă ei refuză atunci cereți ajutorul lui Allah şi luptați cu ei". Luând în considerare şi Sura 9 Căința: versetul 29 „Războiți-vă cu cei care nu cred în Allah şi în Ziua de Apoi, cu cei care nu socotesc oprit ceea ce Allah şi trimisul său au oprit, cu cei care nu țin Legea Adevărată dintre cei cărora li s-a dat Cartea. Războiți-vă cu ei până vor plăti tributul cu mâna lor după ce au fost umiliți", în această fatwa se consideră că războiul este ultima opțiune, după ce în prealabil li s-a oferit non-musulmanilor şansa de a adera la islam şi a plăti taxa. În prezent despre ce taxă putem vorbi oare?

Conform prescrierilor din Coran, lupta împotriva agresiunii necredincioşilor asupra musulmanilor este sfântă însă motivarea actelor teroriste sinucigaşe prin preceptele religioase musulmane reprezintă interpretări subsidiare ale unor secte islamice de esență fundamentalistă. Efectele acestor interpretări sunt proclamarea „*djihâdului*" care are la bază *„fatwa*", un îndemn la lupta împotriva necredincioşilor, inițiat de un lider religios.

Atentatele sinucigaşe sunt privite de către fundamentalişti ca un act de sacrificiu personal – „*istihad*", termen religios ce defineşte sacrificarea în numele lui Allah, spre deosebire de „*intihar*", care se referă la sinuciderea din motive personale.

In cartea sa "Jihadul în islamul clasic şi modern" (Princeton 1996), Rudolf Peters, profesor de drept islamic la Universitatea din Amsterdam observa: "Dificultatea doctrinei constă în existența unui singur stat islamic, care guvernează peste toată *umma* (comunitatea musulmană). Este de datoria acestei comunități să extindă teritoriul acestui stat pentru a duce sub conducerea lui cât mai mulți oameni cu putință. Scopul final este de a extinde teritoriul acestui stat pentru a aduce întregul pământ sub guvernarea islamului şi pentru a-i înlătura pe necredincioşi" (pag.3).

Mahomed a luptat cu păgânii, evreii şi creştinii din Arabia Saudită până i-a învins şi i-a forțat să accepte islamul. Ceea ce a făcut Mahomed este reflectat în ceea ce a gândit despre lupta şi uciderea necredincioşilor: "Dar, când lunile sfinte au trecut, atunci luptați şi omorați păgânii oriunde-i veți întâlni, apucați-i, impresurați-i şi pândiți-i în toate modurile; dacă se pocăiesc, se vor ruga în mod regulat şi vor face acte de caritate regulate, atunci deschideți drumul pentru ei" (Sura 9 versetul 5).

Mahomed a practicat ceea ce predica. El a pornit război împotriva inamicilor săi imediat ce şi-a consolidat puterea în Medina. El a folosit sabia pentru a forța oamenii să accepte sistemul său religios şi politic. Pentru Mahomed lupta a fost un mod de a-şi practica religia: " viața mea se află în umbra sabiei mele, iar cine nu va asculta ordinele mele va fi umilit şi obligat să plătească Jizya (tribut)" (Hadith 4:162b).

Ceea ce este deosebit de important de reliefat este faptul că, indiferent de timpul în care au existat, şi vor continua să existe persoane, grupuri de persoane sau chiar comunității care au o deosebită abilitatea în de a-şi legitima acțiunile în fața comunității musulmane sau arabe. Într-o societate în care perceptele religioase au o importanță atât de însemnată, precum civilizația musulmană, învățăturile grupărilor islāmiste sunt percepute, de anumite clase ale societății, ca adevăratele principii ale religiei islamice.

Deşi mulți fac afirmații cu caracter de finalitate atunci vorbesc despre complexitatea problemelor cu care se confruntă în prezent lumea musulmană, în general, ca urmare a accelerării schimbărilor sociale şi a apariției ideologiilor politico-religioase aflate în divergență fie cu conservatorismul ortodoxiilor tradiționale, fie cu îndrăzneala modernistă a regimurilor laice, acestea sunt, privite în realitate şi cu extremă obiectivitate, „adevăruri spune pe jumătate".

Djihâdul face parte din realitatea actuală. El este sursă de îngrijorare pentru unii, enigmă redutabilă pentru alții, în final el reprezintă un fel de provocare pentru gândirea occidentală care, pe baza erudiției orientaliste, a crezut vreme de peste un secol că acest fenomen a fost decodificat în toate dimensiunile sale.

Reacțiile de tot felul care au loc, în prezent, în lumea islamică, repun zi de zi în cauză o anumită viziune occidentală a Islamului, fondată cel mai adesea pe stereotipuri decât pe o cunoaştere adevărată, Tot ce ştim sau credem că ştim despre „Orient", despre arabii şi lumea musulmană pare să se destrame. Zilnic apar noi aspecte ale Islamului şi al elementelor sale prin care se demonstrează lipsa de consistență a reprezentărilor convenționale.

Mutațiile care au loc în comunitatea islamică sunt încă departe de a fi percepute din exterior, mai ales de către occidentali, drept o etapă normală în evoluția acesteia către noi echilibre sociale şi politice. Există prea des tendința de a vedea în efervescența actuală a lumii islamice o amenințare potențială pentru pacea şi securitatea economică a națiunilor moderne. Acolo unde se poate, se încearcă chiar supralicitarea riscurilor violenței motivate de „războiul sfânt" - *djihâd*.

Dincolo de orice tipuri de turbulențe apare reacția de apărare față de modernitatea occidentală. Vehemența contestării civilizației occidentale vine din căutarea permanentă a autenticității prin apelul la izvoarele credinței şi culturii islamice, pe baza unui discurs de tip fundamentalist.

Nu rareori apar cazurile când Islamul este sociat cu imagini barbare care nu fac decât să accentueze reprezentările depreciative la adresa musulmanilor. Nici pe plan politic nu lipsesc exagerările menite a stigmatiza regimurile musulmane: unele sunt apreciate drept excesive pentru ardoarea revoluționară, altele drept pietrificate pentru conservatorismul lor despotic. Logica dură a intereselor naționale, o profundă disparitate de ordin cultural, o neîncredere pe cât de irațională, pe atât de înrădăcinată, nu lasă decât o marjă îngustă pentru o reală comunicare între aceste două mari arii de

civilizații[14]. Cu toate acestea, interdependența lor se înscrie în noua configurație a lumii, în virtutea legăturilor stabilite încă de pe vremea colonialismului.

Pentru a fi benefică ambelor părți, această necesară cooperare trebuie să se bazeze pe cunoaştere şi recunoaştere reciprocă. Tot ce poate face implică o observație obiectivă şi sinceră care să mobilizeze resursele inteligenței şi ale inimii, condiție necesară pentru depăşirea prejudecăților cultivate de o lungă tradiție culturală europocentristă.

Anexa nr. 1

Fatwa No. :	85330
Fatwa Title :	Settling conflicts
Fatwa Date :	12 Shawwaal 1423 / 17-12-2002

Question

What is the Islamic concept about conflict management (to solve the conflicts), on social life, economy and political issues in society especially in individuals what usually happened? Please, give me from Qur'an, Hadith and intellectual texts detailed answer on my e-mail.

Fatwa

Praise be to Allah, the Lord of the Worlds; and may His blessings and peace be upon our Prophet Muhammad and upon all his Family and Companions.

Islam is the religion of Allah that He has chosen for His servants. It is a way of life which brings happiness and comfort to people if they follow it not only in this life but also in the Hereafter. Allah has put in Islam a solution to all problems and in various life aspects. Talking about this will take a long time. Islam, for instance, calls for justice and prescribes it among its obligations. It also forbids aggressions and oppressions. It emphasizes and calls for tolerance and forgiveness. Allah rewards the person who forgives and settles matters. Allah also urges the conflicting parties to return to Him and get the rule from Him, i.e. from the Qur'an and Sunnah. Allah Says: {And in whatsoever ye differ, the verdict therein belongeth to Allah. …} [42: 10]. Allah also Says: {… and if ye have a dispute concerning any matter, refer it to Allah and the messenger if ye are (in truth) believers in Allah and the Last Day. …} [4: 58].

The Sharia calls for mediation in settling conflicts. Allah Says talking about the spouses: {… appoint an arbiter from his folk and an arbiter from her folk. If they desire amendment Allah will make them of one mind. …} [4: 35].

In addition, we would like to refer you to the book "Fundamentals of Dawa" written by Dr. Abd Al Karim Zeidane . In this book, the author talked about the Islamic political, economic, social systems. You will get in this book - if Allah wills - what will make you satisfied. There are also many other good references that deal will all aspects of life and all subjects you mentioned in your question including "The Islamic political system" by Dr. Munir Al Bayaty and "The Islamic economy" by Dr. Ali Saluss and many more.

Allah knows best.

Answerer: Fatwa center supervised by Dr. Abdullah Al-faqih

Anexa nr. 2

Fatwa No. :	85412
Fatwa	World conflicts today

[14] Merad Ali, *Islamul contemporan*, Editura Corint, Bucureşti, 2003

Title :	
Fatwa Date :	09 Thul-Qi'dah 1423 / 12-01-2003

Question

In the world today there are so many conflicts and wars going on to those who are innocent, is there ever going to be a time when this will stop?
Is there anything other people can do to try to help overcome all these problems?

Fatwa

Praise be to Allah, the Lord of the Worlds; and may His blessings and peace be upon our Prophet Muhammad and upon all his Family and Companions.

The wars that take place between people are either for the sake of Allah or for the sake of the worldly affairs. So, if the war is for the sake of Allah it is called Jihad, which is a highly ranked act in Islam. Allah says: {Not equal are those of the believers who sit (at home), except those who are disabled (by injury or are blind or lame, etc.), and those who strive hard and fight in the Cause of Allâh with their wealth and their lives. Allâh has preferred in grades those who strive hard and fight with their wealth and their lives above those who sit (at home)…. }[4:95]
Allah also says: {And if Allâh did not check one set of people by means of another, the earth would indeed be full of mischief.} [2:251]
This Jihad is required from all Muslims in order to ward off the plots and conspiracies of the non-Muslims and to make the word of Allah supreme as it should be. It is also a means to stop the enemies of Allah from preventing Dawah to this religion as well as a means to secure the borders of the Muslim countries. On the other hand, dying in Jihad is not a harm in itself as there is no Jihad without deaths.
But if the wars are for worldy affairs, they should be stopped and their causes should be avoided because people are killed in those wars for no good reason. People should do their best to stop such wars.
In fact, they should occupy themselves in worshipping their Lord, enjoining the good and avoiding the evil and should try to perform good deeds in order to enter Paradise and to be saved from Hell. Allah says: {It is those who believe (in the Oneness of Allâh and worship none but Him Alone) and confuse not their belief with Zulm (wrong i.e. by worshipping others besides Allâh), for them (only) there is security and they are the guided} [6:82]
Allah knows best.

Answerer: Fatwa center supervised by Dr. Abdullah Al-faqih

Anexa nr. 3

Fatwa No. :	91085
Fatwa Title :	How the decision of war is taken in Islam
Fatwa Date :	25 Thul-Hijjah 1426 / 25-01-2006

Question

It is said that when Ali رضي الله عنه went for the Tabook war, he did Dawah first. Also when Sahabah, Allaah be pleased with them, went for war with Persia and Rome, they first did Dawah and then war. I was wondering how things finalized to war. When non-believers did not believe immediately war took place? Then why today Muslims do not go in groups to non-Muslim countries and do the same thing? I want to know the details of how things finalised to war and why today Muslims are not doing the same thing.

Fatwa

All perfect praise be to Allaah, The Lord of the Worlds. I testify that there is none worthy

of worship except Allaah, and that Muhammad ﷺ is His slave and Messenger.

First of all, it should be mentioned that Ali رضي الله عنه did not participate in the battle of Tabook, contrarily to what the questioner mentioned. Rather, he stayed in Madeenah by the order of the Prophet ﷺ. He ﷺ told him: "*Would you not be pleased to be with me like the status of Haaroon (Aaron) from Moosaa (Moses), may Allaah exalt their mention, except that there is no Prophet after me.*" [Al-Bukhaari]

It might be that the questioner means the battle of Khyber in which the Prophet ﷺ sent Ali رضي الله عنه to be in the front of the army, and he gave him the flag. [Al-Bukhaari and Muslim]

As regards how decisions were taken in a war, if he ﷺ fought the non-Muslims by himself, or appointed one of the Muslims [as a leader] to fight them, then he gives the non-Muslims a choice to choose between three things gradually:

1-To embrace Islam, [if they do not accept, then they have].

2- To pay protection taxes if again they do not want.

3- Then, war is declared against them.

The evidence for the above, is that Buraydah رضي الله عنه narrated: "***When the Prophet ﷺ ordered a leader to lead the army, he would order him personally to fear Allaah and to treat the Muslims well…and would tell him: "If you meet your enemy, the non-Muslims, then call them to the following three things, if they accept any one of the three, accept it from them and do not ask them anything more; call them to Islam, if they accept it, then accept this from them and do not ask them more, …but if they refuse, ask them to pay tax. If they accept, then accept this from them and do not harm them, however, if they refuse, seek Allaah's Help and fight them***." [Muslim]

Therefore, the decision to opt for war is the last option after giving the non-Muslims a choice to choose between embracing Islam and paying tax. Allaah Says (what means): {*Fight those who do not believe in Allaah or in the Last Day and who do not consider unlawful what Allaah and His Messenger have made unlawful and who do not adopt the religion of the truth [i.e. Islam] from those who were given the Scripture, [fight them] until they give the Jizyah [tax] willingly while they are humbled.*}[Quran 9:29].

Allaah Knows best.

Answerer:	Fatwa center supervised by Dr. Abdullah Al-faqih

IDEOLOGIA RĂZBOIULUI SFÂNT ÎN CĂRȚILE SFINTE, PRECUM ŞI ÎN ALTE RELIGII

Isabela ANCUȚ*

Last years opens the Pandora's box regarding the conflicts which are, more and more, fuelled by the present geopolitical cleavages. Re-appeared the question: it is possible the peaceful life together of civilisations which are extremely different from the cultural point of view, civilisations of which roots growth from values, traditions, principles and social rules which evolved under historic and social-space circumstances total different? It is like (similar to trying to find the answer to the question: who was first, the egg or the chicken?), trying to find which of the modern society should influence or not the other. It appear the question of which features and specificities of a civilisation came out in this situation, what is determinant in the social reactions of the members of that society. It is to observe that, talking about civilisations, we have to talk about space and/ or limits due to the fact that the civilisations are connected by spaces with almost-established limits, the coagulant factor of these limits being the religion. So, the religion won the ethnic fragmentation and territorial spaces or not?

Propunem un nou mod de abordare a problemei apariției, dispariției şi, eventual, conexiunii problemei „războiului sfânt" în ceea ce numim, de comun acord, „cărțile sfinte", respectiv analizarea relației istorice dintre cele trei „cărți sfinte" ale celor trei mari religii din punctul de vedere al constituirii textului. Cel mai simplu ar fi să analizăm evenimentele pornind de la Biblie şi epoca sa.

Uşor de demonstrat, Iudaismul, Creştinismul şi Islamul au rădăcini istorice, geografice, culturale şi de revelație comune.

Biblia evreiască, pe care creştinii o numesc Vechiul Testament, scrisă în ebraică – cu excepția câtorva capitole sau versete care sunt în aramaică, limbă semitică asemănătoare cu ebraica – este cartea cu cele mai multe traduceri şi cei mai mulți cititori din lume. Deşi, la origine este cartea poporului evreu, ea este considerată „cartea universală". Israel a păstrat şi a transmis această carte străveche. Primii stăpâni ai lui Israel, fariseii, au primit-o ca pe cuvântul lui Dumnezeu cel viu. Cuvântul *Biblie* este de origine iudeo – helenistică şi este, în fapt, o culegere de cărți; cuvântul ebraic „sfarim" (cărți) apare în Daniel (9,2) pentru a desemna ansamblul cărților sfinte. Elaborarea celor douăzecişipatru de cărți pe care le conține a fost eşalonată aproximativ între secolul XIII şi al II-lea î.Ch.. Structura tripartită a acestui ansamblu de cărți este stabilită cu precizie de o denumire ebraică, respectiv termenul *TaNaKH* care indică împărțirea scripturilor în *Torah* (Torat Moshe: cele 5 cărți ale lui Moise, Pentateuhul), *Neviim* (Prorocii) şi *Ketuvim* (Scrierile sau Hagiografele). Este o structură care corespunde celor trei momente istorice ale primirii cărților ca „Sfinte scripturi" (Kitve Kodesh).

Pornind de la *Torah* – spunem că, conform tradiției evreieşti, Moise a primit Torah-ul pe muntele Sinai. Cuvântul „Torah" este folosit în Biblie în mai multe sensuri - legi individuale, grupuri de legi despre un anumit subiect, oracol profetic,

* **Funcționar public, Ministerul Apărării**

mesaj al unui profet, învățămintele unui preot. În cele din urmă, cuvântul va desemna, efectiv, întregul corp al legislației divine transmise prin Moise (Deuteronomul 4, 44 şi 33,4; Maleahi 3,22). Evenimentul de pe muntele Sinai este considerat momentul întemeietor al formei finale a Pentateuhului, fiind întregită de inspirația ultimului redactor, asta dacă luăm în considerare, ca origine a textului unificat al acestuia, epoca preotului şi scribului Ezdra, la întoarcerea din captivitatea din Babilonia şi chiar unele scrieri din timpul lui Moise.

Urmaşii lui Ezdra, numiți de tradiția rabinică „Marea Adunare" au observat că toate vorbele profeților – mari inspirați de Dumnezeu – au adus o lumină nouă necesară în înțelegerea mesajului „Torei lui Moise". Fiecare dintre aceşti proroci, în felul său, îl îndemna pe Israel să se conformeze unui monoteism absolut, să se conformeze unei anumite conduite religioase şi etice. Se va considera că profeția a încetat în secolul II î.Ch.[2] – fapt observat în Psalmi 74, 9: „semnele minunate aşteptate de noi nu le-am văzut; nici un proroc nu avem şi între noi nimeni nu ştie până când va ține aceasta". Cartea lui Daniel (partea a III-a a Bibliei) ne arată momentul în care termenul mai sus menționat se va împlini (Daniel 11, 31 şi 12, 11) ş anume: atunci când un cult idolatric („idolii pustiitorului") va mânji la Ierusalim templul reclădit în care poporul evreu, deşi trăind pe pământul său nu va trăi liber, conform Torei.

În literatura rabinică întâlnim termenul *Torah* pentru a desemna întreaga Biblie. Termenul este folosit, în acest sens, şi în Noul Testament (Ioan 10, 34). Această desemnare arată că TaNaKH, în ansamblu, trebuie considerat Cuvântul lui Dumnezeu, ca un adevăr revelat prin *Torah Hashem* (Iezechiel 7, 10 şi Psalmi 19, 8). Indiferent de gradul de sacralitate şi de importanța pe care o are restul Bibliei pentru evrei, nu există nici o îndoială că, pentru evreii religioşi, indiferent de tendință, *Pantatehul* este şi astăzi venerat în mod deosebit, fiind considerat temelia credinței şi existenței lor.

În capitolul VIII din *Neemia*, versetul 8 se spune „şi ei citeau bucăți din cartea legii lui Dumnezeu, pe care le ticluiau, de se înțelegea ceea ce se citise". Deci scribii, discipolii lui Ezdra, s-au dedicat acestei înțelegi în ceea ce s-a numit „Marea Adunare". Începând cu secolul II î.Ch., fariseii, cunoscuți şi sub denumirea de Hahamim (înțelepții), s-au angajat într-o dublă activitate: interpretarea Scripturii şi formularea legilor pentru ca faptele săvârşite în viața civilă şi religioasă, la nivel individual şi colectiv, să fie în acord cu această interpretare. Rabinii, urmaşi ai fariseilor, au continuat această dublă activitate. Timp de patru – cinci secole, învățăturile lor au fost transmise pe cale orală de la maeştrii la discipoli. Ele trebuiau să rămână orale şi, deci, fluente şi sincere, fără a fi confundate cu cuvintele din „Sfintele Scripturi", în „Torah scrisă". Dar fariseii îşi denumeau învățăturile „Torah orală" legată de „Torah scrisă" asigurându-se acesteia o garanție creatoare. Ei ajungeau până la Moise nu numai cu „Torah scrisă", dar şi cu „Torah orală", transmisă apoi de proroci şi de înțelepți. Abundența materialului şi împrejurările istorice defavorabile (ocuparea romană a Iudeii, persecutarea evreilor, dispersarea lor) au obligat pe înțelepți să-şi încredințeze învățăturile în scris, fără a dispărea „Torah orală". Prima culegere a văzut lumina zilei în aprox. 200 d.Ch. fiind denumită

[2] Marile religii, coordinator Philippe Gaudin, Editura Orizonturi, Editura Lider, 1995, Bucureşti, pp. 53 – 59.

„Michna”. Ea este scrisă în ebraică fiind împărțită în șase „tratate” şi abordează toate domeniile existenței: religie, social, civil. Unele tratate (de exemplu *Maximele Patriarhilor*) reprezintă o colecție numai de principii şi adagii fundamentale religioase şi etice. Ele redau esența gândirii fariseice despre rugăciune, căință, prezența lui Dumnezeu.

În şcolile din Țara Sfântă sau din Babilonia, generații de înțelepți s-au aplecat asupra „Mischnei” ca s-o comenteze şi, astfel, să abordeze toate domenile gândirii, faptele evreilor şi non - evreilor din epoca lor. Ei au elaborat deci comentarii voluminoase care au fost scrise în secolul IV în Țara Sfântă şi secolul V în Babilonia şi care se numesc „Guemara”. Ansamblul format din „Michna” şi „Guemara” constituie Talmudul. Există un *Talmud din Ierusalim* şi un *Talmud din Babilonia*, cel din urmă fiind cel mai răspândit şi cu mai multă autoritate decât cel din Ierusalim.

Creştinismul este religia „întemeiată pe învățătura, persoana şi viața lui Iisus Christos”. Religia s-a născut în secolul I, în Imperiul Roman, conform mărturiei unor istorici latini precum Tacitus (55 - 120 d.Ch.), Suetoniu (70 – 128 d.Ch.) şi un scriitor, guvernator al Britaniei, Pliniu cel Tânăr (61 - 114 d.Ch.). Un istoric evreu, credincios Romei, Flavius Joshephus (37 - 100 d.Ch.) a descris apariția şi extinderea sa. Religia este cunoscută, de la origine până în zilele noastre, datorită discipolilor lui Iisus, scrierile elaborate de aceştia, respectiv: cele patru evanghelii de la Matei, Marcu, Luca, Ioan – despre viața, moartea şi învierea lui Iisus – „Faptele Apostolilor” scrisă de Luca – despre începuturile Bisericii, forme de organizare, expansiune misionară, predici, activitățile lui Pavel şi Petru, „Epistola către Evrei” – sinteze ce scot în evidență *Noul Legământ* pecetluit de Iisus, „Apocalipsa” lui Ioan.

Coranul recunoaşte iudaismul şi creştinismul prin însuşi faptul că se consideră continuarea lor firească, prin naşterea lui din credința lui Avraam. Deşi această carte sfântă critică anumite dogme creştine sau respinge anumite practici evreieşti, ea nu pune la îndoială însăşi autenticitatea mesajelor lor. Pentru *Coran,* această denunțare vizează ceea ce el numeşte interpretări eronate şi nu bazele religiilor lor. Dimpotrivă, el confirmă veridicitatea ambelor religii. Într-un anumit fel, musulmanul este deci un monoteist ecumenic. În ceea ce priveşte credința musulmană, Dumnezeu a dezvăluit mesaje prin intermediul mai multor profeți aparținând diverselor epoci. Numărul mesagerilor este necunoscut, dar Coranul citează patru: al Tawrat (*Torah*), al Zabu (*Psalmii*), al Ingil (*Evanghelia*) si al Qur`an (*Coranul*).

Referitor la *Torah*, Coranul spune în versetul 44, surata 5:

„Am pogorât Torah care călăuzeşte şi luminează, prin ea profeții supuşii lui Dumnezeu fac dreptate evreilor”.

Referitor la *Evaghelie*, *Coranul* o menționează la singular *al Ingil*. Esențial însă, *Coranul* nu intră în detalii şi nu face judecăți asupra acestora sau asupra evangheliştilor. Pentru *Coran*, *Evanghelia* este *Scriptura* care relatează despre învățătura lui Iisus, fiul fecioarei Maria, şi despre viața sa :

„.. Noi am mers pe urmele lor, trimițându-l pe Iisus, fiul Mariei, confirmând *Torah*, apărută înaintea lui. Noi am adus *Evanghelia* ce conține o bună călăuzire şi o lumină, confirmând

Torah apărută înaintea lui pentru a-i călăuzi şi a-i încuraja pe credincioşi”.

Coranul citează şi Zabur-ul – *Psalmii lui David* – care nu sunt o lege ce trebuie respectată, ci o lege pentru întărirea interiorului fiinţei. *Psalmii* sunt cânturi religioase de proslăvire a lui Dumnezeu. *Coranul* spune în versetul 163, surata 4:

„ ... şi i-am dat lui David o psaltire".

Cea de a patra carte citată în *Coran* este chiar *Coranul*, carte ce constituie autoritatea supremă in Islam, chiar dacă nu este singura.

Coranul, asa cum există în limba sa originară, atrage cititorul prin două aspecte: pe de o parte, cugetările intelectuale asupra sensului existenţei, asupra vanităţii, prostiei şi meschinăriei omeneşti, şi pe de altă parte, frumuseţea literară. *Coranul* este denumirea acţiunii verbului *qara`a*, care provine de la rădăcina *Q.R.`* ai cărei derivaţi sunt omonime cu unul dintre aceste două sensuri: *protecţie* sau *lectură*. *Coranul* spune în versetul 16, surata 75:

„Nu-ţi mişca limba cu *Coranul* pentru a-i grăbi ancorarea. Nouă ne aparţine gruparea sa şi *qur`an-ul* sau, protecţia când noi îl protejăm, urmează atunci *qur`an-ul* sau, lectura".

Cuvântul *qur`an* înseamnă deci, în arabă, *lectură*.

Coranul mai are şi alte denumiri, sinonime: *al Furqan* – despărţitorul binelui de rău – *al Kitab* – Cartea -, *al Mushaf* – Fila -, *al Ruh* – Spiritul.

Coranul se presupune că fost dezvăluit Profetului Mahomed timp de 23 de ani, fragmentat, pentru ca el şi însoţitorii lui să poată învăţa pe dinafară şi să se poată obişnui treptat să exerseze recomandările sale în viaţa lor zilnică. După moartea sa, întreg *Coranul* era scris pe foi de palmier şi pe oase. Hafsa (fiica celui de-al doilea calif) a primit însărcinarea conservării sale. În acea epocă, fiecare musulman avea propriile sale fragmente în care consemnase ceea ce aflase în mod direct de la Profet. Cele mai vechi manuscrise datează din anul 644, doisprezece ani după moartea Profetului şi sunt denumite *Coranul din Uthman* sau *Vulgata*, prin analogie cu traducerea latină a *Bibliei*. Ele provin de la cel de al treilea calif care a luat, la Medina, hotărârea de a scrie un singur *Coran,* în mai multe copii identice, destinate mai multor regiuni devenite recent musulmane. În acelaşi timp, sute de persoane învăţau pe dinafară *Coranul*. Cele două copii existente se află la Taşkent, respectiv la Istanbul.

Definiţiile ce apar ca urmare a interpretării sau traducerii noţiunii de Islam sau musulman, statuează *Islamul* ca fiind ultima dintre religiile monoteiste, reprezentând mesajul lui Dumnezeu revelat profetului Mahomed, prin mijlocirea arhanghelului Gavril. Faptele reies foarte usor şi din observarea unor personaje sau evenimente comune atât evreilor, cât şi creştinilor: versetul 133, surata 2:

„ .. când moartea se înfăţişa lui Iacob, acesta le spuse fiilor săi: "pe cine veţi adora după moartea mea?" şi ei spuseră: " Îl vom adora pe dumnezeul tău şi pe dumnezeul părinţilor tăi Avraam, Ismail şi Isaac, un singur şi unic Dumnezeu şi noi suntem pentru El pe de-a întregul musulmani".

`Islām este denumirea acţiunii ce are ca, complement pe *muslim*, al cărui verb *`aslama* provine de la rădăcina *SLM* ale cărui derivate gravitează toate în jurul cuvântului „mântuire". *`Aslama* înseamnă a da ceva din toată inima, dar şi a fi pătruns de pace, de pacea lui Dumnezeu. Conform Coranului, Islamul este adevărata religie, indiferent de profetul care a iniţiat-o sau de epoca iniţierii. Coranul afirma în versetul 19, surata 3: „ religie, în ochii lui Dumnezeu, este de fapt islamul ....."

Toţi cei care cred într-un Dumnezeu unic, conformându-se şi supunându-se învăţăturilor transmise de Moise, Iisus, Mahomed sau orice alt profet sunt, în concepţia Coranului, musulmani indiferent dacă acesta se întâmplă înainte de revelaţia Coranului sau dupa aceea. Coranul afirma în versetul 62, surata2:

„Cei care au crezut (în mesajul lui Mahomed) evrei, creştini şi sabeeni; cei care cred în Dumnezeu şi în ultima zi fac fapte bune; aceştia îşi vor afla răsplata de la Domnul lor. Ei nu vor cunoaşte teama şi nu vor fi în suferinţă".

În plus, pentru a fi musulman trebuie să crezi că Dumnezeu a vorbit oamenilor prin intermediul profeţilor, aşa cum apare în *Coran*, Sura 4 versetul 63:

„Noi te-am inspirat aşa cum i-am inspirat pe Noe şi pe profeţi după el şi i-am mai inspirat pe Avraam, Ismail, Isaac, Iacob şi pe cei doisprezece fii ai săi, la fel şi pe Iisus, Iov, Iona Aaron şi Solomon şi noi i-am dat lui David o psaltire".

Coranul citează aproape 114 profeţi, deşi mulţi învăţaţi ai Islamului contestă statutul de profet al unora dintre ei. *Coranul* afirmă existenţa unor profeţi în afara descendenţei biblice a *Legământului*, conform tradiţiei biblice, cum ar fi Ismail, Iov şi cei necitaţi în *Biblie*, precum Shu`ayb, Salih, Hud, Mahomed.

Coranul menţionează profeţi cunoscuţi de creştinism dar nerecunoscuţi de iudaism, un exemplu fiind Ioan Botezătorul. *Coranul* citează numele lui Iisus de 25 de ori, începând cu apariţia lui Ioan şi predica sa din deşert în care anunţă venirea lui Iisus, versetul 39, surata 3:

„Pe când el (Zaharia) se ruga stând în picioare în Sanctuar, îngerii strigară: Dumnezeu ţi-l vesteşte Pe Ioan care va vesti un Cuvânt al lui Dumnezeu, el va fi Domn, va fi cast şi va fi profet printre cei drepţi."

În *Coran*, Iisus este cuvântul lui Dumnezeu întrupat; este duhul lui Dumnezeu, născut din fecioară. Până în acest punct *Coranul* coincide, în mare măsură, cu creştinismul. Dar ceea ce apare ca o schismă este faptul că, *Coranul* afirmă că Iisus este o creaţie a lui Dumnezeu, fără a defini precis natura sa, ci doar lăsând să se înţeleagă că este un profet, dar fiul Omului şi nu fiul lui Dumnezeu.

Coranul îi cinsteşte şi pe apostoli, ucenicii lui Iisus, fără a cita numele lor şi fără a preciza numele lor, dar afirmă că cerul i-a inspirat, aşa cum găsim în versetul 111, surata 5:

„Când noi le-am inspirat apostolilor: "Credeţi în Mine şi în Mesagerul Meu!" şi ei au spus: "Noi am crezut, am dovedit că suntem musulmani".

Originile Islamului, ca mişcare politico – religioasă, îşi găsesc fundamentul teoretic în textul sacru al *Coranului* - revelat lui Mahomed de către Allah prin intermediul îngerului Gebrail (Gabriel în religia creştină) şi, practic, în acţiunea politico - militară a lui Mahomed, de a pune bazele primei comunităţi musulmane.

Islamul se consideră a fi un corp organizat de doctrină având propriile legi şi ritualuri. Primul *Coran* a apărut pe timpul celui de al treilea calif, `Uthman ibn Affan (644 - 656) ca rezultat al ordonării fragmentelor coranice revelate lui Mahomed şi scrise ulterior pe diferite materiale de către discipolii săi sau păstrate în memoria acestora. Organizarea materialului a aparţinut unei comisii formate din secretarul lui Mahomed, Zayd bin Thabit şi altor trei locuitori ai Meccăi. Rezultatul muncii lor a fost un număr de exemplare a *Coranului* trimise la Medina, Basra, Kufa şi Damasc. Conform unor *Hadithe* (Tradiţii ale Profetului) fiecare dintre cei patru califi ar fi avut

inițiativa colectării fragmentelor coranice. Doctrina religioasă a Islamului este reprezentată de un ansamblu de noțiuni: monoteismul, credința în profetul Mahomed şi credința în viața de apoi.

O analiză critică a surselor sale ridică, în mod automat, întrebarea: este Islamul o religie revelată sau doar o invenție a unui negustor iresponsabil sau, din contra, avid dupa putere ? Istoricii recunosc faptul că sursele originilor, *Kur`an-ul*, *Hadithele* şi *Sunna* sunt târzii. Din păcate pentru istoria Islamului de început şi pentru viața fondatorului ei nu s-a păstrat nici o sursă contemporană. Cert este faptul că Mohamed a rămas în istorie ca fiind fondatorul unei noi religii şi deci a unei comunități de credincioşi (*`Umma*) care împărtăşeşte aceeaşi doctrină religioasă şi urmează aceleaşi reguli.

La o analiză atentă se poate observa, deci, influențele profunde pe care le-au avut iudaismul şi creştinismul asupra formării credinței islamice şi asupra activității misionare desfăşurate de Profet, în mod special în alcătuirea concepției despre îngeri în Islam.

Omul credinței, credinciosul, va înțelege că prin prezența lor în corpul dogmatic şi de credință a Islamului, îngerii nu fac altceva decât să confirme principala lor calitate, aceea de mesageri şi purtători ai cuvântului lui Dumnezeu sau, pentru îngerii căzuți, calitatea de ispititori, de perturbatori ai relației din om şi Dumnezeu.

Monoteismul promovat de Islam este intransigent față de concepția treimică referitoare la Dumnezeu, provăduită de creştini.

Dominique Sourdel şi a lui Janine Sourdel – Thomine definesc, printre altele, noțiunea de „´Isa" ca fiind forma arabă a numelui lui Iisus în Coran. „Coranul nu admite natura divină a lui 'Isa, care este sclavul lui Dumnezeu, eventual „spiritul' *(rHh)* ce purcede din Dumnezeu, dar nu poate fi Dumnezeu[3]. Cu privire la moartea lui, Coranul adoptă teza docetistă potrivit căreia un dublu a fost substituit lui Iisus şi răstignit în locul lui. Originea acestor învățături coranice este greu de precizat. Conform „Tradiției" musulmane, Muhammad ar fi întîlnit la hotarele Siriei un călugăr creştin, care ar fi recunoscut în el un viitor Profet, iar creştinii din Orient au folosit acest episod anecdotic pentru a declara că predicația lui Muhammad nu era decît o erezie creştină pornind de la vreun călugăr cu mintea rătăcită. Pe de altă parte, se ştie că exista la Mecca un mic grup de creştini de condiție umilă. În orice caz, sînt greu de explicat, în prezent, cunoştințele deformate, dar totuşi reale, pe care Muhammad le poseda despre anumite aspecte ale doctrinei creştine". Sursa citată de cei doi francezi este cartea scriitorului M. Hayek, *le Christ de ´Islam,* (Paris, 1959.)

Una din opiniile lui Tariq Ali[4] este că *Iudaismul*, *Creştinismul* şi *Islamul* au început ca versiuni a ceea ce astăzi am putea numi mişcări politice. Politica şi cultura perioadei respective au necesitat crearea unor noi sisteme de credință credibile, rezistente la opresiunea imperiilor sau pentru a uni un popor disperat sau amândouă.

---

[3] Dominique Sourdel şi Janine Sourdel – Thomine, „*Civilisation de l'Islam Classic*", Editura Meridiane, 1975, vol. I, pp. 163-164.

[4] Tariq Ali, *Ciocnirea fundamentalismelor – Cruciade, jihaduri şi modern*itate, Editura Antet, Filipeştii de Târg, Prahova, 2003.

Dacă examinăm Islamul timpuriu, Profetul apare ca un lider vizionar iar victoriile sale sunt o demonstrație a programului său de acțiune.

Filozoful Bertrand Russel (1872 – 1970, laureat al premiului Nobel pentru literatură) a comparat Islamul cu bolşevismul susținând că amândouă au fost „practice, sociale, nespirituale, preocupate să câştige imperii". Opinia se poate aplica şi perioadei primitive a religiei, dar apar dificultăți odată cu epoca lui Constantin cel Mare. Odată ce *Creştinismul* a devenit religia unui imperiu şi a apucat-o pe calea propriilor cuceriri, evoluția sa a intrat într-un anumit tipar. Până în secolul XVI limbajul folosit de către victimele Inchiziției spaniole era la fel de războinic ca şi cel al celor din procesele staliniste din anii 1935 – 1937. B. Russel a avut intuiția de a sesiza apropierea primelor decenii a Islamului de epoca iacobină (teroarea instituită de către Comitetul Salvării Publice ca organ al Convenției Naționale din Franța - 1793).

Mahomed a fost, pe rând, păstor, caravanier, şef de oaste şi şef de stat. S-a căsătorit de multe ori, a avut mulți copii, a predicat timp de douăzeci şi unu de ani, a făcut războiul şi a murit în urma unei maladii când avea aproximativ şaizeci şi doi de ani. Viața devine importantă începând cu anul 622 când acesta a plecat de la Mecca la Medina marcând Hegira (*Hijrah* – în limba arabă). Un profet din secolul VII nu putea deveni un adevărat lider spiritual al unei comunități tribale fără a exercita conducerea politică şi, în Peninsulă, să nu stăpânească elementele de bază ale călăriei, mânuirii sabiei şi ale strategiei militare. Profetul-ca-politician este cel care a înțeles necesitatea amânării rupturii finale cu politeismul până nu este înconjurat de suficienți adepți. Odată ce a luat decizia declarării unui monoteism strict, Mahomed nu a mai făcut concesii. Dacă Biserica creştină a ales „compromisul" prin alegerea unei fecioare care a conceput un copil cu Dumnezeu, Mahomed a ales să se delimiteze de rivalul său monoteist şi, simultan, să marginalizeze tentațiile oferite de acesta. Unicitatea patriarhului Allah a părut opțiunea cea mai atractivă, esențială nu numai pentru a demonstra slăbiciunea *Creştinismului*, dar şi pentru a rupe definitiv legăturile cu practicile culturale dominante din Peninsulă, a rupe legăturile cu poliandria şi cu un trecut cu descendenți pe linia maternă. Imboldul spiritual al lui Mahomed a fost, parțial, stimulat de pasiunile socio-economice, de dorința de a consolida poziția comercială a arabilor şi de nevoia de a impune un set de reguli comune. Viziunea sa îngloba o confederație tribală unită prin scopuri comune şi loială unei singure credințe care, din necesitate, trebuia să fie nouă şi universală. Islamul a devenit liantul utilizat de către Mahomed pentru a uni triburile arabe. Odată îndeplinit visul său în ceea ce priveşte unitatea tribală, liderii musulmani s-au trezit la conducerea unor mari imperii trebuind să improvizeze noi reguli.

Indiferent de dată, prescripțiile coranice, deşi destul de amănunțite în anumite domenii, nu au fost suficiente pentru a asigura un cod complet de conduită socială şi politică necesară pentru asigurarea hegemoniei islamice în țările cucerite, din ce în ce mai multe. Aşa a apărut *Hadith* – zicerile Profetului sau a însoțitorilor lui. Profetul dăduse, deja, un decret de autonegare, de repudiere a puterii de înfăptuire a miracolelor. Noua religie însă nu a rezistat tentației de a intra în competiție cu Creştinismul.

Noua religie a avut ca rezultat şi crearea de noi tradiții şi meserii, fapt care a dus la crearea unor înscrisuri ce povestesc despre aceste întâmplări. Povestirile însă au

determinat şi certuri în ceea ce priveşte originalitatea unora dintre aceste tradiţii, fiecare dinte facţiunile, sectele sau schismele rivale din interiorul Islamului încercând să recruteze învăţaţi care să le susţină cauza.

Conform lucrării domnului profesor dr. Viorel Panaite[5], noţiunea de „*război religios*", care legitima cucerirea şi prada ca fiind realizate în numele lui Dumnezeu, este la fel de veche ca şi noţiunea de divinitate la oameni. În analiza domniei sale, conflictele armate declanşate între creştini şi musulmani au avut, întotdeauna, cauze de ordin politico – militar şi economico – financiar, cele religioase devenind cauze secundare sau chiar terţiare.

Şi totuşi achiesăm la opinia conform căreia religiile poartă în ele, adânc înrădăcinate, germenii războiului. Motivul: religiile cu vocaţie universală tind să atragă omenirea, fiind larg răspândite. În momentul în care Isus îşi părăseşte discipolii pentru ase ridica la cer, el le spune (conform apostolului Matei, XXVII, 19 - 20): „Duceţi-vă şi faceţi ucenici din toate neamurile, botezându-i în numele Tatălui şi Fiului şi al sfântului Duh, şi învăţaţi-i să păzească tot ce v-am poruncit", iar potrivit apostolului Marcu (XIV, 15 - 16): „Duceţi-vă în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la orice făptură. Cine va crede şi se va boteza va fi mântuit, cine nu va crede va fi osândit". Există puţine texte neo-testamentare menite să indice mijloacele prin care trebuie realizate aceste deziderate. În realitatea, creştinismul a recurs foarte des la război religios, la intoleranţă şi persecuţie, în timp ce Coranul, care propovăduieşte expansiunea prin forţa armelor, a pus-o în practică mult mai puţin. Paradoxal, găsim *fatwa*[6] (un exemplu ar fi cea cu numărul **85412** din anul 2003, ale „Centru pentru Fatwa" de la Cairo) conform cărora războiul dintre oameni sunt „de dragul lui Allah sau de dragul lumii afacerilor", acestea numindu-se, dacă sunt de dragul lui Allah, Jihad.: În Sura 4 Femeile: versetul 95, Allah spune: „Credincioşii care se feresc să lupte – în afară de cei oropsiţi – şi cei care luptă pentru calea lui Allah cu bunurile şi făpturile lor nu sunt deopotrivă. Allah le dă întâietate celor care luptă cu bunurile şi făpturile lor asupra celor care se feresc să lupte. Allah a făgăduit tuturor bunătăţi, însă Allah le dă întâietate luptătorilor faţă de cei care stau degeaba şi lor le va o mare răsplată". De asemenea, în Sura 2 Vaca : versetul 251, se spune: „Dacă Allah nu i-ar respinge pe unii oameni cu ajutorul altora, atunci pământul ar fi plin de stricăciune. Allah este stăpânul harului asupra lumilor".

Ambiţia comună a celor trei religii de a-i atrage pe toţi oamenii poartă acel germen decare vorbeam mai devreme şi care, mai devreme sau mai târziu, trece de la nivelul controversei la confruntarea armată, cu atât mai mult, cu cât credincioşii erau vecini. Dacă în fiecare secol au existat buni creştini, *Creştinătatea*, în ansamblul ei nu a procedat astfel. Luptând cu arma în mână, şi când se apăra, şi când se implica într-un război drept – dacă se poate vorbi despre un astfel de război – târându-i pe oameni în sclavie, masacrându-i cu ferocitate duşmanii, creştinii au ignorat porunca lui Christos de a-şi iubi aproapele. Nu au rămas fideli religiei lor uneori trădând-o cu totul.

[5] Panaite Viorel, *Pace, război şi comerţ în Islam*, Editura All, 1997, p. 84.
[6] Anexa nr. 7.

Nu putem afirma nici că noțiunile de iubire şi iertare nu există în Coran, dar ele se pierd în mulțimea de texte şi par cel puțin inconsistente în comparație cu îndemnurile la violență şi răzbunare. Nu putem afirma nici că musulmanul nu aspiră la starea de pace dar este obligat să renunțe la aceasta pentru a răspunde datoriei sale de a face război: „Nu faceți pace când voi sunteți cei puternici" (Sura XLVII, versetul 28). Pacea se află mai mult în cer decât pe pământ, ca recompensă pentru cei drepți care se vor bucura de ea după moarte.

În Coran există nu mai puțin de două sute cincizeci de versete care glorifică „războiul sfânt". Chiar dacă unele dintre ele au fost interpretate, începând cu secolul IX, ca fiind îndemnuri la străduință asupra propriei persoane, la lupta cu sinele, este incontestabil faptul că, în marea majoritate a cazurilor, versetele au ca obiect lupta armată. În foarte multe dintre texte nu există nici cea mai mică ambiguitate: „Luptați pe calea lui Allah împotriva acelora care se luptă cu voi" (Sura 2, versetul 190). Aceste chemări la luptă, moarte, la convertire par a veni în contradicție cu versetul care declară: „Nu este silire la credință" (Sura 2, versetul 256) sau cu cel care afirmă: „Dacă Domnul tău ar fi vrut, toți cei cu trăire pe pământ ar fi fost credincioşi. Oare tu îi sileşti pe oameni să fie credincioşi ?" (Sura 18, versetul 28).

Să mori în luptă, să-ți sacrifici viața pentru triumful Islamului înseamnă să-ți asiguri mântuirea eternă, să intri în paradis: „Nu spuneți că cei care sunt ucişi pe calea lui Allah sunt morți. Dimpotrivă, ei sunt vii" (Sura 2, versetul 54).

Musulmanii care folosesc violența, războiul şi terorismul pentru „promovarea" cauzei lui Allah pretind, în mod legitim, că urmează exemplul şi învățăturile profetului lor, Mahomed.

În cartea „Djihâd: Originea războiului sfânt în Islam" (publicată de către editura Universității Oxford în 1999), Reuven Firestone scria: „Erudiții musulmani au venit cu concluzia că versetele privitoare la război au fost revelate în relație directă cu nevoile istorice ale lui Mahomed în timpul misiunii sale profetice. La începutul carierei sale profetice în Mecca, când era slab şi avea doar câțiva urmaşi, revelația divină a încurajat evitarea unui conflict fizic {...} După intense persecuții care au determinat pe Mohamed şi pe urmaşii săi să emigreze la Medina, ei au fost lăsați să se angajeze într-un război de apărare. Cum comunitatea musulmană a crescut în putere, mai târziu revelațiile au lărgit condițiile în care se putea porni un război, până când s-a considerat că războiul împotriva ne-musulmanilor poate fi pornit în orice timp, fără vreun pretext şi în orice loc" (pag.50).

Conform profesorului Alfred Morabia[7], punctul de cotitură în trecerea de la Profetul avertizator la Profetul înarmat şi apariția ideii de „război sfânt" este reprezentat de a doua înțelegere de la `Akaba (622), cunoscută sub numele de *Bay´at al-harb* („Jurământul de alianță pentru război") şi apreciată a fi „premier aspect guerrier donné à l´Islâm naissant". Tradiția biografică afirmă că între primul acord de la ʼAkaba (621) şi cel de-al doilea, Allah l-ar fi îndemnat pe Trimisul Său să răspundă la violență prin violență. Acesta a fost timpul când Mahomed i-a instruit pe discipolii săi să se apere prin lupte şi crime. Un exemplu despre această învățătură se găseşte în Sura 22 verstele 39 - 41, unde este dată permisiunea pentru angajarea în lupte de

[7] Morabia Alfred, *Ğihad*, p. 67.

apărare: “Celor care se află în război le este dată permisiunea (de a lupta), deoarece li s-a făcut nedreptate şi într-adevăr, Dumnezeu este mai puternic...” Din nou, în Sura 22 versetul 58 sunt promise recompense pentru cei care mor în Djihâd: “Acelora care îşi părăsesc casele pentru cauza lui Dumnezeu şi mor pentru aceasta, El le va da într-adevăr buna îngrijire.” Promisiunea paradisului pentru aceia care mor luptând pentru Allah a inspirat de-a lungul secolelor nenumărați musulmani să devină martiri pentru credința lor.

La câteva luni după obținerea permisiunii de a lupta pentru auto-apărare, Mahomed îşi învață discipolii că războiul este o obligație religioasă. La început inamicii au fost închinătorii la idoli din triburile koreish din Mecca, dar mai târziu au fost evreii şi creştinii care nu l-au acceptat pe Mahomed ca profet. Această învățătură o găsim în multe versete ale Coranului. De exemplu, în Sura 2 versetul 186, se da comanda de a lupta până când persecuția va înceta şi islamul va fi întărit: “Luptați pentru cauza lui Dumnezeu cu aceia care vor să se lupte cu voi, dar nu călcați limitele. Pentru că Dumnezeu nu-i iubeşte pe cei care fac fărădelege. Omorâți-i oriunde îi veți prinde şi goniți-i de acolo; pentru că oprimarea este mai rea decât lupta”. În Sura 2 verstul 213, musulmanilor li se ordonă să lupte pentru cauza lui Allah chiar dacă nu sunt de acord cu acest lucru, deoarece Allah ştie ce este mai bine pentru ei. : “Războiul vă este orânduit şi vouă nu vă place. Dar poate că urâți tocmai ceva bun pentru voi şi iubiți ceva ce este rău pentru voi. Dar Dumnezeu ştie şi nu voi.” Această declarație vor însemna, mereu, pentru un musulman devotat care urmează învățăturile Coranului, că lupta pentru înaintarea cauzei islamului este o obligație divină care nu poate şi trebuie să fi ignorată.

În alt verset (12:13) din Sura 8, musulmanii sunt instruiți să taie degetele şi gâtul acelora care se opun lui Dumnezeu şi să nu întoarcă niciodată spatele necredincioşilor: “Amintiți-vă că Dumnezeu a inspirat îngerii (şi le-a dat mesajul): <Eu sunt cu voi! Da-ți putere celor ce cred. Eu voi arunca teroarea în inimile necredincioşilor. Tăiați-le gâturile şi toate vârfurile degetelor ! Aceasta pentru că s-au luptat cu Dumnezeu şi cu trimisul Său. În orice luptă împotriva lui Dumnezeu şi trimisului Său, Dumnezeu este categoric în pedeapsă. O, voi care credeți! Dacă întâlniți necredincioşi gata de luptă, nu le întoarceți niciodată spatele. Dacă cineva le întoarce spatele într-o astfel de zi – exceptând cazul în care este o strategie de război sau retragerea la trupă (la propria trupă), atrage asupra lui mânia lui Dumnezeu şi locuința lui va fi Iadul. Rău este drumul încolo. Nu voi i-ați ucis, ci Dumnezeu.” Instructiunile sunt clare. În luptă, nu mai trebuie să stai pe gânduri. Soldații musulmani trebuie să-şi ducă misiunea la capăt, scopul acestor amputări este de a face victimele incapabile să mai lupte vreodată.

Etapa finală a învățăturilor lui Mahomed despre război s-a dezvoltat după ce acesta a cucerit Mecca în anul 630. Cei mai mulți dintre păgânii care locuiau în Mecca au devenit musulmani. În acest timp Mahomed a devenit capabil să preia controlul oraşului şi să curețe Ka`aba (templul sacru) de cei 360 de idoli care se aflau aici. În acest moment Mahomed a înțeles că iudeii şi creştinii nu îl vor accepta ca profet, aşa că ei au devenit parte a listei de duşmani care trebuiau cuceriți. Aşadar războiul nu a fost pentru multă vreme unul de apărare, ci un djihâd agresiv împotriva tuturor

necredincioşilor. Aceasta este învăţătura finală a Coranului care este încă în vigoare astăzi şi care a inspirat acte de terorism.

Există câteva texte care ordonă războiul ofensiv împotriva păgânilor, iudeilor şi creştinilor. Printre acestea, Sura 9 versetul 5 iese în evidenţă prin porunca sa explicită de ucidere a necredincioşilor. "Dar, când lunile sfinte au trecut, atunci luptaţi şi omoraţi păgânii oriunde-i veţi întâlni, apucaţi-i, impresuraţi-i şi pândiţi-i în toate modurile; dacă se pocăiesc, se vor ruga în mod regulat şi vor face acte de caritate regulate, atunci deschideţi drumul pentru ei; căci Dumnezeu este iertator şi milostiv". Cea mai bună cale a oamenilor de a-şi salva viaţa a fost să renunţe la religia lor şi să adopte religia islamului. În acelaşi capitol, Sura 9 versetele 29 - 31, musulmanilor li se porunceşte să lupte împotriva iudeilor şi creştinilor până când aceştia se vor supune.

Învăţăturile Coranului cu privire la folosirea sabiei pentru înaintarea cauzei islamului trebuie relaţionate cu colecţia de tradiţii Hadith care se concentrează asupra învăţăturilor lui Mahomed. Mahomed a spus: " O singura încercare (de luptă) pentru cauza lui Allah, dimineaţa sau seara, este mai bună decât lumea şi tot ce este în ea" (Sura 4 versetul 50), dar şi "paradisul se află sub umbrele săbiilor" (Sura 4 versetul 73). Pentru Mahomed, lupta pentru cauza lui Allah a fost un mod de viaţă. El a menţionat în Sura 4 versetul 162b: " viaţa mea se află în umbra sabiei mele, iar cine nu va asculta ordinele mele va fi umilit şi obligat să plătească Jizya". Jizya este tributul plătit de către oamenii subjugaţi în schimbul dreptului lor la supravieţuire. Profetul afirmă în Sura 4 versetul 196: "Mi s-a ordonat să lupt până când oamenii vor spune <nimeni nu are dreptul la închinare decât Allah şi oricine spune [nimeni nu are dreptul la închinare decât Allah], averea şi viaţa lui vor fi salvate de către mine în afara legii islamice, iar socotelile lui vor fi faţă de Allah (fie de pedeapsă, fie de iertare)". Putem imediat intepreta că musulmanii au de luptat cu ceilalţi oameni până când aceştia vor deveni musulmani.

S-au putut observa şi demonstra că etapele evoluţiei învăţăturii din Coran despre "războiul sfânt" (djihâdul), de la etapa necombatanţei, la permisiunea luptei de apărare şi apoi la obligativitatea acesteia şi până la războiul ofensiv permis în orice timp.

În articolul "Djihâd" din cadrul Enciclopediei Brill a Islamului, autorul scrie: " Djihâdul este o datorie. Acest precept este întâlnit în toate sursele. Este adevărat că în Coran se găsesc texte divergente, chiar contradictorii. Acestea sunt clasificate de către doctrină, cu excepţia anumitor detalii, în patru categorii succesive: cele care poruncesc iertare pentru ofensele aduse şi încurajează invitarea la islam prin convingere paşnică; cele care ordonă lupta pentru apărare împotriva agresiunii; cele care ordonă iniţiativa în atac, dar nu permit lupta în timpul celor patru luni sfinte; cele care ordonă iniţiativa pentru atacul absolut, în orice timp şi în orice loc..... În concluzie, aceste diferenţe corespund etapelor de dezvoltare a concepţiilor lui Mahomed şi a modificărilor de acţiune rezultate din circumstanţe particulare; perioada Mecca, în timpul căreia Mahomed s-a supus unor învăţături morale şi religioase şi perioada Medina în care, devenind liderul unei comunităţi politico-religioase, este capabil să îşi asume lupta împotriva celor care nu doresc să se alăture comunităţii şi să se supună autorităţii lui. Doctrina susţine ideea conform căreia textele de mai târziu le abroga pe cele anterioare şi contradictorii, în final cele din categoria târzie rămânând

indubitabil valabile" (pag.538). Învățații musulmani cunosc şi şi-au însuşit doctrina sub numele de "legea abrogării". În acord cu această doctrină, versetele de mai târziu, "versetele sabiei" depăşesc vechile "versete ale iertării". Aceasta înseamnă că, în mod gradat, Mahomed a acceptat djihâdul militar ca pe o esențială strategie de promovare a expansiunii islamice. Trebuie să ținem seama că Mahomed nu a fost doar un lider religios, ci şi un comandant militar care a ordonat războiul împotriva duşmanilor săi imediat ce şi-a consolidat puterea şi şi-a dezvoltat forța de luptă.

Cea mai convingătoare dovadă că Mahomed i-a învățat pe discipolii săi să înainteze cauza lui Allah prin folosirea sabiei este oferită de exemplul succesorilor săi imediat cunoscuți sub numele de califi. Ei au continuat puternicul lui fanatism în neînduplecatul război pentru cucerirea creştinilor, iudeilor şi păgânilor. Într-un timp relativ scurt, musulmanii au format un imens imperiu.

O comparație între învățăturile Coranului şi acelea ale Bibliei în legătura cu folosirea violenîei arată deosebirile fundamentale care există între *Islamism* şi *Creştinism*. Am descoperit că *Islamul* este o religie violentăa, deoarece Coranul propovăduieşte războiul sfânt (djihâdul) pentru a forța oamenii să se supună sistemului său politic şi religios. O religie care recurge la violență pentru a-şi impune învățăturile asupra celorlalți poate fi cu greu numită "religie", deoarece o adevarată religie presupune închinare față de Dumnezeu şi respect față de semeni. Ar fi mai potrivit să etichetăm religiile violente ca fiind " organizații teroriste".

Eticheta de "religie violentă " nu se aplică doar Islamului, ci şi bisericilor creştine care în anumite perioade ale istoriei au devenit violente. De exemplu, în timpul Evului Mediu, Biserica Catolică a devenit o formidabilă "organizație teroristă", care a organizat cruciade pentru exterminarea musulmanilor, evreilor şi aşa numiților "eretici". Biserica Catolică a terorizat popoarele din vestul Europei, mai ales în timpul Inchizitiei. Aceasta era un tribunal care mergea din loc în loc, căutându-i pe "eretici" pentru a-i interoga, tortura şi executa în cazul în care nu renunțau la convingerile lor.

Recent, Papa şi-a cerut scuze pentru atrocitățile cumplite comise de Biserica Catolică atunci când aceasta a devenit "organizație teroristă" implicată în subjugarea musulmanilor, evreilor, disidenților religiosi şi a creştinilor ortodocşi greci. Este puțin probabil că liderii religioşi musulmani să urmeze exemplul Papei şi să-şi ceară scuze pentru nenumarații nevinovați care au fost masacrați în timpul celor o mie de ani de expansiune teritorială. Dacă ei cred cu adevărat că Islamul este o religie iubitoare de pace, atunci ei au obligația morală de a-şi exprima părerea de rău pentru uciderea a milioane de oameni nevinovați care au refuzat să se supunăa credinței şi conducerii islamice.

Mulți catolici ar fi îngroziți la citirea celor scrise de Toma d`Aquino, cel mai influent teolog catolic, în Summa Theologica, despre exterminarea ereticilor. El scria: " Cu privire la eretici trebuie observate două elemente: unul, cu privire la ei, celalalt cu privire la Biserică. De partea lor este păcatul, pentru care nu numai că trebuie să fie îndepărtați din Biserică prin excomunicare, ci şi îndepărtați din lume prin moarte. Pentru că este mult mai grav să corupi credința care însufleteşte sufletul, decât să falsifici bani pentru viața trecătoare. Aşadar dacă falsificarea de bani şi alte rele sunt imediat condamnate la moarte de către autoritatea seculară, cu atât mai mult ereticii,

imediat ce au fost găsiți vinovați să fie nu numai excomunicați, ci şi condamnați la moarte" (Intrebarea 11, articolul 3). Această „învățătură catolică fundamentală conform căreia "ereticii", dacă nu retractează, trebuie nu doar excomunicați, ci şi exterminați, se întâlneşte în multe documente ale Inchiziției. Când imoralitatea acestor învățături este demascată, mulți catolici le resping deschis, alegând în schimb să accepte învățătura Evangheliei: "iubiți pe vrăjmaşii voştri şi rugați-vă pentru cei ce vă prigonesc".

Ce este adevărat pentru catolici trebuie să fie adevărat şi pentru musulmani.

A treia „religie cu carte", iudaismul, are proprii săi războinici - fundamentaliştii religioşi. Din punct de vedere politic cele mai semnificative grupuri sunt acelea care recurg la ideologia religioasă în disputele cu arabii. De exemplu, „Gush Emunim", o mişcare militantă religioasă conservatoare a fost inițiată după înțelegerea dintre Egipt şi Israel din 1978, de la Camp David, (înțelegere care a avut ca rezultat pierderea deşertului Sinai). „Gush Emunim", ca şi alte grupuri (cum ar fi organizația „Kach" a rabinului Meir Kahane) se împotrivea cu argumente religioase retrocedării teritoriului către Egipt. S-a reclamat faptul că entitatea biblică „Eretz Israel" era mai vastă decât statul evreu contemporan şi retrocedarea oricărui teritoriu către arabi, non-evrei, era împotriva „voinței Domnului", după cum este revelat în Biblie. Rabinul Meir Kahane, membru al Extremei drepte din Israel, asasinat la New York în 1990, afirma că "nu există mai multe mesaje în iudaism. Există doar unul. Şi acest mesaj este să faci ceea ce vrea Dumnezeu. Uneori Dumnezeu vrea ca noi să mergem la război, alteori vrea să trăim în pace… Dar există numai un singur mesaj: Dumnezeu a vrut ca noi să venim în această țară şi să întemeiem un stat evreiesc".

Unii oameni încearcă să justifice recentele acte de terorism apelând la imaginile de violență din Biblie, în timp ce alții argumentează că recentele acte de violență în numele lui Allah împotriva necredincioşilor ostili Islamului nu se deosebesc de violențele vechiului Israel sau cele ale liderilor bisericii medievale. În aceste cazuri, violența a fost folosită pentru a-i ucide pe cei care erau considerați dușmani ai lui Dumnezeu. Woodward, într-un articol apărut în Newsweek apelează la istorisirile violente din Biblie, afirmând: " Şi Biblia prezintă relatări de violență comisă în numele Domnului. Dumnezeul prezentat în primele cărți ale Bibliei este într-adevăr nemilos în sprijinul pe care îl acorda israeliților, înecându-i în mare pe duşmanii acestora".

Argumentul că violența prezentată în Coran nu este diferită de cea pe care o găsim în Biblie este, de obicei, folosit pentru a disculpa recentele acte de violență. De exemplu, într-un alt articol publicat în Newsweek şi intitulat " De ce ne urăsc: rădăcinile urii Islamului – ce putem face", profesorul musulman Freed Zakaria scria: " Istoricul Paul Johnson argumenta că Islamul este, în mod intrinsec, o religie intolerantă şi violentă. Alți învățați nu sunt de acord, punctând faptul ca Islamul condamnă masacrarea nevinovaților şi condamnă sinuciderile. Nu se va rezolva nimic prin căutarea "adevăratului Islam" sau prin menționări ale Coranului. Aici putem găsi condamnări ale războiului şi incitări la luptă, minunate expresii de toleranță şi imagini aspre împotriva necredincioşilor. Menționările lui ne spun adeseori mai multe lucruri despre persoana care a selectat pasajele decât despre Islam. Fiecare religie este compatibilă cu ce este mai bun şi ce este mai rău în ființa umană. De-a lungul istoriei

sale, creştinismul a sprijinit Inchiziţia şi anti-semitismul, dar şi drepturile omului şi bunăstarea socială."

Este aceasta o apreciere corectă a învăţăturilor Coranului şi Bibliei? Învăţăturile Bibliei cu privire la violenţă nu se deosebesc de cele ale Coranului?

Pentru un occidental întrebările par cel puţin neverosimile. Şi totuşi, aceste întrebări îşi găsesc răspunsul şi justificarea în alte *fatwa*[8], precum cea cu numărul **85577** din anul 2003

Citându-se Sura 4 Femeile: versetul 165 „Noi le-am dezvăluit profeţilor să vestească şi să predice că, după venirea profeţilor, oamenii nu mai au nici o pricină să se împotrivească lui Dumnezeu", şi Sura 21 Profeţii: versetul 25 „Noi n-am trimis înaintea ta nici un trimis căruia să nu i-o fi dezvăluit: Nu este Dumnezeu afară de Mine. Mie închinaţi-vă" se interpretează că există multe secole între profetul Adam şi Noe şi oamenii erau deja pe calea religiei aşa cum s-a notificat de către Ibn Hibban, Al-Hakim şi Al-Tabarani din Abu Umamah. Deci Dumnezeu a trimis pe pământ mulţi mesageri, precum Moise pentru poporul evreu pentru a-i aduce pe calea dreaptă a credinţei monoteiste. În opinia menţionată în *fatwa*, după moartea lui Moise, poporul evreu şi-a schimbat religia, distorsionând Cartea lor sfântă – „Torah". Faptul se justifică prin menţionarea Surei 2 Vaca: versetul 79 „Vai celor ce scriu Cartea cu mâinile lor, apoi spun: Aceasta este de la Dumnezeu! Şi o vând pe preţ mărunt. Vai lor pentru ceea ce mâinile lor au scris!". În fatwa se interpretează Sura 9 Căinţa: versetul 31 prin faptul că evreii şi creştinii au decis ca rabinii şi călugării lor să le fie lideri, în afara lui Dumnezeu, ascultându-i în lucrurile pe care ei le făceau, legale sau mai puţin legale, după propriile dorinţe. „Apoi Dumnezeu l-a trimis pe Iisus cu mesajul său pentru toţi copii lui Israel. În Sura 5 Masa: versetul 46 se spune „Noi l-am trimis, pe urmele lor, pe Iisus, fiul Mariei, ca să întărească cele dinaintea lui din Tora. Noi i-am dăruit Evanghelia drept călăuzire şi Lumină ca să întărească cele dinaintea lui din Tora; călăuzire şi predică pentru cei temători".

În continuarea fatwalei se prezintă diferenţierea existentă între cele trei religii, punându-se extrem de mare accent pe faptul că Islamul este singura religie nedistorsionată, încercările de acest fel eşuând încă din secolul XIV. „Musulmanul crede, de asemenea, că evreul şi creştinul nu sunt pe calea dreaptă deci cel ce crede că religia iudaică şi cea creştină sunt religii în sine se înşeală, considerând un fals ca adevăr. Cu toate acestea că, creştinii şi evreii sunt rătăciţi, musulmanii nu îi urăsc şi nici nu-i forţează să devină musulmani. Dar islamul impune un anume contract pentru a convieţui lângă musulmani fără probleme".

[8] Anexa nr. 12.

DILEMA CONTEMPORANĂ A OPERAȚIILOR DE STABILITATE ŞI RECONSTRUCȚIE

Pascu FURNICĂ*

This study identifies the contemporary dilemma of the stability and reconstruction operations carried out by international institutions in order to solve the increasing problem in the modern world, namely internal conflicts. The identified dilemma is related to the end-state which is taken into consideration during the planning process: either sustainable peace.

In order to be able to find a solution to this dilemma, the study proposes a typology, updated to the current situation, based on the fact that the evolution of the international security environment after the end of the Cold War is much more dynamic then the era of bipolar balance. It proposes the two new types of operation, the operations in support of new states creation and the recognized, but not mandated operations.

Finnaly, the study concludes that using the sustainable security as a end-state, it increases the effectiveness of the international institutions responsible to maintaining the world peace, but also increases the level of cooperation between the these institutions with the regional ones (NATO, UE, ASEAN, ECOMOG, etc), the specialized ones (World Bank, IMF) and national organizations that were created with the purpose to support international development (USAID, UK Foreign and Comenwelth Found, etc.).

I. Care este dilema şi cum este identificată

Aşa cum izbucnirea războiului civil este cauzată de destrămarea autorității statului, pacea după astfel de conflicte este rezultatul unor operațiuni desfăşurate de comunitatea internațională pentru a o instaura. Dar, ca şi conflictele, soluțiile pentru rezolvarea lor trebuie individualizate în conformitate cu condițiile specifice care au dus la izbucnirea acestora. Leaster Pearson, laureat al Premiului Nobel pentru pace, spunea cu ocazia decernării premiului Nobel pentru Pace, în 1957:

„Ideea unei forțe internaționale de pace pare irealizabilă, până la absurdă, astăzi. Am făcut totuşi un pas în crearea uneia printr-o decizie internațională în criza legată de Canalul Suez. Naşterea acestei forțe a fost neaşteptată şi prin cezariană, iar părinții neexperimentați. Oricum, a fost creată şi a fost dislocată în operație. Acesta a fost începutul. Dacă pe această fundație nu construim ceva permanent, vom ignora realitatea încă o dată. Oare acum vom învăța ce trebuie?[2]

De fapt, anii de după 1960 au arătat că, totuşi, în ciuda scepticismului lui Pearson, comunitatea internațională a învățat cel puțin că este responsabilă cu menținerea unui climat de pace.

Organizația Națiunilor Unite a început să se implice din ce în ce mai mult în astfel de conflicte, astfel îndeplinindu-şi una dintre misiunile ce şi le-a asumat prin Carta Națiunilor Unite.

---

* **Colonel, Şeful Centrului de pregătire NATO/PfP, Master în securitate națională la Naval Postgraduate School, SUA.**

[2] Lester Pearson, discursul de acceptare a Premiului Nobel pentru Pace, Oslo, 1957.

La începuturi, intervențiile au fost în conflictele dintre state, ca actori principali în relațiile internaționale. Aceasta deoarece, în ciuda faptului că acest lucru nu a fost recunoscut, intervențiile au servit interesele celor două superputeri, Statele Unite şi Uniunea Sovietică, de a nu se confrunta direct în zonele fierbinți ale lumii. În acele timpuri, intervențiile comunității internaționale au oprit războiul, dar nu au adus pacea. Majoritatea conflictelor în care a intervenit ONU, la retragerea forțelor internționale, a războiul a reînceput. Sau, în alte cazuri, forțele internaționale au rămas pe poziții pentru zeci de ani.

După destrămarea echilibrului bipolarității dintre 1945 şi 1990, s-a încheiat războiul rece şi au izbucnit zeci de războaie fierbinți. Conflictele inter-statale au scăzut numeric şi ca intensitate, dar zeci de conflicte intra-statale, create de imperiile coloniale şi desenarea granițelor la destrămarea lor, care s-au „dospit" sub presiunea Războiului Rece, au ieşit la suprafață şi au obligat comunitatea internațională să intervină, violând astfel suveranitatea statului-națiune cu scopul protejării vieții umane împotriva represiunilor exerciate de guverne sau a conflicteor civile.

În *Cosmopolitan Peacekeeping and the Globalization of Security*, Tom Woodhouse şi Oliver Ramsbotham scriau că „rolul şi scopul operațiilor de menținere a păcii a fost indentificat atât în concepția wesphaliană, cât şi cel post-westphaliană de intervenție, primul fiind caracteristic intervențiilor limitate şi tradiționale din perioada Razboiului Rece, cel de al doilea făcând legătura între menținerea păcii şi valorile democratice."[3]

În legătură cu intervenția internațională post-westphaliană şi încălcarea *suveranității naționale* (mai corect spus *suveranității statale*, deoarece în multe cazuri statele respective sunt non-naționale), este de interes determinarea cauzelor conflictului pentru a putea identifica modalitățile de rezolvare a acestuia.

În literatura de specialitate, conflictul intern este considerat ca fiind cauza destrămării instituțiilor statului. Dar, în multe dintre conflictele post Război Rece, incapacitatea statului de a îşi îndeplini îndatoririle către întreaga societate a dus la izbucnirea conflictelor interne.

De aceea, înțelegerea relațiilor cauzale în analiza conflictelor interne şi reacțiea comunității internaționale au un impact deosebit în analiza şi definirea politicilor şi strategiilor adoptate de instituțiile responsabile cu menținerea păcii în lume, respectiv a rezultatelor aşteptate de omenire în urma intervențiilor în zonele de conflict.

De regulă, cu ocazia asumării sau aprobării intervențiilor post-westphaliene de către instituțiile globale de securitate, acestea şi-a propus ca scop final instaurarea unei *păcii sustenabile*. De fapt, realizările au fost cel puțin greu de identificat, de multe ori rezultatul final fiind nu pacea, ci înghețarea conflictului, ceea ce nu aduce de fapt stabilitatea, ci crează premisele reizbucnirii conflictului în situația părăsirii zonei de către forțele *de menținere a păcii* sau, aşa cum a fost în multe cazuri, menținerea forțelor internaționale pe poziții perioade îndelungate de timp, făcând astfel ca resursele comunității internaționale să fie consumate ineficient. Luând în considerare acest fapt, se poate concluziona că instituțiile internaționale fie continuă aceiaşi

[3] Tom Woodhouse şi Oliver Ramsbotham în Cosmopolitan Peacekeeping and the Globalization of Security, International Peacekeeping, Vol.12, No.2, Summer 2005, p.139.

abordare, şi anume îşi propune instaurarea *păcii sustenabile*, ceea ce ar duce la consumarea ineficientă a resurselor, şi aşa destul de limitate din cauza multitudinii de situaţii de acest gen, fie îşi propun un scop limitat, şi anume instaurarea *securităţii sustenabile*, lăsând dezvoltarea spre pace în seama altor instutuţii, naţionale, regionale sau internaţionale, care au resurse şi dorinţa să participe la instaurarea păcii.

De aceea, această lucrare analizează dilema contemporană a operaţiilor de stabilitate şi reconstrucţie, şi anume aceea de a îşi propune fie *pacea sustenabilă,* fie *securitatea sustenabilă*.

În prima parte se face o analiză a evoluţiei intervenenţiilor internaţionale pentru rezolvarea conflictelor, propunându-se o tipologie actualizată a operaţiilor de menţinere a păcii, concluzionându-se că, după anii 1990, noi categorii de astfel de operaţii pot fi identificate, cum ar fi cele *în sprijinul apariţiei de noi state* şi cele *recunoscute, dar fără mandat ONU*.

În capitolul trei se propune un model de analiză integrată a conflictelor intra-statale şi a tipului de operaţie de menţinere a păcii, plecând de la premisa că, pentru a propune o abordare diferită, este necesară analiza un astfel de conflict.

În ultimul capitol se compară cele două concepţii privind scopul intervenţiei comunităţii internaţionale, şi anume *pacea sustenabilă* sau *securitatea sustenabilă*, concluzionionându-se că utilizarea celui de al doilea poate duce la o creştere a eficienţei operaţiilor planificate şi desfăşurate de instituţiile internaţionale şi la creşterea gradului de cooperare între instituţiile la nivel global (ONU, în special) cu cele regionale (NATO, UE, ASEAN, ECOMOG, etc), cu cele specializate (Banca Mondială, FMI, de exemplu) sau cu cele naţionale create cu acest scop (USAID, UK Foreign and Comenwelth Found, etc).

II. Identificarea dilemei prin analiza temporală a evoluţiei intervenţiilor internaţionale pentru rezolvarea conflictelor

Folosirea forţei în relaţiile internaţionale este reglementată de Carta Naţiunilor Unite, document semnat de puterile câştigătoare din Al Doilea Război Mondial la San Francisco, la 26 iunie 1945. Deşi scopul principal al acestei instituţii, enunţat în preambulul acestui document este acela de a „izbăvi generaţiile viitoare ale flagelului războiului care, de două ori în cursul unei vieţi de om, a provocat omenirii suferinţe de nespus”[4], fondatorii acestei instituţii au introdus în Cartă şi modalitaţi în care eventualele conflicte să fie rezolvate. Astfel, Capitolul VI prevede modalităţi de rezolvare paşnică a conflictelor, iar Capitolul VII stabileşte modalităţi de acţiune ale comunităţii internaţionale cînd părţile la un conflict nu îl pot rezolva paşnic.

Din păcate, acest înalt deziderat nu a fost îndeplinit, iar comunitatea internaţională, prin instuţia care şi-a asumat acest rol, a fost forţată să intervină cu forţe armate de nenumărate ori pentru a aplana multitudinea de conflicte apărute după 1948.

Din analiza acestor intervenţii se poate deduce că aceste operaţii au fost foarte diferite una de alta, nu numai datorită diferenţelor dintre situaţii, ci şi datorită faptului

[4] Carta Naţiunilor Unite, disponibilă în limba română la http://onuinfo.ro/documente_fundamentale/carta_naţiunilor_unite

că în ONU s-a desfăşurat un proces instituţionalizat de învăţare şi de aplicare a lecţiilor învăţate. De aceea, operaţiile au diferit în special datorită evoluţiei mediului de securitate global. Astfel, aceste operaţii pot fi împărţite după tipul intervenţiei şi al conflictului în următoarele categorii:

Traditionale. În această categorie sunt incluse operaţiile desfăşurate începând cu anul 1948, cum este cea de pe Înălţimile Golan (UNTSO), care are misiunea de a monitoriza încetarea ostilităţilor dintre satele arabe şi Israel, sau cea din Kashmir dintre India şi Pakistan (UNMOGIP). Caracteristica principală a acestei categorii este că au fost destinate să *monitorizeze* respectarea unor acorduri de încetare a focului semnate de beligeranţi sub egida ONU. Această categorie a fost definită de Boutros-Boutros Ghali**,** fostul Secretar al ONU în studiul său "An Agenda for Peace" ca "dislocarea forţelor Naţiunilor Unite pe teren, cu consinţământul părţilor, forţe compuse din elemente militare şi/sau de poliţie, dar şi, în cele mai multe cazuri, civili [5] **.** Forţele militare destinate acestor operaţii au misiuni de *observare/monitorizare*, nu sunt înarmate, iar regulile de angajare sunt foarte restrictive. Din cauza acestor caracteristici, misiunile ONU din această categorie nu au dus la rezolvarea conflictului, ci numai la reducerea nivelului de violenţă manifestat de părţi, putându-se concluziona că au menţinut conflictul, nu au adus pacea. Ca urmare, parte dintre aceste misiuni sunt încă în desfăşurare.

Non-UN. În această categorie pot fi incluse acele misiuni care au fost executate în afara mandatului ONU, dar au avut misiuni identice cu forţele sub mandat ONU. Modelul folosit pentru astfel de misiuni este cel al forţelor dislocate în Peninsula Sinai în anii 1960, operaţie care este încă în desfăşurare, nu este sub mandat ONU, dar din punct de vedere operaţional, are aceleaşi misiuni/obiective ca şi o misiune tradiţională sub mandatul Organizaţiei Mondiale. Acelaşi model a fost folosit în conflictul din Sri Lanka, când Forţa Indiană de Pace a fost desfăşurată în această ţară, în 1987. Diferenţele dintre aceste prime categorii sunt legate numai de instituţia care mandatează operaţiile, nu de mandatul în sine sau de misiunile care le au forţele dislocate.

Extinse. Perioada 1980-1990 poate fi denumită şi *Renaşterea operaţiilor de menţinere a păcii*. Aşa cum se poate observa din Fig. 1, numărul de misiuni de menţinere a păcii a explodat în această perioadă. Cauza principală a fost crearea şi consolidarea de noi state pe bazele neconforme geografic şi etnic, ca urmare a destămării imperiilor coloniale. Caracteristicile operaţionale cele mai importante sunt legate atât de misiunile primite de *peacekeepers,* cât şi de componenţa instutuţională a forţelor destinate acestor misiuni. Misiunile primite au devenit mai cuprinzătoare, incluzând participarea la dezarmarea combatanţilor, sprijinul umanitar, repatrierea refugiaţilor, asigurarea securităţii pe timpul alegerilor şi chiar administrarea temporară a statelor în care s-a intervenit. Datorită lărgirii spectrului de misiuni, forţele militare au fost completate cu instituţii civile internaţionale, guvernamentale şi non-gurnamentale, care, în cooperare cu forţele militare, au preluat sarcinile legate de consolidarea statelor sfâşiate de conflicte. Dintre misiunile care au aceste caracteristici pot fi enumerate cele din Cambogia, Namibia, Angola, El Salvador, Western Sahara.

[5] Boutros-Boutros Ghali, An Agenda for Peace (1992).

De impunere a păcii. Anii '90 au adus o schimbare radicală a acestor tipuri de misiuni. De la acoperirea legală oferită de Capitolul VI al Cartei ONU, s-a trecut la desfăşurarea forţelor sub Capitolul VII, care înseamnă că nu mai era nevoie de consimţământul părţilor beligerante, lărgind astfel spectrul de situaţii în care folosirea forţei era permisă. Sub „umbrela" unor termeni cum ar fi *forţe de protecţie* sau *zone sigure,* de fapt forţele militare aveau mandatul de a forţa beligeranţii să accepte crearea de enclave în care controlul să fie în mâna comunităţii internaţionale pentru a proteja populaţii minoritare etnic sau religios. După faza de impunere a păcii, elementele militare creau condiţii pentru ca celelalte componente ale forţei să intre în teatrul de operaţii pentru a continua procesul de pace cu elementele de reconstrucţie post-conflict. Din această categorie fac parte misiunile desfăşurate în Kuweit-Iraq (primul război din Golf), în Bosnia, Rwanda, Somalia.

De Parteneriat. Această categorie este de asemenea caracteristică anilor 90. Diferenţa principală faţă de categoria anterioară este că, în aceste cazuri, ONU a mandatat alte instituţii de securitate să disloce forţe sub mandatul său. Exemplul cel mai concludent este NATO, care a desfăşurat forţe sub mandat ONU în vecinătatea apropiată a teritoriului acoperit de tratatul de la Washington, document care regmentează responsabilităţile şi zona de operaţii a Alianţei. Astfel, NATO a dislocat forţe în fosta Yugoslavie, în ciuda faptului că este în afara teatrului de operaţii tradiţional, adică teritoriul naţional al ţărilor membre. În aceeaşi categorie pot fi incluse şi alte operaţii/dislocări de forţe, situaţii în care ONU a mandatat coaliţii ad-hoc să intervină în situaţii în care ar fi fost tradiţională intervenţii sub staegul organizaţiei mondiale (de ex. primul război din Golf, intervenţia în Timorul de Vest sau în Afghanistan). Oricum, acest sistem este extins chiar în aceste momente prin oficializarea unor relaţii între ONU şi NATO. Recent, Secretarul General al ONU şi cel al NATO au semnat un acord prin care, în conformitate cu unele surse[6], oficializează intenţia de cooperare dintre dintre cele două instituţii în domeniul securităţii internaţionale prin acordarea NATO unui statutul de instituţie globală de securitate.

În sprijinul apariţiei de noi state. Anii 1990-2000, dar în special după 2000 au adus o nouă nevoie de intervenţii ale comunităţii internaţionale. Conflictele intra-statale s-au acutizat şi, ca urmare, noi entităţi au început să apară şi să îşi revendice drepturi de autodeterminare. Acest fapt s-a întâmplat atât în arii geografice în care existau tratate de inviolabilitate a graniţelor, cum ar fi Europa, dar mai ales în zone geografice cu state non-unitare d.p.d.v. etnic, religios, cu graniţe trasate pe alte principii. În Europa, precedentul creat de unificarea Germaniei şi despărţirea Cehoslovaciei a fost urmat de Yugoslavia. Diferenţa majoră dintre aceste situaţii a fost că, dacă în cazurile Germaniei şi Cehoslovaciei, situaţia s-a rezolvat pe cale paşnică, în Yugoslavia situaţia a degenerat în conflicte etnice, care au necesitat intervenţia comunităţii internaţionale. În afara Europei, secesiunile au avut la bază conflicte anterioare şi, în această perioadă, noi state au fost recunoscute, iar crearea

[6] Informaţia a apărut în buletinele de ştiri ale Radio France Internaţional şi BBC din săptămâna 6-10 octombrie. Este indirect confirmată printr-o conferinţă de presă a ministrului de externe rus din data de 09 oct., disponibilă la http://ln.mid.ru

lor a fost sprijinită de organizația mondială sau de instituții regionale. Această categorie cuprinde operațiile ulterioare în Bosnia şi Kosovo, dar şi cele în Timorul de West în Asia sau Eritreea în Africa. Un caz special, care poate fi inclus în această categorie, este Afghanistanul. Acest caz prezintă caracteristici ale acestei categorii, prin faptul că se incearcă crearea de noi instituții statale în locul celor create de talibani, diferența fiind că acest proces se desfăşoară în granițele recunoscute ale Afghanistanului.

Recunoscute, dar fără mandat ONU. În această categorie includ trupele de menținere a păcii desfăşurate de Rusia în vecinătatea imediată a teritorului său, în sfera sa de influență. Deşi au fost recunoscute de ONU, ele nu au un mandat clar dat de organizația mondială, şi, după părerea autorului, nu îndeplinesc un minim nivel de imparțialitate. De facto, ele au încurajat secesiunea unor regiuni din țări independente, din acest motiv putând fi încadrate şi în categoria anterioară.

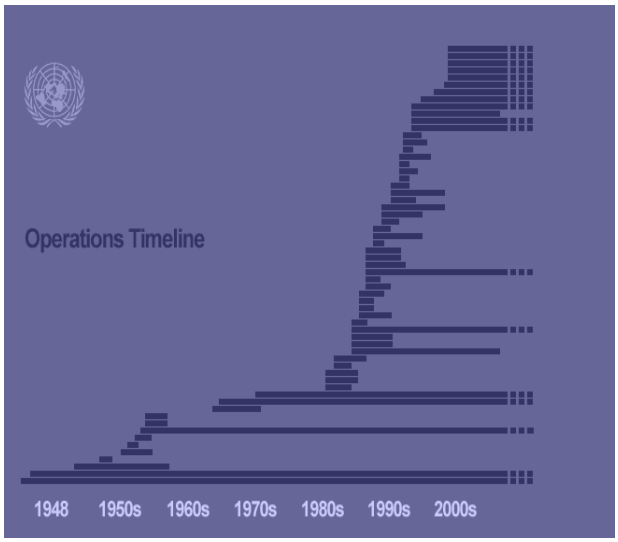

Fig. 1 Operațiile de menținere /impunere a păcii desfăşurate de ONU

După cum se poate vedea din analiza anterioară, intervenția internațională pentru rezolvarea unor conflicte inter sau intra statale a evoluat de la abordarea ad literam a Cartei ONU, prin intervenția în conflictele inter-statale, cu obsevatori/monitori cu responsabilități restrânse, la supervizarea acordurilor de încetare a focului şi la intervenții intra-statale pentru autorizarea/recunoaşterea de secesiuni şi crearea de noi state suverane pe harta lumii.

Deasemenea, este evident că, dacă în opereațiile tradiționale, comunitatea internațională a intervenit în conflictele inter-statale, în anii de după încheierea Războiului Rece, majoritatea intervențiilor au fost în conflicte intra-statale.

III. Identificarea dilemei prin analiza intervențiilor comunității internaționale în conflictele intra-statale

Rezolvarea conflictelor intra-statale au devenit, după 1990, principala preocupare a comunității internaționale. Dacă pe timpul Războiului Rece, astfel de conflicte erau considerate îndepărtate de Emisfera Nordică, conflictele din vecinătatea apropiată a Occidentului, adică în fosta Yugoslavie, au început să ocupe primele pagini ale media internaționale, sensibilizând opinia publică şi obligând instituțiile internaționale să reacționeze.

Pentru a putea analiza un astfel de conflict, el trebuie definit. O definiție empirică poate fi dată prin enumerarea criteriilor care stau la baza unui astfel tip de conflict. Astfel, se poate afirma că un conflict intern este acela care are la bază dispute lingvistice, de rasă, religie, sectă, etnicitate sau chiar clan, eventual o combinație a

acestor criterii, şi se desfăşoară în interiorul unui stat, de regulă fragmentat din punct de vedere al societal.

Pentru a înțelege un astfel de conflict trebuie să îi analizăm anatomia. Caracteristicile unui conflict intern sunt:

-Este un conflict pentru resurse întreținut de factori politici.

-Nivelul de violență este foarte ridicat;

-Minoritățile implicate în conflict sunt în pericol de dispariție;

-Grad mare de risc pentru grupurile sociale vulnerabile (femei, copii, bătrâni etc);

-Beligeranții nu respectă drepturile omului sau legile conflictelor armate;

-Chiar dacă organizațiile internaționale sau non-guvernamentale doresc să intervină, nivelul de securitate scăzut face aceste instituții să fie foarte reținute;

-Posibilitatea de extindere în țările vecine este foarte mare.

Întrebarea care se poate pune este legată de sunt cauzele apariției unui astfel de conflict. În ciuda faptului că majoritatea analiştilor consideră cauza principală a conflictelor interne ca fiind disoluția instituțiilor statului respectiv, cazurile apărute după încheierea Războiului Rece demonstrează contrariul: incapacitatea statului de a îşi menține monopolul asupra folosirii forței[7] pe teritoriul național duce de fapt la conflictul intern. Exemplul Yugoslaviei este edificator. În ciuda celor care se afirmă despre acest conflict, se poate considera că momentul critic în care acest conflict s-a aprins a fost cel în care statul centralizat şi-a pierdut legitimitatea în folosirea forței. Şi anume când elemente nelegitime au fost autorizate să folosească forța împotriva etnicilor albanezi.

Următorul element în analiza unui conflict intern este nivelul la care statul a pierdut controlul asupra teritoriului național, pierzându-şi autoritatea de a lua decizii pentru populația sa şi nu poate interacționa d.p.d.v oficial cu alte state, ieşind astfel din categoria de stat funcțional membru al comunității internaționale.

Lucrarea propune o serie de indicatori prin care o astfel de situație poate fi analizată. Astfel, un stat poate fi considerat ca *stat cu instituțiile în curs destructurare (collapsing state)* când:

- pe teritoriul național există presiuni care pot duce la schimbarea structurii demografice;
- există masive mişcări de populație;
- pe teritoriul național au apărut grupuri/grupări violente care caută să răzbune diverse „fapte violente" comise de alte grupuri sau de stat;
- cronicizarea suferințelor umane, ce nu pot fi alinate de instituțiile statale sau de ONG-uri;
- dezvoltare economică neuniformă între grupuri sociale/zone geografice;
- declin economic sever şi abrupt;

[7] Max Weber consideră statul ca fiind o comunitate umană care îşi exercită cu success monopolul folosirii legitime a forței într-o arie teritorială definită (Max Webber în Conceptul Classic de Stat, 111).

- *criminalizarea* sau pierderea legitimității statului în fața unor grupuri sociale;
- deteriorare progresivă a serviciilor sociale oferite de stat;
- suspendarea aplicării legilor sau aplicare lor arbitrară, respectiv violarea drepturilor omului la scară națională;
- agențiile de securitate a statului nu mai sunt controlate democratic, devenind "stat în stat";
- elitele devin ireconciliabile;
- actori politici externi intervin în îndeplinirea funcțiilor statului respectiv.

Dezmembrarea unui stat este însă rezultatul unui proces relativ îndelungat. La apariția unora dintre indicatorii enumerați mai sus, atât instituțiile statului, cât şi instituțiile de securitate internaționale sau regionale pot interveni pentru a împiedica disoluția totală a statului respectiv sau, în cazuri în care „reconcilierea" este imposibilă, la rezolvarea conflictului pe căi care nu duc la violențe extreme.

Pentru a identifica starea în care se află conflictul intern sau momentul în care intervenția internațională este eficientă, Pauline Baker şi Angeli Weller au propus un model de analiză a unor astfel de conflicte (fig. 2).

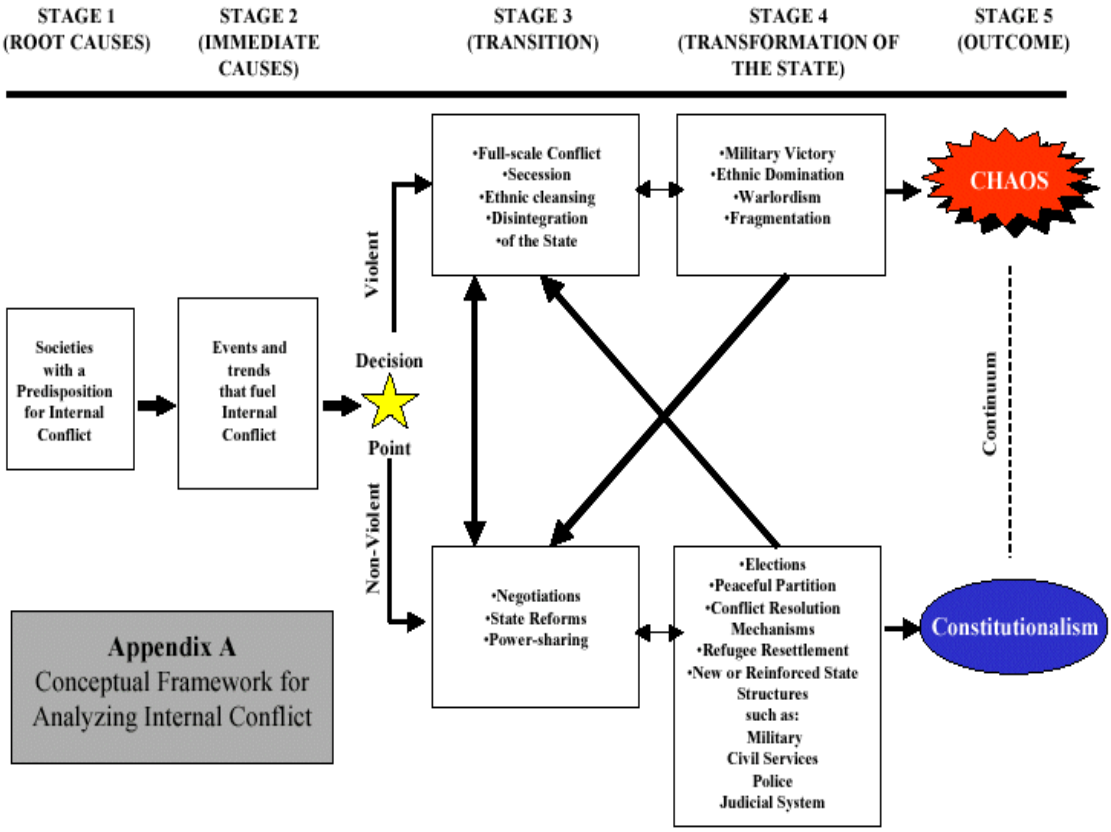
STAGE 1 (ROOT CAUSES)
STAGE 2 (IMMEDIATE CAUSES)
STAGE 3 (TRANSITION)
STAGE 4 (TRANSFORMATION OF THE STATE)
STAGE 5 (OUTCOME)
Societies with a Predisposition for Internal Conflict
Events and trends that fuel Internal Conflict
Decision Point
Violent
Non-Violent
•Full-scale Conflict •Secession •Ethnic cleansing •Disintegration •of the State
•Military Victory •Ethnic Domination •Warlordism •Fragmentation
CHAOS
Continuum
•Negotiations •State Reforms •Power-sharing
•Elections •Peaceful Partition •Conflict Resolution Mechanisms •Refugee Resettlement •New or Reinforced State Structures such as: Military Civil Services Police Judicial System
Constitutionalism
Appendix A
Conceptual Framework for Analyzing Internal Conflict

Fig 2. *Model de analiză a conflictelor interne*[8]

[8] Pauline Baker şi Angeli Weller, An Analytical Model of Internal Conflict and State Collapse (Washington D.C.: The Fund for Peace, 1998).

Pe acest model, se poate implementa un sistem de analiză a intervenției internaționale, pentru a identifica nu numai stadiul conflictului, dar şi modul de intervenție al comunității internaționale. Ca modele de intervenții, am folosit tipurile de operații enumerate în doctrinele „de sprijin al păcii" naționale sau adoptate de diverse instituții de securitate internaționale.

Predicție şi avertizare timpurie. Astfel, identificarea unei națiuni predispusă la apariția unui conflict intern se face prin analiza continuă şi previzionarea unei astfel de condiții. Se pot lua măsuri de avertizare timpurie, prin care instituțiile statului respectiv să fie atenționate despre pericolul la care se expun dacă politicile de adâncire a crizei sunt continuate. Un exemplu concludent este Operația Essential Harvest, desfăşurată de NATO, care a oprit extinderea conflictului din Kosovo în Republica Macedonia. Comunitatea internațională a prevăzut situația şi a acționat în momentul potrivit, făcând ca situația să nu degenereze într-un conflict intern.

Diplomația preventivă este exercitată de comunitatea internațională şi poate cuprinde de la organizarea de conferințe regionale sau internaționale, întâlniri bilaterale sau multilaterale la măsuri agresive, cum ar fi neacordare de vize de călătorie liderilor implicați, retragerea ambasadorilor, sancțiuni economice, etc. Cel mai eficient moment în care poate fi aplicată diplomația preventivă este acela în care apar evenimente şi tendințe care pot alimenta un eventual conflict intern. Exemplele cele mai concludente se referă la aplicarea de către comunitatea internațională de sancțiuni economice, cum ar fi embargoul. Acest tip de acțiuni sunt extensiv folosite, creând de multe ori alte probleme, cum ar fi contrabanda, traficul de persoane, etc.

Impunerea păcii, fiind de fapt o măsură punitivă, se aplică de regulă dacă respectivul conflict a început, iar părțile beligerante au trecut la încălcarea Cartei ONU sau a rezoluțiilor anterioare şi dacă statul respectiv nu mai este în măsură să exercite responsabilitățile pe teritoriul național. Intervențiile din Bosnia-Hertzegovina (IFOR), Kosovo, Somalia, sunt exemple clasice de operații de impunere a păcii.

Menținerea păcii este operațiunea tradițională folosită de comunitatea internațională şi este extins folosită chiar şi în acest moment în punctele fierbinți de pe glob. Constă în introducerea de forțe militare între părțile beligerante în scopul monitorizării, supravegherii şi chiar impunerea măsurilor convenite de părți în cadrul documentelor semnate sau impuse de comunitatea internațională (acorduri de încetare a focului, tratate de pace, rezoluții ale ONU, etc.) Exemplele sunt multiple, de la cele de tip tradițional, cum ar fi cele din Cipru, Kashmir, Liban, la cele de tip mai nou, cum ar fi cele din Bosnia-Hertzegovina (SFOR), Kosovo, Congo, Ethiopia-Eritreea sau Cambodia.

Construcția păcii şi Realizarea Păcii. Sunt operații care duc la stabilizarea situației din țările sfâşiate de conflicte interne, care duc la creşterea nivelului încredere între părțile participante la conflict. Sunt implementate de regulă fie după încheierea violențelor, dacă s-a ajuns la acest stadiu al conflictului, sau, dacă problemele nu au degenerat în conflict, după încheierea acordurilor prin care s-au rezolvat diferendele. De multe ori, sunt continuări ale unor operații de impunere sau menținere a păcii, dacă ce aceste operații au avut succes. Constau în măsuri de sprijin în crearea/întărirea instituțiilor statale dezintegrate pe durata conflictului/diferendelor. Pe durata acestor tipuri de operații, forțele militare devin subsidiare eforturilor întreprinse de alte

instituţii civile, care sprijină creare instituţiilor oficiale ale statului/statelor respective, cu scopul creării condiţiilor pentru revenirea/ajungerea la un nivel de dezvoltare, astfel ca el/ele să redevină actorul/actorii principali în reglementarea societăţii. În această categorie pot fi incluse misiunile EUFOR în Bosnia-Hertzegovina şi operaţiile desfăşurate de NATO şi UE în Macedonia.

Reconstrucţia post conflict. Este urmarea firească a unor operaţii de acest gen, a căror scop este reducerea la minim a urmărilor conflictului, fie el violent sau non-violent. Este tipul de operaţie cel mai complicat şi care durează cel mai mult, deoarece îşi propune să rezolve toate problemele generate de conflict, de la crearea mecanismelor de reglementare a păcii, la crearea instituţiilor statale normale, trecând prin întoarcerea şi restabilirea refugiaţiilor, crearea unui mediu economic care să asigure locuri de muncă, venit corespunzător pentru populaţie, etc. Acest tip de operaţie trebuie să fie multi-instituţional, deoarece scopurile sunt multilaterale. Operaţia de succes de acest gen folosită de către ONU ca un exemplu este cea condusă de această instituţie în Cambodia între 1991 şi 1993. De asemenea, multe din caracteristicile operaţiei în desfăşurare în Bosnia-Hertzegovina de către UE în cooperare cu NATO ne pot indica faptul că aceasta trece de la faza de stabilizare la cea de reconstrucţie post-conflict.

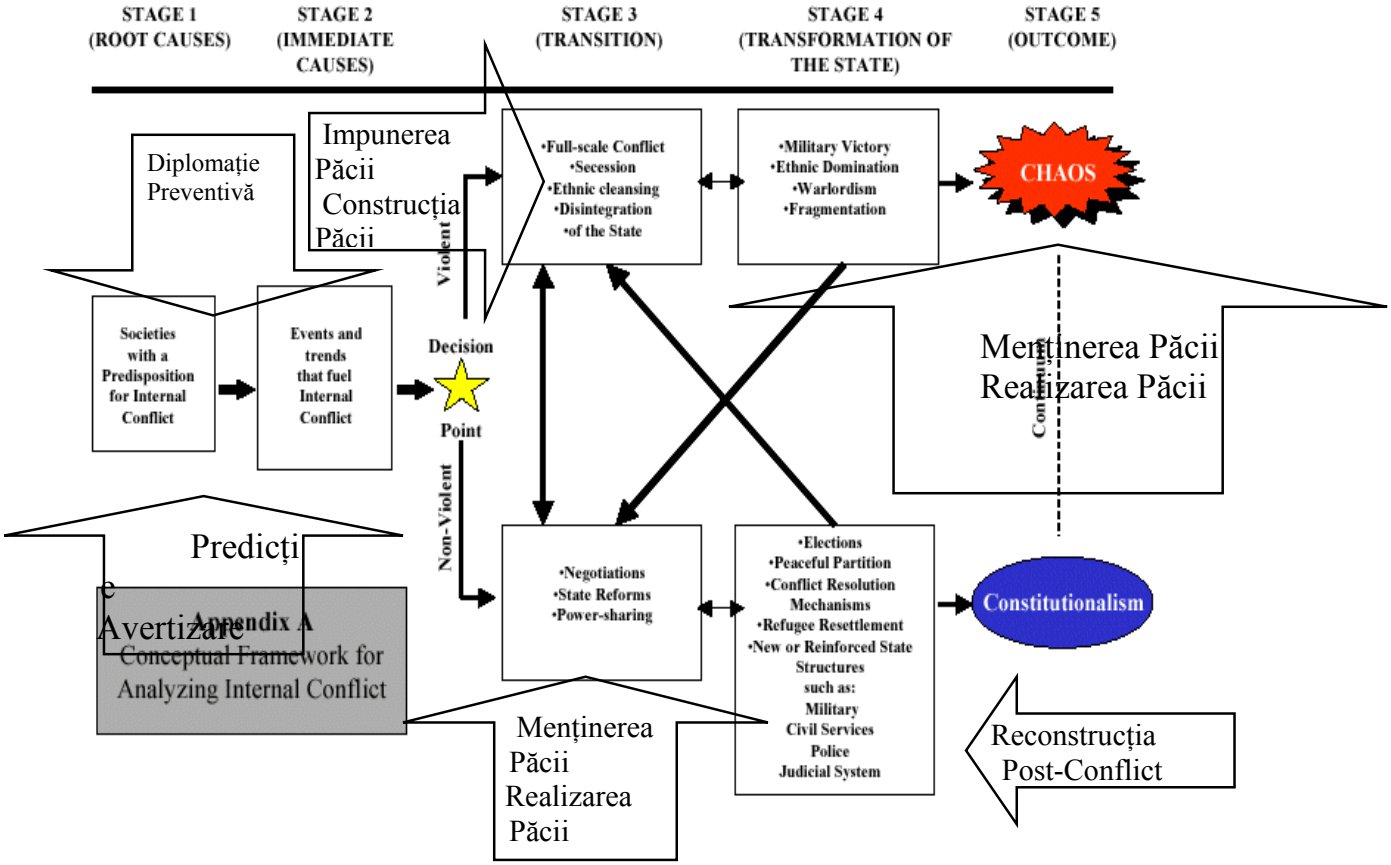

Fig 3. Aplicarea tipurilor de operaţii pe modelul de analiză a conflictelor interne

Se poate concluziona că statele cu instituţiile în curs de dezmembrare (collapsing states) pot fi recunoscute după o serie de indicatori măsurabili, iar acţiunea comunităţii internaţionale poate fi structurată în aşa fel să răspundă tipului de conflict,

stadiului conflictului şi nivelului de destructurare a instituţiilor statale, astfel ca intervenţia respectivă să prezinte un grad de eficienţă corespunzător. Din păcate, în lumea contemporană, multe dintre confluictele interne nu au fost prevăzute sau, în ciuda faptului că erau uşor previzibile, comunitatea internaţională nu a reuşit să mobilizeze destule resurse pentru a interveni la momentul oportun.

IV. Dilema identificată şi cum poate fi soluţionată – o propunere

După analiza tipului conflictului şi a posibilităţilor de intervenţie ale instituţiilor internaţionale care au ca obiectiv menţinerea unui regim de pace în lume, este necesar să analizăm ce îşi propane o astfel de intervenţie.

Operaţiile de stabilitate, indiferent cum s-au numit ele în ultimii 30 de ani (menţinerea păcii, sprijin al păcii, securitate, stabilitate şi reconstrucţie) şi-au propus de regulă implementarea păcii, dar rezultatele au fost în general neconcludente. Pentru a analiza aceste rezultate şi a identifica motivele pentru care au fost neconcludente, trebuie să stabilim o serie de criterii prin care succesul să fie măsurabil.

Lucrarea propune un set de criterii care să poată fi aplicat în analiza rezultatelor obţinute în procesul de rezolvare a conflictelor interne, criterii care pot fi folosite pe timpul planificării intervenţiei instituţiilor internaţionale. Setul acoperă domeniile care duc la rezolvarea unui conflict intern, astfel ca posibilitatea ca acesta să reizbucnească să fie cât mai mică. De asemenea, aceste criterii indică dificultatea întâmpinată de comunitatea internaţională în îndeplinirea acestui deziderat.

Rezolvarea din punct de vedere politic a conflictului este realizată prin semnarea/agreerea unui plan de pace care să răspundă scopurilor politice majore ale beligeranţilor şi comunităţii internaţionale.

Demilitarizarea prin încetarea conflictului şi separarea forţelor beligerante, plecarea forţelor militare străine ce nu au mandat internaţional (care sprijină una dintre părţi), controlul armamentului greu, reducerea numărului armelor uşoare la dispoziţia populaţiei, începerea procesului de reformare a forţelor militare, demobilizarea şi integrarea foştilor beligeranţi, crearea unei noi armate naţionale, reformate şi sub control politic, în conformitate cu constituţia/legea.

Asigurarea nevoilor de bază, cum ar fi apa, hrana, locuinţe, sistem de asigurare a sănătăţii, întoarcerea refugiaţilor interni şi externi, libertatea de mişcare etc.

Asigurarea securităţii publice prin crearea/reformarea agenţiilor specializate (poliţie, servicii secrete, etc), ridicarea nivelului de securitate individuală la un nivel corespunzător, restabilirea/reformarea justiţiei, inclusiv a sistemului penitenciar.

Asigurarea unei guvernări democratice prin crearea unui sistem electoral democratic, unui sistem politic bazat pe multipartidism, reformarea birocraţiei de stat, reducerea corupţiei şi restabilirea autorităţilor locale.

Asigurarea unui sistem economic stabil prin crearea de locuri de muncă/reducerea şomajului, crearea unui sistem financiar-bancar corespunzător, accesul statului la piaţa împrumuturilor/ajutoarelor internaţionale (Banca Mondială, Fondul Monetar Internaţional, instituţiile regionale etc.).

Reformarea societății civile prin instituirea libertății presei, asigurarea drepturilor fundamentale ale omului, crearea unui sistem de organizații non-guvernamentale, restabilirea sistemului de educație la toate nivelurile.

După cum se poate observa, îndeplinirea tuturor acestor criterii este un deziderat pe termen lung, ceea ce comunitatea internațională nu își poate permite, deoarece nevoia de intervenție a crescut exponențial după anii 1990, într-o lume uni/multipolară. Deci, instituțiile internaționale care au ca scop al existenței stabilirea și menținerea păcii, propunându-și să stabilească pacea într-o zonă, întâmpină probleme deosebite deoarece fie își disipă eforturile în multitudinea de conflicte pe care trebuie să le resolve, fie își propune un scop limitat, ca apoi să transfere responsabilitățile spre alte instituții care îi pot continua eforturile (instituții economice, politice, etc).

Astfel, instituțiile internaționale gen ONU, NATO, etc ar trebui să își propună asigurarea unei **securități sustenabile** în locul **păcii sustenabile**.

Securitatea sustenabilă poate fi definită ca fiind acea situație în care o socitate este capabilă să își rezolve problemele interne în mod pacifist, fără intervenție militară sau administrativă externă, evitând apariția violenței de masă și a destrămării instituțiilor statale.

Securitatea sustenabilă poate fi se realizată prin reducerea criteriilor de success la:

Asigurarea cadrului politic pentru ajungerea la un acord de încetarea conflictului prin aducerea părților la un nivel de voință politică ce asigură participarea lor la negocieri.

Asigurarea nevoilor de bază pentru populație, astfel ca membrii societății să dorească pacea, nu să le fie impusă. Este necesară strict asigurarea nevoilor de bază, cum ar fi securitatea individuală, hrana și apa, adăpost, un nivel satisfăcător al asigurării sănătății și al economiei.

Asigurarea unei guvernări eficiente, prin reconstrurea a patru instituții de bază ale statului, și anume, sistemul militar, poliția, justiția și un nivel minim de birocrație guvernamentală.

După cum se poate vedea, de la cele șapte criterii de succes pentru asigurarea **păcii sustenabile**, pentru asigurarea **securității sustenabile** se propun trei criterii care asigură un cadru în care, ulterior, alte instituții, împreună cu societatea respectivă, pot continua eforturile pentru ajungerea la un sistem statal și de societate care să răspundă cerințelor unei societăți democratice.

Astfel, această modificare de concepție poate fi explicată grafic prin translatarea *scopului final* (the end-state) de la cel arătat în figura 4 la cel din figura 5.

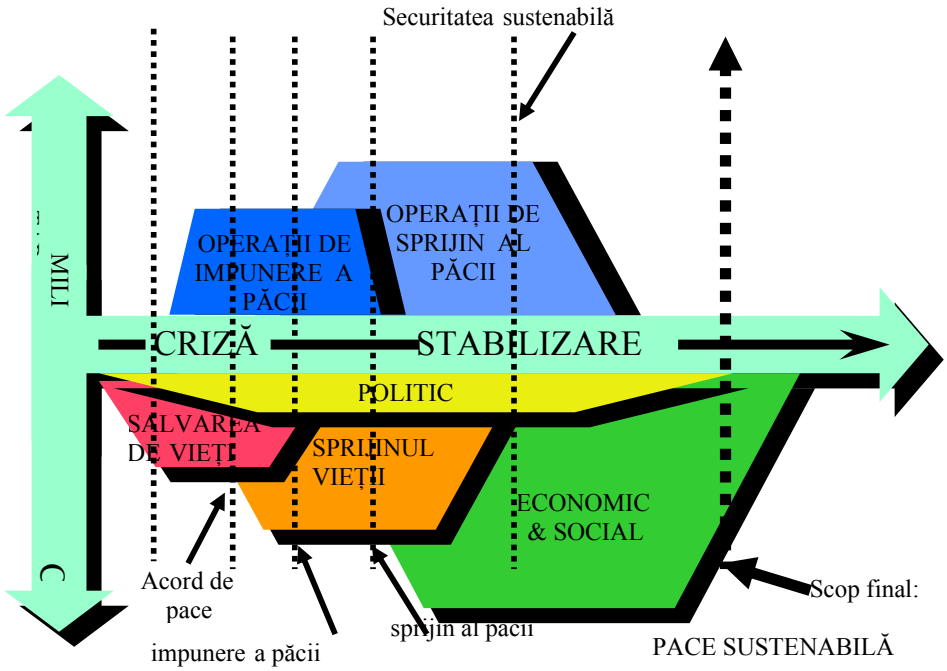

*Fig 4. Locul scopului final **Pace sustenabilă** în spectrul acțiunilor militare şi civile*

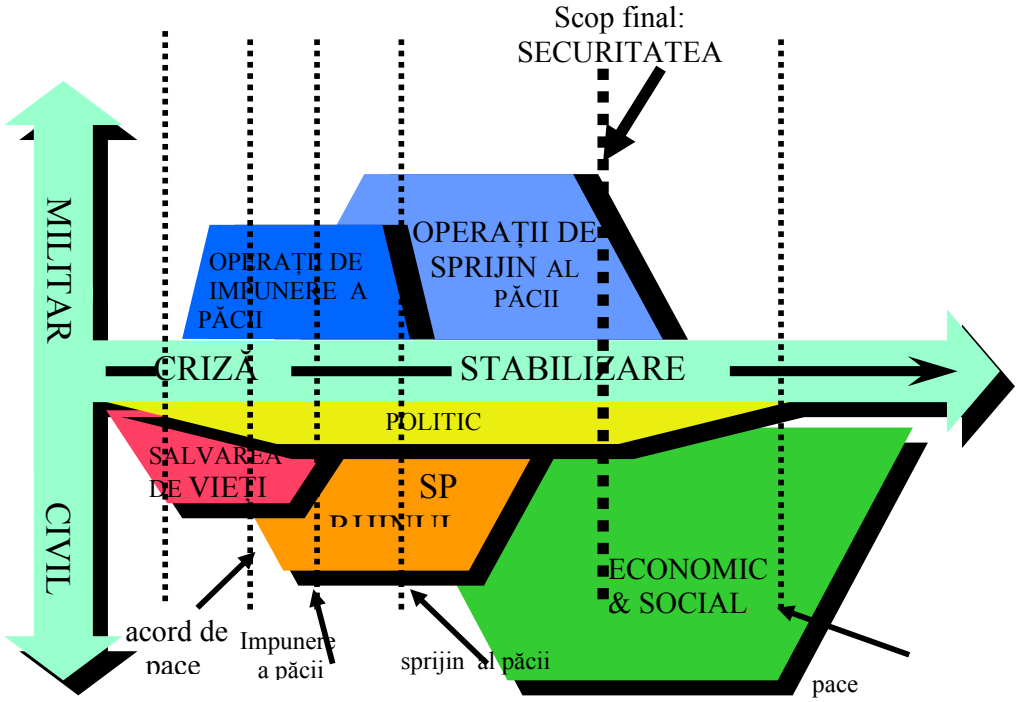

*Fig 5. Locul scopului final **Securitate sustenabilă** în spectrul acțiunilor militare şi civile*

Această schimbare de strategie are o serie de avantaje, care cresc eficiența organizațiilor internaționale, respectiv capacitatea lor de a răspunde altor eventuale crize care pot apare, astfel ca intervenția să aibă loc, dacă e posibil, înainte de punctual critic de alegere a căii violente sau non-violente (vezi fig.1).

Cel mai important aspect care este îmbunătăţit de o astfel de abordare este cel al planificării operaţiei de către organizaţia responsabilă. Astfel, misiunea poate fi mai precis definită prin elaborarea unor criterii de succes măsurabile, toate componentele contingentului internaţional (militar, umanitar, respectiv politic) pot fi evaluate şi corectate în timp util, respectiv se poate întocmi un plan de tranziţie către alte instituţii specializate sau către autopritățile statului, plan care pleacă de la o situaţie cunoscută şi măsurabilă.

Această situaţie poate fi evaluată folosindu-se următorii indicatori de recuperare ai societăţii:

- Nivelul de restabilire/revemire a refugiaţilor (Nivelul de rezolvare a problemei umanitare);
- Reconcilierea/reducerea ostilităţilor de grup;
- Iniţierea dezvoltării economice echitabile/reducerea treptată a diferenţelor economice între grupurile foste beligerante;
- Restabilirea statului ca reprezentant legitim al tuturor părţilor;
- Restabilirea serviciilor publie de bază;
- Respectarea legii şi reducerea abuzurilor asupra drepturilor omului;
- Instituirea forţelor armate naţionale subordonate instituţiilor statale;
- Apariţia elitelor naţionale legitime şi democratice;
- Eliminarea/reducerea intervenţiilor externe.

După cum se poate vedea, modificarea concepţiei de intervenţie internaţională în conflictele intra-statale poate duce la o creştere a eficienţei operaţiilor planificate şi desfăşurate de instituţiile internaţionale, unul dintre reproşurile făcute de exemplu ONU, anume lipsa de eficienţă în consumarea resurselor la dispoziţie, resurse care oricum sunt destul de limitate. De asemenea, o astfel de abordare poate duce la creşterea gradului de cooperare între instituţiile la nivel global (ONU, în special) cu cele regionale (NATO, UE, ASEAN, ECOMOG, etc), cu cele specializate (Banca Mondială, FMI, de exemplu) sau cu cele naţionale create cu acest scop (USAID, UK Foreign and Comenwelth Found, etc).

Bibliografie

[1] BAKER Pauline şi WELLER Angeli, *An Analytical Model of Internal Conflict and State Collapse*: Washington D.C. The Fund for Peace, 1998.

[2] BORCHERT, Heiko. Managing Peace-building More Professionally; Improving Institutional Cooperation, în Anuarul OSCE, Baden-Baden: Nomos, 2000.

[3] COUGHLAN, Reed. "Peacekeeping in Bosnia: Dilemmas and Contradictions in International Intervention Efforts", în *Globalization of Civil-Military Relation: Democratization, Reform, Security*,. Maior, George Cristian and Watts, Larry editori, Bucharest: Editura Enciclopedică, 2002.

[4] COUSENS, Elizabeth M. "From Missed Opportunities to Overcompensation: Implementing the Dayton Agreement on Bosnia", în *Ending Civil Wars – The Implementation of Peace Agreement*, Stephen John Stedman, Donald Rothchild şi Elizabeth M. Cousens editori Boulder: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2002.

[5] CROCKER, Chester A., Hampson, Fen Osler and Aall, Pamela editori. *Leashing the Dogs of War*: United States Institute for Peace, 2007.

[6] DIEHL, Paul F. *International Peacekeeping.* Baltimore: The John Hopkins University Press, 1994.

[7] DURCH, Willian J. "Keeping the Peace: Politics and Lessons of the 1990s", in *UN Peacekeeping, American Politics, and the Uncivil wars of the 1990s*, Willian J. Durch editor. New York: St. Martins Press, 1996

[8] FORTNA, Virginia Page. *Peace Time, Cease-Fire Agreements and the Durability of Peace*. Princeton: Princeton University Press, 2004.

[9] GRASNER, Stephen D. "Sharing Sovereignty – New Institutions for Collapsed and Failing States", în *Leashing the dogs of war – Conflict Management in a Divided World*, Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson şi Pamela Aall editori. Washington D.C.: United States Institute for Peace, 2007.

[10] LAYTON, Richard L. Command and Control Structure, in *Lessons from Bosnia: The IFOR Experience*, Larry Wentz editor. Washington D.C.: Institute for National Strategic Studies, 1997.

[11] PARIS, Roland. *At War's End – Building Peace after Civil Conflicts*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

[12] REYCHLER, Luc and Paffenholz, Thania editori. *Peace-Building, A Field Guide*. Boulder: Lynne Reinner Publishers, Inc., 2001.

[13] URQUART, Brian. "Limits of the Use of Force", în *Leashing the Dogs of War*, eds. Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson şi Pamela Aall editori. Washington DC: United States Institute for Peace, 2007.

[14] WOODHOUSE, Tom and Ramsbotham, Oliver. "Cosmopolitan Peacekeeping and the Globalization of Security" în *International Peacekeeping*, Vol.12, No.2, (Summer 2005).

MEDIEREA – O ALTERNATIVĂ PENTRU SOLUȚIONAREA CONFLICTELOR

Cristina Laura MAIER*

The state of peace and collaboration on international and national level to human relationships results from the understanding and mutual respect of the rights, obligations and interests of the involved sides. Not acknowledging these rights, contesting the obligations and the contradiction of interests leads to conflicts that can be solved peacefully or by coercive measures.

These ways of solving conflicts, disputes, strives mean as many solutions for settling them.

Among the peaceful ways of solving conflicts there is mediating which is used on international and national level. In Romania a new law has been adopted in order to specify the legal setting and the conditions of the mediation.

I believe that mediation represents one of the best solutions in order to reestablish the peace, order and understanding.

The application procedures already existing of these peaceful ways of settling conflicts just have to be expanded and perfected so that to be capable to nullify and solve dispute by avoiding the use of force for the welfare of not only both sides but of the whole community.

"Conflictul există fără dispută dar, disputa nu există fără conflict"

Dintotdeauna pacea a fost asociată cu *cooperarea* dintre oameni şi comunităţi; poate nu întâmplător, Declaraţia Adunării Generale a ONU din 1970 referitoare la principiile dreptului internaţional vorbeşte despre "relaţiile prieteneşti şi cooperarea dintre state". Existenţa multiplicată a actorilor scenei mondiale impune cu necesitate stabilirea unor raporturi între aceştia, ei neputând trăi izolaţi în aceeaşi lume, şi nu e inevitabil ca aceste raporturi să fie de confruntare violentă.

Dar pacea mondială se fundamentează pe cooperarea dintre naţiuni, fără a elimina însă competiţia dintre acestea, cât timp competiţia e paşnică şi conduce la dezvoltare şi securitate. Considerăm că dezvoltarea prin cooperare e apanajul societăţilor civilizate în care se promovează o adevărată cultură a toleranţei, schimburilor şi colaborării în interes comun. Acesta este motivul pentru care Carta ONU stipulează că unul din scopurile organizaţiei universale este de a realiza cooperarea internaţională în rezolvarea problemelor mondiale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, în promovarea şi încurajarea respectării drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale pentru toţi, fără discriminare.

Capitolul IX al Cartei ONU detaliază cooperarea economică şi socială internaţională prin intermediul Consiliului Economic şi Social şi al instituţiilor specializate; rezoluţiile organismelor ONU, inclusiv rapoartele prezentate de Secretarul General au capitole distincte şi substanţiale referitoare la cooperare.

De altfel, în sistemul ONU, organele principale ale Naţiunilor Unite sunt specializate, potrivit Cartei, pe domenii; astfel, în timp ce Consiliul de Securitate are răspunderea principală pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale (art.24),

* **Căpitan doctorand**

Consiliul Economic şi Social are răspunderea păcii prin cooperare (art.60). În acest sens, potrivit art. 55, el acţionează pentru: crearea condiţiilor de stabilitate şi bunăstare necesare unor relaţii paşnice şi prieteneşti între naţiuni; ridicarea nivelului de trai, deplina folosire a forţei de muncă şi condiţii de progres şi dezvoltare economică şi socială, rezolvarea problemelor internaţionale în domeniile: economic, social, al sănătăţii şi a altor probleme conexe, cooperarea internaţională în domeniile culturii şi învăţământului, respectarea universală şi efectivă a drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale pentru toţi, fără discriminare.

Nu numai competiţia şi confruntarea dar şi procesul cooperării dau naştere la diferende internaţionale din moment ce avem de-a face totuşi cu actori globali având interese diferite pe care realitatea nu le poate armoniza întotdeauna, mai ales atunci când există diferenţe de putere în relaţiile mondiale. într-adevăr, în raporturile dintre subiectele ordinii mondiale apar adesea probleme litigioase sau momente de tensiune datorate unor interese opuse ori unor poziţii divergente faţă de diferitele aspecte ale relaţiilor internaţionale. Cele mai multe dintre ele sunt rezolvate prin mijloacele diplomaţiei sau pe calea jurisdicţiei internaţionale; soluţiile pot fi mediate şi de către diferite organizaţii internaţionale cu atribuţii în acest domeniu şi uneori se poate ajunge la aplicarea unor măsuri de constrângere fără folosirea forţei armate care să determine soluţionarea situaţiilor conflictuale respective.

De multe ori în trecut şi, din păcate, chiar şi astăzi şi probabil şi în viitor, problemele litigioase dintre state s-au tranşat prin folosirea forţei şi a ameninţării cu folosirea forţei, prin război.

În fapt, soluţionarea situaţiilor conflictuale dintre state pe calea folosirii forţei armate n-a fost niciodată de durată; divergenţele au continuat iar războaiele le-au amplificat, iată de ce, în secolul trecut, o dată cu reglementarea folosirii legitime a forţei armate în relaţiile internaţionale s-a concretizat *principiul rezolvării pe cale paşnică a diferendelor dintre state.*

Reglementarea pe cale paşnica a diferendelor internaţionale este strâns legată de preocupările vizând excluderea războiului din viata societăţii, de interzicerea folosirii forţei si a ameninţării cu forţa în relaţiile internaţionale, precum si a combaterii terorismului internaţional, acesta din urma devenit un real pericol împotriva umanităţii.

In prezent, mai mult ca oricând, necesitatea reglementarii paşnice a diferendelor dintre state este învederata de o multitudine de factori si procese care acţionează in relaţiile internaţionale conducând la încordarea deosebit de grava a acestora.

Nu trebuie să fii idealist ori realist să constaţi că diferendele dintre state sunt un fenomen obiectiv al realităţii internaţionale; am putea spune că ele sunt inerente desfăşurării relaţiilor internaţionale contemporane. Originea lor se află fie în trecutul raporturilor dintre diferitele comunităţi naţionale ori etnice, religioase şi culturale, fie în actualitatea imediată a drumului spre progres şi civilizaţie al omenirii care generează probleme noi şi complexe. Amplificarea legăturilor dintre state, globalizarea şi integrarea nu diminuează de loc posibilitatea şi probabilitatea apariţiei unor diferende.

Negativă şi profund dăunătoare este astăzi, poate mai mult decât altădată, nesoluţionarea lor şi tendinţa de a le rezolva de pe poziţii de putere, pe alte căi decât

cele paşnice, iată de ce, o dată cu dezvoltarea multilaterală a raporturilor dintre state este necesară dezvoltarea şi perfecţionarea procedurilor de reglementare paşnică a diferendelor, ceea ce constituie o cerinţă fundamentală a menţinerii păcii şi securităţii internaţionale, a statornicirii unor raporturi morale, de convieţuire şi conlucrare între state.

Terminologia utilizată în documentele internaţionale şi în practica relaţiilor mondiale în legătură cu stările litigioase dintre state este diversă. Carta ONU, după care se ghidează atât statele cât şi alte organizaţii internaţionale se referă la un diferend "a cărui continuare ar putea primejdui menţinerea păcii şi securităţii internaţionale" (art.33), la o situaţie "care ar putea duce la fricţiuni între naţiuni sau ar putea da naştere unui diferend" (art.34) ori la situaţii cu caracter internaţional care ar putea duce la o încălcare a păcii (art. 1); în multe tratate internaţionale se face referire la litigii, conflicte sau probleme care ar putea să apară în aplicarea dispoziţiilor respective. Toţi aceşti termeni desemnează însă aceeaşi realitate: o neînţelegere, un dezacord, o opoziţie, un litigiu între două sau mai multe state cu privire la un drept, o pretenţie sau un interes.

În încercarea de a clarifica şi simplifica lucrurile, doctrina politică şi juridică internaţională apreciază că noţiunea de **diferend** are o accepţie generală, înglobând toţi ceilalţi termeni care rămân simple categorii de diferende; diferendele ar fi deci genul iar litigiul, conflictul, fricţiunea, situaţia, problema etc. ar fi speciile.

Trebuie să precizăm că nu orice dezacord asupra unui fapt sau unui drept, constituie un diferend. Existenţa acestuia este condiţionată de manifestarea activă a statelor în susţinerea pretenţiilor sau opiniilor divergente, ceea ce conduce la un moment de tulburare în relaţiile dintre ele. În fapt, este vorba de manifestarea celor două voinţe opuse în trei faze distincte: declaraţie a statului care exprimă pretenţia sau opinia, protestul altui stat la această declaraţie precum şi reacţia la protest a declaratorului, acest proces putând să se repete de nenumărate ori până la soluţionarea definitivă. Conform jurisprudenţei instanţelor internaţionale, diferendul se manifestă în momentul în care un guvern în cauză constată că atitudinea celeilalte părţi este contrară opiniei sale, contestaţia, care este elementul doveditor al diferendului, putându-se face asupra unei situaţii de fapt (politică, economică, socială, militară etc.) sau poate fi o contestaţie de ordin juridic. în practică, situaţiile "de fapt" se împletesc cu situaţiile "de drept" iar atunci când părţile se referă la o situaţie de fapt ele trebuie să invoce dreptul în susţinerea intereselor lor.

Clasificarea diferendelor internaţionale, potrivit naturii lor, în diferende *politice* şi diferende *juridice* a fost consacrată de art.38 din Convenţia de la Haga din 1907 privind rezolvarea paşnică a conflictelor internaţionale şi de art.36 din Carta ONU care impune Consiliului de Securitate ca în recomandările ce le va da să ţină seama de faptul că diferendele de ordin juridic trebuie supuse Curţii Internaţionale de Justiţie. Aceasta înseamnă că distincţia între diferendele juridice şi cele politice are consecinţe practice în alegerea mijloacelor de reglementare paşnică a diferendelor dar nu este de natură să delimiteze strict cele două categorii de diferende. Conform Statutului C.I.J., următoarele diferende au caracter juridic: a)interpretarea unui tratat; b)orice problemă de drept internaţional; c)existenţa unui fapt care, dacă ar fi stabilit, ar

constitui încălcarea unor obligaţii internaţionale; d)natura şi întinderea despăgubirilor cuvenite pentru încălcarea unei obligaţii internaţionale.

Afirmarea pe plan internaţional a dezideratului reglementării paşnice a diferendelor a fost un proces de durată.

Conferinţele de pace de la Haga din 1899 şi 1907, prin codificarea şi perfecţionarea regulilor de reglementare paşnică a diferendelor dintre state, vor duce la dezvoltarea principiului şi instituţiilor aflate încă într-o formă nematerializată pe deplin.

Începutul secolului XX va realiza transformarea acestei posibilităţi de folosire a mijloacelor paşnice în obligativitate generală şi exclusivă de utilizare numai a modalităţilor paşnice.

Abia după cel de-al doilea război mondial se precizează cu claritate principiul fundamental al dreptului internaţional de reglementare paşnică a diferendelor dintre state prin consacrarea în Carta ONU a obligaţiei membrilor de a soluţiona litigiile lor internaţionale prin mijloace paşnice astfel încât pacea, securitatea şi justiţia internaţională să nu fie primejduite (art.2 par.3); acelaşi document internaţional stabileşte în art.33 mijloacele de soluţionare paşnică şi anume: tratativele, negocierile, ancheta, medierea, concilierea, arbitrajul, justiţia, recurgerea la organisme sau acorduri regionale ori la alte mijloace paşnice stabilite de state la alegerea lor. Consacrarea acestui principiu în dreptul internaţional s-a realizat deci în momentul în care recurgerea la forţă şi la ameninţarea cu forţa au fost interzise;

În perioada postbelică principiul a fost reafirmat în numeroase instrumente internaţionale, în statutele unor organizaţii internaţionale sau în declaraţiile unor conferinţe internaţionale. Mai mult, aproape că nu există tratate bilaterale şi multilaterale care să nu conţină o clauză privind rezolvarea pe cale paşnică a diferendelor privind interpretarea şi aplicarea tratatelor respective. El a fost inclus, de asemenea, în Declaraţia din 1970 a Adunării Generale a ONU referitoare la principiile dreptului internaţional privind relaţiile prieteneşti şi cooperarea dintre state, în Declaraţia Actului Final de la Helsinki asupra principiilor care guvernează relaţiile dintre statele participante şi în Codul de Conduită al OSCE din 1995 privind aspectele politico-militare ale securităţii.

Modalitatea suplă si eficientă in rezolvarea problemelor ivite intre state se află in activitatea diplomatică, in diplomaţie, prin care se realizează politica externă a statelor. Trăsătura comuna a mijloacelor politico-diplomatice consta in faptul că, şi atunci când soluţia diferendului se realizează cu ajutorul unui terţ, ea este in ultima instanţă expresia acordului de voinţa al părţilor.

Practica internaţională în decursul istoriei ca şi instrumentele dreptului internaţional contemporan au delimitat următoarele mijloace paşnice de reglementare a diferendelor internaţionale: tratativele, negocierile anchetele, bunele oficii, medierea, concilierea, arbitrajul, justiţia internaţională şi soluţionarea prin intermediul organizaţiilor internaţionale.

Suntem în prezenţa unor *mijloace paşnice* cu *caracter jurisdicţional* de soluţionare a diferendelor când acestea sunt soluţionate prin hotărârea unui organ arbitrar sau judiciar căruia statele părţi îi supun litigiul obligându-se să accepte şi să

execute hotărârea ce se va da de organul respectiv arbitrajul internațional justiția internațională şi soluționarea prin intermediul organizațiilor internaționale.

Mijloacele diplomatice implică utilizarea unor proceduri care duc la acordul statelor părți la diferend fără intervenția unui organ jurisdicțional sau a unei organizații internaționale care să impună o anumită decizie, fiind vorba de: tratative, bune oficii, mediațiune, anchetă şi conciliere internațională.

În contextul actual, plin de frământări politice, economice, sociale şi financiare, inerent actorii scenei politice mondiale se confruntă cu cele mai variate situații. De cele mai multe ori pe fondul unor neînțelegeri, conflictele se acutizează fiind alimentate de lipsa de comunicare dintre părți. Doar comunicarea eficientă permite escaladarea conflictelor apărute pe scena internațională sau internă a unei țări şi de multe ori pentru a escalada blocajul este necesară intervenția unui terț fie acesta țară, organizație sau specialist în domeniu. Cu alte cuvinte transpunerea în practică a soluționării conflictului se poate realiza eficient prin intermediul *medierii.*

Formulă consacrată încă din antichitate ***mediațiunea*** este un mijloc diplomatic, spontan sau solicitat, care presupune intervenția în tratativele directe dintre două părți a unui stat (sau organizație) terț în scopul de a înlesni aplanarea conflictului. Convențiile de la Haga privind reglementarea paşnică a conflictelor internaționale arată că aceste mijloace au un caracter facultativ în sensul că statele părți la diferend nu sunt obligate să le accepte iar terții au dreptul dar nu şi obligația de a le oferi, soluțiile propuse având doar valoarea unui aviz, fără a fi obligatorii. Mediațiunea (sau medierea) are ca obiect examinarea în fond a unui diferend în vederea soluționării lui de către un mediator- stat, organizație internațională sau persoană oficială - care urmăreşte să ajute părțile să găsească o soluție echitabilă şi reciproc avantajoasă; şi ea are un triplu caracter facultativ (în privința mediatorului, a statelor părți la diferend şi în ce priveşte rezultatul care nu e obligatoriu) şi se desfăşoară după o procedură ce cuprinde reguli stabilite ad-hoc: mediatorul discută cu ambele părți prezente, conduce discuțiile sau poate discuta separat cu fiecare; propunerile se pot prezenta oral sau în scris şi se comunică simultan părților în cauză; medierea încetează când părțile se pun de acord în baza propunerilor sau în momentul când se constată că nu se poate ajunge la un rezultat. Comportarea mediatorului precum si a celui care oferă bunele oficii, trebuie sa se încadreze in principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan. Medierea si bunele oficii sunt activități diplomatice care impun calități deosebite de tact, prudența, discreție si perseverență.

Procedura desfăşurării mediațiunii nu este reglementată de dreptul internațional, ea fiind stabilita de părți împreuna cu mediatorul in ceea ce priveşte locul, termenele, desfăşurarea şedințelor, caracterul oral sau scris al dezbaterilor, tipul întâlnirilor (comune sau separate) etc.

După numărul de mediatori putem distinge între mediațiunea unitară şi cea colectivă iar după modul de inițiere, între medierea cerută şi cea oferită; există şi cazuri de mediațiune obligatorie, în special în baza unor tratate internaționale.

În documentele Conferinței la nivel înalt pentru securitate şi cooperare în Europa din 1975 ca şi în Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 1990 se afirmă că reglementarea paşnică a diferendelor este o componentă esențială a întregii capacități a OSCE de a supraveghea efectiv schimbarea şi de a contribui la menținerea păcii şi

securității internaționale. Iar Deciziile de la Helsinki din 1992 menționează hotărârea statelor de a continua elaborarea unui ansamblu cuprinzător de măsuri vizând lărgirea posibilităților de care dispune OSCE pentru a asista statele în rezolvarea paşnică a diferendelor lor.

În sprijinul ideii că medierea indiferent de nivelul ei de aplicare este o formă viabilă de soluționare a conflictelor vine şi reglementarea juridică privind utilizarea acesteia în cadrul conflictelor în materie civilă, comercială, de familie, în materie penală, precum şi în alte materii, în condițiile prevăzute de lege.

În cadrul celui de-al treilea Summit al Consiliului Europei (Varşovia, mai 2005), Şefii de State şi Guverne şi-au luat angajamentul «să facă uz din plin de potențialul normativ al Consiliului Europei »şi să promoveze «punerea în aplicare şi dezvoltare a instrumentelor juridice şi mecanismelor de cooperare juridică». În egală măsură ei au decis «să ajute statele-membre în efectuarea justiției cu echitate şi rapiditate şi să dezvolte măsurile alternative de reglementare a litigiilor».

În lumina acestor decizii, unul din obiectivele statutare ale (CEPEJ) **Comisiei Europene pentru Eficacitatea Justiției** constă în a permite o mai bună aplicare a instrumentelor juridice internaționale ale Consiliului Europei cu privire la eficacitatea şi echitatea justiției, înscriind o nouă acțiune în lista priorităților: facilitarea aplicării efective a instrumentelor şi normelor Consiliului Europei cu privire la modurile alternative de reglementare a litigiilor.

Statele părți şi părțile interesate în mediere sunt încurajate să ia toate măsurile vizând sensibilizarea cu privire la mediere a organizațiilor neguvernamentale şi a altor instanțe.

Țările Uniunii Europene, inclusiv România, au depus eforturi considerabile în implementarea practicii medierii. In Statele Unite conceptul a apărut in anii 60 si a devenit o etapa preliminara obligatorie procesului judiciar. Societatea romanească, coplesită de litigiile de pe rolul instanțelor, are nevoie de o asemenea modalitate de stingere a conflictelor. Primii mediatori români consideră ca medierea este mai eficienta, mai ieftina, financiar si emotional, si lipsita de riscuri. Practic, părțile implicate intr-un conflict ajung la o înțelegere cu ajutorul mediatorului, care ii ghideaza spre o soluție fără să le-o impună. Prin intermediul Legii 192/2006, renaşte in context european procedura medierii în România. Astfel conform art.1 din norma mai sus amintită medierea »reprezintă o modalitate facultativă de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate şi confidențialitate ».

Apreciez că această lege este doar un început urmând, ca o mare parte dintre legile româneşti să urmeze un proces de armonizare legislativă în acord cu normele comunitare şi internaționale. Printre actele vizate enumerăm limitativ: Codul de procedură penală – soluționarea laturei civile la infracțiunile minore, Codul de procedură civilă – introducerea unei limite valorice minime a pretențiilor cu care se pot investi instanțele de judecată, un cod de procedură in domeniul soluționării disputelor aferente conflictelor de muncă şi conflictelor de interese din domeniu, o reglementare legală de definire şi limitare a răspunderii în materia culpei medicale etc.

Sigur că, astăzi, în România, practica medierii este abia la început.

Medierea, nu poate fi privită altfel decât ca una dintre componentele soluționării alternative a disputelor şi, în consecință, profesia de mediator ca si profesia de arbitru, ca si cea de conciliator, ca si cea de negociator, constituie activități de specialitate ce pot avea cadru instituțional definit si care rămân deschise intr-o piată concurențială ca mijloace alternative de soluționare a diferitelor tipuri de conflicte aflate pe rolul instanțelor de judecată.

Ca la orice început şi in materia medierii, părerile sunt împărțite, astfel încât se găsesc voci care o susțin şi voci care o combat. De exemplu, există două curente de opinie în legătură cu arbitrajul :

- Curentul teoreticienilor – cei ce cunosc bine şi au studiat recent codurile de procedură si convențiile – care susține că arbitrajul scurtează soluționarea litigiilor ;

- Curentul practicienilor – cei ce au trecut prin multe arbitraje- care susține că arbitrajul lungeşte soluționarea litigiilor, întrucât după pronunțarea sentinței de către tribunalul arbitral, partea nemulțumită acționează pe calea acțiunii in anulare, prevăzută de dreptul comun si dupa soluționarea pe calea admiterii acestei acțiuni, urmează a se derula intreaga procedură pe dreptul comun.

În mod asemănător şi procedura concilierii, reglementată de Codul de Procedură Civilă, nu soluționează litigiul decât într-un procent foarte mic din cazuri, în timp ce pentru restul de acuze timpul de judecată se prelungeşte de fapt.

Spre deosebire de situațiile de mai sus, medierea vine să completeze paleta de servicii alternative cu avantaje majore pentru consumatorii de servicii juridice, în sensul că în mod real se realizează degrevarea instanțelor de judecată de cauze cu valori foarte mici, mai mici decât cheltuielile de judecată.

La Cluj au luat ființă două asociații al căror obiect de activitate este medierea: Centrul de Mediere Cluj şi Promedierea. Membrii Centrului de Mediere, în majoritatea lor avocați de profesie, au început deja colaborarea cu judecătorii, pentru a realiza mai repede un scop comun: transferul litigiilor care pot fi rezolvate de mediatori din sălile publice de judecată în camerele de consiliu confidențiale. Este vorba, deocamdată de domeniile civil şi comercial: conflicte familiale, cele de vecinătate, protecția consumatorului, litigii de natură economică. Datorită sistemului de mediere, care este deocamdată facultativ, judecătorii ar scăpa de o serie de dosare, iar oamenii ar beneficia de o rezolvare elegantă a problemelor. Cum activitatea este nouă nu doar pentru România, ci şi pentru Europa, apar multe probleme care trebuie rezolvate din mers. Cel mai dificil lucru este comunicarea. Mediatorii s-au constituit in asociații pofesionale şi a fost stabilit tabloul unic al profesioniştilor in mediere, dar este extrem de greu să ajungă la beneficiarii noului sistem: persoanele fizice sau juridice care intră într-un conflict. Dat fiind numărul mare de procese şi avantajele evidente ale medierii, judecătorii şi mediatorii clujeni se arată foarte optimişti cu privire la viitorul acestei profesii.

Este de necontestat, medierea a devenit o prezență în realitatea juridică românească. Medierea şi organizarea profesiei de mediator reprezintă un triumf al strategiei de reformă în justiție şi o valorificare în plan național a experienței internaționale în domeniul metodelor alternative de soluționare a conflictelor. Am putea spune chiar că legea medierii, care are în prim plan omul, cu demnitatea şi valorile lui, a mai lărgit un pic poarta dinspre noi către Europa culturală şi politică.

In ciuda dificultatilor, primul experiment din Romania, care a durat 3 ani, cel de la Craiova, a fost un succes.

Centrul de Mediere din Craiova funcționează pe lângă Judecătoria Craiova şi Tribunalul Dolj, şi a fost înființat ca centru pilot prin ordin al Ministrului Justiției, în cadrul unui proiect inițiat de Centrul Cultural al Ambasadei Statelor Unite ale Americii, Ministerul Justiției şi Baroul Dolj, în anul 2002.

Ideea de soluționare a unui litigiu sau a unui conflict nedevenit litigios pe cale amiabilă, cu ajutorul unui specialist, mediatorul, câştigă tot mai mult teren şi aderenți. Procedura medierii este preferată de părți, oameni şi instituții pe care complexitatea relațiilor sociale şi economice îi plasează la un moment dat în situații conflictuale diverse, specifice raporturilor de dreptul familiei, dreptul muncii, civil, comercial sau penal. Cu respectarea principiilor fundamentale ale procedurii de mediere, axate pe caracterul voluntar şi pe conceptele de neutralitate, imparțialitate şi confidențialitate, prin mediere au fost soluționate numeroase tipuri de conflicte

Experiența ne demonstrează că părțile aflate în conflict se îndreaptă cu încredere spre procedura soluționării amiabile a acestuia, conştientizând beneficiile conferite prin economia de timp, de stres emoțional, de cheltuieli chiar, spre deosebire de procedura judiciară clasică, bucurându-se atunci când, cu asistența specialistului ajung la decizii consensuale convenabile, la soluții proprii acceptate de fiecare parte disputată. Mecanisme ca suplețea si flexibilitatea, autonomia părților şi lipsa oricărei constrângeri, funcționează şi sunt asigurate în mediere

Cunoaşterea avantajelor soluționării conflictelor prin mediere trebuie să constituie una dintre preocupările profesioniştilor de a desfăşura permanent programe de diseminare a informației la nivel local şi național. Alături de aceste programe, practicarea profesiei cu demnitate, desfăşurarea de programe de formare profesionale şi manifestarea permanentă a interesului mediatorilor pentru îmbunătățirea nivelului propriu de cunoştințe, pot conferi prestigiu profesiei şi pot determina câştigarea încrederii societății civile în instituția medierii. În armonie deplină cu reglementările şi experiența internațională în domeniul medierii, Centrul de Mediere din Craiova a început în anul 2005 un program național de formare a mediatorilor cu sprijinul Centrului Cultural al Ambasadei SUA, Ministerului Justiției şi al barourilor din România, fiind instruiți în tehnicile şi spiritul medierii avocați din cele 40 de județe ale țării şi municipiul Bucureşti. În urma cursurilor de la Craiova, au fost înființate centre de mediere în fiecare județ, centre care s-au constituit ulterior în Uniunea Centrelor de Mediere din România ale cărei principale obiective sunt popularizarea, studiul, promovarea şi practica medierii în România. Astfel țara noastră se poate mândri cu faptul că deține prima organizație acreditată la nivel internațional a mediatorilor din S-E Europei şi anume Uniunea Centrelor de Mediere (UCMR) din România.

Încercând să facem o paralelă între medierea internațională şi cea reglementată prin L.192/2006 observăm că cele două mijloace de soluționare paşnică a conflictelor prezintă o serie de similitudini dar şi deosebiri.

Fie că vorbim de procedura medierii la nivel internațional fie că vorbim de procedura medierii din legislația internă, ambele se bazează pe principiul intervenției neutre şi imparțiale în gestionarea conflictului, ambele presupun soluționarea acestuia

prin mijloace paşnice respectiv amiabile, în ambele situaţii alegerea formei de soluţionare este lăsată la latitudinea părţilor, nesoluţionarea pe această cale a diferendului nu duce la pierderea dreptului la acţiune în sens subiectiv, părţile având posibilitatea de a apela la alte forţe sau mijloace de constrângere. În derularea procedurii este implicat un mediator care în exercitarea atribuţiilor sale nu are putere de decizie în privinţa conţinutului înţelegerii la care vor ajunge părţile, dar le poate îndruma să verifice legalitatea acesteia, rolul mediatorului fiind în principal acela de aplanare a conflictului prin deblocarea căilor de comunicare dintre părţi.

Utilizarea medierii ca mijloc paşnic de soluţionare a diferendelor internaţionale precum şi a procedurii de mediere reglementată de dreptul intern are o importanţă deosebită în menţinerea păcii şi securităţii internaţionale şi naţionale deoarece prin intermediul lor se facilitează stabilirea cauzelor diferendului, se dezvoltă un climat de natură a promova încrederea părţilor aflate în dispută şi, nu în ultimul rând, interesele şi drepturile legitime ale părţilor se cunosc mai bine, ceea ce creează premise pentru examinarea lor mai aprofundată şi pentru a fi luate în considerare în conceperea şi promovarea soluţiei. În orice convenţie, acord, tratat, ce priveşte drepturi asupra cărora părţile pot dispune, acestea pot introduce o clauză de mediere, a cărei validitate este independentă de validitatea contractului, acordului din care face parte. Cele două proceduri reprezintă activităţi de interes public, fiind reglementate de acte normative ce-şi găsesc corespondentul la nivel naţional şi internaţional. medierii impunându-se ca obligaţie de diligenţă, obligaţie morală dacă nu legală în soluţionarea conflictului, procedura medierii derulându-se după scenarii stabilite ad-hoc de către mediator şi părţi.

În cadrul medierii internaţionale părţile diferendului sunt reprezentate de actorii statali, statul şi o organizaţie internaţională, două organizaţii, mediatorul în acest caz fiind o ţară, organizaţie cu valenţe internaţionale sau o persoană oficială anume desemnată. În cazul medierii interne părţile la diferend sunt reprezentate de persoane fizice sau juridice, medierea fiind desfăşurată în mod egal pentru toate persoanele, fără deosebire de rasă, culoare, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau origine socială de către o persoană autorizată ca mediator în condiţiile legii.

Soluţionarea litigiilor prin mediere aduce în mod clar beneficii pe multe planuri. Contribuie, înainte de orice argument, la îmbunătăţirea actului de justiţie – instanţele se degrevează de cauze, mutând centrul de greutate de pe criteriul cantitativ al cauzelor pe rol ce trebuie soluţionate cu celeritate, pe criteriul calitativ al soluţiilor adoptate, justiţiabilii au alternativă la sistemul juridic iar apărătorii lor îi asistă sau reprezintă în procedura medierii.

Conceptul de mediere şi ideea de soluţionare amiabilă a conflictelor se găsesc în strânsă legătură cu identitatea culturală a unui popor, iar implementarea lor a implicat un proces de lungă durată chiar şi în ţările cu tradiţie în domeniul medierii.

Statele membre ar trebui să recunoască importanţa stabilirii criteriilor comune pentru acreditarea agenţilor de mediere şi/sau a instituţiilor ce oferă servicii de mediere şi/sau care formează agenţii de mediere. Ţinând cont de mobilitatea crescândă în cadrul Europei, ar trebui luate măsuri necesare pentru instituirea unor criterii comune internaţionale pentru acreditare, de exemplu un brevet de mediator

european. Consiliul Europei în cooperare cu Uniunea Europeană vor putea contribui la aceasta.

Activitatea Consiliului Europei îşi găseşte expresia în numeroase convenţii şi acorduri internaţionale încheiate sub egida sa fiind orientată cu precădere spre dezvoltarea tuturor formelor de cooperare internaţională în domenii precum : cultură, economie, probleme sociale şi juridice. Printre aceste convenţii numărându-se „Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale”(1950), „Convenţia europeană pentru reglementarea paşnică a diferendelor”(1957),”Carta socială”.

Statele membre ar trebui să ia măsuri pentru a garanta, în cadrul lor, uniformizarea conceptelor, câmpul de aplicare şi garanţiile principiilor fundamentale ale medierii, precum confidenţialitatea, prin adoptarea măsurilor legislative şi/sau elaborarea codurilor de conduită pentru mediatori.

În vederea dezvoltării unei disponibilităţi egale a serviciilor de mediere, ar trebui de luat măsuri pentru promovarea şi organizarea unor sisteme eficace de mediere într-un spaţiu geografic cât mai vast posibil. Totodată statele membre ar trebui să recunoască şi să promoveze dispozitivele de mediere existente şi cele noi create contribuind la aceasta prin susţinere financiară sau de altă natură. Odată ce astfel de programe de mediere sunt puse în aplicare cu succes, statele membre sunt încurajate să lărgească disponibilitatea lor prin intermediul informării, instruirii şi supravegherii.

Având în vedere faptul că Codul european de conduită a mediatorilor pentru medierea în materie civilă şi comercială începe să obţină o recunoaştere generală a părţilor implicate în mediere pe tot teritoriul Europei, se recomandă ca statele membre să asigure promovarea acestui Cod drept normă minimă în materia medierii civile şi familiale ţinând cont de particularităţile medierii în materie familială.

Dacă mediatorii nu respectă un cod de conduită, statele membre şi părţile implicate în mediere ar trebui să poată depune plângere şi să dispună de proceduri disciplinare.

Cu privire la medierea familială, se pare că foarte puţine state membre au pus în aplicare mecanisme care să permită recurgerea la mediere în cadrul cauzelor ce comportă un element de extraneitate. Prin urmare se recomandă statelor membre care au progrese în acest domeniu să faciliteze schimbul de informaţii cu alte state membre.

Ţinând cont de costul înalt al medierii internaţionale, statele ar trebui să încurajeze recurgerea la noile tehnologii care substitue întâlnirile faţă în faţă, aşa ca conferinţele video, reuniunile telefonice şi metodele de reglementare a conflictelor on line (utilizând Internetul).

Starea normală a raporturilor dintre actorii scenei mondiale ar trebui să fie aceea de pace şi cooperare prietenească chiar în condiţiile competiţiei dintre state. Că diferendele internaţionale sunt un fenomen obiectiv al realităţii mondiale, că o dată cu dezvoltarea multilaterală a raporturilor amicale dintre state e necesară dezvoltarea şi perfecţionarea procedurilor de reglementare paşnică a diferendelor, ceea ce constituie o cerinţă fundamentală a menţinerii păcii şi Securităţii internaţionale, a statornicirii unor raporturi normale, de convieţuire şi conlucrare între state, că nici măcar

utilizarea mijloacelor de constrângere fără folosirea forței armate n-ar trebui să conducă la deteriorarea raporturilor internaționale şi la confruntare deschisă, că uzul de forță în relațiile mondiale trebuie exercitat cu mari rezerve, cu conştientizarea multiplelor dezavantaje pe care le presupune chiar şi în cazul în care e vorba nu de forță armată ci de represalii, embargou, boicot, blocadă trebuie recunoscut în totalitate. Evident însă că trăim într-o lume imperfectă iar anumite amenințări şi riscuri la adresa securității componentelor comunității internaționale conduc inevitabil la crize şi la recurgerea la război ca formă de confruntare specifică relațiilor internaționale.

În concluzie conflictul este o industrie în creştere. Nu putem trăi în conflict, aşa cum nu putem trăi în afara lui, ignorând-ul. Pe măsură ce lumea noastră devine mai independentă, oamenii „se lovesc" unii de alții din ce în ce mai des. Există totuşi speranță acum. Lucrând cu mii de oameni şi participând la tot felul de conversații dificile, am găsit calea de a face aceste conversații mai puțin stresante şi mai mult productive. O cale de a gestiona constructiv conflictul, de a administra creativ probleme dure este şi aceea de a trata oamenii, etniile, popoarele, națiunile cu răbdare, decență şi integritate. Această cale este *medierea*. Tehnică şi artă, principii şi stare de spirit deopotrivă.

Bibliografie

[1] ***Legea 192/2006 privind medierea şi organizarea profesiei de mediator.

[2] ***Legea nr.134-XVI din 14.06.2007 cu privire la mediere în Republica Moldova.

[3] ***Directiva 2008/52/CE a Parlamentului European şi a Consiliului European din 21/05/2008 privind aspecte ale medierii în materie civilă şi comercială.

[4] ***Hotărârea nr.963/2008 privind modificarea standardelor de formare a mediatorului, aprobat prin Hotărârea Consiliului de mediere nr.12/2007.

[5] ***Dicționar de drept internațional public.

[6] CLOŞCA I., Despre diferendele internaționale si căile soluționării lor, Editura ştiințifică, Bucureşti, 1973, pp. 11-36.

[7] DRAGOMAN Ion, MILITARU Claudia, PANDURU Cerasela, *Relații Internaționale Actuale* - Editura Integraf 2004, p.176-205.

[8] GEAMĂNU Grigore, *Drept internațional public*, Editura didactică şi pedagogică Bucureşti, p. 389.

[9] GEAMĂNU Grigore, *Drept internațional penal şi infracțiunile internaționale*, Editura academiei, Bucureşti,1977, p. 84.

[10] NICIU Marțian I., CHIVU Gabriela, Organizații Internaționale Guvernamentale, Editura Argonaut1998, pp. 111-146.

[11] SCAUNAS S., Drept internațional public, Editura All Beck, Bucureşti, 2005, p. 221.

[12] SELEJAN-GUTAN Bianca, Drept internațional public, Editura Universității "Lucian Blaga" Sibiu, 2003, p. 210.

TENDINȚE NOI ÎN EVOLUȚIA TEORIEI ŞI PRACTICII RĂZBOIULUI

Cezar COBUZ*

The tendencies in society's evolution will defy the future war on two aspects: globalization and fragmentation, in an advanced informational and technological context. New risk factors will escalade, envisaging the war transfer from virtual state into the real one. In the future, the war will be used, under different flexible forms, as a method for solving complicate strategic aspects, being economical and informational motivated. The physiognomy of future military operations will defy the armed combat as preventive factor of asymmetric hazards. The battle will be extended to a global level, by strategic initiatives of coalitions, as appropriate reaction to complex hazards. The multinational headquarters will manage task reaction forces, while, the member countries will modify their doctrine to the coalition's goals for conflicts' extinction and terrorism's discourage.

***Key words**: new trends*

Războiul clasic se revigorează. El a cunoscut şi cunoaşte forme diferite, de la cele de joasă intensitate, la cele de intensitate medie sau înaltă, având implicații zonale şi chiar internaționale.

În general, părțile aflate în conflict, eludează legislația internațională în domeniu şi se bazează pe impactul strategic al faptului împlinit sau pe un arbitrariu favorabil.

Războaiele de joasă intensitate, de intensitate medie sau de mare intensitate sunt privite astfel în raport cu problemele pe care le ridică marilor puteri şi comunității internaționale.

Este de dorit ca orice conflict – inclusiv războiul – să fie menținut la o intensitate joasă, astfel încât să se poată interveni fie pentru oprirea lui, fie pentru generarea unor structuri care să poată gestiona o astfel de situație conflictuală, mai ales când ea se profilează pe termen lung.

Tendința care se manifestă în mod pregnant la nivelul marilor puteri, al Uniunii Europene şi al Alianței Nord-Atlantice este ca, indiferent de forma şi configurația sa, războiul să fie pus sub control în cel mai scurt timp.

Multe dintre acțiunile de luptă permise şi frecvente în cel de al doilea război mondial sunt considerate acum ilegale fiind condamnate de comunitatea internațională. Chiar dacă există exemple ale încălcării prevederilor unor acorduri internaționale privind folosirea anumitor arme, acestea nu constituie decât excepții, procesul controlului acțiunilor de luptă şi mijloacelor folosite fiind tot mai necesar.

Războiul, ca fenomen politic, economic şi social, devine astfel din ce în ce mai mult, pus sub controlul comunității umane, al centrelor de putere, al organizațiilor şi organismelor internaționale, al mediei şi organismelor neguvernamentale. În afara războiului, există însă o mulțime de alte acțiuni violente armate, care se intensifică şi

* **Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 198 Logistic – Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt"**

se diversifică pe măsură ce decalajele economice se adâncesc iar poziţiile extremiste şi fundamentaliste se radicalizează.

În concepţia specialiştilor militari, acţiunile de luptă, violente, nespecifice războiului vor evolua, probabil, pe mai multe paliere, dintre care cele mai importante ar putea fi următoarele:

- revolte violente care folosesc armament de foc, arme albe, mijloace improvizate;
- recrudescenţa crizelor de tot felul care ajung rapid în etapa de conflict armat;
- diferende religioase produse în general de intoleranţa şi agresivitatea entităţilor fundamentaliste;
- radicalizarea diferendelor etnice în zonele de falie;
- dezvoltarea unor noi tipuri de acţiuni violente în spaţiul crimei organizate, traficanţilor şi economiei subterane;- apariţia unor noi tipuri de violenţă cu mijloace ale biologiei şi geneticii.

Pe măsură ce procesul de reconstituire a centrelor de putere se va accentua iar reacţiile la globalizare se vor amplifica, acţiunile de tip terorist vor profita de aceste falii şi se vor diversifica. Acţiunile teroriste vor continua să fie surprinzătoare, diversificate, extrem de violente şi inteligent concepute.Mijloacele folosite vor fi şi ele dintre ce în ce mai perfecţionate, pe măsură ce teroriştii pot avea acces la tehnologia modernă, la cea a armelor de distrugere în masă şi la cea informaţională. Însă atacurile preferate vor rămâne tot cele cu bombă, cu explozivi performanţi, cu arme de foc şi probabil, cu mijloace chimice şi radiologice.Războiul împotriva terorismului va continua să se desfăşoare pe multiple planuri, de la cel informaţional la cel al luptei armate.

Lupta armată împotriva terorismului va fi precedată, însoţită, susţinută şi urmată de acţiuni în plan informaţional, politic, diplomatic, economico-financiar şi social. Acţiunile propriu-zise vor avea ca obiectiv, pe de o parte, protecţia omului şi a drepturilor acestuia la nivel individual, protecţia mediului, a societăţii, instituţiilor, infrastructurilor, a statelor şi alianţelor, organizaţiilor şi organismelor internaţionale, împotriva atacurilor teroriste şi pe de altă parte, prevenirea acestor atacuri, combaterea prin toate mijloacele a fenomenului terorist, distrugerea grupurilor, organizaţiilor şi reţelelor teroriste, concomitent cu eradicarea (soluţionarea) cauzelor generatoare de terorism. În timp ce sistemele de informaţii, serviciile şi forţele speciale vor căuta să identifice şi să descopere centrele vitale, nodurile de reţea, bazele reţelelor şi organizaţiilor teroriste (liderii acestora), depozitele de armament şi elementele de infrastructură, coaliţia antiteroristă va lovi imediat aceste elemente, pe măsura descoperirii lor, cu aviaţia strategică ori cu sistemele de arme, folosind avantajele incontestabile ale Războiului bazat pe Reţea împotriva unui inamic difuz, care acţionează prin surprindere, prin mijloace şi proceduri asimetrice. Acţiunile de luptă împotriva terorismului vor fi din ce în ce mai mult punctiforme, flexibile şi permanent adaptabile situaţiei.

Apare în acest fel necesitatea generării unor forţe astfel pregătite şi dotate pentru a fi în măsură să răspundă eficient şi oportun acestor provocări.

Există o tendinţă de globalizare a strategiei, şi nu doar în sensul că strategia este bună la toate. Dacă politica se globalizează, şi strategia o urmează, ba chiar i-o ia

înainte, ca expertiză, anticipând dinamica forţelor şi mijloacelor (politice, economice, culturale, informaţionale şi militare) care se confruntă, tipurile importante de operaţii şi de acţiuni, caracteristicile mediului strategic de securitate, noua configuraţie a războiului viitorului.

În concepţia specialiştilor militari, atâta vreme cât există politică, există şi strategie, întrucât strategia este tocmai instrumentul de materializare a politicii. În acest sens, strategia – îndeosebi strategia operaţională - se particularizează, este, devine naţională. În general, conceptele cu care se operează în domeniul strategiei – înţeleasă ca modalitate de punere în operă a deciziei politice – nu s-au schimbat. Desigur, conţinutul lor s-a îmbogăţit şi se îmbogăţeşte mereu, dar nu în afara sistemului care le generează. Într-un stat democrat, puterile se separă şi se intercondiţionează. În ceea ce priveşte însă securitatea naţională[2], există o concepţie unitară şi o strategie unitară, de sinteză. Unii numesc aceasta marea strategie, definind-o ca modalitate de înfăptuire a politicii generale a ţării, alţii îi zic strategie naţională, strategie a guvernului sau strategie de securitate. Desigur, între aceste concepte există diferenţe, însă, pentru tema de faţă, ele nu sunt importante. Aşadar, în această viziune, marea strategie ţine de conducerea politică, este o strategie politică generală pe care se construiesc, dinamic, strategiile economice, culturale, informaţionale şi militare. Tot în cadrul acestei strategii generale intră şi strategiile politice, strategiile diplomatice, strategiile de dezvoltare, strategiile educaţionale etc. Acesta este, desigur, un model teoretic simplificat, valabil oricând şi oriunde. Orice stat de pe lumea aceasta are o politică generală şi o strategie de punere a ei în aplicare.

Pentru a le face faţă, statele creează, ca întotdeauna în istorie, alianţe sau se coalizează. Trec astfel în prim plan politicile de alianţă (sau, la momentul respectiv, cele de coaliţie) şi, în consecinţă, strategiile de alianţă sau de coaliţie. Războiul din generaţia a patra sau cel de al patrulea război mondial

Fără a exclude experienţa mileniilor de războaie şi confruntări militare (care se constituie, totdeauna şi pentru totdeauna, într-un patrimoniu valoros al gândirii şi practicii militare, dincolo de care nu pot exista nici strategie, nici tactică), trebuie totuşi afirmat că războiul şi conflictul prezentului şi viitorului au caracteristici noi, atât în ceea ce priveşte universul conceptual, cât şi în ceea ce priveşte dinamismul şi dimensiunea practică.

Acţiunea militară se integrează în noul concept şi aduce, la rândul ei, elemente noi. Aşa cum se afirma mai sus (şi cum se va demonstra şi în continuare), ea devine deosebit de flexibilă, adaptabilă la împrejurări, la acţiunea şi reacţia inamicului, dependentă de variaţia condiţiilor iniţiale, variabilă şi diferită ca amploare şi intensitate, în funcţie de tipul de beligeranţă, de nivelul tehnologic al războiului şi de modul de angajare.

[2] Securitate economică, securitate culturală, securitate informaţională, securitate socială, securitate militară etc.

Începând cu anul 1989, în Statele Unite, a fost lansat, sub autoritatea lui W.S. Lind, conceptul de „război al generației a patra“ (Fourth Generation Warfare, prescurtat 4GW)[3].

Războaiele din prima generație se bazau pe mase umane, pe forțe numeroase dispuse în linii de luptă şi coloane. Era epoca muschetelor. Această generație de războaie a atins apogeul în prima mare confruntare mondială din 1914-1916.

Războaiele din generația a doua, care corespund cu epoca industrială, se bazau pe puterea de foc. În această epocă, se dezvoltă blindatele şi avioanele. Este adevărat, blindatele şi avioanele apăruseră încă din primul război mondial, dar abia în cel de al doilea ele îşi dovedesc eficiența, readucând în teatru acțiunile rapide[4] şi impunând războiul de mişcare.

Războaiele din generația a treia, continuând filosofia războiului-fulger (blitzkrieg) din cea de a doua conflagrație mondială, au pus în operă principiul manevrei, dat de puterea tehnologică şi de viteză.

Războaiele din cea de a patra generație corespund epocii informației, inclusiv noii revoluții în domeniu militar. Acestea sunt războaie extinse, care cuprind, practic, toate domeniile: politic, economic, social, cultural şi militar.

Războaiele din generația a patra sunt războaie disimetrice şi asimetrice. De o parte, se află puterile high tech, de cealaltă parte, entitățile antinomice care, pe de o parte, vizează accesul la tehnologiile înalte şi, pe de altă parte, păstrează atitudini conservatoare sau retrograde.

Tehnologia înaltă şi tehnologia informației permit şi cultivă conceptul Război bazat pe Rețea, care presupune informație în timp real, arme „inteligente“, rețele numerice reale şi virtuale. De cealaltă parte, se află, de regulă, actori transnaționali, grupări teroriste, religioase, etnice sau de interese, care folosesc orice mijloc pentru a-şi atinge obiectivele, începând cu armele albe şi continuând cu armamentul cel mai perfecționat, inclusiv cu mijloace nucleare, chimice, biologice şi radiologice, în măsura în care au acces la ele sau şi le pot procura prin terorism, trafic, corupție etc.

Atacurile din 11 septembrie 2001, ca şi răspunsul prompt, înalt tehnologizat şi extrem de precis, al americanilor constituie un exemplu de ceea ce înseamnă un război de generația a patra. Aici se naşte conceptul de asimetrie. Fiecare dintre adversari caută să evite spațiul de luptă în care celălalt este imbatabil şi preferă să-i distrugă, prin mijloacele pe care le are la îndemână sau pe care şi le poate procura, sistemul. Acțiunile care se folosesc în acest tip de război sunt mai degrabă acțiuni adecvate, decât rapide.

Unii numesc acest tip de conflict „cel de al patrulea război mondial“. Eliot Cohen propune ca respectivul concept să fie înlocuit cu unul nou, specific acestui început de mileniu: războiul împotriva terorismului, pe care alți teoreticieni l-au popularizat şi l-au susținut prin numeroase studii. James Woolsey, fost director al CIA, afirma, într-un articol reluat de ziarul Le monde, în 2002, că Războiul Rece a fost cel de al treilea război mondial, iar războiul împotriva teroriştilor, dictatorilor şi

[3] www.infoguerre.com, 13-01-2004, François-Bernard Huyghe, *Quatrième guerre mondiale ou guerre de quatrième génération.*

[4] Războiul-fulger.

autocraţilor se constituie în cel de al patrulea război mondial, pe care America îl va câştiga. Acest concept, susţin creatorii lui, a trezit Statele Unite, care şi-au reluat în serios rolul şi responsabilitatea de apărător al democraţiei. Conceptul de „război de generaţia a patra“ îl folosesc însă şi teroriştii. Ben Laden a afirmat că „evreii şi cruciaţii“ au declanşat cel de al patrulea război mondial, care este un război împotriva lui Dumnezeu.

În februarie 2002, Middle East Media Research Institute (un think tank foarte militant, apropiat Partidului Likud din Israel) anunţa că ar fi primit un text al lui Abu Ubeid al-Qurashi, probabil un pseudonim al unui şef din reţelele Al Quaeda, care se referea în mod explicit la doctrina războiului din generaţia a patra. Acest război se duce, potrivit afirmaţiilor liderului terorist, „împotriva unei apărări americane ale cărei principii sunt moştenite din vremea Războiului Rece: avertisment prealabil, lovituri preventive şi descurajare.“[5] Războiul din generaţia a patra nu este însă unic. Paralel cu el, se desfăşoară o mulţime de alte confruntări care, practic, îmbracă toată scala de războaie, de la cele ale antichităţii la cele ale viitorului. Evident, acţiunile şi reacţiile vor fi condiţionate de tipul războiului, de capacitatea şi calitatea forţelor angajate, de obiectivele urmărite, de caracteristicile doctrinelor de întrebuinţare a forţelor şi de situaţia concretă.

Studiul razboiului a preocupat, intereseaza si va fi in centrul atentiei multa vreme. De fapt, este vorba despre evolutia sa, despre limitele sale in atingerea obiectivelor politice si tot mai mult despre noul tip de razboi care va caracteriza sec. XXI.

Este de remarcat ca in evolutie – dupa unii specialisti pe baza unei implacabile dialectici –, razboiul a dobândit un inalt grad de prolificitate exprimat in cantitatea si calitatea fortelor si mijloacelor, in amploarea desfasurarii actiunilor principale si mai ales in perfectionarea formelor si procedeelor de angajare a confruntarii violente.

Pentru sporirea eficientei razboiului in atingerea obiectivelor politice, in ultimele doua secole ale mileniului doi s-au produs mutatiile cele mai importante. Au frapat, de fiecare data, in continutul si fizionomia razboiului, cele privind tipologia, structura si diversitatea actiunilor strategice si nu in ultimul rând intensitatea si densitatea lor actionala. Asteptarile nu au fost pe masura eforturilor multiple intreprinse, deoarece nu s-a „lucrat" pe esenta razboiului, devenit intre timp modern si anume amplificarea violentei si cresterea gradului de distructivitate.

Acum, când se tranziteaza de la o veche la o noua ordine mondiala, razboiul a capatat o universalitate, este pretutindeni si se prezinta ca o anatema fatala.

Noul tip de razboi presupune rezolvari in cadrul esentei sale si trebuie sa vizeze cauzele acestuia, conditiile de declansare, formele si procedeele de ducere, fazele pre/postconflictuale etc.

Putem aprecia ca evolutia razboiului catre atingerea limitelor este mai aproape de geopolitica, iar o noua cultura a razboiului tine de integrare, ca modalitate de realizare a noii ordini mondiale.

[5] www.infoguerre.com, 13-01-2004, François-Bernard Huyghe, *Quatrième guerre mondiale ou guerre de quatrième génération.*

Războiul este purtat pentru formarea statului-națiune. Apoi devine interstatal pentru crearea imperiului. Multitudinea cazurilor cunoscute din istoria universală scot în evidență o acerbă confruntare intre hegemonismul imperial şi stabilitatea națională, ceea ce a făcut posibilă apariția/dispariția unor state ori variante de state.

Secolul XX a fost perioada de timp când sub controlul geopoliticii imperiile se războiesc pentru sfere de influență şi control spațial cât mai extinse ori pentru coagularea unor modele de dezvoltare universală. Războaiele de coaliție au fost mondiale, dar spațiul lor de desfăşurare l-a constituit continentul european. Primul război mondial s-a incheiat cu o anumită structură şi funcționalitate geopolitică a ordinii mondiale, desigur privită numai ca o etapa în finalizarea acesteia. Al doilea război mondial, cu finalitatea bine cunoscută, a permis experimentul blocurilor militare, cu o conducere trans/supranațională, care desigur nu va scăpa lumea de flagelul războiului.

Intrebuințarea armei nucleare, in finalul celei mai mari conflagrații a secolului XX, în conditii geopolitice şi geostrategice superflu, a atras atenția „actorilor" postbelici asupra înaltelor tehnologii ce se pot folosi în războiul viitor. Geopolitic, s-a comis o dublă greşeală. Pe de o parte politica a fost impinsa catre irationalitate, iar pe de alta parte ea a fost deturnata de la refacerea postbelica spre cursa inarmarilor extrem de costisitoare.

Dominanta, pentru secolul de puțină vreme incheiat, a fost dinamica deosebita a geopoliticii si geostrategiei, cu determinari majore asupra tipologiei, continutului si fizionomiei razboiului modern.

Bunăoară, s-a trecut de la multipolarism la bipolalarism şi este evident că lucrurile nu s-au oprit aici.

„Contributia" europeana la perfectionarea razboiului, in esenta sa bazata pe violenta si distructivitate, a fost foarte mare si cu urmari catastrofale in toate planurile vietii sociale si economice. Tandemul geopolitica – razboi in evolutia sa a facut posibila caracterizarea modelului de dezvoltare europeana de pâna la mijlocul secolului trecut ca civilizatie a violentei. Un motiv in plus l-au constituit si preocuparile geopoliticii de organizare/reorganizare a lumii prin razboi in diferite planuri: politico-administrativ, economic, juridic, cultural, militar etc.

Modelul organizarii lumii postbelice a atras atentia geopoliticii asupra remodelarii continutului si fizionomiei razboiului modern. Asa a aparut „razboiul rece" cu câteva caracteristici:

esenta confruntarilor este de natura ideologica;

un anumit control al pragului de violenta armata;

cresterea amplorii confruntarilor nonmilitare ;

evitarea lovirii sanctuarelor strategice europene si euroatlantice;

acceptarea tacita a violentei armate numai in afara arealelor blocurilor militare, aflate fiecare intr-o expansiune transcontinentala;

exportul de revolutie sau al modelelor de democratie autentica.

In ultimele decenii ale secolului trecut geopolitica a gestionat un paradox: pe de o parte un „razboi rece" in spatiul euroatlantic si o „pace fierbinte" pe restul mapamondului .

În această perioadă, forțarea de către geopolitică a exporturilor ideologice de revoluții şi democrații a condus la reacții naționaliste şi internaționaliste din partea unor state a căror tradiții politice, economice, culturale, religioase etc., au fost brutal încălcate. Aceasta poate fi considerată una dintre cauzele manifestării terorismului privat, statal şi internațional cu profunde conotații politice, economice, confesionale, etnice ş.a., prin utilizarea mijloacelor violente de atac sau ripostă.

Dezvoltarea deosebită, îndeosebi postbelică, a permis realizarea modelelor, mai mult sau mai puțin tradiționale/istorice, de civilizație, fiecare cu propria geopolitică şi geostrategie. În dinamică, acestea inevitabil generează confruntări periferice la contactul lor direct. Forma de manifestare o constituia războaiele locale, având drept scopuri smulgerea/păstrarea în arealul de civilizație a unor state, dezmembrarea altora, confederalizarea unor spații etc. Şi uite asa, războiul s-a întors în Europa, îndeosebi în partea ei de sud-est, unde convențional există contactul direct a câtorva civilizații. Spațiul respectiv, desigur în curs de extindere, este cel mai propice pentru manifestarea geopoliticului sub forma geostrategiilor de origine, natură şi amploare diferite.

Începutul mileniului al treilea aduce în fața statelor, națiunilor, comunităților şi etniilor o perioadă de tranziție. Este vorba despre trecerea de la geopolitica (imperială, supra/intrastatală, naționalistă, fundamentalistă, religioasă etc.) spre globalizare prin integrare planetara.

Contextul noii ordini mondiale se caracterizează în principal prin opoziția până la beligeranța dintre modelul național de integrare, bazat pe statul centralizat şi promotorii globalizării, desigur cu prozeliții lor, în urma căreia rezultă de fiecare dată structuri statale şi naționale fărâmițate şi slăbite, care nu au dezvoltare, securitate şi apărare națională. De fapt, în doctrina transnaționalismului şi mondialismului se arată printre altele că „statele naționale devin prea mari pentru micile probleme şi prea mici pentru cele mari". Şi, în continuare, se deduce că epoca tranziției implică cu obligativitate trecerea de la statul – națiune la structuri statale descentralizate (minimale) bazate pe o „societate deschisă".

Dacă vechea ordine s-a realizat prin beligeranța armată diversă, credem şi sperăm ca noua ordine să fie cu preponderență un produs al păcii. Această situație paradoxală schimbă total rațiunea războiului, acesta devenind un instrument principal pentru menținerea păcii.

Acest nou tip de război – războiul viitorului – se va prezenta cu patru mari caracteristici:

- devine singurul război justificat şi acceptat, ceea ce va face ca celelalte din „panoplia zeului Marte" să devină ilegitime, deoarece alterează pacea;
- va avea un caracter privat, întrucât vor fi puțini „actori mondiali" în măsură să-l desfăşoare;
- bazată pe o desăvârşită „arta strategică", victoria va fi obținută prin înfrângerea adversarului fără luptă (câtă similitudine cu Sun Tzi);
- se evidențiază un singur beligerant, părții adverse ne mai acordându-se posibilitatea de a lupta inclusiv armat pentru propriile interese.

In războiul viitorului se pare că: victoria devine predestinată, relația dominație-supunere se globalizează, cearta cu războiul intră în dreptul internațional, folosirea acestui instrument revine unui club privilegiat.

Aşadar, războiul viitorului se va cantona în continuare în sfera politico-economică, dar ca scop general va viza proiecte mondiale. Printre acestea cu siguranță putem include gestionarea privată a materiilor prime strategice (hidrocarburi şi minereuri), accesul restrictiv asupra high-tech, controlul politico-militar asupra unor „zone fierbinți", accesul condiționat la sursele de apă, ameliorarea raporturilor demografice şi protecția mediului.

Dar, ca şi în vechea ordine sunt de aşteptat şi reacții adverse față de integrarea forțată şi globalizarea prin sărăcire. Una dintre acestea poate fi proliferarea terorismului în toate planurile (politic, economic, militar, cultural etc.), a căror acțiuni violente/armate aduc o substanță nouă şi foarte nocivă în conținutul războiului. Drept consecință, războiul viitorului va include între obiectivele sale politico-militare şi eradicarea acestui flagel, cu asentimentul opiniei publice mondiale şi prin folosirea celor mai perfecționate mijloace de război, generând astfel o confruntare multiplă şi asimetrică.

Războiul viitorului poate dobândi şi alte caracteristici:

-coexistența lui cu pacea, în/pentru etapa de tranziție spre globalizare, starea de război ar putea deveni normalitatea şi numai ulterior, când lucrurile în cea mai mare parte a lor se vor aşeza în matricea universală, aspectele se vor inversa;

-disimularea violenței în impunerea (menținerea, controlul, refacerea, implementarea, gestionarea) păcii cu valorile securității invingătorului, ce deseori pot intra in contradicție cu cele locale şi zonale din punctul de vedere al intereselor individuale şi colective;

-transferul violenței în sfera economicului şi politicului, dar pot utiliza în acțiunea lor de dominație o paletă largă de forțe şi mijloace specifice ori militare/armate, de fiecare dată insă adecvate situației şi obiectivelor propuse.

Mergând şi mai departe cu analiza, privind perfecționarea războiului viitorului, putem concluziona, şi da o notă mai optimistă: confruntarea violentă (militară) va aluneca mai mult înspre confruntarea mai puțin violentă (nonmilitară), până când războiul va înceta să mai reprezinte o fatalitate, iar in cel mai nefericit caz ar putea fi rezultatul unui accident nedorit.

Dacă in trecutul-prezent s-au făcut eforturi pentru acumularea bogăției în detrimentul înțelepciunii, iar autoreglarea s-a făcut prin forță (războiul energetic), în viitorul-prezent această stare trebuie absolut modificată prin cunoaştere (informațional). Aşa se face ca războiul viitorului va deveni în esență o confruntare informațională cu folosirea unor mecanisme diabolice de disimulare a violenței.

Din cele prezentate rezultă că războiul viitorului se înscrie în sfera voinței politicului universal, care se exprimă printr-o violență disimulată şi numai arareori prin utilizarea mijloacelor armate.

În lume, în momentul de față, se aud tot mai multe critici la adresa corelației război-integrare/globalizare. Acestea aparțin analiştilor politico-militari, formați în

cele mai diverse şcoli strategice de pe mapamond şi formează cea mai interesantă confruntare de idei la inceput de secol şi mileniu. Într-o parte se află nostalgicii vechii ordini mondiale, iar in altă tabără sunt promotorii şi corifeii noii ordini mondiale. Disputa se întreține pe seama unor teze „tari", dintre care va prezentăm câteva ce țin de dialectica pace-război:

-cu toate valențele sale umanitare, războiul pentru menținerea păcii ține de planificarea strategică a păcii universale, prin violență, ceea ce presupune că ne vom afla in fața unui totalitarism planetar;

-războiul si pacea putând fi comandate, creează premise pentru a considera noua ordine mondială ca o construcție posibil artificială;

-inlocuind politicile cu politica mondială riscăm ca războiul viitorului să devină antipolitica, deoarece ar putea pregăti o foarte mare impotrivire cu repercusiuni nemaiintâlnite: crearea haosului mondial, perpetuarea confruntărilor violente, universalizarea şi permanentizarea războiului şi conflictului armat, dezordinea pe mari areale şi eminamente războinice etc.;

-prin legitimarea războaielor aşa-zis locale se creeazp potențialitate belicoasă globală;

-realizarea pacii de sus in jos si impotrivirea mereu crescânda de jos in sus, ambele prin razboi, evidentiaza si mai mult irationalitatea politicii mondiale;

-reluarea in câteva rânduri a unei declaratii mai vechi, privind natura religioasa a secolului XXI, poate fi interpretata ca o provocare de razboi intre state cu religii diferite, confruntari ce se pot incheia cu disparitii ori mutatii esentiale pe harta politico-administrativa a lumii.

Ne exprimăm punctul de vedere că este „loc sub Soare" atât pentru clasicii gândirii militare, cât si pentru neoclasicii razboiului viitorului, cu o singura conditie – ordinea pe pamânt sa se realizeze prin dezvoltare economica durabila, bazata pe colaborare internationala amiabila intre toate statele lumii.[6]

Aparent, toate războaiele sunt la fel. Ele se caracterizează prin existența unui scop politic, unui obiectiv politic şi a unor obiective militare, prin beligeranță, violență, un sistem de legi şi principii rămase, în esența lor, neschimbate de-a lungul istoriei. Deci, în teorie, toate războaiele sunt la fel.

Însă, în realitate, nici un război nu seamănă cu altul. Fiecare este, în felul lui, unic şi nerepetabil. Mai mult, deşi războiul este guvernat, în esență, de aceleaşi legi şi de aceleaşi principii, rareori beligeranții desprind învățămintele necesare. Şi rareori ei se conformează normelor şi principiilor stabilite, adică regulilor şi obiceiurilor războiului.

Cu mici excepții, de-a lungul istoriei, fiecare război şi-a avut „legile“ şi „principiile“ lui. Totuşi, se poate spune că:

• totdeauna a existat un atacator şi un apărător (deci inițiativa strategică a aparținut unuia dintre beligeranți);

[6] Constantin Onisor, Razboiul între Geopolitica şi Integrare.

• supremația strategică (în primul război mondial, a oscilat; în cel de al doilea a aparținut clar germanilor, în prima parte, şi aliaților, în partea a doua, în războaiele regionale, a aparținut, de regulă, celui care a declanşat atacul);

• aproape toate războaiele au avut o desfăşurare incertă (rareori, obiectivul politic al războiului a fost îndeplinit integral);

• au produs mari pierderi materiale şi în vieți omeneşti (efectul acestora nu trebuie însă considerat doar ca negativ; uneori, mai ales atunci când războiul s-a manifestat ca ultima formă a unei crize, au urmat salturi economice, sociale, politice etc. spectaculoase);

• au avut efecte de seism (în sensul declanşării şi consumării energiilor negative);

• nu au fost niciodată accidentale (lumea s-a aşteptat şi se aşteaptă mereu la confruntări violente, la războaie);

• deşi s-a dorit totdeauna prevenirea lor şi înlăturarea confruntării violente din viața societății umane, niciodată nu s-a reuşit şi, după toate aparențele, nici nu se va reuşi vreodată.

Războaiele viitorului nu reprezintă, nici din punct de vedere teoretic, nici din punct de vedere practic, acelaşi lucru. Tipologia războaielor viitoare se înscrie, fără îndoială, într-o proiecție largă şi diversificată, cu funcții predictive. Sistemele de arme, înalta tehnologie şi tehnologia informației, deşi reprezintă piloni tehnologici ai războiului viitorului, nu vor avea decât în mică măsură o evoluție în sine; ele vor răspunde, fără îndoială, interesului vital, configurării politice a confruntării.

În urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, s-a desprins concluzia că terorismul nu mai poate fi considerat o simplă infracțiune, aşa cum era şi cum mai este el încă definit în normele de drept şi în mai toate documentele internaționale. Momentul 11 septembrie a dovedit, cu un preț foarte mare, că *terorismul este război*. Un război continuu, asimetric şi atipic, care se manifestă în toată lumea, sub infinite forme şi formule, de la clasicele atacuri cu bombă şi răpiri de persoane, la atacuri NBC sau în rețelele Internet. Există terorism răzbunător, patologic, dar şi terorism politic, economic, biologic, chimic, nuclear, genetic, cibernetic.

Terorismul este un război din umbră împotriva luminii, a oricărei lumini, împotriva lumii şi a fiecăruia dintre noi, împotriva centrilor de putere, dar şi un război al puterilor din umbră împotriva altor puteri din umbră, al neprevăzutului contra prevăzutului, dar şi al neprevăzutului contra neprevăzutului etc. El se manifestă din ce în ce mai mult ca un *război mozaic*, ca un *război în rețea*, ca un *război aleator*, generator de haos şi generat de haos.

Terorismul (care a existat dintotdeauna pe Terra) a atins cote insuportabile, care nu mai puteau fi deci nici tolerate, nici neglijate. De aceea, imediat după 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au declanşat *războiul antiterorist*, care este, la fel, un război continuu, complex, complicat, diversificat, cu intensitate diferită, în rețea, la scară planetară. El vizează deopotrivă rețelele şi organizațiile teroriste existente, bazele lor de antrenament, suportul logistic, dar şi centrele vitale, elementele forte, zonele de referință, punctele de sprijin şi, legat de toate acestea, sistemele generative, cauzele.

Între aceste puncte de sprijin ale terorismului, preşedintele Statelor Unite, George Bush, a nominalizat şi trei state pe care le-a definit ca făcând parte din „axa răului“: Coreea de Nord, Iranul şi Irakul. Este vorba, desigur, de regimurile politice ale statelor respective, nu de popoarele, valorile şi filosofiile milenare ale acestor respectabile state. Probabil că raționamentul care l-a condus pe oficialul american la o astfel de propoziție apodictică se sprijină pe un adevăr simplu: dictatura este totdeauna generatoare de terorism. De altfel, ea însăşi înseamnă, în mare măsură, terorism.

În aceste condiții, în cadrul războiului antiterorist declanşat la nivelul planetei, ca război al viitorului, atacarea şi prin mijloace militare a regimului politic de la Bagdad poate fi considerată ca parte integrantă a războiului antiterorist în rețea. Aceste lucru ține de strategia antiteroristă, strategie care pune şi trebuie să pună în aplicare o decizie politică indubitabilă şi categorică, cea de eradicare a terorismului.

De aici, numeroasele probleme cu care s-a confruntat şi se confruntă coaliția care acționează în aceste zile în Irak, împotriva efectelor dictaturii lui Saddam Husein şi ale confruntării militare care, în linii generale, s-a încheiat. În realitate, războiul s-a derulat după strategii clasice, vechi de când lumea. De o parte a acționat însă un sistem digitalizat, de evaluare a spațiului de confruntare şi a situațiilor în timp real, iar de cealaltă nişte forțe – rămăşițe ale războiului din 1991 – în sisteme analogice, care nu aveau nici măcar mijloace antiblindate şi antiaeriene compatibile. Luptele au scos totuşi în relief numeroase probleme care, din punct de vedere militar, urmează să fie analizate[7].

Faptele şi evenimentele, militare prin esența şi destinația lor, se constituie într-un domeniu distinct al activității umane şi, anume, războiul. Privit ca realitate socială, se poate constata că războiul este unul dintre cele mai complexe domenii sociale. Această complexitate derivă dintr-un amestec variat de condiții de care atârnă succesul sau insuccesul unei lupte. „El este produsul simultan al unor nenumărate forțe materiale, morale, intelectuale şi economice, cum ar fi: starea fizică a soldatului, starea sanitară, elan sau panică, aprovizionări, anotimp, teren, climă, întâmplare fericită ori întâmplare funestă!

Războiul este mult mai mult decât numai o simplă chestiune de strategie, aprovizionări şi armament, căci el rezumă o întreagă epocă istorică, toată ştiința, toată economia, toată cultura, toată tehnica unui timp se oglindesc într-însul! Căci elementul pur omenesc al războiului din ce în ce mai mult este înlocuit cu unul rațional impersonal, care este instrumentul de luptă. Aşa că adevăratul studiu adâncit al războiului, la care ar trebui să contribuie toate ştiințele: geografi8a, fizica, chimia, mecanica, meteorologia, biologia, medicina, psihologia, etica, istoria, pedagogia, sociologia, dreptul”[8] .

În definirea esenței războiului nu întotdeauna au fost incluse o serie de laturi şi trăsături importante ale acestui fenomen social, fără de care nu se poate înțelege războiul în multitudinea însuşirilor sale caracteristice. Studiul războiului, de

[7] *Gheorghe Văduva,* Principii ale războiului şi luptei armate, Universitatea Națională de Apărare, 2003.

[8] D.Gusti, *Opere*, vol.IV, Editura României, Bucureşti, 1970, p.138.

asemenea, nu se poate limita la analiza aspectelor sale pur militare (lupta armată) deoarece războiul are implicații profunde asupra tuturor domeniilor vieții sociale. Războiul – scrie Jerzy J.Wiatr – nu poate fi redus la acțiunile militare ... nu poate fi interpretat numai cu ajutorul categoriilor pur militare... El este o stare a întregii societăți....[9]

Ca o stare a întregii societăți, războiul, prin evidențierea tipului de relații sociale care stau la baza lui, reprezintă în mod incontestabil, o formă specifică de conflict social, fapt care este denumit „conflict armat". Printre numeroasele forme de relații conflictuale, războiul este singura formă de violență – armată. Războiul scrie Jerzy J.Wiatr, reprezintă o astfel de stare a societății în cadrul căreia un conflict ascuțit cu un grup extern oarecare sau un conflict intern ascuțit își găsește expresia într-o ciocnire armată[10].

Războiul se deosebește de alte tipuri de violențe prin trăsături distincte. O primă trăsătură, unanim recunoscută, constă în faptul că părțile adverse sunt grupuri social-militare şi nu indivizi izolați. Trăsătura cea mai frapantă a războiului – scrie, de pildă Bouthoul – „... este caracterul său de fenomen colectiv. În acest sens, războiul se deosebeşte şi se separă net de actele de violență individuală"[11]. Desigur, în legătură cu aceasta, este important să se precizeze natura părților beligerante. În literatura de specialitate există numeroase scheme, în care numărul şi natura părților angajate în conflict diferă de la autor la autor. De exemplu, unii consideră că războiul se poartă între rase; alții, între unități etnolingvistice sau culturale; alții, între zone geografice sau unități economico-geografice (exemplu provincie vs. provincie; sat vs. oraş, etc.); alții, între organizații religioase (exemplu, protestanți vs. catolici, ortodoxi vs.catolici); politice (stat vs. stat; partid vs. partid); ideologice (comunism vs. capitalism) etc.; alții, că războaiele se pregătesc între diferitele clase ale unei națiuni, iar războaiele dintre comunitățile umane, state sau coaliții de state, sunt războaie ale clasei dominante economiceşte şi, în esență, războiul este o relație conflictuală de clasă. În realitate războaiele se poartă între grupuri social-militare, organizate, pregătite, înarmate şi direcționate în scopul folosirii violenței armate.

O altă trăsătură, de asemenea recunoscută de teoreticienii războiului, o constituie, ideea violenței deschise, a folosirii forței, ca trăsătură distinctivă a conflictului armat. Ideea nu este nouă, ea a fost formulată cu toată claritatea de Clausewitz ca fiind „un adevărat instrument politic, o continuare a relațiilor politice, o realizare a acestora cu alte mijloace"[12], cu mijloace violente. Dar nici Clausewitz şi nici alți teoreticieni – care şi-au însuşit şi au dezvoltat această teză – nu au insistat asupra conținutului noțiunii de violență ca mijloc prin care impunem „inamicului voința noastră, scopul"[13]. Este însă evident că folosirea forței, recurgerea la mijloace violente poate avea loc în cele mai diferite situații, dintre care unele nu pot fi caracterizate, în nici un caz, ca stare de război.

---

[9] Cf.Jerzy J.Wiatr, *Sociologia maseslor,* Warsyawa, 1964, pp.38-39.
[10] Ibidem, p.39.
[11] Gaston Bouthoul, *Traite de sociologic*, vol.III, Paris, 1951, p.30.
[12] Carl von Clausewitz. *Despre război*, Editura Militară, Bucureşti, 1982, p.67.
[13] Ibidem, p.53.

În război, pe prim plan se situează un anumit gen de violenţă fizică, organizată după reguli militare. Scopul violenţei este slăbirea capacităţii de rezistenţă a inamicului în asemenea măsură încât să-l determine la încetarea oricărei împotriviri şi la acceptarea voinţei învingătorului. Pentru realizarea acestui scop, violenţa este organizată la scară socială, adică: a) există o forţă militară, cât mai puternică, cu o anumită organizare şi disciplină, care s-a pregătit în prealabil oricât de sumar, în vederea desfăşurării acţiunilor de luptă; b) forţa militară este înzestrată cu mijloace materiale (armament şi tehnică de luptă) pentru exercitarea violenţei.

Trăsăturile enunţate mai sus trebuie luate în totalitatea lor, într-o strânsă legătură şi interdependenţă; lipsa uneia sau alteia dintre aceste trăsături schimbă esenţa conflictului social şi ca atare nu mai putem vorbi de război. Astfel, caracterizarea de mai sus ne permite să stabilim natura reală a unor situaţii conflictuale care sunt adesea identificate (în mod greşit) cu războiul, ca: luptele dintre triburile şi ginţile epocii primitive aflate într-o veşnică căutare de hrană sau a celor din epoca noastră care nu sunt expresia unei relaţii politice conflictuale (pirateria, banditismul colectiv, gangsterismul, loviturile de palat etc.). Trebuie să arătăm că situaţiile politice conflictuale în care nu se foloseşte violenţa militară (blocadele economice, demonstraţiile de forţă sau ameninţările cu forţa; manevre militare în apropierea graniţelor unui stat etc.) sau se foloseşte numai de către una din părţi (a se vedea intervenţiile militare), se pot transforma cu uşurinţă într-un război de amploare. În practică este uneori destul de greu să se stabilească trecerile de la o situaţie conflictuală la alta – deoarece limitele sunt foarte mobile – şi să determine, cu precizie absolută dacă este sau nu război. De aceea, trăsăturile enunţate anterior sunt considerate un criteriu sigur pentru determinarea războiului ca situaţie conflictuală specifică.

Există o multitudine de definiţii ale războiului. Deja în 1906 sociologul francez Jean Lagorgette avea strânse mai mult de 150 de definiţii; ele s-au multiplicat. Noţiunea este folosită atât într-un sens mai precis, cât şi într-unul mai vag. De multe ori, războiul este definit în mod simplu ca sinonim luptei. Definiţia propusă de Gastorn Bouthoul, iniţiatorul polemologiei ca ştiinţă a războiului, se pare că este cea mai validă şi cea mai utilă. „Războiul – scria Hytier – este o luptă armată sângeroasă între grupuri organizate”[14]. Cu alte cuvinte, războiul este situaţia conflictuală de maximă încordare ce se manifestă sub forma luptei armate sângeroase şi distrugătoare, între două grupuri mari de oameni (naţiuni, popoare, state sau coaliţii ale acestora), care folosesc violenţa armată organizată (forţe armate, mijloace tehnice şi o tehnologie – metode şi procedee – de nimicire şi distrugere), fiecare urmărind să-şi impună voinţa asupra inamicului, pentru a-şi realiza scopurile economice, politice, sociale, ideologice şi religioase.

Războaiele pot fi clasificate după o serie de criterii astfel:

-după mijloacele de luptă utilizate: războaie clasice – cu armament convenţional; războaie cu folosirea armelor de distrugere în masă;

-după scopurile politico-militare urmărite: războaie cu obiectiv limitat; războaie totale;

[14] Adrienne Hytoer, *La guerre,* Paris, 1951, p.20.

-după durată: de scurtă durată; de lungă durată;
-după motivație: de eliberare națională; de schimbare a regimului politic dintr-un stat; de secesiune; religioasă;
-după caracterul acțiunilor militare: manevriere; poziționale;
-după participanți: între state, grupări de state; între grupuri din interiorul aceluiaşi stat;
-după aria de desfăşurare: locale; regionale; mondiale;
-după dreptul internațional: legitime (de apărare); nelegitime (de agresiune).

Astăzi fenomenul război cuprinde pe lângă acțiunea militară – lupta armată – şi acțiuni politico-diplomatice, economice, ideologice, psihologice etc. Chiar şi în aceste condiții, locul central îl constituie lupta armată prin legile sale specifice şi prin caracterul şi sfera lor. Lupta armată, acționând din interiorul fenomenului război, căpătând un caracter atât de distructiv, încât depăşeşte limitele pe care politica le trasează acestui fenomen[15].

Războiul nu se mai prezintă nici ca un dat, nici ca o fatalitate. El reprezintă pur şi simplu o realitate ca oricare alta, care face parte din viața oamenilor, depinde de oameni, mai exact de comunitățile umane, şi, de aceea, trebuie cunoscută, înțeleasă şi folosită (sau evitată) de oameni şi de entitățile umane.

Este adevărat, războiul încă subjugă şi înspăimântă. Oamenii de pe toate continentele se roagă la Dumnezeu să-i ferească de boli, de calamități naturale, de dezastre şi de războaie. Fără a neglija caracterul distrugător al războiului, trebuie totuşi să afirmăm că războiul are rolul lui social, declanşându-se de regulă atunci când toate celelalte forme de rezolvar [16]

Considerații finale

Fenomenul postbelic s-a plasat sub semnul apariției unei noi „arme de război", arma nucleară, în contextul unei masive militarizări a ştiinței, care a dus la „industrializarea războiului". Perioada postbelică a adus cu sine o adevărată „confuzie" între pace şi război, o ambiguitate a stării care, altădată, era definită prin „tăcerea armelor", violența armată manifestându-se în viața socială, în relațiile dintre state, în forme variate, fenomen denumit „proteificarea războiului". Cea mai mare parte din perioada postbelică a fost dominată de „războiul rece", în care pacea putea fi caracterizată ca un fel de „continuare a conflictului cu (oarecum) alte mijloace".

Viitorul ne poate rezerva o nouă dimensiune a fenomenului militar, respectiv „democratizarea" folosirii acestuia în zonele fierbinți ale lumii. Conflictul mileniului al treilea se va caracteriza prin dependența „violenței colective" de noile tehnologii (microelectronica, inteligența artificială, optoelectronica), respectiv prin apariția unui „război al minții (sprijinul) împotriva materiei". Fenomenul militar al viitorului va cunoaşte, aşadar, noi dimensiuni, astfel:

[15] Mircea MUREŞAN, Fenomenul Militar Contemporan, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.
[16] Mircea Mureşan şi Gheorghe Văduva**, Războiul viitorului, viitorul războiului,** Universitatea Națională de Apărare, 2004.

-cauzele şi motivele violenței (dacă până în prezent se cantonau în sfera economică, moral-religioasă, ideologică) vor fi de factură etnică, rasială, religioasă – inter şi intraconfesională;
-apariția de noi tipuri de operații militare, diferite de războiul clasic;
-caracterul atotcuprinzător al promovării intereselor prin agresiuni economice, culturale, psihologice, religioase, informatice, informaționale;
-creşterea importanței dimensiunii temporale a fenomenului militar în detrimentul dimensiunii spațiale;
-evitarea confruntărilor directe, frontale, dintre forțe şi mijloace numeroase, accentul deplasându-se spre nivelul tactic;
-acțiunea militară se va raporta la un nou sistem de norme militare care, la rândul lor, vor solicita noi norme juridice.

Fără a nega importanța conceptuală a sintagmelor de „luptă armată", „război", „agresiune", „intervenție armată", nu trebuie ignorate actualele evoluții din domeniul fenomenului militar:

-transformările, în unele cazuri radicale, ale conținutului şi semnificațiilor acestor concepte;
-apariția şi promovarea unei filosofii axate pe o concepție integralistă asupra fenomenului militar, respectiv a mutării accentului de la decizia politico-militară națională spre nivelul de decizie politică a organizațiilor internaționale;
-apariția unor determinări conceptuale ale doctrinelor politico-militare ale statelor națoinale: „suficiența pentru apărare", „interoperativitate", „standardizate", „profesionalizare" etc. ca fenomene comune induse la nivelul național.

Există cel puțin trei perspective în ceea ce priveşte filosofia şi fizionomia războiului:

- în viitor, războiul va fi, probabil, unul înalt tehnologizat, desfăşurat între puteri sau entități supertehnologizate şi informaționale, pentru supremația tehnică şi informațională;

- vor exista, probabil, şi în viitor, atâtea tipuri de războaie câte tipuri de entități care se vor confrunta;

- este posibil ca războiul, în sens tradițional, de confruntare armată violentă, cu pierderi de vieți omeneşti şi distrugeri materiale, să fie pus în întregime (sau în cea mai mare parte) sub control şi chiar să dispară, cedând locul unui alt tip de confruntare.

Războiul poartă şi va purta mereu amprenta unei decizii politice şi va fi aşa cum va fi şi societatea viitorului. Cel puțin pe termen mediu (dacă nu chiar pe termen lung, adică preț de un secol sau mai mult), este posibil să se mențină uriaşe decalaje economice şi tehnologice între continente, state şi alte tipuri de entități care să genereze mari conflicte de interese şi dezvoltarea în continuare a armamentelor şi tehnicii de luptă. În mod sigur, cel puțin pe termen apropiat, vor apărea noi tipuri de

arme şi de tehnologii care vor influenţa în mod hotărâtor filozofia şi tehnologia războiului, strategia şi tactica.

Războiul va continua să fie, în sensul formulat de Clausewitz, un mijloc al politicii, o exprimare a politicii prin forţă şi prin mijloace violente. În acelaşi timp, el va fi din ce în ce mai mult o urmare a politicii, adică, din anumite puncte de vedere, un sfârşit al ei.

Pe măsură ce procesul globalizării avansează, războiul devine, în ultimă instanţă, un mijloc al politicii comunităţii internaţionale de impunere, prin forţă, a unor decizii, de gestionare violentă a crizelor şi conflictelor. În acest sens, se va continua politica de modernizare a armatelor, se vor dezvolta armatele profesioniste şi componentele internaţionale integrate ale acestora. După toate probabilităţile, vor exista patru tipuri de entităţi militare:

- armate profesioniste ale marilor puteri supertehnologizate;
- structuri militare integrate ale comunităţilor internaţionale îndeosebi cele al NATO şi Uniunii Europene, dar nu numai;
- forţe armate ale celorlalte state (forţe armate naţionale);
- structuri înarmate ilegale („armate de eliberare“, structuri înarmate ale diferitelor grupări politice, ale organizaţiilor şi reţelelor teroriste şi mafiote etc.).

Primele două vor avea rolul de a gestiona crizele şi conflictele, de a preveni războiul local şi confruntările militare violente, haotice, insurecţiile şi luptele fratricide şi de a combate reţelele teroriste şi pe cele ale traficanţilor. Forţele armate ale statelor şi altor entităţi vor duce, la nevoie, acţiuni de afirmare a acestor identităţi, de oprire a procesului de globalizare şi de apărare a intereselor proprii, iar cele ale organizaţiilor teroriste şi reţelelor mafiote vor crea şi întreţine starea de haos propice funcţionării lumii interlope şi accentuării efectelor de falie.

Este posibil ca, la început de mileniu, urmând în general fizionomia confruntărilor armate din epocile anterioare, războiul să se bazeze pe strategii de descurajare şi pe efortul comunităţii internaţionale de oprire a violenţelor şi folosire a dialogului, diplomaţiei şi presiunilor politice, economice şi militare pentru rezolvarea diferendelor.

Epoca parteneriatelor strategice reprezintă o urmare a unor strategii indirecte ale marilor puteri, organizaţiilor şi organismelor internaţionale, de regrupare şi reorganizare a forţelor şi acţiunilor, astfel încât, în urma spargerii bipolarităţii, să se prevină fragmentarea excesivă a intereselor şi apariţia unor focare de criză greu de stăpânit şi gestionat. Dar parteneriatele strategice nu sunt neapărat soluţii pe termen lung, ci doar modalităţi de armonizare a intereselor. Parteneriatele strategice nu exclud războiul, ci doar pun într-o relaţie de complementaritate entităţi politice importante, reducând atât vulnerabilităţile acestora, cât şi ameninţările şi riscurile adiacente.

Evenimentele produse în ultimele conflicte militare scot în evidenţă faptul că în actualele şi în viitoarele războaie, îndeosebi în războiul împotriva terorismului, rămân în actualitate acţiunile desfăşurate împotriva subconştientului oamenilor. Astăzi, lupta pentru starea de spirit este tot atât de importantă, ca şi lupta pentru resurse materiale şi nu datorită faptului că cele din urmă nu sunt dorite, ci tocmai

datorită faptului că *preţul militar* al dobândirii lor poate fi mult mai redus sau chiar neexistent.

Centrul de greutate concret desemnează latura materială (practică, vizibilă) a forţei: gruparea de forţe, rezervele, structura de comandă, sprijinul logistic, elementele de infrastructură etc.

Este cunoscut faptul că în domeniul artei militare, în funcţie de amploarea acţiunilor militare, a spaţiului şi timpului de desfăşurare, *centrul de greutate poate fi de nivel strategic, operativ sau tactic*[17].

Bibliografie

[1] ***Principiile războiului. Conducerea războiului, Editura Militară, Bucureşti, 1975.

[2] Centrul de Studii Strategice de Securitate, Strategia integrală, Bucureşti, 2003.

[3] Centrul de Studii Strategice de Securitate, Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002.

[4] ARSENIE Valentin, general-locotenent (r) dr., CORNĂŢEANU M., Desfăşurarea strategică, Editura Militară, Bucureşti, 1990.

[5] ARSENIE Valentin, general locotenent (r), Doctrina strategică militară actuală, G.M.R. nr. 4/1995.

[6] CLAUSEWITZ C., FOCH F. Despre război, Editura Militară, Bucureşti, 1982.

[7] FRUNZETI Teodor, Tipuri de războaie în epoca contemporană, Editura A.I.S.M., Bucureşti, 1996.

[8] GOROZEA Traian, Tendinţe, orientări, controverse în strategiile militare contemporane, Editura Militară, Bucureşti, 1991.

[9] GUSTI D., Opere, vol. IV, Editura României, Bucureşti, 1970.

[10] MUREŞAN Mircea şi VĂDUVA Gheorghe, Războiul viitorului viitorul războiului, editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti 2004.

[11] MUREŞAN M., TOMA Gheorghe Provocările începutului de mileniu, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, 2003.

[12] MUREŞAN M., Curs de artă militară, editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti 2005.

[13] NEAG Mihai, Centrul de greutate al forţei – element fundamental al acţiunii militare.

[14] ONIŞOR Constantin, Razboiul între Geopolitica şi Integrare.

[15] SOARE C., Recitindu-l pe Clausewitz, Editura Militară, Bucureşti, 1993.

[16] TOFFLER A., Război şi antirăzboi, Editura Antet, Bucureşti, 1995.

[17] TOMESCU Mircea, Ştiinţa militară şi doctrina militară, 1937.

[18] VĂDUVA Gheorghe, Strategie militară pentru viitor, Editura Paideia, 2003.

[17] Mihai NEAG, Centrul de greutate al forţei – element fundamental al acţiunii militare.

NOUL RĂZBOI ÎNTRE CLASIC, DISIMETRIC, ASIMETRIC ŞI NONCONVENȚIONAL

Cezar COBUZ*

The war, as political, economical and social phenomenon, develops from classic shape into new tendencies adapted to triggering factors as terrorism, which complexity's generates the request of an active response. The strategy, as essential concept of military thinking, becomes a flexible parameter of the war, under national or global form, depending on geo political development, having the tendency of emerging into coalition's phase. Fourth generation war will dominate by new characteristics and revolutionary strategies, developments of previous conflicts' traits, adjusted to terrorism's dynamics. The access to technology and information implies a state of alertness towards the conflict's triggering factors, the adaptability of strategy becoming a must.

***Key words**: new war non-conventional*

În concepția specialiştilor militari este greu de stabilit dacă va exista un nou tip de război sau noi tipuri de războaie. Un nou tip de război ar presupune un nou tip de fenomen social care determină războiul. Iar dacă acest nou tip de fenomen social se cheamă globalizare şi, concomitent cu acesta, fragmentare, ar rezulta, în mod logic, că noul tip de război va avea aceste două componente: globalizarea şi fragmentarea. Adică, un război global şi un război sau războaie fragmentare, frontaliere.

Este posibil ca războiul viitorului să fie aşa sau să fie altfel. Cert nu poate fi decât un singur lucru: viitorul planetei nu va fi lipsit de războaie. Războiul va purta, fără îndoială, amprenta evoluțiilor şi complexității problemelor societății omeneşti. Decalajele economice şi tehnologice, cel puțin pe termen mediu (adică în primele decenii ale secolului), se vor menține şi chiar se vor accentua, în anumite zone ale planetei va continua explozia demografică, agresiunea asupra mediului se va intensifica, iar războiul geofizic va deveni din ce în ce mai mult din amenințare realitate.

Lumea nu va scăpa de disimetrii şi asimetrii, de traficanți de tot felul şi de fundamentalisme. Războiul viitorului va trebui să se înscrie în aceste evoluții şi să se constituie într-o soluție pentru deblocarea noilor situații strategice complicate şi inflexibile. În opinia noastră, este posibil ca el să îmbrace toate formele posibile, de la confruntările violente, primitive din spațiul fundamentalismelor religioase, la competiția cosmică şi cibernetică. Între principiile unui astfel de război sau ale unor astfel de războaie se vor situa, probabil, şi următoarele:

- omniprezența şi permanența confruntării;
- diversitatea şi flexibilitatea;
- reducerea din ce în ce mai mult a caracterului violent în profitul strategiilor indirecte;
- extinderea în Cosmos şi ciberspațiu;

* **Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 198 Logistic – Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt"**

- predominanța descurajării;
- flexibilitatea;
- interşanjabilitatea accentuată a formelor şi procedeelor strategice;
- partajarea.

Principalele determinări vor veni din spațiul economic şi din cel informațional. Este foarte posibil ca motivul confruntărilor să fie unul informațional. Acest lucru va duce războiul din ce în ce mai mult din spațiul fizic în cel virtual.

În ceea ce priveşte fizionomia viitoarelor operații militare, lupta armată va avea, din ce în ce mai mult, un caracter predominant preventiv. Modelul luptei armate a viitorului va fi dat de NATO, în relație directă cu Uniunea Europeană, cu centrele de putere, cu organizațiile şi organismele internaționale, în procesul complex de gestionare a crizelor şi conflictelor, de prevenire şi combatere a amenințărilor asimetrice.

În această confruntare, NATO, UE, centrele de putere, organizațiile şi organismele internaționale păstrează dominanța informațională şi inițiativa strategică.

Lupta modernă se va desfăşura de către NATO, coaliții sau alte forțe (sub egida ONU) într-un spațiu în care se deține inițiativa strategică. Lupta nu mai aparține pur şi simplu forței care o duce. Ea devine doar o acțiune dintr-un complex de acțiuni şi măsuri în care sunt implicate țări, zone geografice, tradiții, alianțe, interese, deci politici, doctrine şi strategii.

Modelarea acțiunilor de luptă viitoare depinde atât de natura şi modul de manifestare a pericolelor şi amenințărilor, cât şi de mijloacele la dispoziție şi modul în care se preconizează folosirea acestora. Modelul luptei armate nu poate fi decât unul flexibil, atât în ceea ce priveşte acțiunea, cât şi reacția. Cu alte cuvinte, structurarea forțelor armate trebuie să se facă în aşa fel încât, în orice moment, să poată fi constituite grupări de forțe care să acționeze sau să reacționeze adecvat.

Comandamentele operaționale sunt constituite tocmai în această idee. În funcție de caracteristicile teatrului în care se va interveni, de scopurile şi obiectivele fixate de conducerea politică, grupările de forțe alcătuite în vederea îndeplinirii misiunilor trebuie să fie în măsură să acționeze imediat şi eficient.

Primele structuri capabile şi destinate să ducă astfel de acțiuni sunt Forța de Răspuns a NATO şi Forța de Reacție Rapidă Europeană. De asemenea, fiecare țară membră NATO dispune nu numai de forțe care vor acționa în cadrul structurilor amintite, ci şi de forțe de reacție rapidă proprii. Fără să renunțe la modalitățile de organizare tradiționale şi specifice, armatele îşi adaptează structurile la noul spațiu de confruntare, care nu mai are ca prioritate războiul între state, ci războiul statelor, alianțelor, uniunilor de state, organizațiilor şi organismelor internaționale împotriva terorismului şi pentru descurajarea şi dezamorsarea conflictelor

Războaiele se deosebesc între ele dintr-o multitudine de motive, începând de la preliminariile politice şi până la finalități. De asemenea, fizionomia conflictelor de astăzi are puține trăsături comune cu cea a primelor confruntări violente dintre oameni.

Esența războiului este unul dintre aceste puncte comune şi **constă în voința grupurilor umane organizate de a recurge la violența armată în cadrul unor dispute.** Cu alte cuvinte, războiul este un act de voință politică deliberată, bazată pe

estimări concrete ale resurselor şi potenţialelor proprii, raportate la un adversar. În cadrul interdependenţelor care urmăresc impunerea voinţei, este manifestarea cea mai abruptă a relaţiilor de putere. Războiul este un duel între state ori alianţe, Arma duelului o constituie violenţa armată cu respectarea unor anumite proporţionalităţi impuse de logica acestuia.

Explozia informaţională a zilelor noastre, revoluţiile sau evoluţiile în tehnologie şi afaceri militare, decalajele în creştere între forţele convenţionale ale principalilor actori ai lumii vor modifica natura, fizionomia, amploarea şi durata războiului, vor face mai dificilă declanşarea sa, vor complica demersurile politice din jurul său şi vor face mai subtile formulele de impunere a voinţei între state, vor favoriza reducerea numărului de victime şi proporţiei distrugerilor, vor ierarhiza intensitatea violenţei armate, îi vor accentua funcţia de descurajare şi temperare, dar nu-i vor modifica esenţa. Aceasta înseamnă că războiul va rămâne întotdeauna o acţiune de recurgere la violenţă armată în contexte civilizaţionale şi de cultură în schimbare. El nu se va putea izola de contextul politic şi civilizaţional care-l va produce.

În exerciţiul relaţiilor de putere dintre state, războiul este un instrument la care se apelează în urma unor analize şi calcule minuţioase ale unor elemente din care nu lipsesc avantajele şi dezavantajele, punctele tari şi slabe, potenţialele şi resursele, implicaţiile de orice natură, efectele apropiate şi îndepărtate, inclusiv asupra geopoliticii şi relaţiilor internaţionale etc.

Toate acestea sunt surprinse în strategii, politici, planuri etc., elaborate pentru a veni în sprijinul actului de recurgere la violenţa armată, a-i oferi consistenţă, a evita erori anterioare şi alimenta percepţia victoriei. Deseori, asemenea elaborări generează stări psihosociale care restricţionează eficienţa iniţiativelor antiviolenţă şi fac războiul inevitabil.

Primul Război Mondial a fost un război pe care nimeni din principalii săi actori nu şi l-a dorit, dar fiecare a sperat că celălalt va face pasul înapoi. Războiul aparţine acelor activităţi complexe caracterizate de comportament neprevăzut, dinamică neliniară, capacitate de adaptare la modificările produse atât în natura sa, cât şi în mediul în care se desfăşoară. Războiul este generat şi se manifestă printr-o infinitate de sisteme şi elemente ce trebuie analizate atât în interdependenţele dintre ele, cât şi în relaţiile cu procesele înconjurătoare.

În război, neliniaritatea poate genera incertitudine, instabilitate şi disfuncţionalităţi. De obicei planificatorii încearcă să le identifice dinainte, să le estimeze şi să le proiecteze influenţa asupra desfăşurărilor viitoare. Activitatea lor se referă la raţionalitatea războiului, la tehnologia acestuia. Dar neliniaritatea creează şi cele mai favorabile condiţii pentru sinergie, surprindere, adaptare, schimbare şi inovaţie. Toate acestea aparţin artei războiului, artei militare şi fac din violenţa armată secvenţă a unui exerciţiu politic tentant, continuu şi global, chiar şi în cazul operaţiilor militare altele decât războiul, în care armele nu se folosesc, dar sunt prezente.

Chiar dacă reprezentările despre desfăşurarea războiului şi perspectiva victoriei sunt fundamentate pe realităţi concrete, cuantificabile şi prognozabile, fenomenul război aparţine acelor activităţi umane complexe caracterizate de neprevăzut şi

ubicuitate. Natura războiului este imprimată de violenţă, confruntare, şansă şi incertitudine, dar şi de forţe, doctrine, arme folosite, mediul în care se desfăşoară etc.

În condiţiile globalizării, neliniaritatea războiului capătă noi profunzimi, deoarece mobilitatea reală şi virtuală a oamenilor, ideilor şi resurselor au ajuns la niveluri neîntâlnite până acum, iar intercondiţionările sociale, politice şi economice capătă amplori spaţiale greu de identificat şi perceput.

În cazul războiului, intercondiţionările generate de globalizare răstoarnă multe din reprezentările clasice. Este evident că o asemenea observaţie se întemeiază pe premisa că dispariţia celui mai căutat terorist al lumii, o realitate neînsemnată în raport cu desfăşurările de forţe, ar provoca şi dispariţia terorismului. Intrăm din nou în domeniul neliniarităţilor.

Liniaritatea presupune stabilitate structurală şi echilibru. Cu alte cuvinte, o analiză lineară a războiului ar însemna că, având datele de intrare, respectiv, condiţiile iniţiale de declanşare, raporturile de forţe, resursele şi potenţialele, apoi aplicând principiile universale ale războiului şi fracţionând războiul în momente semnificative, s-ar putea prognoza rezultatul cu o mare doză de exactitate. Războiul ar aparţine, astfel, calculatoarelor şi serviciilor de informaţii. Dar istoria cunoaşte nenumărate exemple în care cel slab a acceptat războiul ori l-a provocat şi l-a învins pe cel puternic, în ciuda logicii. Sistemele liniare pot fi uşor conduse şi nu prezintă incertitudini, de aceea războiul nu le aparţine.

Teoria neliniarităţii admite că, întotdeauna, într-un proces dinamic pot să apară manifestări ale haosului. Războiul este un sistem neliniar dinamic, care generează entropie, adică lipsa ordinii într-un sistem, inclusiv haosul în ordinea mondială. Ele ar putea fi aplicate şi războiului în ansamblul său. Metaforele newtoniene sunt cele care aparţin liniarităţii, adică echilibrului. Heraclitiene sunt metaforele neliniarităţii, adică ale entropiei, decurgând din celebra expresie *„Totul curge!”* a filozofului antic grec. [2]

Indiferent din ce perspectivă l-am privi şi ce gânduri am avea pentru el sau împotriva lui, războiul rămâne şi va rămâne, probabil, mereu, o situaţie-limită a comportamentului omenesc, un paradoxal *modus vivendi*. Înainte de a fi un *modus vivendi*, războiul trebuie să fie supus unui *modus cognoscendi*, întrucât nu putem apela la el, atâta vreme cât nu-i cunoaştem, în fiecare epocă istorică şi chiar în fiecare moment al evoluţiei societăţii omeneşti, foarte bine cauzele, filosofia şi fizionomia, implicaţiile şi, mai ales, efectele.

Războiul este doar un mijloc. Şi nu unul dintre cele mai eficiente, deşi este şi va fi mereu unul dintre cele mai teribile. Şi aceasta nu pentru că, din păcate, violenţa pare calea cea mai simplă, cea mai directă şi cea mai eficientă de a obţine rapid ceea ce doreşti. Cu condiţia să fii mai puternic decât cel pe care-l ataci, să coalizezi în jurul tău pe toţi cei care sunt sau pot fi prietenii tăi şi duşmanii sau neprietenii celui pe care vrei să-l ataci. Iar pentru ca respectivul atac să fie sau să pară cât mai legitim, adversarul trebuie satanizat, transformat, cu ajutorul mediei şi cu multe alte

[2] Nicolae Dolghin , **Spaţiul şi viitorul războiului, E**ditura Universităţii de Apărare, 2007.

„ajutoare” posibile, în inamicul public numărul unu al întregii omenirii, în pericolul cel mai grav care amenință întreaga lume etc.

În acest sens, trebuie să cheltuieşti foarte mulți bani, să elaborezi politici şi strategii credibile, să devii campionul salvării şi fericirii omenirii, să operezi cu noțiuni clare, indubitabile, pe care lumea să le înțeleagă aşa şi numai aşa cum vrei tu şi, mai mult, să fii sau să pari foarte sincer în acest demers foarte responsabil de a curma răul şi a cultiva binele. Bineînțeles că adversarul se va folosi şi el de toate mijloacele pentru a dovedi contrariul. Lumea va înțelege rapid jocul, dar nu îi va păsa prea mult. Îşi va spune că astea-s vremurile, aşa a fost şi pe timpul Imperiului Mongol, şi pe timpul Imperiului Roman, şi pe timpul Imperiului Austro-Ungar, şi pe timpul Imperiului Otoman, şi pe timpul bipolarității…

Politica şi strategia de îndiguire americane din perioada unei confruntări complexe Est-Vest, denumită Război Rece, consolidată de efectele directe sau indirecte pe care această îndiguire le-a produs în spațiul țărilor socialiste, de ineficiența economică a sistemului şi de efectul de non-libertate, (libertatea fiind definită, în mod caricatural, cu un concept hegelian, ca necesitate înțeleasă), a reuşit pe deplin.

În Europa, sistemul socialist s-a prăbuşit rapid şi intempestiv. Totdeauna mijloacele vor fi diferite, iar rezultatele vor rămâne şi ele îndoielnice. Asimetria începe de aici, războiul asimetric se declanşează prin această denigrare reciprocă, fiecare cu mijloacele de care dispune, şi, din păcate, se transferă în spațiul luptei armate, desfăşurată şi ea cu mijloacele de care dispun beligeranții. Ele sunt, de cele mai multe ori, disproporționate. Iar disproporția înseamnă non-simetrie sau, cu un termen mai la modă, disimetrie.

Forțele şi mijloacele care se folosesc în timpul confruntării n-au aproape nimic comun – unele sunt ultraperfecționate, stăpânesc şi supraveghează întregul spațiu de confruntare, precum şi toate spațiile adiacente sau complementare acestuia, altele sunt doar nişte adunături neinstruite, ce dispun de arme primitive sau de ce au putut aduna de pe la alții – şi, de aceea, în spațiul luptei, aceştia din urmă nici nu ştiu când mor.

Aşa s-a întâmplat cu armata lui Saddam Hussein în timpul războiului din 1991 şi în cel din 2003. Copleşită complet din punct de vedere tehnologic şi informațional, ea nu a putut reacționa decât prin mici ambuscade şi prin clasicele acțiuni de hărțuire, deşi, ca efect al unui război psihologic de 12 ani, al unui embargo teribil asupra armelor, precum al unei conduceri dictatoriale, nici voința de a lupta nu mai putea fi în parametri normali. Este vorba de o disproporție imensă, nu doar de diferențe mai mari sau mai mici. Spre exemplu, în timp ce tancurile din dotarea armatei lui Saddam Hussein nu dispuneau nici de termolocator, nici de radiolocator, iar distanța loviturii directe era de o mie de metri, bătrânul Abrams american dispunea de radiolocator şi termolocator, de capacitatea de a se conecta la o rețea de informații în timp real, iar distanța loviturii directe, asigurată de proiectilul-săgeată, era de patru mii de metri. Tancul irakian nu putea să acționeze decât din adăpost, prin foc-pumnal, deci de la mică distanță, dar nici acest lucru nu era posibil, întrucât adăpostul nu mai putea fi adăpost, de vreme ce mii de senzori îl căutau şi îl descopereau şi în gaură de şarpe. Dacă, în timpul războiului din 1991, Divizia Tawakalna, una dintre marile unități de

elită din Garda Republicană, a putut să producă unele mici pierderi Corpului american care a atacat pe direcția ei (e drept, cu prețul nimicirii ei complete pe câmpul de luptă de către forțele americane), de data aceasta, nu a mai fost posibil nimic.

Această disproporție imensă nu a fost şi nu este doar la nivel tactic, ci şi la niveluri extrem de importante pentru un război: politic, militar, strategic şi mediatic. Saddam Hussein, dictatorul de la Bagdad, încurajat cândva în timpul războiului împotriva Iranului şi chiar pentru atacarea Kuweitului, devenise *persona non grata* în Orientul Mijlociu, un fel de pericol uriaş pentru democrație, drepturile omului, pentru cer şi pentru pământ. Ulterior, după ce a fost prins, cum bine se ştie, a fost judecat, condamnat la moarte şi spânzurat nu pentru că a pierdut un război disproporționat, ci pentru că a gazat un sat…

Timpul trece. Conflictul din Irak se continuă. Acumulările din timpul regimului totalitar explodează. Numeroasele entități se luptă între ele, iar forțele coaliției cu greu reuşesc să gestioneze situația. Gherilele irakiene dau mult de furcă ordinii de drept din această țară şi forțelor coaliției, Congresul american este, în mare parte, ostil prezenței militare în Irak, iar 53% dintre americani consideră că nu există nicio şansă de victorie, Marea Britanie îşi va retrage în curând 1.500 de militari, în timp ce Iranul dezvoltă un program nuclear care pune iarăşi pe jar o anumită parte a lumii, mai ales după ce a refuzat să aplice rezoluția 1737 din 23 decembrie 2006 a Consiliului de Securitate prin care i se cerea ca, până la 21 februarie 2007, să suspende activitatea de îmbogățire a uraniului. Această dată de 21 februarie a trecut, iar preşedintele Iranului a anunțat că țara sa nu renunță la dreptul ei de a-şi realiza energie nucleară în scopuri paşnice, chiar dacă ONU a înăsprit sancțiunile împotriva acestei țări. Numai că nimeni nu-l crede şi unii chiar îl bănuiesc că, de fapt, nu face altceva decât să pregătească terenul pentru realizarea armei nucleare, întrucât cele mai multe dintre statele din zonă – Rusia, India, Pakistanul, China şi Israelul – dispun de astfel de arme… Israelul şi-a pornit, probabil, motoarele avioanelor sale F-16, fiind gata să bombardeze, chiar şi unilateral, instalațiile nucleare iraniene, aşa cum a făcut-o şi la 7 iunie 1981, împotriva instalațiilor de la Osirak, din Irak, cu 8 F-16, 6 F-15 şi 16 bombe de o tonă, printr-o operație denumită Operația „Opera". Pentru aceasta, avioanele israeliene au parcurs, la mică înălțime, o mie de kilometri.

Cele două reactoare de la Osirak, din apropiere de Bagdad, erau de proveniență franceză, iar decizia de a-i ajuta pe irakieni să acceadă la tehnologia nucleară o luase primul ministru de atunci, Jacques Chirac. În urma acelui raid şi-a pierdut viața şi un francez. Irakul era, cum bine se ştie, în plin război cu Iranul.

Problema atacării sau neatacării Iranului se discută aprins şi în Statele Unite. O parte dintre congresmeni consideră că un atac asupra acestei țări ar fi un dezastru, atât pentru Orientul Mijlociu şi pentru întreaga lume, cât şi pentru credibilitatea Statelor Unite. Dar războiul cuvintelor, al imaginilor, al discursurilor de tot felul continuă.

Unii vor noi rezoluții, alții cer sancțiuni, iar Israelul este gata să treacă la atac, întrucât, susține conducerea acestei țări, Teheranul sprijină Hezbollahul şi, din acest motiv, precum şi din cel al posibilei dotări a Iranului cu arma nucleară (deşi acest lucru pare destul de greu, chiar imposibil de realizat în timp scurt), securitatea statului evreu este grav amenințată.

Pentru că, indiferent ce ar fi şi cum ar fi conceput, dus, explicat şi justificat, războiul tot război rămâne.

Astăzi se discută foarte mult şi foarte multe, despre războiul asimetric. Care pare a fi un război al umbrelor. Există numeroase studii pe această temă, au fost scrise câteva cărţi, iar revistele adăpostesc articole, opinii şi tot felul de aserţiuni cu privire la acest tip de război. Acest tip de război este inspirat din „războiul indirect" conţinut în lucrarea fundamentală a lui Sun Tzî, *Arta războiului*, care, începând cu anii 1950, a fost difuzată în spaţiul sovietic şi în multe alte ţări.

În timpul războiului algerian, remarcă un analist din Canada, Hugues Letourneau, ofiţer din Forţele Navale, Frontul de Eliberare din Algeria a recurs la „greve, ambuscade, terorism împotriva populaţiei proprii şi altor organizaţii algeriene de eliberare, la asasinate, tortură, mutilare, extorsiunea unor sume mari de bani de la populaţia civilă, sabotaje industriale şi agricole, distrugeri de bunuri publice, intimidare şi executare a unor presupuşi colaboratori, campanii de dezinformare etc." În acest timp – scrie Olavo de Carvalho – cel mai mic act ilegal din partea forţelor de ocupaţie franceze era exploatat de militanţii intelectuali de la Paris, care exercitau un şantaj moral ce condamna guvernul la inactivitate de teama unui scandal. Cam acesta ar fi, în opinia multor analişti, războiul asimetric. Unii autori arată că, de fapt, războiul asimetric nu este altceva decât un război primitiv (de cele mai multe ori, nejustificat) al celui slab împotriva celui puternic, în care, datorită faptului că, totdeauna, cel puternic respectă regulile şi principiile războiului, normele de drept şi întreaga legislaţie internaţională, fiind legat astfel de mâini şi de picioare (evident, de către aceste legi), el, cel slab, are, deopotrivă, şi iniţiativa strategică şi toate mijloacele pentru a-l pune pe cel puternic într-o situaţia dificilă, întrucât el nu respectă nimic. Cu alte cuvinte, victimele războiului asimetric ar fi marile puteri tehnologice şi informaţionale, marile armate (care nu se pot coborî la furtişaguri tactice, la ambuscade, atacuri teroriste etc.), lumea civilizată şi democraţia.

Războiul asimetric este, astfel, asemuit cu gherila, terorismul, revoluţia armată, precum şi cu alte forme prin care o parte a populaţiei sau o parte dintre ţările lumii luptă pentru ceea ce consideră ele că li se cuvine. Până aici, totul pare a fi în regulă. Tot omul are dreptul să lupte, prin toate mijloacele, pentru drepturile sale, cu condiţia ca mijloacele şi acţiunile respective să fie legale. Numai că termenul „legal" este înţeles în mod diferit şi de unii şi de alţii. Unii consideră că legal este tot ce se supune legilor elaborate de ei şi acordurilor internaţionale sau naţionale impuse de ei – legile fiind elaborate de parlamente, iar acordurile constituindu-se în norme de drept internaţional –, în timp ce alţii sunt de părere că legile exprimă doar interesele unora şi le reprimă pe ale altora şi, de aceea, ele nu pot fi valabile pentru toată lumea.

Unii autori sunt de părere că, astăzi, războiul devine o continuare a neoliberalismului prin alte mijloace, adică prin mijloace şi acţiuni disuasive violente. Numai că nu întreaga planetă este de acord cu ideile neoliberalismului şi, de aceea, o parte a acestei lumi luptă, prin toate mijloacele împotriva lor. Cu alte cuvinte, războiul nu este altceva decât o afacere ca oricare alta. Neoliberalii

îl folosesc pentru a-şi impune doctrina lor, ceilalţi, adică cei ce sunt împotriva acestei doctrine, îl folosesc pentru a-i opri pe neoliberali.

Războiul rămâne, deci, o afacere, aşa cum a fost el mereu. Desigur, o afacere prin mijloace… violente. Se pare, totuşi, că războiul din zilele noastre nu mai este chiar o simplă continuare a politicii prin mijloace violente, ci devine el însuşi o politică a violenței. O politică de impunere, prin amenințare, descurajare, constituire de grupări de forțe, a anumitor interese, în bătălia continuă pentru putere, influență, piețe, resurse şi… chiar pentru stabilitate. În aceste condiții, războiul se transformă, în mod paradoxal, într-un instrument al păcii. Un război mai mic ce trebuie să prevină un război mai mare, un război catastrofal.

Omenirea şi-a pus deasupra capului arma nucleară, sistemele de arme de mare precizie, poate şi arma climatică sau geofizică şi încă vreo câteva sute de arsenale care, scăpate de sub control, ar putea produce marele dezastru. Războiul terorist şi, respectiv, războiul împotriva terorismului sunt tipurile perfecte de războaie asimetrice. Şi unul, şi celălalt – dacă acceptăm că sunt cu adevărat războaie, şi nu altceva, de pildă, confruntări în spațiul criminalității, al răzbunării, bătălii acerbe pentru putere şi influență etc. – sunt războaie continue, cu desfăşurări imprevizibile, de la acțiuni de mare amploare, cum a fost, spre exemplu, bombardarea Afganistanului, considerat a fi o bază teroristă, până la gherila irakiană sau la acțiunile sinucigaşe ale palestinienilor şi fundamentaliştilor islamici.

Războiul terorist şi războiul împotriva terorismului vor cere, cu siguranță, din ce în ce mai mult şi mai presant, noi forțe, noi mijloace şi noi tipuri de acțiuni. Unele vor duce, inevitabil, la fragmentarea marilor entități şi a marilor acțiuni strategice, altele, dimpotrivă, le vor amplifica şi, poate, le vor unifica.

Atâta vreme cât faliile strategice dintre lumea bogată şi lumea săracă se adâncesc în proporții înspăimântătoare, cât resursele şi piețele constituie un motiv suficient de puternic pentru a crea adversități şi bătălii ce nu pot fi soluționate doar prin parteneriate, ci şi prin regrupări de forțe, prin alianțe şi coaliții, lumea va continua să fie conflictuală.

Acțiunile asimetrice sunt riposte complexe, cu efecte pe termen lung – unele, calculate, planificate, altele, aparent, doar improvizate, dar cu siguranță induse –, ce pot eroda grav instituțiile şi valorile societății moderne.

Războiul asimetric nu este însă asimetric numai pentru unii şi disproporționat sau normal pentru alții. El este asimetric pentru toată lumea. De o parte a axei se află înalta tehnologie, tehnologia informației, politicile, doctrinele şi strategiile care fundamentează războiul bazat pe rețea, războiul preemptiv, războiul preventiv (considerat ilegal), lovirea centrelor vitale ale inamicului, realizarea de alianțe şi coaliții, controlul piețelor şi resurselor, dar nu oricum, ci creând un mediu propice pentru aceasta, iar de cealaltă parte se află politicile, doctrinele şi strategiile de ripostă adecvată, pronunțat stratagemică, cu mijloacele la dispoziție sau care pot fi procurate, folosind la maximum vulnerabilitățile societății înalt tehnologizate şi pe cele care pot fi create sau induse. Acest tip de confruntare asimetrică accentuată este dramatic. El induce, în toate mediile, nesiguranță, nelinişte, revoltă, precum şi agresivitate, violență, chiar terorism.

Un astfel de război asimetric – în forma sa cea mai concretă, război terorist şi, evident, război împotriva terorismului, dar nu numai – devine foarte periculos, datorită mijloacelor extrem de diversificate, de sofisticate şi răspândirii acestora în toate mediile, începând cu cele terestre şi continuând cu cele cosmice şi cibernetice. Starea de haos şi de insecuritate, în pofida extinderii NATO şi a UE, se adânceşte şi se amplifică. Partidele din aproape toate ţările democratice se războiesc pentru putere, atât în campaniile electorale, câte ori se simt ofensate, fundamentalismele se accentuează, violenţa pătrunde masiv în viaţa de zi cu zi şi chiar în cultură, îndeosebi în cultura de piaţă, planeta se încălzeşte, iar unii sărăcesc tot mai mult…

Riscurile unor conflicte simetrice între marile puteri sunt din ce în ce mai mici şi din ce în ce mai puţin probabile. Odată cu reconcilierea franco-germană, Europa iese, practic, din conflictualitatea ei tradiţională şi intră într-o epocă a unei păci deopotrivă sedentare şi hărţuite.

După căderea Imperiului Roman, după distrugerea Imperiului Bizantin şi spargerea unui echilibru impus de forţa civilizaţiei contra barbariei, Europa s-a fragmentat în feude şi stătuleţe, dar, pentru a ieşi din haos, timp de un mileniu, şi-a reconstruit, în tăcere, în mici celule, puterea şi demnitatea, şi-a recreat suporturile de potenţial, şi-a construit cavalerismul şi, supravieţuind Inchiziţiei, s-a pregătit pentru explozia renascentistă şi expansiunea colonialistă (ca să nu-i spunem mondialistă) de mai târziu. A dat însă în patima invaziei lumii, căutând Indii şi spaţii cu aur şi bogăţii de tot felul, explorând şi exploatând Oceanul, Pământul şi Universul. O patimă care a exportat şi impus civilizaţia de tip occidental, primind, în schimb, în multe cazuri, războaie de eliberare, gherile şi chiar terorism. A urmat iarăşi un echilibru caracterizat prin exportul european de centre de risc şi de greutate spre alte zări, fără ca Europa să reuşească să-şi armonizeze ceea ce era la ea acasă, adică centrele vitale continentale, generatoare de tensiuni şi conflictualitate. Dar şi de ştiinţă, cultură, frumos şi util.

Dincolo de dezastre, cele două Războaie Mondiale au demonstrat, încă o dată, dar nu în măsură suficientă, că lumea este dominată de interdependenţe. Europa a ieşit din război umilită şi fragmentată, incapabilă de a gândi cu luciditate la viitor. Linia Marea Baltică - Marea Neagră, o linie care marchează miezul continentului, a devenit, în mod artificial şi nedrept, falie strategică, la Vest fiind uriaşele forţe ale NATO, iar la Est, uriaşele forţe ale Tratatului de la Varşovia. Dispozitiv strategic fără precedent, gladiatori atomici faţă în faţă, gata să se sfâşie, dar prudenţi şi atenţi la orice mişcare, descurajaţi reciproc şi înspăimântaţi reciproc de ceea ce ar putea să fie.

Acesta era, de fapt, cel de al Treilea Război Mondial, cu cea mai mare concentrare de arsenale nucleare şi de forţe convenţionale, din câte au existat vreodată, faţă în faţă, de o parte şi de alta a unei linii create de finalul celui de al Doilea Război Mondial. Acest al Treilea Război Mondial era, fără îndoială, un Război Simetric, ultimul război simetric al planetei, cu arme de acelaşi tip, cu armate de acelaşi tip, cu idei diferite în conţinut, dar de aceeaşi intensitate în formă. Care opunea două lumi, două lumi doar aparent şi vremelnic diferite. Nu lumile erau

însă diferite – noi, cu toţii, trăim în aceeaşi lume a oamenilor – ci interesele, prejudecăţile şi desigur, hainele.

Armatele Evului Mediu erau, în cea mai mare parte, profesioniste, unele chiar private (ale feudalilor), şi nu aveau, deci, niciun interes să se ucidă reciproc pe câmpul de luptă, ci doar să impună, de regulă, prin stratageme, o anumită voinţă. Războiul de 30 de ani, Războiul de o sută de ani şi tot felul de alte războaie continentale probează cu prisosinţă acest lucru. „Restul", încurajat insuficient şi nedescurajat destul, se zbătea în tot felul de războaie asimetrice în mozaic, de la cele de eliberare din starea colonială, creată de expansiunea Europei, la cele de gherilă, de la războaiele dintre clanuri pentru cucerirea puterii politice, la războaiele civile. Dar şi ceilalţi, adică Estul şi Vestul, căutau ieşirea din simetrie, fiecare în felul lui, dar prin acţiuni aproape simetrice.

Cursa înarmărilor, îndeosebi a înarmărilor nucleare, reprezenta una dintre aceste modalităţi relativ simetrice de spargere a echilibrului şi realizare a supremaţiei strategice. Asimetria s-a manifestat îndeosebi în modalităţile strategice de realizare a raportului de forţe. În timp ce sovieticii, urmând linia succesului din cel de al Doilea Război Mondial, realizaseră, în Europa, cea mai mare concentrare de blindate din lume, demonstrând, în timpul invaziei Cehoslovaciei din 1968, forţa impresionantă a tăvălugului blindat, occidentalii, îndeosebi Statele Unite ale Americii, s-au concentrat asupra calităţii şi performanţei mijloacelor de luptă. Au apărut sistemele de arme de înaltă precizie, acompaniate de politici, doctrine şi strategii corespunzătoare, cum au fost „Apărarea înaintată", „Riposta flexibilă", „Bătălia aero-terestră", „Lovitura în adâncime" etc.

După implozia comunistă din ultimul deceniu al secolului al XX-lea, toate acestea, fie că au devenit desuete, fie că au fost reluate şi transformate, cu multă grijă, în noi politici, strategii şi concepte. NATO şi-a actualizat rapid, începând cu summit-ul de la Roma, din 1991, conceptul strategic, adaptându-se din mişcare la noua situaţie creată după spargerea liniei frontului Războiului Rece, Uniunea Europeană a acceptat că, dincolo de o politică economică benefică şi comună, trebuie să existe şi o politică europeană de securitate şi apărare, complementară celei a Alianţei Nord-Atlantice, dar precauţii şi de contradicţii care se cereau soluţionate, întrucât continentul european doreşte să iasă cu adevărat din conflictualitatea lui milenară şi să-şi realizeze, în sfârşit, unitatea deplină, şi nu doar o regrupare a forţelor şi mijloacelor în vederea unei noi viitoare confruntări.

Europa doreşte să iasă din filosofia şi fizionomia unor relaţii care să aibă la orizonturile mai apropiate sau mai îndepărtate perspectiva unei confruntări violente armate... Europa nu mai consideră războiul potrivit pentru ea. Şi acest lucru, desigur, pentru motivul că o entitate puternică din punct de vedere economic, politic, cultural şi social nu poate fi atacată de nimeni. Lumea rămâne, totuşi, de la un capăt la altul, bulversată (chiar haotică) şi conflictuală. Muntele de unitate şi de stabilitate pe care doreşte să-l construiască Europa în mijlocul acestei lumi războinice, chiar pe locul celor mai multe şi mai sângeroase dintre războaie, poate fi o soluţie pentru armonizarea planetei.

Revoluţia în Domeniul Militar – înţeleasă ca politică şi strategie de mare amploare, bazate pe transformări esenţiale ale informaţiei, tehnologiei şi doctrinei –

marchează un salt important în spargerea simetriei, creând disproporționalități imense.

Acest nou concept – Revoluția în Afaceri Militare – apărut după o lucrare a lui Shalikashvili din 1996 intitulată *Joint Vision 2010*, este foarte complex, controversat, dar, așa cum au dovedit-o ultimele decenii, realist și eficient. Revoluția în tehnologie (apariția unor sisteme de arme de mare precizie, a armamentului nonletal, a armelor bazate pe laseri și pe amplificarea undelor, dezvoltarea senzorilor și a aplicațiilor nanotehnologiei și biotehnologiei în domeniul militar, revoluționarea conceptelor, apariția și experimentarea Războiului bazat pe Rețea, cu toate implicațiile acestuia, amplificarea operațiilor bazate pe efecte, mai ales al operațiilor bazate pe rețea – Network Centric Operations) au creat, deopotrivă, disproporționalitate, întrucât puține țări din lume pot realiza așa ceva, dar și asimetrie, întrucât toate țările din lume doresc să găsească și trebuie să găsească un răspuns sau răspunsuri adecvate la astfel de provocări. Aceste răspunsuri sunt, în general, asimetrice. Însuși președintele Rusiei, referindu-se la decizia instalării unui scut antirachetă în unele din țările est-europene, a precizat că, la astfel de provocări, Rusia va găsi un răspuns asimetric adecvat. Or, cum bine se știe, Rusia și Statele Unite ale Americii se află într-un parteneriat strategic benefic și eficient.

Mediul strategic de securitate este însă dinamic, complex, iar provocările și răspunsurile îmbracă toate formele și formulele cunoscute sau necunoscute, de la cele simetrice, la cele asimetrice, în tot spectrul posibil.

Războiul simetric, în forma lui cunoscută, este însă din ce în ce mai puțin probabil. Cele două războaie mondiale au avut ca efect, între altele, elaborarea unui sistem de reglementări internaționale care, practic, scot războiul în afara legii. De asemenea, este puțin probabil ca, în secolul al XXI-lea, să mai asistăm la acțiuni ale unor coaliții internaționale împotriva unui stat, așa cum s-a întâmplat în cazul Irakului. Reacția asimetrică a Irakului, fragmentat și sfâșiat de tot felul de interese și de conflicte, este edificatoare pentru acest început de secol. Dar, în opinia noastră, nu se va încerca ieșirea din asimetrie, ci doar găsirea unui răspuns adecvat, între care cel mai important pare a fi folosirea elementelor Războiului bazat pe Rețea în conflicte de joasă intensitate și în conflicte asimetrice. Aceasta poate însemna o nouă escaladare a conflictualității, mutarea ei în spațiul stratagemelor și loviturilor directe, sau, dimpotrivă, o diminuare a conflictualității, prin recrudescența unor acțiuni punctuale, preventive și disuasive.

Totdeauna, în ceea ce privește conflictul armat și războiul, s-a căutat, s-a încercat și chiar s-a forțat ieșirea din simetrie. Nu și din asimetrie. Evident, prin realizarea superiorității. Așa s-a ajuns, în epoca tehnologiei de vârf și a tehnologiei informației, la o imensă disproporționalitate calitativă. Cantitatea lasă din ce în ce mai mult locul calității, întrucât nu contează cât de multe forțe ai, ci câtă putere au acestea, cât de eficiente sunt ele în spațiul luptei, în rezolvarea tuturor situațiilor posibile și nu doar a celor care țin de confruntarea armată directă. Această viziune a devenit, în cele din urmă, o adevărată obsesie. Toată lumea și-a centrat și concentrat atenția și eforturile spre realizarea unor entități militare superdotate, dacă se poate expediționare, capabile să acționeze rapid și eficient în orice mediu tactic și strategic, împotriva oricărui inamic.

Condiția succesului este ca inamicul să fie devansat, mai ales tehnologic, doctrinar şi strategic, să fie pus în stare de inferioritate şi să se afle realmente în stare de inferioritate. Războiul masiv, mondial sau mondializat, pe viață şi pe moarte, între două uriaşe entități simetrice nu mai are niciun sens, întrucât, în afară de faptul că a devenit extrem de periculos, nu mai are şi nu mai poate avea scopuri şi obiective raționale acceptabile.

Războiul nu mai poate fi altceva decât o afacere, sau o parte dintr-o imensă afacere, adică un instrument al acestei forțe, pumnul care amenință, impune sau avertizează. Nolens, volens, acest pumn există în toate dimensiunile posibile, reale şi virtuale. E drept, nu toată lumea se lasă intimidată, dar majoritatea oamenilor şi entităților umane țin seama de această realitate. Acesta a fost şi, probabil, încă mai este raționamentul care conduce la investiții semnificative în programe militare, în crearea de noi arme, care de care mai sofisticate, mai precise şi mai costisitoare. Costurile revigorează unele cifre de afaceri – însuşi războiul devine, în fond, o afacere, nu doar ca pumn electronic omnidirecționat, ci şi ca piață, ca spațiu de consum extrem de costisitor şi de profitabil –, întreține conflictualitatea, secătuiesc unele state şi umplu buzunarele patronilor firmelor producătoare de arme, de soft-uri şi de alte mijloace folosite sau care pot fi folosite în conflicte militare. O astfel de realitate are cel puțin patru explicații, adică patru rațiuni şi patru determinări:

 armele şi mijloacele de confruntare violentă aduc nu numai pierderi de vieți omeneşti şi distrugeri materiale, ci şi foarte mulți bani;

 lumea a atins un asemenea nivel al conflictualității şi al dezvoltării mijloacelor de luptă, încât nu mai poate da înapoi;

 pericolul unui conflict cu folosirea celor mai distrugătoare dintre mijloace este atât de grav, încât, în mod rațional, conflictualitatea nu mai poate fi lăsată la discreția oricui, ci se cere gestionată şi controlată;

 gestionarea şi controlul conflictualității, adică ale crizelor şi conflictelor armate, nu se pot realiza doar prin tratate, acorduri şi convenții, ci şi prin coalizarea şi presiunea forței.

Omenirea este obligate să accepte o astfel de realitate. Este o realitate crudă, conflictuală, în care se sparg simetrii şi se construiesc asimetrii, iar modalitatea principală prin care se realizează această teribilă desfăşurare de forțe este, în principiu, disproporționalitatea tehnologică şi conceptuală, căreia i se răspunde prin tot felul de mijloace, de la cele generate de supertehnologie la cele primitive, de la gherilă la terorism, de la dezvoltarea unei economii subterane şi traficante ilegale care agresează civilizația, la gherilă şi la alte forme şi formule ale a ceea ce am putea numi *asimetria de reacție*.

Spargerea bipolarității a spart şi simetria strategică. Haosul creat după implozia Tratatului de la Varşovia şi a sistemului comunist a deschis larg poarta asimetriei. Nu mai era nevoie de o cursă în doi a înarmărilor. Cursa a dispărut.

A apărut însă competiția. De fapt, a reapărut competiția, pentru că ea nu dispare niciodată. Fiecare a trecut la o înarmare pe cont propriu, în funcție de interesele sale vitale şi de responsabilitățile pe care şi le asumă sau care, într-o formă sau alta, îi revin. Unii sunt foarte responsabili, chiar îngrijorați de soarta lumii şi de realitățile ei încă dramatice produse de imensele decalaje, de polarizarea bogăției şi a

sărăciei, de împuţinarea resurselor, de încălzirea planetei, de proliferarea pericolelor şi ameninţărilor de tot felul, de amploarea fenomenelor şi proceselor anomice, de acţiunile şi reacţiile transfrontaliere paradoxale şi de atâtea altele, alţii aşteaptă să vadă ce rezultă. Este vremea strategiilor directe, dar şi a stratagemelor. Unii lovesc, prin toate mijloacele, asumându-şi riscuri imense, centrele vitale şi nucleele unor cicloane care generează o conflictualitate din ce în ce mai greu de controlat şi de gestionat, ce poate degenera în războaie pustiitoare, alţii caută fel de fel de subterfugii. E drept, o parte din forţele lumii se regrupează şi se concentrează în alianţe, coaliţii, organizaţii şi organisme internaţionale şi regionale. Altele nu se regrupează, ci doar se întăresc, se reorganizează şi se consolidează. Dar toate au în vedere o poziţie geostrategică avantajoasă, accesul la resurse şi la pieţe, accesul la sistemele de securitate regionale, continentale şi planetare, reducerea vulnerabilităţilor şi dezvoltarea unor capabilităţi de acţiune şi de reacţie în caz de criză şi conflict.

NATO are, azi, 26 de membri, Uniunea Europeană cuprinde 27 de state europene şi, probabil, în viitor, va continua să se extindă, incluzând în acest spaţiu ce generează forţe economică, stabilitate şi securitate şi ţări de dimensiuni eurasiatice, precum Rusia şi Turcia, sau ţări de pe falii strategice, cum sunt cele caucaziene, gruparea Asia-Pacific funcţionează din plin, forumul Asia de Nord-Est (China, Rusia, Japonia, Coreea de Sud) se ocupă deja de exploatarea petrolului din Marea Ohoţc, iar mâine, probabil, şi de cel din Siberia, Asia de Sud-Est îşi concentrează forţele pentru a rezolva conflictualitatea de natură economică, etnică şi religioasă cu care se confruntă, Asia Centrală doreşte să iasă din aura malefică a fostului foaier perturbator... Fiecare cu drumul său. Dar aceste drumuri se amplifică şi se diversifică, pentru că un stat, o alianţă, o grupare de state, oamenii şi comunităţile lor nu merg pe un singur drum, ci pe mai multe, unele principale, altele de rezervă, unele la vedere, altele ascunse cu multă grijă. Toate acestea generează disproporţionalităţi flexibile şi asimetrii dinamice, dar mai ales mari îngrijorări.[3]

Ca o stare a intregii societati, ***razboiul***, prin evidentierea tipului de relatii sociale care stau la baza lui, reprezinta, in mod incontestabil, o forma specifica de conflict in societate, fapt pentru care este denumit „*conflict armat*". Razboiul, scrie Jerzy J. Wiatr, reprezinta „*...o astfel de stare a societatii in cadrul careia un conflict ascutit cu un grup extern oarecare sau un conflict intern ascutit isi gaseste expresia intr-o ciocnire armata*" [4]

Razboiul se deosebeste de alte tipuri de conflicte, prin trasaturi distincte. O prima trasatura, recunoscuta unanim de teoreticieni, consta in faptul ca partile adverse sunt grupuri sociale – militare si nu indivizi izolati. Trasatura cea mai importanta a razboiului – scrie de pilda G. Bouthoul – „*este caracterul sau de fenomen colectiv. In*

[3] Gheorghe Văduva, Războiul asimetric şi noua fizionomie a conflictualităţii armate, Editura Universităţii de Apărare, 2007.

[4] Jerzy J. Wiatr, Socyologia Wojska, Wydawictwo Ministerstwa Obrony Narodowoy, Warszawa, 1964, p. 39.

acest sens razboiul se deosebeste si se separa net de actele de violenta individuale" [5]. Important este, in acest tip de conflict social, sa se precizeze partilor beligerante. O alta trasatura, de asemenea recunoscuta de teoreticienii razboiului, o constituie ideea violentei deschise, a folosirii fortei, ca trasatura distincta a conflictului armat. Folosirea violentei in razboi se impune prin caracterul ei organizat, sângeros si distructiv. Pentru ca razboiul sa aiba loc, este necesar ca ambele parti sa recurga la mijloacele violentei militare. Forma de manifestare a violentei in razboi este ciocnirea inversunata, infruntarea cu arma in mâna a partilor beligerante, intr-una sau mai multe lupte sau batalii.

Trasaturile enuntate trebuie luate in totalitatea lor, intr-o strânsa legatura si interdependenta, lipsa uneia sau alteia dintre aceste trasaturi schimba esenta conflictului armat si ca atare nu mai putem vorbi de război.

„*Omul s-a organizat in societate pentru a face razboi si intotdeauna se va vorbi despre el*", afirma Adrienne Hytier[6]. Exista o vasta literatura de natura filosofica, politologica, sociologica, militara etc., care consacra razboiului lucrari intregi. El incearca sa raspunda la intrebarea: Este razboiul, in semnificatia lui adânca, un fenomen natural, ineluctabil, asa incât razboiul a fost, este si va fi totdeauna? Este razboiul starea normala a societatii? Este razboiul natural si fatal sau un produs uman, istoric? etc.

Din raspunsurile date, cu argumente pro si contra, s-au conturat o serie depozitii cu privire la: aspectul istoric, etic, biologic, juridic, politic, economic, teologic, demografic, psihologic, polemologic, energetic; problema „*cadrului*" (cosmic, biologic, istoric si psihic) si a „*manifestarilor tipice*" (economice, sufletesti, politice, juridice, ideologice, religioase) ale razboiului; scopurile si cauzele razboaielor; razboiul si pacea, factori creatori si tipurilor sociale fundamentale, metamorfoza scopurilor razboiului, problema victoriei s.a.

Exista o multitudine de definitii ale razboiului. Deja in 1906 sociologul francez Jean Lagorgette avea strânse mai mult de 150 de definitii; ele s-au multiplicat. Notiunea este folosita atât intr-un sens mai precis, cât si intr-unul mai vag. De multe ori, razboiul este definit in mod simplu ca sinonim al luptei. Definitia propusa de Gaston Bouthoul, initiatorul polemologiei ca stiinta a razboiului, se pare ca este cea mai valida si cea mai utila. „*Razboiul* – scria el – *este o lupta armata si sângeroasa intre grupuri organizate*" [7].

Razboiul este un fenomen complex, studiul sau constituie o enciclopedie a timpului social. Se recunoaste in genere ca razboiul este un fenomen istoric, ca el a aparut determinat de conditiile economice omenesti. „*Originea lui* (lupta armata – n.n.) *este vânatoarea si s-a dezvoltat sub actiunea a doua cauze: diferentierea lingvistica, datorita careia orice om cu care nu se poate comunica prin limbaj este*

[5] Gaston Bouthoul, Traité de sociologie, tom III, Les guerre. Eléments de polémologie, Payot, Paris, 1951, p. 30.
[6] Adrienne Hytier, La guerre, Bardos, Paris, 1975.
[7] Cf. Adrienne Hytier, Op. cit.

*„**strainul"*** (dusmanul) *si diferentierea tehnica datorita careia orice om dispune de arme puternice pentru a rapune adversarul*" [8].

In strânsa legatura cu evolutia societatii, razboiul a evoluat atât in continut cât si in fizionomia lui. Astazi, este unanim acceptata afirmatia, partial restrictiva, a lui Clausewitz dupa care razboiul nu este altceva decât „*un adevarat instrument politic, o continuare a relatiilor politice, o realizare a acestora cu alte mijloace*" [9].

Razboiul, ca fenomen social-istoric, este analizat prin prisma realitatilor sociale insesi si nu de la aprecierea efectelor lui. Se depaseste punctul de vedere metodologic al Theodiceei (care este punctul de vedere al pacifismului si al antipacifismului). *Si dens est, unde malum? Si non est, unde honum?*

Privit ca realitate sociala, se poate constata ca razboiul este unul dintre cele mai complexe fenomene sociale. Aceasta complexitate deriva dintr-un amestec variat de conditii de care atârna succesul sau insuccesul unei lupte. „*El este produsul simultan al unor nenumarate forte materiale, morale, intelectuale si economice, cum ar fi: starea fizica a soldatului, starea sanitara, elan sau panica, aprovizionari, anotimp, teren, clima, intâmplare fericita ori intâmplare funesta.*

Razboiul este mult mai mult decât o simpla chestiune de strategie, aprovizionari si armament, caci el rezuma o intreaga epoca istorica, toata stiinta, toata economia, toata cultura, toata tehnica unui timp se oglindeste intr-insul! Caci elementul pur omenesc al razboiului din ce in ce mai mult este inlocuit cu unul rational impersonal, care este instrumentul de lupta. Asa ca adevaratul studiu adâncit al razboiului ar contine o intreaga enciclopedie a timpului, la care ar trebui sa contribuie toate stiintele: geografia, fizica, chimia, mecanica, meteorologia, biologia, medicina, psihologia, etica, istoria, pedagogia, sociologia, dreptul s.a.m.d."[10].

Fenomenele sociale sunt complexe, ansambluri de fapte sociale corelate si aflate in dinamica. Faptul social este un nivel de a actiona. Din aceasta perspectiva, razboiul ca fenomen social cuprinde un ansamblu de actiuni. Daca la aparitia razboiului, ca fenomen social, se obiectiva doar in actiune-lupta pe parcurs si-a largit sfera de materializare. Astazi, fenomenul razboi cuprinde pe lânga actiunea militara – lupta armata –, si actiuni politico-diplomatice, economice, ideologice, psihologice etc. chiar si in aceste conditii, locul central il constituie lupta armata, prin legile sale specifice, prin caracterul si sfera lor.

Lupta armata, actionând din interiorul fenomenului razboi, capatând un caracter atât de distructiv, incât depaseste limitele pe care politica le traseaza acestui fenomen. *În războiul clasic* Războiul clasic se revigorează. El a cunoscut şi cunoaşte forme diferite, de la cele de joasă intensitate, intensitate medie sau înaltă, la cele frontaliere, de impunere a unui anumit tip de comportament, având implicaţii zonale şi chiar internaţionale. O serie întreagă de războaie capătă pronunţate accente de războaie civile, de revoluţii sau de conflicte locale.

În general, părţile aflate în conflict, care recurg la mijloace armate, eludează legislaţia internaţională, se bazează pe impactul strategic al faptului împlinit sau pe

[8] Mircea Florian, Recesivitatea ca structura a lumii, vol. II, Editura Eminescu, Bucuresti, 1987.
[9] Carl von Clausewitz, Despre razboi, Editura Militara, Bucuresti, 1982.
[10] D. Gusti, Opere, vol. IV, Editura Academiei R.S.R., Bucuresti, 1970.

un arbitrariu favorabil. Războaiele de joasă intensitate, de intensitate medie sau de mare intensitate sunt privite astfel în raport cu problemele pe care le ridică marilor puteri şi comunităţii internaţionale. Tendinţa este ca orice conflict – inclusiv războiul – să fie menţinut la o intensitate joasă, astfel încât să se poată interveni fie pentru oprirea lui, fie pentru generarea unor structuri care să poată gestiona o astfel de situaţie conflictuală, mai ales când ea se profilează pe termen lung.

Tendinţa care se manifestă în mod pregnant la nivelul marilor puteri, al Uniunii Europene şi al Alianţei Nord- Atlantice este ca, indiferent de forma şi configuraţia sa, războiul să fie pus, în cel mai scurt timp, sub control. Această strategie cu valenţe globale de gestionare a crizelor şi conflictelor, întâlnite şi în strategia de securitate a Statelor Unite, în conceptul strategic al Alianţei, redefinit cu claritate la summit-ul de la Madrid, în Politica Europeană Comună de Securitate şi Apărare, dar şi în doctrinele şi strategiile Rusiei, Chinei, Indiei şi altor state cu rol important în configurarea ordinii mondiale pentru secolul al XXI-lea, are un rol foarte important în definirea luptei armate.

Dincolo de faptul că nivelul tactic nu mai rămâne cel al încleştării pe viaţă şi pe moarte a forţelor care se confruntă, acesta reclamă, din ce în ce mai mult, *implicarea factorului politic, a deciziei politice, a media, a politicilor şi strategiilor de protecţie a vieţii, a fiinţei umane, a comunităţii şi a mediului*.

Potrivit specialiştilor militari, războiul clasic se revigorează. El a cunoscut şi cunoaşte forme diferite, de la cele de joasă intensitate, intensitate medie sau înaltă, la cele frontaliere, de impunere a unui anumit tip de comportament, având implicaţii zonale şi chiar internaţionale. O serie întreagă de războaie capătă pronunţate accente de războaie civile, de revoluţii sau de conflicte locale. În general, părţile aflate în conflict, care recurg la mijloace armate, eludează legislaţia internaţională, se bazează pe impactul strategic al faptului împlinit sau pe un arbitrariu favorabil.

Războaiele de joasă intensitate, de intensitate medie sau de mare intensitate sunt privite astfel în raport cu problemele pe care le ridică marilor puteri şi comunităţii internaţionale. Tendinţa este ca orice conflict – inclusiv războiul – să fie menţinut la o intensitate joasă, astfel încât să se poată interveni fie pentru oprirea lui, fie pentru generarea unor structuri care să poată gestiona o astfel de situaţie conflictuală, mai ales când ea se profilează pe termen lung.

Întrucât, teoretic vorbind, orice confruntare armată poate duce la escaladarea conflictului şi, deci, la un război de mare intensitate, inclusiv cu folosirea armelor de distrugere în masă, comunitatea internaţională, organismele internaţionale, Alianţa Nord-Atlantică şi marile puteri au în vedere tot ce ţine de spaţiul luptei, de la profilul luptătorului, la efectul letal sau nonletal al armelor.

Acţiuni precum ambuscada, atacul prin surprindere asupra unor structuri aflate în imposibilitatea de a se apăra sau asupra unor civili, folosirea minelor antipersonal, a armei chimice sau biologice, a altor mijloace care duc la distrugerea de vieţi şi a mediului devin din ce în ce mai mult nedorite şi, deci, scoase în afara legii. De aici nu rezultă că ele nu vor mai fi folosite, ci doar faptul că nu vor mai fi legale. Deja, într-un interval de 60 de ani, multe dintre acţiunile de luptă permise şi frecvente în cel de al doilea război mondial sunt considerate ilegale şi, ca atare, condamnate de comunitatea internaţională. Chiar dacă există încă exemple ale încălcării prevederilor

unor acorduri internaţionale privind folosirea anumitor arme, acestea nu constituie decât excepţii. În războiul din Vietnam, a fost folosit napalmul, iar în războiul dintre Irak şi Iran din 1960-1968, Saddam Hussein a folosit arma chimică. Dar şi în unele acţiuni militare mai recente, au fost întrebuinţate proiectile din uraniu sărăcit.

Comunitatea internaţională nu agreează astfel de acţiuni, presa este extrem de virulentă, iar opinia publică le condamnă. De unde rezultă că procesul controlului acţiunilor de luptă şi mijloacelor folosite se continuă. Războiul intră tot mai mult în gestiunea comunităţii internaţionale, care devine nu numai judecătoare a acestuia, ci şi responsabilă pentru faptele şi consecinţele lui. Beligeranţii vor căuta, desigur, soluţii. Cea mai acceptabilă pare a fi folosirea, în luptă, a armelor non-letale. Dar şi aici vor fi impuse limite categorice, întrucât viaţa oamenilor şi stabilitatea internaţională sunt mult prea importante pentru a nu fi protejate.

Războiul, ca fenomen politic, economic şi social, devine, din ce în ce mai mult, pus sub controlul comunităţii umane, al centrelor de putere, al organizaţiilor şi organismelor internaţionale, al mediei şi organismelor neguvernamentale, cel puţin până la un anumit grad de intensitate. Mai mult, omenirea este pe cale de a scoate războiul, ca fenomen politic, în afara legii, aşa cum a făcut-o cu războiul de agresiune. Unii teoreticieni consideră războiul ca *sfârşit* al politicii, ca eşec al politicii, adică al dialogului şi diplomaţiei, şi nu ca mijloc al ei, aşa cum în considera Clausewitz. Este însă puţin probabil ca el să dispară. În afara războiului, există însă o mulţime de alte acţiuni violente armate, care, pe măsură ce timpul trece, iar decalajele economice se adâncesc şi poziţiile extreme şi fundamentaliste cresc, se intensifică şi se diversifică.

Acţiunile nespecifice războiului vor evolua, probabil, pe mai multe paliere, dintre care cele mai importante ar putea fi următoarele: - revolte violente care folosesc armament de foc, arme albe, mijloace improvizate; - recrudescenţa crizelor de tot felul care ajung rapid în etapa de conflict armat; - diferende religioase produse în general de intoleranţa şi agresivitatea entităţilor fundamentaliste; - recrudescenţa diferendelor etnice în zonele de falie; - dezvoltarea unor noi tipuri de acţiuni violente în spaţiul crimei organizate, traficanţilor şi economiei subterane; - apariţia unor noi tipuri de violenţă cu mijloace ale biologiei şi geneticii.

Modelarea acţiunilor de luptă viitoare depinde atât de natura şi modul de manifestare a pericolelor şi ameninţărilor, cât şi de mijloacele la dispoziţie şi modul în care se preconizează folosirea acestora. Modelul luptei armate nu poate fi decât unul flexibil, atât în ceea ce priveşte acţiunea, cât şi reacţia. Cu alte cuvinte, structurarea forţelor armate trebuie să se facă în aşa fel încât, în orice moment, să poată fi constituite grupări de forţe care să acţioneze sau să reacţioneze adecvat. Comandamentele operaţionale sunt constituite tocmai în această idee. În funcţie de caracteristicile situaţiei, ale teatrului în care se va interveni, ale scopurilor şi obiectivelor fixate de conducerea politică, grupările alcătuite în vederea îndeplinirii misiunilor respective trebuie să acţioneze imediat şi eficient. Primele trei structuri capabile să ducă astfel de acţiuni sunt: Forţa de Răspuns a NATO, Forţa de Reacţie Rapidă Europeană şi, în cadrul acesteia din urmă, cele 7-9 grupuri tactice de 1.500 de oameni fiecare. De asemenea, fiecare ţară membră NATO dispune nu numai de forţe care vor acţiona în cadrul structurilor amintite, ci şi forţe proprii de

reacție rapidă. Cu alte cuvinte, fără să renunțe la modalitățile de organizare tradiționale şi specifice, armatele îşi adaptează structurile la noul spațiu de confruntare, care nu mai are ca prioritate războiul între state, ci războiul statelor, alianțelor, uniunilor de state, organizațiilor şi organismelor internaționale împotriva terorismului şi pentru descurajarea conflictelor[11]

Considerații finale

Războiul a fost întotdeauna un fenomen complex, chiar dacă esența sa, adică voința de a folosi violența armată, în cadrul relațiilor de putere, a rămas neschimbată. Complexitatea tehnologiilor din zilele noastre a generat noi efecte contradictorii. Pe de o parte, a adâncit dificultatea actului de recurgere şi reacție la violența armată, introducând noi parametri (de natură tehnică, religioasă, socială, politică) în studiul războiului, pe de altă parte, a determinat o anumită lejeritate în recurgerea la violență, provocată de percepția victoriei facile, alimentată de superioritatea tehnologică. Este un amestec între abordări liniare şi neliniare în încercarea de a clarifica politic şi juridic recurgerea la violența armată în diversitatea formelor sale, începând de la conflicte minore până la războaiele „clasice" interstatale. În numărul din mai-iunie 2002 al revistei Foreign Affairs, Donald Rumsfeld, secretar de stat al apărării din SUA, a publicat articolul *Transforming the Military*, în care îşi expunea viziunea asupra unor probleme de securitate şi apărare ale SUA pornind de la supremația reală incontestabilă în domeniul militar. Era la câteva luni după 11 septembrie 2001, momentul care a zdruncinat multe din ideile dominante privind securitatea şi apărarea.

Noua viziune s-a dorit a fi o revoluție şi s-a bazat pe trei piloni25: - **descurajarea** în teatrele critice cu opțiune, dacă ar fi fost cazul, pentru o contraofensivă majoră în scopul ocupării capitalei agresorului şi schimbării regimului; - **abordarea bazată pe capabilități**, în care accentul să fie pus pe identificarea modului în care SUA ar putea fi amenințate şi ceea ce trebuie să facă împotriva amenințării; - **identificarea propriilor vulnerabilități,** pentru a nu permite unui eventual adversar să le exploateze. Pe baza acestor piloni s-a elaborat o strategie care să permită SUA să-şi mențină poziția în secolul al XXI-lea, strategie care, probabil, va fi continuată şi în viitor în direcțiile ei esențiale. Experiența de până acum a demonstrat că SUA nu aruncă banii în vânt. Câteva luni mai târziu, noua viziune a fost aplicată împotriva regimului Hussein, aflat geografic în unul din teatrele importante pentru securitatea SUA – Orientul Mijlociu. Este interesantă situația celor trei piloni din noua viziune: Descurajarea a funcționat în alte spații geopolitice unde SUA au folosit mai ales mijloacele „soft" ale relațiilor de putere şi descurajării. În Orientul Mijlociu, recursul la violență, adică forma „hard", a reprezentat eşecul descurajării şi a confirmat metafora heraclitiană a neliniarității.

Terorismul a readus în actualitate o formă mult mai veche a conflictualității, cea a **asimetriei**, adică a confruntărilor în care armatele trebuie să acționeze altfel decât au fost structurate, înzestrate şi pregătite. Principalii actori sunt **armatele** ca

[11] Constantin Moştoflei şi Gheorghe Văduva, **Tendințe În Lupta Armată,** Editura Universității Naționale de Apărare, 2004.

instituţii ale statelor şi **structuri** cu organizare şi potenţial militar, dar care nu pot fi identificate cu un stat. La o primă estimare este tipul de conflict în care o parte puternică, susţinută instituţional, politic, juridic, economic, financiar şi doctrinar, se confruntă cu alta slabă, motivată mai ales cu argumente identitare (etnice, religioase, ideologice etc.). Este o confruntare între realităţi fizice, concrete şi consistente şi altele parafizice, abstracte, subtile şi difuze.

Războiul este un fenomen multidimensional, dar în majoritatea cazurilor este analizat prin interdependenţele dintre efectele violenţei armate şi celelalte dimensiuni ale sale. Este explicabilă o asemenea abordare, deoarece violenţa armată este cea care individualizează războiul şi oferă percepţia victoriei sau înfrângerii în război. Într-o situaţie neliniară, cum este războiul, percepţia are importanţă decisivă în construirea adevărurilor acestuia, pentru toate componentele care-l generează şi susţin, începând de la decidentul politic până la luptătorul x individual.

Tehnologia este cea care transformă armatele moderne în consumatoare de imense resurse, în primul rând financiare. O asemenea circumstanţă nu este accesibilă tuturor statelor. De aceea în gândirea şi practica militară actuală sunt atât de prezente dezbaterile şi căutările pentru identificarea variantelor convenabile în atâtea probleme: rolul şi misiunile armatelor, dimensiunile şi structura lor, profesionalizarea, ascendenţa altor instrumente, mai puţin costisitoare, preferabile celor militare în cadrul relaţiilor de putere, durata optimă a operaţiilor militare. Tot din acest motiv se dezvoltă **asimetriile,** nu doar ca o şansă pentru cel sărac de a recurge la violenţa armată în situaţii în care aritmetic nu ar avea nicio şansă, ci şi ca o practică a clubului select pentru neutralizarea avantajelor deţinute de un adversar comparabil, cu costuri cât mai mici.

Dimensiunea strategică a confruntării bipolare din perioada Războiului Rece a fost locul unei asimetrii deosebite, mari consumatoare de resurse financiare, de tip oglindă. Iniţiativele unuia erau urmate de răspunsul celuilalt, în acelaşi plan, în aproximativ acelaşi spaţiu şi cu mijloace de aceeaşi natură. Difereau doar amploarea răspunsurilor, intenţia unuia de a-şi copleşi concurentul prin cantitate sau calitate, ceea ce făcea ca înfruntarea să se desfăşoare în spirală, după scenarii nu atât de ermetice.[12]

Strategii americani nu-şi permit să reducă eforturile şi vizează dezvoltarea capabilităţilor militare. „*Războiul nu s-a terminat*, se arată în strategie, *încă se desfăşoară acţiuni periculoase*“[13]. Pentru a răspunde acestei provocări, eforturile se concentrează pe trei priorităţi: câştigarea războiului cu *Aspecte-cheie ale mediului de securitate*: – un grup mai mare de adversari; – un spaţiu de luptă complex şi distribuit; Următorul deceniu aduce cu sine o nouă provocare: aceea de a dezvolta şi consolida capacităţile întrunite într-un timp al războiului global, al resurselor limitate şi al angajamentelor multiple. Forţa care va opera în acest spaţiu de luptă complex va trebui să aibă următoarele *caracteristici:* – *pe deplin integrată* – concentrarea funcţiilor şi capabilităţilor în direcţia unui scop unic; – *expediţionară* – capabilă să se desfăşoare rapid, să opereze şi să se autosusţină pretutindeni în spaţiul

[12] Nicolae Dolghin , **Spaţiul şi viitorul războiului, E**ditura Universităţii de Apărare, 2007.
[13] Floca Mihai, Strategia militară a Statelor Unite ale Americii.

de luptă global; – *organizată în rețea (Networked)* – „legată“ şi sincronizată în timp şi scopuri; – *descentralizată* – capabilități integrate de a opera în manieră întrunită la eşaloane mai mici; – *adaptabilă* – pregătită să răspundă repede, angajând cea mai eficientă combinație de capabilități; – *superioritate decizională* – elaborarea deciziilor pe baza unor informații mai bune şi implementarea acestora mai repede decât poate adversarul să reacționeze; – *letalitate* – abilitatea de a distruge un adversar şi/sau sistemele sale în orice condiții[14].

Legile generale ale războiului sunt raporturi esențiale, generale, necesare, repetabile, relativ stabile între laturile interne ale fenomenului război, precum şi între acestea şi alte domenii ale vieții sociale, care determină pregătirea şi desfăşurarea confruntării armate. În acest sens, sunt evidente două elemente importante care reprezintă esența legilor generale ale războiului: puterea militară şi lupta armată.

Majoritatea specialiştilor militari consideră ca reprezentative următoarele legi: legea dependenței puterii militare şi a desfăşurării luptei armate de condițiile economico-sociale; legea rolului determinant al națiunii în război; legea dependenței structurilor organizatorice, formelor şi procedeelor acțiunii militare de nivelul dezvoltării armamentului şi tehnicii de luptă. Aceste legi exprimă cel mai clar dependența şi rezultatul războiului față de: posibilitățile economice ale statului; atitudinea națiunii şi moralul acesteia; numărul şi calitatea trupelor; nivelul înzestrării tehnice şi calitatea armamentului forțelor armate; gradul de pregătire al cadrelor militare şi de instruire a trupelor; caracterul şi conținutul politicii statului. Ele includ toate forțele şi mijloacele de luptă armată mobilizate şi folosite pe parcursul ducerii războiului. În structura sa internă, factorul militar al unui stat, în principal cuprinde: efectivele armatei şi ale celorlalte forțe care desfăşoară în mod nemijlocit lupta armată; armamentul şi tehnica militară (de luptă şi auxiliară) din înzestrarea armatei şi a celorlalte forțe; valoarea calitativă şi numerică a cadrelor de comandă; nivelul de organizare şi gradul de coeziune şi de disciplină al tuturor forțelor; nivelul pregătirii populației, economiei şi teritoriului pentru apărare.

Fără a atribui o mai mare importanță uneia sau alteia dintre legile generale ale războiului, ele împreună constituind un tot unitar care are un rol determinant în problematica războiului, este necesar de scos în evidență un aspect determinant care a marcat accentuarea rolului națiunii în susținerea efortului militar şi anume „demasificarea armatelor este o tendință certă a fenomenului militar modern, dar efortul făcut în plan militar, economic, financiar, moral etc. în caz de război, contribuția la susținerea războiului aparține nu numai forțelor armate, ci întregii națiuni“[15]. Această determinare obiectivă este de fapt caracteristică tuturor tipurilor de războaie, însă se manifestă cu mai multă pregnanță în războaiele (conflictele) care adoptă apărarea armată generalizată, aşa cum este cazul statului român în situația actuală.

Evoluția fenomenului militar este dominată atât de caracteristicile mediului de securitate, cât şi de nivelul de performanță a tehnologiilor cu

[14] Constantin TROCAN, Doctrina militară şi tendințe ale spațiului de luptă.
[15] Lucian Stăncilă, **Legile şi principiile luptei armate moderne**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare.

aplicabilitate în domeniul militar în acest sens rolul tehnologiei informației pare să dețină un rol important.

Fenomenul postbelic s-a plasat sub semnul apariției unei noi „arme de război", arma nucleară, în contextul unei masive militarizări a științei, care a dus la „industrializarea războiului". Perioada postbelică a adus cu sine o adevărată „confuzie" între pace şi război, o ambiguitate a stării care, altădată, era definită prin „tăcerea armelor", violența armată manifestându-se în viața socială, în relațiile dintre state, în forme variate, fenomen denumit „proteificarea războiului". Cea mai mare parte din perioada postbelică a fost dominată de „războiul rece", în care pacea putea fi caracterizată ca un fel de „continuare a conflictului cu (oarecum) alte mijloace".

Viitorul ne poate rezerva o nouă dimensiune a fenomenului militar, respectiv „democratizarea" folosirii acestuia în zonele fierbinți ale lumii. Conflictul mileniului al treilea se va caracteriza prin dependența „violenței colective" de noile tehnologii (microelectronica, inteligența artificială, optoelectronica), respectiv prin apariția unui „război al minții (sprijinul) împotriva materiei". Fenomenul militar al viitorului va cunoaşte, aşadar, noi dimensiuni, astfel:

-cauzele şi motivele violenței (dacă până în prezent se cantonau în sfera economică, moral-religioasă, ideologică) vor fi de factură etnică, rasială, religioasă – inter şi intraconfesională;

-apariția de noi tipuri de operații militare, diferite de războiul clasic;

-caracterul atotcuprinzător al promovării intereselor prin agresiuni economice, culturale, psihologice, religioase, informatice, informaționale;

-creşterea importanței dimensiunii temporale a fenomenului militar în detrimentul dimensiunii spațiale;

-evitarea confruntărilor directe, frontale, dintre forțe şi mijloace numeroase, accentul deplasându-se spre nivelul tactic.

Fenomenul militar va evolua odată cu evoluția societății post moderne. Reacțiile asimetrice la acțiunile militare moderne, noua dimensiune a revoluției ştiințifice şi tehnice, modificările survenite în percepția privind riscurile şi amenințările la nivel statal, regional şi global, vor transforma funcțiunile tradiționale de manevră, lovire, protecție şi logistică.

Există cel puțin trei perspective în ceea ce priveşte filosofia şi fizionomia războiului:

- în viitor, războiul va fi, probabil, unul înalt tehnologizat, desfăşurat între puteri sau entități supertehnologizate şi informaționale, pentru supremația tehnică şi informațională;

- vor exista, probabil, şi în viitor, atâtea tipuri de războaie câte tipuri de entități care se vor confrunta;

- este posibil ca războiul, în sens tradițional, de confruntare armată violentă, cu pierderi de vieți omeneşti şi distrugeri materiale, să fie pus în întregime (sau în cea mai mare parte) sub control şi chiar să dispară, cedând locul unui alt tip de confruntare.

Războiul poartă şi va purta mereu amprenta unei decizii politice şi va fi aşa cum va fi şi societatea viitorului. Cel puțin pe termen mediu (dacă nu chiar pe termen

lung, adică preț de un secol sau mai mult), este posibil să se mențină uriașe decalaje economice şi tehnologice între continente, state şi alte tipuri de entități care să genereze mari conflicte de interese şi dezvoltarea în continuare a armamentelor şi tehnicii de luptă. În mod sigur, cel puțin pe termen apropiat, vor apărea noi tipuri de arme şi de tehnologii care vor influența în mod hotărâtor filozofia şi tehnologia războiului, strategia şi tactica.

Războiul va continua să fie, în sensul formulat de Clausewitz, un mijloc al politicii, o exprimare a politicii prin forță şi prin mijloace violente. În acelaşi timp, el va fi din ce în ce mai mult o urmare a politicii, adică, din anumite puncte de vedere, un sfârşit al ei.

Pe măsură ce procesul globalizării avansează, războiul devine, în ultimă instanță, un mijloc al politicii comunității internaționale de impunere, prin forță, a unor decizii, de gestionare violentă a crizelor şi conflictelor. În acest sens, se va continua politica de modernizare a armatelor, se vor dezvolta armatele profesioniste şi componentele internaționale integrate ale acestora. După toate probabilitățile, vor exista patru tipuri de entități militare:

- armate profesioniste ale marilor puteri supertehnologizate;
- structuri militare integrate ale comunităților internaționale îndeosebi cele al NATO şi Uniunii Europene, dar nu numai;
- forțe armate ale celorlalte state (forțe armate naționale);
- structuri înarmate ilegale („armate de eliberare“, structuri înarmate ale diferitelor grupări politice, ale organizațiilor şi rețelelor teroriste şi mafiote etc.).

Primele două vor avea rolul de a gestiona crizele şi conflictele, de a preveni războiul local şi confruntările militare violente, haotice, insurecțiile şi luptele fratricide şi de a combate rețelele teroriste şi pe cele ale traficanților. Forțele armate ale statelor şi altor entități vor duce, la nevoie, acțiuni de afirmare a acestor identități, de oprire a procesului de globalizare şi de apărare a intereselor proprii, iar cele ale organizațiilor teroriste şi rețelelor mafiote vor crea şi întreține starea de haos propice funcționării lumii interlope şi accentuării efectelor de falie.

Este posibil ca, la început de mileniu, urmând în general fizionomia confruntărilor armate din epocile anterioare, războiul să se bazeze pe strategii de descurajare şi pe efortul comunității internaționale de oprire a violențelor şi folosire a dialogului, diplomației şi presiunilor politice, economice şi militare pentru rezolvarea diferendelor.

Epoca parteneriatelor strategice reprezintă o urmare a unor strategii indirecte ale marilor puteri, organizațiilor şi organismelor internaționale, de regrupare şi reorganizare a forțelor şi acțiunilor, astfel încât, în urma spargerii bipolarității, să se prevină fragmentarea excesivă a intereselor şi apariția unor focare de criză greu de stăpânit şi gestionat. Dar parteneriatele strategice nu sunt neapărat soluții pe termen lung, ci doar modalități de armonizare a intereselor. Parteneriatele strategice nu exclud războiul, ci doar pun într-o relație de complementaritate entități politice importante, reducând atât vulnerabilitățile acestora, cât şi amenințările şi riscurile adiacente.

Analizând logic am putea reține următoarele: echilibrul de putere a eşuat, fiind cauza a două războie mondiale, descurajarea nucleară a funcțiounat aproape o

jumătate de secol, era conducerii centralizate a lumii se înfăţişează ca soluţie la anarhia mondială, asigurată prin susţinerea unei armate, dacă nu mondială cel puţin tricontinentală. Este era informaţională sau a războiului informaţional cu un profund caracter integrator şi efecte globale.

Bibliografie

[1] ***Principiile războiului. Conducerea războiului, Editura Militară, Bucureşti, 1975.

[2] Centrul de Studii Strategice de Securitate, Strategia integrală, Bucureşti, 2003.

[3] Centrul de Studii Strategice de Securitate, Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2002.

[4] ARSENIE Valentin, general-locotenent (r) dr., CORNĂŢEANU M., Desfăşurarea strategică, Editura Militară, Bucureşti, 1990.

[5] ARSENIE Valentin, general locotenent (r), Doctrina strategică militară actuală, G.M.R. nr. 4/1995.

[6] BOUTHOUL G Traite de sociologic, vol. III, Paris, 1951.

[7] BOUTHOUL Gaston, Traité de sociologie, tom III, Les guerre. Eléments de polémologie, Payot, Paris, 1951.

[8] BOUTHOUL Gaston, Traité de sociologie, tom III, Les guerre. Eléments de polémologie, Payot, Paris, 1951.

[9] CLAUSEWITZ C.Foch F. Despre război, Editura Militară, Bucureşti, 1982.

[10] DOLGHIN Nicolae, Spaţiul şi viitorul războiului, Editura Universităţii de Apărare, 2007.

[11] FLOCA Mihai, Strategia militară a Statelor Unite ale Americii.

[12] FLORIAN Mircea, Recesivitatea ca structura a lumii, vol. II, Editura Eminescu, Bucuresti, 1987.

[13] FRUNZETI Teodor, Tipuri de războaie în epoca contemporană, Editura A.I.S.M., Bucureşti, 1996.

[14] GOROZEA Traian, Tendinţe, orientări, controverse în strategiile militare contemporane, Editura Militară, Bucureşti, 1991.

[15] GUSTI D., Opere, vol. IV, Editura Academiei R.S.R., Bucuresti, 1970.

[16] GUSTI D. Opere, vol. IV, Editura României, Bucureşti, 1970.

[17] HYTIER Adrienne, La guerre, Bardos, Paris, 1975.

[18] HYTOER A., La guerre, Editura franceză, Paris, 1951.

[19] JERZY J.Wiatr Sociologia maseslor, Editura poloneză, Warsyawa, 1964.

[20] JERZY J. Wiatr, Socyologia Wojska, Wydawictwo Ministerstwa Obrony Narodowoy, Warszawa, 1964.

[21] MOŞTOFLEI Constantin şi VĂDUVA Gheorghe, Tendinţe În Lupta Armată, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, 2004.

[22] MUREŞAN M. Toma Gheorghe Provocările începutului de mileniu, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, 2003.

[23] MUREŞAN M., Curs de artă militară, editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti 2005.

[24] MUREŞAN Mircea şi VĂDUVA Gheorghe, Războiul viitorului viitorul războiului, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti 2004.

[25] PAUL Vasile, general, Războiul secolului al XXI-lea, Editura Militară, 1998.

[26] STĂNCILĂ Lucian, Legile şi principiile luptei armate moderne, Editura Academiei de Înalte Studii Militare.

[27] SUN Tzî, Arta războiului, Editura Militară, Bucureşti, 1999.

[28] TOFFLER A., Război şi antirăzboi, Editura Antet, Bucureşti, 1995.

[29] TROCAN Constantin, Doctrina militară şi tendințe ale spațiului de luptă.

[30] VĂDUVA Gheorghe, Strategie militară pentru viitor, Editura Paideia, 2003.

[31] VĂDUVA Gheorghe, Războiul asimetric şi noua fizionomie a conflictualității armate, Editura Universității de Apărare, 2007.

DE CE SĂ ÎNȚELEGEM ISLAMUL?

Corina Nicoleta COMŞA*

Defining element of the person's or community's identity, religion represents an ensemble of ideas and norms constituted in a strong link between people through a set of common values. Often religious norms can be stronger than legal norms. Contrary to the European and American trend of secularization of public space, of removing the religion from public life, the Islamic societies – trying to oppose globalisation and modernisation – keep religion in the public sphere and promote it strongly. In these states the religious authority is recognized and unanimously accepted and religion practises a quasitotale influence in all social fields irrespective of private or public space.

Not fully understanding the way religion influences political and social life in the contemporary world can lead to wrong interpretations, interreligious conflicts and even frustrations which can have the form of social dissatisfaction and terrorist reactions.

Putem afirma despre religie că este un element ce defineşte identitatea unui individ, conştiința şi convingerile sale. Din punct de vedere social, religia constituie un ansamblu de idei şi norme care se constituie într-o legătură puternică între oameni printr-un set de valori comune. Adesea, normele religioase pot fi mai puternice decât normele legale.

Religia islamică în special este un liant al musulmanilor mai mult decât este religia creştină pentru creştini sau cea iudaică pentru evrei. Acest lucru se datorează preceptelor şi practicilor obligatorii pentru credincioşii lui Allah. Islamul acoperă toate aspectele vieții politice, economice, sociale. El este mai degrabă un model normativ atât pentru individ, cât şi pentru societate decât o religie preocupată de mântuirea individului. Musulmanii consideră că islamul exprimă în acelaşi timp aspirații eterne şi nevoi practice ale individului. Organizarea societății, a comunității credincioşilor se face pornind de la Coran şi învățăturile Profetului care depăşesc contingentul şi tind spre transcendent. Relația dintre religie şi putere este raportată la relația dintre Coran şi modelul de cetate ideală pe care îl reprezenta Medina pe vremea Profetului şi care se prelungeşte până astăzi.

Religia islamică nu este practicată de individ în spațiul privat potrivit conştiinței şi simțirii sale, dimpotrivă este practicată atât în public, cât şi în privat în contextul în care credinciosul trebuie să-şi îndeplinească obligațiile religioase. Ea este foarte prezentă în viața publică, căci guvernează practic relațiile sociale. Este la fel de prezentă în viața privată întrucât relațiile interumane şi chiar cele familiale sunt guvernate de precepte religioase. Musulmanul, fie că ia o decizie referitoare la familie ori o decizie politică, apelează mereu la Allah şi leagă totul de divinitate. Raportarea la Allah şi la Mahommed este continuă, permanentă şi aplicabilă în toate domeniile.

Realitățile sociale şi implicit religioase islamice sunt călăuzite de Coran, de sunna şi de shari'a ("legea inegalabilă şi neegalată"). Coranul, cartea sfântă prin excelență, este increat şi etern; el a existat dintotdeauna şi chiar în forma sa tipărită el

* **Doctorand, Vicepreşedinte al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării**

este sacru. Coranul, cuvântul lui Allah, este învățat pe de rost din copilărie, în el regăsindu-se reglementate toate aspectele vieții sociale, politice, economice, culturale. Sunna reprezintă tradiția, totalitatea cuvintelor, gesturilor şi comportamentelor lui Mahommed, modul său de a se comporta, de a-şi îndeplini obligațiile religioase şi sociale. Sunna a devenit, alături de Coran, izvor al islamului, iar în situația unui dezacord între cele două, Sunna are câştig de cauză.

Individul trăieşte în special prin familia şi comunitatea lui, care sunt supuse puterii lui Allah, şi se raportează la societate prin religie. Autoritatea religioasă este recunoscută şi acceptată unanim, iar religia exercită o influență cvasitotală asupra tuturor aspectelor vieții sociale.

Încercând a se opune globalizării şi modernismului, lumea islamică refuză laicizarea, refuză delimitarea statului de biserică, apreciind că modernismul este sinonimul Occidentului, laicizarea este parte a modernismului şi, în consecință trebuie respinsă. Se poate spune că statul islamic tinde spre canonizare pentru că altfel riscă să-şi piardă identitatea. Religia islamică reprezintă pentru credincioşi ultimul refugiu al identității într-o lume în care efectele globalizării sunt pe deplin resimțite, o lume care nu se poate adapta şi nici nu doreşte acest lucru – lumea islamică.

Aşa cum am arătat, religia corespunde – alături de alte elemente: etnia, limba, naționalitatea etc. – unei forme de identitate care se regăseşte în societate pe de o parte sub forma instituțiilor religioase şi a reprezentanților acestora, iar pe de altă parte sub forma conştiinței, care conduce la limbaje şi practici specifice, la un anume model comportamental. În unele opinii, la care achiesăm, „credințele religioase pot lua forme politice, prin sprijinul puternic pe care îl aduc etnicității şi prin asocierea lor cu valori transcendentale, prin care societatea ar căpăta o direcție, coeziune, virtute şi stabilitate. Folosirea valorilor religioase poate duce însă la manifestări cu caracter fundamentalist, la stabilirea unor strategii prin care credincioşii tind să-şi conserve identitatea ca grup sau popor, în fața unui real sau presupus atac al celor care aparent îi amenință. Uneori asemenea atitudini defensive se pot transforma în acțiuni politice ofensive care duc la alterarea mediului social, politic şi chiar a celui economic[2]".

Religia există în însăşi conştiința indivizilor, îi apropie sau îi depărtează, îi face să lupte împreună pentru un țel ori să lupte unii împotriva altora. Lumea contemporană caută adesea în trecut explicații, justificări sau sensuri ale unor conflicte în legătură cu religia şi nu de puține ori a revelat componenta religioasă a unui conflict, resentimente ieşite la iveală în legătură cu persecuții religioase, cu superioritatea sau inferioritatea unei religii raportat la alta.

Se vorbeşte tot mai mult în ultima perioadă despre fundamentalismul islamic. La început, termenul de „fundamentalist" s-a aplicat teologilor care propovăduiau readucerea doctrinei la fundamentele ei, însă ulterior s-a extins la întreaga mişcare politico-religioasă care cheamă la o societate care respectă legea religioasă întocmai în toate implicațiile ei.

Discursul fundamentalist islamic, oficial sau nu, se bucură de audiență în rândul maselor confruntate cu o serie de probleme apărute ca efect al occidentalizării,

[2] Dinu, Mihai-Ştefan – "Componenta etnico-religioasă a conflictelor", Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2005, p. 18.

al creşterii populaţiei, al gradului de dezvoltare economică. Răspunsul la provocările epocii contemporane constă, în unele ţări islamice, în creşterea influenţei religiei şi a instituţiilor religioase. În Maroc şi în Arabia Saudită şefii de stat sunt şi lideri spirituali. În Tunisia sau Liban marele muftiu deţine o putere care se exercită şi în domenii ale vieţii politice, sociale, economice. De asemenea marile universităţi islamice exercită influenţă politică. Respectarea cu strictețe a normelor religioase, modelul cetăţii ideale de la Medina devin instrumente privilegiate ale unei propagande fundamentaliste, antilaiciste.

Fundamentalismul e caracterizat de o viziune intolerantă, dar care nu se manifestă doar în lumea islamică, ci şi în cea creştină ori iudaică. Este drept că atacurile din 11 septembrie 2001 au adus în prim plan fundamentalismul islamist, însă nici chiar în aceste condiţii religia islamică nu trebuie asimilată terorismului, ca cea mai gravă manifestare a nemulţumirilor unui grup. Grupurile fundamentaliste islamice împărtăşesc în special două idei: că politica şi religia sunt inseparabile; şi că legea shari'a trebuie aplicată tuturor musulmanilor de bună voie sau chiar prin folosirea forţei. Mulţi fundamentalişti islamici consideră că musulmanii sunt victima unei conspiraţii - ce-i implică pe "sionişti şi imperialişti" - a cărei ţintă este cucerirea teritoriilor islamului şi a resurselor lor, în special a petrolului. Neînţelegerea modului de viaţă din societatea islamică şi afirmarea publică a acestei neînţelegeri, încercările de modificare a sistemului politico-social din exterior, interferenţele în sistemul funcţional al unei societăţi pentru care religia este mai presus de orice pot conduce la rupturi ideologice, la frustrări ale membrilor comunităţii, pot declanşa porniri agresive, precum şi dorinţe puternice de revanşă.

Fundamentalismul apare astăzi ca referinţă obligatorie în discursul Islamic. El este aprobat de mase şi adesea este considerat o reîntoarcere la islam, la Coran şi la shari'a. Mecca tinde să devină centrul comunităţii islamice, marele pelerinaj anual oferind ocazia întâlnirii liderilor musulmani, pe de o parte şi a musulmanilor mânaţi de aceeaşi credinţă, pe de altă parte. Chiar reprezentanţii comunităţilor musulmane izolate capătă conştiinţa că aparţin unei mari comunităţi, că sunt solidari cu ceilalţi. Imaginea unei umma (comunităţi) unite şi solidare întăreşte convingerile musulmanilor, le dă forţa de a crede neabătut în cuvântul Profetului. Nu trebuie uitat că pelerinajul la Mecca şi în împrejurimile sale este al cincilea stâlp al credinţei islamice, este o obligaţie de cult a musulmanului. Pelerinajul este obligatoriu o dată în viaţă pentru cei care au posibilitatea materială. Cu această ocazie musulmanul va purta veşmânt alb, alcătuit din două bucăţi de stofă, fără nicio cusătură. Pelerinajul are loc la dată fixă. Aceste obligaţii religioase nu sunt percepute de credinciosul musulman ca nişte eforturi deosebite, ele fac parte pur şi simplu din viaţa individului. Pelerinajul la Mecca alături de exercitarea rugăciunilor zilnice, a postului, a oferirii pomenii, a mărturisirii de credinţă reprezintă cei cinci stâlpi ai religiei islamice.

Procesul de modernizare în islam fluctuează între tradiţie şi modernitate. Modernizarea lumii islamice ar reduce rolul şi influenţa tradiţiei, implicit al religiei, şi ar putea genera creşterea extremismului religios fundamentalist în defavoarea moderaţiei în numele globalizării şi al progresului. Cu toate acestea, schimbările survin chiar şi în locurile în care predomină fundamentaliştii. În unele zone din lumea islamică shari'a a fost înlocuită cu structuri juridice moderne, fiind înfiinţate tribunale

pentru soluționarea aspectelor civile şi penale, reducându-se astfel rolul tribunalelor religioase. Nu aceleaşi tendințe de modernizare se pot observa cu privire la dreptul familiei – aspectele legate de căsătorie, de filiație, de divorț fiind adânc înrădăcinate în preceptele Coranice. Totuşi s-a acceptat o îmbunătățire a statutului femeii şi o modificare a statutului familiei patriarhale, însă în practică situația nu s-a schimbat prea mult. În unele state, precum Arabia Saudită, femeile au dobândit dreptul la educație, însă în condițiile în care poartă văl şi învață separat de bărbați.

Aşadar, de ce să înțelegem islamul? Pentru că neînțelegându-l riscăm să nu înțelegm cum funcționează un întreg sistem social, un mod de luare a deciziei politice, să asistăm la conflicte interreligioase şi la frustrări care pot lua forma nemulțumirilor sociale şi a reacțiilor de tip terorist. Pentru că ar trebui să avem în vedere faptul că societatea şi religia islamică sunt într-o relație cvasiindisolubilă, că religia este „un fapt comunitar, care se impune conştiințelor individuale şi guvernează relațiile individuale, definind de asemenea pentru colectivitate un timp şi un spațiu propriu, ireductibile şi fondatoare. Căci religia nu se mulțumeşte să îi reunească pe credincioşi în jurul unei credințe comune: ea proiectează o geografie şi o istorie sacre ce constituie fondul şi dinamica colectivității. În felul acesta se creează un teritoriu originar al unui moment inițial, din care provine totul şi la care revine totul; în acest teritoriu îşi au rădăcinile limba şi mentalitatea, acestea fiind referințele în funcție de care sunt consemnate evenimentele, este instituit trecutul şi anunțat viitorul[3]". Pentru că lumea islamică are propriul mod de viață, valori străvechi consacrate de Coran şi prețuite şi azi, care diferă de modul de viață şi valorile occidentale şi neînțelegerea diferențelor poate duce la alterarea mediului social, politic şi chiar a celui economic.

Bibliografie

{1] ***Coranul*, ediție bilingvă arabă-română; Traducere: George Grigore, Istanbul.

[2] ANGHELESCU Nadia, *„Introducere în Islam",* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1993.

[3] DELCAMBRE Anne-Marie, „*Islamul"*, Editura CNI Coresi, Bucuresti, 1999.

[4] LEWIS Bernard - *„What went wrong?",* Editura Phoenix, Londra, 2003.

[5] MASSOULIE Francois - *„Conflictele din Orientul Mijlociu"*, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2003.

[6] MERAD Ali - *„Islamul contemporan"*, Editura Corint, Bucureşti, 2003.

[7] SOURDEL Dominique, *„Islamul"*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995.

[8] TARIQ Ali, „Ciocnirea fundamentalismelor. Cruciade, jihaduri şi modernitate", Editura Antet XX Press, Filipeştii de Târg, 2006.

[9] THORAVAL Yves, *„Dicționar de civilizație musulmană"*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997.

[3] Francois Chatelet, Evelyne Pisier – op. cit., p. 408.

COMBATEREA TERORISMULUI - ABORDARE PSIHOLOGICĂ AD-TERORISM/OPERAȚII PSIHOLOGICE

Manuela BRATOSIN

The following paper aims to make more clear the role of psychological operation in preventing terrorist operations. With science and technology reaching new frontiers, terrorists action means are more sophisticated too. From amongst the different types of terrorist ways of action, I decided to stop over and insist upon ad- terrorism, so as to face it to psychological operations. Both psychological operations and ad –terorism take use of complex media comunication to get hold of " positive " or " negative " results. While the two are taking use of psychological determination, their final goals are different. While ad – terorism results in fear, anxiety, panic, the psychological operations supporting own forces and civilian population, urges to calm and confidence, to get succes against terror.

A key element in any risk situation is menthal attitude and any failure in managing own behavior may make from a trained confident warrior a non-confident, inefficient and unsecured one, who increases the potential risks to himself and to his fellow fighters.

Introducere

În ultimul timp auzim din ce în ce mai des cuvintele : terorişti, terorism, acţiuni antiteroriste. Nu există emisiune de ştiri prezentată la radio sau televiziune fără să prezinte acte grave de violență concretizate în explozii care au ca urmare morți şi răniți. Acestea se petrec din nefericire mai peste tot în lume. *Mass-media* joacă un rol important atât în combaterea terorismului cât şi în publicitatea acestuia. Metaforic vorbind este ca o monedă, depinde de cine o aruncă şi pe ce față cade.

Atacul terorist din 11 septembrie 2001a fost văzut de către psihologii militari ca un răspuns psihologic la o formă de conflict între două civilizații, el fiind unul extrem de violent care a creat panică şi a lăsat răni adânci în conştiința întregii lumi. *Intervenția psihologilor* americani a fost promptă şi *s-a axat pe intervenția nemijlocită asupra supraviețuitorilor şi familiilor victimelor decedate, pe instruirea trupelor în managementul stresului şi proiectarea unor noi strategii de asigurare psihologică.*

Obiectivul important al politicilor de securitate este combaterea terorismului. Un fenomen poate fi combătut cu succes doar când îi percepi vulnerabilitățile, în acest sens este foarte importantă cunoaşterea motivațiilor, a comportamentului,a personalității teroriştilor, în felul acesta fiind posibil analiza atitudinilor pe baza cărora se pot face predicții asupra deciziilor şi viitoarelor sale acțiuni.

La ipoteza pe care au emis-o specialiştii în psihologie că actele teroriste ar fi consecința unei patologii a personalității, în urma unui studiu longitudinal, Hudson (1999), McCauley (2002), Mansdorf (2003), O'Connor (2004), Zimbardo (2004) au concluzionat că *actele de terorism* nu pot fi puse pe seama problemelor psihopatologice şi a tulburărilor de personalitate, ele fiind o *consecință a patologiei organizaționale* care le oferă un sens: un sentiment de comuniune şi de utilitate celor atraşi de aceste grupuri.

Compararea teroriştilor cu membrii dezirabili ai societăţii, din aceeaşi zonă geografică, a relevat faptul că aceştia au frecvenţe similare în manifestarea tulburărilor de personalitate (Mc.Caully, 2002). Acceptându-se ipoteza că persoanele care comit acte de terorism manifestă tulburări de personalitate, nu trebuie să neglijăm faptul că ei fac parte din grupuri care funcţionează pe baza discreţiei, încrederii şi sprijinului reciproc şi nu recrutează oameni care pot fi uşor reperaţi în public. În manualul Al Qaeda sunt descrise trăsăturile pe baza cărora sunt recrutaţi membrii organizaţiei. Ei trebuie să fie capabili să păstreze secretul organizaţiei atât în interior cât şi în afară, să fie calmi şi să îndure traume psihologice cum ar fi : arestul sau moartea camarazilor, să fie de încredere, să posede abilităţi de observare, analiză şi sinteză.

II. Tipuri de terorism

Ca fenomen complex, terorismul s-a înscris în dinamica globală şi a profitat de cele mai noi descoperiri ştiinţifice, angrenând în acest carusel şi oameni de valoare în profesiile lor: chimişti, matematicieni, fizicieni, medici, farmacişti, foşti ofiţeri, sociologi, psihologi, teologi, etc.

Din perspectiva ştiinţelor juridice, terorismul este definit ca săvârşirea unor explozii, incendieri sau a altor acţiuni care creează pericol pentru viaţa oamenilor ori cauzează daune materiale considerabile, ori provoacă alte urmări sociale grave în scopul violării securităţii publice, intimidării populaţiei sau determinării autorităţilor publice ori a persoanelor fizice să ia anumite hotărâri, precum şi ameninţarea cu săvârşirea unor astfel de acţiuni în aceleaşi scopuri.

Fiecare descoperire ştiinţifică în orice domeniu a suscitat interesul grupurilor teroriste care au creat metode şi procedee de a-şi atinge propriile scopuri . Câteva exemple în acest sens sunt :

II.1.*Terorismul narcotic* care deşi nu este o armă de distrugere în masă, are în vedere acţiuni teroriste întreprinse de grupările care sunt direct sau indirect implicate în cultivarea, fabricarea, transportarea sau distribuirea drogurilor ilicite pentru încasarea a miliarde de dolari în scopuri criminale şi sinucigaşe.

Există motive de îngrijorare în întreaga lume şi în ceea ce priveşte folosirea substanţelor chimice şi a armelor cu componenţă biologică.

II.2. *Ciberterorismul* - implică folosirea tehnologiei IT. Modalitatea de acţiune este utilizarea unor viruşi programatori de distrugere a datelor sau blocarea sistemelor de securitate financiară, militară şi medicale din ţările care susţin lupta împotriva terorismului. Pe măsură ce economia şi siguranţa statelor ajung să depindă tot mai mult de reţelele de computere, mulţi specialişti consideră că oamenii sunt vulnerabili în faţa unor asemenea atacuri teroriste. Majoritatea armatelor dispun de sisteme care să le asigure comunicaţiile chiar şi în cazul unui război nuclear, reţelele civile – alimentarea cu energie, transportul în comun şi pieţele financiare sunt vulnerabile în faţa unui sabotaj cibernetic.

II.3. *Ad-terorismul*, este o formă de impact a invocării emoţiilor negative determinat de mesajul prin care teroriştii vor să se legitimeze agresiv şi violent, producând haos social, teamă, anxietate, tulburare, nesiguranţă, nelinişte şi panică. Se cunoaşte faptul că odată cu confirmarea de către mass- media a unui atac terorist

soldat cu victime, în gruparea teroristă se înregistrează o mare victorie. Fără a fi în centrul atenției, aceste acte violente nu şi-ar atinge scopul, afirmă Cristian Delcea (Psihologia terorismului- Studiu psihologic asupra teroriştilor).

Efectul traumatizant asupra civililor şi guvernelor care li se opun este atent studiat şi pregătit de liderii teroriști care sunt consiliați în privința tehnicii dinamice a publicității. *Ei fac uz de cele patru funcții mediatice :informativă, interpretativă, expresivă şi critică.*

Funcția informativă presupune furnizarea către populație a ştirilor sau informațiilor cu caracter amenințător (amenințarea, înştiințarea despre o tentativă criminală în masă, atentate sinucigaşe, deturnări de avioane).

Funcția interpretativă are rolul de a da un sens prin emiterea unor judecăți de valoare asupra faptelor petrecute. De cele mai multe ori granița dintre informație şi opinie sau comentariu rămâne incertă, potențând starea de panică a populației.

Prin *funcția expresivă*, mass-media este interfața prin care grupările teroriste îşi pot face cunoscute opiniile şi ideologiile căpătând o identitate politică sau religioasă.

Funcția critică se referă la o categorie eterogenă de activități mediatice care investighează şi relevă situațiile şi aspectele antisociale şi curentele divergente de gândire care se manifestă în sfera terorismului..

Prin cele patru funcții, teroriştii îşi ating scopurile de teroare. Mecanismul interior poate fi explicat utilizând modelul DAGMAR (definirea scopurilor reclamei pentru măsurarea efectelor acesteia) realizat de Russel Colley în anul 1961.Cele patru nivele ce reprezintă efectul ierarhic sunt :

Conştientizarea, în acest stadiu, grupările teroriste aduc în atenția publicului scopurile lor în funcție de maximum de audiență. Gruparea italiană de stânga "Brigadele roşii", organizează atacurile sâmbătă pentru a apărea în ziarele de duminică care au un număr mare de cititori; În acest fel scopul este atins : un număr mare de oameni mor şi alții asistă fiind cuprinşi de panică;

Comprehensiunea reprezintă mecanismul prin care se produce conştientizarea: mesajele de amenințare sunt în strânsă relație cu alegerea unor locuri vulnerabile; Un exemplu în acest sens a fost detonarea unei bombe în Oklahoma (1995), atentat care s-a soldat cu uciderea a 168 de oameni. Autorul acesteia a ales ținta pentru că avea suficient spațiul în jurul său, pentru a permite realizarea celor mai bune fotografii şi imagini.

Convingerea sau *persuasiunea* vizează relația cauză-efect prin acțiunea care determină comportamentul – modul în care teroriştii prin mass-media pot determina guvernele să le satisfacă scopurile . În anul 2004, octombrie, în Irak au fost răpiți doi americani şi un englez . Americanii au fost ucişi iar ostatecul englez amenințat cu decapitarea dacă englezii nu-şi retrag trupele din Irak. Înregistrarea prezentă pe o pagină de internet islamistă, era foarte agresiv promovată de toate motoarele de căutare. Membri grupării au amenințat că îl vor ucide pe englez în cazul în care Statele Unite şi Marea Britanie nu eliberează toate femeile irakiene ținute în detenție în închisorile din Irak şi nu-şi retrag trupele. Sursele agenției de ştiri Reuters, în înregistrarea video arătau un om legat la ochi care spunea : "Am nevoie să mă ajutați acum, dle Blair, fiindcă sunteți singurul om de pe pământul lui Dumnezeu care mă

poate ajuta.” Răspunsul la aceasta a fost: ieşirea populaţiei din Marea Britanie în stradă pentru rezolvarea problemei de către guvenul britanic.

De mare impact şi cu reacţie puternică a publicului a fost eliberarea celor trei cetăţeni turci care au fost luat ostateci de o grupare condusă de Abu Musab al Zarqawi. Insurgenţii irakieni au ameninţat, iniţial că îi vor decapita pe ostateci, după care au decis să-i elibereze de dragul musulmanilor din Turcia. Membri grupării au declarat că eliberarea prizonierilor s-a datorat şi protestelor populaţiei turcă împotriva preşedintelui George Bush. Prin desfăşurarea acestei înşiruiri de fapte sau declanşat protestele prin care americanii au fost acuzaţi că au început războiul. Demonstraţiile au avut loc cu ocazia vizitei lui George Bush la Istanbul, unde a participat la reuniunea NATO.

Pentru cauza teroristă orice publicitate este bună, chiar dacă atacul a eşuat. Terorismul poate provoca aprinse dezbateri politice şi discuţii publice prin evidenţierea atât a viziunilor radicale ale teroriştilor cât şi a furiei victimelor sau a familiilor lor. Specialiştii în terorism au identificat o interrelaţionare între media şi grupările teroriste, în sensul că media îşi doreşte ştiri dramatice pentru creşterea audienţei .Experţii susţin că o relatare despre o deturnare de avion cu luare de ostateci poate să-i protejeze pe aceştia provocând răspunsuri pozitive pentru situaţia lor din partea autorităţilor, dar la fel de bine îi poate pune în pericol dacă teroriştii nu cedează înaintea scăderii interesului publicului. Utilizarea mass-mediei de către grupările teroriste este premeditată, deoarece pot obţine răspunsuri favorabile scopurilor sale .

Recent, anunţa BBC, zeci de mii de irakieni, susţinători ai clericului radical şiit Muqada al Sadr, au demonstrat la Bagdad împotriva prelungirii prezenţei trupelor americane pe teritoriul ţării. Muqada al Sadr care este refugiat în Iran, a cerut tuturor comunităţilor irakiene să-şi manifeste opoziţia, ceea ce probabil va genera noi valuri de atacuri sângeroase.

Analizând din punct de vedere psihologic situaţia este clar că Muqada al Sadr în conştiinţa multor irakieni are o puternică rezonanţă afectivă, prin faptul că este unul din liderii radicali şiit şi nu în ultimul rând că este refugiat (”suferă pentru poporul irakian”). Emoţiile generate de aceste elemente în cadrul unui grup mare de oameni sunt amplificate şi degajă o importantă cantitate de energie care tinde să se exteriorizeze prin manifestări care incită la violenţă.

Marii strategi orientali ai războiului au menţionat că pe un inamic îl poţi înfrânge cu propriile arme. O semnificaţie aparte, din perspectivă psihologică, o au conflictele armate din Afganistan şi Irak. Pentru prima dată în istorie, războiul nu a fost declarat unui stat anume sau unui grup de state, ci terorismului, ceea ce îi conferă acestuia caracter legitim.

Militarii americani, ca şi aliaţii lor, care au participat la războiul din Afganistan şi la cel din Irak, au fost profund motivaţi, luptând pentru o cauză dreaptă – eradicarea terorismului în lume. Actele sinucigaşe de terorism care au avut loc în SUA în 11 septembrie 2001 au fost condamnate chiar şi de conaţionalii celor care le-au săvârşit. În acest caz arma psihologică s-a întors împotriva cauzei teroriste, în sensul că populaţia din Afganistan şi Irak, în majoritatea ei a acceptat să colaboreze pentru prinderea şi pedepsirea celor care au comis atacul.

Desfăşurarea pe teatrul de operaţii de către SUA şi aliaţii săi a unor forţe militare impresionante, mult peste necesităţile conflictului în sine, a fost făcută în scopul intimidării.

În cazul atacurilor sinucigaşe, statutul celor care le comit este diferit de cei care îşi sacrifică viaţa pe câmpul de luptă pentru o cauză nobilă. Cei care ajung la sacrificiul suprem o fac datorită conştiinţei de a salva alţi oameni prin propria viaţă, iar teroriştii îşi sacrifică viaţa din fanatism, împins la extrem, fiind pur şi simplu sinucigaşi şi nicidecum eroi, faptele lor reprobabile fiind condamnate chiar de conaţionalii lor. Din punct de vedere psihologic la sinucigaşi se produce o alterare a propriei conştiinţe, ei fiind puternic manipulaţi ideologic, devenind ei înşişi victime ale unor ”minţi bolnave”

III. Operaţiile psihologice - instrument în combaterea terorismului

Combaterea terorismului prin utilizarea ”operaţiilor psihologice” reprezintă elementul cheie deoarece se poate acţiona cu efective reduse în timp redus, obţinându-se un maxim efect în ”conflicte de mică intensitate” şi ”operaţii aeriene-terestre-maritime ”. Ele au fost verificate în timpul conflictelor din Coreea, Vietnam, Grenada, Panama, Golful Persic, Somalia, Bosnia-Herţegovina, Afganistan, Irak. Experţii pentagonului consideră arma psihologică, drept un factor important, care contribuie la îndeplinirea cu succes a misiunilor fixate, cu pierderi minime. Din punct de vedere acţional prin ”operaţii psihologice” se înţeleg acţiunile desfăşurate de forţele armate în vederea demoralizării şi dezorientării inamicului, în acest caz al grupărilor teroriste. Cu ajutorul lor creşte consolidarea şi eficacitatea trupelor, consolidarea informaţională şi întărirea stării de spirit a populaţiei. În conflictele locale, în situaţiile de criză operaţiile psihologice se desfăşoară la două niveluri : strategic şi tactic.

Nivelul strategic al asigurării psihologice în combaterea acţiunilor teroriste constă în prelucrarea (influenţarea) din timp şi curentă a opiniei publice din ţările ţintă. Scopul principal al acestei prelucrări este de a “acoperi ”cauzele reale şi de a facilita atingerea scopurilor militaro – politice. Aceste operaţii pot fi desfăşurate masiv de întregul aparat de informaţii şi de cercetare, precum şi de secţiile speciale de operaţii psihologice. Principalele procedee de influenţare sunt considerate dezinformarea şi ”izolarea psihologică”.

Dezinformarea constă în lansarea unor pretexte şi cauze elaborate de serviciile speciale care să deformeze substratul real al desfăşurării de forţe. Caracteristică pentru metodele de dezinformare este participarea activă a conducerii politico – militare la realizarea lor.

Izolarea psihologică printr-un complex de măsuri. Acestea vin prin exercitarea *presiunii diplomatice* (asupra guvernelor statelor vecine cu cel ce prezintă obiectul operaţiunii), *presiunii militare* (demonstraţii de ameninţare cu intervenţia armată, însoţite de mobilizarea unităţilor şi subunităţilor forţelor armate în regiunea dată) şi *economică* (organizarea blocadei economice).

Nivelul tactic al operaţiilor psihologice vizează acţiunile de influenţare îndreptate împotriva insurgenţilor şi soluţionează probleme privind sprijinirea psihologică a acţiunilor de luptă ale trupelor proprii. Se utilizează unităţile

specializate în operaţii psihologice. Acestea sunt înzestrate cu aparatură radio şi de amplificare, mijloace tehnice poligrafice şi de reproducere, staţii radio şi radioemisie staţionare şi mobile, instalaţii de proiecţie şi televiziune.

Foilor volante li se acordă o mare importanţă în operaţiile psihologice. Prin conţinutul lor, acestea pot fi variate : cu caracter de ameninţare, de informare, de mobilizare. De exemplu în unele erau enumerate obiectivele bombardamentelor probabile. După bombardamente erau lansate foi volante cu fotografiile avioanelor de luptă şi cu rezultatele ”activităţii” lor. Prin aceasta se urmărea scopul de a crea panică, a provoca dezordine şi dezorganizarea activităţii normale din zona respectivă.

Radioul este alt mijloc de îndeplinire a operaţiilor psihologice .Ca o confirmare a acestuia, generalul Gehler, afirma : “Cu o picătură de cianură de potasiu, aruncată într-o fântână, pot fi otrăviţi toţi locuitorii unui sat; cu o minciună bine ticluită, transmisă prin radio – milioane de oameni”.În timpul războiului din Vietnam, emisiunile radio au ocupat locul principal în activitatea operaţiilor psihologice. Emisiunile în limba vietnameză în spirit proamerican erau transmise şi de posturile de radio din Thailanda, Taiwan, Filipine, Australia, sub controlul nemijlocit al serviciilor speciale din S.U.A. Pentru îmbunătăţirea condiţiilor de ascultare au fost livrate localnicilor receptoare radio cu tranzistori la preţuri derizorii.În Irak au fost lansate din avioane receptoare radio cu o singură lungime de undă pentru militarii irakieni. Sesizând pericolul ascultării emisiunilor postului de radio “Vocea Golfului”, transmise de trupele aliate, a căror influenţă asupra stării morale a militarilor irakieni era foarte mare, comandanţii acestora le-au interzis să mai deţină radioreceptoare, confiscându-le.

Demonstraţia de forţă ca mijloc de încetare a atacurilor teroriste a fost utilizată cu succes începând cu anul 2008 în teatrul de operaţii Irak, unde atacurile asupra bazelor militare erau foarte dese. Specialiştii militari americani în operaţii psihologice au lansat un balon de dimensiuni mari –vizibil- dotat cu echipamente sofisticate de detectare pe timp de zi şi de noapte (24 din 24) a surselor posibilelor atacuri şi cu posibilitatea de transmitere în timp util a datelor spre factorii de decizie şi intervenţie. S-a constatat o scădere practic a atacurilor asupra bazei, ceea ce a condus la o creştere a moralului trupelor prin creşterea siguranţei fizice.

Alt procedeu este *crearea aspectului exterior“ impresionant*“al militarului asigurat de echipamentul său special: Soldatul american din infanteria marină era descris astfel : Tunsoarea scurtă, uniforma largă, atârnând ca un sac, armament variat şi numeros – toate acestea creau impresia unei fiinţe venită din altă lume, a unui supraom invulnerabil. Rezultatul acestei acţiuni este să creeze în rândul opiniei membrilor grupărilor teroriste sau a simpatizanţilor acestora sentimentul neputinţei în faţa forţei militare străine.

Răspândirea de zvonuri, urmată de intimidare este o altă metodă folosită în operaţiile psihologice. În Grenada, înainte de a se pătrunde pe insulă, de pe navele americane s-au transmis comunicate în care se spunea că pe insulă “se pregătesc să debarce ruşii”. După aceasta, au apărut avioane fără semne distinctive. Când atmosfera a ajuns tensionată la maximum, militarii americani au ocupat insula sub pretextul ”eliberării”. În primul eşalon al intervenţioniştilor acţiona un batalion

pregătit în ducerea operațiilor psihologice, al cărui personal a început imediat prelucrarea ideologică populației locale.

Metoda recompenselor este des utilizată pentru a obține informații de la surse credibile pentru a putea preveni atacurile sau a limita efectele acestora. În timpul războiului din Golful Persic, în 1991, operațiile psihologice au înregistrat un succes deosebit. Specialiştii consideră că, înainte de toate, datorită lor s-au predat circa 70000 militari irakieni. Cu ajutorul aviației coaliției antiirakiene au fost difuzate în rândul militarilor şi al populației peste 29 milioane foi volante, 98% din rândul prizonierilor militari irakieni au recunoscut că au văzut aceste foi volante, 88% din aceştia credeau ce era scris în ele, iar 70% au confirmat că tocmai aceste foi volante au contribuit la hotărârea lor de a dezerta sau a se preda.Conform opiniilor Pentagonului, în timpul războaielor din Golful Persic, Afganistan şi Irak s-a probat definitiv că operațiile psihologice sunt o armă care nu ucide, dar care afectează din punct de vedere psihologic şi care reprezintă cel mai important factor de creştere a capacității de luptă a trupelor, precum şi de păstrare a vieților soldaților şi ofițerilor de ambele părți ale frontului. În concluzie, analiza experienței rezultate din întrebuințarea formațiunilor de operații psihologice în zona Golfului Persic, Somaliei, Afganistanului, Irakului şi în alte zone de criză arată că rolul operațiilor psihologice creşte permanent ca factor de sporire a capacității de luptă a trupelor.

IV. Concluzii

Operațiile psihologice au ca scop crearea unui sentiment de siguranță în rândul populației civile, țintă unei agresiuni teroriste prin intermediul mass-media. *Ele sunt reversul medaliei ad-terorismului.* Comunicarea în mass-media este mijlocul de atingerea scopurilor atât în crearea sentimentelor pozitive, a încrederii în triumful binelui pe planetă, cât şi a semănării fricii, panicii, nesiguranței, totul depinzând de conştiința şi scopul beneficiarilor.

La nivelul trupelor care acționează pentru eradicarea terorismului, în scopul menținerii capacității de luptă la nivel ridicat prin încrederea în forțele proprii, în mijloacele tehnice şi în comandanți, *operația psihologică îmbracă forma asigurării.*

Asigurarea psihologică este o veritabilă instruire în arta supraviețuirii prin :

Anticiparea temerilor

Militarii sunt sfătuiți să nu pretindă că nu încearcă sentimentul de teamă şi sunt rugați să identifice din şirul de imagini, imaginea care îi înfricoşează cel mai mult.Ținta nu este aceea de a elimina frica, ci de a-şi consolida fiecare încrederea în forțele proprii în situațiile care le creează cel mai mult anxietate. Aprecierile circumstanțelor evenimentelor trebuiesc tratate cu onestitate şi realism. Când în fața unei situații critice militarul nu este realist, pe motiv că lui nu i se poate întâmpla, dezamăgirea poate fi pe măsură. Deviza ar trebui să fie : " Speră în ceea ce este mai bine şi pregăteşte-te pentru ceea ce este mai rău ".

Adoptarea atitudinilor pozitive

A vedea partea pozitivă în situațiile din jur nu numai că menține într-o formă optimă starea de spirit, dar este excelentă pentru exersarea imaginației şi creativității.

Militarii nu trebuie să uite că eşecul pregătirii psihologice personale duce la reacţii precum depresia, pierderea concentrării atenţiei, decizii inadecvate, renunţarea înainte ca organismul să cedeze.

Tehnicile de gestionare a stresului

Învăţarea tehnicilor de administrare a stresului ce însoţeşte situaţiile critice poate îmbunătăţi în mod semnificativ capacitatea de a rămâne calm şi concentrat în timpul celor mai riscante situaţii. Pe motiv că este mai uşor să previi decât să tratezi, aceste tehnici odată învăţate îi pot păstra în viaţă pe cei ce le învaţă, mai mult chiar pot să-i salveze şi pe alţii. Elementele acestor tehnici sunt : exerciţiile de relaxare care implică controlul respiraţiei, ele au ca urmare o mai bună oxigenare a creierului şi o mai bună funcţionare a întregului organism, planificarea riguroasă a timpului de acţiune, procedurile de convingere şi de restructurare a cunoaşterii (abilitatea de a controla modul în care este percepută o situaţie).

Misiunea militarilor în confruntarea cu teroriştii este să rămână în viaţă şi să nu uite că de modul în care sunt pregătiţi şi acţionează depinde viaţa populaţiei civile . Ei sunt cei care experimentează o combinaţie de gânduri şi emoţii. Acestea în funcţie de abordare pot lucra în favoarea sau defavoarea lor. Frica, anxietatea, furia, frustrarea, vinovăţia, depresia sunt toate reacţii posibile la stresul asociat situaţiilor de criză. Gestionarea corectă, ar creşte şansele de supravieţuire, instruirea şi-ar demonstra eficienţa, acţiunile lor ar asigura sprijinul şi securitatea . Reversul, când militarii nu-şi pot controla aceste reacţii într-un mod firesc, ei pot ajunge la inactivitate sau mai rău la stările de şoc psihic. În loc să se bazeze pe resursele lor interne, ei ascultă de propriile temeri interne, astfel experimentând înfrângerea psihologică cu mult înainte de cea fizică, ceea ce ar aduce satisfacţii în rândul insurgenţilor .

Lupta împotriva terorismului este o acţiune întrunită a tuturor armelor, componenta psihologică atât la nivel strategic cât şi tactic având un rol esenţial.

Bibliografie

[1] ***U.S.Army Survival Manual, Department of Defense.

[2] BANDURA, Albert, Mechanisms of Moral Disengagement, in W. Reich (Ed.), 1990.

[3] BRATOSIN, Manuela – Psihologia supravieţuirii în operaţiile antiteroriste – în vol. Psihologie aplicată în mediul militar, vol I, Editura Academiei de Înalte Studii Militare 2006.

[4] CRACSNER, Constantin-Edmond Elemente de Psihologie Militară, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2003

[5] DELCEA, Cristian, Psihologia terorismului- Studiu psihologic asupra teroriştilor, Editura albastră, 2004

[6] DULEA Gabriel col. (r) prof., Fundamentele psihologice ale luptei armate, Editura Universităţii Naţionale de Apărare Carol I, Bucureşti, 2007.

[7] FREIDRICH, Stephanie, Enemy Images, prezentare pentru Psyhologists for Social Responsibility, www.psysr.org.2002.

[8] SMELSER, Neil, Mitchell, Faith, Terrorism: Perspectives from Behavioral and Social Sciences, NAP, 2001.

[9] TAGUBA, Article 15-16 Investigation of the 800th Military Police Brigade, www.npr.org/iraq/2004.

CONFLICTUL - ÎNTRE APARIȚIE ŞI EVOLUȚIE

Gabriela GOGOȚ*

Conflict is when people disagree on an issue, or can't get along well. This is just a part of life. It's natural for people to disagree at times, because we all have different interests, values, goals and needs. Sometimes we don't understand other people and what they really mean, or they don't understand us. Conflict happens în personal relationships, with family, parents, caregivers, friends, partners, teachers and work mates. Conflict also happens în wider society, among groups with different interests and values, different religions, races, countries, political parties and even sporting teams. You can probably think of many other examples. Conflict can also happen within yourself when you learn something new that is different to what you always believed. The conflict inside yourself can make you want to hang on tightly to your old beliefs or it can lead you to change your beliefs.

Orice conflict interpersonal debuteză printr-o diferență de opinii între două sau mai mute părți într-o anumită problemă. Odată cu trecerea timpului, această diferență de opinii se accentuează şi se ajunge ca părțile implicate în acest conflict să fie mai interesate de victoria într-un astfel de conflict decât să se concentreze asupra rezolvării situației conflictuale.

Odată cu dezvoltarea conflictului, părțile beligerante încep să-şi ascundă reciproc informații importante şi să lanseze false informații, zvonuri unii despre alții. Odată cu această etapă încep să se formeze grupuri de opinie în jurul uneia sau alteia dintre părți, constatându-se astfel o coeziune interioară a grupului şi o antipatie, ură față de grupul advers. Bineînțeles că pot exista şi persoane care pot să nu ia partea niciunuia dintre grupuri şi atunci aceştia sunt considerați outsideri şi treptat ei sunt excluşi, paradoxal, de către ambele grupuri, cu toate că nu susțin pe nimeni.

În ultima fază a conflictului, cei mai agresivi dintre membrii grupului sunt promovați printr-o convenție tacită la funcția de lider de opinie şi de grup, opinia lor fiind identficată cu cea a grupului. Se ajunge la formularea unor stereotipuri negative referitoare la adversari, iar în paralel se desfaşoară o intensă campanie de promovare a autoimaginii ca fiind în totalitate pozitivă.

Se ajunge astfel ca întreaga organizație să fie cuprinsă de respectivul conflict, care astfel impiedică desfăşurarea activităților în mod normal, iar cele două grupuri nu mai iau contact decât în situații de strictă necesitate şi în cadru formal.

Astfel, conflictul în această fază amenință însăşi existența companiei, iar rezolvarea situației se poate face numai prin măsuri drastice (cum ar fi concedierea persoanelor cele mai recalcitrante), dar succesul operațiunii nu este garantat pentru că problema care a pornit razboiul a fost trecută pe un plan secudar şi au aparut altele mult mai noi.

* **Lector, Universitatea Petrol şi Gaze din Ploieşti**

Motive care predispun la conflicte organizaționale:

Opiniile diferite privind obiectivele prioritare şi modalitățile de realizare a sarcinii;

Percepțiile greşite ale situației de fapt datorate prejudecăților, diferențelor de intenții şi de interese;

Lipsa de comunicare şi comunicarea defectuoasă la toate nivelurile ierarhice;

Competiția privind împărțirea resurselor limitate dintr-o organizație;

Diferențele de putere, statut şi cultură dintr-o organizație;

Competiția pentru supremație;

Criterii diferite de definire a performanței;

Natura activităților şi interdependența sarcinilor;

Ambiguitatea definirii ariilor de autoritate şi de responsabilitate.

În general, conflictul evoluează trecând prin următoarele cinci etape care se întrepătrund:

apariția sursei generatoare de conflict şi conturarea conflictului latent;

perceperea pe căi diferite şi în diferite moduri a conflictului (etapa conflictului perceput – „ceva nu este în regulă“);

exteriorizarea clară a unor semne caracteristice stării de conflict (conflictul devine simțit – „şeful nu m-a anunțat că trebuie să vin la şedință“);

manifestarea unor acțiuni deschise, menite să soluționeze în vreun fel conflictul (etapa conflictului manifest – „în repetate rânduri şeful nu m-a anunțat că trebuie să vin la şedință“);

apariția consecințelor conflictului şi ale acțiunilor întreprinse (şeful nu doreşte să particip la luarea unor decizii, deci va sabota implementarea acestora).

Conflictul latent este o primă fază a conflictului în care, sub influența sursei de conflict, se generează un anumit set de atitudini şi sentimente. Conflictul latent poate rămâne în această stare fără a evolua, dar se şi poate transforma într-o situație iremediabil deteriorată.

Conflictul perceput poate îmbrăca următoarele forme:

conflict latent, dar neperceput ca existent;

conflict latent existent, dar neperceput ca existent;

conflictul latent inexistent, dar perceput ca existent; situația poate îmbrăca forma conflictului perceput fără ca, de fapt, să fi existat vreun conflict latent.

Etapa conflictului perceput este caracterizată de apariția unei componente emoționale, în sensul că cei implicați pot să înceapă să se simtă ostili, tensionați, anxioşi sau din contră, în cazul conflictului pozitiv, entuziaşti, mai ambițioşi şi gata de a porni la acțiune.

Conflictul simțit este deja un conflict *„personalizat“*, având caracteristici tipice individului şi, adeseori, are ca prime forme de manifestare comunicarea defensivă sau agresivă. Abundă bârfele şi zvonurile în jurul subiectului conflictului, informația tinde să fie distorsionată. Moralul este scăzut şi se pierde mult timp cu acțiuni neproductive. Discuțiile de grup, discuțiile interpersonale, şedințele pot constitui în această etapă o „supapă de siguranță“.

Conflictul manifest este comportarea observabilă alimentată de percepții şi sentimente latente şi poate lua calea fie a *„luptei“* deschise care va genera un

învingător şi un învins, fie se poate constitui într-o încercare de a stabili obiective comune.

Există trei forme importante de intervenţie în situaţii de conflict manifest: negocierea, medierea şi arbitrarea.

Negocierea este procesul de comunicare care are ca scop atingerea unei înţelegeri. Cele două părţi acţionează împreună pentru a reduce diferenţele dintre ele. Dacă negocierea nu rezolvă conflictul, se recurge la mediere.

Medierea este forma de intervenţie prin care se promovează reconcilierea sau explicarea, interpretarea punctelor de vedere, pentru a fi înţelese corect de către ambele părţi. Este de fapt negocierea unui compromis între puncte de vedere, nevoi sau atitudini ostile sau incompatibile. Medierea presupune, de regulă, existenţa unei a treia părţi care să intervină între părţile în dispută. Această persoană încearcă să ajute cele două părţi în conflict să ajungă la o decizie satisfăcătoare pentru ambele părţi.

Dacă nici medierea nu rezolvă conflictul, se poate recurge la arbitraj.

Arbitrajul constă în audierea şi definirea problemei conflictuale de către o persoană de specialitate sau desemnată de o autoritate. Arbitrul acţionează ca un judecător şi are putere de decizie

Cu toţii reacţionăm diferit la situatiile conflictuale, unii suntem nervoşi, sau ne retragem în noi sau avem tendinţa de a apela la ajutor extern, ş.a.m.d. În literatura de specialitate sunt prezentate cinci tipuri de comportament vis-à-vis de comportamentul persoanelor aflate în conflict şi de strategiile de rezolvare:

Stilul ocolitor. Acest stil de management al conflictelor este caracterizat de capacitatea redusă de afirmare a intereselor proprii şi pe de altă parte de o foarte redusă colaborare cu partenerul de negociere. Mai poate fi numită şi strategia "struţul cu capul în nisip". Cu toate că nu este cea mai indicată strategie, totuşi poate constitui o politică bună în cazul în care este urmată de măsuri practice de îmbunătăţire a situatiei. Cu alte cuvinte, este cea mai indicată metodă de a câştiga timp, cu condiţia ca acest timp să fie bine folosit.

Stilul îndatoritor. Un stil de management îndatoritor presupune o minimă realizare a intereselor personale şi o maximă realizare a cooperării. Astfel, se pun bazele unei relaţii de parteneriat, dacă se doreste, care are toate şansele să continue. Acest stil se poate explica astfel: A îl ajuta pe B fără a-i pretinde nimic pentru moment, având mai mult de câştigat în viitor. Unii apreciază că un astfel de management este un semn de slabiciune dar el poate fi considerat un bun model de cooperare, dar şi un mod de îndatorare.

Stilul competitiv. Prin această metodă de management se impune interesul propriu şi de asemena reduce orice forma de cooperare. Astfel se realizează o dictatură a celui care este mai puternic şi care nu este în nici un fel interesat de colaborarea cu partenerii de talie mai joasă. Singura condiţie pentru ca un astfel de stil să fie eficient atât în viitor cât şi în prezent este ca el sa fie adoptat de o persoană, companie care are monopol, sau are o cota majoritară de piaţă, şi are estimări exacte cu privire la dezvoltarea pieţei şi a companiei.

Stilul concesiv. În concesia dintre două companii care negociază sau dintre două părţi se urmăreşte atât impunerea în cote mari a intereselor cât şi maximizarea pe cât posibil a cooperarii. Cuvântul cheie al întregului sistem este COMPROMISUL,

iar compromisul nu este cea mai indicată soluție în cazul în care este vorba despre imparţirea asimetrica a puterii. Cum puterea între două companii, sau două părţi ale aceleiaşi companii nu este aproape niciodată simetrică, acest stil de mamagement al conflictelor este cel mai puțin indicat.

Stilul colaborativ. În final, acest ultim stil de management al conflictelor este cel mai indicat pentru ca el presupune maximizarea atât a intereselor personale cât şi a comunicării. Este stilul cel mai indicat între două companii care au în comun o problemă. Astfel se pune problema acordului de către ambele părţi. Prin această metodă de colaborare se poate spori productivitatea.

Alte modalităţi recomandate de a rezolva conflictele vizează câteva reguli care pot transforma un conflict în cooperare, şi anume:

Separăm oamenii de problemă

Dacă ne imaginam situatia conflictuală ca pe o tablă de şah unde se desfaşoară o partidă, putem analiza cu o minte clară problema, întrucât înfruntarea este pe tabla de şah şi nu între oamenii care mută piesele. Problema este datorată poziţiilor favorabile ori defavorabile a unor piese din ambele tabere. Problema nu este între jucătorii de şah ci între piesele de pe tablă.

Urmărim să fim oneşti

A căuta să îl înşelăm pe celălalt în rezolvarea unei dispute astfel încât să ieşim în avantaj atrage de multe ori escaladarea conflictului şi nu soluționarea lui. Mai mult, cealaltă parte va raspunde cu aceeasi moneda. Astfel că vom asista la o dispută între două vulpi, (şiretenie) care vor deveni la un moment dat doi lupi, (agresivitate) ce-şi imaginează unul despre altul că celălalt este doar o oaie rătăcită. Angajându-ne cu onestitate în rezolvarea conflictului creăm fundamentul de încredere şi respect în găsirea unei soluții favorabile pentru amandoi.

Tăcerea este de aur, iar vorba de argint

Când una dintre părţi este intens implicată emoțional şi se manifestă în consecință este de dorit să paăstrezi tăcerea, observând cu atenţie ceea ce exprimă. Dacă cerinţele sunt exagerate ori amenințătoare, prelungirea tăcerii va creea insecuritate emoțională în cealaltă persoană. O astfel de tehnică seamana cu aikido prin care se raspunde atacurilor folosindu-se forţa de atac a adversarului.

Descoperim solutii creative – alternative la rezolvarea problemei

Reţinem că interesele noastre sunt diferite, iar poziţiile asemănătoare. Depinde de fiecare dintre noi atitudinea adecvată în abordarea unui conflict. Se recomandă o atitudine deschisă şi onestă când cineva intră într-un conflict. Dar inainte de abordarea unei situaţii tensionate este bine să ne întrebăm "îmi doresc eu ca şi cealaltă persoană să fie în câştig în urma discuţiilor?" Dacă nu, atunci urmează un joc psihologic care s-ar numi "de-a vânătoarea", "la pândă" ori "care pe care".

În viaţă, situatiile sunt mult mai complicate, dar regulile sunt aceleaşi indiferent că avem un măr de împărţit ori o zonă maritimă cu zăcăminte de petrol şi gaze naturale. De fiecare dintre noi depinde soluționarea sau agravarea unui conflict, dispute ori neînțelegere. Chiar dacă participăm la diverse cursuri, nu vom dobândi abilităţi de gestionare a conflictelor până când, în interiorul nostru, cadrul mental şi atitudinal nu se mută pe frecvența balanței – onestității, echității şi preocupării pentru binele celuilalt.

Factorii de accentuare şi de diminuare ai unui conflict

UN CONFLICT VA Fl ACCENTUAT DACĂ:	UN CONFLICT VA Fl DIMINUAT DACĂ:
Alte persoane se implica şi iau parte la conflict;	Persoanele implicate sunt imparțiale şi de încredere;
Cealaltă parte este considerate un inamic sau o persoana "rea";	Cealaltă parte nu este etichetată; părțile sunt capabile să se concentreze mai degrabă asupra problemelor decât asupra lor însele;
Una sau ambele persoane se simt amenințate de cealaltă;	Amenințările sunt retrase, se renunță la ele sau sunt reduse;
Nu există o perioadă în care persoanele implicate au colaborat si nici nu sunt interesate să mențină o relație;	Persoanele implicate au cooperat anterior disputei şi sunt dispuse să continue relația;
Problemele implicate sunt văzute ca extrem de importante;	Interesele sunt văzute ca fiind de negociat, deoarece nu implică principii fundamentale;
Exista o lipsă de abilități de rezolvare a conflictului;	Persoanele implicate primesc ajutor pentru rezolvarea problemelor şi tehnici de rezolvare a conflictului;

Dacă cel puțin o dată ați reuşit să diminuați un conflict, este sigur că veți reuşi din nou.

Într-un conflict, o persoană critică, învinovățeşte şi judecă cealaltă persoană prin formulări la persoana a II-a, formulări care sunt, de obicei, generalizatoare: "Tu uiți mereu...", "Tu niciodată nu ceri...". Formulările acuzatoare la persoana a II-a determină, de cele mai multe ori, ca cealaltă persoana să vrea să se apere, aceste formulări accentuând conflictul. Spre deosebire de acestea, formulările la persoana I sunt mai degrabă descriptive decât acuzatoare, vorbitorul exprimând față de celălalt ceea ce simte el şi de ce. Formulările la persoana I sunt forme mai puțin amenințătoare şi sunt recomandate. Ele spun pur şi simplu celuilalt ce efect are comportamentul lui, îl ajută să înțeleagă şi îl determină să îşi schimbe atitudinea.

Bibliografie

[1] ****Psihosociologia rezolvării conflictului*/ Coordonatori: Ana Stoica-Constantin; Adrian Neculau. – Iaşi: Editura Polirom, 1998.

[2] ****Rezolvarea conflictelor şi negocierea.* – Bucureşti: Rentrop & Straton, 1998.

[3] BOGATHY, Zoltan. *Conflicte în organizații.* – Timişoara: Eurostampa, 2003.

[4] BOGATHY, Zoltan. *Negocierea în organizații.* – Timişoara: Eurostampa, 1999.

[5] CÂNDEA, R., Cândea, D., *Comunicarea organizațională aplicată*, Bucureşti, Editura Expert, 1998.

[6] FOLGER, Joseph P.; Poole, Marshall Scott; Stutman, Randall K. *Working Through Conflict*: *Strategies for Relationships, Groups and Organizations*. – Longman An Imprint of Addison Wesley Longman, Inc., 1997 .

[7] GRANT, Wendy. *Rezolvarea conflictelor*. – Bucureşti: Editura Teora, 1998

[8] LULOFS, Roxane S.; Cahn, Dudley D. *Conflict. From Theory to Action*. – Alllyn and Bacon, 2000.

[9] NICA, Panaite C. *Managementul conflictelor* în *Managementul resurselor umane*/ Robert L. Mathis, Panaite C. Nica, Costache Rusu (coordonatori).- Bucureşti: Editura Economică, 1998.

[10] PRUTIANU, Ştefan. Manual de comunicare şi negociere în afaceri. Vol.II: Negocierea. – Iaşi: Editura Polirom, 2000.

[11] WEISS, David. Beyond the Walls of Conflict. Mutual Gains Negociating for Unions and Management. – Irwin Professional Publishing, 1996.

[12] www.traininguri.ro.

[13] www.didactic.ro.

NEGOCIEREA – O FORMĂ MODERNĂ DE REZOLVARE A CONFLICTELOR

Gabriela GOGOȚ*

Negotiation is a dialogue intended to resolve disputes, to produce an agreement upon courses of action, to bargain for individual or collective advantage, or to craft outcomes to satisfy various interests. It is the primary method of alternative dispute resolution. Negotiation occurs în business, non-profit organizations, and government branches, legal proceedings, among nations and în personal situations such as marriage, divorce, parenting, and everyday life.

Negocierea nu este un proces decizional care are loc nu numai între angajator şi angajat sau între două companii, el are loc şi atunci când cumpărăm un anumit bun şi negociem un preț sau atunci când un copil cere îngăduința unui părinte într-o anumită problemă. Deci negocierea este un proces decizional între două sau mai multe părți care nu împărtăşesc aceleaşi opinii.

Putem să vorbim despre mai multe tehnici de negociere:

Negocierea distributivă. Acest tip de negociere este una de tipul căştig/pierdere, în care o sumă clară de bani sau o cantitate de bunuri este împărțită clar între două părți. Astfel se presupune o fermitate față de compromisuri, se fac amenințări şi promisiuni. Un bun negociator distributriv trebuie să fie: simpatic, nepărtinitor şi să fie expert în problema negociată.

Pentru o mai bună înțelegere a acestui tip de negociere cu avantajele şi dezavantajele sale propunem următorul exemplu ipotetic:

Să presupunem că firma de publicitate A (fig. 1) este solicitată să incheie un contract cu firma B. Firma A are un nivel minim de aşteptare sub care nu poate să încheie contractul respectiv pentru că nu şi-ar acoperi cheltuielile, şi mai are un punct maxim al aspirațiilor reprezentat de suma maximă pe care o poate obține de la respectiva firmă. În aceeaşi situație se află şi firma B care este clientul şi care are un punct maxim cu privire la prețul serviciilor apropiat de punctul minim al firmei A, pe lângă aceasta aspirațiile firmei B sunt cele mai înalte.

Zona în care cele două firme pot să negocieze un acord poartă numele de zonă de acord, ea reprezentând aria descrisă de suma sub care firma A nu poate încheia un contract la calitatea solicitată şi suma maximă pe care o poate oferi firma B pentru serviciile solicitate.

Dupa ce s-a stabilit această zonă de acord pot intra în scena negociatorii care au sarcina de a stabili condițiile clare ale unui contract. Ei pot apela la amenințări şi promisiuni, fiecare deținând o putere. Firma A poate refuza să lucreze la un standard jos al calității pentru că firma B nu poate plăti adevărata calitate, după cum firma B poate amenința că apelează la serviciile unei alte firme de profil ce percepe prețuri mai mici pentru aceeaşi calitate.

* **Lector, Universitatea Petrol şi Gaze din Ploieşti**

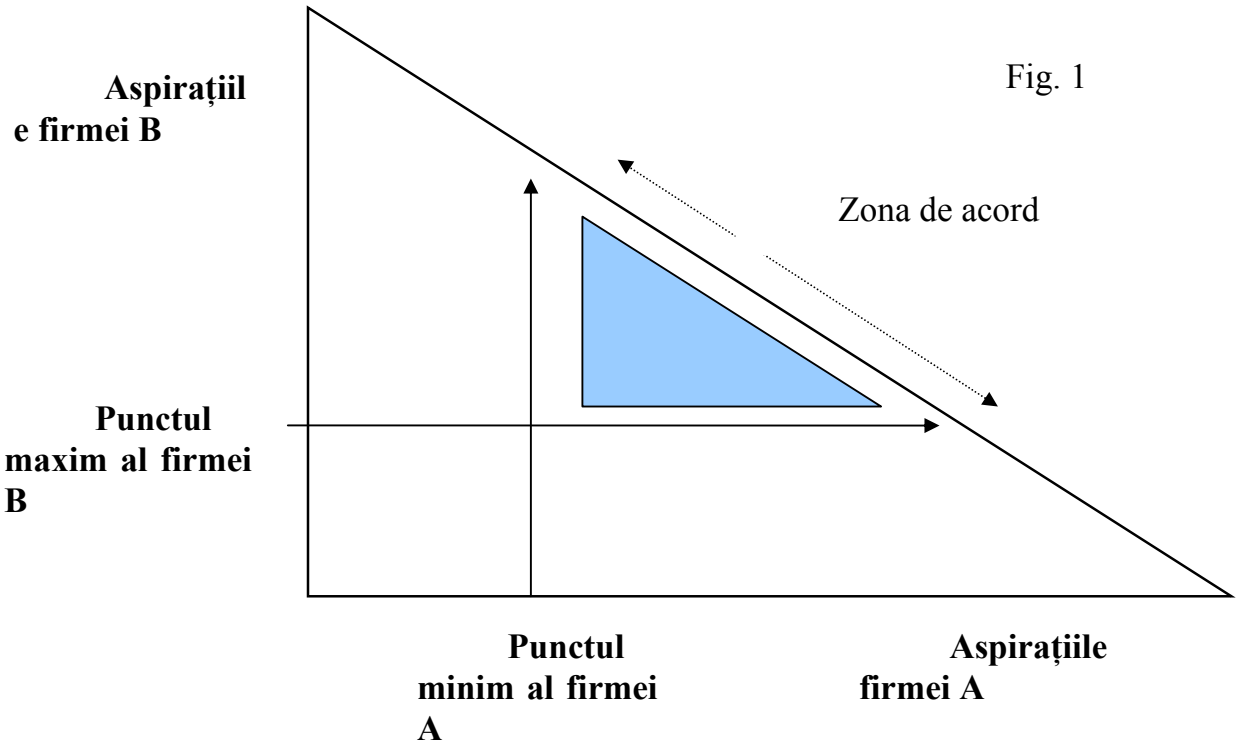

Fig. 1

Negocierea integrativă. Această practică în negocieri este cea mai productivă deoarece ea presupune că se pleacă de la ideea că soluționarea unei probleme comune poate multiplica valorile care îi revin fiecărei părți. Astfel, se neagă ideea ca totul, respectiv bunul care urmează a fi împărțit are o valoare fixă şi determinată.

Succesul unei astfel de negociere este asigurat printr-un flux informațional: cele două părți trebuie să-şi adreseze reciproc întrebari şi apoi să le răspundă, pentru că astfel să se poată iniția un dialog.

Metoda prin care se obține o astfel de colaborare a ambelor părți este introducerea obiectivelor comune. Prin tratarea diferențelor ca oportunități se pot reduce costurile de producție şi astfel profitul poate creşte. Tot astfe se sporesc şi resursele, pentru ca în final se va putea ajunge la împărțirea tuturor resurselor.

Negocierea prin implicarea celei de-a treia părți. Atunci când două părți implicate într-un conflict nu mai pot ajunge la nici un fel de înțelegere, este adusă o terță persoană care are obiectivitatea de a rezolva situația. Însa negocierea prin intermediere este foarte des întâlnită nu numai în conflicte ci şi în viața de zi cu zi, spre exemplu un agent imobiliar este un intermediar între o negociere dintr-un cumpărător şi vânzător.

Referitor la negocierea în conflicte comunicaționale exista două tipuri de negociere: MEDIEREA şi ARBITRAJUL.

Medierea este implicarea unei a treia parți, neutră, care are doar rolul de a facilita ajungerea la un acord. Mediatorul într-o astfel de situație este poziționat într-un rol foarte dificil deoarece el are o funcție tampon între cererile celor două părți. Cu toate acestea, putrea unui mediator este destul de limitată pentru că el nu

poate dicta soluții ci poate doar indica punctele de vedere comune ale părților, pentru ca astfel să se ajunga la un consens.

Arbitrajul este cea mai drastică forma de negociere pentru că odată ajunse la această fază cele două parți se supun politicii: "totul sau nimic". În această sitație, arbitrul conflictului are toata puterea, hotărârile sale fiind literă de lege. Ca urmare a acestui fapt, cineva poate câştiga totul iar cineva poate sa piardă totul, iar din cauza acesui ultim argument părțile ce se află în conflict preferă să facă apel la alte forme de rezolvare.

Deşi ciudat, nu toate conflictele sunt malefice intr-o organizație economică. Unele dintre ele pot stimula procesul economic atât timp cât sunt bine supravegheate şi, sau induse. Pentru a explica mai bine acest raționament propunem urmatoarea schemă:

CONFLICT➔SCHIMBARE➔ADAPTARE➔SUPRAVIEȚUIRE

Un bun manager hotărăşte dacă un conflict este sau nu indicat pentru o organizație, în anumite situații un conflict poate duce la rezolvarea unor probleme interioare. Acest principiu este cunoscut din antichitate sub forma aforismului: "Divide et impera" (dezbină şi condu). Conflictul poate fi şi indus, pentru acest lucru managerul având la dispoziție anumiți indicatori cum ar fi:

Existența unei oaze de prietenie. Acest lucru nu este rău în sine, numai că există riscul ca această relație de prietenie să devină principalul scop al angajaților şi nu un mijloc de realizare a scopurilor propuse. În acest caz, se impune luarea de măsuri care să desfacă această relație care împiedică dezvoltarea economică

Angajații evită contactul pentru a nu intra în conflict: în acest caz toate procesele care au loc în interiorul organizației respective au de suferit, motiv pentru care trebuie schimbate mentalitațile despre conflictele care pot lua naştere în interior şi despre rezulvarea lor.

Negarea conflictelor. Atunci când două părți conflictuale neagă un conflict o fac de teama represaliilor. Metodele care sunt folosite pentru negarea unei realități conflictuale sunt următoarele: negarea diferențelor şi exagerarea punctelor comune. De asemenea, în această situație încurajarea unui conflict poate fi benefică.

Deşi este esențial pentru un manager să ştie sa rezolve o situație conflictuală, în anumite situații este la fel de esențial să ştie să inducă subordonaților săi o astfel de situație şi să ştie să o controleze.

Lipsa resurselor. Lipsa resurselor este cea mai la îndemână metodă de stimulare a conflictelor. Să ne imaginam că un director de întreprindere spune şefilor de la două departamente diferite că la ultima şedință a acționarilor au fost reduse fondurile, motiv pentru care unul dintre departamente va fi restructurat, iar amândurora li se va reduce drastic bugetul până când se vor uni. Este normal ca cele două departamente să intre în competiție directă şi să lupte pentru supremație. Într-un final, unul dintre departamente va ieşi învingător, dar amândouă au lucrat mai eficient cu sabia lui Damocles deasupra capului. Apoi directorul poate spune că pentru un moment s-a aprobat menținerea în formula respectivă a ambelor departamente. Astfel procesul productiv a avut de câştigat pentru că angajații au lucrat mai eficient.

Ambiguitatea. Ambiguitatea este o altă metodă simplă şi eficientă de stârnire a conflictelor. Să presupunem, din nou, ca acelaşi director împrăştie zvonul ca unul dintre cele două departamente va primi o importantă bonificaţie la sfârsitul lunii în functie de eficienţa dovedită. Competiţia dintre cele două departamente va face ca angajaţii care speră la o suma de bani să fie mai buni.

Fiecare manager trebuie sa analilzeze cu atenţie situaţia şi să constate dacă un conflict este indicat sau nu, şi să afle exact cele mai eficiente mijloace pentru aplanarea sau intensificarea unui conflict. Metodele de lucru sunt foarte importante pentru ca o guvernare bine planificată şi prost realizată este cea mai periculoasă.

De aceea managerul treubuie să fie mereu atent la tot ce se petrece în jurul sau şi în permanenţa să aibe soluţii pentru fiecare caz în parte, pentru că fiecare clipă pierdută are un preţ. Pentru a ajunge la o situaţie în care câştigul să fie reciproc, trebuie să alegem o strategic prin care să atingem scopul pe care proiectat.

În ceea ce priveşte paradigmele negocierii, există două tipuri de situaţii negociabile, fiecare dintre ele sugerând o altă strategie:

A. ***Distributivă*** sau „suma zero", acolo unde dacă o parte câştigă, cealaltă pierde. În acest caz ne aflăm în prezenţa unui conflict de „suma zero", adică situaţia în care ceea ce este câştigat de unul, este pierdut în mod obligatoriu de celalalt. Cel mai cunoscut exemplu al acestui tip de conflict este "dilema prizonierului". Principiul este cunoscut. Doi prizonieri, care sunt acuzaţi de o crimă gravă, sunt interogaţi succesiv de către un judecător de instrucţie, fără să poată comunica între ei. Judecătorul încearcă să obţină mărturisiri clare pentru a-i inculpa, în măsura în care el nu dispune de probe de necontestat. Se propune atunci prizonierilor următorul demers:

daca amândoi mărturisesc, vor fi şi unul şi celălalt condamnaţi la pedepse grele, care vor putea fi totuşi reduse datorită acestor mărturisiri;

daca unul singur mărturiseşte, acesta va fi imediat eliberat şi va primi o recompensă, în timp ce al doilea prizonier va fi condamnat la pedeapsa maximă;

dacă nici unul nu mărturiseşte, nu vor putea fi inculpaţi şi vor fi amândoi puşi în libertate.

Prizonierii au în faţă numeroase strategii de maximizare a propriului lor interes; este evident că cea mai raţională soluţie pentru fiecare prizonier constă în trădarea celuilalt şi astfel, predarea partenerului, deoarece în felul acesta îşi ia măsuri de evitare a pedepsei maxime. Cu toate acestea, daca ar fi cooperat prin mărturisire, sau, dimpotrivă, daca ar fi păstrat tăcerea, ar fi primit o pedeapsa uşoara sau ar fi fost chiar eliberaţi.

Aceşti "actori " aleg deci o strategie care le este, de fapt mai puţin favorabilă. Într-un astfel de conflict:

- unul câştigă, celalalt pierde.
- se ajunge la un compromis prin târguiala sau utilizarea unor principii.

B. ***Integrative*** sau "suma non zero " acolo unde se lucrează împreună pentru rezolvarea problemelor. În strategia integrativă sau "suma non zero" pot fi luate în considerare bazele unei cooperări în măsură să ducă la naşterea unei adevărate

încrederi, permițând de data aceasta găsirea unei soluții mai bune pentru fiecare dintre parteneri.

Atât în relațiile internaționale, cât şi în raporturile interpersonale, cea mai buna soluție pentru toți este altruismul, iar acesta se consolidează prin cooperare, comunicare de informații şi întâlniri constante.

Interacțiunile în cadrul cooperării instituie un fel de "asigurare" între parteneri. Recurgerea la strategii de persuasiune instaurează un climat de cooperare între partenerii aflați în conflict, transformându-le astfel sistemul de valori în profunzime.

MEDIEREA

Medierea este o negociere asistată.

• întrucât oamenii aflați în dispută sunt lipsiți adesea de aptitudini adecvate pentru rezolvarea conflictului sau nu sunt capabili să le folosească din cauza stărilor emoționale, medierea, ca o cale de rezolvare a unui conflict, poate fi extrem de importantă.

Mediatorul trebuie sa fie neutru.

• în majoritatea împrejurărilor, mediatorul este neutru, nu ia decizii, nu sfătuieşte, canalizează emoțiile celor aflați în conflict într-o maniera în care aceştia sa relationeze constructiv.

Părțile stau de vorba cu mediatorul.

• La început, mediatorul cere părților în dispută să vorbească doar cu el, nu una cu cealaltă. Când mediatorul crede că părțile în dispută pot vorbi una cu cealaltă fără sa reaprindă conflictul, această poziție poate fi schimbată.

Participarea la mediere este voluntară.

• Ca medierea să aibă şanse sa reuşească, participarea părților implicate trebuie să fie voluntară. Discuțiile la mediere sunt confidențiale.

• Ceea ce se întâmplă într-o mediere este confidențial (cu excepția situațiilor de amenințări de violență sau mărturisiri ale intenției de crimă).

• încrederea în mediator este esențială pentru rezolvarea conflictului.

Cum poți face față cu brio unor situatii conflictuale şi să îți atingi scopurile la job sau în viata privată? O condiție esențială ca să fii bun la o negociere este să răspunzi eficient la un comportament agresiv. Următoarele sugestii ajută sa reuşim într-o astfel de negociere:

1. Gandeste, nu reacționa pripit

Multe persoane răspund presiunii create de un conflict, în cazul unei discuții de negociere, prin renuntare sau prin copierea comportamentul interlocutorului. Dacă reacționezi la presiune intr-un mod eronat, ii permiti celuilalt sa preia controlul în negociere.

-nu spune nimic imediat, indiferent cât de furios şi frustrat te simți;

-relaxează-te şi controlează-te la o negociere: numără până la cinci, cere o pauză, încearca să îți limpezeşti mintea şi să te detaşezi de agresivitate;

-canalizează-ți energia în a găsi o strategie adecvată.

2. Intreabă-te de ce reacționează aşa

Există oameni care afişează un comportament dificil într-o negociere întrucât nu reacționează firesc în anumite situații stresante sau au deficiențe în a susține o

discuție. Înainte să etichetezi o persoană dupa felul în care se comportă la negociere, încearcă să găseşti motive ale reacției sale. Nu se pune problema să găseşti scuze, ci doar să înțelegi cauza şi să încerci să normalizezi discuția la negociere.

3. Gandeşte-te dacă contribui şi tu la aceasta situatie

Se poate întâmpla ca acest comportament agresiv la negociere să fie o simplă reacție la o provocare a ta. Dacă îți intrerupi interlocutorul, îi minimalizezi ideile sau refuzi să discuți alternative la propunerea pe care o faci, nu fii surprins de rezultat. Atunci când devii conştient de contribuția negativă pe care ai avut-o în negociere îți poti cere scuze şi astfel schimbi radical şi comportamentul celeilalte persoane.

4. Hotărăşte-te dacă vrei să schimbi cursul discuției într-o negociere

Nu merită mereu să te confrunti direct cu un negociator dificil, pentru că este posibil ca purtarea lui să te oprească să-ți atingi scopurile. Dacă nu ai nici o şansă să porți aceeaşi negociere cu o altă persoană, ai două variante:

- -lupți cu armele interlocutorului mai bine decât el - dacă eşti convins că poți avea câştig de cauză în negociere în ciuda faptului că devii tu însuți dificil;
- -fii pasiv în a încerca să îi schimbi comportamentul - dacă ai siguranța că hotărârea luată este una conştientă.

5. Negociază regulile pentru a schimba cursul discuției

Un mod efectiv de a modifica atitudinea interlocutorului într-o negociere este să spui direct ce te nemulțumeşte şi să sugerezi un nou curs al discuției. Afişează un comportament pe care te aştepți să-l vezi la persoana cu care porți negocierea.

- -când esti atacat, ascultă, recunoaşte-i punctul de vedere şi dreptul de a nu fi de acord şi apoi reformulează ceea ce a spus într-un mod cat mai agreabil;
- -evită să-i respingi direct poziția la negociere;
- -pune, în schimb, întrebări "salvatoare": "şi cum am putea să rezolvăm această problemă?"
- -când îți expui punctul de vedere în negociere, oferă toate motivele şi datele concrete, nu doar concluziile - explică beneficiile pe care le-ar avea ambele părți dacă s-ar accepta propunerile tale.

6. Nu uita că poți pleca oricând

Se poate să întâlneşti persoane care să reziste la orice încercare de a le modifica atitudinea într-o negociere. Nu te simți prins în capcană! Exersează-ti dreptul de a renunța la discuția în curs şi de a găsi variante mai bune pentru atingerea scopurilor. În loc să amenințI cu ieşirea imediată pe uşă, avertizează-ți partenerul că vei fi nevoit să pui capăt negocierii şi să găseşti un mod mai productiv de a-ți rezolva problemele.

Oamenii dificili nu pot fi întotdeauna evitați. Când avem de-a face cu ei, nu se recomandă să lăsăm atitudinea lor să ne afecteze în atingerea scopurilor în negociere.

Bibliografie

[1] *** *Psihosociologia rezolvării conflictului*/Coordonatori: Ana Stoica-Constantin; Adrian Neculau. – Iaşi: Editura Polirom, 1998.

[2] ****Rezolvarea conflictelor şi negocierea.* – Bucureşti: Rentrop & Straton, 1998.

[3] BOGATHY, Zoltan. *Conflicte în organizații.* – Timişoara: Eurostampa, 2003

[4] BOGATHY, Zoltan. *Negocierea în organizații.* – Timişoara: Eurostampa, 1999

[5] CLOKE, Kenneth; Goldsmith, Joan. *Resolving Conflicts at Work: A Complete Guide for Everyone on the Job*. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 2000

[6] FOLGER, Joseph P.; Poole, Marshall Scott; Stutman, Randall K. *Working Through Conflict*: *Strategies for Relationships, Groups and Organizations*. – Longman An Imprint of Addison Wesley Longman, Inc., 1997.

[7] GRANT, Wendy. *Rezolvarea conflictelor*. – Bucureşti: Editura Teora, 1998.

[8] JOHNS Gary - Comportament organizațional, înțelegerea şi conducerea oamenilor în procesul muncii, ed. Economică Bucuresti, 2000.

[9] PRUTIANU, Ştefan. Manual de comunicare şi negociere în afaceri. Vol.II: Negocierea. – Iaşi: Editura Polirom, 2000.

[10] WEISS, David. Beyond the Walls of Conflict. Mutual Gains Negociating for Unions and Management. – [s.l.]: Irwin Professional Publishing, 1996.

[11] www.didactic.ro.

ADTERORISMUL CA SCHIMBARE DE ATITUDINE NEGATIVĂ

Aurelian BĂDULESCU[*]
Cristian DELCEA[**]

The present study presents the attitudinal change by using a present phenomena, the terrorist attacks. The danger of the terrorists' attacks is considerate relative small compare with the other dangers (the diseases for example). In the first chapter of the study I present the theoretical aspects of the mass media, TV, as an information channel. Also, using the psychological aspect of the attitude we can realize a holistic approach of the theme. The theoretical aspect is used "to build" a questionnaire that can be used for the research of the domain. In the second chapter presents the methodological approach that it was used in the study (the objectives, the hypothesis, the subjects and the questionnaire (AD-ATQ). The results of the study indicate that we have a psychological instrument that has been validated and that can be used in the research. The differences that appeared in the study are due to the video material which was used for changing the subjects' opinion regarding terrorism.

***Key words**: terrorism, psychology, changing attitude, questionnaire.*

Introducere

În ciuda statutului lor de concept de bază în psihologia socială, nu există o definiție universal acceptată a atitudinilor. Ele au fost definite în termeni de evaluări, reacții afective, cogniții sau predispoziții comportamentale. Aceste abordări diferite evidențiază natura evaluativă a atitudinilor, afirmațiilor şi comportamentului. Caracterizarea de bază a atitudinilor este însă natura evaluativă a acestora. Practic, atitudinea poate fi urmărită în coerența sau consistența modurilor de comportare ale individului, în unitatea sau convergența acestora. De aceea comportamentele pe care le realizează delicvenții sunt lipsite de consitență, ei fiind imprevizibili. În virtutea ideii unității dintre conştiință şi activitate, trebuie să considerăm cuplul atitudini-relații drept laturi solidare ale aceleiaşi realități, atitudinile nu numai se dezvăluie în sistemul de relații ale individului, ci se formează grație acestora, prin interiorizarea conținutului lor subiectiv, ca un reziduu evaluativ organizat şi structurat al comportamentelor anterioare. Cu alte cuvinte, atitudinile manifestate devin relații iar relațiile interiorizate, privite în timp, constitue atitudini. Unitatea dintre atitudini şi relații face posibilă cunoaşterea şi controlul atitudinilor prin intermediul activității. Omul se schimbă grație actelor sale de conduită iar consecințele sau reziduurile evaluative ale comportamentelor sale succesive se organizează într-un sistem stabil şi dinamic, care, la rândul lor, vor determina actele comportamentale ulterioare. Într-un anume sens, atitudinea constituie laitmotivul relațiilor noastre cu lumea obiectivă, o tematizare a trăirilor în funcție de experiență, principiul unificator al actelor noastre de conduită. Altfel spus, atitudinea reprezintă nu o dispoziție pasageră, ci o propensiune relativ stabilă, care prefigurează o modalitate mai generală de reacții față de obiecte, evenimente, idei, persoane instituții, valori, etc. De asemenea, atitudinile nu se nasc

∗ **Avocat doctorand, Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**
∗∗ **Psiholog, Institutul de Studii şi Cercetări ale Terorismului**

din simple comenzi verbale, şi nu pot fi evocate facându-se doar apel la memoria oamenilor, aşa cum se repetă cunoştinţele. Atitudinile sunt formaţiuni complexe ca şi obiectul lor. Se poate vorbi de laturi sau faţete ale atitudinilor, cuprinzând conţinutul, intensitatea, gradul de decizie, direcţia, etc. De asemenea, obiectul atitudinii – şi e vorba în primul rând de obiecte sau fapte sociale – reprezintă un mănunchi de proprietăţi în strânsă corelaţie.

O definiţie a atitudinilor, des întâlnită în prezentarea acestora este că termenul de *atitudine* se refera la "o tendinţă relativ durabilă de a răspunde la ceva sau la cineva într-o modalitate care reflectă evaluarea negativă sau pozitivă a acelei persoane sau acelui lucru". Eagly si Chaiken (1993) defineau atitudinile ca şi "tendinte de a evalua o entitate preponderent pozitiv sau negativ, exprimandu-se prin raspunsuri cognitive, afective si comportamentale". "Entitatea" fiind după caz: indivizi, obiecte, concepte, grupuri sociale, naţiuni, comportamente, etc. Practic, "atitudinea transpare în coerenţa sau consistenţa modurilor de comportare ale individului in unitatea ori convergenta acestora" (Radu, 1991).

Relaţia dintre atitudini şi comportament

Legatura dintre atitudini şi comportament este măsurată prin opinii, atunci transcrierea problemei din limbajul comun este: atitudini (ceea ce oamenii simt şi gândesc), opinii declarate (ceea ce spun), comportament (ceea ce fac efectiv). Sute de studii concrete (de teren şi laborator) s-au efectuat de atunci şi meta-analiza lor indică – aşa cum de altfel şi experienţa cotidiană ne arată – atât cazuri de foarte ridicată corelaţie între răspunsurile atitudinale şi cele comportamentale, cât şi corelaţii slabe sau chiar cazuri de comportamente contraatitudinale, conduite opuse, în contradicţie cu atitudinile exprimate. Cercetările din domeniu au scos în evidenţă, alături de caracterul probabilistic al relaţiei atitudine-comportamente, şi factorii şi condiţiile răspunzătoare pentru convergenţa sau divergenţa lor.

Convergenţa atitudine-comportament

Prezenţa paralelismului ridicat dintre răspunsurile atitudinale şi cele comportamentale se datorează, în primul rând, faptului că atitudinea este o *forţă motivaţională*, generând o acţiune specifică. În această calitate ea apare ca şi cauză a comportamentului, multiplicându-se în actele noastre de conduită. Pe o asemenea proprietate a ei se bazează ideea că dacă schimbăm mentalitatea oamenilor se va schimba şi comportamentul lor, idee atât de invocată în actualul context în România. Dar convergenţa atitudine-comportament se explică şi prin aceea că, în acord cu teoria disonanţei cognitive de a realiza o convergenţă între evaluările şi comportamentul nostru, atitudinea poate apărea ca "autojustificare" (raţionalizare) a acţiunilor noastre. În acest caz, comportamentul este cauza, iar atitudinea, efectul.

D. Bem (1967) afirmă că nici nu este nevoie de a recurge la teoria disonanţei cognitive (şi autojustificare) pentru a explica concordanţa atitudine-comportament, întrucât atitudinile sunt rezultatul *autopercepţiei* (percepţia propriului comportament). Adică, aşa cum noi deducem, de regulă, atitudinile altora din ceea ce ei fac, tot aşa se întâmplă şi în cazul atitudinilor proprii: ne definim şi autoatribuim o atitudine

oarecare din constatarea felului în care ne-am comportat. Interpretarea lui D. Bem trebuie mult temperată, dar experimente în care s-a manipulat variabila autopercepției comportamentului au arătat că atunci când nu există o atitudine prealabilă bine definită față de un obiect, această variabilă determină formularea atitudinii la subiecții investigați (Chaiken şi Boldwin, 1981).

Divergența atitudine-comportament

Dacă concordanța dintre atitudinile şi acțiunile noastre pare ceva firesc, discrepanța dintre cele două planuri a suscitat mai multă atenție şi a condus la o serie de experimente şi interpretări. Ca şi pentru multe alte fenomene psihosociale, explicația mai productivă se află în interacțiunea personalitate-situație. La care, pentru problematica valorilor şi atitudinilor, trebuie adăugată neapărat discutarea metodologiei implicate. În acelaşi timp, metodologia este strâns legată de raportul personalitate-context. În cele ce urmează vom trata separat cele trei seturi de factori (metodologici, de personalitate, de situație).

Probleme metodologice. O primă interpretare a concordanței slabe sau a discrepanței atitudine-comportament este aceea că există a *atitudine adevărată*, care determină reacții comportamentale identice sau foarte asemănătoare în situații diferite, numai că instrumentele metodologice de depistare şi măsurare a ei nu sunt suficient de rafinate pentru a o surprinde. Pornind de la constatarea că tehnicile utilizate în studierea valorilor şi atitudinilor se reduc în esență la cele verbale, validitatea lor este privită cu multă precauție. Între atitudine ca variabilă latentă şi opinia declarată de subiect (şi accesibilă nouă) survine o distanță, ce variază în funcție de mai mulți parametri (personalitatea subiectului şi a anchetatorului, tema de cercetat, caracteristicile instrumentului folosit, etc.). răspunsurile obținute de la respondenți pot conține multe distorsiuni, o sursă importantă de abateri de la atitudinea adevărată constituind-o *dezirabilitatea socială*, adică tendința din partea subiecților de a da răspunsuri în conformitate cu ceea ce e de dorit din punct de vedere social. Deşi dezirabilitatea înseamnă şi reacții spontane de apărare a eului, grija de a apare într-o lumină favorabilă (în acord cu valorile grupale şi societale) în fața propriilor ochi (Iluț, 1985), pentru teme foarte sensibile socioumane (egalitate, dreptate, relații interetnice, relații dintre bărbat-femeie ş.a.), ea înseamnă şi faptul că pur şi simplu respondenții intenționat nu declară atitudinea adevărată. Alături de dezirabilitatea socială, s-a constatat că foarte important este *gradul de specificare* a răspunsurilor-atitudine şi a celor comportamentale. Analizând 142 de studii asupra relației atitudine-comportament, I. Azjen şi M. Fischbein (1977) au arătat că această relație depinde de felul în care a fost respectat gradul de corespondență dintre elementele atitudini şi cele ale comportamentului. Ei pleacă de la premisa că atât pentru atitudine cât şi pentru comportamentul deschis putem vorbi de patru entități: acțiunea, obiectul înspre care acțiunea este îndreptată, contextul în care ea (acțiunea) are loc şi timpul (momentul) efectuării ei. Cu cât investigațiile atitudine-comportament respectă mai mult simetria între entitățile considerate, cu atât concordanța dintre răspunsurile atitudinale şi cele comportamentale este mai ridicată. Lipsa corelației dintre atitudine şi comportament se poate explica şi prin aceea că un comportament dat depinde de *mai multe atitudini*, iar noi luăm în considerație doar una şi nu întotdeauna pe cea mai relevantă.

Explicația prin alte atitudini are o corespondență comportamentală: o atitudine dată se poate manifesta în mai multe comportamente, în timp ce noi în cercetare ne oprim doar la unul şi nu îndeajuns de semnificativ pentru atitudinea în cauză. Un mijloc eficient de a depăşi această dificultate este –aşa cum remarcă I. Radu (1979)- utilizarea tabelelor de analiză a comportamentului, prin care analistul (psiholog, diriginte, profesor, etc.) evaluează apartenența unor acte de conduită particulare la anumite atitudini şi trăsături de personalitate. Neparalelismul atitudine-comportament rezultă şi din *diferența de timp* în care înregistrăm răspunsurile comportamentale şi cele atitudinale. Dacă distanța temporală dintre cele două genuri de răspunsuri este relativ mare, s-ar putea ca pe parcurs, fie atitudinea să se schimbe, fie comportamentul, fie şi una şi alta.

Prezența celorlalți, a semenilor, - care pretind un anumit gen de comportament – este un factor ce determină abateri de la atitudinea reală a indivizilor, mergând până la comportamente contraatitudinale. Dar, aşa cum au constatat şi multe studii empirice, oamenii diferă semnificativ între ei şi prin cât de mult le pasă de părerea celorlalți şi, în consecință, cât de atent îşi supraveghează reacțiile lor verbale, gestuale şi comportamentale. Indivizii profund interesați în a produce impresii favorabile, în acord cu exigențele situației, vor conserva mult mai puțin convergența atitudine-comportament față de indivizii care dau o atenție mai mare propriilor lor valori şi atitudini. Comportamentul în prezența celorlalți, în locuri publice, este un exemplu de interacțiune a factorilor de personalitate cu cei situaționali.

Dar chiar dacă alții nu sunt prezenți, neconcordanța atitudine-comportament poate surveni din faptul că în situații de viață reală, subiectului îi este dată o *singură alternativă* acțională. În acest caz, întrucât nu are posibilitatea alegerii şi e constrâns de alte împrejurări, el realizează acea alternativă cu toate că nu are față de ea o atitudine pozitivă.

Organizarea cognitivă a atitudinilor

Atitudinile nu sunt separate unele de altele, ci există o structură, un cadru care le descrie, şi anume *schema cognitivă* de organizarea a lor. Această schemă este o structură mentală a unor referenți, ce co, ce conține informații relaționate cu aceştia. Aceste informații pot fi: cunostinte şi exemple. In foarte multe privințe, o schemă este similară atitudinii, cu excepția faptului că atitudinea are şi o dimensiune evaluativă a acelui referent care devine element central. Doua trasaturi ale atitudinii ca schema pot fi definite ca proprietati structurale: activarea atitudinilor si accesibilitatea lor.

Atitudinile sunt activate (automat sau nu) de stimuli din mediu. Odata activate, ele influentează procesele atenționale, procesarea cognitivă, memorarea şi reactualizarea lor. Atitudinile variază şi în gradul de accesibilitate al lor sau în uşurința cu care pot fi reactualizate (Fazio, 1989). Atitudinile mai puternice şi mai importante pentru un subiect pot fi sunt mai accesibile (sunt activate mai uşor) decât atitudinile mai puțin puternice şi mai puțin importante (Krosnik, 1989). Influența lor asupra comportamentului este în aceeaşi măsură.

Operaționalizarea atitudinilor

Noțiunea de testare a atitudinilor implică patru elemente constitutive (J. Stoetzel, după Radu, 1991):

-ideea de "univers" al atitudinii,

-ideea unei pluralitați de pozitii individuale în raport cu obiectele (fatetele) acestui univers ,

-idea existenței unei ordini între aceste pozitii,

-ideea frecvenței variabile în adoptarea acestor poziții .

-Într-un asemenea context, atitudinea se defineşte operațional printr-o pozitie pe scala de opinii sau comportamente.

Opinia este expresia verbala a atitudinii, astfel ca studiul atitudinii se poate realiza prin intermediul sondajului de opinii, cu alte cuvinte, atitudinea se măsoara prin opinii. Astfel atitudinea se poate redefini ca un concept, o categorie de regrupare a opiniilor extrase dintr-un esantionul uman cercetat, grupaj de opinii ce presupune de cele mai multe ori o atitudine latentă (Radu, 1991). În cadrul unei anchete concrete pe baza de interviu sau chestionar scris, fiecare intrebare sau enunt de opinie aduce o informatie cu privire la o latura sau o fateta a domeniului studiat. Fireste, în practică nu putem utiliza totalitatea intrebarilor care ar acoperi domeniul vizat. Se retine numai un eşantion din multimea intrebarilor pe care le putem avea in vedere.Cea mai utilizata metoda in asemenea situatii este cea propusa de R.Lickert (1932), numita si metoda evaluarilor sumate. Fiecarui subiect i se atribuie o cota globala, prin insumarea punctelor, conditia fiind ca intrebarile sa se refere la acelasi domeniu (conditia de omogenitate). Acestea sunt practic si metodele utilizate în cadrul acestui studiu, cuantificarea pericolului reprezentat terorism pentru țara noastă, itemii sunt organizați pe scală Lickert. În operationalizarea atitudinilor s-a ținut cont de două aspecte: tăria şi gradul de accesibilitatea a atitudinilor.

Tăria atitudinilor se refera la cât de importanta este această atitudine în sistemul atitudinal al participantului la studiu, pe ce cantitate de informație se bazeaza ea, daca atitudinea a fost insusita prin experienta personala sau are ca suport doar informatii si pareri venite de la altii. Atitudinile mai periferice, bazate pe informatii sarace, si care nu sunt rezultatul unei experiente directe, au o puterea prediciva mult mai slaba pentru comportamet si sunt mai susceptibile schimbarii prin persuasiune, manipulare sau propaganda.

Accesibilitatea atitudinilor se refera la usurinta cu care indivizii isi reamintesc diferite atitudini si pot opera cu ele cognitiv. Cercetarile intreprinse arata ca un indicator valid al accesibilitatii este timpul de raspuns al subiectului vizavi de o atitudine a lui: cu cat e mai rapid raspunsul, cu atat accesibilitatea e mai mare.

Schimbarea atitudinii

Schimbarea atitudinii este un proces deosebit de complex: se poate realiza prin tehnici de persuasiune, manipulare si propaganda, este dependenta de caracteristicile sursei, mesajului, receptorului, tine de context, este influentata de atitudinile si conostintele prealabil stabilite, etc. Nu ne propunem sa tratam nici una din aceste teme in mod exhaustiv, ele nefăcând obiectului acestui studiu.

In afara de faptul ca toate campaniile de informare cuprind prezentarea anumitor fapte, ele prezinta si anumite elemente de informatie care pot sau nu sa fie in acord cu atitudinea unei anumite persoane. Alte sondaje nationale vizavi de diferite domenii de informatie subliniaza acelasi lucru: indivizii au tendinta de a se expune acelor informatii care sunt in acord cu atitudinile lor anterioare si evita sa se expuna informatiilor neconcordante. Toate campaniile de informare pornesc de la principiul ca vor modifica atitudinea si comportamentul publicului, dar este naiv sa presupunem ca informatia influenteaza intotdeauna atitudinile sau ca le influenteaza pe toate in aceeasi masura. Anchete realizate in mediu universitar au demonstrat ca persoanele, odata expuse la o informatie, isi modifica punctul de vedere in mod diferit, in functie de atitudinea anterioara, de cunostintele detinute, de caracteristicile sursei si mesajului, de context, etc, dovada ca schimbarea atitudinilor este un proces deosebit de context. Tocmai de aceea, vom ține cont de relația dintre cunostintele initiale si atitudinile prestabilite intr-un pre-test ce vizeaza evidentierea acestui lucru.

Nonatitudinea – "nu stiu-ul cronic"

Un aspect care poate influenUn aspect care poate influența rezultatele unui chestionar ce îşi propune să măsoare conceptul de atitudine, îl reprezintă *non-atitudinea.* În acest caz participan. În acest caz participanții sunt tentați să aleagă aspecte netre în răspunsurile lor, tocmai pentru că nu au informații cu privire la acel aspect. Anchetele sociale dezvăluie faptul ca în mod sistematic există un procentaj din populație care nu este la curent cu un anumit eveniment. La o prima privire am fi tentati sa credem ca informatiile ce ține de acest eveniment nu au fost difuzate la o scala suficient de mare care sa atinga aceasta parte a populatiei şi că este posibil ca la acel grup să nu fi ajuns. In mod similar se vor petrece lucrurile daca grupul este chestionat in legatura cu un al doile sau al treilea eveniment. Daca toți suntem expuși în mod egal la informatii şi doar amploarea informațiilor ar determina cunostintele publicului, nu ar fi mai exista nici un motiv pentru ca, in mod constant, acelasi segment de persoane sa fie mai putin informate. Din contra, se pare ca oamenii ne-informati au aceasta particularitate, de a fi mai greu de atins, indiferent care ar fi natura informatiei.

Acest segment este de foarte multe ori ignorat – chiar si cea mai complexa difuziune de informatii poate sa ramana fara efect daca aceste informatii nu sunt adaptate interesului publicului. S-a remarcat in mod constant ca interesul sau lipsa de interes a publicului pentru politica internationala tind sa fie generlizate. Unii oameni se intereseaza de mai multe sau chiar de toate evenimentele, in vreme ce altii se arata indiferenti fata de majoritatea sau chiar fata de toate aceste evenimente. Concluzia este ca toate campaniile de informare ar trebui sa tina cont de acest lucru. Asemena grupuri reprezinta o reala problema care nu poate fi rezolvata prin simpla crestere a cantitatii de informatie difuzate. Sunt necesare anchete stiintifice pentru aflarea persoanelor care fac parte din aceste grupuri, a motivelor care le determina lipsa de interes si care este abordarea cea mai buna in acest sens. Distinția realizată de Petty si Cacioppo (1986), *calea centrala si cea periferica a persuasiunii*poate determina nivelul de influențare a subiectului uman, prin gradul de elaborare a mesajului. Indivizii proceseaza mesajul persuasiv mai atent cand situatia cere un nivel inalt de

implicare. Dupa Cacioppo si Petty, 1982, note de curs Curşeu, 2004), indivizii difera in functie de gradul in care 'savureaza' activitatile care necesita un efort cognitiv sustinut , variabila de personalitate pe care cerceattorii o numesc *nevoie de cognitie* (NC). Prin urmare celor ce au o mare nevoie de cognitie le va face placere sa rezolve probleme dificile, sa caute indicii, sa faca diferentieri fine sau sa analizeze situatiile. Aceasta variabila de personalitate, pentru care s-au dezvoltat mai multe scale de masura, are aplicatii interesante in persuasiune. Daca audienta este predispusa sa aleaga sau sa evite activitati ce implica efort cognitiv, atunci un orator informat poate sa-si structureze mesajul in functie caracteristicile unice ale respectivei audiente. Teoretic vorbind, celor cu nivele crescute de NC ar trebui sa li se ofere o comunicare orientata pe informatii, in timp persoanele cu nevoi cognitive scazute ar trebui sa primeasca mesaje bazate pe elemente periferice cum sunt euristicile, regulile de atribuire sau dispozitiile afective. Pentru a testa aceasta ipoteza, subiectii au fost rugati sa citeasca un editorial care cuprinde fie argumente puternice pe o anumita tema, fie argumente slabe (Cacioppo et al., 1983, note de curs Curşeu, 2004). Dupa cum a fost prezis ,cu cat subiectii au avut un scor mai ridicat la scala de NC cu atat ei au prelucrat mai atent materialul , l-au retinut mai bine si au fost convinsi doar de acele editoriale care au fost sustinute de argumente puternice. In contrast cu acestia, persoanele care au tendinta de a evita efortul cognitiv vor fi mai puternic influentati de expertiza, renumele sursei sau , daca este cazul chiar de aspectul sau fizic (Cacioppo & Petty, 1984, note de curs Curşeu, 2004). De asemenea, acest tip de persane sunt mai usor influentabile de catre grup: daca grupul sustime mesajul el va fi acceptat, aproape automat, si de catre individul cu nevoi cognitive limitate. Asa cum nevoia de cognitie este relationata cu mesajele orientate pe informatii, exista si alte trasaturi de personalitate care pot fi asociate cu diferite tipuri de mesaje. Una din acestea este capacitatea de auto-monitorizare (self-monitoring). Persoanele cu o capacitate mare de auto-monitorizare isi regleaza comportamentul de la o situatie la alta pentru a forma si mentine o anumita imagine despre sine in cadrul grupului, in timp ce indivizii cu care nu pun accent pe auto-monitorizare sunt mai putin legati de imaginea lor in grup si actioneaza in conformitate cu parerile si preferintele proprii. Aplicand aceasta idee in persuasiune, este de asteptat ca cei preocupati de auto-monitorizare sa raspunda favorabil mesajelor ce fac apel la imagini dezirabile social. Pentru a intelege mai bine conditiile care ii indeamna pe oameni sa aleaga o cale sau alta este util sa privim comunicarea persuasiva ca un eveniment care implica trei factori de input : sursa (cine prezinta mesajul), mesajul (ce si in care context trebuie spus) si audienta (cui este adresat mesajul). Fiecare din acesti factori poate influenta atitudinea receptorului fata de ceea ce se comunica. Daca sursa vorbeste clar, daca mesajul este important, daca exista o audienta inteligenta care este interesata de mesaj atunci aceasta audienta va fi capabila si dispusa sa aleaga calea centrala. Pentru a fi mai expliciti in acest sens prezentam urmatoarea figura care sumarizeaza drumul urmat de o comunicare persuasiva. Prezentul studiu îşi propune să evidenă evidenieze realizeze relaţia care există între atitudinile pe care le au participanţii faţă de ameninţarea terorismului pentru ţara noastră. Pentru aceasta se va construi un chestionar care să măsoare nivelul de cunoştinţe şi informaţiile pe care le au despre evenimente asemănătoare care s-au petrecut în ultimul deceniu. După

operaționalizarea chestionarului se va trece la realizarea unui studiu pilot, prin care se va verifica eficiența și utilitate acestuia. Mai jos se găsește metodogia precum și rezultatele obținute în cadrul acestui studiu.

Obiectivele cercetării

Obiectivul 1: Studiul de față își propune să valideze chestionarul Ad-Terrorism Questionaire (ATQ).

Obiectivul 2: Cercetarea de față își propune să investigheze schimbarea atitudinilor consumatorului de media, prin prezentarea unor mesaje cu conținut antisocial, de tip terorist.

Ipoteza cercetării

Ipoteza de studiu: Estimăm că vor exista diferențe între rezultatele chestionarului înainte și după expunerea subiecților la materialului cu conținut antisocial, de tip terorist.

Metodologia cercetării

Participanți. În această cercetare au fost incluși 99 de subiecți, dintre care 80 bărbați și 19 femei. Media vârstei subiecților a fost pentru bărbați (N=80, m=28.62 ani) și femei (N= 19, m= 32.89 ani). (anexa 1). Mediul de proveniență al participanților este urban, din municipiile București, Baia Mare, Cluj-Napoca, Craiova, Târgu Mureș, Timișoara, Satu Mare.

Instrumentele de investigare – descriere

Chestionarul ad-terrorism questionaire (atq) – (Delcea C., 2007)

Pentru verificarea fidelității se va calcularea coeficientului de consistență internă, și anume α-Cronbach, precum și coeficientul λ_3 al lui Guttman. Până în prezent în ceea ce privește validitatea, se va realiza o analiză de itemi, propusă de Lawshe (1975), apelându-se la un grup de 9 experți. Au fost realizate două forme ale aceluiași chestionar, pentru a se putea măsura efectul prezentării materialului despre actele teroriste și în același timp să se poată aplica după prezentare un chestionar fără a apărea efecte nedorite care să influențeze rezultatele (participanții să dea aceleași răspunsuri ca și la chestionarul precedent etc). Răspunsurile libere vor fi interpretate sub forma frecvențelor de apariție ale unor patternuri de răspunsuri. Grila chestionarului este prezentată după scală Likerd. Materialul folosit în expunere a fost un colaj de știri și reportaje (video) cu privire la atentatele sinucigașe din 11 septembrie 2001 – New York (WTC), 11 martie 2004, Madrid (gara Atocha), 7 iulie 2005, Londra (Tavistok Square). Durata materialului a fost de 15 minute.

Procedura de lucru

Participanții din cadrul acestui studiu sunt voluntari, din mediu urban având majoritatea studii superioare (sunt și cazuri de participanți cu studii medii). Aceștia și-au dat acordul de a lua parte la acest studiu experimental. După ce li s-a comunicat scopul experimentului au fost participante care au renunțat, dat fiind specificul materialului, aspect ce poate explica numărul mai mare de bărbați care au participat la

studiu. Experimentul s-a realizat în cursul aceleaşi zile. Iniţial participanţilor li s-a înmânat chestionarul cu privire la atitudinile pe care ei le aveau despre terorism şi potenţialul pericol pe care acesta îl manifestă pentru ţara noastră. Procedura de lucru a fost de tip *pretest – intervenţie – posttest.*

Rezultatele psihometrice ale chestionarului

Rezultate privind calităţile psihometrice ale chestionarului ad-terrorism questionaire (ATQ) – (Delcea C, 2007)

Pentru verificarea fidelităţii s-a recurs la calcularea coeficientului de consistenţă internă, şi anume α-Cronbach, precum şi coeficientul λ_3 al lui Guttman. S-a utilizat întreg eşantionul pe care a fost aplicat chestionarul 150 participanţi. Precizăm că cei care au fost implicaţi în studiul present nu au fost expuşi anterior chestionarului. Fidelitatea test-retest s-a realizat pe un eşantion de 30 de participanţi. Până în prezent în ceea ce priveşte validitatea, s-a realizat o analiză de itemi, propusă de Lawshe (1975), apelându-se la un grup de 9 experţi. Fiecărui expert i s-a înmânat o listă cu itemii testului, solicitându-i-se să evalueze fiecare item astfel: 1-esenţial, 2- util, dar nu esenţial, 3- neesenţial, pentru fenomenul studiat. Această analiză a ajutat ulterior la calcularea proporţiei validităţii de conţinut. Din totalul de 12 itemi, câte 2 itemi din fiecare formă au fost eliminaţi pentru că nu au îndeplinit criteriul validităţii de conţinut, nu au fost percepuţi ca fiind esenţiali de peste 50% din grupul de experţi. La calcularea fidelităţii α-Cronbach în cadrul chestionarelor (aplicate pre- şi post - intervenţie) s-au obţinut următoarele valori (anexa 2):

Pretest $\alpha = .57$;

Pretest $\lambda_3 = .60$;

La calcularea fidelităţii λ_3- Guttman

Post test $\alpha = .91$;

Posttest $\lambda_{3=} .92$;

Interpretarea rezultatelor chestionarului

Valoarea coeficientului α- Cronbach .de peste . 5 (pretest $\alpha = 57$, resprectiv Post test $\alpha = .63$) ne indică o fidelitate mare a chestionarului. Mai mult coeficientul λ_3 al lui Guttman aduce o notă de precizie, fiind mai apropiat de valoarea reală (Pretest $\lambda_{3 = .91}$ Posttest $\lambda_{3=} .92$) (anexa 2). T.L.Kelley (1965) sugerează că pentru a discrimina bine între indivizi un chestionar trebuie să aibă un coeficient de fidelitate de cel puţin .90. Valoarile lui λ_3 a lui Guttman indică o fidelitate ridicată a chestionarului. Prin urmare, pe baza acestei calităţi psihometrice odată verificată, putem utiliza cu încredere chestionarul pe populaţia ţintă pentru care a fost construit. Indicii obţinuţi pentru fidelitatea test-retest sunt mai mici decât pentru cei de consistenţă internă, dar în mare parte semnificativi. Lotul de subiecţi pe care s-a realizat fidelitatea chestionarelor prin metoda test-retest (30 de subiecţi) permite doar evidenţierea unui efect mediu la $p<0.05$ (pentru acesta numărul minim de subiecţii fiind de 28), şi nu al unui efect puternic (minim 85 de participanţi). (Cohen, 1992, după Curşeu, P, 2004) anexa 5. La aceasta contribuie şi valoarea proporţiei validităţii de conţinut. În cazul itemilor eliminaţi din ambele variante ale chestionarului s-a întrunit doar 45% din percepţia experţilor ca fiind ” esenţiali”. Ulterior s-a renunţat la cei 4 itemi.

Validitatea de conținut (analiza de itemi) este semnificativă la p< 0.05 (N= 150, .78) Conform acestor date, itemii corespund scopului pentru care au fost construiți, deci vor fi reținuți în formatul actual al chestionarului. Scorurile se obțin prin însumarea răspunsurilor participanților, nu există itemi cotați invers. (anexa 6)

Rezultatele cantitative si interpretarea lor

În această cercetare au fost incluşi 99 de subiecți, dintre care 80 bărbați şi 19 femei. Media vârstei subiecților a fost pentru bărbați (N=80, m=28.62 ani) şi femei (N= 19, m= 32.89 ani).

Vârsta subiecților

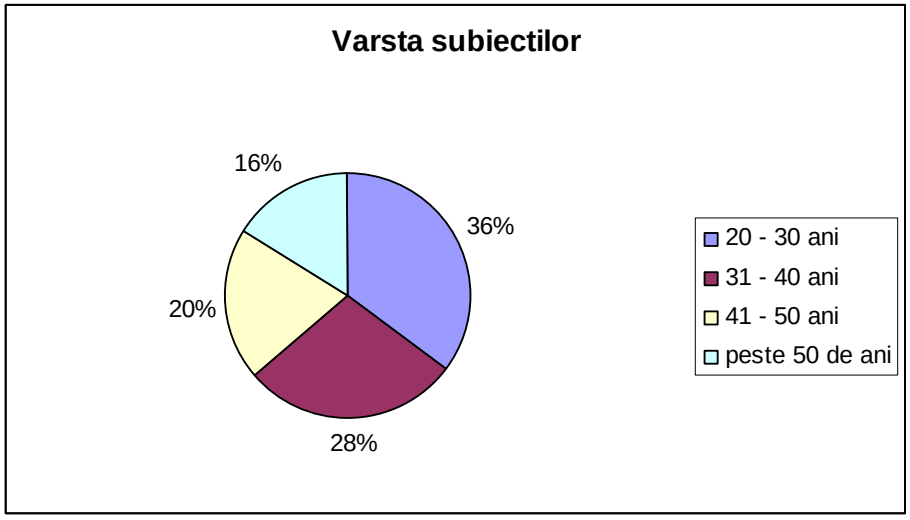

Rezultatele cantitative obținute în cazul aplicării celor două chestionare sunt (reprezentarea lor grafică se găseşte în anexa 3):
*pentru pretetst **ATQ*** (N=99, m= 14.03, σ = 1.94)

Fig. 2 Histograma pentru chestionarul ATQ – Pretest

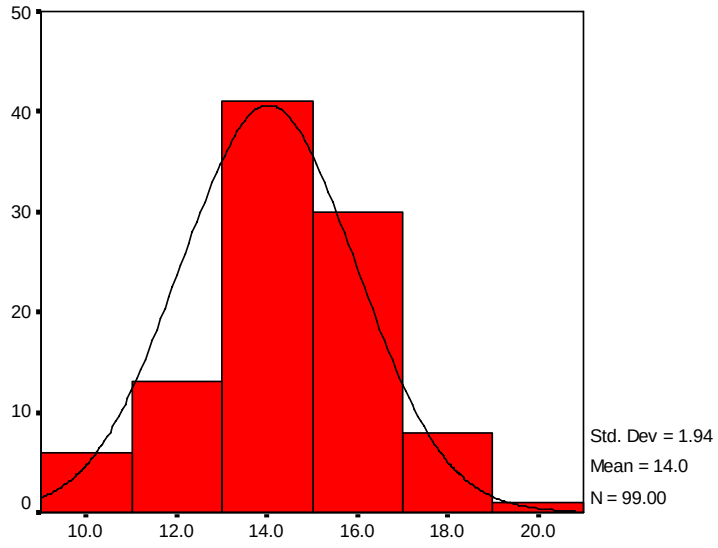

Rezultatele obținute sunt distribuite conform curbei gausiene, astfel că au fost surprinse răspunsuri din tot chestionarul şi care se pretează a fi interpretate statistic. Vă vedem în continuare care a fost distribuția rezultatelor pentru chestionarul care fost aplicat după vizionarea materialului de către participanți.

b) *pentru Posttest* ***ATQ*** (N=99, m= 28.8, σ = 3.61)

Histograma pentru chestionarul ATQ – Posttest

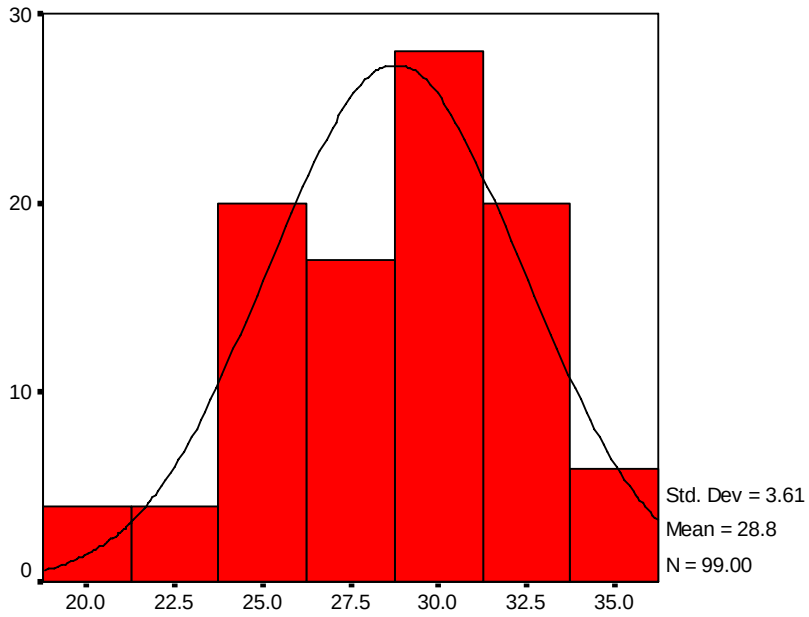

Putem spune că rezultatele obținute sunt distribuite conform curbei gausiene, însă sunt concentrate spre stânga, astfel că se observă o diferență între cele două aplicări, prin creşterea inclusiv a mediei răspunsurilor. Conform etalonului construit, dacă în cadrul pretestării atitudinilor participanților față de terorism, media răspunsurilor (m = 14) se încadrează în valaorea medie a acestuia (12 - 23), observăm că în post testdeja media răspunsurilor participanților creşte la o valoarea de m = 28.8, valoare situată în etalonul superior al chestionarului. Cu toate acestea, instrumental construit este valid, deoarecediferențiază între mai multe situații de testare, fără a atinge valoarea maximă. Pentru a fi sistematici şi riguroşi în ceea ce priveşte analizarea şi prezentarea acestor date, să analizăm şi ipoteza studiului.

Rezultatele calitative si interpretarea lor

Ipoteza 1*:* Estimăm că vor exista diferențe între rezultatele chestionarului înainte şi după expunerea subiecților la materialului cu conținut antisocial, de tip terorist.

Ipoteza nulă (H0): Estimăm că nu vor exista diferențe între rezultatele chestionarului înainte şi după expunerea subiecților la materialului cu conținut antisocial, de tip terorist.

În încercarea de demonstare a acestei ipoteze, vom folosi ANOVA simplă. Preferința pentru ANOVA ține de designul cercetării, adică sunt două variabile

implicate în studio (cele două chestionare), însă fiecare dintre ele are mai multe modalități. Cu toate că nu ar fi de comparat mai mult de două grupe, şi testul t pe eşantioane perechi este foarte potrivit, dorim să anliazăm mai eficient compartarea dintre cele două diferențe care au intrat în studiu. Mai mult, dorim să reducem eroarea de tip I, ce poate apărea în cadrul testării ipotezei de lucru. În ceea ce priveşte testarea ipotezei nule, pentru că în cazul ANOVA situația este mai complexă, ne vom folosi de valoarea F, după ce am utilizat comparatii post hoc (Bonferroni) între grupele specificate, crec şansele de a păstra în limitele acceptabile pragul de .05.

Distanța de 1.22 puncte între mediile celor două grupuri este suficient de mari pentru a sprijini ipoteza existenței unei diferențe la nivelul chestionarului AD-ATQ între cele două aplicări. Pentru a resinge ipoteza nulă, trebuie demonstrat că diferențele obținute între cele două aplicări nu sunt datorate întâmplării şi nu sunt mai mici de .05., aspect realizat prin analiza egalității dispersiilor, respectiv testul Levene.

Test Omogenității Varianței pentru AD-ATQ (testul Levene)

	Levene Statistic	Grade de libertate df1	Grade de libertate df2	Prag de Semnificație
AD - ATQ Pretest	1.881	7	91	.082
AD – ATQ Posttest	3.131	7	91	.005

ANOVA simplă pentru AD – ATQ

		Suma pătratelor	Gradele de libertate	Pătratul mediei	F	Sig.
AD - ATQ Pretest	Between Groups	42.661	7	6.094	10.465	.000
	Within Groups	52.996	91	.582		
	Total	95.657	98			
AD – ATQ Posttest	Between Groups	45.450	7	6.493	9.371	.000
	Within Groups	63.055	91	.693		
	Total	108.505	98			

Rezultatele obținute între cele două aplicări ale chestionarului AD-ATQ (PRETEST) sunt semnificative statistic $F(7,91) = 10.465$, $p<0.01$). Rezultatele obținute între cele două aplicări ale chestionarului AD-ATQ (POSTTEST) sunt

semnificative statistic F (7,91) = 9.371, p<0.01). Rezultatele obținute obținute demonstrează că există diferențe între cele două aplicării, după prezentarea materialului de intervenție. În aceste condiții ipoteza nulă se infirmă, şi acceptăm ipoteza specifică ca fiind adevărata. Cu toate că a fost realizat pe un eşantion din populaşantion din populație relativ restrânsă, putem spune că prin aplicarea acestui chestionar, datele obținute pot fi relevante în evaluarea atitudinilor despre pericolul reprezentant de amenințarea teroristă. Concluzia ar putea fi că prin conştientizarea pericolului iminent la care este expusă şi țara noastră în fața acestui flagel, nu numai marile puteri, putem fi cu toții mai atenți la ceea ce se întâmplă în jurul nostru şi vom putea reacționa ca atare în situații de acest gen.

Rezultate descriptive
Vârstă femei

	N	Minim	Maxim	Media	Abatere a standard
Vârstă femei	19	20.00	58.00	32.8947	8.9187
Valid N	19				

Vârstă barbați

	N	Minim	Maxim	Media	Abatere a standard
Vârstă Bărbați	80	19.00	72.00	28.6250	11.8443
Valid N	80				

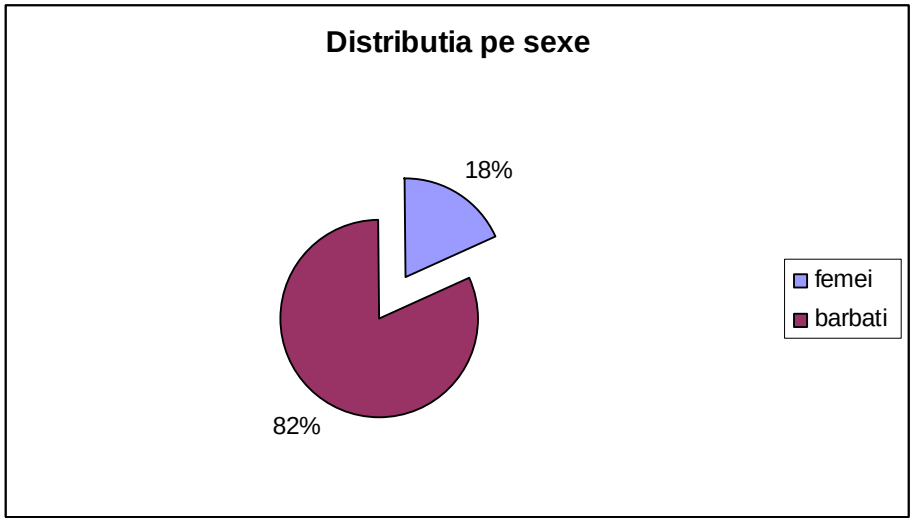

Pretest

Coeficientul α-Cronbach

R E L I A B I L I T Y A N A L Y S I S - S C A L E (A L P H A)

Reliability Coefficients

N of Cases = 150.0 N of Items = 7

Alpha = .5753

Coeficientul λ_3-Guttman

R E L I A B I L I T Y A N A L Y S I S - S C A L E (G U T T M A N)

N of Cases = 150.0

Reliability Coefficients 7 items

Lambda 1 = .4931 Lambda 2 = .7376 Lambda 3 = .6053
Lambda 4 = .9304 Lambda 5 = .8051 Lambda 6 = .

Post test

Coeficientul α-Cronbach

R E L I A B I L I T Y A N A L Y S I S - S C A L E (A L P H A)

Reliability Coefficients

N of Cases = 150.0 N of Items = 8

Alpha = .6305

Coeficientul λ_3-Guttman

R E L I A B I L I T Y A N A L Y S I S - S C A L E (G U T T M A N)

N of Cases = 150.0

Reliability Coefficients 8 items

Lambda 1 = .4642 Lambda 2 = .6737 Lambda 3 = .7005
Lambda 4 = .5136 Lambda 5 = .7246 Lambda 6 = .9663

Histograma pentru chestionarul ATQ – Pretest

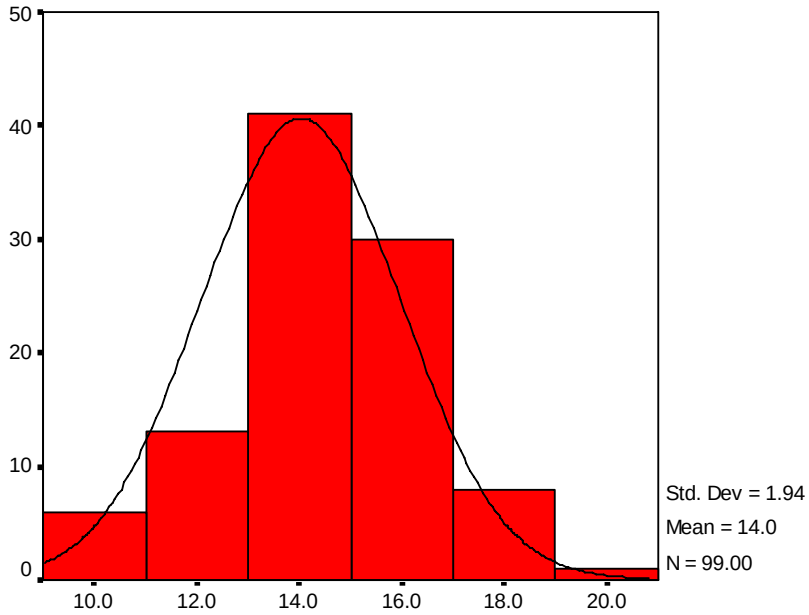

Total PRETEST

Statistică descriptivă

	N	Minim	Maxim	Media	Abaterea standard
ATQ – Pretest	99	10.00	19.00	14.0303	1.9402
Valid N	99				

Histograma pentru chestionarul ATQ – Posttest

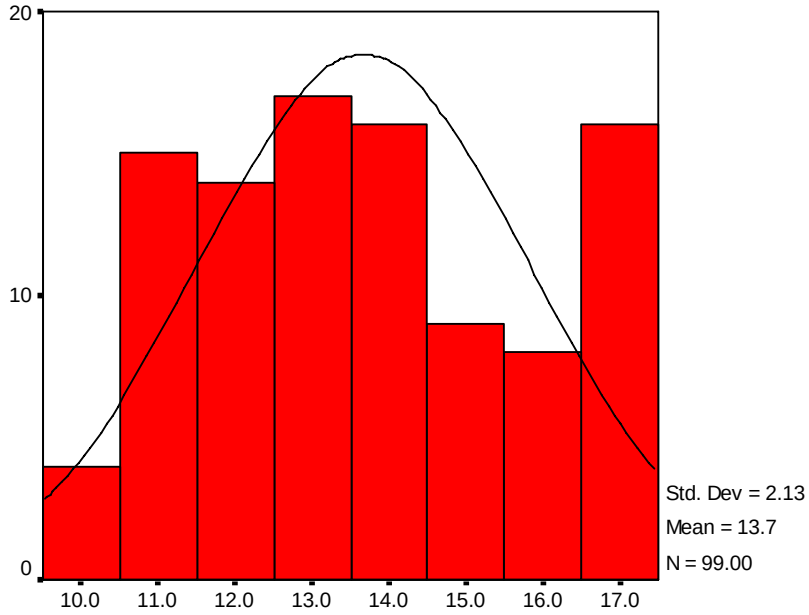

Total POSTTEST

Statistică descriptivă

	N	Minim	Maxim	Media	Abatere standard
ATQ – Posttest	99	10.00	17.00	13.6667	2.1333
Valid N	99				

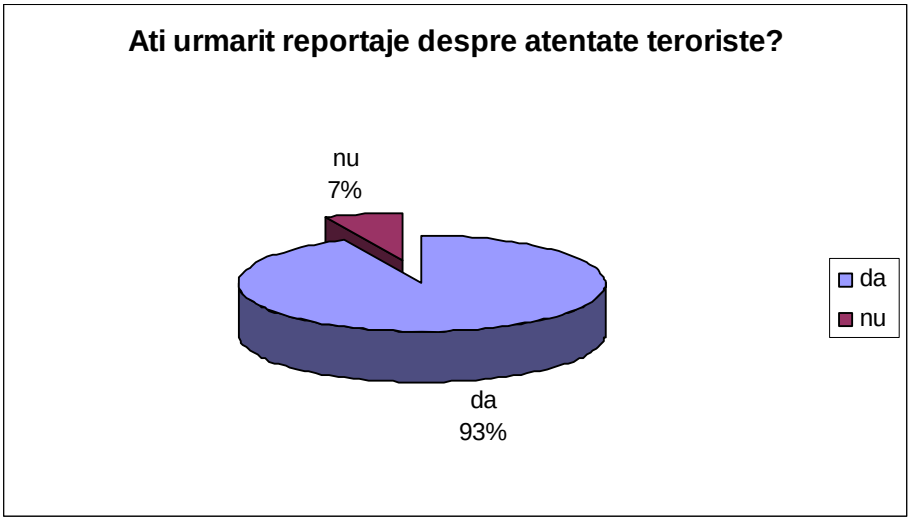

Concluzii

Prezentul studiu de cercetare şi-a propus să realizeze un instrument prin care se pot evalua atitudinile pe care le au participanții cu privire la pericolul reprezentat de terorism. Acest aspect a fost realizat prin investigarea inițială a atitudinilor despre terorism, în speță despe pericolul pentru România, expunerea la un material informativ despre violența, brutalitatea şi frecvența incidentelor. Obiectivele acestui studiu au fost atinse, dar, cel mai important aspect este dat de utilitatea practică a lui. Rezultatele obținute pot fi folosite în acelaşi domeniu, sau aceeaşi tehnică de cercetare ca punct de plecare în realizarea diferitelor activități de informare şi educare a populației.

Limitele cercetării

O primă limită a acestui studiu care se impune este numărul mic de subiecți încadrați în cercetare (99). Aceasta pentru că aspectul cercetat ne priveşte pe toți, iar extragerea unui lot reprezentantiv ar fi presupus un număr mai mare de subiecți. O altă limită a studiului este faptul că subiecții nu au fost aleşi în mod randomizat, deşi o selecție aleatoare ar fi fost de preferat, pentru că s-a realizat pe baza de voluntariat. O altă limită ar consta în modul de aplicare al chestionarului. Pentru acuratețea informațiilor poate ar fi fost indicat etalonarea chestionarului pe un altul deja consactrat. Singura problemă a fost faptul că nu am identificat în piață existența

vreunui chestionar de acest tip. De aceea, chestionarul ATQ a fost construit urmărindu-se aspectele metodologice. Probabil că proba timpul îl va consasacra. Este posibil ca unele răspunsuri să fi fost dezirabil social, în sensul că subiecții să fi intuit scopul real al experimentului. Cu toatea că aplicarea chestionarelor nu ridică dificultăți, interpretarea lor trebuie făcută cu prudență, deoarece chestionarele au surprins doar un nivel declarativ al comportamentului subiecților. Recomandare pentru cercetări viitoare este de a lua în calcul şi aceste limite şi controlarea, pentru o mai mică probabilitate de apariție a unor variabile confundate.

Recomandări

Utilitatea practică a acestui studiu a fost atinsă, chiar dacă nu a fost prezentată ca fiind un obiectiv explicit. Cunoaşterea atitudinilor cu privire la un aspect ce ne poate influența radical existența, precum şi a modalității şi căilor de influențare a lor poate duce la găsirea unor modalități de control al acestuia. Este interesant de urmărit această relație dintre trasături de personalitate, sau la un nivel mai mare prin implicarea mai multor factori sociali. Realizarea unui studiu interdisciplinar la care să participe mai mulți factori de decizie, din partea societății civile, a Poliției, cu sprijinul sociologilor şi al psihologilor ar putea fi o direcție de cercetare mai complexă. Această lucrare a fost realizată în scopul evidențierii unor aspecte importante şi reale fiind cu aplicabilitate directă prin utilizarea unor instrumente psihologice validate ştiințific.

Direcții viitoare de cercetare

Cu toate că s-a încercat respectarea cât mai multor norme metodologice ale statisticii, acest studiu s-a realizt în mediul extern, social care nu oferă posibilitatea respectării în totalitate a condițiilor experimentale cerute de exigența ştiințifică. De aceea, în cadrul studiului de față se recomandă, pentru a se putea extrapola rezultatele obținute, luarea în calcul a mediului de proveniență a subiecților, a clasei sociale din care provin, statutul socio-economic, sunt variabile ce pot influența rezultatele obținute la cele două instrumente. O nouă direcție viitoare de studiu ar fi aceea de a se replica studiul prezentat, însă în care să se poată controla varilbilele amintite mai sus. Rezultatele subiecților la cele două chestionare (ATQ I şi II) au o valorea statistică relativă datorită caracterului limita, imprimat de numărul de subiecții. Obiectiv vorbind, acest lucru este de înțeles având în vedere caracterul intervenției , însă studiul se poate replicat pentru alte categorii populație.

Bibliografie

[1] DELCEA, C. & Bădulescu, A., (2008). *Terorismul. Studii şi cercetări asupra fenomenului terorist*. Ed. Risoprint: Cluj-Napoca.

[2] DUBOWITZ, M., & Bonazzz, R., (2005). *Advertising on Terror TV* . Wall Street Journal.

[3] FULLERTON, A. J., & Kendrick G. A., (2006). *Advertising's War on Terrorism*. Marquette Books.

[4] GARCIN-Morrou, I., (2005). *Média vs. Terrorisme*. Presses Universitaires de Lyon.

[5] GILBOA, E., (2002). *Media and Conflict*. Transnational Publishers. NY.

[6] GIROUX, A. H., (2006) Beyond the Spectacle of Terrorism: Global Uncertainty And the Challenge of the New Media. Paradigm Publishers.

[7] HOFFMAN, B., (2006). *Terrorism, the Media and Public Opinion*. In Inside Terrorism, p. 131 – 156. Columbia University Press, New York.

[8] LAQUEUR, W., (2006). *Voices of Terror,* in Jihad in the Cause of God. Sayed Qutab.

[9] LEWIS, J., (2005). Language Wars: The Role of Media and Culture in Global Terrorism and Political Violence. Pluto Press.

[10] LIVINGSTONE, S., (1998). Making sense of television-The Psychology of Audience Interpretation. Routledge, London, New York.

[11] LOCKYER, A., (2003). *The Relationship between the Media and Terrorism*. U.S. Departament State.

[12] NACOS, B., (2007). *Mass-Mediated Terrorism.* Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

[13] NACOS, B., (2000). *Accomplice or Witness? The Media's Role in Terrorism*. Current History, aprilie, p. 174.

[14] PETER van der Veer & Munshi, S., (2004). *Media, War, and Terrorism*. 1 edition, Routledge.

[15] PETERS, H., (2006). *Mass Media as an Information Channel and Public Arena.* In Today Terrorism. Ed. A.S.C.T.:Cluj-Napoca.

[16] PICARD, R. G., (1991). The jurnalist`s role in covarienge of terrorist events, media covarienge of terrorism. Odasuo, Alali A. & Eke, Kenoye K., Sage, London.

[17] PIPPA, N., (2003). Framing Terrorism - The News Media, the Government and the Public. Routledge. London & NY.

[18] SAVA, F., (2004). Analiza datelor în cercetarea psihologică: metode statistice complementare. Editura ASCR: Cluj-Napoca.

[19] SILVER, C. R., (2002). Nationwide longitudinal al study of psychological responses to September 11. JAMA, vol.288, nr10, p. 1235-1244.

[20] TÉTU, J. F., (2005). *Terrorism, media et démocracie.* Presses Universitaires de Lyon.

[21] TAYLOR, E. S., Perlau, A. L., & Sears, O. D., (2000*). Attitudes and behavior*. In Social Psychology. Prentice Hall, Ing. New Jersey.

[22] WILKINSON, P., (1997). The Media and Terrorism: A Reassessment. Terrorism and Political Violence", vol.9, nr.2, p. 51-64, London.

MINORITĂȚILE ETNICE ŞI DEZVOLTAREA CONFLICTELOR

Aurel CORDUNEANU[*]
Alexandru STOICA[**]

The conscience development of the linguistic, cultural and ethnic groups, the increase willing of identity affirmation of these groups and the development of the national feeling generated a change of the minority group's perception.

The connection between the minority groups' existence in the territory of other countries and international security is obvious, especially after the communist system collapse. The ethnicity revival leads to enhance of tensions with a direct impact on a possible interstates or intrastate conflict.

In some given circumstances these conflicts, even if at the beginning emerge and develop in one country, could become international due to the fact of other neighbor countries involvement or even the involvement of a large part of the international community.

An analysis of security concept evolution reveals the direct link established between international security and minorities issue.

Introducere

Legătura între existența unor grupuri minoritare pe teritoriul celor mai multe state şi securitatea internațională a devenit evidentă, mai ales după colapsul sistemului comunist. Revitalizarea etnicității, fenomen sesizabil în această perioadă, a dus la o sporire a tensiunilor, crescând astfel potențialul de conflict. În anumite condiții, acest conflict, chiar dacă inițial se dezvoltă în cadrul unui singur stat, la un moment dat se poate internaționaliza, implicând state vecine sau chiar o mare parte a comunității internaționale.

Primele documente prin care se acorda protecție sau se garantau anumite drepturi unor grupuri minoritare se refereau la grupurile religioase, acest lucru putând fi explicat prin lipsa conştientizării, la toate nivelurile societății, a apartenenței acestora la aceeaşi comunitate de limbă, cultură şi etnie.

Deşi termenul de națiune era folosit încă dinainte de secolul al XVII-lea, înțelesul acestuia era diferit de cel pe care astăzi îl cunoaştem. Prin *națiune* era desemnat un grup de străini amestecați cu populația în mijlocul căreia trăiau, de exemplu, negustorii de origine germană din Anvers sau studenții englezi de la Sorbona. Abia mai târziu, grupurile sociale, intrate sub stăpânirea unei autorități străine, au devenit conştiente că împărtăşesc o soartă comună, că reprezintă o comunitate, fiind încă departe de noțiunea modernă de națiune.

Înainte de afirmarea ideii de națiune, unul din factorii importanți care au contribuit la crearea unei identități distincte a diferitelor grupuri a fost religia, iar invocarea divinității era suficientă pentru a proba legitimitatea conducătorilor în fața maselor. Într-o astfel de lume, religia juca un rol important, iar în momentul în care

[*] **Statul Major General**
[**] **Universitatea Națională de Apărare „Carol I"**

confesiuni diferite se ciocneau, generau conflicte greu de rezolvat. Astfel, este lesne de înțeles de ce primele documente prin care se acorda protecție unor grupuri de persoane se adresau unor grupuri religioase.

Este evident că minoritățile religioase au căpătat o importanță deosebită în această perioadă şi că acestea aveau puterea de a influența mediul de securitate. Prin urmare, este firească includerea în cadrul multor tratate încheiate între state, a unor prevederi garantând drepturi, diferitelor grupuri religioase.

2. Minoritățile etnice şi conflictele

Dezvoltarea conştiinței apartenenței la grupuri lingvistice, culturale şi etnice şi dorința tot mai pregnantă de afirmare a identității acestor grupuri, dar şi dezvoltarea sentimentului național au produs o schimbare la nivelul percepției grupurilor minoritare. Este un proces ale cărui începuturi se întrezăresc încă din secolul al XVI-lea, favorizat fiind, într-o anumită măsură, de Reforma bisericească şi întărit de numeroasele războaie ce au jucat rolul unui catalizator în afirmarea identității unui grup în opoziție cu altul.

Acest proces devine evident la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în secolul al XIX-lea. Astfel, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, putem deja identifica primele semne ale națiunii moderne, în revoluțiile americană şi franceză. Prin urmare, începând cu secolul al XIX-lea, nu vom mai vorbi numai de minorități religioase, ci şi de alte minorități, în primul rând etnice.

Primul document internațional care va acorda drepturi unor astfel de minorități, actul final al Congresului de la Viena din 1815, prevedea ocrotirea supuşilor polonezi şi conservarea naționalității acestora, în statele semnatare ale documentului.

Revoluția franceză, prin principiile în numele cărora a acționat şi prin lupta împotriva structurilor vechiului regim, a favorizat procesul de formare a statelor-națiune moderne. Proclamarea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele a afectat, în mare măsură, toate marile puteri continentale, repunând în cauză dreptul monarhic european.

Succesul Revoluției franceze în stabilirea unui spirit de unitate şi solidaritate națională a încurajat manifestări naționaliste peste tot în Europa, unde se acorda o nouă importanță cutumelor locale şi culturii tradiționale, limbii şi credințelor împărtăşite la nivel național. Imperialismul napoleonian a dat un nou impuls acestor evoluții naționaliste, mai mult prin provocarea unui spirit de rezistență față de dominația franceză şi față de împovărătoarele sarcini militare şi financiare care o însoțeau, decât prin existența unui plan al lui Napoleon, care să împlinească aspirațiile naționale ale popoarelor supuse.

Secolul al XIX-lea este, prin urmare, secolul în care statele puternice, precum Germania, Spania sau Italia îşi desăvârşesc procesul de creare al statelor-națiune moderne. La rândul lor, statele mici aspriră şi ele la obținerea suveranității, şi astfel încep, în această perioadă, să se afirme mişcările naționale. Rezultatul acestora este activarea problemei minorităților naționale în cadrul marilor imperii.

De soluționarea acestei probleme depindea, în cele din urmă, pacea Europei. Inițial, s-a încearcat contracararea tendințelor naționaliste prin crearea Sfintei Alianțe, o alianță a forțelor conservatoare împotriva tendințelor revoluționare. Mişcărilor de

eliberare națională şi revoluțiilor liberale desfăşurate în prima jumătate a secolului, li s-a răspuns cu violență, în majoritatea cazurilor. Violențele depăşesc limitele statelor, revoluțiile fiind reprimate cu sprijin din exterior, fără a se mai ține seamă de diferențele religioase proclamate, în numele Sfintei Alianțe a dinastiilor, a cărei autoritate de a interveni pentru restabilirea ordinii fusese instituită la Viena, în 1815.

Speranța de a restabili vechea ordine a început să se năruie treptat, la numai 5 ani de la Congresul de la Viena, manifestându-se primele mişcări naționale şi de eliberare în Spania, Italia, Grecia, România, Belgia şi în afara Europei, în America Latină.

Nu toate aceste mişcări au avut succes încă de la început, reprezentând însă premisele victoriilor viitoare, obținute în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Se emancipează mai întâi grecii, apoi sârbii, românii şi bulgarii, iar creşterea numărului de națiuni care au ajuns la conştiința existenței lor ca entități sporeşte ocaziile de conflict.

Minoritățile naționale acționau ca nişte forțe centrifuge împingând spre destrămare imperiul habsburgilor, anul revoluționar 1848 zguduind puternic imperiul.

Imperiul Otoman s-a confruntat şi el cu aspirațiile naționale ale popoarelor din Balcani care treptat îşi vor cuceri independența. Astfel, la începutul secolului, mai exact la sfârşitul războaielor balcanice (1912-1913), otomanii erau izgoniți din Europa, singura lor posesiune pe continent rămânând oraşul Constantinopol şi un spațiu restrâns din jurul acestuia.

Nu numai această zonă a Europei s-a confruntat cu problema naționalităților în această epocă. În Insulele Britanice plutea pericolul unui conflict între naționaliştii irlandezi catolici, care îşi doreau independența, şi protestanții din Ulster care nu doreau să se separe de Regatul Unit.

Situația era încordată şi între Franța şi Germania în legătură cu populația franceză din Alsacia şi Lorena, aflată sub stăpânirea germanilor începând din 1871.

În Italia, aspirațiile italienilor pentru edificarea unui stat național se confruntă cu opoziția austriecilor şi francezilor, austriecii reocupă Peninsula Italică; francezii învinge revoluționarii lui Giuseppe Mazzini (1849).

La începutul secolului al XX-lea, orice criză care afecta una dintre marile puteri ale Europei nu putea să nu aibă repercusiuni şi asupra celorlalte. Astfel problemele legate de minoritățile naționale ale acestor imperii s-au resfrânt asupra întregului continent, afectându-i puternic securitatea.

3. Minoritățile şi securitatea internațională

O analiză a evoluției conceptului de securitate reliefează legătura directă stabilită între securitatea internațională şi problematica minorităților. Extinderea treptată a conceptului de securitate a avut ca efect includerea chestiunii minorităților în sfera securității.

În acest moment, protecția minorităților este percepută drept un element imporant pentru asigurarea păcii şi stabilității internaționale. De-a lungul istoriei însă această chestiune nu a fost tratată în acelaşi mod, în ciuda conştientizării existenței unor grupuri minoritare şi a problemelor legate de acestea.

Mai întâi, protecţia minorităţilor a fost abordată într-un cadru restrâns, în limitele graniţelor unui stat. Putem include aici emiterea edictului de la Nantes, reglementând statutul protestanţilor în Franţa, în anul 1598. Acest document urmărea constituirea unui sistem legal de protecţie a minorităţilor în spaţiul francez, deci reprezintă un act intern, iar subiecţii protecţiei sunt un grup minoritar religios. De fapt, în această primă etapă (secolul al XVI-lea – secolul al XVIII-lea) toate documentele conţinând prevederi de protecţie a minorităţilor se adresează minorităţilor religioase, iar accentul este pus, mai curând, pe toleranţă decât pe recunoaşterea şi garantarea de drepturi membrilor acestor grupuri.

Mai târziu protecţia minorităţilor va include şi alte minorităţi în afara celor religioase şi va fi tratată într-un cadru internaţional. Astfel, primul tratat internaţional care se adresează şi altor minorităţi decât cele religioase a fost Documentul final al Congresului de la Viena (9 iunie 1815), în care era stipulată protejarea naţionalităţii supuşilor polonezi ai părţilor contractante – Austria, Franţa, Spania, Marea Britanie, Portugalia, Prusia, Rusia şi Suedia.

Odată cu constituirea statelor naţionale, în secolele al XVIII-lea, al XIX-lea şi al XX-lea, conceptul de protecţie a minorităţilor se va extinde pentru a cuprinde, mai întâi, minorităţile etnice, iar apoi să devină conceptul cuprinzător folosit în zilele noastre.

Sfârşitul primului război mondial a adus cu sine profunde transformări ale mediului internaţional. Dispariţia imperiilor Austro-Ungar şi Rus a avut ca urmare formarea unui număr de noi state, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, enunţat de preşedintele american Thomas Woodrow Wilson. Trasarea frontierelor acestor state a dus la apariţia inevitabilă a unor noi minorităţi, care, în lipsa respectării drepturilor lor, puteau genera noi conflicte, care să ameninţe pacea şi stabilitatea în Europa. Pentru rezolvarea acestei chestiuni, puterile aliate învingătoare au imaginat un sistem de protecţie al minorităţilor, sub egida Societăţii Naţiunilor.

Sistemul creat era însă departe de a fi perfect, principalul său neajuns fiind acela că era limitat la un număr restrâns de state, în care problema minorităţilor era evidentă, fără însă a cuprinde şi celelalte state care se confruntau cu probleme similare. Nu putem ignora însă faptul că protecţia minorităţilor era pusă în legătură directă cu menţinerea păcii şi stabilităţii internaţionale.

Ascensiunea forţelor politice de extremă dreapta în Europa a accentuat gravitatea problematicii minorităţilor, antisemitismul devenind politică de stat în Germania cancelarului Adolf Hitler, iar existenţa minorităţii germane în statele învecinate Germaniei fiind folosită pentru extinderea „spaţiului vital” economic şi etnic al acestui stat, fapt ce va conduce în cele din urmă la declanşarea celui de-al doilea război mondial.

La încheierea războiului şi în anii ce au urmat acestuia, responsabilitatea pentru protecţia minorităţilor a revenit noii organizaţii internaţionale – Organizaţia Naţiunilor Unite, iar problematica minorităţilor a fost înscrisă chestiunii mai largi a respectării drepturilor omului.

O etapă aparte în această epocă o constituie perioada războiului rece. Existenţa Uniunii Sovietice şi a statelor comuniste în Europa Centrală şi de Est a dus la

încălcarea drepturilor minorităţilor în aceste state, diferitele minorităţi fiind în pericol de a fi asimilate în multe dintre ele.

Politica de bloc a făcut însă aproape imposibilă abordarea acestei probleme până în anul 1975, când, în *Actul Final de la Helsinki,* a fost introdus *principiul promovării şi protecţiei drepturilor omului***,** ca o contrapondere la *principiul neamestecului în treburile interne ale statelor***.** Conferinţa pentru Cooperare şi Securitate Europeană ale cărei baze erau puse la Helsinki avea să opereze cu un concept extins de securitate, acesta incluzând şi problematica minorităţilor.

Caracteristică acestei perioade este lipsa conflictelor etnice în această zonă, datorită puternicului control exercitat de către regimurile comuniste, dictatoriale ce au împiedicat grupurile etnice să îşi afirme identitatea.

Sfârşitul războiului rece a pus capăt acestei situaţii, în perioada care a urmat, întreaga lume asistând la o revitalizare a etnicităţii. Acest proces a fost însoţit şi de o creştere a tensiunilor etnice, tensiuni ce au degenerat, în numeroase cazuri, în sângeroase conflicte etnice.

Pe fondul acestei puternice afirmări a identităţii, lupta pentru protecţia minorităţilor s-a intensificat, căutându-se în acelaşi timp o modalitate de a se evita izbucnirea de noi conflicte generate de tensiunile etnice. Organizaţii internaţionale precum Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa, Consiliul Europei sau Uniunea Europeană s-au alăturat Organizaţiei Naţiunilor Unite în încercarea de a asigura un mediu favorabil afirmării identităţii oricărui grup minoritar şi în lupta împotriva discriminării. Securitatea este percepută în cadrul acestor organizaţii în sensul său extins, sub toate dimensiunile.

Revitalizarea etnicităţii şi căutarea propriei identităţi sunt aspecte ale modernităţii şi conduc la democratizarea structurilor existente, fiind din acest punct de vedere un lucru pozitiv. Totuşi, acest fenomen poate constitui o ameninţare la adresa securităţii. Afirmarea tot mai puternică a etnicităţii a dus la creşterea potenţialului de conflict în interiorul statelor dar şi în afara graniţelor statale, în condiţiile creşterii interdependenţei şi a comunicării dintre acestea. E uşor de imaginat că, într-o lume atât de diversă, un grup minoritar care îşi simte interesele ameninţate va recurge la violenţă pentru a şi le apăra.

Pentru a putea lupta împotriva unor astfel de fenomene este important a înţelege ce anume le-a determinat. De ce o situaţie ce ar trebui să fie favorabilă democratizării şi asigurării unui mediu stabil are efecte nedorite cum este terorismul.

Elementul comun al statelor din zonelor afectate de conflicte sau în care s-ar fi putut dezvolta conflicte este diversitatea etnică. Factorii care contribuie la creşterea potenţialului de conflict sunt însă diverşi, în funcţie de specificităţile fiecărui stat. Dintre aceştia putem identifica moştenirea istorică şi diferenţele de mentalităţi, căruia i se adaugă percepţia greşită pe care grupurile adverse şi-o creează fiecare faţă de celălalt, exacerbându-se astfel tensiunile existente. Aceste două elemente constituie, de obicei, rădăcinile unor dispute teritoriale sau pot produce discriminări faţă de un anumit grup ori pot alimenta frustrări ale acestuia, mărind astfel pericolol izbucnirii unui conflict.

Un alt factor important îl constituie existența dificultăților economice – marea majoritate a statelor enumerate se confruntă cu grave probleme economice, ce sporesc încordarea existentă în relațiile interetnice.

De asemenea, în studierea cauzelor producerii conflictelor etnice un loc important ar trebui să îl aibă raportul dintre demarcarea teritorială şi potențialul de conflict. Trasarea frontierelor, după cum a aratătat experiența republicilor din cadrul fostei Uniuni Sovietice, poate duce la apariția de tensiuni în cazul în care acestea nu țin cont de condițiile etnice, religioase, lingvistice şi economico-sociale existente (Armenia, Azerbaidjan, Cecenia, Georgia, Moldova).

4. Organizațiile internaționale şi conflictele etnice

O privire retrospectivă asupra conflictelor apărute în perioada ce a urmat încheierii războiului rece, fie că s-au desfăşurat în fostul spațiu dominat de Uniunea Sovietică, fie în Asia sau Africa, relevă existența unui factor comun cu un rol principal sau, în unele cazuri, secundar în izbucnirea acestora: tensiunile existente între diferitele grupuri etnice sau religioase care conviețuiesc în cadrul aceluiaşi stat.

Croația, Bosnia, Somalia, Rwanda, Nagorno-Karabakh, Cecenia, Georgia, "Kurdistan", Kosovo, Timorul de Est sunt numai câteva exemple din cele peste 90 de conflicte înregistrate de la căderea Zidului Berlinului şi până astăzi, într-o majoritate covârşitoare fiind conflicte etnice.

Soluționarea unor asemenea conflicte a devenit, prin urmare, una din principalele preocupări ale organizațiilor internaționale, eforturile Organizației Națiunilor Unite fiind dublate de cele ale unor organizații regionale sau sub-regionale, dar şi de cele ale unor state puternice, direct interesate de menținerea stabilității în anumite zone de conflict.

Organizațiile regionale, la rândul lor, au intervenit în conflictele ce amenințau stabilitatea zonelor lor de acțiune, aşa cum s-a întâmplat în cazul conflictelor ce au afectat Balcanii sau zona Caucazului, în care Organizația pentru Securitate şi Cooperare în Europa a încercat să le medieze. Toate aceste conflicte ridică probleme de natură morală şi, în majoritatea cazurilor, reprezintă o amenințare la adresa păcii şi securității internaționale.

În 1990, la aproape o jumătate de secol de la înființare, Organizația Națiunilor Unite se găsea într-o poziție favorabilă pentru exercitarea funcțiilor sale, ca urmare a încheierii războiului rece. Salvgardarea păcii internaționale presupunea însă perceperea corectă a noului context internațional, a noilor amenințări la adresa securității şi dezvoltarea unor răspunsuri adecvate acestora.

În raportul secretarului general al ONU din 1992, *O agendă pentru pace,* se arăta că afirmarea cu violență a suveranității şi naționalismului, dar şi ciocnirile etnice, religioase sau sociale şi culturale amenință coeziunea existentă între state. Era evidențiată astfel legătura dintre problemele pe care le ridică grupurile minoritare şi securitatea internațională, ONU aflându-se în fața unei noi ocazii de a construi pacea, stabilitatea şi securitatea, fiind necesar ca acțiunile sale să nu se limiteze numai la chestiunile militare, ci se fie extinse dincolo de acestea pentru a cuprinde şi aspecte economice, sociale şi culturale.

În acest context, se indicau trei modalități de acțiune pentru soluționarea conflictelor internaționale: *preventive diplomacy* (diplomația preventivă), *peacemaking (*instaurarea păcii) şi *peace-keeping* (menținerea păcii).

Preventive diplomacy era definită drept acțiunea întreprinsă cu scopul de a împiedica izbucnirea disputelor între diferitele părți, de a preveni transformarea disputelor în conflicte şi de a limita răspândirea conflictelor în momentul în care izbucnirea acestora nu mai putea fi împiedicată.

Prin *peacemaking* erau desemnate acțiunile întreprinse pentru aducerea părților implicate în conflict la un acord, prin mijloace paşnice, în conformitate cu prevederile Capitolului VI al Cartei Națiunilor Unite.

Peacekeeping reprezenta dispunerea de efective ale ONU la locul conflictului, având consimțământul tuturor părților interesate, aceste efective constând, în mod normal, în personal militar sau de poliție al Națiunilor Unite, dar şi personal civil.

Toate aceste modalități de acțiune erau prevăzute pentru cazurile în care părțile implicate într-o dispută sau într-un conflict acceptau medierea sau acțiunea pentru stingerea conflictului. Nu întotdeauna însă în situații conflictuale, este acceptată intervenția unei terțe părți, fie ea şi Organizația Națiunilor Unite. În acest caz, răspunsul comunității internaționale poate fi intervenția umanitară, adică interferența coercitivă în afacerile interne ale unui stat, implicând folosirea forței, cu scopul de a răspunde violării grave a drepturilor omului sau de a preveni răspândirea suferinței umane. De cele mai multe ori, în aceste cazuri, statul împotriva căruia se intervine nu va consimți la o astfel de operațiune, venită din partea unui alt stat, coaliții de state sau organizație internațională.

După 1990, tot mai multe voci susțineau adoptarea unei noi atitudini în relațiile internaționale, care să aibă în vedere intervenția umanitară în cazul conflictelor etnice şi întărirea rolului Organizației Națiunilor Unite. Decizia unei intervenții umanitare ridică însă o serie de probleme, în rândul actorilor sistemului internațional, dar şi al comunității academice, existând dezbateri aprinse privitoare la legitimitatea unei asemenea acțiuni, dezbateri ce se întețesc, de fiecare dată, atunci când se pune problema unei noi intervenții, aşa cum s-a întâmplat, de exemplu, în cazul crizei din Kosovo sau din Georgia.

În funcție de interesele existente în acel moment, statele lumii se numără printre susținătorii intervențiilor umanitare sau împotriva acestora, privind cu suspiciune aceste acțiuni sau considerându-le un amestec în afacerile interne ale altor state. La nivelul comunității academice, teoreticienii relațiilor internaționale s-au împărțit în două tabere: pe de o parte, adepții liberalismului, apărători ai protecției şi promovării drepturilor omului, arătându-se în favoarea intervențiilor umanitare, de cealaltă parte, adepții realismului, apărători ai suveranității statale, susținând principiul non-intervenției.

Pentru Consiliul de Securitate al ONU, anii 1990 au însemnat o creştere a activității acestui organism ca urmare a extinderii puterilor sale, iar numărul sancțiunilor economice sau al intervențiilor în forță decise sunt edificatoare. La originea acestei schimbări s-a aflat dorința statelor occidentale influente care căutau să asigure legitimitatea Națiunilor Unite în cazul intervențiilor pentru protecția civililor ca, de exemplu, în Iraq, Somalia, Haiti sau în Balcani.

Legitimitatea pentru intervențiile umanitare a fost căutată, în mod normal, în Carta Națiunilor Unite, dar Carta nu include prevederi explicite referitoare la asemenea intervenții, lăsând o largă posibilitate de interpretare. Deşi, în esență, Carta are un caracter non-intervenționist şi limitează dreptul statelor de a folosi forța numai la două cazuri – atunci când este vorba despre auto-apărare, fie individuală, fie colectivă, şi atunci când statele respective acordă asistență în cadrul unor operațiuni militare autorizate de Națiunile Unite – au fost găsite, totuşi, articole care, coroborate, ofereau posibilitatea de a acționa în acest sens.

Începând cu 1945, s-a manifestat tendința limitării puterii statelor asupra cetățenilor pe care îi controlează. Din acest punct de vedere, sunt semnificative două domenii având strânsă legătură cu tratamentul indivizilor de către guvernanți: legislația privind drepturile omului şi legislația care reglementează războiul.

Conceptul cheie cu care operează ambele aceste domenii este acela de „crime la adresa umanității", concept ce nu se limitează la definirea strictă a anumitor crime grave ca fiind condamnabile la nivel internațional, ci cuprinde şi propunerea ca însăşi acțiunile unui guvern îndreptate împotriva propriilor cetățeni să fie subiectul acțiunii internaționale.

Primul tratat multilateral care interzicea explicit crimele împotriva umanității a fost Convenția Națiunilor Unite privind Genocidul, semnată în 1948, care stabilea că genocidul, chiar şi atunci când era comis în totalitate între frontierele unui singur stat, este o chestiune de interes internațional. Convenția prevedea că statele contractante pot face apel la organismele Națiunilor Unite pentru a acționa, în conformitate cu prevederile Cartei ONU, în modul pe care acestea îl consideră potrivit pentru prevenirea şi suprimarea actelor de genocid.

În timp, afirmarea drepturilor omului a căpătat amploare, iar adoptarea de noi norme în acest domeniu a determinat apariția unui *regim internațional* al drepturilor omului, incluzând chiar şi instituții pentru aplicarea sa.

Primul pas spre crearea unei legislații referitoare la drepturile omului a fost făcut în 1948, prin adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului. Declarația dădea substanță şi explica unele referiri generale la drepturile omului incluse în Carta ONU şi a început să fie văzută ca o interpretare oficială a acestora, în ciuda caracterului neobligatoriu din punct de vedere legal al prevederilor acesteia.

În 1966, cadrul legislativ referitor la drepturile omului s-a extins prin adoptarea a două convenții privind drepturile economice, sociale şi culturale şi, respectiv drepturile civile şi politice, ambele incluzând, de această dată, prevederi obligatorii din punct de vedere legal, pentru statele semnatare. Alături de acestea au mai fost încheiate o serie de tratate referitoare la refugiați (1951), eliminarea discriminării rasiale (1965), egalitatea statutului femeilor (1979), tortură (1984), şi drepturile copilului (1989).

Un aspect deosebit al drepturilor omului, având implicații directe asupra intervenției îl reprezintă dreptul la auto-determinare. Ambele convenții adoptate în 1966 prevăd că: „toți oamenii au dreptul la auto-determinare. În virtutea acestui drept ei îşi pot determina, în mod liber, statutul lor politic şi urma propria lor dezvoltare economică, socială şi culturală". Această reafirmare a principiului auto-determinării deschidea calea interpretării sale ca implicând posibilitatea intervenției dacă acest

drept era negat. De fapt, acest lucru poate fi spus despre toate documentele mai sus menționate. Cu toate că ele nu prevedeau, în mod explicit, intervenția cu forța în cazul nerespectării dispozițiilor lor, lăsau posibilitatea interpretării în acest sens dacă încălcări grave ale drepturile omului erau constatate.

Astfel, legislația referitoare la drepturile omului adoptată sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite a avut implicații profunde nu numai asupra relației dintre cetățeni şi stat, dar şi asupra comportamentului în relațiile internaționale, afirmând că tratamentul aplicat cetățenilor de către guverne este, în mod legitim, o preocupare internațională.

Dezvoltat inițial în afara Organizației Națiunilor Unite, Dreptul umanitar internațional aplicabil în conflictele armate furnizează, la rândul său, câteva prevederi ce pot constitui baze pentru intervenția în cazul crizelor umanitare.

Cu toate acestea, în dreptul războiului nu vom găsi indicații directe şi clare în sensul dreptului la intervenție pentru stoparea abuzurilor. Dimpotrivă, o serie de acorduri în acest domeniu conțin prevederi care, mai degrabă, exclud ideea că ar putea furniza o bază pentru intervenția militară.

Încercarea de a ajunge la un acord în ceea ce priveşte principiile care să stea la baza unui *regim* cu reguli clare, proceduri şi criterii pentru determinarea necesității intervenției pentru protejarea drepturilor omului şi a modalității de desfăşurare a acesteia, nu a fost încununată de succes, rămânând, în continuare, o problemă de soluționat. Carta Organizației Națiunilor Unite, dreptul umanitar internațional şi documentele referitoare la drepturile omului oferă însă posibilitatea legitimării unor asemenea acțiuni.

Se constată că evoluția dreptului internațional a determinat şi o schimbarea a percepției mediului internațional, dinspre cea tradițională, realistă, dezvoltată în jurul statelor ca actori principali, spre una liberală, în centrul căreia se află individul. Fără îndoială, această schimbare a favorizat atingerea unui consens în ceea ce priveşte intervențiile umanitare observându-se că tendința de a accepta astfel de intervenții este tot mai mare. Dacă la începutul anilor ’90 problema ridicată comunității internaționale era dacă pot fi considerate crizele umanitare ca amenințări la adresa păcii şi securității internaționale, justificând astfel intervențiile în afacerile interne ale statelor, către sfârşitul deceniului respectiv, discuția se purta în jurul necesității autorizării de către Consiliul de Securitate a unor astfel de intervenții. Un rol important în determinarea acestei evoluții a revenit şi opiniei publice şi a organizațiilor umanitare sub presiunea cărora statele au devenit mai sensibile la tragedia umană.

Bibliografie

[1] BUZAN, Barry, **Popoarele, statele şi teama**, Editura Cartier, Chisinău, 2000.

[2] CHIRIAC, Mircea-Dănuț şi colab., **Organizații şi instituții politice de securitate**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Bucureşti, 2007.

[3] DIACONU, Ion, **Minoritățile în mileniul al treilea: între globalism şi spirit național**, Asociația Română pentru Educație Democratică, Bucureşti, 1999.

[4] DUMITRIU, Petru, Sistemul ONU în contextul globalizării: reforma ca voință şi reprezentare, Editura Curtea Veche Publishing, Bucureşti, 2008.

[5] HERMET, Guy, **Istoria naţiunilor şi a naţionalismului în Europa***,* Iaşi, Institutul European, 1997.

[6] HLIHOR, Constantin, **Geopolitica şi geostrategia în analiza relaţiilor internaţionale,** Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2005.

[7] SAVA, Ionel Nicu, **Studii de securitate**, Editura Centrului Român de Studii Regionale, Bucureşti, 2005.

[8] STAN, Valentin, **România şi eşecul campaniei pentru Vest**, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 1999.

CRIZELE CA MANIFESTĂRI ALE DEZECHILIBRELOR SOCIALE

Georgiana CSERI*

"The crises are permanently consort of the human society!"

Perioada de debut a marilor schimbări europene şi mondiale de la începutul anilor ´90 ai secolului XX, au antrenat un val de optimism şi speranţă care a inundat evaluările politico-strategice, modificându-le, adesea, nu numai nuanţele, ci însăşi perspectiva de abordare. Expresii de genul noua ordine mondială , noua ordine economică şi politică internaţională, devalorizate prin utilizarea excesivă în împrejurări internaţionale ce proiectau asupra lor umbra utopismului, dobândesc rapid aura credibilităţii, iar noi sintagme, de neconceput anterior, cum ar fi Europa integrată şi liberă, pătrund în limbajul politologic, cu şansa de a desemna obiective sau proiecte fezabile. Dar, pe măsură ce şocul momentului iniţial al detaşării de perioada confruntării bipolare se atenuează, atât din comentariile publice, cât şi din studiile de specialitate se conturează tot mai clar ideea ca speranţele au depăşit, şi de această dată, realitatea.

Definire, cauze, domenii de manifestare

Datorită schimbărilor intervenite pe plan mondial în ultimii ani şi apariţiei de noi riscuri şi ameninţări, abordarea iniţială, deşi nu total depăşită, a fost supusă unor transformări şi completări, mecanismele de *gestionare a crizelor* fiind adaptate noului climat internaţional, ele urmând să acopere întreaga gamă de posibilităţi, de la crize de intensitate scăzută până la confruntări majore.

Abordarea crizei, prin provocarea cu care aceasta iese în evidenţă din ansamblul proceselor şi fenomenelor care au loc pe întreg palierul sistemului social global, ne oferă posibilitatea prezentării unor posibile modele de analiză şi gestionare eficientă a acesteia. Dimensiunea geopolitică a crizei percepută ca o ameninţare la adresa valorilor şi intereselor fundamentale deschide o viziune mult mai largă asupra acestei problematici. Într-o accepţiune mai largă, **criza** poate fi definită ca *„o manifestare violentă a contradicţiilor economice, politice, sociale etc."*[1]

Se poate spune că acest fenomen reprezintă acutizarea contradicţiilor de natură economică, politică, socială, etnică şi religioasă, ecologică, informaţională, militară şi de altă natură cu manifestări violente, care afectează negativ sistemele de referinţă, ordinea de drept, democraţia constituţională şi poate periclita chiar independenţa, suveranitatea şi integritatea teritorială a statului român. Armata poate participa la gestionarea crizelor numai după ce forţele cu atribuţii pe întreg palierul (menţinere,asigurare şi restabilire) ordinii publice şi-au epuizat posibilităţile de acţiune.

Crizele constau în degradarea rapidă şi intempestivă a raporturilor economice, sociale, morale, culturale şi militare şi se caracterizează prin iminenţa confruntării.

---

* **Masterand Universitatea Naţională de Apărare „Carol I"**

[1] *DEX*, Dicţionarul Explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 226

Cauzele sunt numeroase şi foarte complexe. Într-o societate normală, echilibrată, starea de criză nu-şi află locul. De aici nu se deduce că, în anumite tipuri de societăţi, stările critice sunt eliminate *ab initio* şi definitiv. Adevărul este că situaţii critice pot apărea oricând. Unele dintre ele au cauze naturale (cutremure, inundaţii, alte calamităţi). Important este să se înţeleagă bine mecanismul producerii lor şi, mai ales, cauzele lor. Intervalele de timp caracterizate de echilibre sociale, economice, politice, culturale şi militare sunt foarte scurte şi nu folosesc dinamicii sociale. Echilibrele sunt doar clipe de respiraţie. Importante sunt dezechilibrele, adică apariţia a noi provocări care reclamă soluţii noi de progres, desigur este vorba de dezechilibrele controlate, provocate, ori rezultate din tensiunile interne novatoare ale sistemului. Acesta ar fi procesul firesc. Dar, în derularea lui, apar discontinuităţi, anomalii, perturbaţii, sincope şi chiar deteriorări grave. Haosul nu este doar un produs al anormalităţilor, al degradării condiţiei sociale, al uzurii mecanismelor sociale şi morale, al incompatibilităţilor care se creează între aspiraţii şi posibilităţi, între interese şi instituţii. Dar nu le exclude, ci dimpotrivă, le presupune.

Crizele sunt privite, ca sincope, ca perturbaţii, nu ca efecte, ca stadii de degradare, de involuţie în unele procese şi, în consecinţă, ca momente ale schimbării, care vizează treceri, adesea bruşte, la o nouă ordine, la un nou tip de existenţă, adică la un nou tip de structuri sau de relaţii. Desigur, crizele nu sunt şi nu pot fi tratate ca revoluţii. Ele sunt privite şi tratate ca perturbaţii grave, ca turbulenţe[2] şi, ca atare, lumea vizează, în principiu, nu crearea de crize, ci ieşirea din crize. Dar crizele exprimă incompatibilităţi ale sistemelor sau ale sistemului, sunt un produs al acestor incompatibilităţi, deci, ele se cer soluţionate. Se poate oare pune semnul de identitate între crize şi haos? Cu alte cuvinte, haosul se defineşte numai pe mulţimea stărilor de criză?

La aceste întrebări şi la multe altele este nevoie să căutăm răspunsuri, întrucât de modul cum sunt analizate şi înţelese stările anomice sociale şi crizele depind şi soluţiile de optimizare a sistemelor sociale şi instituţiilor.

Mondializarea - ca proces necesar şi obiectiv de realizare a unităţii lumii în sistemele ei de valori, în informaţie, în ceea ce priveşte nivelul de civilizaţie şi, mai ales, economie şi în nivelul de trai – este, ca orice proces de o asemenea amploare, generatoare de crize. Dar şi de reacţii la crize. Unele ţin de perturbaţiile fireşti, inevitabile, altele de opoziţia unor entităţi (sociale, naţionale, economice, din lumea interlopă etc.) la acest proces. Sunt şi crize care rezultă din manipularea procesului de mondializare, din folosirea lui pentru realizarea unor interese care n-au nimic comun cu progresul omenirii, ci izvorăsc din filosofia de putere şi de privilegii care încă guvernează lumea.

Criteriile de clasificare a factorilor de risc au la baza elementul spaţial, domeniul de manifestare, nivelul, amploarea şi intensitatea de manifestare. Astfel, din

[2] Turbulenţa, manifestare a comportamentului haotic, este una din cele mai dificile probleme din fizică. Fenomenul a fost explicat de către David Ruelle şi Floris Takens, iar pentru modelarea comportamentului sistemului haotic au fost utilizaţi atractorii stranii - «mulţimi fractale complexe situate în vecinătatea unor unde cvasiperiodice pe un tor» (Alain Boutot, inventarea formelor, Editura Nemira, Bucureşti, 1997, p. 51), acolo unde apare turbulenţa.

punct de vedere spaţial, factorii de risc se clasifică în: *factori de risc interni şi factori de risc externi*[3]. Potrivit domeniului de manifestare, *factorii de risc interni* pot fi grupaţi după natura lor astfel: factori de natură politică, factori de natură socială, factori de natură economico-financiară şi factori de natură ecologică. Urmând aceeaşi metodă de analiză putem aprecia că *factorii de risc extern* reprezintă acele împrejurări şi condiţii externe care prin evoluţia lor pot avea repercusiuni asupra dezvoltării statului român, favorizând apariţia unor situaţii de criză interne şi externe şi pot fi grupaţi, asemenea celor interni, potrivit domeniului de manifestare: de natură politică, de natură socială, de natură economică, de natură militară, de natură mediatică şi de natură ecologică.

Analiza factorilor de risc în contextul subregional şi regional actual, evidenţiază faptul că aceştia pot exista în stare latentă, iar acţiunea (producerea) lor poate determina crize de natură şi amploare diferită, raportate la specificul fiecărei naţiuni. Existenţa într-un spaţiu geografic delimitat a mai multor factori de risc de aceeaşi natură sau de natură diferită constituie o *zonă de risc*[4] care prin activare provoacă crize sau situaţii de criză de amploare şi intensităţi diferite. Aşadar, tipologia zonei de risc va fi determinată de natura factorilor de risc care vor da şi conţinutul acestora: economico-financiară, socială, ecologică etc.

Zona de risc de natură economico-financiară reprezintă spaţiul geografic ce cuprinde localităţi şi judeţe industrializate în care se manifestă factorii de risc economico-financiari.

Zonele de risc de natură socială reprezintă spaţiul geografic cu dezvoltare economică redusă în care există în stare latentă sau/şi activă contradicţii de natură etnică, religioasă şi confesională, o rată mare a şomajului sau manifestări extremiste, iredentiste, separatiste şi revanşarde. De regulă, zonele de risc de natură socială sunt circumscrise judeţelor cu populaţie aparţinând preponderent unor minorităţi naţionale.

Zonele de risc ecologic reprezintă spaţiul geografic ce cuprinde obiective economice cu grade mari de periculozitate (centrale atomo-electrice, combinate chimice etc.), centrele şi direcţiile de propagare a undelor seismice, spaţiile inundabile de pe cursurile de apă mari neregularizate şi ca urmare a distrugerii unor lucrări hidroenergetice şi cele supuse alunecărilor de teren etc. De remarcat este faptul că unii factori de risc se pot manifesta independent, preponderent faţă de alţii, sau pot genera o *reacţie în lanţ* cu consecinţe dintre cele mai periculoase.

Concluzionând, putem afirma că în situaţia în care factorii de risc devin activi într-un spaţiu delimitat sau chiar la nivel naţional, aceştia pot genera crize locale sau cu caracter general, constituindu-se în cauze ale acestora.

---

[3] Cf. Strategia de Securitate Naţională a României, Bucureşti, 2001, pp. 18-20-

[4] Cf. Prof.univ.dr. Tudor Cearapin, dr. Gabriel Homotescu, prof.univ.dr. Gheorghe Toma, *De la securitatea individuală la securitatea colectivă*, Editura Bioterra, Bucureşti, 2003, p. 22-

Tipologia crizelor

După domeniul în care se manifestă şi cauzele care le determină crizele pot fi de natură: politică, diplomatică, economică, socială, financiară, militară, informațională, comunicațională, tehnologică, psihologică, ecologică şi de altă natură.

Criza politică este o situație nou creată, națională sau internațională (mai rar), caracterizată prin existența unei amenințări la adresa obiectivelor sau intereselor politice şi ale valorii prioritare a partidelor implicate. Criza de natură politică este pusă în evidență de apariția unor elemente, indicii sau factori cum ar fi: implicarea partidelor politice în dispute prelungite între ele; apariția şi manifestarea unor reacții externe față de politica internă a statului, prin impunerea unor restricții de organismele internaționale cu implicații asupra dezvoltării democratice, cu efecte în alte domenii cum ar fi diplomatic, economic etc.; manifestarea tendințelor de izolare politică a țării de către organismele internaționale; creşterea în amploare a manifestărilor revizioniste şi a presiunilor politice din exteriorul țării; sprijin pe toate planurile din exterior a manifestațiilor destabilizatoare desfăşurate de unele grupări etnice; creşterea în amploare şi virulență a manifestărilor şi acțiunilor unor forțe politice aflate în opoziție în vederea obținerii puterii în stat; apariția reacțiilor adverse față de organele politice alese, din partea unor grupuri sociale, a unor segmente ale populației sau a unor grupuri religioase, confesionale etc.; creşterea nemulțumirii maselor populare ca urmare a presiunii politice pe care o pot exercita unele partide în vederea obținerii de avantaje electorale; lipsa de claritate în definirea interesului național şi altele.

Aşadar, implicarea politicului în probleme economice, religioase, culturale sau sindicale cu intenția vădită de a obține capital electoral în detrimentul rezolvării problemelor sociale poate determina reacția dură a unor categorii de populație față de instituțiile politice.

Criza diplomatică este acea situație care poate apărea în relațiile internaționale ca urmare a unei conjuncturi create la nivel național, internațional prin declarații, măsuri sau activități de natură diplomatică care afectează interesele sau obiectivele diplomatice, politice, economice, militare sau de altă natură, iar valorile prioritare ale diplomației unui stat sunt grav puse în pericol de către una din părțile sistemului diplomatic național sau internațional. Altfel spus, o criză diplomatică apare atunci când o serie de evenimente derulate rapid sau lent măresc posibilitatea recurgerii la mijloace violente şi renunțarea la calea tratativelor.

Criza diplomatică este caracterizată, de regulă, de întreruperea comunicării, a dialogului, a medierii şi monitorizării unor stări conflictuale din diverse motive. Astfel, o criză diplomatică poate începe ca urmare a negăsirii formulelor optime de soluționare a altor tipuri de crize, sau ca urmare pur şi simplu a luării unor măsuri de către una din părți care încalcă flagrant obiectivele şi interesele uneia sau mai multor părți aflate în conflict.

Criza economică, este o situație negativă, nou creată în viața economică a unei societăți, națiuni ca urmare a apariției unor manifestări, măsuri sau reforme economice ale grupului sau poporului, care afectează valorile fundamentale ale dezvoltării economice. Criza economică este o stare complexă, de cele mai multe ori ca rezultat al unor combinații de crize de naturi diferite (politice, diplomatice, militare, ecologice etc.). Elementele principale (indicii) ale unei crize economice sunt

date de o serie de factori ca: declinul economiei naţionale şi înrăutăţirea condiţiilor de viaţă ale majorităţii populaţiei; devalorizarea monedei naţionale şi creşterea necontrolată a inflaţiei; pierderea controlului statului asupra resurselor strategice; eşecul reformelor economice; abordarea denaturată a nivelului de risc economic de către Agenţiile Internaţionale de Reting; întreruperea creditelor de export şi a garanţiilor guvernamentale; aplicarea unor controale stricte sau a unor restricţii activităţilor economice, blocade, embargouri etc.

Criza socială este o situaţie creată în viaţa socială ca urmare a apariţiei unor manifestări şi ameninţări la adresa obiectivelor sau intereselor sociale ale unei naţiuni care afectează valorile fundamentale sau unele valori prioritare de natură socială.

În principal o criză socială nu se manifestă numai în domeniul social. Ea este, de regulă, combinată cu alte crize de natură politică, diplomatică, militară, sindicală, economică, ecologică etc. Principalii indici ai unei crize sociale sunt următorii: creşterea nemulţumirilor populaţiei ca urmare a costurilor sociale ridicate ale dezvoltării economico-sociale, ale tranziţiei şi insecurităţii cauzate de nivelul de trai şi asigurarea „zilei de mâine" **(**diminuarea gradului de ocupare a forţei de muncă creşterea rapidă a şomajului protecţie socială insuficientă); apariţia unor manifestări sociale de mare amploare (marşuri, mitinguri, adunări publice autorizate sau neautorizate, spontane sau organizate de sindicate sau alţi lideri informali); creşterea rapidă ca număr şi ca amploare a unor furturi, jafuri, în general a infracţionalităţii; apariţia şi dezvoltarea manifestărilor de tip mafiot; sprijinirea făţişă sau indirectă din exterior şi nu de puţine ori din interior (prin forţele agresive interne), a tensiunilor sociale ce se manifestă pe plan intern într-un domeniu social sau per ansamblu.

Criza financiară este o situaţie nouă care apare, de regulă, într-o instituţie (cele mai violente sunt în cadrul instituţiilor financiar-bancare) economică, administrativă, de stat şi particulare sau la nivel statal ca urmare a unor măsuri de management neeficiente, a unor situaţii neprevăzute în domeniul financiar-bancar şi care ameninţă obiective şi/sau interesele economico-financiare ale unui grup social şi uneori ale societăţii în ansamblu. Aceasta, de regulă, este o criză combinată, cel mai adesea ea se prezintă sub forma crizei de natură economico-socială.

Elementele principale ale crizei de natură economico-financiară sunt date de: scăderea dramatică a produsului naţional brut, prin orientarea neadecvată a strategiilor financiare, bancare, economice; deprecierea succesivă, graduală sau prăbuşirea monedei naţionale în raport cu poziţia altor monede şi creşterea necontrolată a ratei inflaţiei; tendinţa de acaparare a principalelor ramuri economice de către investitorii străini şi de subordonare a intereselor economice naţionale, prin infuzia necontrolată de capital; pierderea pieţelor de desfacere a produselor economice naţionale pe plan intern şi extern ca urmare a scăderii calităţii produselor şi concurenţei neloiale etc.

Criza militară este o situaţie nou creată prin trecerea de la starea de pace la cea de război, care implică şi anumite stări tensionale (de regulă, o stare de criză în care violenţa nu există sau este foarte slabă), în cadrul căreia una sau toate părţile implicate au folosit sau folosesc violenţa pentru impunerea prin forţă a obiectivelor sau intereselor proprii, cu scopul de a-şi apăra valorile fundamentale.

Criza de natură militară este dată de următorii indici: concentrarea de forțe în apropierea frontierelor naționale prin notificarea (ori nenotificarea) activităților sau realizarea de alianțe militare cu scop nedeclarat sau mascat; reorganizări ale sistemului militar din unele state vecine; redislocări de comandamente ale marilor unități şi unităților în apropierea frontierelor; pregătiri intense ale marilor unități de aviație; concentrări în baze militare; exerciții; simulări; antrenamente într-o concepție de „învățământ „sau alte forme de mascare; reorientări doctrinare ca urmare a mutațiilor produse în politica militară a unora din statele vecine; nerespectarea culoarelor de zbor internaționale de către aparatele de zbor militare şi civile; dotarea masivă a forțelor armate ale unor state vecine cu tehnică militară performantă şi armament modern; folosirea pe timpul aplicațiilor statelor majore a scenariilor tactice ce vizează părți din teritoriul statului vecin; penetrarea rețetelor de comunicații militare în scopul procurării de informații şi date despre starea unităților militare dintr-o anumită zonă; intensificarea acțiunilor de sustragere de armament, muniție, echipament şi tehnică militară din depozitele armatei; sustrageri repetate de materiale explozive de la exploatările miniere şi geologice; apariția şi proliferarea grupurilor organizate ilegal care desfăşoară acțiuni de tip terorist.

Concluzionând, putem spune că, cel puțin în viitorul apropiat, reapariția vreunei amenințări la scară mare nu se întrevede, iar securitatea țărilor(atât a celor din interiorul alianței dar şi a celorlalte) poate fi pusă în pericol prin diverse amenințări, care sunt în special din spectrul terorismului.

Criza informațională în principiu se referă la lipsa de informații şi a datelor necesare luării deciziei într-un domeniu de activitate şi poate fi totală sau parțială. Criza totală se produce atunci când sistemul de comunicații civile şi militare nu este operațional sau poate fi operabil cu întreruperi care depăşesc 60% din emisii şi/sau recepții.

De regulă, principalele caracteristici sunt: bruierea sistemului militar de transmisiuni; distrugerea unor centre, noduri, stații şi alte mijloace de transmitere; recepționarea datelor; dezinformarea prin comunicări false; interceptări de mesaje şi documente; spargerea sistemelor de codificare şi cifrare a datelor; stimularea defecțiunilor în sistemele de transmitere a datelor şi de comunicații civile etc.

Criza tehnologică este mai rar întâlnită ea apare în momentele decisive şi se manifestă ca o lipsă de tehnologie necesară rezolvării stării tensionate apărute ca urmare a folosirii unor tehnologii uzate moral.

Criza psihologică este acea stare a unei persoane grup social sau instituții care într-o perioadă de timp nu reacționează sau este neutralizată, acționează şi ia măsuri sub capacitatea normală cu privire la îndeplinirea scopurilor, obiectivelor sau intereselor pentru atingerea valorilor fundamentale proprii sau colective.

Criza ecologică este starea în care se găseşte aerul, apa, solul, subsolul sau construcțiile, fauna, flora, viețuitoarele şi oamenii, într-un spațiu, ca urmare a modificărilor survenite în starea de normalitate ecologică provocate de factorii obiectivi sau subiectivi. Factorii obiectivi în această situație, de regulă, sunt fenomenele naturale, iar factorii subiectivi sunt determinați de acțiunile umane. Criza de natură ecologică este pusă în evidență de prezența următoarelor fenomene sau activități: poluarea mediului cu materiale radioactive provenite de la obiectivele

aflate pe teritoriul național și al țărilor vecine; producerea de inundații care au ca urmări pierderi de vieți omenești și mari distrugeri materiale; fisurarea sau distrugerea (naturală sau provocată) a unor baraje de la marile acumulări hidroenergetice, precum și depășirea cotelor de atenție a apei din acestea; poluarea și contaminarea mediului ca urmare a deversării accidentale în apă și atmosferă a unor produse și reziduuri toxice și radioactive; producerea repetată a unor mișcări seismice intense, urmate de pierderi de vieți omenești și mari pagube materiale; importul de produse cu grad ridicat de toxicitate, depozitarea sau abandonarea acestora pe teritoriul țării noastre în locuri neprotejate și neamenajate corespunzător.

Caracteristic pentru țările care traversează o perioadă de tranziție, de la un regim la altul este faptul că datorită lipsei legislației în domeniu, fragilității sistemelor politice, economico-financiare și sociale, unele situații pot apărea brusc și pot evolua rapid, degenerând dintr-o criză locală într-una zonală, națională sau chiar internațională.

După spațiul în care se manifestă crizele pot fi: locale, regionale, naționale, continentale și internaționale.

După resursele pe care le implică o criză poate fi : criza de resurse umane, demografică, de materii prime, financiară, bancară etc.

După modul de manifestare crizele pot fi violente sau latente. Crizele latente au, de regulă, un grad redus de severitate, o urgență limitată și manifestările lor se referă la o perioadă viitoare. Rezultă deci, că o criză latentă nu are suficiente resurse pentru luarea măsurilor de prevenire. O criză latentă poate oricând să se transforme într-o criză violentă. *Crizele violente* sunt acele manifestări care implică folosirea forței. Ele pot apare spontan sau se pot dezvolta gradual.

După gradul de complexitate crizele pot fi: simple, complexe și combinate. *Alte genuri de crize* ar putea fi: criza de autoritate, a învățământului, a industriei, a sistemului sanitar etc.

Având în vedere faptul cert pe care ni-l oferă tabloul Europei, al lumii contemporane, previziunile actuale asupra viitorului, imaginea unei diversități și complexități fără precedent în istorie, evoluțiile pozitive și negative, violența crescândă, fenomenul exacerbat al criminalității, economiile subterane, terorismul și activitățile de tip mafiot, securitatea și insecuritatea zonală, regională, unele situații complexe din Europa Centrală și de Est, apreciem că sunt și alte criterii după care pot fi clarificate crizele.

Nocivitatea crizelor asupra echilibrului social

Încercând să definim sintagma de *situație de criză*, considerăm că, ea desemnează ansamblul de împrejurări sociale, economice, politice etc. în care se manifestă anumite tensiuni[5].

Pe plan intern indicii situațiilor de criză îi constituie [6] : creșterea infracționalității prin apariția unui grad de violență care-l depășește pe cel care este

[5] Cf. *DEX*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 124.

[6] Werner Baumans și Luc Reychter , *Arta prevenirii conflictelor*, Editura Nemira, București, 1996,p, 28.

inerent unei situații normale, înțelegând prin *violența normală, criminalitatea ordinară,* de fiecare zi. În această categorie se înscriu: acțiunile violente cu grad sporit de pericol desfăşurate de grupuri mari de persoane; devastările şi furturile săvârşite de grupuri înarmate, din avutul public, dar şi din cel privat, urmate de cele mai multe ori de incendierea clădirilor şi mijloacelor mobile; acțiunile cu caracter de vendetă sau de tip mafiot între diverse grupuri sociale, politice, etnice, religioase etc.; izbucnirea unor tulburări şi manifestații de masă cu caracter revendicativ, de diferite nuanțe greu de soluționat care degenerează în acțiuni de încălcare a normelor de drept, pun în pericol ordinea constituțională şi stabilitatea internă, ce se pot desfăşura la nivel național sau zonal; apariția unor infracțiuni noi, în special în domeniul economicului; intensificarea trecerilor legale şi ilegale a frontierei în ambele sensuri etc.

Cele mai periculoase situații de criză de natură să provoace dezechilibru la nivel social, ar putea fi următoarele: acțiunile separatiste; acțiunile terorist-diversioniste; sabotajele; blocările unor obiective civile sau militare, ale căilor de transport terestru, naval, feroviar şi comunicații de importanță strategică, a sistemului energetic național.

Au apărut şi alte situații potențiale de risc care ar putea degenera în situații de criză ce pot afecta echilibrul la nivel social: nemulțumirea în masă a cetățenilor față de starea de nesiguranță care domină societatea actuală; încercarea unor lideri sindicali de a manipula opinia publică prin vehicularea unor informații de natură să incite la violență; acțiuni revendicative şi de protest cu motiv religios cauzate de nerecunoaşterea unor culte sau unor secte; stări tensionate între populația majoritară şi rromi, ca urmare a distrugerilor culturilor agricole, furturilor de produse agricole şi furturilor din autovehicule şi locuințe.

Totodată se pot constitui în amenințări la adresa echilibrului social, în general, şi ordinii publice, în special, următoarele: tensiuni şi tulburări pe fondul relațiilor politice, social-economice, interconfesionale şi interetnice, de la acte spontane de violență, până la confruntarea deschisă între grupuri şi autoritățile legale ale statului român; organizarea, pregătirea, conducerea şi controlul unor grupuri de persoane, cu scopul de a acționa împotriva autorităților; organizarea şi desfăşurarea unor activități neautorizate de instruire de tip militar; desfăşurarea unor acțiuni ostile la frontieră şi în zona de graniță; asocierea în organizații şi partide care militează împotriva democrației, a principiilor statului de drept; defăimarea țării, îndemnul la violență şi la separatism teritorial; organizarea sau săvârşirea de atentate asupra unei colectivități, prin otrăviri în masă, contaminarea apei, provocarea de epidemii sau prin alte mijloace, ori zădărnicirea combaterii bolilor; acțiunile cu consecințe grave asupra mediului înconjurător; migrarea ilegală de persoane în mod organizat.

Aşadar, apreciem că, nu este obligatoriu ca acțiunile enumerate să se manifeste în integralitatea lor, în cadrul fiecărei situații de criză. În funcție de cauzele care stau la baza acesteia, unele manifestări vor fi predominante, iar altele pot chiar să lipsească, dar toate vor produce efecte negative în ceea ce priveşte echilibrul social.

Etapele crizelor

Privită la modul general, orice criză poate avea două etape distincte[7] şi anume: *etapa de escaladare*, generatoare de tensiuni şi *etapa de regres*. Acestor etape le-ar putea fi, la rândul lor, caracteristice Ministerului Administraţiei şi Internelor multe stări. Momentul trecerii de la prima etapă la cea de-a doua, poate să survină după oricare dintre aceste stări. Pentru o mai bună evidenţiere a fenomenului de criză vom prezenta succint atât etapele, cât şi stările caracteristice acestui fenomen.

Etapa de escaladare cuprinde stările de: pace, diferend, confruntare şi conflict armat. Etapa de regres este definită doar de două stări: detensionarea situaţiei şi noua stabilitate.

După opinia noastră, analizarea procesului crizelor se prezintă într-o descriere succintă astfel: ciclu de viaţă al unei crize are o etapă de escaladare şi una de revenire la normalitate. În cadrul ciclului de viaţă al unei crize pe timpul celor două etape se manifestă diferite stări ale crizei: dezacord (neînţelegere), confruntare, conflict armat, scăderea confruntării (revenire) şi o nouă stabilitate.

Etapa de escaladare, cuprinde trecerea de la o stare, pe care o numim de pace, caracterizată, în general, prin relaţii normale între părţile care îşi realizează propriul lor interes. Aici dacă am reprezenta grafic această situaţie, ea ar începe ca o curbă întinsă. Starea de pace implică o situaţie de criză în care violenţa este slabă sau nu există, iar riscurile şi ameninţările, dacă există, nu afectează valorile şi scopurile de mare prioritate ale sistemului (sistemelor).

Evoluţia situaţiei poate progresa lent sau rapid spre o confruntare, ceea ce înseamnă că una, ambele părţi sau mai multe părţi implicate direct sau indirect au dat naştere sau au întreprins acţiuni de creştere a violenţei şi că în acest moment există o criză în evoluţie. Starea crizei este una de îndreptare a atenţiei spre motivele şi acţiunile subiecţilor (părţilor) angajaţi în această situaţie de fapt.

Gradualitatea creşte, situaţia ajunge la nivel *„maxim”* atingând apogeul (conflictul armat), care este starea dureroasă şi periculoasă a crizei. Această stare presupune că limitarea crizei şi prevenirea escaladării ei au eşuat şi determină posibilitatea, dar totuşi nu inevitabilitatea conflictului armat.

Faza de revenire la normalitate, numită de unii autori de „regres”, sau „desescaladare” începe imediat după încetarea conflictului armat. În unele cazuri poate începe imediat după ce criza a atins punctul maxim.

Este de remarcat că în această stare s-a creat convingerea că ce a fost mai greu, mai rău a trecut, deci momentul critic *maxim* s-a derulat, iar adversarii şi organismele internaţionale lucrează împreună la stabilirea unei noi situaţii pe care unii analişti o numesc *post-criză,* iar alţii *detensionarea situaţiei.*

Această stare face ca situaţia de fapt să tindă spre o relativă intensitate a crizei numită *„noua stabilitate”* care poate fi la nivel de intensitate egal, mai mic sau mai mare decât la început. Este de remarcat că această stare nu implică neapărat lipsa totală a tensiunilor între părţi. *Noua stabilitate* implică obligatoriu: înlăturarea, dispariţia sau retragerea ameninţării la obiectivele principale care au generat criza; activităţi specifice de gestionare a crizei şi acţiuni de revenire la starea de pace.

[7] Cf. gl.mr.Petru Mihuţ, *Restabilirea ordinii publice*, B.J.R. nr.2/2003, p.18

Crizele pot fi mai mult sau mai puțin intense, violente, latente şi severe. Acest lucru poate fi apreciat, de exemplu, în cazul crizelor politice, militare, economice şi sociale, în funcție de o serie de elemente: atitudinea părților sistemului aflat în criză; schimbările înregistrate în modul de repartizare a puterii părților; schimbarea numărului centrelor de putere, a zonelor de influență şi a ierarhizării acestora; modificarea numărului părților aflate în conflict şi nu de puține ori a schimbării regimului şi reorientărilor acestuia; apariția unor noi alianțe, relații, schimbări, pe baza slăbirii liantului existent în sistemul respectiv.

Parametrii de manifestare. Prin raportare la criza cu nivel maxim(conflictul militar) şi cea care vizează celelalte domenii, la nivel național, odată izbucnită poate să declanşeze o serie de acțiuni care, prin modul lor de desfăşurare, sau prin scopurile urmărite, pun în pericol grav ordinea de drept şi amenință ordinea constituțională.

Tendințele grupurilor de a acționa ilegal se dezvoltă în continuare, luând forma unor psihoze colective, acute, chiar sângeroase, tinzând către paroxism, situație greu de controlat.[8] Aceasta cuprinde ca un val grupul, membrii săi devin global şi temporal fără judecată, nu pot fi capabili să reziste tendinței la dezordine. Într-un asemenea stadiu, membrii grupării îşi vor descărca furia asupra oricărei structuri care se interpune realizării scopurilor sau obiectivelor acțiunii lor.

Radiografia lumii contemporane, ca şi a celei viitoare, oferă imaginea unei diversități şi complexități fără precedent în istorie, în care există evoluții pozitive şi negative, elemente ale vechiului şi noului, ale stat-quo-ului şi schimbării, ale violenței şi nonviolenței, ale securității şi insecurității, ale dezvoltării şi progresului economic. Apariția şi evoluția situațiilor de criză au la origine cauze de natură obiectivă, ca urmare ele nu se rezolvă şi nu pot fi lăsate să se rezolve de la sine.

În concluzie, putem spune că din perspectiva diversificărilor factorilor de risc, dar mai ales a formelor de manifestare a crizelor, ordinea publică trebuie să-şi dezvolte, atât la nivel instituțional cât şi acțional, instrumentele prin care să prevină sau să combată astfel de fenomene.

Bibliografie

[1] ***Strategia de securitate națională a României, Bucureşti, 2001.

[2] ***Carta Albă a securității şi apărării naționale, Bucureşti, 2004.

[3] ***DEX, Dicționarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

[4] BAUMANS, W., Reychter, L., Arta prevenirii conflictelor, Editura Nemira, Bucureşti, 1996.

[5] CEARAPIN T., Homotescu G., Toma Ghe., De la securitatea individuală la securitatea colectivă, Editura Bioterra, Bucureşti, 2003.

[6] MIHUȚ P., Restabilirea ordinii publice, în B.J.R. nr. 2/2003.

[7] VASILESCU D., Evoluția şi gestionarea crizelor, în G.M.R. nr. 4/1998.

[8] Cf.col.ing. Vasilescu D., *Evoluția şi gestionarea crizelor, în* G.M.R. nr.4/1998, p.53.

TERORISMUL AERIAN.
SECURIZAREA „PORȚILOR AERIENE”

Ştefan DĂNILĂ*

*In a complex world of threats, where the vulnerabilities become directly risks, **The 9/11** highlighted once more that all the events occurring in the airspace and in the aviation have more influence then the others happen on the ground. The terrorism in the airspace has specific manifestation but with the classic results: panic, unsafe, terror. The events known as **9/11** were not the first manifestation of the air terrorism but they had the most important impact over the people because of the damages and the scenario (hard to imagine even if American movies have used many similar others).*

The avoidance of elementary security rules on airport could produce a disaster everywhere in the world. To assure the security of the world airspace is very difficult, even if the air traffic is very important for everybody, not only for the airspace operators. The airports, these entrance doors towards the heaven, are nodal points in the world communications network. In this respect, the security of the airports is extremely important because of enlargement and diversification of the risks, especially those determined by the international terrorism.

Amenințarea terorismului în societatea contemporană pare să monopolizeze preocupările specialiştilor în securitate, dar şi ale mass-mediei. Aproape nu există situație în care cel puțin un canal de ştiri să nu difuzeze o dezbatere, un comunicat amenințător sau chiar informații despre un eveniment tragic în care au fost victime ale unui atentat terorist. Terorismul a devenit parte a vieții noastre cotidiene, ne marchează existența şi acțiunile, împovărându-ne cu noi responsabilități şi griji. Sentimentul de siguranță al individului este alterat de iminența unor acțiuni fanatice, violente, care ne pot marca sau pot pune în pericol direct însăşi viața noastră, a familiilor sau a prietenilor noştri. Posibilitățile de informare şi comunicare ne relaționează uşor cu întreaga lume, făcând din noi martori direcți ai unor evenimente produse la mii de kilometri distanță. Progresele realizate la nivelul mişcării de masă permit mediatizarea unui eveniment aproape concomitent cu producerea lui în orice colț al lumii. Aşa cum sesiza dr. Călin Sinescu, „*prin realizarea unei strategii de comunicare adecvate, mass-media poate să le asigure teroriştilor publicitatea actelor şi ideilor, să le permită, uneori, pe această cale, să-şi dezvolte efectivele, organizațiile şi propria activitate*”[1]. Evidențiem rolul tehnicii de comunicare nu pentru a blama rolul presei, ci pentru a evidenția impactul global al oricărui eveniment, cu deosebire ale actelor teroriste.

* **Contraamiral, doctorand, Comandantul Bazei 90 Transport Aerian, Statul Major al Forțelor Aeriene**

[1] Călin Sinescu, *Terorismul – o amenințare globală perenă?*, în „”Gândirea militară românească, serie nouă, anul XIX”, nr.1, 2008, p.107.

Amenințarea terorismului internațional

Definirea terorismului este destul de dificilă, în contextul în care numeroşi specialişti, agenţii guvernamentale sau organizaţii internaţionale îl definesc conjunctural, în funcţie de interesele sau de adversarii proprii. Este în firea omului să spună că ceea ce nu-i convine este rău, greşit, în schimb acţiunile proprii sunt întotdeauna corecte şi juste.

Atentatele din 11 Septembrie 2001 (New York şi Pentagon), 11 martie 2004 (Madrid), 7 iulie 2005 (Londra), la care se adaugă Beslamul (Moscova) au zguduit lumea, demonstrând că teroriştii pot lovi orice obiectiv, oriunde în lume, încercând prin teroare să modifice decizii politice. Se consideră că „*atentatele plănuite de organizaţiile teroriste sunt, de cele mai multe ori, răspunsul unor frustrări acumulate în lupta pentru putere sau pentru înlăturarea unor stări de lucruri neconvenabile, prin mijloace violente, aflate în afara legii*”[2]. Această definiţie, cu o explicaţie care ne duce către domeniul psihologiei, are intenţia de a semnala cauzalitatea fenomenului, mai mult decât descrierea sa. Din punct de vedere lingvistic, explicaţia pentru termenul *terorism* poate fi mai bine înţeleasă, dacă o relaţionăm cu verbul familiei de cuvinte, *a teroriza*. Ion-Aurel Stanciu afirmă că definiţiile analizate personal „t*ind mai mult să se diversifice decât să se suprapună*”[3]. Acesta propune chiar o clasificare a definiţiilor: „aproximativ 83% conţin expresia *violenţă* sau *forţă*, 65% includ cuvântul *politic*, 51% conţin cuvântul *teamă* sau *teroare*, 45% includ cuvântul *ameninţare*, iar 42% includ cuvântul *psihologic”*[4].

În opinia noastră, termenul terorism este utilizat pentru a defini toate acele manifestări violente, fără un caracter militar organizat conform legilor războiului (condamnate de Dreptul Internaţional Umanitar), cu sau fără victime sau pagube materiale, care generează sentimente de nesiguranţă la nivelul unui individ, grup, stat sau chiar la nivel global. Actele teroriste nu sunt apanajul unui grup etnic, religios, de rasă sau culoare. Curentul general de identificare a terorismului cu lumea arabă este deosebit de periculos, chiar dacă majoritatea atentatelor recente au în spate organizaţii radicale musulmane. Fără a ne ralia complet argumentelor cercetătorului Ali Laïdi, de la Institutul pentru Relaţii Internaţionale şi Strategice (IRIS), în special, în privinţa efectelor globalizării pentru lumea arabă, subscriem ideii că terorismul internaţional nu are numai o bază religioasă, ci şi una economică[5]. Acesta evidenţiază faptul că mişcările islamiste s-au politizat, încă de la alungarea maurilor din Spania, în 1492, dar cu o exacerbare după înfiinţarea statului Israel, cu momente importante: obţinerea independenţei Egiptului, căderea Zidului Berlinului, septembrie 2001. Religia a devenit singurul refugiu al identităţii lor ameninţate, singurul sanctuar al suveranităţii lor individuale şi colective. Însă, departe de a fi sursa furiei lor – aşa cum o susţin

---

[2] Anghel Andreescu, Nicolae Radu, *Terorismul – de la «Marea Enciclopedie a Jihadului» la «Testamentul Hamas» şi «al-Qaeda Albă»* , în „Gândirea militară românească, serie nouă, anul XVIII”, nr.1, ianuarie-februarie 2007, p.121.

[3] Ion-Aurel Stanciu, *Terorism, antiterorism, contraterorism*, în „Gândirea militară românească, serie nouă, anul XV”, nr.5, septembrie-octombrie 2004, p.120.

[4] Ibidem.

[5] Ali Laïdi, Cum a determinat globalizarea apariţia terorismului. Efectul de bumerang, Bucureşti, Editura „House of Guides”, 2007.

multe voci din Occident –, religia este pentru musulmani doar vectorul, modul de exprimare a resentimentelor. Confruntaţi cu spectrul unui „război fără sfârşit", în care terorismul – arma celor slabi – va suscita un răspuns tot mai violent din partea celor puternici, Ali Laïdi pledează ca Occidentul să conştientizeze măcar acum daunele colaterale cauzate de globalizare.

Fără a minimaliza rolul mişcărilor religioase radicaliste, dorim să accentuăm faptul că nu religia este sursa terorismului. Actele violente, îndreptate adesea împotriva populaţiei paşnice, civile, în scopul producerii terorii, ca pârghie pentru obţinerea unor solicitări, pot veni din surse nebănuite. Ameninţarea teroristă capătă forme tot mai organizate, ceea ce generează reacţii pe măsură. Războiul global împotriva terorismului, apărut ca reacţie de răspuns după evenimentele din 11 Septembrie, poate la rândul lui să degenereze în acţiuni violente, de necontrolat. Organizaţiile teroriste proliferează, cu scopuri şi obiective diferite, pe întreaga suprafaţă a globului. Dacă în discursul acestora întâlnim frecvent cuvântul *antiglobalizare*, este bine să înţelegem că reacţia lor este, de cele mai multe ori, împotriva marilor puteri ale lumii, care încearcă să le impună standarde improprii şi incompatibile cu cultura şi interesele proprii.

Motivaţia religioasă este promovată de fundamentalişti. Istoria arată că orice religie are o latură fundamentalistă şi că motivaţia religioasă a terorismului are o cauzalitate mult mai complexă decât în cazul politicului. Mişcările musulmane: Hamas, Hezbollah, Jihadul Islamic Palestinian, grupările din Algeria şi Egipt acţionează independent, iar obiectivele lor sunt diferite, uneori chiar antagonice, chiar dacă se bazează ideologic pe aceeaşi *Carte Sfântă*. Interpretările acesteia sunt diferite de la o mişcare la alta şi doar reacţia nepotrivită a Occidentului poate genera o fuziune a lor. Popularitatea Al-Qaeda, cel mai cunoscut inamic contemporan al Occidentului este, în cea mai mare parte, rodul mass-mediei. Televiziunea Al-Jazeera este instrumentul acesteia pentru promovare, dar comunicatele sale sunt preluate cu zel de către canale de ştiri importante din întreaga lume, în special, de CNN şi BBC.

Cauzele acţiunilor teroriste sunt multiple şi variate, precum reîntoarcerea la practicile religioase, fundamentaliste, sărăcia, grave discrepanţe sociale care îşi au sursa în asuprirea / exploatarea generată de noua ordine mondială, modelată, în primul rând, din perspectiva celor care deţin puterea economică, politică, militară, tehnologică. Putem confirma, astfel, că terorismul foloseşte deliberat şi sistematic mijloace de natură să provoace teroarea în vederea atingerii celor mai diverse scopuri, care, în cele din urmă, au o finalitate politică, promovează interese, ambiţii şi mesaje fondate pe uzul intimidării, ameninţării, forţei şi violenţei. Practic, terorismul nu cunoaşte limite, el manifestându-se aproape în toate domeniile vieţii politice şi sociale.

Traficul aerian şi ameninţarea terorismului

După apariţia telegrafului, zborul primului aparat mai greu decât aerul, pilotat de un om, a fost al doilea eveniment important în apariţia procesului de globalizare, înţeles conform argumentaţiei din primul capitol. În acest şir de evenimente este bine să precizăm că internetul şi telefonia mobilă sunt ultimele, din punct de vedere strict cronologic.

Odată cu dezvoltarea industriei aeronautice şi a apariţiei aeronavelor de transport pasageri şi mărfuri, distanţele au devenit mai puţin importante în relaţiile dintre oameni. În domeniul transportului aerian, pentru prima dată, graniţele dintre state şi-au pierdut importanţa, devenind tot mai volatile. Imensitatea spaţiului aerian, dificila lui delimitare pe verticală au creat probleme atât de securitate, cât mai ales de administrare din partea statelor. Spaţiul aerian este un bun naţional şi fiecare stat trebuie să beneficieze de dreptul administrării acestuia. Acest fapt nu este atât de simplu, deoarece taxele şi impozitele pentru utilizarea spaţiului aerian sunt relativ greu de colectat. Primele organisme apărute pentru gestionarea spaţiului aerian au avut ca obiect de activitate, în primul rând, colectarea acestor taxe de la utilizatorii (operatorii aerieni) spaţiului aerian. Terenurile de decolare – aterizare (aeroporturile) erau puncte în care se consemna plecarea sau sosirea aeronavei, se îmbarcau pasagerii sau mărfurile şi se colectau banii: taxe de transport sau bilete, taxe de utilizare a terenului (încasate de proprietarul terenului), precum şi taxe pentru utilizarea spaţiului aerian. Cu timpul, au apărut primele unităţi de informare aeronautică, destinate furnizării datelor privind condiţiile meteorologice şi de stare a pistei, precum şi pentru planificarea zborurilor. Dacă la început planificarea zborurilor avea doar scopul de a sincroniza plecarea – sosirea aeronavelor cu programul mijloacelor de transport terestru, odată cu creşterea numărului de aeronave care operau pe un aeroport, a devenit imperios necesară programarea zborurilor, pentru a evita suprapunerea acestora. Intensificarea zborurilor a reclamat şi apariţia unităţilor de control a traficului aerian. Acestea s-au desprins ca organe cu atribute separate după cel de-al Doilea Război Mondial, odată cu dezvoltarea radarului. Treptat, spaţiul aerian a fost invadat de tot mai multe mijloace de transport, cu caracteristici de zbor diferite, dar cu autonomii de zbor tot mai mari.

Principalele ameninţări la securitatea aeriană şi implicit asupra traficului aerian sunt proliferarea terorismului şi creşterea ponderii acţiunilor de *terorism aerian*. Am denumit astfel acele acte de terorism care se produc în mediul aerian sau care pot influenţa traficul aerian.

Nu ne propunem să analizăm cauzele terorismului aerian, acestea fiind, de cele mai multe ori, comune cu celelalte forme de terorism. Vom vorbi doar despre modurile de manifestare, posibilele acţiuni teroriste şi locul de producere a acestora, descrierea fenomenului în sine fiind realizată de numeroşi specialişti, în special din domeniul apărării şi siguranţei naţionale, în diverse lucrări, dar mai ales în revista „Gândirea militară românească”.

Acţiunile teroriste cu impact asupra traficului aerian nu au apărut după 11 Septembrie 2001. Acest moment reprezintă doar punctul de referinţă dat de impactul deosebit asupra opiniei publice şi, în acelaşi timp, un exemplu concludent privind modificarea ameninţării terorismului internaţional, organizat, printr-o acţiune nemaiîntâlnită, şi anume, folosirea aeronavelor civile (cu pasageri la bord) ca arme de lovire a unor obiective importante.

Principalele forme de manifestare a terorismului împotriva aeronavelor civile, înainte de 11 Septembrie, au fost cele de *piraterie aeriană*, deturnări de aeronave (*hijack*), ameninţări cu bombe sau răpiri de persoane. Deturnarea unei aeronave sau pirateria aeriană (*aircraft hijacking* sau *skyjacking*, respectiv *aircraft piracy*) este acel

act prin care este preluat controlul unei aeronave de către o persoană sau un grup de persoane, de regulă înarmat. În majoritatea cazurilor pilotul este obligat să zboare conform ordinelor răpitorilor. Uneori, răpitorii pilotează ei înşişi aeronava, aşa cum se crede că s-a întâmplat la 11 Septembrie 2001. Într-un caz, pilotul oficial şi-a deturnat aeronava de la un zbor intern în Republica Chineză, către Taiwan[6]. Spre deosebire de deturnările de vehicule terestre sau de nave, deturnările de aeronave nu au drept scop furtul încărcăturii. Mai mult, majoritatea deturnărilor de aeronave utilizează pasagerii ca ostatici în scopul obţinerii unui mijloc de transport spre o anumită locaţie. Grupul care a deturnat o cursă internă din Afghanistan, în 2000, spre Marea Britanie, a reuşit să obţină azil politic. Alte deturnări au scopul de a ţine ostatici pasagerii în scopul unei răscumpărări. Astfel, în 1971, D.B.Cooper a deturnat un avion american pentru a obţine o răscumpărare de 200.000 de dolari. Acesta este unul din cazurile de deturnare nerezolvate. Un alt caz este cel al Zborului 653 al Liniilor Aeriene Malayesiene. Un alt motiv al deturnărilor este cel obţinerii de publicitate pentru o cauză. În afara zborurilor din 11 Septembrie, cele mai cunoscute exemple de acest fel, au fost şi altele, mai puţin celebre: deturnarea realizată de Samuel Byck, în 1974, şi cea produsă asupra zborului 8969 al Liniilor Aeriene Franceze, în 1994[7]. Primul caz de deturnare a fost înregistrat la 21 februarie 1931, în Arequipa, Peru. Atunci, lui Byron Rickards, zburând un avion Ford Trimotor, i s-a cerut, de la sol, de către forţele înarmate revoluţionare, să efectueze zboruri în sprijinul lor. Acesta a refuzat orice colaborare şi a fost ţinut la sol zece zile. La sfârşitul acestei perioade, a aflat că revoluţia a învins şi i se aprobă să zboare către Lima[8].

Astfel, pe 5 iulie 1972, cursa Pacific Southwest 737-200, de la Sacramento spre San Francisco, a fost deturnată de doi „hijackers" şi forţată să ruleze într-un loc izolat de pe aeroportul San Francisco. Cei doi răpitori au încercat să deturneze cursa pentru a ajunge în Uniunea Sovietică, dar echipajul i-a convins că nu pot executa acest zbor din cauza cantităţii de combustibil necesare. Autorităţile le-au promis un alt avion pentru rezolvarea solicitării şi au organizat o ambuscadă la transferul între cele două aeronave. Pe timpul intervenţiei trupelor specializate ale FBI, au fost ucişi cei doi răpitori. Dintre cei 77 de pasageri, unul a murit şi doi au fost răniţi. Deşi, la acea dată evenimentul nu a fost clasificat ca un atac terorist, efectul acţiunii celor doi răpitori îl plasează cu siguranţă printre evenimentele care provoacă sentimente de teamă şi teroare.

---

[6] „Air China pilot hijacks his own jet to Taiwan", CNN, 1998-10-28. Retrieved on 2007-01-25, apud Wikipedia.

[7] Aircraft hijacking - Wikipedia, the free encyclopedia.mht, Google search.

[8] O amuzantă adnotare ne spune că 30 de ani mai târziu, acelaşi pilot a fost din nou victima unei deturnări nereuşite. Un bărbat, împreună cu fiul său s-a îmbarcat la bordul unei curse cu un *Boeing 707 al Continental Airlines în El Paso şi a încercat să-l forţeze, ameninţându-l cu un pistol, să zboare către Cuba, în scopul obţinerii unei recompense din partea lui Fidel Castro. Agenţii FBI şi poliţia au tras după avion şi au spart cauciucurile, iar răpitorii au fost prinşi*. http://www.airdisaster.com/features/hijack/hijack.shtml, link din Wikipedia, the free encyclopedia.mht, Google search.

Pe 17 decembrie 1973, cursa Pan Am 747, care trebuia să decoleze de la Roma spre Statele Unite, a fost atacată cu trei grenade incendiare de un grup de teroriști pe timpul staționării la poarta de îmbarcare a pasagerilor. Urmare a acestui atac, 30 de oameni au fost uciși. Teroriștii au deturnat ulterior o aeronavă Lufthansa, aflată în imediata apropiere.

La 14 iunie 1985, cursa TWA 727 a fost deturnată pe aeroportul din Atena, 153 de pasageri fiind ținuți ostatici timp de câteva zile, iar un militar american a fost ucis. Pe 5 septembrie 1986, cursa Pan Am 747 a fost atacată de patru răpitori care au vrut să preia controlul aeronavei pe aeroportul din Karachi. Membrii echipajului au reușit să fugă prin nișa din cabină, dar 16 pasageri au fost uciși.

Pe 7 decembrie 1987, un fost angajat al USAir, folosindu-și cardul de acces (invalid), a reușit să urce la bordul cursei Pacific Southwest Airlines Bae 146-200, în apropierea localității San Luis Obisco și l-a ucis pe fostul său director. În momentele de panică ce au urmat, se pare că i-a ucis și pe cei doi piloți, provocând prăbușirea aeronavelor și decesul tuturor celor 37 de pasageri și al echipajului.

Evenimentele din 11 Septembrie, unice prin modul de acțiune, dar și prin numărul de victime provocate, au avut în centrul atenției patru aeronave deturnate, cu pasageri la bord. Prima dintre acestea a fost „zborul 11", o aeronavă Boeing 767, aparținând American Airlines, care zbura de la Boston spre Los Angeles. Aeronava a fost deturnată și a lovit unul dintre turnurile World Trade Center. Au murit toți cei 76 de pasageri și cei 11 membri ai echipajului. Al doilea a fost „zborul 175", tot o aeronavă Boeing 767, aparținând United Airlines, pe aceeași rută, Boston-Los Angeles. Deturnată, la rândul său, aeronava a lovit al doilea turn, toți cei 9 membri ai echipajului și cei 51 de pasageri fiind uciși. În urma impactului, cele două turnuri au căzut și au cauzat moartea unui număr de peste 3.000 de oameni. Al treilea avion, „zborul 77", un Boeing 757, aparținând American Airlines, în zbor de la Dulles către Los Angeles, a lovit zidul Pentagonului, distrugând o parte din infrastructură. Au murit 53 de pasageri și 6 membri ai echipajului, la care se adaugă 5 teroriști. Al patrulea avion a fost „zborul 93", tot Boeing 757, aparținând United Airlines. Zburând dinspre Newark spre San Francisco, aeronava s-a prăbușit în apropiere de Pittsburgh, provocând moartea a 34 de pasageri, 7 membri ai echipajului și 4 teroriști. Aeronava se îndrepta către Casa Albă și se pare că a fost doborâtă de aviația de luptă americană[9].

Opțiunile pentru prevenirea actelor teroriste de deturnare a aeronavelor includ cercetarea pasagerilor și bagajelor (*screening*) în vederea neintroducerii de arme la bord, impunerea unor interdicții privind volumul și cantitatea unor recipiente și bagaje, includerea în rândul echipajului a unui *șerif aerian,* ermetizarea și blindarea ușii dintre cabina piloților și restul aeronavei.

Gama amenințărilor acțiunilor teroriste se extinde și la sol, pe suprafețele de manevră, dar mai ales în aeroporturi, unde efectul este amplificat de existența unor aglomerări determinate în special de traficul de pasageri pentru îmbarcare.

[9] Cf. *Fatal U.S. Hijacking Events Since 1970*, http://airsafe.com/events/hijack.htm - Revised: 7 September 2007.

Mijloacele materiale şi sprijinul logistic de care dispun grupările teroriste în acest moment sunt impresionante. Teroriştii profesionişti au reţele informative, canale de transmiterea informaţiilor, adevărate arsenale ce cuprind armament sofisticat, dispozitive electronice de detonare comandate la distanţă, explozibil de mare putere etc.

Securitatea traficului aerian

Pentru a identifica necesarul de securitate al traficului aerian, este foarte important să identificăm mai întâi condiţiile în care acesta se manifestă în siguranţă. Într-o lucrare recentă am definit, *siguranţa traficului aerian* ca starea de neperturbare a tuturor mişcărilor aeronavelor care, la un moment dat, se află în zbor într-un spaţiu aerian determinat sau operează pe suprafaţa de manevră a unui aerodrom, după reguli dinainte stabilite, rezultată din funcţionarea corectă a tuturor sistemelor angrenate în controlul şi operarea respectivelor aeronave, fără evenimente de trafic aerian. Rezultă de aici că principalele elemente care trebuie urmărite pentru securitatea traficului aerian sunt spaţiul aerian, zonele de manevră de la sol şi zonele de îmbarcare – debarcare.

Identificarea elementelor de mai sus creează premisele favorabile pentru identificarea ameninţărilor la care trebuie să răspundă, dar şi a măsurilor care contribuie la realizarea securităţii. *Securitatea aeriană* presupune protejarea spaţiului aerian, dar în acelaşi timp şi protejarea celorlalte medii împotriva acţiunii unei agresiuni/perturbări din mediul aerian[10]. Pentru aceasta vom identifica principalele ameninţări la adresa securităţii aeriene. Acestea sunt: proliferarea terorismului şi creşterea ponderii acţiunilor de terorism aerian, agresiunea informatică destabilizatoare asupra reţelelor de calculatoare care gestionează traficul aerian, utilizarea neautorizată a frecvenţelor radio, utilizarea aeronavelor cu grad ridicat de uzură, în special pentru activităţi ilicite (trafic de droguri, materiale de contrabandă şi persoane).

Acţiunile teroriste asupra aeronavelor civile, cu implicaţii directe asupra traficului aerian, au culminat cu evenimentele de la 11 Septembrie 2001. Dacă până la acea dată se vorbea de *piraterie aeriană*, deturnări de aeronave (*Hijack*), ameninţări cu bombe sau răpiri, din acest moment a apărut un nou concept, cel de aeronave RENEGADE, respectiv utilizarea unor aeronave civile ca arme împotriva unor obiective importante de la sol. Putem spune că în domeniul securităţii aeriene, cu deosebire al securităţii traficului aerian, au apărut ameninţări noi, cu un potenţial de risc mai ridicat. Gama ameninţărilor acţiunilor teroriste se extinde şi la sol, pe suprafeţele de manevră, dar mai ales în aeroporturi, unde efectul este amplificat de existenţa unor aglomerări determinate în special de traficul de pasageri pentru îmbarcare.

Pirateria informatică, respectiv acţiunile hackerilor în reţelele informatice ale operatorilor aerieni şi, mai ales, în cele de comunicaţii şi de navigaţie aeriană, generează noi ameninţări, cu impact deosebit asupra siguranţei zborurilor, în general, şi asupra traficului aerian, în special.

[10] Ibidem.

Utilizarea neautorizată a frecvențelor radio, de la radioamatori inofensivi, până la cei cu intenții criminale vădite este la fel de periculoasă. Blocarea unei frecvențe poate duce la pierderea legăturii dintre aeronavă şi controlorul de trafic aerian, iar aceasta este o premisă gravă pentru producerea unui eveniment de trafic aerian sau chiar a unei catastrofe. Deşi frecvențele radio sunt gestionate şi alocate de agenții special constituite, controlul respectării regimului acestora nu poate decât să constate ilegalitatea şi nu să o prevină.

Utilizarea aeronavelor cu un grad ridicat de uzură este tot mai des întâlnită, în special, în țările mai puțin dezvoltate, care nu îşi permit să achiziționeze aeronave noi şi nici să le întrețină în mod corespunzător pe cele vechi. Aceste aeronave sunt adesea folosite pentru trafic de droguri, de armament, dar şi de persoane, în special, de țări din America Centrală şi de Sud. Utilizarea acestora pune în pericol celelalte aeronave aflate în zbor, suprafețele de manevră ale aeroporturilor şi propriii pasageri. Țările care utilizează aceste aeronave nu sunt parte a niciunui organism internațional care reglementează securitatea aeronautică, iar controalele de navigabilitate sunt inexistente.

O problemă majoră privind securitatea aeronautică, cu implicații directe asupra traficului aerian, este cea a pazei şi asigurării securității perimetrale a aeroporturilor, precum şi de securizare a fluxurilor de călători. Deşi această problemă este reglementată la nivel național printr-o hotărâre de guvern [11], care stabileşte responsabilitățile fiecărei instituții cu atribuții în domeniul securității aeronautice şi printr-o alta care stabileşte modul de auditare şi control al calității în domeniu[12], goana după câştiguri rapide, în detrimentul statului, afectează din ce în ce mai mult securitatea aeroportuară. Astfel, firme fantomă, cu probleme de securitate proprii, sunt favorizate şi ajutate să preia un serviciu care este dedicat celei mai în măsură instituții pentru combaterea teroriştilor, respectiv Serviciul Român de Informații. „În cazul Aeroportului Internațional Băneasa, paza se face doar de către bodyguarzi. Situația este nemaiîntâlnită pe aeroporturile din întreaga lume, spun specialiştii în transporturi aeriene. Potrivit SRI, aria sa de activitate se reduce doar la asigurarea securității terminalului de pasageri. La fel, Poliția de Frontieră nu este responsabilă de securizarea perimetrului aeroportuar, ci doar a zonei de control”[13]. Presa a identificat o serie de probleme grave de securitate, determinate şi de retragerea jandarmilor din serviciul de pază perimetrală. Astfel „*aeroporturile şi-au asigurat paza cu firme de securitate şi pază. În aceste condiții a fost posibil ca doi jurnalişti ai săptămânalului Academia Cațavencu să poată intra nestingheriți pe pista Aeroportului Băneasa pentru a planta o bombă de jucărie pe aripa unui avion*”[14].

---

[11] *Programul național de securitate aeronautică*, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 715 din 19.07.2001, editat şi distribuit prin grija Inspectoratului de Stat în Aviația Civilă, Ediția 01 din 19.07.2001.

[12] *Programului național de asigurare a calității în domeniul securității aeronautice — PNAC-SECA,* aprobat prin Hotărâre de Guvern, Monitorul Oficial al României, Partea IM. Of. nr. 42/2006.

[13] Florin Cojocaru, Doru Cireaşă, *Paza aeroporturilor a ajuns pe mina unor bodyguarzi*, în *Cotidianul*, 06 Decembrie 2007.

[14] Ibidem.

Un alt exemplu este cel al *autonomiei* aeroporturilor pentru eliberarea permiselor de acces pe baza unui aviz de securitate emis de *şeful personalului* de la aeroportul în cauză. Acesta trebuie să ceară relaţii la Poliţie şi SRI despre angajaţii aeroportului, iar în baza acestor informaţii emite cartelele de acces în *zona restricţionată din motive de securitate* (*Security Restricted Area* – SRA). În plus, aeroporturile au *autonomie* pentru achiziţionarea echipamentelor de cercetare (*screening*) atât pentru călători, cât şi pentru bagaje. Situaţia pare corectă la prima vedere, dar, la auditul de securitate al unor aeroporturi aflate în administrarea consiliilor judeţene a rezultat că unele echipamente, nou achiziţionate, nu corespund din punctul de vedere al standardelor internaţionale, fiind depăşite moral. L-am întrebat pe inspectorul care audita securitatea aeroportului dacă nu este mai eficient ca aceste echipamente, de importanţă majoră, cu costuri foarte mari, să fie achiziţionate centralizat de către Ministerul Transporturilor? Îşi poate permite un aeroport să angajeze specialişti doar pentru achiziţionarea unui echipament? Răspunsul a fost dezamăgitor: pentru a evita corupţia, s-a luat decizia descentralizării acestor achiziţii. În fapt, am deplasat pericolul corupţiei de la nivel central la nivel local, multiplicând factorul de risc.

Contextul actual, al creşterii rolului Alianţei Nord-Atlantice în gestionarea problemelor mondiale majore, precum şi al preocupărilor Uniunii Europene de realizare a unei identităţi vizibile, coroborat cu evoluţia terorismului către internaţionalizare, face ca această temă să fie preluată de structurile specializate ale acestor organizaţii sau de înfiinţarea altora. La nivel european, Autoritatea Întrunită pentru Aviaţie (*Joint Aviation Authorities* – JAA), organism internaţional care îşi propune armonizarea reglementărilor aeronautice şi a aplicării acestora în aviaţia civilă, a creat, în anul 2003, Agenţia Europeană pentru Siguranţa Aeriană (*European Aviation Safety Agency* – EASA), conform regulamentului propus de Comisia Europeană şi aprobat de Parlamentul European, în iulie 2002[15]. Această organizaţie europeană îşi propune „*să stabilească şi să menţină un nivel ridicat şi uniform al siguranţei în aviaţia civilă din Europa, prin stabilirea cerinţelor de siguranţă ce trebuie impuse în relaţiile cu produsele, persoanele şi aplicaţiile şi asigurarea că se respectă aceste cerinţe*”[16]. În afara celor de mai sus, EASA îşi propune să se implice şi în protecţia mediului, ceea ce ne face să credem că această organizaţie este primul organism internaţional cu atribuţii reale în domeniul securităţii aeriene, nu doar al siguranţei zborurilor. Marea Britanie găzduieşte anual conferinţe internaţionale privind securitatea şi siguranţa aeriană, la care sunt invitaţi specialişti din întreaga lume. Anticipăm că, în scurt timp, sub presiunea externă, vom crea şi la nivel naţional o structură abilitată să integreze toate problemele de securitate aeriană.

De regulă, promovarea intereselor naţionale de către puterile aeriene ale lumii – practic, aceleaşi cu marile puteri economice – se face şi în domeniul aerian şi vizează, ca şi în cazul globalizării, limitarea restricţiilor impuse de state în teritoriile aeriene proprii. Mai mult, atunci când promovarea sau apărarea acestor interese s-a

[15] *Regulamentul 1593*din 15 iulie 2002 al Parlamentului European şi al Consiliului Europei privind regulile comune în domeniul aviaţiei şi crearea Agenţiei Europene de Siguranţă Aeriană.
[16] Idem.

făcut prin mijloace militare, s-a conturat tendința de desfăşurare a acțiunilor militare în (şi din) spațiul aerian, datorită rapidității penetrării acestuia, posibilității de a acționa de la distanțe mari, reducerii limitărilor impuse acțiunilor terestre sau navale de relief, condiții meteorologice, anotimp etc. Schimbările în structura securității globale şi regionale din ultimul deceniu au generat o campanie fără precedent pentru construcția "lumii multipolare", care se dorea şi se doreşte a fi o lume a extinderii, în egală măsură, a numărului de actori principali, cât şi a numărului de actori, mai mult sau mai puțin figuranți, beneficiari şi ei ai prestației *celor mari*.

Între securitate, la modul general, securitate aeriană şi securitatea traficului aerian există o relație de la întreg la parte. Securitatea aeriană nu poate exista în afara securității generale, aşa cum securitatea traficului aerian nu poate exista fără securitate aeriană, prin înseşi unitatea şi indivizibilitatea domeniului în care se manifestă. Orice atingere adusă securității aeriene afectează securitatea generală. La fel, punerea în pericol a celorlalte domenii de manifestare a securității duce implicit la afectarea, într-o formă sau alta, a securității aeriene.

Concluzii

Instituțiile internaționale pot să emită reglementări care să vină în sprijinul statelor, pentru a evita un nou 11 Septembrie, dar măsurile de aplicare trebuie luate la nivel intern. Spațiul aerian este o dimensiune dificil de securizat din partea statelor, iar traficul aerian este foarte important pentru întreaga lume, nu doar pentru marii operatori aerieni. Aeroporturile, aceste *porți deschise către cer*, sunt puncte nodale în rețeaua de comunicații mondială. Securizarea aeroporturilor este extrem de importantă, în condițiile expansiunii şi diversificării pericolelor, în special prin practicarea terorismului internațional. Importanța la nivel planetar este întărită prin atenția dată de organismele internaționale şi prin regulile stabilite de acestea. Descentralizarea la nivelul statului român şi delegarea de competențe autorităților locale în mod echivoc, fără o analiză atentă a costurilor şi a performanțelor este, de cele mai multe ori, ineficientă.

O altă concluzie majoră ar fi că acțiunile ilicite la nivelul aeroporturilor sau al traficului aerian pot fi produse atât de organizații teroriste, cât şi de psihopați care acționează individual. Nerespectarea unor reguli elementare de securitate la îmbarcarea pe un aerodrom din România poate duce la un dezastru în aproape orice colț al lumii. Terorismul aerian are formele sale specifice de manifestare, dar rezultatul este acelaşi: panica, nesiguranța, teroarea. Evenimentele din 11 Septembrie nu au fost primele acțiuni de terorism aerian, dar au avut impactul cel mai mare asupra populației prin pierderile provocate, precum şi prin acțiunea în sine, de neimaginat până atunci (deşi multe filme americane au avut scenarii asemănătoare). S-a evidențiat încă o dată că tot ceea ce e legat de spațiul aerian, de aviație, în general, are un impact mult mai mare decât un eveniment petrecut la sol. Impactul psihologic nu s-a resimțit doar la marile companii aeriene, a căror activitate s-a diminuat simțitor (fluxul pasagerilor a scăzut cu până la 45 % pentru majoritatea marilor companii aeriene din Statele Unite), revenind abia după patru ani la nivelul avut anterior, ci şi în rândul populației de pe tot globul, care încă trăieşte un sentiment de nesiguranță când priveşte spre cer.

Pentru a evada din plasa terorii, avem nevoie de certitudini. Acestea se reflectă în acte normative clare, coerente, puse în slujba şi în folosul cetăţeanului, capabile să-i garanteze libertăţile, fără a le afecta pe ale celorlalţi. Punerea în practică a acestora necesită instituţii credibile cu funcţionari profesionişti, abili şi creativi, care înţeleg că munca în folosul statului este de fapt în folosul cetăţeanului, al contribuabilului, şi care nu urmăresc scopuri meschine, de îmbogăţire ilicită. De asemenea, avem nevoie de responsabilitate în orice domeniu, în special, în cel al securităţii. Nu în ultimul rând, aplicarea regulilor trebuie să fie oportună şi nediscreţionară.

Considerăm acest demers foarte util pentru specialiştii în domeniu, pentru consolidarea cunoştinţelor privind cadrul general în care îşi desfăşoară activitatea, pentru formarea unei noi mentalităţi, europene şi chiar planetare. Finalitatea acestui studiu va fi dată de următoarea lucrare, al cărei subiect este dedicat măsurilor de securitate şi, de ce nu, unui proiect de program nou de securitate aeronautică, mai eficient şi în acord cu transformările produse la nivel instituţional în ultimii şapte ani.

Bibliografie

[1] *** National Strategy for Combating Terrorism, Washington D.C., February, 2003.

[2] *** International Aviation Safety and Security Conference 2003, Olympia, London, 11-13 November, 2003.

[3] *** *Wikipedia® Aircraft hijacking* Wikipedia, the free encyclopedia.mht, Google search

[4] *** *Wikipedia® Aircraft hijacking* http://www.airdisaster.com/features/hijack/hijack.shtml

[5] *** *Fatal U.S. Hijacking Events Since 1970* http://airsafe.com/events/hijack.htm - Revised: 7 September 2007.

[6] ANASTASIEI, Traian, *Spaţiul aerian - element al teritoriului naţional,* în „Provocări epistemologice în ştiinţa militară”, Sibiu, Editura Ac.F.T., 2002.

[7] COJOCARU, Florin; Cireaşă, *Paza aeroporturilor a ajuns pe mina unor bodyguarzi.* „Cotidianul”, 6 decembrie 2007.

[8] LAÏDI, Ali, Cum a determinat globalizarea apariţia terorismului. Efectul de bumerang, Bucureşti, Editura House of Guides, 2007.

[9] LLANO, Citatepedia, enciclopedie alcătuită din citate, *Citate despre globalizare.mht* Google search

[10] NICOLAE, Marinel, Securitatea aeriană a României în contextul implementării sistemului de comandă contol aerian naţional (SCCAN), Bucureşti, Universitatea Naţională de Apărare, 2005.

EFECTELE GLOBALE ALE ISTORIEI CONFLICTELOR DIN ORIENTUL MIJLOCIU

Mariana ANCUȚ*

It's indubitabily that Orient and Occident are „the two faces of a coin". Everyone knows that the history of Orient is much older and is also an well-know fact that the echoes of this history we head now. To understand, even partially, the main events from that period can give us resemblance, a sketchy one of course, of the background of present events.

Secolul XXI poate fi numit, fără a exagera, „secolul marilor transformări" ne arată o lume care în doar câteva decenii a avut parte de schimbări care, de regulă, se făceau pe parcursul a sute de ani, marcate majoritatea din ele de o violență extraordinară. Pe de altă parte avem un Occident care este confuz, supus unei presiuni venite din două părți, una de pe peste ocean, cealaltă venită dinspre Urali, ambele luptând pentru putere şi pentru piețe noi de desfacere. Colaborarea euro-atlantică a dus la „ocuparea" a două țări musulmane, Afganistan şi Irak, a dus, sub acoperirea ONU şi NATO, la angajarea de forțe în Liban, Kosovo, în Cecenia dar şi la instalarea de baze militare în multe alte țări. Fie că o recunoaştem sau nu, Occidentul este în război cu Orientul, fie el Mijlociu sau Îndepărtat. Iar consecințele acestei „relații" se pot vedea clar: din ce în ce mai mulți creştini se convertesc la islamism (o dovedesc statisticile ONU sau UE) "[1], din ce în ce mai mulți oameni aderă la cauza islamică fără a trece la această religie, condamnând ambițiile imperialiste ale marilor puteri şi goana lor după resurse, aparent nelimitate în zona orientală.

Ce ne poate spune trecutul? Îndiferent că este vorba de Orient sau Occident există o lege nescrisă a lumii, poate cea mai importantă din istoria noastră: nu există cauză fără efect, unde există mişcare va exista şi o contra-mişcare. Orice conflict, de mare sau mică întindere, va avea întotdeauna şi efect. Iar efectele conflictelor, orientale sau occidentale, vor fi globale. Care este punctul zero, de pornire a acestor efecte ? Să menționăm anul 632 (anul lui Mahomed) ca anul zero? Conflictul dintre cele două lumi există, este o realitate, şi indiferent dacă vorbim despre creştini şi mauri, despre Carol cel Mare sau califul Harun-al Raşid, despre Francisc I sau Soliman Magnificul, indiferent despre înțelegerile mutuale dintre cele două lumi sau despre admirația unora față de ceilalți şi reciproc, confruntările, fără a fi permanente sau simultane, cu ofensive şi contraofensive, a contat pentru lume în întregul ei. „Lumea musulmană s-a format pe teritorii care au fost cândva mazdeene sau budhiste, precum Iranul sau India, dar şi pe teritorii creştine, ca Asia Mică, Siria şi Palestina, Egiptul şi Nubia, Africa de Nord, teritorii a căror populație s-a convertit, fie în totalitate, fie în mare parte. Lumea creştină, cea anterioară secolului al VI-lea, nu se putea constitui pe pământ musulman, iar recreştinarea nu a reuşit decât în trei teritorii

* **Expert inginer, Ministerul Apărării, doctorasnd al Universității Naționale de Apărare „Carol I"**

[1] Ali Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Editura Antet, Bucureşti, 2003.

cucerite de ultima născută dintre religiile monoteiste: în Sicilia, în Spania şi în Crimeea”[2]. Specific acestei lumi este faptul că atunci când ocupau un anumit teritoriu, ei preluau cultura şi zestrea istorică a acestei civilizații, le mixau şi apoi le treceau mai departe Occidentului prin diferite canale, cum ar fi Spania. La rândul ei, colonizarea europeană a transmis musulmanilor gândirea şi ştiința modernă, această coabitare generând schimburi care nu pot fi anulate de nici un discurs politic şi de nici o goană după putere sau bani.

Istoria ne arată că principalele câmpuri de luptă au fost, în principal, Asia Mică şi Spania, într-o mai mică parte Siria şi Palestina, urmate de Balcani şi Europa Centrală. Începând cu secolul XV, luptele s-au mutat în Marea Mediterană, în Franța, Italia, Africa de Nord, în special în Egipt, Nubia, Etiopia, Iranul, urmate de India, Indonezia şi Afganistanul. Tot istoria ne arată că lupte au existat şi în interiorul acestor lumi, putem menționa luptele dintre catolici şi protestanți şi luptele dintre sunniți şi şiiți. A existat şi există (încă) cauza naționalismului mascată de invocarea cauzei religioase ”[3]. Religia a fost şi va rămâne cel mai bun pretext pentru un război. Mai recent, acest război se face în numele democrației şi a principiilor democratice deşi utilizarea gazelor toxice sau a bombelor biologice în Irak numai „democratice” nu pot fi. Iar cei care au avut de suferit au fost oameni din ambele tabere. Uciderea, mai recentă, a civililor de către georgieni nu poate fi considerată de nici un om de pe planetă ca o pierdere „rezonabilă” pentru „libertate şi democrație”. La fel, reacția rusă. Nu există nici o logică care să justifice atacurile din Pakistan, din Egipt sau din alte state, evenimente soldate cu civili morți, nu cu „soldați cazuți la datorie”.

Pornind pe firul istoriei, folosindu-ne de dovezile lăsate posterității de marii filozofi, teoreticieni, războinici etc, putem spune că islamismul apare în secolul VII, când creştinismul este deja o religie de sine stătătoare, răspândită datorită războaielor purtate de Titus, care cucereşte Ierusalimul în anul 70, sau datorită călătoriilor apostolilor lui Isus. Până în 565, împăratul Justinian a reconstituit Imperiul Roman, mare parte pe un teritoriu care fusese ocupat de către musulmani. Anii care vor urma vor marca un război de uzură, pe un teritoriu întins între Imperiul bizantin şi Imperiul persan sassanid, cele două tabere împărțindu-şi lumea la vest de India şi China şi destrămându-se, în acelaşi timp, datorită eforturilor depuse în lupta pentru victoria finală”[4]. Anul 611 va fi anul revelațiilor lui Mohamed şi începutul unie noi ere. Cea a urmat se ştie. Noua religie a cuprins încetul cu încetul lumea islamică, rupturi esențiale producându-se între între cele două religii abrahamice, între evrei şi mahomedani (Coranul spune: „noi i-am blestemat pentru că au rupt alianța cu noi”)[5]

Un prim conflict, cu important efect asupra lumii occidentale, va fi invazia romană a lui Augustus (24-25) asupra Yemenului, datorită imensei sale bogății, continuată de Traian, care va forma apoi provincia Arabia. Moartea lui Mahomed a

[2] Roux Jean-Paul, Istoria războiului dintre islam şi creştinătate 622-2007, Editura Artemis, Bucureşti, 2007.
[3] Duroselle Jean Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale, vol. 2*, Ed. Ştiințelor Sociale şi Politice, Bucureşti, 2006
[4] Roux Jean-Paul, Istoria războiului dintre islam şi creştinătate 622-2007, Editura Artemis, Bucureşti, 2007.
[5] Idem.

dus la dezlănțuirea arabilor, astfel că, în mai puțin de un secol, ocupau un teritoriu uriaş, din Franța până în China, cuceresc Iranul (anul 655), apoi Armenia (prima țară a cărui religie oficială este creştinismul) şi avansează în Asia Mică. Practic, doar asasinarea califului arab Othman, va opri această invazie. Pacea care a urmat, până în 663, nu va salva Bizanțul de cădere. Acest lucru a dus la modificarea hărții întregii Europe, la decăderea sau la formare de noi state.

Conflictul din 635 – 670, dintre copți şi greci, va duce la intervenția, în forță, a generalului arab Amru ibn al-As în zonă, la forțarea teritoriului ocupat şi pornirea campaniei pentru ocuparea oraşului Cairo. Rezultatul este lesne de prevăzut: după Siria, Mesopotamia, va fi rândul Egiptului să fie ocupat. Statisticile istorice ne arată că, la sfârşitul perioadei cruciadelor, numărul creştinilor existenți în Egipt nu depăşea zece la sută din populație. În paralel cu acest eveniment s-a desfăşurat cucerirea Africii de Nord. Generalul Hasan ibn al-Numan, în 693, va fi cel care va cuceri şi supune acest ținut. Moştenitorii acestuia au considerat că era de datoria lor sacră să continue tradiția cuceririlor arabe aşa că, începând cu secolul al V-lea, vor privi către Spania. Invazia Spaniei începe prin cucerirea Cadizului, oraşelor Malaga şi Cordoba, urmează Toledo, Saragossa, Merida, Tortosa, Valencia, Barcelona, Ampurias şi tot aşa până când întreaga peninsulă este sub mâna islamului, şi asta doar în doi ani. Abia în 737, Alfons I-ul Catolicul va începe Reconquista. Interesant este faptul că arabii au avut nevoie de doi ani să cucerească Spania, europenii vor avea nevoie de opt secole s-o recucerească. Odată căzută Spania va urma Franța.Chiar dacă mai puțin cunoscută, bătălia din Galia va avea un efect deosebit, lucru care se va vedea din notările tuturor istoricilor. În primul rând pentru că, deşi arabii conduşi de generalul al-Sahm, iar apoi de generalul Anbassa aveau cale liberă pentru ocuparea întregii Europe, totuşi aceştia s-au oprit în mod inexplicabil, timp în care ducele Eudes de Aquitania îşi va lua revanşa. Revanşa arabă nu va întârzia, va avea loc în Moussais, şi va constitui, conform cronicarului Isidor de Beja, confruntarea dintre armată francă numită „europenses" şi Islam. Istoricul Jean-Paul Roux va spune că „Europa pe care o construim noi astăzi s-a născut în secolul al VIII-lea din confruntarea cu islamul" "[1]. Francii, conduşi de Carol Martell, vor învinge şi vor iniția contraofensiva creştinismului.

Secolul X va fi marcat de procesul de descompunere a marelui imperiu arab, apar tot mai multe califate şi principate. Începând cu 944 apar primele imperii turceşti islamizate. Armatele care se confruntă cu armatele creştine nu mai sunt arabe, berberii fiind mai numeroşi decât arabii. Secolele VIII şi IX vor fi marcate de războaiele bizantino-arabe, cu armistiții şi perioade pace reduse. În primul rând Bizanțul pierduse imense teritorii în Africa, nemaiavând decât Siria şi Palestina. Aceste lupte şi-au găsit ecoul în una din cele mai neaşteptate cronici istorice: în Biblie. Masacrul de la Samarra şi mai ales martirajul celor 42 de bizantini, omorâți pentru refuzul de a-şi renega religia va deveni unul din argumentele cele mai folosite de către creştini în pornirea cruciadelor. Victoria din 863, de la Malatya, va fi considerată cea mai importantă victorie a creştinsimului înainte de cruciade.

Carol cel Mare va fi unul dintre conducătorii care va porni procesul de recucerire a teritoriilor de la arabi. Aşa cum am spus, procesul va dura opt secole, iar motivul nu va fi lipsa de coeziune a creştinilor. Dimpotrivă. Problema o va constitui

populația non-islamică, mai exact berberii, mozarabii, evreii, spaniolii convertiți etc, practic populația majoritară din emirate sau califate şi care beneficiau din plin de bogăția arabă. Dacă ar fi să rezumăm istoria perioadei cuprinse între secolele VIII şi X, am putea spune că a fost un lung şi prelungit război de gherilă, cu campanii peste campanii, cu razii, cu operații de jaf şi răzbunare.

Tot aici trebuie să-l menționăm pe Suleiman Magnificul care a înființat velaiatul Irak, al cărui teritoriu cuprindea şi actualul teritoriu al Kuweitului. Acest velaiat a existat practic până la primul război mondial, Conferința de Pace carea urmat modificând granițele țărilor orientale şi, evident, balanța de putere din zonă. Ca o paranteză, acesta a fost şi unul din motivele invocate de partea irakiană în momentul invaziei Kuweitului"[6].

Revenind la Reconquista trebuie să subliniem că la sfârşitul secolului X nu arabii erau cei care luptau cu creştinii ci mercenarii, numeroşi, rezultați din amestecul cu popoarele din teritoriile ocupate: berberi în Occident, iranieni din Khorassan, turci în Orient. Iar lipsa inițiativei acestora va permite creştinilor, în primul rând spaniolilor, să atace frontal. Ferdinand I-ul, regele Castiliei şi Leonului şi fiul său, Alfons al VI-lea vor fi autorii reali ai acestei recuceri.Pornind campania din Franța şi înaintând ferm către Spania, victoria finală constituind-o cucerirea oraşului Toledo la 25 mai 1085. Din nou istoria va fi scrisă de marii trubaduri de scriitori, muzicieni şi filozofi. Dacă după cucerirea oraşului Toledo, a urmat o perioadă de eşecuri pentru creştini, sosirea lui Don Rodrigo Diaz, numit El Cid va da un nou avânt Reconquistei. Guilhem de Castro şi apoi Corneille îl vor face nemuritor pe acest general spaniol.

Secolul XI va însemna apariția turcilor pe harta lumii. Ei erau cunoscuți de bizantini, se impuseseră pe vremea lui Attila (453) dar apoi s-au împrăştiat în state de mai mică întindere şi putere. De exemplu primul imperiu turc din stepe, numit „tu-kiu", va exercita o influență puternică în Ucraina de sud, pe care o şi va ocupa ulterior, şi va avea relații diplomatice cu Constinopolul. Formarea statelor turceşti independente, al Karakhanizilor şi al Ghaznevizilor, va determina modificare raportului de forțe de pe harta lumii şi va pregăti marea invazie turcă. Astfel dacă în 1044 turcii selgiucizi erau la Hamadan, în 1059 se găseau deja în Ispahan, în 1060 în Alep, în 1071 în Damasc, iar în 1085 stăpâneau Anatolia. Fără a fi legați etic de vreo religie, aceştia vor adapta musulmanismul la tradiția şi credința lor, dovedind, cel puțin la început aceeaşi indulgența ca a arabilor în conviețuirea cu alte popoare cucerite. Totuşi, cucerirea Armeniei, prima țară cu religia creştină, religie oficială, a fost punctul de pornire a pregătirilor pentru cruciade. Henric al IV-lea va conduce o armată de pelerini în speranța vană că va reuşi eliberarea creştinilor din Orient. Va scăpa cu viață doar datorită intervenției suveranului Egiptului. Următorul, Petru Pustnicul, printr-o serie de predici va reuşi să introducă în mentalitatea şi gândirea împăraților şi regilor europeni, ideea „războiului sfânt" contra necredincioşilor, faptul că „acei care lupta îşi vor răscumpăra păcatele, vor primi iertarea de la Dumnezeu şi vor câştiga răsplata eternă"[7]. Ironia constă în faptul că şi musulmanii aveau exact

[6] Ferro, Marc *Şocul islamului*, Editura Orizonturi, Bucureşti, 2006.

[7] Roux Jean-Paul, Istoria războiului dintre islam şi creştinătate 622-2007, Editura Artemis, Bucureşti, 2007.

aceeaşi gândire şi vor acţiona, de atunci şi până în prezent, la fel. Prima cruciadă se va termina cu victoria cruciaţilor după masacrarea tuturor locuitorilor din Ierusalim, adică a celor fără apărare: cucernici, asceţi, doctori, filozofi, lucru confirmat şi de Guillaume de Tyr dar şi Saladin. Această victorie a ridicat moralul creştinilor şi în anii care au urmat, istoria abundă de războaie de uzură din spanioli şi almohazi (islamişti adepţi unui monoteism extrem de strict), dintre mauri şi spanioli sprijiniţi de francezi (bătălia de la Las Navas de Tolosa – una din cele mai mari şi faimoase bătălii din istorie) etc. Anul 1212 va fi una din cele mai importante date din istorie pentru că în acest moment, după 300 de ani de dominaţie musulmană, Cordoba redevine creştină. Cruciada creştină a impus organizarea ţinuturilor cucerite. Sunt constituite iniţial două ordine militaro-religioase: Ordinul Ospitalierilor şi Ordinul Templierilor. Ambele au dobândit putere, atât financiară cât şi militară, dar mai presus de toate au dobândit putere politică. Vremea cruciaţilor a însemnat încrucişarea drumurilor templierilor cu cea a câtorva conducători arabi, în special Saladin, care au determinat o serie de evenimente de importanţă deosebită pentru politica europeană. În primul rând Saladin a profitat de luptele interne dintre cruciaţi, de pe teritoriul Ierusalimului şi reuşeşte să ocupe Ţara Sfântă, determinând o limitare a posesiunilor latine din Orient. Pe de altă parte determină realizarea unei alianţe între conducătorii franci şi cei saxoni (Richard Inimă de Leu). Această alianţă va duce la invingerea lui Saladin în 1189 dar la crearea unui armistiţiu dintre mauri şi englezi: cruciaţii capătă posesia asupra coastei dintre Tyr şi Jaffa, iar creştinii capătă dreptul de a merge în pelerinaj la Ierusalim. Pe măsură ce timpul trece animozităţile par să se stingă, Foucher de Chastres scriind, la începutul secolului al XII-lea: „Occidentali, noi ne transformăm în locuitori ai Orientului”[8]. Are loc un puternic schimb între cele două civilizaţii, comercial şi mai ales financiar. Se fac alianţe între cei care odinioară erau duşmani. De exemplu, alianţa dintre musulmani şi francii cruciaţi împotriva altor musulmani. Lupta continua desigur, dar ea era pentru posesiunile din Spania şi mai puţin pentru teritoriile orientale. Moartea lui Saladin va determina noi tensiuni. Se vor pregăti noi cruciade. Cea de a cincea, numită şi „cruciada copiilor” va însemna un eşec răsunător pentru creştinătate. Totuşi acest eşec va însemna implicarea unui nou actor, cea a regelui ungar Andrei al II-lea, care impune o nouă gândire tactică: nu se poate vorbi despre supravieţuirea Ierusalimului dacă se ignoră importanţa Egiptului în această zonă. Operaţiunea militară din 1219 va duce la obţinerea Palestinei de la sultanul din Cairo. Iluzorie ofertă. Urmează a şaptea cruciadă şi invazia lui Ludovic cel Sfânt. Cruciadă care, pe lângă piederile mari, oameni şi bani, din partea ambelor tabere, va permite invazia mongolă din nord şi până în Orientul Apropiat şi Europa de Est. Vor cuceri India în 1271-1297, Japonia în 1274, Indochina în 1257-1288. Cu toate acestea nu au încercat nici o alianţă cu Europa creştină. Şi totuşi, dacă ar fi realizat-o, atunci lumea islamică nu ar fi existat astăzi. Mongolii se vor amesteca în timp cu musulmanii, vor sfârşi prin a se converti la islamism, evitând creştinismul bigot şi inumanizat de clerici[9].

Un loc aparte îl ocupă ţări precum Sudanul, Etiopia, Eritreea şi Somalia. Etiopia, considerată în antichitate una din marile puteri, în perioada medievală, va fi

[8] Idem.
[9] Ferro, Marc *Şocul islamului*, Editura Orizonturi, Bucureşti, 2006.

doar un teritoriu pe care se duc lupte contra musulmanilor, dat fiind că etiopienii erau în majoritate creştinaţi. Există numeroase mărturii despre existenţa creştinilor în Extremul Orient şi în Asia Centrală şi totuşi, astăzi, numărul acestora este extrem de redus. Cine i-a exterminat? Istoricii îl invocă pe Tamerlan, autorul unor masacre uriaşi în Georgia, alţii au menţionat dinastia Tang din secolul al IX-lea. Majoritatea însă spun: islamul.

Turcii au fost cei care s-au impus în secolele următoare. Au pornit de la câteva triburi risipite şi au ajuns repede un imperiu care a dictat multă vreme politica mondială. Propice le-a fost şi perioada. Europa era încă şocul epidemiei de ciumă din 1348, statele balcanice se distrugeau între ele. Murad I-ul şi apoi Baiazid vor răvăşi Europa. Ca şi celelalte imperii, va creşte şi apoi va descreşte, dar în tot acest interval va modifica harta Europei şi a lumii de multe ori. Secolul XV va însemna mai înainte de orice căderea Constantinopolului şi naşterea Istanbulului. Cu toate acestea, cucerirea turcă a fost considerată superficială deoarece au lăsat religiile şi idiomurile naţionale să supravieţuiască, de aceea procesul de islamizare a fost mult mai scăzut faţă de cel început de arabi.

Descoperirea Americii şi deschiderea drumului spre India va determina o schimbare a raportului de forţe dintre Occident şi Orient[10]. Dintr-o dată lumea creştină va deveni dominantă. Dacă iniţial comerţul mondial trecea obligatoriu prin Orientul Apropiat, dintr-o dată, rutele comerciale trec prin Olanda sau Anglia. Portugalia începe cucerirea în forţă a Golfului Arabo-Piersic. Apoi înfiinţează o serie de agenţii comerciale în India, la fel ca şi Anglia, şi invadează Malacca, punct esenţial pentru comerţul islamic. Prin urmare, reacţia orientală va fi una dură. Finalul însă va fi previzibil: turcii renunţă să iasă în Oceanul Indian, iar portughezii să intre în Marea Roşie. În paralel, începând cu 1547, ruşii vor începe expansiunea. Europa începe să devină ţelul final al turcilor. S-a început cu micile incursiuni în Serbia şi ulterior în teritoriile veneţiene culminând cu Austria. Turcia devine aliata Franţei în războiul acesteia cu Austria, iar englezii Elisabetei I vor deveni ambasadori permanenţi la curtea padişahului.

Anul 1600, marcat în istoriile cancelariilor europene ca anul lui Mihai-Voievod, va fi anul limitării extinderii otomane. Va trece aproape o jumătate de secol de pace între Turcia şi Austria, timp în care începe încet şi sigur, procesul de colonizare a Orientului. Războiul din 1686, terminat prin pacea de la Karlowitz, marchează prima retragere a turcilor din Europa[11]. Ostilităţile vor reîncepe în 1715, iar în acest moment alianţa franco-turcă se face simţită. În ceea ce priveşte relaţiile oficiale dintre Imperiul Otoman şi Rusia, acestea încep în secolul XVII, când Moscova trimite mai mulţi ambasadori la Constantinopol. Practic Imperiul Otoman păstrează o pace relativă cu Occidentul până în 1788, când se produce o deteriorare a relaţiilor cu Rusia. În primul era vorba despre invadarea Poloniei, a cărui independenţă fusese garantată de turci, iar în al doilea rând era vorba despre un teritoriu veşnic disputat, când de Rusia, când de Prusia şi ulterior de Germania. Rusia Ecaterinei Mari nici nu va accepta negocieri

[10] Miquel Andrei, *Islamul şi civilizaţia sa*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1994. Ali Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Ed. Antet, Bucureşti, 2003.
[11] Ali Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Ed. Antet, Bucureşti, 2003.

asupra independenței acestui teritoriu. Disputa se va transforma în război şi va culmina în Crimeea, iar mai apoi cu războiul de independență. Rezultatul va fi spectaculos. Dacă luăm în calcul şi revoluțiile care au loc în Ungaria, Belgia sau Franța, ne dăm seama că întreaga hartă a Europei se modifică radical, iar balanța de putere se va inclina spre vestul Europei .

Mai puțin cunoscute pentru lumea europeană, războaiele din Asia, ruso-iraniene sau ruso-chineze, vor avea un impact puternic asupra sferelor de influență pe care marile puteri încearcă să le construiască. Petru cel Mare este cel care realizează că eforturile de colonizare şi creştinare a fortărețelor persiene sunt slabe, aproape nule, având în vedere că Persia nu declanşare niciodată jihadul contra creştinilor. Teritoriile vizate vor avea pe rând conducător rus, apoi turc, iranian şi iarăşi rus. În 1801, ruşii vor anexa Georgia şi Şirvan, iar creştinarea începută pe vremea lui Petru prin decapitarea celor care vor refuza schimbarea religiei va continua în acelaşi ritm. Nu putem să nu facem o paralelă între metoda practicată de ruşi în secolul XVIII şi metoda practicată de irakieni sau talibani în secolul XXI.

Mergând mai departe, către Orientul Îndepărtat, mai exact către India, putem spune că intervenția europeană a distrus în această regiune nu numai unul din cele mai mari imperii din istorie, Imperiul Marilor Moguli, dar a condus şi la o catolicizare dusă la extrem. După portughezi şi olandezi, au urmat francezi şi englezi. Rivalitatea dintre marile puteri şi lupta lor pentru piețe de desfacere şi mai ales pentru resurse izbucneşte în cele din urmă. Franța pierde războaiele din Europa şi implicit şi teritoriile de peste mări. Tratatul de la Versailles, din 1783, va confirma acest lucru, iar din 1798 Lordul Wellesley se va ocupa de cucerirea sistematică a Indiei”[12]. Sfârşitul secolului XVIII va însemna domnia marilor puteri europene, în plină expansiune economică, militară şi politică. Tot ceea ce odinioară fusese mare imperiu musulman, nu mai exista. Doar mici sultanate şi hanate, puternic slăbite de coloniile europene. Luptele dintre sunniți şi şiiți vor duce la pierderea regiunilor estice de către Iran şi ulterior vor da naştere Afganistanului[13].

Ce se poate spune despre aceste conflicte? Majoritatea au fost pentru supremație, iar religia a fost o scuză acceptabilă. Istoria ne-a dovedit că nici una din țări, la începuturile ei, nu a fost înverşunată în ceea ce priveşte religia. A existat o acceptare a altor națiii de către mauri, pentru erau conştienți de beneficiile pe care le puteau obține de pe urma acestora, a existat o toleranță a musulmanilor față de franci. Cert este că marile războaie, mai exact cele două războaie mondiale, nu vor avea la bază nici un sentiment religios. Cert este şi faptul că sfârşitul secolului XVIII şi secolul XIX vor fi caracterizate de conflicte religioase, în care referința la jihad este permanentă[14]. Putem vorbi despre masacrarea populației creştine în Balcani, în Orientul Apropiat sau în Egipt. Pe de altă parte avem mişcările naționaliste creştine şi musulmane, la fel de violente şi puternice, dar din care doar cele creştine vor deveni

[12] Roux Jean-Paul, Istoria războiului dintre islam şi creştinătate 622-2007, Editura Artemis, Bucureşti, 2007.
[13] Duroselle Jean Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale, vol. 2*, Ed. Ştiințelor Sociale şi Politice, Bucureşti, 2006.
[14] Miquel Andrei, *Islamul şi civilizația sa*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1994.

cunoscute: insurecția sârbilor, insurecția greacă etc. Toate aceste mişcări, în care sunt implicați musulmanii vor avea un efect de domino. Se vor crea premisele dispariției imperiilor şi apariției a numeroase state.

Capitolul cuceririlor coloniale este unul care produce şi va continua să producă efecte. Egiptul este un astfel de exemplu. Napoleon va conduce campania pentru ei şi apoi împotriva lor. Războiul început de el va duce la eliberarea Egiptului de sub conducerea mamelucilor şi va deschide drumul spre modernitate. Algeria este alt exemplu. Disputat pe rând de arabi şi de turci, va ajunge colonie franceză şi, într-un final, va deveni independentă într-o perioadă destul de tulbure pentru politica franceză. Chiar şi în prezent, disputa dintre islamici şi creştini continuă. Canalul de Suez este un caz aparte, un efect al disputelor militare începute în secolul IX şi continuat până în secolul XIX. Disputa economică va avea ca punct de pornire tot violențele religioase: masacrarea creştinilor din Alexandria din 1882. Războiul care va izbucni, aşa cum am mai spus, va duce la pierderea Egiptului de către Franța şi prin asta la pierderea uneia din cele mai bune poziții strategice în Orientul Mijlociu, poziția din Liban fiind de mai mică importanță. Iranul, vechia Persie, este un teritoriu care a trecut şi trece prin mari transformări, un „tampon" între sfere de influențe şi lupte pentru resurse. Dacă la început era prins între imperialismul rus şi cel englez, apoi intervenind şi Imperiul Otoman, spre deosebire de Egipt şi Alger, invadarea sa va fi totală, nu se poate vorbi despre o deschidere spre modernizare. Totuşi stabilirea echilibrului puterii va duce la o decizie comună a ruşilor şi a englezilor de a acorda în 1834 statutul de neutralitate Iranului, prețul plătit fiind economia țării subordonată unei Anglii care îşi consolidase deja poziția în Golf printr-o serie de alianțe cu prinții arabi. În 1907 Iranul va deveni independent. Din păcate tentativa şahului de a căpăta şi independența economică va duce întâi la o lovitură de stat, apoi la ocuparea teritoriului de forțele unite ale turcilor, ruşilor şi englezilor[15].

Primul război mondial nu a făcut decât să confirme taberele existente: algerienii, tunisienii, negrii din Africa de partea Franței, musulmanii indieni de partea Angliei, libienii contra Italiei. Iranul va rămâne pasiv. Notabil rămâne faptul că, încurajați de englezi, arabii din Siria, Palestina şi Arabia vor porni mişcarea insurecțională contra turcilor. Important este în această perioadă masacrul din 1915. Inițial pornit de la ideea trădării, chiar Ataturk, va menționa despre această stare de fapt, deportarea creştinilor, în special cea a armenilor, în Siria, se va încheia cu uciderea acestora. Chiar şi în prezent, Armenia cere recunoaşterea acestui masacru. Reversul la masacru? Acțiunile care pornesc din 1973, generate de Armata Armeană Secretă de Eliberare a Armeniei, şi care vizează cetățenii turci. Sau masacrarea armenilor la Sumgait în 1988, sau în 1990 la Baku, sau războiul pornit în 1991 între Azerbaidjan şi noua Armenie[16]. O situație asemănătoare avem în Cipru, când la debarcarea trupelor turce se produce o migrațiune masivă a populației greceşti către sudul insulei. Dorința de a invinge a făcut ca în timpul acestui conflict mondial să fie făcute o serie de promisiuni, promisiunea unui Kurdistan independent, a unui centru

[15] Ali Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Editura Antet, Bucureşti, 2003.
[16] Roux Jean-Paul, Istoria războiului dintre islam şi creştinătate 622-2007, Editura Artemis, Bucureşti, 2007.

național în Țara Sfântă pentru evrei, un stat unificat pentru arabi din nordul Siriei până la Golf. Soarta kurzilor va fi pecetluită în 1920, la fel limitarea teritoriul grec şi teritoriile ocupate din Asia Mică. În acest context, revoluția condusă de Mustafa Kemal „Ataturk" va modifica parametrii stabiliți în Conferința de Pace de la Versailles, Turcia devenind o realitate pe harta lumii, una puternică, cu obiective şi scopuri bine definite.

Lumea arabă a dorit la fel de mult unirea într-un unic stat. Înființarea Ligii Arabe în 1948 a vizat reluarea legătirilor cu musulmanii din Africa. Plasarea Centrului Național pentru evrei (practic centrul viitorului stat Israel) în mijlocul teritoriul arab va duce la mari disensiuni. Pe de o parte avem colonişti care se îndreaptă către acest centru producând, ca efect, exhodul populației autohtone, iar pe dealtă parte avem protectoratul (Egipt, Kuweit) sau guvernarea sub mandat (Liban, Siria,Irak, Iordania) la care sunt supuse statele arabe[17]. Toate sunt state create, sub presiune, de către Franța şi Anglia şi prin urmare nu putem vorbi despre autonomie în acest caz. Arabia Saudită va fi printre puținele țări care va profita de atuurile pe care le are: păstrarea oraşelor sfinte Mecca şi Medina şi păstrarea resurselor petrolifere. În zona rusă, revoluția bolşevică a păstrat, într-o anumită măsură evident, libertatea naționalităților conlocuitoare. Dar pentru a putea avea controlul lor, administrația comunistă va practica metoda migrațiune, amestecând populațiile, creînd state cu frontiere artificiale. Se practica un colonizare sub auspiciile revoluției ruse.

Cel de al doilea război mondial a dus la o transformare a lumii în întregul ei. În primul rând teritoriul țărilor musulmane a fost folosit drept câmp de bătălie de un război cu care aveau prea puțin în comun. Unele din aceste țări, precum Iran, Egipt, Libia sau Tunisia vor fi ocupate şi vor pierde oameni şi resurse pentru un război cu care nu aveau nimic în comun. Iranul, de exemplu, a fost folosit atât de ruşi cât şi de englezi, găzduind la un moment dat (1942) Conferința aliaților (Conferința de la Teheran). După terminarea războiului va lupta din greu pentru ocuparea unei poziții cheie în cadrul țărilor Orientului Mijlociu. Egiptul, pe de altă parte, era o bază esențială pentru aliați. Va rămâne consecvent poziției sale din Primul Război Mondial, iar după terminarea celui de al Doilea Război Mondial va obține independența, în pofida intervenției unite a Israelului, Angliei şi Franței. În dorința de a obține ajutor, în special economic (petrolul oriental), aliații vor elibera unele din țările Orientului Mijlociu aflate sub mandat, în plus cedând teritorii istorice celor pe care îi doreau aliați alături de ei. Cedarea oraşului Antiohia Turciei va provoca o reacție violentă din partea Siriei. În iunie 1941 francezii ocupă Siria şi Libanul, capitularea Germaniei neducând însă şi la retragerea trupelor franceze din teritoriile ocupate. În paralel, Anglia recunoaşte independența Transiordaniei dar, sub pretextul tratatului de alianță, va continua ocuparea acestui teritoriu. Urmarea este migrația masivă a palestinienilor care fug din Israel, apoi va urma Războiul de Şase Zile, culminând cu o puternică criză a economiei iordaniene.

Sfârşitul celui De al Doilea Război Mondial va duce la începerea procesului de decolonizare, în special a zonei Africii de Nord. Marocul, Tunisia şi apoi Alger vor deveni independente.

[17] Miquel Andrei, *Islamul şi civilizația sa*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1994.

Dacă ar fi să analizăm perioada care a urmat, în special între 1962 şi 1979 (invazia sovietică din Afganistan), nici un conflict major nu a avut loc între lumea europeană şi cea musulmană.Se poate vorbi despre schimbare? Nicidecum. Efectele războiului îşi făceau simțită prezența. Dar nu pentru mult timp. Resursele țărilor orientale, poziția strategică a acestora face ca multe din cancelariile marilor puteri să-şi schimbe politica. Anul 1979 va o cotitură pentru noile relații internaționale. Luarea de ostateci în Iran, apoi invazia din Afganistan, urmate de criza petrolieră din Iran, care va duce la revoluția islamică a lui Khomeyni vor influența cert structura viitoarelor conflicte internaționale.

Invazia din Afganistan a prefigurat lupta pentru putere, pentru împărțirea sferelor de influență. Destrămarea URSS nu a avut ca efect încetarea conflictului. Dimpotrivă. A constituit un exemplu pentru conflictele de tip Cecenia. Actele de terorism devin parte integrantă a noului tip de război. Factorul economic devine din ce în ce mai mult un cassus belli şi, sub presiunea marilor puteri, se va adopta diplomația preventivă, respectiv preemptivă.

Bibliografie

[1] ALI Tariq, *Ciocnirea fundamentalismelor*, Ed. Antet, Bucureşti, 2003.

[2] DUROSELLE Jean Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale, 2 vol*., Ed. Ştiințelor Sociale şi Politice, Bucureşti, 2006.

[3] FERRO, Marc *Şocul islamului*, Editura Orizonturi, Bucureşti, 2006.

[4] MIQUEL Andrei, *Islamul şi civilizația sa*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1994.

[5] ROUX Jean-Paul, Istoria războiului dintre islam şi creştinătate 622-2007, Editura Artemis, Bucureşti, 2007.

ECUAȚIA TERORISM - MEDIUL DE SECURITATE. ACTUALITATE ŞI TENDINȚE LA NIVEL REGIONAL ŞI MONDIAL

Teodor POPA*

The new challenges for security, generated by the overlapping of some phenomena like globalization and fragmentation, are added to the classical forms of regional risks and vulnerabilities. We must note the endurance of some tension focal points but their evolution path is and remains entailed and influenced by the apparition and proliferation of asymmetrical risks, trans-boundary ones as terrorism that includes even organized crime and why not the potential proliferation of mass destruction weapons.

Returning to the terrorist threat, the post-September 11, 2001 period indicates more prominently that if we speak of a security medium we are not referring necessarily to it only from the military factor's point of view. A deeper and synthetic analysis evinces that along the institutional reforms and implicitly the cooperative management in the area of security we must also approach the indivisibility of security and the regional and even global commitment of the international community.

Terorismul este şi rămâne o ameninţare foarte gravă la adresa umanităţii, gravitatea ei constând în abilitatea reţelelor şi organizaţiilor teroriste de a surprinde. Oricât de importante şi de acute ar fi problemele care generează nemulţumirile, ele nu pot explica acest atroce fenomen.

Terorismul nu este, aşa cu cei în cauză încearcă să justifice, o reacţie a celui slab împotriva celui puternic, ci cu certitudine o acţiune premeditată, criminală – adesea sinucigaşă, care are ca obiectiv să distrugă, să ucidă cu cruzime şi să înspăimânte. Terorismul nu se justifică şi nu se poate justifica în nici un fel fiind o agresiune intempestivă şi criminală împotriva fiinţei uamne, a civilizaţiei şi sistemelor de valori pe care umanitatea încearcă să o apere.

Dintotdeauna, acesta a fost rolul principal al terorismului şi se pare că pentru totdeauna acesta va fi. Fenomenul terorist este şi un rezultat al adâncirii prăpastiei dintre civilizaţia democratică şi civilizaţiile nondemocratice.

Adâncirea prăpastiei, determină implicit şi înmulţirea pericolelelor, ameninţările la adresa societăţii moderne, precum şi vulnerabilităţile. În această etapă de trecere la o societate a cunoaşterii, de tip informaţional, caracterizată printr-o serie de vulnerabilităţi de tranziţie terorismul găseşte un loc propice de dezvoltare.

Evoluţia în domeniul securităţii ne arată că consolidarea puterii statale devine o problemă datorită unei corodări a suveranităţii statelor şi chiar provocărilor din partea unor forţe naţionaliste.

În condiţiile lărgirii câmpului de acţiune în domeniul asimetriei, tacticele evoluează şi se diversifică ca urmare a creşterii numărului organizaţiilor teroriste, a ţintelor şi amplificării violenţei determinate de tehnicile utilizate.

* **Locotenent colonel docotorand**

Analiza atacurilor în special Al-Quaeda ilustrează evoluţia organizaţională a acestora spre un model de organizare multicentric. Constatăm totodată transformări şi în ceea ce înseamnă reorientarea grupărilor teroriste dinspre ţintele „grele" (guverne, sedii diplomatice, etc.) către ţinte „uşoare", însă inportante din punct de vedere simbolistic şi care produc psihoze puternice în rândul populaţiei.

Grupările teroriste urmează într-o manieră sofisticată, perfecţionarea exploatării unor aşa-zise „zone gri". Acestea nu sunt decât zone (state) în care guvernele au pierdut în mare parte controlul, autoritatea este dimunuată, sărăcia şi-a pus amprenta pregnant asupra populaţiei, corupţia este „la ea acasă", iar principiile de drept sunt aproape inexistente. Ceea ce atrage ca un magnet terorismul în aceste zone sunt posibilitatea procurării unor importante cantităţi de armament şi producerea la scară mare a drogurilor. Tot în aceste zone grupările teroriste îşi pregătesc şi lansează una dintre cele m-ai cumplite arme adoptate în ultimul timp, arma psihologică.

Contextul în care s-a ajuns la această situaţie este determinat de unele vulnerabilităţi ca de exemplu: globalizarea, limitarea resurselor enegetice şi de materii prime, degradarea mediului, problemele populaţiei, bolile, sărăcia, dezechilibrele între statele bogate şi cele sărace, etc.

Studiile indică o serie de ameninţări care au în vizor atât statele puternice cât şi cele subdezvoltate care practic vizează într-un final stabilitatea internaţională şi implicit mediul de securitate. Printre acestea amintim: consecinţele negative ale globalizării, epidemiile pe spaţii largi, proliferarea armelor de distrugere în masă, actorii nonstatali apţi să-şi procure mijloace de luptă, terorismul internaţional care exloatează orice care poate să-i fie în avantaj, crima organizată, sărăcia şi nu în ultimul rând conflictele locale, interetnice şi interreligioase care alimentează terorismul internaţional provocând insecuritatea atât la scară locală şi zonală dar şi globală.

Terorismul nu a afectat, până acum, în mod direct, România, deşi ţara noastră se află de ceva vreme pe unul dintre culoarele cele mai active ale traficanţilor de droguri şi de carne vie, ale reţelelor crimei organizate, şi în apropierea unor zone generatoare de conflicte şi terorism (Caucaz, Balcani, Orientul Apropiat). Participarea efectivă la războiul antiterorist, intrarea în NATO şi în UE, proximitatea coridorului islamic, ca şi schimbarea configuraţiei economice, politice şi sociale constituie premise ale unor posibile viitoare atacuri teroriste şi asupra României.

Oricât de mulţi şi importanţi paşi au fost făcuţi din 2001 până în prezent în investigarea şi combaterea acestui fenomen, inclusiv în România, prin elaborarea unei strategii naţionale împotriva terorismului, fenomenul teorist rămâne cea mai gravă ameninţare la adresa umanităţii.

Totdeauna, vulnerabilităţile sunt legate de pericole şi ameninţări. Nimeni nu poate şti precis care anume sunt vulnerabilităţile unui sistem, decât coroborându-le cu pericolele şi ameninţările care privesc sistemul în cauză. Pentru identificarea acestor pericole şi ameninţări şi concluziona cu privire la vulnerabilităţile posibile este nevoie de o foarte bună cunoaştere a situaţiei şi a dinamicii acesteia.

Opinăm că o agresiune de mare amploare, simetrică, împotriva U.E., a Statelor Unite ale Americii sau chiar a altui membru NATO este puţin probabilă dacă nu chiar imposibilă. Şi împotriva statului român o astfel de agresiune este puţin probabilă.

Există însă noile tipuri de amenințări, cele asimetrice, mai puțin vizibile şi mai greu de prevăzut. Cea mai periculoasă dintre acestea este *amenințarea teroristă*.

Terorismul reprezintă o amenințare strategică, nu doar pentru S.U.A. sau U.E., ci şi pentru Rusia, pentru China şi pentru foarte multe țări, inclusiv pentru România, angajate pe drumul dezvoltării. Deşi este dezavuat şi atacat din toate părțile şi prin toate mijloacele, terorismul dispune încă de resurse importante[1], comunică prin rețele electronice de ultimă generație şi recurge la acțiuni din ce în ce mai violente, folosind cele mai sofisticate sisteme şi arme. El se extinde în toate mediile şi cuprinde aproape toate activitățile, fenomenul vizând distrugerea oricărei activități progresiste.

Terorismul contemporan a căpătat deja un caracter global. El se axează îndeosebi pe extremismul religios violent, pe extremismul politic şi pe efectele dezrădăcinării. Cauzele acestuia sunt complexe. Ele au la bază crizele economice, culturale,sociale şi religioase. civilizației moderne generează şi întreține fenomenul terorist.

Terorismul este extrem de periculos, datorită acțiunilor imprevizibile, îndeosebi asupra aglomerărilor urbane, locurilor publice şi instituțiilor. Rareori el reuşeşte să se transforme în război de gherilă sau în acțiuni armate de lungă durată şi de o amploare mai mare. Oricum, pe teritoriul statelor vizate de terorism, este extrem de dificil ca teroriştii să poată declanşa un război de gherilă. Nici pe teritoriul României nu este posibil un astfel de război declanşat de terorişti. Acest tip de război poate fi declanşat numai pe teritoriul statelor sfâşiate, în care există entități puternice aflate în relații de intoleranță şi conflictualitate cu puterea.

Cea mai mare amenințare potențială la adresa păcii şi securității europene şi mondiale o constituie însă *proliferarea armelor de distrugere în masă*. Este adevărat că sistemele de control, acordurile şi tratatele de nonproliferare au încetinit cumva cursa înarmărilor nucleare, dar dezvoltarea şi perfecționarea acestei arme se continuă. Deocamdată, datorită tehnologiei sofisticate şi dificultății realizării componentelor chimice, biologice, radiologice şi nucleare (CBRN), precum şi a vectorilor de transport la țintă, aceste arme nu se află nici la îndemâna teroriştilor, nici a unor conducători de state care le-ar putea folosi fără să reflecteze prea mult asupra consecințelor. Teroriştii, în acest moment, nu au acces la asemenea arme. Atacul cu sarin efectuat de Secta AUM, în metroul de la Tokio, în 1995, care a produs 12 morți şi câteva mii de răniți, şi, doi ani mai târziu, împrăştierea sporilor de Antrax pe o stradă din capitala japoneză reprezintă una dintre puținele acțiuni de acest gen. Este însă posibil ca teroriştii să-şi croiască drum spre asemenea arme, fie atacând silozurile şi bazele militare care dispun de asemenea mijloace, fie procurându-le pe alte căi (spre exemplu din silozurile țărilor componente ale fostei URSS au dispărut mii de focoase). Având în vedere nivelul de dezvoltare al chimiei, fizicii nucleare şi cercetării ştiințifice în domeniul biologiei şi industriei farmaceutice atomice în România, precum şi uşurința cu care pătrund unele firme străine în economia românească, este posibil ca teroriştii să încerce să procure sau să producă astfel de

[1] http://www.iss-eu.org, *Stratégie européenne de sécurité*, L'institut d'Etudes de l'Union Européenne, decembre, 2003, p.7.

mijloace şi în ţara noastră. Aceasta reprezintă cel mai mare pericol şi, totodată, cea mai mare posibilă ameninţare la adresa securităţii omenirii.

La aceste tipuri de ameninţări se asociază *conflictele regionale, delicvenţa unor state şi crima organizată*. Acestea apelează, de cele mai multe ori, la metode şi procedee teroriste şi este foarte greu să se facă distincţie între ele.

Specialişti americani, cu mai bine de 20 de ani înaintea atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, au identificat unele dintre ameninţările teroriste importante, precum şi vulnerabilităţile adiacente. Richard Kenedy arăta, în 1972, că bomba radiologică, denumită „bomba murdară" reprezenta o ameninţare reală şi nu una science-fiction, iar William Rogers, şeful diplomaţiei, atrăgea atenţia, pe la jumătatea anului 1973, că „substanţele atomice ar putea să le ofere teroriştilor posibilităţi inimaginabile"[2]. În acelaşi timp, Comisia a reliefat vulnerabilităţile companiilor aeriene la terorism şi a propus, în 1972, întărirea controlului pasagerilor şi bagajelor. Industria aeriană nu a ţinut seama de aceste avertismente, iar companiile aeriene, în 1976, s-au opus acestor măsuri, pe motiv că, dacă le-ar respecta, ar intra în faliment. Experţii au prevăzut atacuri teroriste cu rachete portabile asupra avioanelor civile, atacuri asupra altor obiective, inclusiv asupra reţelelor de transport, de comunicaţii, de alimentare cu apă, asupra centralelor nucleare şi electrice etc. Ei au recomandat supravegherea străinilor care trăiesc sau tranzitează Statele Unite, îndeosebi a celor care provin din Orientul Mijlociu şi americanii de origine arabă şi au propus măsuri de protecţie a diplomaţilor şi oamenilor de afaceri americani care se aflau cu treburi în străinătate.

La rândul ei, şi Rusia se confruntă cu numeroase ameninţări teroriste, cele mai multe venind din zona caucaziană, dar nu numai. Rusia consideră că ameninţarea teroristă cea mai directă, care afectează deopotrivă Rusia şi Georgia, vine de pe teritoriul georgian. După opinia Moscovei, monitorizarea ei internaţională s-a dovedit ineficace. De aceea, singura modalitate de a pune sub control şi dezamorsa această ameninţare o reprezintă o bună cooperare între serviciile secrete şi departamentele de frontieră. Oficialii ruşi consideră că aproximativ 250-300 de terorişti ceceni sunt prezenţi în trecătorile Pankissi din Georgia, în timp ce oficialii dinaceastă ţară afirmă contrariul. Realitatea este că teroriştii care se aflau în aceste locuri s-au dispersat de îndată ce au fost avertizaţi, după care au revenit în satele din zonă.

România nu este generatoare de instabilitate, dar se află în vecinătatea unor astfel de zone (Transnistria, Balcani, Caucaz, Orientul Apropiat) şi ar putea, în anumite condiţii defavorabile, să suporte efectul acestora. Teritoriul românesc ar putea fi vizat, iniţial, ca adăpost pentru unele grupări teroriste sau ca un nod de reţea, ulterior, ca bază de plecare pentru unele posibile atacuri împotriva unor ţări din zonă aflate pe falia islamică: Turcia, Bulgaria, Bosnia şi Herţegovina.

Noile ameninţări – se precizează în documentul intitulat *Strategia europeană de securitate* – sunt dinamice. În epoca mondializării, ameninţările cele mai îndepărtate din punct de vedere teritorial produc îngrijorare ca şi cele apropiate. De aceea, zonele de interes pentru NATO şi pentru Uniunea Europeană, ca şi pentru oricare altă ţară din cadrul acestor organizaţii, inclusiv pentru România, se extind, practic, la suprafaţa

[2] Ibidem.

întregii planete. Teoria haosului atrage atenţia că variaţia condiţiilor iniţiale, care se regăseşte totdeauna în evoluţia sistemelor şi proceselor, nu cunoaşte nici reguli, nici limite teritoriale, spaţiale sau acţionale. În această epocă a globalizării, totul capătă dimensiuni şi pe cale de consecinţă şi implicaţii generale. Totuşi, în ceea ce priveşte stabilitatea şi gestionarea situaţiilor de criză, prioritare sunt zonele de pe primul cerc, adică cele de la contactul frontalier nemijlocit.

Este unul dintre motivele pentru care UE şi NATO doresc să se înconjoare de un cerc de securitate, fapt pentru care încearcă realizarea acestuia prin acorduri de bună vecinătate sau parteneriate strategice. Unul dintre obiectivele acestor acorduri şi parteneriate îl reprezintă protecţia împotriva atacurilor teroriste şi, respectiv, combaterea terorismului. În ceea ce priveşte însă lupta împotriva terorismului, nu există alte priorităţi şi nu există graniţe.

Strategiile de combatere a fenomenului terorist pun şi trebuie să pună în operă numeroasele decizii politice luate ca atare. Practic, după atacurile de la 11 septembrie 2001, nu există stat important, organizaţie internaţională, alianţă sau coaliţie care să nu fi abordat, într-o formă sau alta, problema combaterii terorismului. Uniunea Europeană promovează un sistem multilateral eficace, bazat pe Charta Naţiunilor Unite. O ordine internaţională fundamentată pe principii democratice, pe state democratice, bine guvernate, constituie garanţia cea mai bună de securitate. Altfel spus, acest concept cere un sistem de strategii directe şi indirecte convergente, realizându-se deziderateleе politice ale unor guvernări democratice şi ale unei politici internaţionale bazată pe Charta ONU.

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat, la 8 octombrie 2004, o rezoluţie – 1566 – de luptă împotriva terorismului [3]. Nu este singura. Ea urmează rezoluţiei 1267, din 15 octombrie 1999, rezoluţiei 1373 din 28 septembrie 2001, rezoluţiei 1540 din 28 aprilie 2004 şi altora. Consiliul de Securitate reafirmă că terorismul, sub toate formele şi manifestările, *constituie una dintre cele mai grave ameninţări contra păcii şi securităţii internaţionale*. El afectează dezvoltarea economică şi socială a tuturor statelor, precum şi stabilitatea şi prosperitatea la scară globală. Cele 12 puncte ale Rezoluţiei 1566 din 8 octombrie 2004 condamnă cu tărie orice acte de terorism, face apel la toate statele să coopereze în lupta împotriva terorismului, să adopte, prin consens, proiectul *Convenţiei generale asupra terorismului internaţional* şi proiectul *Convenţiei internaţionale pentru combaterea actelor terorismului nuclear*, în virtutea obligaţiilor ce le revin prin dreptul internaţional, amintind că nu există nici o circumstanţă care să justifice adăpostirea sau finanţarea actelor de terorism. Se solicită organizaţiilor internaţionale, regionale şi subregionale să conlucreze pentru combaterea acestui flagel, consolidând cooperarea cu ONU şi îndeosebi cu *Comitetul împotriva terorismului*. Rezoluţia fixează sarcini pentru acest comitet, îndeosebi în ceea ce priveşte concertarea eforturilor tuturor statelor, organizaţiilor şi organismelor internaţionale în aplicarea rezoluţiei 1373 din 2001 referitoare la tăierea căilor de finanţare a terorismului.

[3] http://www.diplomatie.gouv.fr/actu/bulletin.asp?liste=20041012.

În acest sens, s-a hotărât crearea unor grupuri de lucru, compuse din membrii Consiliului, care să examineze modul în care se îndeplinesc măsurile luate împotriva rețelei Al-Qaeda şi altor organizații şi rețele teroriste.

De problematica terorismului se preocupă şi țările care fac parte din Comunitatea Statelor Independente. Pe 24 ianuarie 2005, la Moscova, a fost adoptat un plan de acțiune şi de luptă împotriva terorismului pentru anul 2005. El este o continuare a unei cooperări de câțiva ani în acest domeniu între țările care alcătuiesc CSI. În cadrul operației preventive „Typon“, spre exemplu, a fost arestat unul dintre liderii organizației extremiste internaționale Hizb-ut-Tahrir, împotriva căruia fusese emis un mandat de arestare de către organele judiciare din Uzbekistan. În 2004, Ministerul de Interne al Rusiei căuta peste o sută de terorişti care acționau în Caucazul de Nord. Au fost declanşate, în cadrul CSI, operațiile „Nomazii“, „Căutarea“ şi „Lanțul“, operații care se desfăşoară cu regularitate la frontierele Rusiei, Ucrainei şi Republicii Belarus. Rusia dispune de un *Fond Federal Integrat de Informații*, care conține date privind terorismul şi criminalitatea, la care au acces şi alte țări din CSI. Numai banca de date a unui singur birou dispune de peste 2.500 de dosare asupra persoanelor, grupurilor şi organizațiilor care desfăşoară activități teroriste. Acest plan, în virtutea experienței anterioare, are ca prioritate cooperarea dintre statele CSI în distrugerea filierelor de finanțare a teroriştilor. Operațiile speciale desfăşurate de Rusia împreună cu Kazahstanul au dus la distrugerea unui grup criminal din Daghestan care alimenta cu fonduri rețelele teroriste din Caucazul de Nord pentru a-şi procura armamentul şi munițiile necesare.

China a declarat, la rândul ei, că susține, ca şi în trecut, lupta împotriva terorismului de orice fel [4], întrucât ea însăşi se consideră a fi victimă a terorismului. Ea acționează, după declarațiile oficialităților de la Beijing, împreună cu comunitatea internațională, împotriva rețelelor şi organizațiilor teroriste.

La 1 ianuarie 2005, în Germania, a intrat în vigoare o nouă lege asupra imigrării, care are în vedere realitățile concrete privind existența pe teritoriul german a unor posibile puncte sau filiere ale unor rețele teroriste. Pe baza acestei legi, landurile pregătesc deja, aşa cum afirmă în presă, expulzarea a sute de islamişti, considerați periculoşi. În Germania, numărul islamiştilor predispuşi la acte violente este în jur de 300. De acest lucru se ocupă Curtea Federală Administrativă. Este, de asemenea, facilitată, prin noua lege, expulzarea conducătorilor organizațiilor interzise, a simpatizanților terorismului şi a „predicatorilor de ură“[5].

Deciziile şi acțiunile acestea sunt foarte importante, dar ele se cer aplicate şi concretizate în acțiuni coerente şi eficace împotriva rețelelor şi organizațiilor teroriste, altfel rămânând doar literatură. De acest lucru se ocupă strategia. De aceea, strategiile de combatere a terorismului , care dealtfel pun în aplicare decizii politice , trebuie să definească clar forțele, mijloacele, sistemele de pregătire şi de acțiune pentru combaterea terorismului de orice fel.

---

[4] http://by3fd.bay3.hotmail.msn.com/cgi-bin/getmsg?

[5] http://www.lalibre.be/article.phtml?id=10&subid=91&art_id=202806, *Vers l'expulsiond'islamistes*

La început de mileniu, lumea a intrat într-o nouă fază a evoluției sale, marcată de coexistența atât a unor tendințe pozitive cât şi a unor stări de riscuri amenințări şi pericole. Vechea ordine mondială care a avut o logică bipolară a dispărut lăsând locul unei arhitecturi globale de securitate şi ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupărilor comunităților internaționale.

Regretabil, constatăm că lumea continuă să rămână puternic conflictuală. Propabilitatea unei confruntări militare, de amploare, rămâne reduse în timp ce conflictele regionale şi cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor-direct sau cumulat- tot mai greu de controlat[6]. Astăzi mediul de securitate cunoaşte o situație geopolitică şi geostrategică cu transformări profunde ce determină efecte esențiale asupra statelor în promovarea şi protejarea intereselor lor sau a coaliților din care fac parte.

Complexitatea mediului de securitate continuă să genereze noi riscuri şi amenințări mai mult sau puțin predictibile. În ceea ce preiveşte evoluția actelor teroriste, de la nivel acțiuni izolate până la nivel operație în manieră militară a condus omenirea, mediul de securitate, la o stare deosebit de periculoasă. La 17 ani de la încheierea razboiului rece, riscurile , pericolele şi amenionțările la adresa securității şi stabilității mondiale, rămân evidente şi diversificate.

Noul mediu internațional de securiatate conturează printre altele şi o altă hartă geopolitică a lumii în care relația transatlantică joacă un rol esențial[7].

În perioada de după 1990 eforturile comune pentru construcția păcii şi stabilității în Europa sau amplificat şi devin tot mai convingătoare. Pe fondul acestora, amenințările transnaționale (printre care şi terorismul), au găsit breşe de a se propaga pe o scară cât mai largă, practic lupta împotriva lor devenind o nouă şi originală componentă a globalizării[8].

Se concluzionează că apărarea statelor împotriva pericolelor şi amenințărilot, atât simetrice dar mai ales asimetrice trebuie să se realizeze atât prin politice şi strategii individuale, cât şi prin forme de acțiune colectivă care să țină pasul permanent, cu modificările şi provocările cu care este „provocat" mediul de securitate.

Bibliografie selectivă

1. Legislație

[1] Constitutia Romaniei, in, „Monitorul Oficial", partea I, nr. 767 / 31.10.2003

[2] Strategia de securitate națională a României, Imprimeria Nationala S.A., aprilie 2007

[3] Strategia Ministerului Administratiei si Internelor de realizare a ordinii si sigurantei publice, pentru cresterea sigurantei cetateanului ai prevenirea criminalitatii stradale, in, „Monitorul Oficial", partea I, nr.243 din 23.03.2005

[4] Strategia Nationala de prevenire si combatere a terorismului, aprobata prin Hotararea CSAT nr. 0067 din 2002, in, http://www.cdep.ro/plslegis/legis

[6] Strategia de Securitate Națională a României, 17.04.2006 p.6.

[7] Stan Petrescu, Amenințări primare, Ed. Militară, Bucureşti 2008, p. 22.

[8] Mediul de securitate, Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, 2004, p 5.

[5] Legea 51/1991, privind siguranța națională a României, în, http://www.cdep.ro/plslegis/legis

[6] Legea 14/1992 privind organizarea şi funcţionarea Serviciului Român de Informații, în, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis.

[7] Legea nr. 19/1997 privind ratificarea Convenției Europene pentru reprimarea terorismului, în „Monitorul Oficial" nr. 34, din 4 martie, 1997.

[8] Legea nr. 1/1998 privind organizarea şi funcţionarea Serviciului de Informații Externe, în, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis.

[9] Legea 415/27 iunie 2002, privind organizarea şi funcţionarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării, în, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis

[10] Legea nr. 535/25 noiembrie 2004, privind prevenirea şi combaterea terorismului, în, „Monitorul Oficial", partea I, nr. 1161 / 08.12.2004, cap. II, secțiunea 1.

[11] Hotărârea nr. 30/1993, privind organizarea şi funcţionarea Comisiei comune permanente a Camerei Deputaților şi Senatului pentru exercitarea controlului parlamentar asupra activității Serviciului Român de Informații, în, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis

[12] Convenția europeană pentru reprimarea terorismului, Strasburg, 27 ianuarie, 1977.

[13] Convenția internațională pentru lichidarea finanțării terorismului, New York, 1999.

[14] Rezoluțiile Consiliului de Securitate al ONU nr. 1368, 1373 şi 1377/2001 privind dreptul la autoapărare şi condamnarea terorismului ca o amenințare la adresa păcii şi securității internaționale.

2. Lucrări de autor

[15] ANDREESCU, A., (2000), Riscuri şi amenințări neconvenționale la adresa securității naționale, Editura Artprint, Bucureşti

[16] ANDREESCU, A., (2003), *Terorismul – războiul viitorului.* Discurs, Asociația Oamenilor de Ştiință din România, Bucureşti

[17] ANDREESCU, A. şi colectiv, *Terorismul internațional-flagel al lumii contemporane*, Editura M.A.I., Bucuresti (2003).

[18] ANDREESCU, A., (2007), *Terorismul internațional – flagel al lumii contemporane,* în „TIMPOLIS", iunie, Timisoara.

[19] ANDREESCU, A., (2007), Considerații privind crima organizată şi terorism. Rolul M.I.R.A. în prevenirea şi combaterea acestui flagel, Prelegere. Simpozion internațional de comunicări ştiințifice, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

[20] DELCEA C., (2003), Psihologia terorismului. Cine devine terorist şi de ce?" , Ed. Cartipex, Cluj Napoca

[21] DELCEA, C., (2006). *Psihopatologia teroristului*, in, „Terorismul Azi", vol. 1, an 1, iulie.

[22] DELCEA, C.; BADULESCU, A., (2006). *11 septembrie 2001 - cauze si consecinte*, in, „Terorismul Azi", vol III, an 1, septembrie.

[23] DELCEA, C., (2007), *Ad Terorismul,* Ed. ASCT, Cluj-Napoca**.**

[24] DENGG, A., (2007), *Terorismul - o amenințare asimetrică,* în, „Impact Strategic", nr 2., Universitatea Națională de Apărare „Carol I".

[25] FRUNZETI, T., (2007). Lumea 2007,Enciclopedie politică şi militară, Bucuresti

[26] PETRESCU, STAN (2008), *Amenințări primare.* Ed. Militară, Bucureşti.

[27] STAN, PETRESCU, I., (2008). *Amenințări primare,* Ed. Militara, Bucuresti.

[28] STOINA, N., (2002). *Megaterorismul - provocarea mileniului III,* in, http://actrus.ro

[29] VĂDUVA, GHE., şi colectiv (2002). *Terorismul. Dimensiunea geopolitică şi geostrategică.* Academia de Înalte Studii Militare, Centrul de Studii Strategice, Bucureşti.

[30] VĂDUVA, Gh., (2005), Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității şi apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO,ed. U.N.Ap.Bucuresti, 2005.

[31] VĂDUVA, Gh., si colectiv, (2007). *Stabilirea unor criterii de eficienta pentru gestionarea crizelor,* Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2007

GLOBALIZAREA ŞI SECURITATEA ECONOMICĂ

Marinela GEAMĂNU[*]
Ioana MURARIU[**]

The transformation of the global economic order has a determinative impact on the modulus of administrating national savings, and especially on govermments capacity to the insure economic security.

Globalizarea este considerată ca fiind rezultatul conjugat a două momente diferite, dar aflate într-o relaţie de interdependenţă. Primul moment, este reprezentat de o lungă perioadă de acumulare a capitalului, imediat după terminarea primului război mondial, dar întrerupt de crize şi războaie. Al doilea moment a fost marcat de adoptarea unor măsuri de liberalizare a vieţii economice mondiale, de privatizare şi de sincronizare cu tendinţele legislative, aplicate la începutul anilor `80.

Acestea au dus la pierderea parţială a capacităţii de a promova o dezvoltare economică independentă, o dată cu dispariţia unor trăsături specifice ale pieţelor naţionale.

În raportul Dezvoltarii Mondiale editat de Banca Mondială în anul 2000 se apreciază că în economia mondială au loc două procese paralele: globalizarea si descentralizarea:

- globalizarea: constă în transnaţionalizarea până la supranaţionalizare cu deosebire în domeniile comerţului, finanţelor şi tehnologiilor de vârf;
- descentralizarea: constă în transmiterea de către guvernul naţional către comunităţile locale a tot mai multor atribuţii administrative, sociale, educaţionale, bugetare şi în consecinţă, rolul statului naţional se va limita la diplomaţie, armată, adoptarea legislaţiei interne.

Procesul de globalizare a economiei mondiale, a debutat la începutul anilor '80, a căpătat noi valenţe şi adepţi în anii '90 şi continuă şi în prezent, să se manifeste cu putere, deşi are de înfruntat concepţii regionaliste şi naţionaliste.

Globalizarea este un subiect la modă, omniprezent în discursul mediatic, în literatura de specialitate, dar şi în conversaţiile cotidiene.

Termenul modern de securitate, în concepţia specialiştilor în studii de securitate include cinci factori cumulativi:

-componenta politică a securităţii ;
-componenta militară;
-componenta economică;
-componenta socială;

[*] **Asistent universitar doctorand, Universitatea *Spiru Haret*, Facultatea de Finanţe şi Bănci, Bucureşti**
[**] **Asistent universitar doctorand, Universitatea *Spiru Haret*, Facultatea de Finanţe şi Bănci, Bucureşti**

-componenta ecologică.

Securitatea unei entități statale este asigurată dacă se ține cont de fiecare dintre aceste componente.

Securitatea economică se referă la accesul la resurse, finanțare şi piețe necesare pentru a susține nivele acceptabile ale dezvoltării şi puterii statului

Globalizarea contemporană a fost profund conturată de consecințele structurale ale celui de-al doilea război mondial – înfrângerea puterilor Axei, epuizarea fostelor puteri imperiale europene şi izbucnirea „războiului rece" între Statele Unite ale Americii şi Uniunea Sovietică; toate acestea au dus la modificarea structurii puterii globale. Puterea militară şi relațiile militare au căpătat forme consolidate şi globale.

La nivel global, în mediul de securitatea se relevă mai multe tendințe cu influență în planul securității.

În sens larg, globalizarea economiei mondiale poate fi definită ca fiind procesul dinamic al creşterii interdependențelor dintre statele naționale, urmare a extinderii şi adâncirii legăturilor transnaționale în tot mai variate sfere ale vieții economice, politice, sociale şi culturale, şi avand drept implicație faptul că problemele devin mai degrabă globale decât naționale, cerând la rândul lor o soluționare mai curand globală decât națională.

Abordată din punct de vedere economic şi financiar, globalizarea poate fi definit drept lărgirea legăturilor dintre economiile naționale pe piața globală a bunurilor şi serviciilor, si mai ales, a capitalurilor.

O definiție asemănătoare este relatată şi într-un raport al Fondului Monetar Internațional (FMI) din 1997: „fenomenul globalizării economiei mondiale reprezintă integrarea internațională aflată în strânsă creştere, atât a piețelor de bunuri şi servicii, cât şi a celor de capital".

Globalizarea a devenit un proces obiectiv, care se desfaşoară cu o viteză amețitoare, cuprinzând în sfera sa cvasitotalitatea statelor lumii.

Sub aspect strict economic, al eficienței alocării şi utilizării resurselor, globalizarea economică apare ca un fenomen rațional, de natură să furnizeze un

volum mai mare de bunuri ți servicii de resurse tot mai puține.

Globalizarea economică presupune, aşadar, în esență globalizarea procesului de creare a producției interne brute ale statelor lumii.

Globalizarea constituie cea mai previzibilă evoluție a mediului de securitate internațional, tot mai des şi mai profund abordată în studiile de specialitate.

Fenomenul de globalizare aduce cu sine aspecte, aparent contradictorii, importante pentru securitatea statelor precum:

- creşterea gradului de interdependență şi interacțiune în plan economic;
- legătura dintre prosperitate şi democrație, ceea ce duce la evoluții pozitive în ceea ce priveşte stabilitatea globală, zonală şi regională;
- beneficiul economic este asociat cu pierderea unei cote de suveranitate, proces determinat de interdependența tot mai accentuată în plan economic şi tehnologic, în defavoarea statelor;
- mutațiile ce pot interveni în planul identității naționale, datorate omogenizării şi standardizării valorilor şi normelor culturale şi de altă natură.

În literatura de specialitate, globalizarea este abordată în multe moduri, putându-se desprinde mai multe aspecte conceptuale.

Globalizarea este definită prin interdependența economiei dintre state, ca urmare a măririi coeficientului de dependență față de economia mondială.

Globalizarea este concepută ca proces al scăderii taxelor vamale, al renunțării la politica vamală şi la restricțiile de circulație a mărfurilor, serviciilor, tehnologiilor şi capitalurilor, pe măsura dezvoltării schimburilor economice internaționale.

Globalizarea este considerată factor determinant în diminuarea rolului guvernului național, ca urmare a extinderii acțiunii investițiilor străine directe şi a societăților transnaționale.

Globalizarea este apreciată ca fiind un proces de administrare a lumii către forțe transnaționale.

Globalizarea este privită ca un moment în cadrul procesului de mondializare, în cadrul căreia pionul principal îl reprezintă firma, de preferință cea multinațională.

Unul din dicționarele engleze defineşte: „Globalizarea constă în tendința firmelor de a-şi stabili unități de producție în lumea întreagă, adică oriunde piața este suficient de mare pentru a permite economii de scară. Aceasta conduce la creşterea numărului şi a mărimii întreprinderilor multinaționale. Trăsătura de bază a globalizării rezidă din faptul că mărfurile, serviciile, capitalul, munca şi ideile sunt transferate pe plan internațional prin intermediul firmelor" (Livesey, Frank, 1993).

Observând că globalizarea nu are un caracter paşnic, şi că efectele ei sunt nefaste pentru unele țări şi regiuni, unii autori consideră că ne aflăm de fapt la începutul unui razboi economic condus la diferite nivele, de firme şi țări în căutarea supremației.

Procesul de globalizare este privit ca o tendință de expansiune a întreprinderilor pe piața internațională a factorilor de producție.

O interpretare asemănătoare întâlnim şi în alte dicționare, de exemplu în unul apărut în Italia: „Globalizarea reprezintă un proces recent care constă în realizarea unei piețe de dimensiuni mondiale. Acest lucru este posibil datorită nivelării trebuințelor consumatorilor şi standardizării produselor, precum şi dezvoltării fără precedent a comunicațiilor şi mass-media. Întreprinderile interesate de fenomenul globalizării sunt caracterizate printr-o structură elastică, dinamică şi cu un conținut tehnologic înalt fie în ceea ce priveşte producția, fie distribuția bunurilor. Între altele ele sunt nevoite să-şi reexamineze frecvent planurile lor strategice pentru a nu se găsi în situația de a fi excluse de pe piața puternic concurențială" (De Luca, Gianni; Minieri, Stefano; Verrilli, Antonio, 1998).

Deosebirea, în cazul de față, constă în accentul mai mare pus pe posibilitatea înfăptuirii acestui proces, în rest, firmele aflându-se, din nou, în centrul atenției. Ele vor trebui – după cum rezidă din definiție – să se adapteze modelelor de producție şi de schimb impuse de această piață enormă, deja formată. De asemenea, se subliniază mai pregnant rolul jucat de comunicații în intensificarea acestui proces.

Factorii economico-comerciali care au influențat adâncirea procesului de globalizare a economiei mondiale include libera circulație a mărfurilor, liberalizarea

serviciilor, liberalizarea pieţelor de capital, liberalitatea investitorilor străini de a infiinţa firme şi alţi factori cu caracter legislativ şi administrativ favorabili globalizarii.

Formele globalizării sunt:

- *Comerţul internaţional* - o parte din ce în ce mai mare a bunurilor şi serviciilor consumate provin din importuri. În domeniul relaţiilor financiare externe, procesul de globalizare se regăseşte în creşterea mai rapidă a comerţului internaţional faţă de producţia mondială. În perioada 1950 – 1994, comerţul internaţional a crescut de 14 ori, în timp ce producţia mondială a sporit de 5,5 ori. Dinamica rapidă a comerţului internaţional constituie o consecinţă a adâncirii diviziunii internaţionale a muncii, a liberalizării accesului pe pieţele externe de bunuri şi servicii şi a progresului tehnic în domeniul transporturilor si telecomunicaţiilor:

- *Investiţiile străine directe* - factorii determinanţi ai sporirii eficiente a investiţiilor străine directe sunt:

-liberalizarea politicilor în domeniu;

-implementarea programelor de privatizare, cu participarea investitorilor străini;

-achiziţiile şi fuzionările de întreprinderi, ca urmare a sporirii concurenţei;

-noile tehnologii, care facilitează transporturile şi telecomunicaţiile, precum şi organizarea managementului firmelor implantate la mari distanţe.

- *Pieţele financiare* – globalizarea activităţilor financiare a fost facilitată de progresele în domeniul comunicaţiilor şi informaticii. Odată cu pieţele financiare globale au apărut şi crizele financiare globale care au relansat discuţiile cu privire la avantajele şi dezavantajele procesului de globalizare. John H. Dunning, care s-a preocupat îndeaproape de fenomenul globalizării şi corporaţiile multinaţionale, subliniază că avem de-a face cu două forme ale globalizării: una superficială şi alta profundă. Prima, dacă nu este vorba de o interpretare greşită a termenului, are în vedere angajarea unei ţări, ca entitate economică de sine stătătoare, în schimburi comerciale, cu un singur produs, cu o altă ţară, privită şi ea ca entitate diferită, de sine stătătoare. Cea de-a doua formă a globalizării, care o diferenţiază uşor de alte forme ale internaţionalizării, vizează tranzacţiile pe care un stat le efectuează cu un mare număr de state, din lume. Astfel, o firmă globală posedă un număr mare de filiale amplasate în diferite puncte ale lumii şi este angajată în alianţe sau reţele de afaceri pe aproape toate continentele. Ea îşi procură factorii de producţie de care are nevoie de unde este mai avantajos, vânzându-şi, concomitent, produsele şi serviciile pe fiecare piaţă mai importantă a lumii. La fel, o ţară care este deschisă forţelor globalizării are relaţii comerciale, financiare şi investiţionale foarte diversificate din punct de vedere geografic, iar valoarea asociată acestor relaţii reprezintă o parte importantă a produsului ei brut. S-a format un adevărat trend universal în cadrul căruia firmele şi ţările sunt mai integrate economic, drept urmare structura economiei mondiale actuale fiind foarte diferită de cea pe care au cunoscut-o generaţiile anterioare. Pornind de la aceste constatări, John H. Dunning menţionează alte trei trăsături ale procesului de globalizare economică:

-simbolistica acestui gen de tranzacţii aflate în plină ascensiune;

-creşterea valorii firmelor obținută peste hotare, producție finanțată prin intermediul investițiilor directe de capital şi avantajată de diferite alianțe strategice;

-întreprinzătorii importanți şi-au schimbat modul de a gândi, adoptând un comportament adecvat noilor exigențe ale pieței.

Aceste trăsături nu sunt uniforme pentru toate firmele, sectoarele şi țările. Unele piețe, ca de exemplu cea financiară, beneficiază de un grad de globalizare mai înalt, altele, cum ar fi cea tehnologică, rămân la nivel național sau regional. De aceea John H. Dunning consideră că trăsăturile amintite sunt pe deplin aplicabile membrilor ce alcătuiesc Triada economică şi mai puțin acelor zone geografice caracterizate prin subdezvoltare.

Globalizarea trebuie să se bazeze pe următoarele principii:

-Echitate, prin reducerea disparităților internaționale şi între națiuni;

-Etică, prin prevenirea violării drepturilor omului;

-Securitatea umană, prin reducerea instabilității societăților;

-Durabilitate, prin reducerea distrugerii mediului înconjurător.

Astfel, într-o accepțiune a termenului, globalizarea presupune existența unei singure economii globale, cu politici macroeconomice globale.

Ea se caracterizează prin accentuarea tendinței de reducere şi eliminare a barierelor dintre economiile naționale, precum şi amplificarea legăturilor dintre aceste economii. Deşi este unul dintre cei mai uzitați termeni în literatura de specialitate, nu se poate spune că există o definiție general acceptată. Pe măsură ce devine tot mai mult o realitate contemporană , globalizarea ajunge să fie şi cel mai controversat concept în literatura economică şi politică internațională.

În legătură cu fenomenul de globalizare s-au structurat două opinii opuse: una care susține acest proces, iar alta care se opune.

Susținătorii globalizării pun accentul în principal pe avantajele generate de procesul de mondializare:

- reducerea costurilor de producție datorită economiei de scară;

- accelerarea tranzacțiilor schimburilor care se realizează aproape în timpii comunicati – fax, Internet, etc.;

- creşterea vitezei de derulare a operațiunilor comerciale, financiare şi tehnologice;

- extinderea puternică a pieților şi crearea de noi piețe independente de anumite surse sau zone tradiționale.

În consecință are loc o creştere a eficienței întregii activități economice la nivel planetar ca urmare a mişcării libere a capitalurilor, investițiilor, tehnologiilor şi forței de muncă către domeniile şi zonele mai profitabile.

Aceste argumente şi altele care pun în evidență avantajele globalizării sunt demne de luat în considerație, însă nu trebuie absolutizate.

Oponenții globalizării invocă consecintele negative:

- desființarea națiunii şi statului național;

- reducerea locurilor de muncă în țările în curs de dezvoltare sau cu un nivel mai redus al productivității muncii;

- specializarea unor state în activități de producție generatoare de poluare şi care necesită un consum mare de muncă, materii prime şi energie;

- adâncirea decalajelor economice.

De asemenea, se menționează pericolele privind desființarea unor ramuri, falimentarea unor bănci, destabilizarea vieții economice, inclusiv a unor state.

Globalizarea reprezintă principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, atât în ceea ce priveşte geneza noilor riscuri şi amenințări, cât şi al apariției diferitelor oportunități. În acest mediu, nici un stat nu se poate izola sau rămâne neutru, nici un stat nu este la adăpost şi nici unul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale. Securitatea internațională tinde tot mai mult să-şi manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conştientă de răspunderile ce îi revin. În principial, globalizarea profilează o şansă reală de dezvoltare economică aptă să creeze prosperitate şi să protejeze mediul, dar înscrierea pe această tendință nu este o certitudine garantată pentru fiecare țară. Ea depinde de capacitatea statelor de a exploata programatic şi eficient astfel de oportunități. În caz contrar, țările care nu răspund acestor exigențe riscă să piardă şansa de a beneficia de efectele pozitive ale globalizării.

Globalizarea, fenomen amplu dezbătut, nu putea să nu influențeze aspectele legate de securitatea națională, de amenințările privind siguranța oamenilor şi informațiilor, a instituțiilor naționale şi internaționale. Extinderea la scară globală a utilizării diferitelor mecanisme de prelucrare şi comunicare a informațiilor, de control al activităților a condus şi la nevoia de a lua în considerare noile aspecte ce influențează securitatea spațiului cibernetic global.

Securitatea economică este o componentă a securității naționale. Pe plan extern, un stat işi manifestă intenția de a se integra într-un spațiu economic multidimensional în funcție şi de gradul în care securitatea sa economică este asigurată.

Europa comunitară a fost fondată pentru a consolida securitatea economică şi politică a fiecarei națiuni europene, fiind cunoscută intenția ştergerii rivalității franco-germane prin punere în comun a unor ramuri economice strategice.

În sens larg, securitatea economică a unei țări este dată de stocul de resurse şi de nivelul de dezvoltare. Am putea spune că aceasta este de fapt o percepție restrânsă. Securitatea economică trebuie percepută în strânsă legătură cu securitatea națională şi cu interesul național.

Corelatia dintre securitatea economică şi gradul de integrare economică este dat de vulnerabilitatea unei economii, văzută ca raport între avantajele şi dezavantajele economiei naționale în raport cu mediul economic internațional, cu mediul social şi politic intern, cu capacitatea acesteia de a face față provocărilor interne şi externe. Vulnerabilitatea se refera la capacitatea economiei naționale de a realiza obiectivele naționale.

Securitatea economică este o resursă indispensabilă a vieții cotidiene care permite individului şi comunității umane să-şi urmeze şi să-şi realizeze aspirațiile. Securitatea economică reprezintă un concept complex şi dinamic. Complexitatea sa rezidă din multitudinea de procese şi fenomene economice, sociale, financiare şi nu numai pe care o presupune, pe de o parte, şi procesul de globalizare, pe de altă parte.

Dinamismul său este dat de ritmul alert al proceselor şi fenomenelor economice care se produc atât la nivel naţional, cât şi global.

Securitatea economică reprezintă:

-un factor esenţial al securităţii naţionale;

-una dintre dimensiunile securităţii naţionale, regionale şi globale;

-obiectiv prioritar al guvernelor, al organizaţiilor regionale şi internaţionale care au ca menire asigurarea şi garantarea securităţii umane globale;

-stare a economiei naţionale văzută ca sursă a eradicării sărăciei, foametei, disparităţilor sociale şi economice.

Consecinţele globalizării:

- apar oportunităţi extraordinare pentru unele state, permiţându-le să valorifice într-un mod superior avantajele oferite de progresul tehnologic;

- se formează o conştiinţă globală care reclamă la modul ideal şi o abordare la scara globală a problemelor;

- apar preocupări legate de sporirea inegalităţilor pe plan intern si extern;

- se inaugureaza o epoca de severa inegalitate , printr-o deteriorare a distributiei veniturilor, ceea ce face ca procesul analizat sa fie tot mai mult asociat cu viata de zi cu zi;

- statul-naţiune are de înfruntat concurenţi acerbi în privinţa primordialităţii pe scena internaţională.

Bibliografie

[1] BARI I, *Globalizarea economiei*, Editura Economică, Bucureşti, 2005;

[2] BARI I, *Globalizarea şi problemele globale*, Editura Economică, Bucureşti, 1999;

[3] DINU Marin, *Ce este globalizarea?*, Editura Economică, Bucureşti, 2000;

[4] DINU Marin, *Globalizarea şi aproximările ei*, Editura Economică, Bucureşti, 2004;

[5] MARTIN H.-P, SCHUMANN H, *Capcana globalizării*, Editura Economică, Bucureşti, 1999;

[6] MOISUC C. (coordonator), PISTOL L, GURGU E, *Economia internaţională, vol I, Probleme globale ale economiei mondiale,* Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2005;

[7] PIGUI T, Securitatea economică şi securitatea umană globală, UNAp, CSSAS;

[8] POPESCU I, BONDREA A, CONSTANTINESCU M, *Globalizarea – mit şi realitatea*, Editura Economică, Bucureşti, 2007;

[9] STIGLITZ J, *Globalizarea speranţe şi deziluzii*, Editura Economică, Bucureşti, 2003;

[10] TITA M, Impactul opiniei publice asupra politicii româneşti de apărare şi securitate, Bursa NATO de cercetare.

BAZE TEORETICE ÎN STUDIUL CONFLICTELOR

Dr. Gheorghe CALOPĂREANU*

The basic theory of conflicts is limited in that it does not provide much explanation on the phenomenon of the armed conflict. Equally, it is important because it offers guidance as to where to look when analising certain conflicts.

The concept of conflict explains many of social life aspects such as social disagreement, conflicts of interests, and fights between individuals, groups, and/or organizations. The theoretical basis of the knowledge on conflict is both limited and important. Therefore the correct understanding of the terminology related to the subject of conflict is essential.

Therefore, the definitions of war, conflict, revolution and words like them describe violent opposition between states or armed organized groups are not precise enough to clearly distinguish one from another.

Conflicte de toate genurile au marcat societatea umană în multimilenara existenţă a acesteia. O lume a calmului şi a liniştii globale rămâne o utopie chiar şi pentru cei mai optimişti dintre noi.

Din această perspectivă, lumea de ieri şi cea de azi nu se deosebesc fundamental – ambele sunt suprasaturate de conflicte globale cu o trăsătură imposibil de înlăturat: continuitatea. Nici viitorul, în măsura şi în limitele în care poate fi scrutat, nu face excepţie. Fiecare zi relevă crime, atacuri teroriste, războaie etc., toate acestea cu consecinţe extrem de negative asupra stării de bine a umanităţii.

Dacă analizăm numai perioada 1990 – 1999, vom contabiliza nu mai puţin de 118 conflicte armate[1], care au implicat 80 de state şi două regiuni non-statale şi au dus la pierderea a peste şase milioane de vieţi omeneşti şi la incalculabile pagube materiale. Producerea acestora ar fi fost cel puţin limitată dacă s-ar fi evitat escaladarea lor în lupte armate sau durata lor ar fi putut fi scurtată prin măsuri ferme de natură diplomatică sau economică.

Estimarea, chiar cu acurateţe relativă a efectelor şi condiţiilor la încheierea unui conflict, după ce prevenirea acestuia a fost ratată, se află într-o cotă ascendentă în preocupările a tot mai numeroşi specialişti.

Înţelegerea conflictelor armate ca şi fenomene şi a cauzalităţii acestora va maximiza întotdeauna şansele ca ele să revină la caracteristici belicoase, după ce, aparent, fuseseră create condiţiile de încheiere.

Terminologia ambiguă sau insuficient clarificată a conflictelor a dus adesea la interpretări şi înţelegeri diferite ale chiar domeniului de referinţă, motiv pentru care propun în acest articol explicarea unor termeni care să vină în sprijinul celor care studiază fenomenul complex al conflictelor.

---

* **Colonel, Colegiul de Management al Crizelor şi Operaţiilor Multinaţionale/Universitatea Naţională de apărare „Carol I”**

[1] Dan Smith, *Trends abd Causes of Armed Conflict,* Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, http://www.berghof-handbook.net.

Primul, ***operațiile altele decât războiul***, cuprinde toate tipurile de operații şi acțiuni care se planifică şi desfăşoară în afara celor ce definesc noțiunea de război convențional, cum sunt acțiunile insurgente, contrainsurgente, operațiile de menținere a păcii, de impunere a păcii, non-combatante de evacuare, cele interne (înlăturarea efectelor calamităților naturale – inundații, cutremure etc.) sau ajutorul umanitar.

Modalitatea aplicării forțelor şi gradul de implicare a factorului politic determină categorisirea operațiilor altele decât războiul în două tipuri distincte.

Prima categorie se referă la *operații care solicită utilizarea unor forțe combatante* desfăşurate în zone ostile pentru a sprijini, la comandă politică, acțiuni insurgente, contrainsurgente sau de impunere a păcii. Este evident că un mediu ostil presupune de cele mai multe ori măsuri dure pentru protecția forțelor, fapt ce determină utilizarea unor tehnici specifice, cum sunt cele de promovare a consensului şi care sunt destinate în principal preluării inițiativei.

Cel de a doilea tip vizează *operațiile de natură necombatantă* - acordarea de ajutor umanitar în zone calamitate, dar şi pe cele care, în funcție de situație, pot reclama acțiuni specifice poliției – de menținere a păcii sau de control al mulțimilor. Acestea din urmă pot avea sau nu la bază comanda sau decizia politice.

Aşadar, operațiile altele decât războiul pot acoperi un spectru extrem de larg, fiecare dintre tipurile menționate influențând diferit modul de conducere şi coordonare ale forțelor şi conduita în teatrele de operațiuni. Comportamentul unui militar neînarmat, de pildă, care acționează ca observator militar ONU va fi diferit de cel al unui militar care este membru al unei forțe de impunere a păcii şi cu siguranță va fi complet altfel decât al unuia care asigură ajutor umanitar unor refugiați sau ia parte la operații împotriva unor insurgenți.

Dimensiunea extinsă a spectrului operațiilor altele decât războiul face imposibilă aplicarea unei doctrine unice, capabilă să acopere cu exactitate toate situațiile din teatre. Pe de altă parte, teatrele de operațiuni sunt diferite din perspectivă geografică, a climei şi a condițiilor sociale, care determină şi gradul de acceptare al unor forțe străine de către comunitățile locale. De asemenea, este foarte posibil ca lanțul de comandă şi statutul forțelor participante să difere fundamental de la o operație la alta.

Numeroase națiuni, în special cele cu o vastă experiență în domeniu, şi-au definit propriile doctrine, la această dată neexistând însă o doctrină multinațională a operațiilor altele decât războiul.

Armata britanică, al cărei exemplu îl voi dezvolta în cele ce urmează, este fără îndoială una dintre cele mai experimentate în ceea ce priveşte planificarea şi desfăşurarea operațiunile anti-insurgente, respectiv controlul conflictelor interne şi asigurarea securității interne. Condițiile speciale în care acestea au avut loc, respectiv lupta în junglă, în localități şi în toate tipurile de teren au adus de-a lungul deceniilor recente un plus de experiență, de care armata britanică beneficiază din plin în operațiile curente.

Una dintre lecțiile cu cel mai mare grad de utilitate învățate a fost, indubitabil, faptul că în operațiile altele decât războiul, în mod deosebit în acțiunile anti-insurgente, forțele militare nu pot acționa eficient decât pe baza unei strategii complet integrate şi coordonate, care în mod obligatoriu va include forțele de poliție şi

populația locală. Astfel de operațiuni, în sprijinul poliției, trebuie să se desfăşoare cu respectarea strictă a principiului forței minime aplicate, fapt ce a condus la revizuirea unor concepte ale doctrinei operațiilor, care pune acum un mai mare accent pe inițiativă şi pe flexibilitate. Acestea din urmă, alături de respectul pentru lege şi de cooperarea civil-militar reprezintă pricipiile de fundamentare a doctrinei curente.

Conflictul, următorul termen asupra căruia am să ma opresc în acest stadiu al lucrării, este descris într-o definiție generală ca o *opoziție, dezacord sau incompatibilitate între două sau mai multe părți*[2].

Extrem de variată, tipologia conflictelor este determinată de o multitudine de factori, cauzalitatea, la care mă voi referi pe larg pe parcursul lucrării, fiind una dintre cele mai evidente.

Lupta cu unele calamități naturale - foamete, secetă, incendii devastatoare în natură sau uragane puternice – este inclusă în categoria conflictelor de numeroase doctrine şi lucrări de specialitate.

De asemenea, apariția unor contradicții de interese politice, ideologice sau economice ale unor grupuri sociale duce adesea la conflicte armate violente; dacă ele se manifestă la nivel macro, posibilitatea izbucnirii unor războaie interstatale poate atinge cote maxime.

Următorii termeni definiți, ***încheierea şi rezolvarea conflictelor***, desemnează, de fapt, două etape distincte din viața unui conflict, primul, ***încheierea conflictelor***, reprezentând un proces care poate conduce la realizarea celui de al doilea, precum şi la identificarea şi acceptarea condițiilor finale necesare restabilirii ordinii şi păcii inițiale.

Pe lângă utilizarea forțelor militare, încheierea conflictelor poate implica şi o serie de instrumente ale puterii politice, economice sau informaționale. Dacă ne referim la nivelul politic, acesta trebuie să prevadă până şi timpul când încetează ostilitățile. Necesitatea unei concordanțe a planurilor la nivelurile militar, politic şi național este esențială pentru succesul acțiunilor. Din perspectiva planificării şi utilizării forțelor armate, nimic nu se va întâmpla fără înțelegerea cu exactitate de către parte militară a scopurilor acțiunilor planificate dar şi a situației create la finalui acestora.

Încheierea unui conflict reprezintă sfîrşitul oficial al luptelor armate, nicidecum sfârşitul conflictului în sine. Doctrinele multor țări, printre care şi cea a SUA, precizează că scopul operațiunilor militare desfăşurate în conflicte este acela de a crea condițiile necesare de a convinge factorii de decizie ai beligeranților să incheie ostilitățile în termeni favorabili națiunilor sau aliaților, după caz. Astfel, doctrina întrunită americană, dar şi cea a Alianței Nord-Atlantice stipulează: "Dacă toate condițiile necesare încheierii în termeni favorabili a conflictului sunt stabilite cu acurateţe şi realism, vor fi create pârghiile care împiedică adversarul sa reînceapă ostilitățile....Atunci când forțele proprii sunt în măsură să-şi impună propria voință asupra adversarului, acesta va trebui să accepte înfrângerea, să înceteze acțiunile ostile

[2] http://ro.wikipedia.org/wiki/Conflict#Abordare_sociologic.C4.83.

sau să treacă la alte tipuri de conflict, cum sunt acțiunile geopolitice sau lupte de gherilă”[3].

Uneori, acțiunile forțelor armate se pot încheia fără rezolvarea tuturor cauzelor conflictului.

Termenul ***rezolvarea conflictelor***, pe care îl voi trata ca subiect distinct într-un capitol separat al lucrării, a fost definit şi studiat de către literatura de specialitate abia la sfârşitul secolului XX, după încheierea Războiului Rece, deşi devenise, sub diverse denumiri, un obiect de studiu încă din anii 1950-1960. În această perioadă, relațiile est-vest atinseseră un nivel de tensiune fără precedent în istorie din cauza gradului înalt de dezvoltare a armelor nucleare, care amenințau însăşi existența umanității. Unii analişti, într-o muncă de pionierat, au decis studierea conflictelor ca fenomene globale, descoperind trăsături comune ale acestora indiferent de domeniul în care se manifestau – relații internaționale, politică internă, relații economice sau la nivel de comunitate, de familie ori de indivizi.

Următorul termen care face obiectul analizei este ***obiectivul final al operației („end-state”)***, definit ca „o situație de natură politică sau militară voită a fi realizată la sfârşitul unei operații şi care indică atingerea unor obiective stabilite anterior[4]”. El presupune, aşadar, identificarea şi descrierea în mod concis şi cu claritate a unei serii de condiții, care, odată îndeplinite, pot conduce la atingerea obiectivelor politice sau strategice naționale, de alianță sau de coaliție.

Este esențial ca obiectivul final al operației, fie el politic sau militar, să fie inclus de către planificatorii militari în planul de operații încă din faza preliminară a procesului de planificare şi să urmărească permanent actualizarea planurilor dacă situația o impune. La rândul său, planul de operații trebuie să reflecte cât mai exact gradul de acceptabilitate al obiectivului final politic şi militar al operației, a cărui îndeplinire justifică, de fapt, încheierea operațiunilor militare în termeni favorabili.

Abundând de exemple grăitoare, istoria recentă demonstrează că întotdeauna declanşarea şi intrarea într-un război sunt mai uşor de realizat decât ieşirea din acesta.

Unul dintre acestea[5], binecunoscut publicului consumator de istorie şi nu numai, a avut loc în anul 1956, când primul ministru al Marii Britanii, Anthony Eden, şi premierul francez, Guy Mollet, îngrijorați de creşterea influenței în zonă a preşedintelui egiptean, Nasser, au decis înlăturarea acestuia de la conducerea țării prin operațiuni coordonate ale unor forțe militare britanice, franceze şi israeliene. Statele majore britanic şi francez au planificat în cele mai mici detalii operațiunile militare, asigurându-se că riscurile şi costurile acestora nu vor depăşi un minimum acceptabil.

Operațiunile militare au fost apoi lansate fără existența unei concepții clare asupra situației dorite postconflictual, atât factorul de decizie politic cât şi planificatorii militari ignorând inexplicabil un principiu enunțat de un clasic înaintaş, *Carl von Clausevitz,* precizat în motto-ul de mai sus. Numeroase întrebări, ale căror

[3] Joint Chiefs of Staff, *Doctrine for Joint Operations,* Joint Publication 3-0 (Washington: The Join Staff, 10 September 2001), p. III-24; North Atlantic Treaty Organization, Allied Joint Operations, Allied Joint Publication 3, Ratification Draft 1 (Brussels: NATO, November 2000), p. 6-1.

[4] NATO Glosary of Terms and Definitions, Allied Administrative Publication (AAP) - 6 (2007).

[5] Fred Charles Ikle, *Every War Must End* (New York: Columbia Univ. Press, 1971), p.6-7.

răspunsuri ar fi modificat radical planul coaliției, au rămas neadresate: care ar fi cursul operațiunii dacă debarcarea pe Canalul Suez, în porturile Said şi Fual nu îl va determina pe preşedintele Nasser să îşi retragă forțele? vor mai dori forțele britanice şi franceze să se deplaseze spre Cairo? dacă da, vor avea ele sprijinul internațional pentru această mişcare? cum va arăta noul guvern egiptean după cucerirea capitalei? vor avea forțele britanice şi franceze acceptul opiniei publice internaționale pentru o astfel de ocupație?

În final, forțele britanice şi franceze, cu sprijinul celor israeliene, au debarcat în porturile de pe Canal, însă operațiunea a fost departe de a fi un succes şi, mai ales de a se derula conform planificării. Folosind un limbaj comun, contrar relațiilor bilaterale încordate ale vremii, SUA şi URSS, dar şi opinia publică mondială, au cerut imperativ țărilor agresoare să-şi retragă trupele.

Urmarea este uşor de intuit: în loc să fie un înfrânt, preşedintele egiptean a devenit un victorios lider al cauzei arabe, în timp ce țările atacatoare au pierdut nu numai din prestigiul dobândit pe parcursul a câtorva secole glorioase, dar şi din influența dobândită în zonă.

DESPRE ROLUL ŞI LOCUL ACŢIUNILOR MILITARE ÎN CONFLICTELE CONTEMPORANE

Dr. Gheorghe CALOPĂREANU*

The nature of modern conflicts has made clear distinction between civil and inter-state wars difficult as he nature of contemporary violent conflicts has changed dramatically in the past few decades.

Civil wars with indirect external involvement and intra-state violence have become more typical than inter-state wars. Domestic wars and disputes are an important source of inter-state tension and domestic fighting is often combined with external involvement in favour of one of the conflicting parties. In certain circumstances, in domestic wars different regions of countries behave differently.

Schimbările rapide de viziune în ceea ce priveşte politica de securitate şi apărare a majorităţii ţărilor lumii, dar şi a tuturor organizaţiilor internaţionale în ultimele decenii sugerează că ameninţările majore prezente şi viitoare sunt şi vor fi netradiţionale, asimetrice, de tip insurgento-terorist, înlocuind astfel războaiele la scară largă, purtate între diferite state sau grupuri de state, pentru care numeroşi planificatori în domeniul apărării au făcut adevărate obsesii pe durata secolului trecut.

Devine astfel evident că structurile, doctrinele, planificarea şi programele de achiziţii ale forţelor armate actuale trebuie să se adapteze permanent, pentru a fi în măsură să răspundă eficient noilor provocări la adresa securităţii internaţionale.

Situaţia creată astfel solicită noi fundamentarea unor noi concepte privind ducerea acţiunilor militare care, realist gândite şi aplicate, vor conduce la stabilirea unor priorităţi corecte privind organizarea forţelor armate şi vor evita angajarea acestora în conflicte militare fără sfârşit.

Carl von Clausevitz a fost unul dintre primii analişti militari care au analizat diferenţa dintre războaiele limitate şi cele nelimitate, pe care le-a denumit „absolute". În opinia sa, războiul absolut a fost, din punct de vedere teoretic - abstract, un concept al conflictelor totale, care în realitate nu putea exista. Cu toate acestea, von Clausevitz a folosit conceptul pentru a analiza „limitele naturii războiului"[1], identificând astfel nivelul ambiţiilor politice ale părţilor aflate în conflict, situaţia beligeranţilor, organizarea şi intenţiile părţilor implicate în conflict, nivelul forţelor desfăşurate etc., care, ulterior, l-au condus la cunoscuta idee că războiul este o continuare a politicii. Politica şi mediul politic sunt cele care determină anumite limite pentru natura războiului, resursele puse la dispoziţia fiecărei naţiuni de către factorul politic fiind unul dintre cele mai relevante exemple.

Anii '80 au marcat începutul adaptării gândirii militare convenţionale la cea a situaţiei nou create. De peste două decenii, autori ca Martin Van Creveld afirmau că

* **Colonel, Colegiul de Management al Crizelor şi Operaţiilor Multinaţionale/Universitatea Naţională de apărare „Carol I"**

[1] Carl von Clausevitz, *On War,* Ed. Michael Howard and Peter Paret, p: 579.

războaiele între state sunt deja de domeniul trecutului, cele de tip insurgent şi similare constituie viitorul în ceea ce priveşte războaiele, iar militarii care vor ignora acest fapt vor fi depăşiţi de realitate[2].

Un deceniu mai târziu, după pionieratul deschis de Van Creveld, Robert Kaplan a dezvoltat ideile acestuia, identificând ca principale riscuri la adresa securităţii lumii viitoare nu războaiele interstatale, ci „creşterea criminalităţii globale şi, în unele cazuri, dezmembrarea statală”[3].

Instabilitatea provocată de acţiunile asimetrice şi neconvenţionale este generată adesea de cauze altele decât agresiunile militare. Cele mai multe revolte, insurgenţe şi războaie nu sunt altceva decât simptome ale unor crize politice, economice şi psihosociale care afectează stabilitatea socială şi ordinea publică, ceea ce determină de cele mai multe ori apariţia unor lideri şi a unor grupări politice care luptă pentru preluarea şi apoi menţinerea puterii pentru un timp cât mai îndelungat.

Fără a preciza cu claritate tipurile de conflict la care se referă, termenul de „război asimetric” creează adesea confuzii. Forţele militare angajate în războaie de acest gen au executat misiuni dintre cele mai diverse, de la acordarea ajutorului umanitar la desfăşurarea operaţiunilor împotriva teroriştilor, specifice forţelor speciale, de la operaţiunile de menţinere a păcii şi a celor de impunere a păcii la operaţiunile antiinsurgente, la reconstrucţia postconflict şi la reconstrucţia unor state.

Este extrem de dificil de realizat o listă completă a posibilelor conflicte şi misiuni şi de generalizat pe această temă. De pildă, operaţiunile antiinsurgente sunt din multe puncte de vedere diferite de cele de impunere a păcii din Kosovo, bazate pe utilizarea preponderent a puterii aeriene. Ambele tipuri de conflict prezentate anterior diferă, de asemenea, fundamental de operaţiunile de tip contraterorism, caracterizate, printre altele, de un înalt grad de secretizare, sau de clasicele misiuni de observare planificate şi desfăşurate sun egida Naţiunilor Unite.

Ultimul deceniu a consacrat un nou tip de război - cel împotriva terorismului - iniţiat şi desfăşurat pentru contracararea proliferării radicalismului islamist în întreaga lume. Apariţia radicalismului islamist ca fenomen a fost posibilă ca urmare a reacţiilor populare la modernizarea şi „vestificarea” incomplete şi ineficiente ale unora dintre ţările islamice, a incapacităţii guvernelor acestora de a asigura bunurile şi serviciile necesare populaţiei, a percepţiei umilirii popoarelor musulmane sau a declinului socio-economic a unei părţi a lumii musulmane, ş.a.

Unele conflicte presupun utilizarea unor instrumente statale cum sunt cele sociale, economice, politice, informaţionale, psihologice sau de altă natură. De exemplu, aplicarea forţei militare în lupta împotriva radicaliştilor islamici în ţări precum Afganistan, Egipt, Maroc sau Pakistan nu ar avea aceeaşi eficienţă ca în cazul utilizării ei într-un război între state. Mai mult, unii politologi precum americanul Richard Rubenstein, în mod deosebit după atacurile de la 11 septembrie 2001, afirmă că şi aplicarea principiului responsabilităţii colective în utilizarea forţei militare nu

[2]Martin Van Creveld, “Through the Glass Darkly: Some Reflections on the Future of Warfare ”, Naval War College Review 53, p. 25;

[3] Robert Kaplan, „*The coming Anarchy*”, Atlantic Monthly, February 1994.

face altceva decât să urmeze întocmai „planurile adversarului”[4], după ce în 2002, Hechmi Dhaoui afirmase, din perspectiva unui psihiatru, că „invadarea Afganistanului de către Rusia Sovietică a fost o adevărată binecuvântare pentru membrii organizației Wahhabi”[5], întrucât le-a oferit acestora instrumentele de care aveau nevoie pentru a-şi valida doctrina în fața lumii întregi.

Aşadar, numeroşi cercetători ai domeniului consideră că strategia războiului împotriva terorismului este, sau cel puțin poate deveni, periculoasă prin crearea unor scenarii convenabile teroriştilor religioşi, cum ar fi cel al unei lumi aflată într-un război perpetuu cu forțele teroriste.

Contrainsurgența şi reconstrucția națiunilor reprezintă situații care diferă complet de operațiunile de contracarare a radicalismului islamic şi solicită eforturi infinit mai mari decât acestea din urmă. Cu toate acestea, forțele militare necesare desfăşurării cu succes a primelor sunt rareori mai mari decât în cazul combaterii radicaliştilor islamici. Doctrina modernă privind contrainsurgențele se bazează pe convingerea că realizarea unei stabilități durabile, chiar şi în fața unui adversar înarmat, depinde în primul rând de acțiuni şi instrumente nemilitare, cum sunt crearea unor instituții politice credibile şi viabile, refacerea infrastructurii naționale, refacerea economiei locale, crearea unor forțe de poliție eficiente, ş.a. Securitatea şi siguranța pe care forțe militare impresionante desfăşurate le asigură pot fi precondiții importante ale acestora, însă nu le pot şi garanta. În schimb, acțiunile acestor forțe militare, în mod deosebit dacă acestea sunt de alte naționalități, sporesc riscul de a creşte capacitatea combativă a forțelor rebele, a teroriştilor sau a insurgenților, prin atragerea de partea acestora a populației locale.

După înapoierea din misiunea în Irak, generalul maior american Peter Chiarelli declara că prima sa lecție învățată în teatrul din Orientul Mijlociu a fost aceea că „toți cei care cred că menținerea securității în teatrele de operațiuni este o acțiune exclusiv militară comit o mare eroare”[6]. El observa că reducerea influenței inamicului prin acțiuni directe şi instruirea forțelor de securitate irakiene a condus la o singură concluzie – populația indecisă se va alătura în final insurgenților şi nu forțelor multinaționale.

Rolul forțelor militare în operațiunile contrainsurgente s-a dovedit extrem de limitat, în ciuda permanentelor schimbări de tactică şi a declarațiilor privind un presupus progres în campania din Irak ale unor lideri militari şi planificatori în domeniul apărării. Aceştia consideră că o campanie antiinsurgentă poate fi câştigată de forțe militare care integrează acțiunile proprii cu elemente de natură politică şi economică, realizând astfel campanii combinate, în cadrul cărora se desfăşoară aşa-zisele „operațiuni cu spectru complet”, termen care tinde să înlocuiască în vocabularul tot mai multor specialişti pe cel de operații bazate pe efecte, caracteristicile celor două concepte fiind similare în numeroase privințe.

---

[4] Richard E. Rubinstein, Alchemists of Revolution: Terrorism in the Modern World,, p. 16;

[5] Hechmi Daoui, *From Wahhabism to Talibanism,* în “Jungian Reflections on September 11”, Ed. Luigi Zola and Donald Williams, p. 149.

[6] Peter W. Chiarelli and Patrick R. Michaelis, *Winning the Peace: The Requirement for Full-Spectrum Operations,* Military Review 85, No. 4 (July – August 2005).

Doctrinele acțiunilor contrainsurgente reflectă faptul că succesele parțiale obținute în teatrele de operațiuni din Afganistan şi Irak se datorează în principal unor factori de ordin politic şi economic şi mai puțin elementelor de natură militară.

Desfăşurarea unor forțe combatante, antrenate să distrugă, să ucidă şi în final să ocupe teritorii în teatre în care ulterior misiunile lor vor fi reinstalarea guvernelor locale, construcția de şcoli sau desfăşurarea de acțiuni specifice poliției va crea întotdeauna anumite tensiuni în rândurile populației locale. Atâta vreme cât astfel de forțe militare vor fi trimise să execute misiuni pentru care nu au fost create sau instruite vor alimenta permanent astfel de tensiuni, existând puține şanse ca acestea să fie eliminate în totalitate.

Răspunsul la unele provocări asimetrice cum sunt islamismul radical, reconstrucția statelor destabilizate de conflicte, operațiunile de asigurare a stabilității, este privit tot mai mult ca o problemă în care nu forțele armate trebuie să aibă un rol conducător. Provocările asimetrice solicită răspunsuri asimetrice, de naturi diverse – politice, economice, culturale, informaționale, dar şi instrumente psihologice, tactici şi tehnici care să rămână valabile timp îndelungat.Calificarea militarilor pentru alte activități decât ducerea războaielor, deşi neproductivă, este un instrument comod la îndemâna multora dintre decidenții politici ai momentului, care, bazându-se pe deprinderile şi experiențele deja acumulate de militari în ultimii ani, ignoră adesea opțiunea de angajare a acelor instrumente statale nemilitare.

Rolul forțelor militare nu trebuie, totuşi, minimalizat. Acestea şi-au dovedit de multe ori eficiența în operațiuni contrainsurgente, asigurând stabilitatea zonei până la preluarea controlului societății de către puterea politică a statelor implicate. Până la un anumit punct, în unele situații, această rețetă poate funcționa.

Este evident că forțele militare multinaționale au avut un rol decisiv în stabilizarea unor zone de pe glob afectate de conflicte clasice sau asimetrice. Ceea ce nu s-a realizat decât în foarte mică măsură a fost identificarea cu exactitate a dimensiunii rolului jucat de militari în aceste conflicte.

În operațiunile umanitare sau chiar în cele de menținere a păcii, numeroase acțiuni de natură logistică au fost desfăşurate de militari antrenați să planifice şi să poarte războaie, deşi, în contextul acestui din urmă tip de operații, organizații civile specializate sau chiar forțe de poliție civilă ar fi fost în măsură să sprijine populația din zonele afectate, fără a crea tensiuni pe care adesea le induce simpla prezență a forțelor militare. În unele situații – şi ma refer în mod deosebit la operațiile de impunere a păcii (Kosovo este probabil cazul cel mai relevat) – utilizarea unor instrumente create inițial pentru ducerea războaielor interstatale s-a dovedit a fi soluția optimă.

Există desigur numeroase acțiuni care presupun intervenția exclusiv a elementelor militare. Unitățile combatante au un rol determinant în separarea forțelor beligerante, dacă ne referim numai la etapa de aplicare a forței în operațiunile clasice dementinere a păcii. Ajutorul umanitar se va face însă întotdeauna cu largul concurs al unor organizații guvernamentale sau neguvernamentale, societăți economice ş.a., situaşie în care elementele militare pot asigura numai protecția sau, cel mult, sprijini acțiunile civililor.

Actorii civili au roluri din ce în ce mai diverse în operațiile multinaționale. Termenul de „civil” cuprinde, alături de alți actori, polițiști, judecători şi avocați, lucrători de diferite categorii, activişti pentru drepturile omului şi populația locală. Deşi acționează pentru realizarea unui scop unic, aceste categorii au propriile percepții şi moduri de operare în teatru, uneori diferite radical de cele ale militarilor.

Experiența recentă a arătat că managementul crizelor prin instrumente de natură militară trebuie să ocupe un loc secundar, prioritare fiind acțiunile specifice civililor în gestionarea crizelor. Forțele militare ar trebui să fie ultimele care intră în zona de conflict şi primele care se retrag din aceasta imediat ce a fost restabilită securitatea.

Realitatea actuală este însă diferită de acest deziderat. În multe zone de conflict, forțele militare stau vreme mai îndelungată decât este planificat şi, de cele mai multe ori, militarii desfăşoară activități care sunt de competența civililor.

Acțiunile militare sunt complet diferite de cele ale civililor, însă toate trebuie direcționate către atingerea unui scop unic. Ele nu trebuie privite ca nişte categorii aflate în conflict, ci ca două aspecte diferite, dar care se completează reciproc.

Cele mai bune rezultate au fost obținute atunci când s-a reuşit combinarea expertizei civililor cu capabilitățile forțelor militare în sprijinirea administrației locale în zonele de conflict, asigurându-se în acelaşi timp, un mediu de securitate corespunzător pentru organizațiile internaționale, naționale şi non-guvernamentale.

Rolul forțelor militare este evident acela de a stabiliza zona de responsabilitate şi de a crea un mediu de securitate stabil în cadrul acesteia.

În particular, operațiunile de menținere a păcii presupun, de cele mai multe ori, desfăşurarea unor activități a căror amploare depăşeşte simpla realizare a securității privită din perspectivă fizică. Acestea pot să aibă loc în timpul şi imediat ce are loc faza violențelor cele mai acute a unui conflict deschis. Gradual, după încheierea acesteia, prioritatea trebuie să revină elementelor de natură civilă de management al crizei, care vor prelua şi continua munca începută de militari, aplicând propriile reguli, tehnici şi proceduri, specifice organizațiilor din care fac parte.

GESTIONAREA CONFLICTELOR LA NIVEL EUROATLANTIC

Gabriel CREȚU*

I. Contribuții specifice ale ONU, UE, OSCE, UEO la securitatea şi stabilitatea regiunilor euroatlantice

După o scurtă, dar frământată perioadă post-război rece, caracterizată de dezechilibrul mondial de putere care a urmat prăbuşirii URSS, 11 septembrie 2001 a marcat intrarea omenirii într-o nouă eră, al cărei mediu de securitate este dominat de ameninţări la care statele lumii se dovedesc insuficient pregătite să găsească împreună un răspuns adecvat.

În faţa noilor ameninţări cu care se confruntă omenirea - terorismul, proliferarea nucleară, eşecul guvernării *(failed states),* foametea, degradarea mediului etc. - ONU, care prin Cartă şi-a asumat rolul de principal garant al păcii şi progresului social, întâmpină serioase dificultăţi în consensualizarea unei poziţii.

Filozofia care a stat la baza edificării mediului internaţional de securitate în secolul trecut cunoaşte mutaţii fundamentale. Fenomenul globalizării a condus, pe de o parte, la multiplicarea oportunităţilor de dezvoltare şi cooperare şi creşterea exponenţială a numărului de entităţi ce acţionează pe scena globală, mai ales prin afirmarea unor actori non- statali, procesul de luare a deciziilor în politica externă şi de securitate a statelor şi în cadrul organizaţiilor internaţional devenind mult mai complex.

Pe de altă parte, asistăm, la globalizarea vulnerabilităţilor, riscurilor, ameninţărilor, pericolelor şi agresiunilor ai căror vectori purtători nu mai sunt doar actorii statali, ci şi grupuri sau chiar indivizi organizaţi în reţele internaţionale extrem de dificil de controlat, care pot fi prezenţi şi pot lovi oriunde pe mapamond. Comunitatea internaţională nu mai este, astfel, confruntată cu crize având un grad ridicat de predictibilitate şi, prin urmare, gestionabile, ci cu necesitatea de a identifica noi soluţii de abordare eficientă a noilor provocări.

Percepţia diferită a riscurilor de securitate a generat aprinse polemici privind principiile şi modul de acţiune pentru asigurarea unui climat paşnic de securitate - rolul ONU, principiile intervenţiei umanitare şi cel al loviturii preventive, gradul de folosire a forţei *(soft power* sau *hard power)* legitimitatea şi moralitatea intervenţiilor tip *coailition of the willing* şi a proceselor *nation-building* etc.

O dată cu definirea noului mediu internaţional de securitate se conturează o nouă hartă geopolitică a lumii, în proiectarea căreia relaţia transatlantică joacă un rol fundamental. Europa unită reuşeşte să şteargă, după mai puţin de două decenii, artificiala graniţă dintre Est şi Vest, scoţând, cu greu însă, din reflexul politic sintagma Europa de Est. Nu suntem surprinşi să constatăm că şi Europa de Sud-Est, o entitate relativ recentă care a inclus România, în pofida unor realităţi geografice, economice şi social-culturale ce îi îndreptăţesc apartenenţa la Europa Centrală, se redefineşte. Au apărut noi entităţi – Balcanii de Vest -, altele sunt în plină dezbatere -

* **General de brigadă (r.), Serviciul de Protecţie şi Pază**

Europa de Centru-Sud. Statele Unite lansează conceptul Orientului Mijlociu Extins *(Greater Middle East)* şi edifică o vastă arie de cooperare şi comerţ liber pe continentul nord-american (NAFTA), exercitând o importantă influenţă asupra procesului de normalizare a unor "zone fierbinţi" - Balcani, Asia Centrală, Caucaz -, în construirea noii arhitecturi de securitate în Asia de Sud şi de Sud-Est, precum şi pentru rezolvarea marilor probleme ale Africii. Statele africane relansează speranţa pentru sutele de milioane de oameni care trăiesc la limita subzistenţei prin coagularea eforturilor în cadrul Uniunii Africane.

Reuniunile la nivel înalt ale NATO (Washington 1999, Praga 2002, Istanbul 2004, Riga 2006, Bucureşti 2008), dezvoltarea Politicii Europene de Securitate şi Apărare, procesele de reformă instituţională a ONU, OSCE şi a altor organisme cu anvergură globală sau regională conturează un nou cadru conceptual, de percepţie şi de acţiune a instituţiilor angajate în asigurarea securităţii.

În acest context deosebit de complex, România, prin triplul statut de membru al al NATO, membru al UE şi membru nepermanent al CS/ONU, se plasează la confluenţa celor mai importante procese ale scenei politice globale şi regionale. Activitatea în cadrul acestor organizaţii conferă României nu numai o poziţie consolidată pe scena internaţională şi garanţii solide de securitate, ci şi un sprijin consistent în îndeplinirea propriilor obiective de dezvoltare economică şi socială.

Prin conduita, coerenţa şi prestanţa demersurilor sale, România se afirmă pe plan extern ca partener responsabil şi eficient, cu un profil european şi euroatlantic consolidat, capabil să genereze securitate în vecinătatea sa, să contribuie la eforturile aliaţilor săi pentru prezervarea păcii şi să furnizeze modele de succes în problematica minorităţilor, drepturilor omului şi dialogului inter-confesional.

Provocări la adresa securităţii în sud-estul Europei

Regiunea Balcanilor, cunoscută în secolul trecut drept "butoiul de pulbere al Europei", a continuat să fie cea mai instabilă zonă a continentului, în special prin evoluţiile înregistrate în spaţiul ex-iugoslav.

România subliniază importanţa beneficiilor unei abordări comune a riscurilor de securitate, efectele unei corelări transfrontaliere multiplicând şansele de succes comparativ cu politicile singulariste, necalibrate într-un context participativ mai larg. De aceea, ne propunem o abordare unitară a problematicii regionale şi, fără a face o delimitare strictă, o vom încadra sub denumirea de "palierul politico-economic şi de securitate".

În pofida unei relative stabilizări a stării de securitate, acumulările sunt extrem de fragile, iar perspectivele de evoluţie rămân, încă, neclare. Fragilitatea mediului de securitate din regiune este determinată mai ales de factori interni, care ţin de slaba guvernare a noilor entităţi statale apărute la frontiera sudică a UE: incapacitatea instituţiilor statului de a asigura respectarea legii *(law enforcement),* instabilitatea economică şi ponderea alarmantă a economiei subterane, distribuirea inechitabilă a resurselor în cadrul societăţii, corupţia, nerespectarea drepturilor omului şi minorităţilor, clivajele etnice şi confesionale. Dintre factorii externi, o influenţă semnificativă o au politicile unor state faţă de conaţionali din ţările învecinate *(kinship states)* sau ale unor ţări musulmane faţă de coreligionari şi, nu în ultimul rând,

incoerența, inadecvarea sau absența unor strategii ale comunității internaționale, realitatea dovedind că nu întotdeauna soluțiile propuse din exterior au corespuns orizontului de așteptare al populației.

Analiza mediului regional de securitate relevă următoarele categorii de amenințări de securitate, care preocupă, în egală măsură, statele din zonă, cât şi comunitatea internațională, cu prioritate UE şi NATO:

Conflictele nesoluționate, instabilitatea sau eşecul noilor formule statale. Tergiversarea identificării unor soluții viabile pe termen lung pentru conflictele din spațiul ex-iugoslav, reminiscențe ale istoriei conflictuale recente (de exemplu, Kosovo şi Macedonia), favorizează instabilitatea, incidentele sociale putând degenera cu uşurință în conflicte deschise. Zonele în care instabilitatea politico-militară s-a cronicizat au devenit, deja, refugii ideale pentru grupări ale crimei organizate, mercenari, radicali islamişti. Având ca bază aceste areale, grupările sau persoanele respective pot lansa operațiuni criminale şi teroriste, cu potențial de risc regional.

Terorismul. Interesul unor state şi grupări musulmane pentru consolidarea prezenței în Balcani se menține ridicat. Pe fondul intensificării eforturilor occidentale de a le limita şi chiar interzice activitatea pe teritoriile lor, organizațiile islamice "de caritate", unele suspectate de colectarea de fonduri pentru finanțarea organizațiilor teroriste, migrează spre sud-estul Europei. O eventuală instalare a unor baze operaționale ale extremismului islamic în regiune ar constitui o amenințare directă la adresa democrațiilor europene şi un factor major de instabilitate în plan regional.

Recrudescența criminalității organizate. Fenomenul se manifestă, cu precădere, pe fondul scăderii autorității statului, deteriorării accentuate a climatului economico-social, lipsei de perspectivă a tinerilor, conflictelor civile, accesului facil la arme de foc şi, nu în ultimul rând, datorită conexiunilor rețelelor criminale în sferele puterii. Regiunea este traversată de numerose rute ale crimei organizate - droguri, arme şi imigranți, carne vie, automobile etc. - care au drept țintă statele comunitare.

Conjugarea eforturilor țărilor din regiune pentru combaterea eficientă a criminalității organizate ar putea impulsiona şi rezolvarea altor probleme deschise în raporturile bilaterale, care îngreunează procesul apropierii acestor țări de structurile europene şi euroatlantice.

Existența unor importante arsenale convenționale. Dificultățile în asigurarea pazei obiectivelor şi depozitelor militare, într-o regiune afectată de crize de autoritate şi sociale extrem de grave, au condus la furturi/tranzacționări ilegale masive de armament şi materiale militare. Folosite atât în conflictele din spațiul ex-iugoslav, cât şi în acțiunile crimei organizate, acestea constituie un factor permanent de amenințare la adresa stabilității regionale. Menținerea îndelungată a unor conflicte în stare latentă multiplică mişcările de gherilă, care îşi au suportul logistic mai ales în arsenalele convenționale moştenite de statele din regiune şi nesecurizate corespunzător.

Gravitatea acestei amenințări este sporită, pe lângă incapacitatea autorităților de a colecta totalitatea armelor aflate ilegal în posesia populației, de dificultățile guvernelor în controlarea producției, transportului şi comercializării armamentului. Existența unor norme emise de autoritățile locale ale entităților confederative, fără

consultarea şi acceptul autorităţilor centrale, slăbeşte autoritatea şi creează confuzie, pe acest fond proliferând sustragerea şi comercializarea ilegală a armamentului.

Fluxurile migraţioniste ilegale. Instabilitatea prelungită generează un flux permanent de emigranţi clandestini spre statele occidentale, în pofida refuzului de a li se acorda statutul de refugiaţi.

Restricţiile impuse de statele vest-europene imigranţilor din regiune cresc presiunile asupra unor ţări din zonă care se bucură de o relativă stabilitate, confruntându-le cu riscuri economico-sociale majore: dezechilibre pe piaţa autohtonă a forţei de muncă, dezvoltarea reţelelor de crimă organizată, amplificarea unor sentimente xenofobe în rândul populaţiei etc.

Pentru a depăşi situaţia dificilă pe care o traversează, statele sud-est europene au ales drept garanţie a securităţii naţionale integrarea în structurile europene şi euroatlantice. Parteneriatele strategice cu NATO şi Uniunea Europeană, concretizate în participarea la PfP, MAP şi, respectiv, prin încheierea de Acorduri de Stabilizare şi Asociere sunt prime demersuri în această direcţie. Rezultatele înregistrate sunt, însă, extrem de eterogene, în lipsa unor evoluţii concludente nici NATO şi nici UE nu pot defini un orizont concret pentru integrarea statelor din zonă. Politica "uşilor deschise" promovată de SUA în cadrul NATO şi modelele de succes ale unor ţări din regiune în procesul de aderare la UE îndreptăţesc speranţele că pacificarea Balcanilor şi integrarea europeană şi euroatlantică a regiunii constituie un proiect fezabil. Un element-cheie îl reprezintă procesul de normalizare a situaţiei din Kosovo, pentru care anii următori se conturează ca decisivi.

Încă de la înfiinţarea ei, Comunitatea Europeană a urmărit interconectarea sistemelor economice ale statelor membre. Pornită iniţial ca o uniune vamală, cu scopul de a controla producţiile de cărbune şi oţel ale Germaniei, integrând economia acesteia într-un sistem european mutual, Comunitatea Europeană şi-a dezvoltat cu timpul componenta politică, întărind instituţiile comune de la Bruxelles şi adăugând, prin Tratatul de la Maastricht, embrionul unei componente militare vizând integrarea Uniunii Europei Occidentale în nou creata Uniune Europeană. De la Uniunea Vamală realizată prin Tratatul de la Roma din 1957, deciziile politice comune ale liderilor vest-europeni au dus popoarele Europei pe calea integrării la toate nivelurile, integrare exprimată prin Piaţa Unică, instituită de Actul Unic European, continuată de Uniunea Economică şi Monetară, ivită în urma Tratatului de la Maastricht, şi întărită de Tratatul de la Amsterdam, încununată în final cu adăugirea componentei militare, prin dezvoltarea unei viitoare armate comune europene, ca urmare a deciziei Summit-ului de la Köln, din iunie 1999.

De-a lungul anilor, Uniunea Europeană a construit baza unei securităţi prin cooperare, tratatele semnate între membrii Uniunii consfinţind gradual translaţia unor atribute ale suveranităţii naţionale către autorităţile centrale de la Bruxelles. Astfel, în 1957, prin Tratatul de la Roma, se introduceau doar principii generale legate de obiectivele comune, în Actul Unic European din 1986 avem prima menţionare a aşa-numitei „Cooperări Politice Europene”, iar ulterior, în 1991, în Tratatul de la Maastricht, se prevăd măsuri pentru transformarea Uniunii Europei Occidentale în „braţul armat al Uniunii Europene”. Titlul V al Tratatului de la Maastricht, intitulat „Dispoziţii privind Politica Externă şi de Securitate Comună”, se ocupă de

reglementarea PESC, pe parcursul articolelor J - J.11. Mecanismele principale se bazează pe informarea reciprocă a statelor membre cu privire la problematicile de politică extern şi de securitate, pe adoptarea unor acţiuni comune şi, foarte important, pe faptul că, în virtutea suveranităţii partajate între statele membre şi instituţiile europene, Consiliul European defineşte principiile şi orientările generale ale PESC. Mai mult, Tratatul de la Amsterdam din 1998 întăreşte prerogativele Consiliului European asupra unor forţe armate comune ale statelor membre, arătând la articolul J.3 al Tratatului că respectivul Consiliu „defineşte principiile şi orientările generale ale Politicii Externe şi de Securitate Comune, inclusiv pentru problemele care au implicaţii în domeniul apărării”[i] .

Analizând istoria creării unei Politici Externe şi de Securitate Comună, trebuie să amintim momentul deciziei politice de a reînarma Germania în anii 50 când, pentru a permite acest lucru, Franța, Germania, Italia, Belgia, Luxemburg şi Olanda au inventat proiectul Comunității de Apărare Europene, inițiind crearea unei armate europene comune. Proiectul a fost respins mai târziu (1954) de către Franța, din cauza neînțelegerilor politice dintre țările fondatoare. La trei ani după stabilirea Comunității Economice Europene, dorința de a reîncepe construcția politică a apărut sub auspiciile lui De Gaulle. Francezul Christian Fouchet a pregătit trei propuneri în anii 1961-1962, cunoscute sub numele de „Planul Fouchet”. Cooperarea interstatală trebuia să ducă la o politică externă unică, statele membre trebuiau să-şi întărească securitatea în comun şi să-şi coordoneze politicile de apărare. Ultima dintre acestea prevedea consultări bilaterale periodice şi comitete comune de lucru, care pregăteau reuniunile la nivel înalt - inclusiv un comitet în domeniul apărării. Din nefericire însă, a fost rândul celorlalți să respingă acest „Tratat asupra Uniunii Statelor” motivându-se că nu se doreşte o colaborare excesivă între state şi nici ruperea legăturii cu SUA şi NATO. Totuşi, în1969, la Summit-ul de la Haga, cei şase membri ai CEE au reafirmat necesitatea de a unifica politic Europa. În 1970 s-a adoptat Raportul Davignon, marcând Cooperarea Politică Europeană, deşi aceasta se referea exclusiv la politica externă. Treisprezece ani mai târziu, la Stuttgart, s-a mai făcut un pas: aspectele politice şi economice ale securității au fost incluse între obiectivele CPE. Până la momentul Maastricht, diploma]ia occidentală şi-a armonizat pozițiile față de statele terțe, pe baza acordurilor informale, dar în lipsa unor structuri comune ale Comunității Economice Europene.

Tratatul de la Amsterdam a adus schimbări pragmatice cu privire la următoarele chestiuni: s-a creat o celulă de planificare politică şi analiză, s-a înființat poziția de Înalt Reprezentant al PESC, s-a adoptat votarea de către Majoritatea Calificată (QMV) pentru implementarea măsurilor şi extinderea cooperării în domeniul managementului de criză între UE şi UEO. Din acest moment, unele analize ale cancelariilor occidentale au considerat că responsabilitatea PESC se restrânge doar la reacții față de crizele ce pot apărea, în sensul intervențiilor militare şi/sau diplomatice, deci incluzând aspectele legate de apărare, iar alții au preferat să disocieze politica diplomatică şi de securitate de aspectele legate de apărare.

În ceea ce priveşte forţele armate comune, ulterioare semnării Tratatului de la Maastricht, semnalul a fost dat de Franţa şi Germania care creau, în mai 1992, EUROCORPS, marcând prima etapă a unei apărări europene autonome. Iniţiativa continuă cooperarea bilaterală franco-germană, care a demarat în 1963, în contextul juridic fixat de Tratatul de la Élysée. Scopurile creării acestui corp de armată comun franco-german au fost să contribuie la apărarea Europei, în conformitate cu Art. 5 al Tratatului fondator al UEO, să menţină pacea şi să asigure asistenţa umanitară în afara zonei de acţiune a NATO. Din punct de vedere politic, momentul ales la începutul anilor 90 a reprezentat soluţia de compromis faţă de răcirea relaţiilor franco-germane în momentul unificării: Franţa dorea să menţină trupe pe teritoriul Germaniei unificate, fiind obligată în acelaşi timp să trateze fostul adversar ca pe un partener egal. Chiar dacă, la început, această iniţiativă a fost tratată cu nepăsare sau nelinişte din partea Marii Britanii şi, respectiv, a Olandei, după puţin timp aceste două ţări s-au oferit şi ele să colaboreze pentru consolidarea corpului de armată comun, în urma obţinerii unor asigurări cu privire la preeminenţa NATO în domeniul apărării colective a aliaţilor. Două noi unităţi multinaţionale, EUROFOR şi EUROMARFOR, au completat iniţiativa franco-germană. Cele două unităţi au fost create de către Franţa, Spania şi Italia pe 15 mai1995, în urma sesiunii ministeriale a UEO de la Lisabona. Prima este o unitate terestră uşoară, mobilă, concepută pentru intervenţii în cadrul crizelor de joasă intensitate sau pentru acţiuni umanitare şi dotată cu 10.000 de oameni. Cea de-a doua este o forţă maritimă, dotată cu capacităţi aeronavale; capacităţile navale reunesc statele membre ale UE, permiţându-le să controleze împreună întregul sector mediteranean, ceea ce nu s-ar fi putut realiza în mod individual.

II. Principalele orientări ale Alianţei Nord-Atlantice

NATO aduce deja o contribuţie majoră în cadrul combaterii terorismului. De ce ar avea, deci, nevoie de o strategie în domeniul combaterii terorismului? Ar putea aceasta oferi cu adevărat beneficii majore? Seda Gurkan consideră că acest lucru este posibil.

Nimeni nu poate spune că NATO nu ştie ce înseamnă ameninţarea terorismului. Şefii de state aliaţi au declarat în noiembrie 2006 că „terorismul… şi proliferarea armelor de distrugere în masă vor constitui probabil principalele ameninţări la adresa Alianţei în următorii 10-15 ani”.

NATO şi-a exprimat de asemenea neechivoc, deşi mai curând în sens general, determinarea în privinţa combaterii terorismului, declarând că „va proteja populaţiile, teritoriile, infrastructura şi forţele ţărilor aliate şi că va lupta împotriva tuturor formelor de terorism atât timp cât va fi nevoie”.

Atacurile din 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite au plasat lupta împotriva terorismului la vârful agendei NATO. De atunci, aliaţii şi Alianţa au demonstrat, în mod individual şi, respectiv, colectiv, o puternică determinare de a-şi asuma partea ce le revine în lupta împotriva terorismului. Într-un timp foarte scurt, NATO a realizat progrese semnificative în privinţa adaptării tuturor domeniilor sale de activitate pentru a face faţă acestei ameninţări.

Totuşi, Alianței îi lipseşte o strategie care să asigure unitatea capabilităților sale pentru combaterea terorismului în cadrul unui obiectiv detaliat în mod adecvat. NATO are instrumentele necesare şi o misiune, dar îi lipsesc o viziune şi o sarcină importantă distinctă – cu alte cuvinte, nu are o strategie pentru lupta împotriva terorismului.

Terorismul trans-național solicită un răspuns internațional, multidimensional şi cuprinzător. Acesta face necesară utilizarea în mod coordonat a mijloacelor politice, economice, diplomatice, juridice, sociale şi, dacă este necesar, militare. Mijloacele aflate la dispoziția Alianței o recomandă drept una dintre cele mai bine dotate organizații internaționale pentru a combate amenințarea terorismului trans-național.

Ce poate oferi NATO?

În primul rând, principalul punct forte al NATO în lupta împotriva terorismului este Articolul 5, care prevede că un atac armat asupra unuia sau mai multora dintre aliați va fi considerat un atac asupra tuturor acestora. Imediat după atacurile din 11 septembrie 2001 împotriva Statelor Unite, Consiliul Nord Atlantic a concluzionat că acest angajament „rămâne la fel de valabil şi esențial astăzi, într-o lume expusă la terorismul internațional". Consiliul a decis că, dacă se dovedea că atacurile teroriste împotriva Statelor Unite fuseseră conduse din afară, acestea cădeau sub incidența Articolului 5.

În al doilea rând, NATO oferă un forum permanent pentru consultări politice, atât între aliați, cât şi cu partenerii aliaților şi alte organizații internaționale. Consultările prezintă un front unit împotriva terorismului, prin împărtăşirea informațiilor, inclusiv a celor secrete, şi colaborare, atunci când este cazul.

În al treilea rând, NATO poate organiza o gamă completă de operații militare multinaționale, inclusiv pentru lupta împotriva terorismului, datorită structurii militare integrate, capacității de planificare operațională şi posibilității de a beneficia de un spectru larg de resurse şi capabilități militare nord-americane şi europene pe care le posedă. Alianța avansează permanent pe baza experienței şi a învățămintelor desprinse în urma operațiilor sale continue legate, direct sau indirect, de lupta împotriva terorismului, care includ Operația Active Endeavour din Marea Mediterană, operația din Afganistan şi misiunea de instruire din Irak.

NATO are instrumentele necesare şi o misiune, dar îi lipsesc o viziune şi o sarcină importantă distinctă – cu alte cuvinte, nu are o strategie pentru lupta împotriva terorismului

În al patrulea rând, NATO poate să-şi adapteze continuu capabilitățile sale militare la noile amenințări şi riscuri. Câteva exemple sunt oferite de crearea Forței de Răspuns a NATO şi de modernizarea structurii de comandă. Alianța furnizează de asemenea capabilități specifice prin intermediul dezvoltării tehnologiilor avansate şi al mecanismelor sale de planificare a apărării. De exemplu, un proiect Ştiință pentru Pace include analiza modului de detectare a unor cantități mici de antrax şi alte tipuri de materiale radioactive, care pot fi folosite pentru „bombele murdare".

În fine, aliații şi partenerii conlucrează în privința modului de gestionare a situațiilor generate de atacurile teroriste cu arme de distrugere în masă. Aceştia îşi concentrează de asemenea atenția asupra protecției populației civile, infrastructurii şi

forţelor NATO dislocate în teren împotriva efectelor atacurilor teroriste, care pot întrebuinţa inclusiv agenţi chimici, biologici şi radioactivi.

Deci, NATO aduce deja o contribuţie majoră la lupta împotriva terorismului, o contribuţie care a fost sporită de impulsul şi orientarea de natură politică oferite de Summit-urile de la Praga (2002), Istanbul (2004), Riga (2006) şi Bucureşti (2008). Totuşi, la şapte ani de la evenimentele din 11 septembrie, care au plasat lupta împotriva terorismului la vârful agendei NATO, Alianţa suferă încă de lipsa unei viziuni clare de perspectivă pentru orientarea pe termen lung a planificării. Aceasta s-ar putea fundamenta pe resursele şi punctele forte legate de lupta împotriva terorismului şi ar putea fi definită de valorile fundamentale ale Alianţei şi de priorităţile de securitate ale cetăţenilor din ţările membre ale acesteia. În absenţa unei astfel de viziuni pe termen lung, NATO riscă să aducă o contribuţie mai puţin eficientă şi robustă la această luptă decât ar fi posibil şi de dorit.

Ce ar aduce în plus o nouă strategie la lupta NATO împotriva terorismului?

În Concepţiile Strategice din 1991 şi 1999, Alianţa a desemnat terorismul drept unul dintre riscurile care afectează securitatea membrilor săi. Apoi, în 2002, aliaţii au andorsat o Concepţie Militară pentru Apărarea Împotriva Terorismului, care stabileşte patru categorii de posibile activităţi militare pentru NATO:

-anti-terorism sau măsuri defensive;

-gestionarea consecinţelor;

-contra-terorism ofensiv;

-cooperarea militară cu forţe ne-militare.

Potrivit Concepţiei, Alianţa trebuie să fie pregătită să-şi disloce forţele pentru a descuraja, dezorganiza, preveni şi împiedica atacurile teroriste, oriunde ar putea fi necesar, fără limite geografice. Aceasta prevede de asemenea că forţele NATO trebuie să fie pregătite să asigure, la cerere, asistenţă autorităţilor naţionale în efortul acestora de a gestiona consecinţele atacurilor teroriste.

Concepţia Militară a NATO a fost elaborată în lumina atacurilor din 11 septembrie. Totuşi, ameninţarea a evoluat considerabil de atunci din punct de vedere al tacticilor, mijloacelor şi organizării reţelelor teroriste, care s-au modificat. Deşi NATO a continuat să menţină „lupta împotriva terorismului" printre priorităţile sale şi a continuat să-şi adapteze gradual mijloacele şi capabilităţile, aliaţii nu au actualizat Concepţia Militară şi nici nu au considerat necesar să andorseze la nivel politic o „Strategie NATO pentru lupta împotriva terorismului" bazată pe evoluţiile anterioare.

Procesul de adaptare continuă a NATO pentru abordarea ameninţărilor reprezentate de terorism şi eliminarea în cele din urmă a acestora va putea fi consolidat şi mai mult printr-o viziune pe termen lung clară în privinţa a ceea ce vom combate şi a strategiei pe care vom încerca de fapt să o urmăm.

O astfel de strategie ar putea servi la atingerea a cel puţin patru scopuri:

definirea naturii celor mai probabile ameninţări teroriste la adresa Alianţei şi a membrilor săi pe termen mediu şi lung;

determinarea cursului acţiunii pentru eliminarea sau cel puţin reducerea acestor riscuri;

evaluarea eficienței actualelor mijloace disponibile pentru combaterea acestor riscuri şi a necesității de a trasa Alianței sarcina să dezvolte capacități şi capabilități adiționale pe termen mediu şi lung;

clarificarea rolului NATO în privința altor organizații internaționale implicate în combaterea terorismului.

Strategia NATO pentru combaterea terorismului ar trebui să definească în mod clar natura actualei amenințări teroriste cu care se confruntă Alianța şi membrii săi. Ar trebui realizat un consens politic la cel mai înalt nivel în privința tipului de amenințări teroriste cu care este cel mai probabil să se confrunte țările membre NATO în următorii 10-15 ani. Acest lucru implică să ne punem unele întrebări dificile:

Care sunt cauzele care stau la originea terorismului?

Principala amenințare teroristă vine din partea ideologiei ne-seculare anti-occidentale a extremismului islamic sub forma terorismului dezvoltat în plan intern sau a separatismului militant?

Ce fel de metode şi mijloace asimetrice vor folosi cel mai probabil teroriştii în viitor?

Care este probabilitatea producerii unor atacuri teroriste cu dispozitive radiologice, arme de distrugere în masă şi purtători sinucigaşi de bombe şi care ar fi consecințele posibile ale acestora?

Nu este posibil să abordăm şi să eliminăm în final amenințările reprezentate de terorism în absența unei viziuni clare în privința „a ceea ce vom combate şi a strategiei pe o vom urma de fapt”

Ce avantaje ar aduce aceasta?

Pe baza acestei analize a riscurilor, strategia ar oferi oportunitatea de a determina foaia de parcurs pentru combaterea şi eliminarea acestor riscuri. Această foaie de parcurs ar trebui să se axeze pe diferitele tipuri de acțiuni, inclusiv politice, economice, diplomatice şi militare, pe care Alianța va fi pregătită să le întreprindă pentru a descuraja şi dezorganiza atacurile teroriste sau amenințarea cu astfel de atacuri şi pentru a asigura apărarea şi protecția împotriva acestora.

Definirea acțiunilor țintă ar spori de asemenea vizibilitatea activităților contra-teroriste ale NATO şi ar asigura o mai mare coerență a acestora. De exemplu, obiectivul NATO de a învinge *al Qaida* în Afganistan ar putea fi uşor legat de securitatea în plan intern a cetățenilor țărilor aliate şi ar aborda dificultățile privind menținerea sprijinului public pentru implicarea continuă a Alianței în Afganistan.

Mai mult chiar, o astfel de strategie ar oferi Alianței o analiză a mijloacelor şi capabilităților necesare pentru a face față riscurilor şi ar facilita stabilirea priorităților în dezvoltarea de noi capacități pentru realizarea obiectivelor în condițiile impuse de resursele limitate. În funcție de amenințarea teroristă evolutivă, s-ar putea să fie necesar să se dezvolte, de exemplu, mijloace cu o dimensiune civilă mai accentuată, să se acorde prioritate programelor tehnologice şi ştiințifice ale NATO, să se accelereze implementarea politicii NATO de apărare în domeniul cibernetic sau să se întărească şi mai mult rolul Alianței în securitatea energetică, inclusiv în privința protecției elementelor vitale din domeniul energiei.

Indiferent cât de frumoasă este strategia, trebuie să analizăm din când în când rezultatele.

În fine, asigurarea clarității în ceea ce privește rolul NATO în lupta împotriva terorismului şi mijloacele şi limitele Alianței poate contribui la clarificarea contribuției NATO în raport cu cea a altor organizații internaționale. La nivelul NATO, este larg acceptat faptul că Alianța reprezintă doar o parte a răspunsului şi că răspunsul la actualele provocări de securitate multidimensionale poate fi oferit doar printr-o abordare cuprinzătoare, prin asumarea echitabilă a sarcinilor şi a responsabilității şi prin coordonarea eforturilor comunității internaționale. Un rol ambiguu şi o lipsă de viziune pot doar să creeze confuzie în privința a „cine ce face" şi să complice asumarea echitabilă a sarcinilor la nivelul comunității internaționale.

Ce urmează?

În viitorul apropiat, terorismul va rămâne principala preocupare în domeniul securității a comunității trans-atlantice. O strategie realistă pentru a face față amenințărilor teroriste evolutive, care să asigure alocarea unor resurse limitate şi definirea sferelor de acțiune, reprezintă o temă de actualitate.

Aşa cum ne reaminteşte Winston Churchill, „indiferent cât de frumoasă este strategia, trebuie să analizăm din când în când rezultatele". Definirea strategiei pentru combaterea terorismului va reprezenta primul pas. Angajamentul ferm din partea tuturor statelor membre NATO în privința implementării acesteia va fi însă decisiv în realizarea rezultatului dorit: succesul Alianței în lupta împotriva terorismului.

III. Statele ca actori ai securității

Caracteristici geopolitice ale "jucătorilor" regionali

Prezența forțelor americane şi ale NATO în Afghanistan şi Asia Centrală, precum şi o nouă înțelegere a amenințărilor pe care le reprezintă terorismul, conflictele înghețate etc., au generat un interes sporit al NATO şi al Uniunii Europene pentru regiunea Mării Negre în perspectiva extinderii zonei de stabilitate, ca o precondiție pentru prosperitate.

Sursa noilor provocări şi amenințări determinate de fenomenul terorist sunt proiectate atât în zona sudică a frontierelor NATO, cât şi pe axa noului flux energetic *Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de Sud – Marea Neagră*.

Tendințele manifestate pe plan mondial în politica internațională sunt contracarate de încercările Rusiei de a crea un sistem de state clientelare, conduse după modelul postsovietic al Moscovei. Ca atare, ele reprezintă o înfrângere majoră pentru acele forțe legate de autoritarismul rus şi neo-imperialismul care au contribuit la înghețarea multora dintre conflictele regionale existente şi au menținut mai multe țări din regiunea Mării Negre într-o stare de perpetuă vulnerabilitate şi instabilitate.

Soluționarea fiecăruia dintre aceste conflicte ridică propriile sale probleme. Cu toate acestea, se pot observa mai multe tendințe regionale care favorizează impulsul spre rezolvarea conflictelor şi democrație.

Rusia promovează o politică externă favorabilă recâştigării şi dezvoltării sferei sale de influență asupra unor state vecine: Ucraina, Georgia, Azerbaidjan, în general asupra statelor membre CSI. Posesoare a unui teritoriu imens, Rusia rămâne încă inoculată cu reflexe "imperiale", nefiind totuşi dispusă să accepte un rol pe măsura modestului litoral (doar 13%). Ea oscilează între vechiul mesianism slav şi aspirația de a se integra în Europa şi de a respecta regulile democrației liberale.

În plan militar strategic, Rusia acordă o importanță deosebită zonei, fiind preocupată de înlăturarea eventualelor amenințări ce pot veni din sud (conştientă de riscul blocării propriilor căi de comunicații navale de pe direcția sud). Este posibil ca Rusia să fi învățat că sprijinul ei pentru secesioniştii din Georgia, Moldova şi Nagorno-Karabah a dus la legitimarea secesionismului, ca şi apelurile la sprijin militar străin în Caucaz şi Cecenia. Rusia nu poate, însă, să aibă în continuare aceeaşi atitudine dublă. Să "alerge cu iepurii" atunci când îşi proclamă aderarea la principiul integrității teritoriale în Caucaz, şi, în acelaşi timp, "să alerge după iepuri", prin menținerea forțelor militare sau prin furnizarea de ajutor militar secesioniştilor, care încearcă să-şi decupeze propriile lor fiefuri etnice. Este periculos faptul că, până acum, Rusia nu a fost în stare să recunoască faptul că sprijinul ei pentru aceste proto-state ar putea avea consecințe asupra propriei sale securități. Moscova a refuzat să admită că prin crearea acestor stătulețe, care se țin prin război, criminalitate organizată, diverse tipuri de trafic, violență armată şi corupție generalizată a creat condițiile ideale pentru activitățile teroriste cecene, precum atacurile din anii 2002-2004.

Noua politică a Rusiei pare conciliatoare față de Occident, în general, şi față de SUA, în particular. Actualul lider de la Kremlin caută să mențină un dialog deschis şi de cooperare cu SUA şi Europa Occidentală.

Turcia este apreciată de SUA ca un aliat fidel al NATO, de la flancul său sudic, pe care poate conta chiar şi în combaterea fundamentalismului islamic.

După dezmembrarea Uniunii Sovietice, Turcia şi-a fixat drept obiectiv politic esențial obținerea statutului de putere regională, cu interese majore în zona Mării Negre, Balcani, Caucaz şi Asia Centrală.

În plan economic manifestă interes pentru obținerea accesului la resursele energetice din zonă, iar în plan militar se consideră pivotul intereselor NATO în zonă şi acționează activ în sprijinul scoaterii statelor ex-sovietice, care au aderat la programul PfP, din sfera de influență a Rusiei.

În planul democratizării Turciei, în ultimii 2 – 3 ani de reforme susținute s-a ajuns la o **democratizare** cu caracter general. Au avut loc profunde schimbări în relațiile dintre sectorul civil şi cel militar, precum şi în chestiunile relațiilor dintre religie ("moschee") şi stat. Turcia a realizat, de asemenea, o stabilitate a ceea ce pare a fi o incontrolabilă şi exagerat "umflată" economie, care era, în egală măsură, politizată. Toate aceste reforme au fost aplicate cu scopul declarat de a face din Turcia o țară cu şanse mari pentru integrarea în Uniunea Europeană, cu alte cuvinte mai "selecționabilă". Noul stat turc ar putea deveni astfel mai mult un model pentru alte state islamice decât a fost Turcia lui Kemal Atatürk, care a reprezentat, fapt arhirecunoscut, un experiment unic în Orientul Mijlociu.

Ucraina, din punct de vedere geopolitic şi geostrategic, reprezintă cel mai important teritoriu dintre Europa şi Rusia. Deşi dependentă economic de Rusia, ea posedă resurse economice şi militare considerabile, ceea ce determină o anumită particularitate a relațiilor sale internaționale. Beneficiază de o relație de colaborare aparte cu NATO (de aici rezultă o poziție privilegiată în arhitectura de securitate regională), a încheiat un Acord de parteneriat şi colaborare cu UE şi este preocupată de dezvoltarea relațiilor cu FMI, Banca Mondială şi BERD.

În contextul actualei situații politico-militare si economice din zona Mării Negre, poziția geografică a Insulei Şerpilor îi conferă acesteia o valoare strategică deosebită.

Pe plan regional, este de aşteptat ca Ucraina să continue acțiunile politico-diplomatice pentru crearea sistemului de securitate regională.

Poziția strategică a României a făcut necesară din ce în ce mai mult adoptarea unei politici coerente față de regiunea Mării Negre. Acțiunile sale în conflictele din Peninsula Balcanică au furnizat unul dintre argumentele pentru aderarea la NATO şi integrarea în UE, în special în timpul crizei din Kosovo.

Noua administrație de la Bucureşti şi-a asumat un rol activ în "regiunea extinsă" a Mării Negre, pe coordonatele direcțiilor promovate de NATO şi UE. Demersurile în direcția enunțată ale preşedintelui Traian Băsescu, din ianuarie – februarie 2005, au fost primite cu interes atât la Londra şi Washington, cât şi la Chişinău, Kiev, Moscova, Ankara sau Tbilisi.

În prezent, România are un parteneriat strategic cu SUA, iar această relație este crucială pentru securitatea regională şi pentru promovarea democrației în vecinătatea noastră imediată.

Situată la vest de Marea Neagră şi la Gurile Dunării, România reprezintă un cap de pod pentru comunitatea transatlantică, dar şi pentru UE la arealul Mării Negre, iar ca țară de contact între spațiul euroatlantic şi cel euroasiatic, beneficiază de intersecția a şase axe de importanță strategică.

România s-a implicat în sprijinirea eforturilor care, prin instrumentele PESC, a invitat vecinii de la est şi sud să împărtăşească pacea, stabilitatea şi prosperitatea de care se bucură statele membre.

România a fost şi este unul din cei mai importanți aliați ai Americii în războiul contra terorismului şi are vocația de a juca un rol şi mai important în sud-estul Europei.

Situată la frontiera NATO, şi, în curând, pe flancul estic al UE, România are multe de oferit vecinilor săi, pe baza propriei sale experiențe, sens în care preşedintele României declara: *"promovând în vecinătatea ei libertatea, democrația, prosperitatea şi stabilitatea, România nu intenționează să ridice scuturi, ci punți între state"*.

România va continua să facă progrese în proiectarea unor instituții democratice şi în stabilirea tuturor elementelor unei economii de piață libere şi transparente, care pot să prevadă rolul țării noastre ca ancoră strategică în această regiune, exportând securitate, atrăgând investiții şi promovând valorile civice şi democratice.

IV. Contribuția României la întărirea securității spațiului euroatlantic

România - factor de stabilitate în sud-estul Europei

Prin aderarea fermă la valorile europene şi euroatlantice, România şi-a asumat un nou profil strategic, afirmându-se ca important furnizor de stabilitate regional şi participant activ la dezvoltarea unor inițiative zonale. Noul statut asumat a dobândit legitimitate internațională datorită succesului reformei interne. România este o democrație stabilă, bazată pe statul de drept, pe supremația legii, pe respectarea deplină a drepturilor şi libertăților fundamentale ale omului, în care cetățenii, indiferent de apartenența etnică, religioasă, de sex sau rasă au drepturi egale.

Alternanța democratică de putere (1996 şi 2000) evidențiază stabilitatea şi buna funcționare a sistemului politic pluralist din România.

Maturizarea spectrului politic românesc este demonstrată, în primul rând, de consensul politic asupra obiectivelor fundamentale ale politicii externe după 1989: integrarea în NATO şi aderarea la UE în 2007.

Progresele semnificative înregistrate în crearea şi implementarea cadrului legal şi instituțional au fost recunoscute şi apreciate de Uniunea Europeană, România obținând, recent, în Raportul de etapă al Comisiei Europene cu privire la progresele înregistrate în procesul de aderare, statutul de economie de piață funcțională. Legislația actuală încurajează investițiile străine, acordând o atenție deosebită stimulării investițiilor directe şi de portofoliu.

România a realizat o reformă profundă a sistemului securității naționale, în vederea alinierii depline la standardele europene şi euroatlantice - dezvoltarea unei capacități de apărare moderne, eficiente şi credibile; consolidarea controlului civil asupra structurilor militare; activizarea participării la menținerea stabilității în zonele de conflict. Serviciile de informații, între care Serviciul de Informații Externe - căruia îi revine sarcina de *early warning* în materie de riscuri originare în mediul extern de securitate - sunt puternic angrenate în aceste procese şi îşi aduc contribuția calificată la realizarea securității naționale.

Evoluțiile din Afganistan şi Irak au oferit României prilejul de a-şi dovedi potențialul şi capacitatea de a contribui activ şi eficient la promovarea valorilor şi obiectivelor comunității occidentale în cadrul NATO. Adoptarea unei conduite proactive în politica externă şi de securitate, materializată prin participarea la operațiuni şi misiuni, dar şi în sfera inițiativelor şi evoluțiilor conceptuale, a consacrat România ca un contributor real de securitate şi nu generator de probleme pentru aliați.

Aderarea României şi Bulgariei la NATO a întregit o centură de securitate – care include şi Grecia, Slovenia, Ungaria şi Turcia - în jurul ariei de instabilitate din Balcanii de Vest. Astfel, a fost creat un spațiu terestru şi aerian integrat în cadrul Alianței, o punte între Europa Centrală, Peninsula Balcanică şi Turcia. Extinderea flancului de stabilitate şi securitate sud-est european al NATO conferă o nouă dimensiune geopolitică Bazinului Mării Negre, care va juca un rol important în transferul de stabilitate şi securitate spre Asia Centrală şi regiunea Caucazului.

Includerea Caucazului de Sud în conceptul de vecinătate apropiată *(European Neighborhood Policy)* este de natură să prevină apariția unor noi crize la granița de est a UE extinse.

Statutul de membru al NATO şi procesul de integrare europeană în care este angajată România contribuie la consolidarea încrederii statelor din zonă în potențialul său de a acționa ca pilon de stabilitate în Europa de Sud-Est.

Disponibilitatea la dialog cu toate părțile interesate, transparența şi cointeresarea statelor din zonă în extinderea colaborării regionale şi abordarea problematicilor de interes în formate multilaterale sunt principalele atuuri ale României în promovarea încrederii, ca premisă pentru asigurarea în regiune a unui climat de securitate stabil.

România îşi demonstrează valențele de factor de stabilitate în Europa de Sud-Est prin participarea activă la toate proiectele şi organismele regionale şi de securitate,

cu accent pe implicarea semnificativă în inițiativele NATO, UE, ONU şi OSCE care vizează acest areal.

În consecință, va acționa pentru operaționalizarea strategiei aliate privind stabilizarea Balcanilor de Vest, vizând, pe de o parte, promovarea unei *politici a uşilor deschise* credibilă în vederea integrării cu succes a țărilor MAP (Albania, Croația şi Macedonia) şi, pe de altă parte, susținerea eforturilor Bosniei şi Herțegovina şi Uniunii Serbia şi Muntenegru de accedere în PfP.

Numeroşi factori politici au evidențiat că președinția română a OSCE (2001) a fost una dintre cele mai eficiente, atât din punct de vedere al volumului activității derulate, cât şi al calității rezultatelor obținute. Președintele în exercițiu a acționat prompt pentru implicarea OSCE în lupta antiteroristă alături de celelalte organizații internaționale, Consiliul Ministerial de la Bucureşti adoptând în unanimitate o declarație şi un plan de acțiune privind combaterea terorismului. Aceste demersuri au demonstrat capacitatea României de a juca un rol semnificativ în structurile de securitate regionale şi globale.

În calitate de preşedinte în exercițiu al SEECP (aprilie 2004-mai 2005) România susține creşterea rolului acestei organizații, de platformă regională pentru integrare europeană şi implementare a politicilor comunitare în regiune.

Totodată, mandatul de membru nepermanent în cadrul CS/ONU (2004-2005) potențează exprimarea României în dosarele regionale prioritare, mai ales cele din atenția Grupului de Contact pentru fosta Iugoslavie (dimensiunea sud-est europeană – problema Kosovo şi Bosnia). Relațiile ONU cu organizațiile şi aranjamentele regionale trebuie să aibă la bază principiile complementarității şi reciprocității.

Astfel, România a avut un merit deosebit în recunoaşterea contribuției substanțiale a ONU şi la realizarea obiectivelor acesteia în perioadele post-conflict, fiind inițiatorul Rezoluției privind sporirea rolului organizațiilor regionale şi subregionale, al altor organizații şi aranjamente, în promovarea şi consolidarea democrației.

Acțiunea cu cel mai puternic impact a preşedinției române a CS/ONU (iulie 2004) a constituit-o Reuniunea privind cooperarea ONU-organizații regionale (20 iulie 2004, New York), prezidată de primul-ministru român. Declarația preşedinției adoptată cu acest prilej stipulează consensul membrilor Consiliului privind importanța consolidării acestei cooperări pentru pacea şi securitatea internațională.

În dosarul Kosovo, România joacă rolul de *honest broker* în definitivarea procesului de stabilizare a Balcanilor Occidentali, respectiv de principal "companion politic" al articulării europene şi euroatlantice a statelor regiunii. La 30 aprilie 2004, Consiliul de Securitate a adoptat o declarație prezidențială privind lansarea Planului de Implementare a Standardelor pentru Kosovo. România a inițiat această declarație şi a contribuit substanțial la definitivarea proiectului, alături de celelalte state din formatul de lucru al Grupului de Contact (SUA, Marea Britanie, Franța, Spania, Germania, Italia şi Rusia), care s-a reunit, în septembrie, la New York, cu ocazia celei de-a 59 sesiuni a Adunării Generale a ONU.

Politica UE de integrare a Balcanilor de Vest se dovedeşte a fi cea mai fezabilă soluție de promovare a securității, stabilității şi dezvoltării în regiune. România va

susţine iniţiativele UE şi ONU în zonă, în special în domeniile justiţie şi afaceri interne şi va acţiona pentru sporirea vizibilităţii Uniunii în cadrul UNMIK.

Bibliografie

[1] BARRY Buzan, Ole Weaver, Jaap de Wilde, *Security. A New Framewoek for Analysis*, Lynne Reiner Publishers Inc., Londra, 1998, pp.7-8.

[2] BONCU, S., ‚Securitatea europeană în schimbare. Provocări şi soluţii, Bucureşti, Editura AMCO PRESS, 1995.

[3] CONSTANTIN Valentin, Documente de bază ale Comunităţii şi Uniunii Europene, Titlul V al Tratatului de la Maastricht, Editura Polirom, Iaşi, 1999, pp. 180-185.

[4] CODIŢĂ C., Cursa înarmărilor. Determinări şi implicaţii social-politice, Bucureşti, Editura Militară, 1989.

[5] JACQUELYN, K. Davis, Michael, J., Sweeney, *Strategic Paradigms 2025*, Ed. Brassecy's Washington D.C., 1999, p. 6.

[6] HEUSER Beatrice, *Transatlantic Relations, Sharing Ideals and Costs*, Macmillan, Royal Institute of International Affairs Chatham House, Londra, 1996, p. 91.

CONSIDERAŢII PRIVIND STAREA CONFLICTUALĂ MONDIALĂ LA ÎNCEPUT DE MILENIU

Nicuşor MOLDOVAN*
Amelia-Mariana MOLDOVAN**

People are defined by both genetic inheritance and culture. Besides their instinct for conflict and the struggle to survive, we also need to take into account aspects like cultural cooperation mechanisms and prosocial behaviour. Conflicts create a logic of violent confrontation which is never useful in debates or peaceful political confrontations.

Conflicts occur at regular intervals of time in the lives of people, groups, communities or countries and they are caused by different issues.

Despite promising theoretical approaches and attempts to deal with this issue, armed conflicts have occurred quite often. Even though the costs are extremely high, we must keep in mind that prevention is essential when it comes to armed conflicts.

Motto:

"Conflictualitatea este inerentă, consubstanţială oricărei societăţi, în aceeaşi măsură ca şi violenţa şi bunăvoinţa."

(J. Freud)

Introducere

În literatura de specialitate, precum şi în mass-media, un loc deosebit de important îl ocupă analiza problematicii conflictelor socio-politice actuale. Şi dacă până nu demult aceasta se rezuma la critica teoriei conflictelor, în prezent se observă o atitudine concretă faţă de această problemă, se observă o necesitate stringentă de formulare a unei concepţii cuprinzătoare a conflictelor.

Instabilitatea situaţiei politice interne din mai multe state, ascuţirea contradicţiilor cu caracter teritorial şi naţional-etnic, precum şi diferenţierea social-politică din unele state, creşterea dependenţei energetice şi de materii prime, agravarea contradicţiilor economice pot duce la situaţii de conflict în diverse state şi regiuni ale lumii.

În vremea parteneriatelor strategice, când principala dimensiune a acestora o reprezintă suportul economic şi financiar, conflictualitatea nu dispare, ci se bifurcă, îmbrăcând forme mai puţin evidente, camuflate sau modelate de ecuaţii complexe, nelineare. Oricât de puternice ar fi parteneriatele, ele nu pot exclude concurenţa, bătălia pentru pieţe şi resurse, dinamismul economic-financiar al lumii. Noutatea constă în generalizare, în globalizare, în extinderea confruntării, a conflictualităţii economice şi financiare la nivel planetar.

Conflictele mondiale ale acestor ultimi ani demonstrează că nu este vorba de simple zvâcnete ale unei lumi devenite ale întregii planete, ci despre conflicte durabile

* **Colonel, expert, Serviciul Român de Informaţii**
** **Referent, Ministerul Apărării**

ale căror mize sunt valorile şi cultura. Războiul din Irak a accelerat această conştientizare, mai ales la nivelul ţărilor europene şi a pus în evidenţă diversitatea culturală europeană, Balkanii alcătuind din acest punct de vedere, un microcosmos reprezentativ al planetei noastre.

El a scos în relief iluzia globalizării, fracţionarea identităţilor şi replierile comunitare: acest fapt nu poate să nu provoace o reflexie critică asupra statutului culturii şi a universalismului valorilor, asupra manierelor de a gândi relaţiile cu banii, cu economia şi de a le reconsidera în dimensiunile lor culturale.

Supremaţia statelor în rezolvarea conflictelor este pusă la încercare de existenţa unui număr important de organizaţii internaţionale. Forţa cu care se manifestă organizaţiile internaţionale în prezent contribuie în mod semnificativ la subminarea autorităţii statelor în rezolvarea problemelor cu care se confruntă lumea de azi.

Conflictul (starea conflictuală) – delimitări conceptuale

De regulă, stările conflictuale se întâlnesc cu o relativă periodicitate în viaţa personală şi profesională a fiecărui individ. Aceste conflicte se pot manifesta la scale şi nivele diferite. Ele pot apărea între persoane, grupuri, comunităţi sau naţiuni şi pot fi generate de cauze diverse.

În analiza cauzalităţii conflictelor, esenţiale sunt două lucruri: o minimă distanţă analitică faţă de fenomenul analizat şi un grad minim de generalizare. Nu mai puţin importantă este o a treia exigenţă: definirea clară a conceptelor cu care se lucrează.

Ca termen, conflictul derivă din latinescul *„conflictus”*, care înseamnă *„a ţine împreună cu forţa”*, iar ca fenomen, potrivit dicţionarului de sociologie, semnifică *„opoziţia deschisă, lupta între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunităţi, state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale divergente sau incompatibile, cu efecte distructive asupra interacţiunilor sociale”*.

Dicţionarul de psihologie defineşte conflictul drept *„lupta de tendinţe, de interese, situaţie în care se găseşte un individ supus unor forţe vectorial opuse şi de puteri aproape egale”*.

Potrivit Dicţionarului Webster, “conflictul este o bătălie, o competiţie a unor forţe oponente, o discordie, un antagonism între dorinţe şi instincte, pe de o parte, şi idealurile morale, religioase şi etice, de cealaltă parte”.

> ”Conflictul este o dinamică integrantă în creşterea şi dezvoltarea organismelor vii şi grupurilor. El apare când ideile, interesele sau comportamentul a doi sau mai mulţi indivizi din grup sunt antagonice.”[1]

Noţiunea de conflict şi sintagma de conflict militar a apărut după anii 1980, când S.U.A au precizat că a crescut pericolul faţă de interesele vitale ale sale.

Necesitatea şi oportunitatea gestionării conflictelor a fost susţinută pentru prima dată de către Rensis şi Jane Gilbert Likert, care au spus: *”Conflictul este încercarea activă a unui individ de a obţine rezultatul dorit care, dacă este obţinut, îi va impiedica pe ceilalţi să ajungă la rezultatul dorit de ei, ceea ce duce la ostilitate”*.

[1] Petelean, Adrian, Managementul conflictelor, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2006.

În concepția lui John Crawley ”Conflictul este manifestarea diferențelor care acționează una împotriva celeilalte”.

Din punctul de vedere al lui K.A.Slaieku şi R.Hasson ”conflictul în sine nu este o problemă, problema este conflictul nerezolvat”.

După Sam Deep si Lyle Sussman[2], pot fi identificate trei cauze ale perpetuării conflictelor :

Trăim într-o lume din ce în ce mai complexă şi mai diversă; persoane diferite doresc lucruri diferite şi sunt puține lucruri care mulțumesc pe toată lumea;

Indiferent unde lucrăm, avem ceva în comun cu toți ceilalți angajați; lucrăm cu oamenii iar a lucra cu oamenii înseamnă a ne confrunta inevitabil cu conflictele, neînțelegerile, incompatibilitățile, aspirațiile, ego-uri jignite, acestea fiind numai câteva dintre numeroasele motive pentru care activitatea în colectiv generează conflicte;

Trăim şi muncim într-o lume care impune limite asupra resurselor noastre, rareori obținem exact ceea ce dorim sau, mai bine zis, încercăm să obținem maximum, date fiind opțiunile existente şi limitările impuse; din acest punct de vedere sunt numeroase exemplele în care conflictele se datorează resurselor limitate şi constrângerilor organizatorice.

De asemenea, *„conflictul este un aspect inevitabil şi universal al vieții organizaționale. El apare prin şi între indivizi, prin şi între echipe şi grupuri, prin şi între diferitele nivele ale organizației, prin şi între organizații”, susține* cunoscutul cercetător al problematicii conflictului Morton Deutsch în cunoscuta sa lucrare „Şaizeci de ani de studiu sociopsihologic al conflictului”.

J. David Singer încearcă[3] o definire a războiului pe baza genului proxim, care este conflictul. Conflictele sunt, crede Singer, fenomene foarte frecvente, dar numai o parte mică dintre ele ajung să fie războaie.

Analizând definițiile date conceptului de conflict putem concluziona că acesta este unul multidimensional, iar abordarea lui – multidisciplinară.

Unii analişti[4] au încercat o clasificare a conflictelor în funcție de nivelul de agregare la care acestea se manifestă. Ei disting, din acest punct de vedere, între conflictele la nivel *micro* (între persoane), la nivelul *mezo* (între generații, între clase, între rase) şi nivelul *macro* (între state, între regiuni). Clasificarea conflictului în funcție de nivel nu este întru totul riguroasă, în condițiile în care coexistă în ea mai multe criterii diferite – cel geografic şi cel cultural sunt cel mai evidente, dar şi cel economic - având însă meritul de a fi utilă şi ca o clasificare a cauzalității conflictelor. Ea se suprapune, parțial, peste o ierarhie a nivelurilor de analiză a sistemului internațional.

Există şi o ramură ştiințifică ce se consacră aprofundării acestui fenomen, numită conflictologia. Din perspectiva acestei discipline, aflată la intersecția mai

[2] Deep, Sam şi Sussman, Lyle, Secretul oricărui succes. Să acționăm inteligent, Editura Polimark, Bucureşti, 1996, pp. 20-121.

[3] J. David Singer, Accounting for International War: The State of the Discipline, Journal of Peace Research, Vol. 18, No. 1, Special Issue on Causes of War (1981), p. 1-18.

[4] Johan Galtung, Carl G. Jacobsen, Searching for Peace. The Road to TRANSCEND, Pluto Press, London-Sterling, Virginia, 2000.

multor ştiinţe, precum psihologia, sociologia, pedagogia, dreptul, politologia, managementul şi etica, noţiunea de conflict se referă atât la cel cu efecte negative (disfuncţional, neproductiv, dăunător, nestimulativ, neconcurenţial), cât şi la conflictul pozitiv (funcţional, productiv, benefic, stimulativ, concurenţial), cu efecte benefice asupra individului, grupului, organizaţiei, statului etc.

Starea conflictuală mondială după cel de-al Doilea Război Mondial

Secolul XX a rămas în istorie drept cel mai sângeros secol, supremaţia sa în acest sens datorându-se celor două războaie mondiale care au făcut zeci de milioane de victime. Urmate apoi de războiul rece, întins pe patru decenii, ele vorbesc, practic, despre condiţia conflictuală dominantă a acestui secol.

În această perioadă care s-a scurs după cel de-al Doilea Război Mondial, cunoscută drept o *„perioadă de pace”*, în lume au avut loc peste 100 de conflicte armate de amploare, soldate cu circa 25 milioane de victime, însemnate pagubele materiale (distrugerea şi/sau deteriorarea localităţilor, infrastructurii teritoriale, obiectivelor importante, uzinelor şi fabricilor, terenurilor agricole etc.) şi degradarea mediului înconjurător (plante şi animale, fondul forestier, resurse de apă, surse de hrană).

„Cea mai mare parte a conflictelor de după cel de-al doilea război mondial (Algeria, Albania, Bosnia, Cecenia, Kurdistan, Afganistan, Chiapas, Sudan, Liberia, Congo-Zair, Rwanda etc.) sunt conflicte interne, în interiorul statelor care opun o putere centrală unui segment al propriei populaţii.”[5]

Dacă luăm în considerare conflictele din perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial, asistăm la o serie de insuccese militare care au determinat puterile coloniale să abandoneze teritoriile lor din Africa şi Asia (Marea Britanie, Portugalia – în Angola şi Mozambic, Franţa – în Indochina şi Algeria, Olanda – în Indonezia). La fel de nefericite au fost intervenţiile militare americane în Vietnam şi cele sovietice în Afganistan, ca să nu mai vorbim de insuccesele SUA în Somalia, de interminabila luptă din Israel împotriva rezistenţei palestiniene, de lupta nedecisă pe care o poartă guvernul columbian împotriva gherilei locale şi de actuala situaţie dramatică reprezentată de terorismul islamic.

Din analiza conflictelor armate desfăşurate în ultimul timp, se pot contura câteva cauze principale ale acestora:

-condiţiile economice precare;
-tendinţa unor state de a promova politici represive în perioade de tranzitie;
-degradarea unor resurse vitale;
-manipularea politică a unor identităţi etnice şi religioase.

Sfârşitul celui de al doilea Război Mondial a însemnat începutul unui nou război, Războiul Rece, o confruntare deschisă nonmilitară între două grupuri de state care aveau ideologii şi sisteme politice diametral opuse. Pe de o parte Uniunea Sovietică şi aliaţii săi adepţi ai comunismului impus de Lenin în anii ’20 ai secolului trecut numiţi şi Blocul Răsaritean iar de cealaltă parte SUA şi aliaţii săi adepţi ai democraţiilor liberale. Din punct de vedere strategic, conflictul rece nu a evoluat într-

[5] Ramonet, Ignacio*,* Geopolitica haosului*,* Editura Doina, Bucureşti, 1998, p. 160.

un conflict armat, într-un conflict cald, deoarece ambele părți dețineau un arsenal strategic nuclear ceea ce a creat o situație de blocare reciprocă. Conflictul s-a menținut însă la nivel declarativ.

Începutul anilor 90 ai secolului XX marchează sfârşitul Războiului Rece şi începutul ultimului conflict clasic al secolului XX şi anume Războiul din Irak din 1990. Războiul din Irak din august 1990 – martie 1991 a fost probabil ultimul conflict armat clasic din secolul XX, având drept combatanți pe de o parte pe americani şi pe aliații acestora, iar pe de altă parte pe Saddam Hussein. Războiul din Irak este important pentru că marchează un nou început în arta războiului şi anume războiul mediatic, fiind primul război transmis în direct de către CNN. Ştirile au fost prezentate în aşa fel încât să consolideze imaginea SUA drept lider mondial. SUA a învins Irakul, iar după război şi-a menținut imaginea de lider mondial politic, economic şi militar.

Cele mai mari conflicte ale secolului XX sunt reprezentate de:

-primul Război Mondial (1914-1917) – 8,5 milioane de morți;
-al Doilea Război Mondial (1939-1945) – 20 de milioane de victime;
-războiul Corean (1950-1953) 1,7 – milioane de morți;
-războiul civil Chinezesc (1945-1949) – 1,2 milioane de morți;
-războiul din Vietnam (1965-1973) – 1,2 milioane de morți;
-războiul Iran-Iraq (1980-1988) – 1 milion de morți;
-războiul Civil Rus (1918-1921) – 1 milion de morți;
-războiul Civil din Burundi-Rwanda (1993-2000) – 1 milion de morți;
-războiul Civil Chinez (1927-1937) – 400.000 de victime;
-Indochina Franceză (1945-1954) – 400.000 de morți;
-revoluția Mexicană (1911-1920) – 250.000 de morți;
-războiul Civil din Spania (1936-1939) – 200.000 de morți;
-războiul Civil din Algeria (1954-1962) – 160.000 de morți;
-Afghanistan (1980-1989) – 150.000 de morți;
-războiul Ruso-japonez (1904-1905) – 130.000 de victime;
-războiul Chaco (1932-1935) – 130.000 de victime.

Starea conflictuală mondială la începutul mileniului al III-lea

La începutul mileniului al III-lea omenirea se confruntă cu foarte multe probleme: revendicări teritoriale, creşterea decalajului dintre țările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare, sărăcia şi chiar foametea, şomajul, globalizarea, degradarea mediului natural, încălzirea globală, diminuarea resurselor vitale vieții (apă, petrol, gaze naturale, minereuri etc.) şi accesul înechitabil la acestea, competiția tot mai acerbă pentru controlul materiilor prime creşterea polulației globului (pe fondul scăderii în unele țări sau regiuni), scăderea natalității şi creşterea mortalității, afectarea din ce în ce mai mult a stării de sănătate a indivizilor, accentuarea fenomenului migraționist etc.

Pe lângă aceste probleme, a căror manifestare are drept cauză acțiunea sau inacțiunea individului, omenirea este greu încercată şi de o serie de dezastre naturale (cutremure, inundații, incendii, alunecări de teren etc.).

Toate acestea pot declanşa sau alimenta violenţa, contribuind, într-o măsură mai mică sau mai mare (în funcţie de o serie de factori), la apariţia unor noi conflicte, la reizbucnirea celor latente („înghețate”), la menţinerea şi/sau acutizarea celor existente.

Situaţiile/stările conflictuale din lume sunt determinate de factori dintre cei mai diferiţi, de cele mai multe ori fiind implicaţi doi sau chiar mai mulţi.

Dintre conflictele care încă se manifestă la nivel mondial, putem menţiona:

-Ţara Bascilor şi Catalonia în Spania;

-Ţara Găgăuzilor în Republica Moldova;

-Rwanda şi Burundi (rivalitatea dintre populaţiile Hutu şi Tutsi);

-Sri Lanka (populaţia Tamil);

-Irlanda de Nord (catolicii şi protestanţii);

-Filipine (minoritatea islamică din insulele Mindanao şi Sulu doreşte să obţină independenţa, statul filipinez având ca religie predominantă creştinismul);

-Belgia (valonii şi flamanzii, respectiv vorbitorii de limbă franceză şi cei de limbă olandeză);

-Italia (între Nordul dezvoltat şi Mezogiorno/Sudul mai puţin dezvoltat);

-provincia Kosovo din Iugoslavia (etnicii albanezi de religie islamică versus sârbii de religie ortodoxă);

-Republica Cecenia şi Daghestanul în Federaţia Rusă (cecenii şi daghestanii, de religie islamică, faţă de ruşi, de religie ortodoxă);

-Sudan (conflict etnic şi confesional între populaţia arabă, de religie islamică, din nordul ţării, şi populaţia negroidă, de religie creştină, din sudul ţării);

-Armenia-Azerbaidjan (conflictul având drept obiect teritoriile Nagorno-Karabah, enclava armeană în Azerbaidjan, şi Nahicevan, enclava azeră în Armenia; armenii sunt creştini, iar azerii - islamici);

-Catalonia în Spania (etnicii catalani, deşi au obţinut autonomia în 1977, doresc independenţa şi din motive economice, această provincie fiind cea mai dezvoltată economic din ţară);

-statul Chiapas în Mexic (revolta armată a ameridienilor, izbucnita în 1994, ca urmare a disparităţilor economice şi sociale din ţară; ameridienii, care reprezintă 14% din populaţia Mexicului, se consideră dezavantajaţi în comparaţie cu metişii şi albanii);

-conflictul bosniac (1992 - 1995, între comunităţile musulmană, sârbă şi croată) şi cel kosovar (declanşat în 1999, între albanezi, de religie musulmană şi sârbii de religie ortodoxă).

Cauzele care au generat aceste conflicte, au fost numeroase, printre cele mai des întâlnite evidenţiindu-se:

economice: lupta pentru resurse, sărăcia, deteriorarea mediului etc.;

politice: reîmpărţirea unor sfere de influenţă, impunerea unor regimuri politice de dreapta sau de stânga, interesele marilor puteri, tendinţele revizioniste, sececioniste sau unioniste, diferende istorice etc.;

sociale: incapacitatea guvernelor de a asigura un nivel minim de trai pentru populaţie şi securitatea cetăţeanului;

religioase: diferenţele religioase marcante dintre anumite comunităţi etc.;

etnice: intoleranţă, ură etnică, şovinismul, ultranaţionalismul, discriminarea.

Caracteristicile conflictelor contemporane au scos în evidenţă faptul că a crescut dimensiunea neconvenţională a acestora, apreciindu-se că războiul secolului XXI va fi unul preponderent informaţional.

Modalităţi de soluţionare a conflictelelor

Soluţionarea conflictelor presupune un sistem de măsuri pentru prevenirea, localizarea şi eliminarea contradicţiilor. Totodată, formele şi procedeele de soluţionare a conflictelor militare pot să se formuleze pe baza unui complex de măsuri non-militare (diplomatice, administrative, economice, ideologice, psihologice) şi militare pentru prevenirea, oprirea sau lichidarea cauzelor şi urmărilor acţiunilor părţilor adverse.

Dintre principalele forme de soluţionare a conflictelor militare se pot aminti: prevenirea, oprirea, lichidarea etc.

Prevenirea este reprezentată de neadmiterea evoluţiei contradicţiilor între părţi, în etapa de iniţiere a conflictului, prin acţiuni paşnice, precum şi prin acţiuni cu caracter militar, care să excludă participarea directă sau indirectă a formaţiunilor militare.

Oprirea constă în atenuarea contradicţiilor dintre părţi, în etape de ascuţire a conflictului, pe baza întăririi succesive a măsurilor de prevenire, aspect care include participarea indirectă a formaţiunilor militare.

Lichidarea cuprinde ansamblul activităţilor desfăşurate pentru înlăturarea completă a contradicţiilor între părţi, în etapa de soluţionare a conflictului, inclusiv prin intensificarea ulterioară a acţiunilor preventive, care să includă participarea directă a formaţiunilor militare.

După cum demonstrează practica, enumerarea concretă e forţelor şi mijloacelor folosite depinde de condiţiile apariţiei şi de particularităţile evoluţiei conflictului. Pentru îndeplinirea misiunilor de prevenire, oprire şi lichidare a conflictelor pot fi întrebuinţate atât forţele militare cât şi cele non-militare.

O importanţă deosebită trebuie acordată măsurilor de soluţionare a conflictelor militare. După cum se poate aprecia, prevenirea unui conflict militar poate include: consultaţii (întâlniri) ale şefilor de state şi de guverne (ale mişcărilor de opoziţie) în scopul diminuării încordării politicii interne în zona de conflict; măsuri de acordare a ajutorului economic şi umanitar populaţiei; prevenirea izbucnirii atitudinilor şovine, naţionaliste şi a altor acţiuni destabilizatoare; desfăşurarea de acţiuni informaţionale specifice, acţiuni psihologice pentru oprirea unui conflict pe cale de a izbucni, demascarea tendinţelor mişcărilor de opoziţie care pregătesc un conflict; propaganda şi contrapropaganda pentru denigrarea imaginii privind situaţia internă a adversarului; informarea populaţiei şi trupelor despre adevăratele scopuri ale conflictului; organizarea tuturor formelor de cercetare şi prevenire; suplimentarea (după caz) efectivelor militare, desfăşurarea exerciţiilor şi aplicaţiilor militare în zona unui

posibil conflict sau în apropierea sa; luarea unor măsuri de siguranţă în zonele de frontieră.

În ce priveşte stingerea conflictului, aceasta ar putea presupune desfăşurarea unor activităţi specifice, legate în special de avansarea de revendicări ultimative mişcărilor de opoziţie pentru încetarea activităţii antistatale, dezarmarea şi dizolvarea formaţiunilor armate ilegale; introducerea unei conduceri prezidenţiale directe în zona de conflict; declararea regimului de stare excepţională, influenţarea psihologică a membrilor mişcărilor de opoziţie, formaţiunilor armate ilegale şi a populaţiei în scopul opririi lor de la acţiuni periculoase; înăsprirea regimului de frontieră în zona de conflict învecinată cu frontiera de stat; asigurarea pazei principalelor obiective administrative, economice, întărirea apărării obiectivelor militare; introducerea restricţiilor de circuiaţie; neutralizarea electronică a activităţii surselor de transmisiune radio şi prin televiziune, încetarea activităţii mijloacelor de informare în masă a căror preocupare este îndreptată spre agravarea conflictului; înfăptuirea programelor de acorduri pe termen lung, introducerea sancţiunilor economico-comerciale, desfăşurarea propagandei şi contrapropagandei pentru denigrarea imaginii duşmanului extern; desfăşurarea de acţiuni informaţionale specifice; informarea populaţiei şi trupelor, desfăşurate în zona de conflict şi în apropierea sa, despre adevăratele scopuri ale conflictului; influenţarea psihologică a populaţiei care a dezlănţuit un conflict, în scopul opririi acesteia de a acorda sprijin guvernului său; desfăşurarea operaţiilor psihologice împotriva statului care a iniţiat conflictul.

Pentru lichidarea conflictului s-ar putea desfăşura o serie de acţiuni specifice care s-ar concretizează în: blocarea raioanelor (teritoriilor) unde se află formaţiuni armate ilegale, dezarmarea şi dizolvarea lor, precum şi destituirea, în cazul refuzului de subordonare, a administraţiei militare; nimicirea sau neutralizarea grupărilor teroriste şi a celor de cercetare-diversiune; controlul mijloacelor de transport şi a unor persoane; paza şi deportarea membrilor capturaţi ai formaţiunilor armate ilegale, a grupărilor teroriste şi de cercetare-diversiune, a persoanelor reţinute pentru deţinere ilegală de armament şi nerespectarea regimului restricţiilor de circulaţie; căutarea, ridicarea depozitarea, scoaterea şi distrugerea armamentului capturat, a tehnicii militare şi a echipamentului.

Analiza numeroaselor conflicte militare permite să se generalizeze şi să se formuleze principalele condiţii de soluţionare a lor pe cale paşnică, însă cu folosirea forţei militare.

Conflictele militare ale viitorului

„Războaiele sunt purtate dintr-o cauză anume şi cu un anumit scop. Chiar dacă, de cele mai multe ori, adevăratele cauze şi scopuri rămân ascunse, ele sunt determinate de oameni, nu de tehnologie. Tehnologia doar face misiunea combatanţilor mai uşoară. Prin intermediul ei, ne găsim şi ne omorăm mai repede.”[6]

Conflictele primelor decenii din secolul XXI, specifice erei industriale, vor fi, treptat, înlocuite de cele caracteristice erei informaţionale. Preponderent, acestea vor

[6] Gen. Colin Powell, şeful Statului Major al US Army în timpul operaţiunii *„Furtună în deşert”* din Irak (1991), în prezent secretar de stat SUA.

fi de natură asimetrică, incluzând acțiuni împotriva unor forțe atipice, îndeosebi grupări teroriste, pentru eliminarea amenințărilor nucleare venite din partea unor state conduse de regimuri dictatoriale sau a unor grupări transnaționale ale crimei organizate. Confruntarile militare vor fi, în general, disproporționate din punct de vedere al potențialului tehnologic, caracterizate de acțiuni de tip clasic, îmbinate cu cele specifice confruntărilor informaționale.

Evoluția mijloacelor informaționale şi creşterea rolului mass-media vor face ca aproape toate conflictele militare să fie *„transmise în direct”*, fapt care va impune liderilor politici şi militari să aibă în vedere faptul că, în procesul decizional de angajare a forțelor proprii în asemenea confruntări, să ia în calcul şi reacțiile opiniei publice naționale şi internaționale.

În conflictele militare viitoare, confruntările vor fi deosebit de violente, mai ales în primele momente ale acestora şi vor avea o amploare spațio-temporală diferită, determinată de obiectivele planificate la declanşarea ostilităților. Ultima fază, post conflict, va fi una de stabilizare a arealului în care s-a desfăşurat conflictul militar propriu-zis, ceea ce va impune prezența substanțială a componentelor internaționale civile.

Violența nu se va manifesta numai prin lupta armată, ci şi prin alte forme şi mijloace, începând cu cele politice şi continuând cu cele economice, mediatice, psihologice şi informaționale. Esența violenței va avea, însă, la bază utilizarea armelor de toate genurile, inclusiv a celor de distrugere în masă, a noilor arme şi tehnologii, precum şi a unor mijloace care extind confruntarea în cyber-spațiu. Spațiile tradiționale şi cele specifice de desfăşurare a conflictelor (terestru, aerian şi maritim) vor fi completate de cel cosmic şi de cel informațional.

În practica conflictelor militare, în perioada primelor decenii ale secolului XXI se vor manifesta trei tendințe, respectiv[7]:

-restrângerea gamei tipologiei conflictelor armate la cele convenabile statelor dezvoltate din punct de vedere economic şi militar;

-menținerea, în practica unor țări, în special a celor cu un nivel scăzut de dezvoltare, a metodei de soluționare a unor stări tensionate prin recurgerea la forța armată şi utilizarea atât a mijloacelor convenționale, cât şi a celor neconvenționale;

-amplificarea şi diversificarea conflictelor asimetrice.

-Conflictele militare ale viitorului vor purta, prioritar, amprenta specifică societății tehnologice şi informaționale şi vor fi caracterizate prin:

-înlocuirea armatelor de masă cu formațiuni de dimensiuni relativ mici, formate din profesionişti înzestrați cu mijloace poliacționale, performante şi inteligente;

-înfrângerea adversarului prin intermediul unor acțiuni indirecte de control şi supraveghere, prin dominarea confruntării în sfera conducerii şi, de asemenea, prin „dirijarea” algoritmică a acțiunilor inamicului;

-organele de decizie şi de planificare a războiului vor avea o compunere preponderent politico-militară şi vor acționa de la mare distanță;

[7] Ministerul Apărării Naționale, Strategia de transformare a Armatei României-proiect, 2005, p. 10.

-confruntarea informațională va constitui dominanta conflictului armat şi se va baza pe o logistică informatică consistentă, care va deveni un adevărat factor de putere.

Conflictul armat ramâne, în ansamblu, un instrument al politicii, iar componenta sa militară (armata) va continua să reprezinte mijlocul principal de descurajare, intimidare, impunere şi/sau sancționare (coerciție).

Datorită atât discrepanțelor de organizare şi înzestrare a fortelor, cât şi decalajelor tehnologice ale mijloacelor utilizate, conflictul militar (armat) se poate desfăşura pe orizontală – între structuri echivalente – sau pe verticală – între structuri cu diferențe sensibile din punct de vedere al organizării şi înzestrării. Raportul de forțe îşi va pierde treptat din importanță, sub aspectul său fizic, cantitativ, locul principal urmând a fi ocupat de asimetria determinată de informațiile deținute şi capacitatea de utilizare acestora. Conceptul de asimetrie se va regăsi din ce în ce mai mult în desfăşurarea conflictelor.

Conflictul asimetric este, în esență, o modalitate prin care unei forțe militare inferioare i se interpune una mai puternică. Este acel conflict prin care se urmăreşte evitarea forței, a superiorității de orice natură a celeilalte părți aflate în conflict şi care se bazează pe exploatarea avantajelor sau vulnerabilităților acesteia.

Conflictele viitorului se vor cantona, preponderent, în sfera politico-economicului, iar scopul general va viza proiecte economice majore, precum: gestionarea materiilor prime strategice, a căilor de acces şi piețelor de desfacere a acestora; accesul restrictiv la domeniul tehnologiilor de înaltă performanță; controlul politico-militar asupra unor "zone fierbinți" etc. Practic, conflictul viitorului va deveni o confruntare informațională, bazată pe folosirea unor mecanisme de distribuire şi combinare a căilor şi mijloacelor de susținere a conflictului şi se va înscrie în sfera politicului şi numai arareori va impune utilizarea mijloacelor armate.

Concluzii

Procesele şi mutațiile politice, economice, sociale, informaționale nu pot rezolva în totalitate problemele ce țin de acțiunea umană. Situațiile conflictuale apar cu periodicitate, putându-se manifesta la niveluri şi cu amplitudini diferite. Ele pot apărea între persoane, grupuri, comunități sau națiuni şi pot fi generate de cauze diverse.

Samuel Hungtinton în celebra sa lucrare „Ciocnirea civilizațiilor" considera că în secolul XXI conflictele vor fi determinate de motive interculturale.

Conflictele de după începutul ultimului deceniu al secolului trecut au demonstrat că operațiile militare reprezintă doar un element al stabilizării şi al reconstrucției post-conflict. Aceasta include sarcini militare şi civile în cinci domenii diferite: asigurarea securității, furnizarea serviciilor esențiale, crearea structurilor politice, crearea unei infrastructuri economice, facilitarea reconcilierii între grupurile care s-au aflat anterior în conflict.

Acum avem o singură civilizație globală, iar utilizarea resurselor întrece rata lor de producere. Prin activitățile antropice rezultă o criză de mediu vizibilă peste tot, din ce în ce mai gravă, de la poluările oceanice, devastarea pădurilor la scăderea

biodiversității. Odată cu scăderea resurselor, tensiunile dintre comunități vor creşte, lupta pentru ele se va înteți.

Este de aşteptat ca în următorii ani lumea să fie în continuare puternic conflictuală iar cauzele acestor conflicte să se găsească undeva în zona resurselor, pornind de la acces şi până la transport şi stocare. De asemenea, o altă cauză a conflictelor ar putea fi reprezentată de diferențele identitare pe temeiuri ideologice, etnice, culturale sau religioase.

Fiecare conflict este diferit, deoarece şi circumstanțele în care se produce şi indivizii care participă sunt diferiți de fiecare dată.

Tipologia conflictelor a acceptat şi dezvoltat intens termenul de „operații militare altele decât războiul" tocmai pentru a încerca, şi uneori cu destul succes, departajarea acestor tipuri de conflicte de războiul clasic întâlnit în manualele de istorie. În cadrul acestor operații se pot desfăşura o întreagă gamă de misiuni, de la impunerea sau menținerea păcii până la misiuni de combatere a terorismului, împotriva crimei organizate, traficului de droguri, arme şi persoane etc.

Conflictele armate ale viitorului vor fi influențate, într-un mod hotărâtor, de noile perfectări şi descoperiri tehnologice, dar mai ales de rapiditatea cu care se modernizează şi se aplică noua generație de arme.

Conflictele armate viitoare vor fi legate de tehnologiile secolului actual, vor releva o mare complexitate a teatrelor de acțiuni, vor asigura întrepătrunderea mediilor civile cu cele militare, extinderea gherilei urbane, folosirea deopotrivă a armelor letale şi neletale.

În cazul unui conflict armat, ca şi în multe alte situații, pentru a putea găsi soluții acceptabile pentru toate părțile implicate şi care totodată să conducă şi la o eficientizare a eforturilor făcute este necesară cooperarea multilaterală a unor diverse instituții guvernamentale şi neguvernamentale din diferite state, din ce în ce mai mult în condițiile globalizării.

Bibliografie

[1] ADAMS, James, Următorul - ultimul război mondial, Editura Antet, Bucureşti, 1998.

[2[BAUMAN, Zygmund, Globalizarea şi efectele ei sociale, Editura Antet, Bucureşti, 1999.

[3] BRUCAN, Silviu, Secolul XXI. Viitorul Uniunii Europene. Războaiele în secolul XXI, Editura Polirom, Iaşi, 2005.

[4] CLAUSEWITZ Carl von, Despre război, Editura Militară, Bucureşti, 1982.

[5] DEEP, Sam şi Sussman, LYLE, Secretul oricărui succes. Să acționăm inteligent, Editura Polimark, Bucureşti, 1996.

[6] HUNTINGTON, Samuel, Ciocnirea civilizațiilor şi refacerea ordinii mondiale, Editura Antet, Bucureşti, 1998.

[7] KAPLAN Robert, D., Anarhia care va veni, Editura Antet, Bucureşti, 2002.

[8] KAPLAN Robert, D., Politici de război, Editura Polirom, Iaşi, 2002.

[9] MUREŞAN, Mircea, Toma, Gheorghe, Provocările începutului de mileniu, Editura Universității Naționale de Apărare, Bucureşti, 2003.

[10] PETELEAN, Adrian, Managementul conflictelor, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2006.

[11] RAMONET, Ignacio, Geopolitica haosului, Editura Doina, Bucureşti, 1998.

[12] ROSENAU, James, Turbulența în politica mondială, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1994.

[13] SUN, Tzu, Arta războiului, Editura Militară, Bucureşti, 1976.

[14] STOIAN, Ana, Maria, Relațiile SUA-UE la începutul secolului XXI: noile raporturi transatlantice, Editura Lumen, Bucureşti, 2006.

CONFLICTELE ŞI MASS-MEDIA

Zoltan BALINT[*]
Florin HULEA[**]

This paper explores how the mass media, more than just reflecting the problems and actually issues are important social actors in society and shape the public sphere in romanian and international media area and which is implication to democracy.

Key words: *conflicte, mass-media, relaţii publice, comunicare*

În accepţia DEX, conflictele reprezintă neînţelegere, ciocnire de interese, dezacord, diferend, treaptă acută în evoluţia contradicţiilor antagoniste, ciocnire materială sau morală violentă.

În orice colţ al lumii, când vorbim despre conflicte, implicit vorbim de presă, denumită generic mass-media.

Mass-media reprezintă totalitatea mijloacelor tehnice de comunicare în masă a informaţiilor(radio, televiziune, cinematograf, publicaţii, magnetofon, disc).

În domeniul relaţiilor publice, când vorbim de conflicte, ne referim la crize mediatice. Astfel de crize mediatice pot ridica imaginea ofiţerului de presă sau poate prăbuşi întreaga instituţie.

Crizele reprezintă acele fenomene complexe ce pot afecta fie întregul sistem social, fie anumite sectoare ale acestuia(viaţa economică, sistemul politic, relaţiile internaţionale, sistemele financiar bancare, etc.).

În accepţiunea Dicţionarului de Sociologie coordonat de C. Zanfir şi L. Vlăsceanu, criza este definită ca „o perioadă în dinamica unui sistem care este caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăţilor, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt care face dificilă funcţionarea sa normală, declanşându-se puternice presiuni spre schimbare."

Din perspectiva psihologică crizele pot fi momente ale vieţii care se înscriu în evoluţia normală a fiinţei umane, corespunzând unor studii sau faze ale dezvoltării sale genetice.

În lucrările consacrate managementului crizei, se consideră că aceasta apare atunci când „întregul sistem este afectat, în asa fel încât existenţa sa fizică şi valorile de bază ale membrilor sistemului sunt ameninţate într-o asemenea măsură, încât indivizii sunt obligaţi fie să realizeze caracterul eronat al acestor valori, fie să dezvolte mecanisme de apărare împotriva acestor valori."(T.C. Pauchant, I. Mitroff, 1992).

În cercetările, dezbaterile şi practicile recente din domeniul relaţiilor publice-situaţiile de criză sau de pre-criză- sunt definite ca fenomene de întrerupere a

[*] **Colonel, comandantul Brigăzii Speciale de Intervenţie „Vlad Ţepeş" a Jandarmeriei**
[**] **Locotenent, purtător de cuvânt al Brigăzii Speciale de Intervenţie „Vlad Ţepeş" a Jandarmeriei**

funcționării normale a unei organizații şi ca momente de blocare sau de slabă organizare a schimbului de informații dintre organizatie şi publicului ei intern sau extern.

Putem privi conflictul şi ca o atingere gravă a ordinii publice. Presa este întotdeauna însetată de senzațional, de conflicte, de răniți şi chiar morți.

O situație, cu cât este mai gravă, un conflict, cu cât este mai profund şi mai complex, cu atât prezintă un interes mai mare pentru mass-media.

Sarcina ofițerului de presă este foarte delicată în aceste momente, pentru că nu poate neglija cererea de informații a jurnaliştilor, însă, în acelaşi timp trebuie să îi convingă pe aceştia sa rămână în afara zonei de conflict, pentru ca personalul îndreptățit să reducă pe cât posibil efectele crizei.

Analizând marile adunări publice de după 1989, când presa gusta din plin din libertatea cuvântului, observăm o prezență activă a jurnaliştilor în mijlocul maselor de manifestanți şi printre forțele de ordine.

Mirajul unui „cadru ideal" poate face adesea mai mult rău, putând impiedica desfăşurarea activităților de restabilire a ordinii publice. De aceea presa trebuie permanent pusă la curent cu ultimele noutăți cu privire la situația de criză creată.

Aceeaşi situație este întâlnită şi peste granițe, chiar şi în cazul actelor de terorism. Acest din urmă flagel, este absolut dependent de mediatizare. Fără prezentarea efectelor unui atentat, acesta nu-şi mai atinge scopul, şi anume acela de a provoca, teama, haos, teroare la o scară cât mai largă. Nu se poate nici interzice mediatizarea unor asemenea evenimente, pentru că ar apărea cenzura. Însă, o mediatizare moderată ar aduce, poate, cea mai grea lovitură acestui „cancer al lumii civilizate" numit terorism.

Ce se întâmplă de fapt în urma unui conflict?

Se naşte o situație de criză la nivelul departamentelor de comunicare pe două planuri: unul intern şi altul extern de mediatizare, de relații cu presa.

Conflictul poate apărea în interiorul instituției (ex. accident de muncă) şi atunci trebuie găsite cauzele în sânul organizației şi rezolvată problema. La fel de adevărat este că probleme exterioare organizației pot afecta climatul intern al instituției.

De regulă, ofițerul de relații publice are în sarcină şi comunicarea internă şi astfel şi acestă problemă cade în responsabilitatea sa. Bineînțeles, în colaborare cu alți factori de răspundere în această situație: şeful instituției, psihologul, etc.

Un studiu efectuat de Institutul de Management al Crizelor pe mai mult de 50 000 de ştiri, arată că 14% dintre crize apar brusc, pe neaşteptate, restul de 86% fiind mai mult sau mai puțin previzibile, fiind rezultatul unor probleme cunoscute care au explodat.

Cel mai important public în cadrul unei crize, este cel al angajaților instituției. Ei trebuie să fie cel mai bine şi mai corect informați.

De cele mai multe ori (ex- I.S.U.) angajații instituției se transformă în teren în adevărați purtători de cuvânt. Există tendința printre unii jurnalişti de a da mai mult credit unui om aflat în dispozitiv, decât purtătorului de cuvât ca voce oficială a organizației.

Din nefericire, majoritatea instituțiilor tind să işi neglijeze angajații în cazul unei situații de criză. Este de evitat ca membrii organizației să afle informații despre conflict din presă, pentru că încrederea lor în conducere scade, iar ieşirea din această situației devine mult mai dificilă.

Să luăm cazul dispozitivelor de jandarmi create în vederea intervenției pentru restabilirea ordinii publice la o manifestație ilegală.

Oamenii din dispozitive ştiu ce au de făcut în baza legii, însă acționează doar la ordin. În tot acest timp ei sunt asaltați de către jurnalişti.

Spre deosebire de alte state din Uniunea Europeană şi nu numai, unii jurnalişti români au tendința de a prezenta situația din punctul de vedere al manifestanților. De aceea, nu rare sunt situațiile în care forțele de ordine sunt criticate pentru modalitatea de intervenție în forță.

Este imperios necesar ca jurnaliştii să fie tratați cu respect şi informați permanent despre evoluția situației operative. Astfel se evită transmiterea căte populație a unor informații nefondate catalogate drept zvonuri.

Mass-media este principala sursă de informare a populației şi de aceea reprezentanții presei(canalul prin care se transmite informația) trebuie să înțeleagă corect mesajele transmise de la locul producerii evenimentelor sau din eventualele conferințe de presă ulterioare.

Spre deosebire de restul surselor de mediatizare, agențiile de presă vor fi în permanență la locul producerii unui conflict, pentru că, la rândul lor, sunt o sursă de informare pentru restul jurnaliştilor.

Unele instituții îşi permit luxul de a oferi informații doar în cadrul conferințelor de presă pregătite din timp, după o analiză profundă a situației şi a datelor deținute. În cazul forțelor de intervenție însă, informațiile trebuie transmise de la fața locului concomitent cu desfăşurarea evenimentelor. În acest caz rolul ofițerului de presă este foarte important. El trebuie să îşi cunoască foarte bine oamenii şi modul lor de acțiune şi, de asemenea, trebuie să obțină în timp foarte scurt acordul conducerii instituției pentru oferirea anumitor informații către presă.

De cele mai multe ori aici apare un blocaj specific instituțiilor cu profil militar. La nivelul managerului unității trebuie să existe o mai mare deschidere către informare, către transparență. Chiar şi în cazul unor evenimente negative, trebuie ieşit în presă pentru recunoaşterea anumitor probleme şi pentru a susține o poziție oficială a instituției.

Refuzul de a comunica poate crea probleme de imagine mult mai grave decât criza în sine, deoarece jurnaliştii sunt obligați să ofere informații şi ajung astfel să prezinte unele aspecte neoficiale, nereale, de cele mai multe ori, bazate pe zvonuri.

Există situații în cazul unităților de intervenții când unele aspecte ale conflictului nu pot fi mediatizate. Spre exemplu marea mişcare a minerilor din Valea Jiului către Bucureşti din iarna anului 1999. Atunci mediatizarea a fost excesivă şi defectuoasă, fiind date presei inclusiv dispozitivele, numărul forțelor de ordine şi modul de acțiune al acestora. Rezultatul a fost un eşec, existând mulți răniți de ambele părți, situația de criză accentuându-se.

Un alt episod al efectelor negative ale mediatizării, s-a consumat în vara anului 2008, în comuna Ştefăneşti, jud. Ilfov, la alegerile locale. Prezența presei în zonă a

menţinut conflictul la anumiţi parametri, camerele de luat vederi motivând grupurile de alegători să facă „atmosferă”. Exista de asemenea o cerere continuă din partea jurnaliştilor de cunoaştere a efectivelor forţelor de ordine prezente la faţa locului. Fiind vorba de o posibilă intervenţie în forţă, mediatizarea unei astfel de informaţii devenea imposibilă. Asta pentru a evita cazurile tip Costeşti. Acest lucru nu a împiedicat însă reprezentanţii mass-media să facă estimări asupra numărului jandarmilor şi poliţiştilor prezenţi în zonă.

Concluzii

Mass-media este o forţă în orice stat al lumii, fiind principala sursă de informare a populaţiei, bucurându-se de încrederea acesteia. O bună relaţie cu jurnaliştii garantează o imagine reală şi previne apariţia informaţiilor neverificate. Rolul ofiţerului de presă este foarte important, de el depinzând, în mare masură, percepţia populaţiei faţa de instituţia pe care o reprezintă.

Jurnaliştii trebuie să înţeleagă ofiţerul de presă când acesta nu le poate oferi anumite date. Există anumite aspecte ale unui conflict care, o dată mediatizate, pot aprofunda situaţia de criză. Presa doreşte informaţii cât mai multe şi cât mai spectaculoase, însă dezbaterea unor subiecte mărunte legate de incident, face ca esenţa conflictului, cauzele acestuia şi rolul fiecarei parţi să se piardă, iar subiectul principal al ştirii să se transforme, de ce nu, într-unul mai puţin spectaculos.

Ofiţerul de presă rămâne principala sursă de informaţie şi cea mai sigură pentru jurnalişti. De aceea, o relaţie bună a acestora, bazată pe înţelegere şi sprijin reciproc ar fi benefică, în primul rând, publicului ţintă.

Bibliografie

[1] NEWSOM Doug, VANSLZKE Turk Judy, KRUCKEBERG Dean, Totul despre relaţiile publice, Editura Polirom, 2003.

[2] NICULAE Tudorel, GHERGHIŢĂ Ion, GHERGHIŢĂ Diana, Comunicarea organizaţională şi managementul situaţiilor de criză, Editura Ministerului Administraţiei şi Internelor, 2006.

[3] PAUCHANT T.C., MITROFF I., Managementul crizei, 1992.

[4] ZANFIR C. şi VLĂSCEANU L., Dicţionarului de Sociologie.

[5] ***Dicţionarul Explicativ al Limbii Române, NODEX, 21 Aug 2004.

[6] ***Revista forţelor terestre, nr.4.

MANAGEMENTUL CRIZELOR DE ORDINE PUBLICĂ

Zoltan BALINT*
Benedict SÎRBU ****

Introducere: Crizele specifice ordinii publice au implicaţii majore în viaţa şi în activitatea societăţii cu consecinţe nedorite. Unele crize pot fi anticipate şi prevenite, altele din contră, nici măcar nu pot fi bănuite şi, de obicei se intalează brusc. Pentru a înlătura acest neajuns este nenoie de un management ştiinţific şi eficient în cadrul unui sistem coerent şi articulat raţional care să ducă la soluţionarea aspectelor privind originea şi evoluţia proceselor distructive în discuţie.

Conceptul de management al crizelor are semnificaţii multiple şi se foloşeşte mult în teorie şi practică. Esenţialul în analiza şi tratarea lui îl constituie determinarea conţinutului, a elementelor şi direcţiilor care-i stabilesc trăsăturile. Dat fiind caracterul complex al managementului crizelor, au apărut numeroase şi variate definiţii ale acestui concept.

Din punctul nostru de vedere managementul crizelor constituie un ansamblu organizat coerent de concepte, principii, funcţii, regului, norme, structuri, metode, instrumente şi tehnici prin care sunt explicate şi dirijate fenomenele ce se produc la nivelul societăţii.

După modul de acţiune pentru gestionarea crizelor, managementul poate fi împărţit în mai multe tipuri: management reactiv, management reactiv, management proactiv şi management interactiv.

Studiile asupra managementului crizelor şi dezastrelor au arătat că gestionarea crizei, din această perspectivă se desfăşoară pe faze şi etape. În majoritatea crizelor se parcurg cel puţin cinci etape: semnalizare, detecţie, pregătire, prevenire, gestionare criză, reducere, limitarea daunelor şi recuperare, refacere.

Indiferent de tipul crizei şi al managementului adoptat trebuie să existe o strategie pentru a pregăti societatea în eventualitatea apariţiei unei crize. Orice strategie trebuie să fie concepută şi pusă în practică încă din perioada de normalitate.

Instituţiile cu rol în gestionarea crizelor ce pot afecta ordinea publică trebuie să aibă în vedere câteva tipuri de acţiuni.

Acţiunile strategice: presupun schimbări drastice în funcţionarea unei instituţii; integrarea managementului crizelor în misiunea fundamentală a instituţiei, a echipei de gestionare a crizelor; integrarea managementului crizelor în planificarea strategică; ntrenamente şi dezbateri pe linia gestionării crizelor; existenţa unor planuri pregătite pentru orice tip de risc identificat.

Acţiunile tehnice şi structurale: crearea echipei de gestionare a crizelor; crearea unui buget special gestionării crizelor; dezvoltarea şi actualizarea politicilor şi instrucţiunilor de gestionare a crizelor; realizarea unor dcumente privind personalul,

* **Colonel, comandantul Brigăzii Speciale de Intervenţie a Jandarmeriei „Vlad Ţepeş”**
** **Plutonier, Serviciul Acţiuni Speciale Antiteroriste/ Brigada Specială de Intervenţie a Jandarmeriei „Vlad Ţepeş”**

resursele şi capacităţile instituţiei; crearea unui spaţiu destinat echipei de gestionare a crizei; utilizarea consutaţiilor unor experţi şi a unor echipe de gestionare a crizelor în afara instituţiei etc.;

*Acţiuni de evaluare şi diagnoză:*acceptarea contralelor organului legislativ şi unde este cazul a societăţii civile; respectarea reglementărilor privind relaţiile cu mass-media; ierarhizarea strictă a acţiunilor ce trebuie executate; identificarea oricăror probleme care pot semnaliza riscuri; efectuare unor cercetări pentru identificarea unor ameninţări ascunse; evaluarea şi critica răspunsului după trecerea crizei etc.

Acţiuni de comunicare: pregătirea personalului pentru relaţiile cu mass-media, pe timpul crizei; amplificarea informării în rândul forţelor de acţiune ale instituţiei şi evitarea dezinformării acestora; amplificarea informării comunităţilor locale şi societăţii civile în general; amplificarea colaborării cu structurile şi asociaţiile care pot sprijini instuţia în rezolvarea crizelor; utilizarea unor mijloace şi tehnologii diversificate de comunicare.

Acţiuni psihologice: amplificarea colaborării cu organizaţiile şi cu societatea civilă; acceptarea aducătorilor de veşti cu potenţial negativ; o mai bună vizualizare a impactului crizelor asupra societăţii şi angajaţilor instuţiei; rememorarea simbolică a crizelor, pericolelor şi succeselor trecute.

Dincolo de aceste direcţii de acţiune, este dificil de stabilit un set standard de măsuri pentru a gestiona şi rezolva eficient o situaţie de criză.

Aplicarea măsurilor de reformă conexate cu particularităţile geo-strategice ale dispunerii României, cu insuficienţa unor regelementări în anumite domenii, cu posibilităţile uneori reduse de asigurare a unei protecţii specifice, cu creşterea numărului şi amplorii mişcărilor revendicative şi de protest, cu pericolele şi ameninţările şa adresa securităţii naţionale, apărării, ordinii publice, precum şi cu pericolulul reprezentat de producerea unor dezastre, apreciem că toate acestea favorizează apariţia a numeroase tensiuni, conflicte, care nerezolvate pertinent, pot evolua în crize.

Ordinea publică - ca parte componentă a securităţii naţionale - reprezintă starea de legalitate, de echilibru si de pace, stare ce poate fi tulburată de diferite manifestări de voinţă ale unei persoane sau grup de persoane. Trebuie facută diferenţa între o tulburare „oarecare" a ordinii publice şi o tulburare ce poate duce la haos, la teroare ca şi cauză a actelor teroriste.

Intervenţia pentru restabilirea situaţiei de drept este a instituţiilor specializate ale statului, competente prin actele normative în vigoare. Putem astfel afirma că tulburarea gravă a ordinii publice :

-este efectul consumării totale sau parţiale a unui act terorist;

-poate fi ocazia ideală de a exercita un astfel de atac pentru destabilizarea ordinii de drept prin lovirea în unele simboluri sau valori ale statului, deci un punct de plecare a unui atac terorist;

-poate fi o parte componentă a unui atac terorist prin ridicarea maselor împotriva puterii politice, mişcare ce ia forma revoltelor, revoluţiilor etc.

În sensul celor prezentate, putem afirma că prin criză internă se înţelege manifestarea acută a unor conflicte, tensiuni, contradicţii sau dezastre şi/sau accidente grave, de natură să afecteze funcţiile vitale ale unui sistem (de natură socailă, politică,

economică etc.) şi pentru a cărei soluţionare este depăşită capacitatea obişnuită de intervenţie datorită periculozităţii şi amplorii.

La nivelul Ministerului Internelor şi Reformei Adminsitrative este constituit Centrului Naţional de Conducere a Acţiunilor de Ordine Publică (structură interinstituţională de suport decizional) pentru managementul acţiunilor în situaţii de criză în domeniul ordinii publice. Centrul Naţional de Conducere a Acţiunilor de Ordine Publică "*elaborează Planul de cooperare pentru îndeplinirea atribuţiilor şi sarcinilor ce revin autorităţilor de ordine publică, civile şi militare pe timpul instituirii strii de urgenţă, care se aprobă prin hotărâre a Consiliului Suprem de Apărare a Ţării, precum şi metodologii şi standarde/proceduri operaţionale, care se aprobă prin ordin al ministrului internelor şi reformei administrative*".

Dincolo de atrubuţiile expres stipulate în Hotărârea nr. 373/2088 privind organizarea, funcţionarea şi compunerea Centrului Naţional de Conducere a Acţiunilor de Ordine Publică, conştientizăm *responsabilitatea* structurilor cu rol decident în gestionarea crizelor care coordonează asigurarea funcţionării în parametri optimi a vieţii sociale, prin identificarea, monitorizarea şi menţinerea sub control a tuturor resurselor potenţial generatoare de crize, dar şi *acţiunea unitară* a autorităţilor competente şi forţelor abilitate pentru limitarea escaladării crizelor atunci când acestea s-au produs, soluţionarea, lichidarea urmărilor şi revenirea la normalitate.

Diminuarea sau înlăturarea crizelor este de dorit, dar nu se poate face decât prin intervenţia factorului conştient, subiectiv, prin voinţa şi acţiunea dirijată a oamenilor. Structurile specializate[1] ale statului realizează această acţiune.

Opinăm că managementul crizelor este o activitate deosebit de complexă care este reglementată legal, în concordanţă cu procedurile legislative deja existente la nivel european. De asemenea, de o importanţă deosebită este şi cooperarea interministerială şi civil-militară pe problemele esenţiale şi în detaliu pentru toate măsurile ce se impun. Pentru îndeplinirea obiectivelor şi asigurarea funcţiilor de sprijin pentru Ministerul Internelor şi Reformei Administrative, Centrului Naţional de Conducere a Acţiunilor de Ordine Publică cooperează cu Centrul Operaţional Naţional din cadrul Inspectoratului General pentru Situaţii de Urgenţă, Centrul de Situaţii al Guvernului, Centrul de Coordonare Operativă Antiteroristă[2], Centrul Naţional Militar de Comandă, precum şi cu celelalte centre operative constituite la nivelul instituţiilor publice reprezentate.

Orice răspuns la criză trebuie să fie în concordanţă cu Constituţia şi normele legale. Soluţionarea crizelor pe cât posibil la nivel local se va face cu sprijinul autorităţilor locale, iar când situaţia degenerează în conflict deosebit de grav autorităţile locale/naţionale vor acorda asistenţă şi sprijin total atât prin intermediul persoanalului specializat, cât şi prin resurse financiare şi materiale. În privinţa

[1] Prin structuri specializate, în sensul H.G. nr. 373/2008, se înţelege: Ministerul Internelor şi Reformei Administrative, Departamentul pentru Ordine şi Siguranţă Publică, Direcţia Generală de Informaţii şi Protecţie Internă, I.G.P.R, I.G.J.R., I.G.S.U., I.G.P.F.R.;

[2] În structura Serviciului Român de Informaţii - ca autoritate naţională în domeniu - funcţionează Centrul de coordonare operativă antiteroristă, denumit în continuare CCOA, prin intermediul căruia Serviciul Român de Informaţii asigură coordonarea tehnică a Sistemului Naţional pentru Prevenirea şi Combaterea Terorismului;

respectării drepturilor omului toate structurile acordă o importanță deosebită. Însă în situația unor tulburări majore de ordine publică, desfăşurarea de forțe speciale*, în condiții deosebite* sau prezența unor militari sau polițisti, va avea drept consecință limitarea automată a unor libertăți de mişcare a cetățenilor, drepturi care, de altfel, nu ar fi fost alterate în situații normale fără risc la adresa securității colective. Trebuie înțeles că îngrădirea temporară a unor drepturi şi libertăți nu înseamnă încălcarea sau violarea acestora de către forțele de impunere a legii, acestea fiind în condiții normale, nu numai protejate ci şi promovate (Buletin M.I.R.A, 2008).

Structurile specializate în gestionarea ordinii publice[3] au în vedere obiective care conduc la prebvirea stărilor de criză, prin:

-creşterea gradului de siguranță civică pentru toți cetățenii, a drepturilor şi libertăților fundamentale ale acestora;

-apărarea şi garantarea proprietății publice/private;

-întărirea acțiunilor de prevenire şi control a criminalității organizate (şi transfrontaliere), economico-financiare şi a corupției[4];

-accelerarea procesului de reconstrucție şi modernizare instituțională a sistemului de ordine publică conform structurilor similare din U.E.;

-perfecționarea legislației specifice şi armonizarea acesteia cu cea din mediul european;

-eficientizarea continuă a colaborării cu autoritățile din sistemul național de apărare, siguranță națională, justiție precum şi cu societatea civilă.

Îndeplinirea obiectivelor menționate se bazează pe respectarea fermă a supremației legii, a principiului teritorial şi al situației operative specifice, a prevenirii şi descurajării acțiunilor de tulburare a ordinii publice, operativității şi interoperabilității, echidistanței, nonsurprinderii, suficienței, gradualității şi proporționalității folosirii forței, colaborării cu populația etc.

Situațiile de criză pot avea o dinamică atât de rapidă încât uneori scapă de sub control. În asemenea situații, un rol deosebit îl au managerii/conducătorii instituțiilor cu responsabilități în domeniul ordinii publice care trebuie să dea dovadă de discernământ, pregătire, gândire strategică şi fermitate în aplicarea legii. Mai mult decât atât, un rol important îl are şi mass-media, care prin felul în care transmite mesajele către opinia publică poate influența hotărâtor dinamica situațiilor de criză protejând sau afectând interesele naționale.

Concluzii: În fiecare organizație, indiferent de domeniul ei de activitate există peocupări legate de disfuncționalitățile ce pot apare în interiorul ei şi care sunt capabile să pună în pericol funcționarea normală şi reputația de care se bucură. Din acest motiv a luat amploare studiul cauzelor, modului de apariție şi de manifestare ale acestor perturbări, precum şi a consecințelor acestora. Crizele ce pot afecta ordinea publică sunt considerate a fi astfel de disfuncționalități.

[3] Avem în vedere rolul M.I.R.A. în calitate de gestionar al administrației şi ordinii publice;

[4] Este de notorietate faptul că lipsa dezvoltării economice poate avea efecte periculoase favorizând corupția şi crima organizată;

Bibliografie selectivă

a. Lucrări de specialitate

[1] ANDREESCU, A., RADU, N.(2008). „Organizaţiile teroriste. Conceptualizarea terorii vs securitatea europenă", Editura Timpolis, Timişoara;

[2] BARGER, B.I. (1970) "Procesul de conducere în conducerea activităţii economice", Bucureşti;

[3] CONSTANTIN, G.(2008)."Optimizarea managementului instruirii forţelor pentru operaţii speciale", Revista Forţelor Terestre, iunie;

[4] CUHUTENCU, I (2008)."*Ordinea publică într-o abordare globală*", Buletin de Informare şi Documentare, anul VI, nr. 1/2008

[5] FRUNZETI, T (2006). "*Globalizarea securităţii*", Editura Militară, Bucureşti;

[6] PETRESCU, S.(2008)."*Ameninţări primare*", Editura Militară, Bucureşti;

[7] PETRE, V.(2008). "Operaţiunile de stabilitate în concepţia NATO şi a Uniunii Europene", Societatea Scriitorilor Militari,

[8] RADU, N. (2005). "*Recurs la siguranţa statului*", Editura Fedprint, Bucureşti;

[9] SÎRBU, B.(2008)**."**Terorismul suicidar şi combaterea manifestărilor de tipul „suicide bombing" în acţiunile de luptă împotriva terorismului transnaţional", Centrul de Stdii Postuniversitare, M.I.R.A., nr. 1/2008;

[10] TRONCOTĂ, T. (2008.) „Perspective ale terorismului internaţional riscuri şi ameninţări la adresa securităţii naţionale a României", Terorismul Azi, I.S.C.T., Vol. XXIV-XXVII, an III, Ianuarie. –Martie, Cluj**.**

b. Acte normative

[11] ***Strategia Naţională de Securitate a României, Bucureşti, 2007**;**

[12] ***Strategia Ministerului Administratiei şi Internelor de realizare a ordinii şi sigurantei publice, pentru creşterea siguranţei cetăţeanului şi prevenirea criminalităţii stradale, 2005**;**

[13] ***Hotărârea nr. 373 din 31 martie 2008 privind organizarea, funcţionarea şi compunerea Centrului Naţional de Conducere a Acţiunilor de Ordine Publică.

INTERVENȚIA MILITARĂ, SOLUȚIE A CONFLICTELOR ÎN SECOLUL XXI?

Cosmina COVATARIU*

The security environment passes through a very complex transformation process defined by two antagonistic trends: on one hand, the extension of the democratization process, the recognition of human rights and market economy principles, simultaneous with a larger cooperation and integration in European and Euro-Atlantic structures; on the other hand, a disintegration and division process of the multinational states entities. It can also be observed the continuity and diversity of military and nonmilitary risks, mainly the terrorism and also the increasing vulnerabilities of the national and international institutions towards these risks.

In the UN Charter, the prohibition to use force and force menace appears to be essential in the juridical construction of the international societies, being the result of a constant normative and historical evolution. However, we find the military action all over the world, and its fundamental political purpose is to enforce to the opposite side a certain political will by military force.

Lumea contemporană se caracterizează printr-o complexitate şi o diversitate fără precedent, generate de marile transformări revoluționare, de mutațiile care se produc pe toate planurile – politic, economic, social, tehnico-ştiințific şi mai ales al raporturilor de forță. Toate aceste transformări imprimă la rândul lor, caracteristici specifice vieții internaționale, relațiilor dintre state, prin aducerea în prim plan a unor fenomene, tendințe şi evenimente care trebuie descifrate spre a li se găsi soluții corespunzătoare pentru ca pacea omenirii, securitatea şi progresul popoarelor să fie asigurate. Desigur, multe din problemele care fac obiectul preocupării pentru binele umanității în zilele noastre au antecedente în trecutul istoric, dar contemporaneitatea le-a imprimat asemenea trăsături specifice încât aceste probleme au un conținut ce le deosebeşte fundamental din punct de vedere calitativ față de ceea ce au fost ele în trecut. Un exemplu concludent spre exemplificare este problema folosirii forței şi a amenințării cu forța care, vreme îndelungată a fost temelia esențială a sistemului de relații dintre state, de-a lungul istoriei, prin extrapolarea pe plan internațional a relațiilor inechitabile existente pe plan intern în cadrul orânduirilor bazate pe existența claselor antagoniste, pe exploatarea de clasă.

Opunându-se folosirii forței, intervenției armate, acționând pentru reglementarea pe cale politică, diplomatică a conflictelor dintre state, popoarele, forțele progresului în general au acționat, pe de o parte, pentru limitarea efectelor acestora, ceea ce s-a materializat într-o dezvoltare a dreptului umanitar, iar pe de altă parte, pentru eliminarea forței, a războiului din viața societății.

În zilele noastre, de altfel, folosirea forței şi a amenințării cu forța, sub orice formă, inclusiv războiului, sunt deja incriminate ca ilicite şi repudiate printr-o serie de tratate internaționale cu recunoaştere universală, şi în primul rând Carta Organizației Națiunilor Unite. Cu toate acestea, din păcate, forța, sub diferite forme ale războiului,

* **Sublocotenent**

continuă să fie folosită pentru promovarea propriilor interese de către unele state, invocând diferite situaţii şi motive umanitare, respectarea drepturilor omului, democraţia, reprimarea terorismului, care să justifice recurgerea preventivă la folosirea forţei.

Antecedentele istorice ale folosirii forţei, a mijloacelor militare în viaţa internaţională nu sunt nici pe departe de natură a demonstra rezultatele favorabile în ceea ce priveşte rezolvarea unor crize de mică sau de mai mare amploare. Dimpotrivă, ele au tensionat atmosfera internaţională, au introdus noi elemente de tensiune în relaţiile dintre state.

Pe de altă parte, pericolele pe care le comportă folosirea forţei, intervenţiei armate în condiţiile contemporane când revoluţia ştiinţifico-tehnică a dus la crearea unor asemenea mijloace de distrugere masivă încât însăşi existenţa umanităţii este în pericol, constituie unul din elementele fundamentale de natură a demonstra că singurele mijloace care pot contribui realmente la soluţionarea conflictelor dintre state sunt mijloace paşnice – politice, diplomatice.

Termenul intervenţie militară desemnează "interferenţa coercitivă efectuată de un actor (principal) în sfera de jurisdicţie sau de interes a altui actor sau agent"[1]. Richard N. Haass clasifică[2] intervenţiile militare după scop, în intervenţii punitive şi intervenţii coercitive. În cazul primelor, durata şi tipul acţiunilor militare este în totalitate la latitudinea actorului care intervine, având ca scop slăbirea puterii militare a statului-ţintă, în timp ce în al doilea caz încetarea acţiunii militare este condiţionată de îndeplinirea de către statul-ţintă a unor condiţii determinate.

Pornind de la exemple istorice concrete, Martin Ortega evidenţiază[3] zece modele diferite ale intervenţiei militare, care reprezintă tot atâtea scopuri politice care pot fi atinse prin intermediul acesteia:

1. modelul imperialist – un stat puternic intervine militar într-un alt stat pentru a obţine anumite avantaje, a-şi urma propriile interese sau pentru a-şi creşte influenţa în statul ţintă sau pe scena internaţională.

2. modelul colonial.

3. modelul echilibrului de putere – folosirea intervenţiei militare pentru refacerea echilibrului de putere.

4. modelul ideologic – intervenţia vizează schimbarea sistemului politic al statului statului-ţintă.

5. autodeterminarea – în scopul de a sprijini lupta pentru autodeterminare a unui grup.

6. autoapărarea – intervenţia într-un stat vecin, ca răspuns la incursiuni militare efectuate împotriva propriului teritoriu.

---

[1] Lansen P. Conley, Roberto D. Amico, Views on Military Intervention, Air University Research Web, la www.research.au.af.m

[2] Richard N. Haass, The Use and Abuse of Military Force, în Brookings Policy Brief, November 1999, No. 5 4, la www.brook.edu/dybdocroot/comm/policybriefs/pb054/pb54.pdf

[3] Martin Ortega, "Military Intervention and the European Union", *Chaillot Paper 45*, march 2001, Institute for Security Studies of WEU, la www.iss-eu.org

7. intervenţia de tip "război rece" - intervenţia celor două state de nucleu ale celor două blocuri militare în propriile zone de influenţă (Ex. Intervenţia din 1956 a URSS în Ungaria).

8. intervenţia umanitară – un stat sau un grup de state intervine pentru a uşura suferinţa unor grupuri de populaţie de pe teritoriul altui stat, fie că este vorba de a proteja proprii conaţionali sau de a acorda sprijin în caz de catastrofă umanitară.

9. intervenţia colectivă – desemnează situaţia în care comunitatea internaţională decide intervenţia militară într-un stat pentru a menţine pacea şi securitatea internaţională.

10. intervenţia punitivă – în acest model se încadrează bombardamentele americane împotriva Libiei, din 1986.

O caracteristică interesantă a intervenţiei militare este "paradoxul non-intervenţiei", evidenţiat în ultimii ani în literatura pe această temă. Adam Roberts[4] arată că în centrul dificultăţii de a analiza legitimitatea intervenţiei umanitare în sistemul ONU se situează paradoxul că, în timp ce în primii 45 de ani de existenţă, organizaţia mondială susţinea cu fermitate principiul non-intervenţiei, după 1990 practica acestei organizaţii a cunoscut un trend mai degrabă pro-intervenţionist.

Este concludent, în acest sens, un pasaj din raportul *An Agenda for Peace* al secretarului general al ONU Boutros Boutros-Ghali, care scria[5], în 1992: "*Timpul suveranităţii absolute şi exclusive (...) a trecut; teoria sa nu s-a potrivit niciodată cu realitatea. Este sarcina conducătorilor de state de azi să înţeleagă acest lucru şi să găsească echilibrul între nevoile unei bune guvernări interne şi cerinţele unei lumi din ce în ce mai interdependente.*"

Legitimitatea intervenţiei militare se poate defini ca situaţia în care ea este larg acceptată de comunitatea internaţională, fiind diferită de ceea ce este înţeles la nivelul simţului comun prin termenul *moralitate*. Evident, niciun tribunal sau o altă instanţă un poate stabili dacă o anumită intervenţie militară a fost sau nu legitimă.

Legitimitatea este, din acest punct de vedere, mai degrabă un indice compozit, care exprimă convergenţa opiniilor majorităţii actorilor de pe scena internaţională, dintre care sunt consideraţi semnificativi actorii statali, organizaţiile internaţionale, organizaţiile nonguvernamentale sau mijloacele media.

Evoluţia în direcţia eliminării interventiei militare cu forţa din relaţiile interstatale şi a rezolvarii problemelor litigioase exclusiv prin mijloace paşnice a dus la dezvoltarea unei practici internaţionale dense şi variate, în sensul cristalizării nerecurgerii la forţă ca normă de aplicare universală, între toate statele, fără excepţie. Carta prevede, în articolul 2 şi 6, că Organizaţia acţionează astfel încât statele care nu sunt membre ale Naţiunilor Unite să acţioneze conform principiilor Cartei în măsura necesară pentru menţinerea păcii şi securităţii internaţionale, deci, în primul rând conform principiului nerecurgerii la forţă şi la ameninţarea cu forţă. Fără a examina

[4] Sir Adam Roberts, The United Nations and Humanitarian Intervention in C.A.J. Coady, "The ethics of Armed Humanitarian Intervention", http:// www.usip.org/pubs/peaceworks/pwks45.pdf

[5] Boutros Boutros-Ghali, An Agenda for Peace, United Nations,1992, http://www.nationsencyclopedia.com/United-Nations/The-Secretary-General-DEVELOPMENTS-UNDER BOUTROS-BOUTROSGHALI-1992-1996.html

problema efectelor Cartei şi în special ale acestui articol faţă de statele care nu sunt membre ale ONU, trebuie să remarcăm că cele câteva state care nu au acceptat Carta până în prezent se află în această situaţie datorită unor cauze de ordin politic, ce nu au în nici un caz semnificaţia respingerii principiilor înscrise în Cartă. Dimpotrivă, ele au recunoscut adesea aceste principii, inclusiv nerecurgerea la forţă sau la ameninţarea cu forţă, în documentele multilaterale şi bilaterale la care participă.

Sistemul foarte centralizat de menţinere a păcii şi securităţii internaţionale, stabilit prin Cartă şi paralizarea funcţionării Consiliului de Securitate prin exercitarea dreptului de veto al marilor puteri, precum şi lipsa unei adeziuni totale a statelor la reglementarea paşnică a diferendelor, explică de ce statele recurg la forţă pentru a-şi promova interesele lor. În asemenea cazuri, statele nu recurg la forme de agresiune evidente, ci caută, de cele mai multe ori, să-şi justifice acţiunile pe calea excepţiilor prezumate ale dreptului internaţional de interzicere de a recurge la forţă; iar uneori, într-un context anumit, se obţine chiar şi o rezoluţie a Consiliului de Securitate în acest sens.

Dintre teoriile mai des invocate, cunoscute de mai multă vreme, menţionăm pe cea privind dreptul de a interveni pentru a proteja naţionalii, dreptul de intervenţie umanitară şi dreptul de a lua măsuri pentru a preîntâmpina o agresiune.

Cu privire la acestea, în literatura de specialitate se fac o serie de critici:

În ceea ce priveşte dreptul statului de a recurge la forţă pentru a-şi proteja cetăţenii pe teritoriul statelor străine, s-a susţinut de către SUA, în cursul dezbaterilor de la ONU, că ar exista un drept bine stabilit care ar decurge din dreptul de legitimă apărare şi că este limitat numai la forţa necesară şi apropiată pentru a proteja naţionalii. Şi cu toată această pledoarie impunea să se facă precizarea că legitima apărare nu poate exista, decât ca o formă de ripostă la o agresiune armată, şi nu oricum, susţinătorii unei asemenea practici justifică acţiunea pe care nu o consideră în contradicţie cu prevederile articolului 2, paragraf 4 din Cartă, pe motiv că operaţiunea de salvare de la Entebe (Uganda) nu ar constitui un recurs la forţă contra integrităţii teritoriale sau independenţei politice a unui stat.

În ceea ce priveşte teoria, potrivit căreia un stat ar avea dreptul de a lua măsuri preventive contra unei agresiuni care nu a avut încă loc, sau pentru a înlătura un regim dictatorial ori instaura recunoaşterea drepturilor omului, aceasta a fost invocată în cazul perfecţionării rachetelor cu care un stat poate lovi primul pentru a distruge adversarul. O asemenea teorie este, în mod clar, contrară definiţiei de legitimă apărare înscrisă în articolul 51 din Carta ONU şi în practică, statele scontează să-şi garanteze securitatea, nu prin legitimă apărare preventivă, ci pe capacitatea lor de a executa a doua lovitură. O asemenea acţiune intră în categoria actelor de agresiune.

Teoria mai veche a dreptului de intervenţie umanitară îşi păstrează actualitatea şi în zilele noastre. Fundamentarea juridică a acestei teorii se bazează pe ideea că, în cazul în care un stat a depăşit limitele în care statele se prezumă că îşi exercită puterea lor, un stat este îndreptăţit să facă uz de forţă pentru a proteja indivizii, victime ale abuzului de putere.

De altfel, în convenţiile încheiate între state cu privire la drepturile omului, sunt prevăzute mecanisme de control care se aplică şi aceasta nu implică, ci presupun că forţa armată nu poate fi tolerată. Întrucât s-a constatat că teoria încalcă în mod evident

prevederile articolului 2, paragraf 4, din Cartă, s-a încercat justificarea ei pe "necesitatea preponderentă de a acționa în conformitate cu valorile umane" sau pe ideea că salvgardarea democrației ar corespunde unei asemenea necesități. Dar, o asemenea motivare tinde să deschidă calea unui număr de noi excepții aduse principiului interzicerii generale de recurs la forță.

Chiar dacă teoria a fost îmbrățișată în doctrină de mai mulți autori, statele manifestă reținere din cauza riscului de abuz pe care l-ar putea genera, iar acceptarea ocazională a unor asemenea practici se explică pe considerente de oportunitate. În legătură cu evenimentele privind "intervențiile umanitare" din Irak şi Kosovo apar o serie de întrebări, cum ar fi:

a) Sunt acestea sau nu o violare a principiului suveranității naționale absolute, principiu codificat în articolul 2 alin. 4 şi 7 al Cartei Națiunilor Unite?

b) Este legal un conflict armat ce are la bază principiul umanitar?

c) Este compatibilă supremația dreptului cu aplicarea forței şi ce prevede supremația dreptului în cadrul reglementării internaționale?

a) Dilema principală în materia intervențiilor umanitare este aceea dacă acestea reprezintă sau nu o violare a principiului suveranității naționale absolute, principiu codificat în art. 2 alin (4) şi (7) al Cartei Națiunilor Unite? Unele state, precum China, consideră problema drepturilor omului o problemă pur internă a unui stat şi se pronunță hotărât împotriva intervențiilor umanitare; o poziție apropiată este cea care consideră intervenția umanitară un produs al culturii politice occidentale, un instrument folosit de guvernele marilor puteri pentru a putea interveni în politica celorlalte state.

O variațiune a acestei teorii este cea care afirmă că puterea hegemonică a lumii – SUA – este incapabilă de intervenții umanitare în scopuri pur altruiste şi că liderii acesteia, în mod cinic şi ipocrit, folosesc "mantaua" intervenției umanitare în scopuri având mult mai mult de-a face cu propriile interese politice. Pe fondul înmulțirii situațiilor de criză umanitară şi a diversificării formelor de răspuns al statelor la această problemă, dezbaterile în privința intervențiilor umanitare s-au înmulțit şi ele dramatic.

Unii autori pun în discuție însăşi valabilitatea în ziua de azi a sistemului westphalian de națiuni-state. Astfel, Camilleri şi Falk, în volumul intitulat retoric "The end of Sovereignty?", se declară împotriva a ceea ce ei numesc sovereignty discourse, "o cale de a descrie şi a gândi lumea ca fiind compusă în principal din națiuni-state, ca principale centre de putere şi principale centre de interes".

Aceeaşi autori subliniază necesitatea deplasării punctului de interes dinspre state spre subiectele acțiunii umanitare – oamenii şi drepturile lor ca parte a comunității internaționale. Chiar şi cei mai entuziaşti susținători ai intervenției umanitare recunosc însă că acestea trebuie să se supună unor criterii bine determinate; criteriile cvasi-unanim recunoscute în doctrină sunt:

- violarea drepturilor omului să fie evidentă şi extinsă;
- intervenția să fie multilaterală;
- natura intervenției să fie strict umanitară;
- intervenția să fie limitată şi proporțională;
- auto-determinarea să fie respectată;

- celelalte metode să fi fost epuizate.

• Primul criteriu pentru a justifica intervenţia umanitară armată constă din iminenţa sau existenţa unor atrocităţi comise de guvernul unei ţări; acestea pot fi un genocid, privarea de hrană sau orice altceva ce poate avea ca efect pierderea masivă de vieţi omeneşti.

• Intervenţia trebuie să fie luată la iniţiativa ONU sau a unei organizaţii regionale precum Organizaţia Statelor Americane (OAS) sau Organizaţia Unităţii Africane (OAU), fiind inadmisibilă intervenţia unilaterală din partea unui singur stat.

• Intervenţia nu trebuie să ascundă alte interese în afară de cele umanitare, decât, bineînţeles, interesul pentru securitatea internaţională.

• Folosirea violenţei pentru a stopa violenţa este un concept moral în sine discutabil, astfel încât trebuie avută cea mai mare grijă în mânuirea "chirurgicală" a forţei de intervenţie.

• Forţa de intervenţie trebuie să respecte valorile şi instituţiile naţiunii în care intervine, nefiind permis să-şi impună propriul sistem sau propria politică.

• ONU respectiv organizaţia regională care are iniţiativa intervenţiei trebuie să fi epuizat înainte toate celelalte metode: sancţiuni economice, etc.

b) În afara controverselor privind legalitatea sau moralitatea intervenţiilor umanitare, există de asemenea controverse privind modalităţile practice de acţiune, odată ce legitimitatea intervenţiilor umanitare în genere e prezumată. Astfel, doctrina avansează întrebări precum: care sunt criteriile ce justifică o anumită intervenţie particulară, cine are dreptul să autorizeze intervenţia, ce formă ar trebui aceasta să îmbrace sau când ar trebui să se încheie. Cele mai vehiculate îngrijorări legate de modalităţile operaţionale privesc:

- abuzul săvârşit la adăpostul intervenţiei umanitare;
- inadecvarea demarării unei intervenţii umanitare;
- posibilitatea de a face "mai mult rău decât bine".

Îngrijorarea menţionată se referă la faptul că intervenţia umanitară poate ascunde intenţii şi interese pur politice, că poate fi folosită pentru a justifica ocuparea unei ţări. Se afirmă adesea că – datorită costurilor inerente intervenţiei – guvernele statelor implicate se aşteaptă întotdeauna să beneficieze de diverse avantaje politice, ca un fel de compensaţie bine-meritată. Forma cea mai gravă de abuz ar fi deci ocuparea unei ţări, iar forma cea mai uşoară câştigarea de capital politic; între acestea două ar fi o paletă largă de abuzuri, în spatele cărora s-ar putea ascunde competiţia economică sau diverse alte interese.

Chestiunea inadecvării demarării unei intervenţii umanitare priveşte motivele pentru care îndeobşte se demarează/se justifică intervenţiile umanitare; în timp ce noţiunea de genocid, de exemplu, e cât se poate de precisă, noţiunea de drepturi umane fundamentale e în schimb susceptibilă de variate înţelesuri: e greu să dai aceeaşi întindere acestei noţiuni când vorbeşti despre Occident sau când vorbeşti despre Africa.

În sfârşit, în legătură directă cu semi-eşecul intervenţiilor umanitare din prima jumătate a deceniului '90 în Africa, s-a născut conceptul "do no harm". Alţi analişti leagă naşterea conceptului "a face mai mult rău decât bine" de operaţiunea SUA - NATO în Kosovo, mai precis de campania de bombardament asupra Serbiei, ale cărei

urmări au fost mii de victime civile; şi în acest caz putem spune că naşterea acestui concept are legătură (indirectă) cu intervenţiile umanitare din Africa, întrucât motivul bombardamentului imprecis şi de mare înălţime asupra Serbiei este faptul că Statele Unite a evitat să piardă trupe după experienţa din Somalia.

c) În ceea ce priveşte răspunsul la a treia întrebare – sunt oare compatibile supremaţia dreptului şi aplicare a forţei – răspunsul nu poate fi decât unul afirmativ, întrucât Capitolul VII al Cartei ONU acordă largi posibilităţi Consiliului de Securitate ce permite aplicarea forţei în mod legitim împotriva unui agresor.

Cerinţele faţă de aplicarea legitimă a forţei trebuie să fie coraportate cu soluţionarea cazului, atragerii la răspundere, urmărilor politice, etc. Apreciem că regulile trebuie să fie unice, în lipsa dublelor standarde, ele trebuie să fie aplicate în aceeaşi măsură faţă de cei slabi sau cei puternici, faţă de regimuri dictatoriale sau regimuri democratice. La etapa contemporană suntem în faţa procesului de creare a unui sistem de drept internaţional universal, dictat, în sensul normal al cuvântului, de statele bogate şi puternice.

Bombardarea ex-Yugoslaviei în lipsa acordului ONU a fost o agresiune şi, deci, o încălcare a dreptului internaţional. Se ridică întrebarea următoare: ce trebuie să întreprindă comunitatea internaţională în cazul când Consiliul de Securitate este blocat, iar situaţia internă într-un stat, după cum este estimată, prezintă încălcări grave ale drepturilor omului în acest stat?

Articolul 5 din Statutul NATO interzice implicarea într-un conflict, cu excepţia cazurilor de apărare a unui stat membru în urma unui atac armat. În acest context, acţiunile NATO apar ca fiind stranii din două puncte de vedere: nu a avut acceptarea din partea Consiliului de Securitate şi aceasta vine în contradicţie cu propriul statut.

NATO susţine că în Kosovo a avut loc "intervenţie umanitară". Într-adevăr, acele încălcări ale drepturilor omului ce au avut loc în Kosovo erau inadmisibile pentru comunitatea internaţională. Se poate accepta, doar parţial, că suntem în faţa unei intervenţii legale în cadrul principiului universal al autoapărării. Conflictul dintre KLA[6] şi forţele sîrbe din Kosovo, care duceau la lupta de facto cu structuri teroriste, poate fi comparat cu războiul civil din Afganistan, iar în unele cazuri cu conflictul cecen din Rusia sau problema kurzilor din Turcia, în cadrul cărora nu au avut loc acţiuni pe plan internaţional. De aceea suntem de părere că argumentul "umanitar" în susţinerea acţiunilor împotriva Serbiei este cel puţin discutabil.

Prezintă un interes deosebit Actul final al comitetului de experţi al Tribunalului Internaţional pentru ex-Yugoslavia privind legimitatea bombardării în perioada 24 martie – 9 iulie 1999. Reieşind din faptul că agresiunea, este privită de comunitatea internaţională ca una din cele mai periculoase infracţiuni internaţionale – crimă contra păcii -, analiza acţiunilor NATO în Yugoslavia în afara acestui context pare a fi lipsit de logică. Totodată are loc separarea artificială a cauzei, agresiunii statelor NATO şi urmările, încălcarea normelor dreptului internaţional umanitar.

În final, autorii Actului, deşi nu vorbesc direct, dar de facto motivează, că prejudiciul adus populaţiei civile şi obiectivelor civile pe teritoriul Yugoslaviei, constituie rezultatul unei acţiuni legale, ce avea drept scop neadmiterea unei catastrofe

[6] Kosovo Liberty Army.

umanitare. Chiar dacă vom privi acțiunile NATO în calitate de represalii legitime, trebuie să indicăm că ele nu pot fi aplicate cu încălcări grave ale drepturilor omului. Raportul prezentat de raportorul special al Comisiei de drept internațional a ONU, G. Arangio-Ruis conținea "dacă de la bun început limitele umanitare cu privire la acțiunile unilaterale ca răspuns la fapte ce contravin dreptului internațional se refereau doar la represaliile părților în conflict, la etapa contemporană, grație dezvoltării fără precedent a domeniului drepturilor omului, această problemă a ieşit pe locul doi, imediat după interzicerea recurgerii la forță".

În ciuda dezvoltărilor aduse de Declarația relativă la principiile dreptului internațional privind relațiile prieteneşti şi cooperarea statelor, înlăturarea unor îndoieli şi a unor incertitudini, textul articolului 2, paragraf 4, care prevede obligația statelor de a se abține în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințarea sau folosirea forței, rămâne încă fundamental, dar, în acelaşi timp, şi greu de ameliorat. Nu s-au adus noi excepții la interdicția generală a recurgerii la forță, față de ceea ce figurează în Carta ONU şi cu toate acestea, aplicarea acestor prevederi întampină greutăți.

Cu toate interdicțiile, foarte clar limitând folosirea forței care au fost enunțate de Cartă şi apoi precizate şi dezvoltate, războiul şi folosirea forței sunt departe de a fi dispărut din viața internațională şi nici nu are loc recursul la forța armată admis de Carta ONU în cazul agresiunii.

Carta are la bază două comandamente: (a) o acțiune coercitivă de executare ce nu poate fi dusă cu succes, decât dacă toate marile puteri consimt şi (b) marile puteri au toate acelaşi interes general de a împiedica războaiele. Împărțirea lumii în zone de influență, dreptul de veto oferit marilor puteri-membri permanenți în Consiliul de Securitate, au devenit un mijloc de paralizare a oricărei acțiuni destinate asigurării păcii.

Consiliul de Securitate nu poate constata, în mod obiectiv, existența unei amenințări la adresa păcii, în sensul articolului 39 din Cartă, deoarece statele considerând cazuri de agresiune ca acte licite, invocă legitima apărare; exercitarea dreptului de veto a împiedicat Consiliul de Securitate să ia măsurile de constrângere prevăzute de articolul 41 şi a lărgit, în mod considerabil, dreptul de legitimă apărare individuală şi colectivă conferit de articolul 51.

Tristul experiment care s-a numit Kosovo, dar mai ales conflictul armat din Irak au confirmat, cum nu se poate mai sugestiv, concepția lui Nicolae Titulescu, potrivit căruia "ordinea va fi asigurată şi pacea garantată numai în ziua în care dreptul va străluci ca un răsărit de soare în sufletele tuturor oamenilor". Dar, un asemenea deziterat care exprimă speranțele tuturor oamenilor de bună credință se poate împlini numai în condițiile în care există încredere în Organizația Națiunilor Unite şi întreaga comunitate internațională va manifesta un profund ataşament față de principiile Cartei Națiunilor Unite ca fundamente indispensabile ale unei lumi mai paşnice, mai prospere şi mai drepte, prin ridicarea principiilor demnității umane, egalității şi echității la scară mondială, ca valori universale ale întregii umanități. Trebuie să se înțeleagă că, o ordine mondială justă bazată pe preeminența dreptului nu se poate realiza, decât, în sistemul consacrat prin Carta Națiunilor Unite, chiar dacă vom accepta că unele din principiile acesteia trebuie redefinite, tot aşa cum se simte nevoia

reformării organizațiilor internaționale existente, printre care desigur şi ONU, în concordanță cu exigențele lumii contemporane.

Astăzi, se impune mai mult ca oricând creşterea rolului ONU care trebuie să devină un organism internațional mai puternic şi mai eficient, în măsură să răspundă aspirațiilor de pace, colaborare şi progres ale tuturor popoarelor.

Potrivit Cartei ONU, un vector de bază în viața internațională trebuie să-l constituie principiul abținerii de la amenințarea cu forța sau de folosirea forței împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat coroborat cu principiul egalității suverane a statelor. Iată de ce, democratizarea Organizației Națiunilor Unite, prin consolidarea acestor principii, a devenit o necesitate imperioasă. Iată de ce ar fi firesc, ca plenitudinea puterii în cadrul ONU să fie conferită Adunării Generale, unde nu există privilegiul membrilor permanenți, cum se întamplă în cazul Consiliului de Securitate.

Este necesară, deci, democratizarea întregii vieți internaționale, astfel încât vocea fiecărei țări, indiferent de mărimea ei, să fie auzită şi respectată. Valorificarea experienței acumulate pană în prezent şi corelarea cu mai multă pricepere a diferitelor mijloace de soluționare paşnică a diferendelor va determina creşterea eficienței acestui important mecanism al dreptului internațional. Desigur, îmbunătățirile ce se cer a fi aduse structurilor de ansamblu ale construcției păcii trebuie să vizeze, în primul rând, creşterea rolului Adunării Generale în soluționarea pe cale paşnică a oricăror diferende internaționale.

Este necesară o reformă cuprinzătoare a Consiliului de Securitate, care să conducă la democratizarea acestui organism. Astfel, ar putea intra în discuție includerea printre membrii permanenți a Germaniei, Japoniei, Braziliei şi Indiei. De asemenea, s-ar putea examina posibilitatea eliminării, în acelaşi timp, a privilegiului dreptului de veto, şi găsită o procedură de vot echilibrată care să împiedice blocarea luării unor decizii în cadrul Consiliului de Securitate. De-a lungul existenței organizației, lipsa de eficiență practică a sistemului de veto al celor cinci mari puteri dar şi necesitatea ca toate statele lumii să fie angajate efectiv în eforturile de menținere a păcii şi securității internaționale au fost de natură să determine cerința de democratizare a modului de funcționare a Consiliului de Securitate.93 Se mai pune şi problema delimitării mai riguroase a rolului şi funcțiilor Consiliului de Securitate şi a modului de elaborare şi adoptare a deciziilor în acest organism.

Nu în ultimul rând, se impun îmbunătățiri şi completări ale Cartei ONU în lumina exigențelor lumii contemporane. Nu trebuie să existe decât o singură categorie de state: aceea de membri egali ai ONU, fără deosebire de mărime, de potențial economic sau militar. În ciuda acestor deficiențe, Consiliul de Securitate a fost şi rămâne organismul ONU abilitat să asigure mobilizarea şi reacția rapidă, dacă este cazul în contracararea noilor amenințări de care nu duce lipsă omenirea.

În vederea atingerii parametrilor dezirabili, la discuțiile pe această temă în cercurile organizației mondiale, precum şi în rândul specialiştilor se desprinde , căpătând noi contururi, idea că reforma Consiliului de Securitate este absolut necesară şi că ar trebui să respecte câteva criterii, de exemplu:

- să conducă la o mai mare eficienţă procesul de luare a deciziilor în cazul acelor state care pot şi trebuie să contribuie cel mai mult financiar, militar şi diplomatic la activitatea ONU;

- să asigure includerea ţărilor reprezentative, pentru componenţa ONU – în special a ţărilor în curs de dezvoltare – în procesul de luare a deciziilor;

- să nu diminueze eficienţa activităţii Consiliului de Securitate;

- să consolideze caracterul diplomatic şi responsabil al acestui organism.

Pe această bază, credem, că s-ar putea avea în vedere cele două modele alternative de lărgire a componenţei Consiliului de Securitate[7], care au fost reţinute în rândul specialiştilor:

-modelul A – extinderea Consiliului de Securitate la ambele categorii de membri (permanenţi/nepermanenţi), prin alocarea a 6 noi mandate de locuri permanente şi a 3 noi mandate nepermanente;

-modelul B – extinderea Consiliului de Securitate prin crearea unei categorii de membri semi-permanenţi cu 8 mandate de câte 4 ani, reînoibile, plus un loc nepermanent.

Atitudinea satelor membre ONU faţă de reformă este determinată, în principal, de statutul lor în ierarhia actuală şi de priorităţile naţionale proprii. Reforma este de dorit şi necesară, dar va fi foarte greu de realizat din cauza unor raţiuni strict politice şi nu doar datorită unor factori tehnici şi juridici. Va fi cu siguranţă foarte complicat să se negocieze şi să se încheie un acord. Ar fi o mare victorie a Umanităţii şi o înfrângere a celor care răspândesc idea unui şoc între civilizaţii şi, de asemenea, un pas mare înainte pentru dialogul culturilor şi civilizaţiilor şi s-ar putea obţine ceea ce Kofi Annan, în calitatea sa de fost Secretar General ONU, numea "alianţa civilizaţiilor".

Problema democratizării Consiliului de Securitate în cadrul larg al relaţiilor internaţionale rămâne o problemă crucială, iar această situaţie se va prelungi cel mai probabil şi în viitorul apropiat.

În lupta asiduă de menţinere a păcii şi securităţii internaţionale, statele lumii, în marea lor majoritate, iau măsuri colective eficiente pentru prevenirea şi înlăturarea ameninţărilor împotriva păcii şi pentru reprimarea oricăror acte de agresiune sau altor încălcări ale păcii. Ele înfăptuiesc, prin mijloace paşnice şi în conformitate cu principiile dreptului internaţional, aplanarea ori rezolvarea diferendelor sau situaţiilor cu caracter internaţional care ar putea duce la o încălcare a normelor şi relaţiilor dintre acestea.

Profesorul Gheorghe Moca[8] susţine că "relaţiile de pace şi de securitate cu participarea şi în beneficiul tuturor statelor lumii nu pot să aibă loc decât în temeiul

[7] Componenţa actuală a Consiliului de Securitate este de 15 membri ai Organizaţiei Naţiunilor Unite, dintre care 5 membri permanenţi cu drept de veto desemnaţi prin Cartă: China, Franţa, Federaţia Rusă, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, şi 10 membri nepermanenţi aleşi de Adunarea Generală pe o perioadă de doi ani, pornind de la criteriul repartiţiei geografice echitabile şi al contribuţiei la menţinerea păcii şi securităţii.

[8] Moca Gheorghe, Drept internaţional public, vol1, - Bucureşti: Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Drept, 2003, p.3.

dreptului internațional, al respectării principiilor, normelor şi instituțiilor sale de către toți şi în interesul tuturor".

Aceeaşi idee este exprimată nu numai în actele adoptate de Adunarea Generală[9] a ONU, dar şi de literatura de specialitate care susține că dreptul internațional s-a ridicat la noi dimensiuni conceptuale, are finalități clar conturate în menținerea, promovarea şi consolidarea păcii şi dispune de mijloace de intervenție în eventualele focare dintre state. Ideea generalizatoare a luptei pentru menținerea şi consolidarea păcii se orientează spre stoparea cursei de înarmare a statelor, spre prevenirea conflictelor sau soluționarea lor pe calea dialogului şi negocierilor în etapele incipiente.

În acest sens, dreptul internațional pune accentul pe:

▪ eliminarea stărilor de conflict şi tensionare dintre națiuni şi popoare pe calea înțelegerilor reciproce, a dialogului, conlucrării şi a negocierilor civilizate;

▪ instituirea unei societăți fără arme şi fără de violență ;

▪ renunțarea la concepții care promovează violența între popoare ;

▪ abținerea de la amestecul în viața internă a statelor şi țărilor ;

▪ schimbarea mentalității unor conducători ai puterilor mari, conducători care se văd cuceritori şi asupritori ai unor popoare mai mici şi mai slab dezvoltate din punct de vedere economic, politic, cultural, militar, diplomatic, etc.;

▪ renunțarea la perfecționarea armelor de distrugere în masă ;

▪ încetarea sau cel puțin abținerea de la atacul psihologic despre un eventual război atomic şi menținerea unui climat psihologic tensionat.

Pentru îndeplinirea acestor premise, se desprind următoarele cerințe şi exigențe:

a) eliminarea suspiciunii şi neîncrederii din raporturile dintre națiuni şi popoare;

b) promovarea unui climat de natură a favoriza buna conviețuire a popoarelor, în condițiile respectului reciproc al ființei şi demnității fiecăruia;

c) dezvăluirea cauzelor actelor şi faptelor de natură a genera stări de încordare şi conflict în relațiile dintre state.

Aceste exigențe constituie obiective ale dreptului diplomatic care caută mijloace şi metode noi de a le pune în aplicare. De exemplu, în actele internaționale cu privire la neproliferarea armelor nucleare şi chimice, statele părți se arată conştiente de consecințele distrugătoare, pe care le-ar produce întregii omeniri un război nuclear sau chimic, de necesitatea eforturilor care urmează a fi depuse pentru a preîntâmpina pericolul izbucnirii unor asemenea războaie şi pentru a adopta măsuri de garantare a securității popoarelor. Statele semnatare a tratatelor, convențiilor, protocoalelor din acest domeniu sunt deplin convinse că proliferarea armelor nucleare, chimice şi bacteorologice ar spori în mod considerabil pericolul unor războaie fără precedent, care ar nimici viața în general, fapt ce le face să cheme statele deținătoare şi pe cele nedeținătoare de arme nucleare la:

[9] Carta drepturilor şi îndatoririlor economice ale statelor, adoptată prin Rezoluția 3281/XXIX din 12 decembrie 1974
//http://www.un.org; Declarația asupra principiilor de drept internațional referitoare la relațiile prieteneşti şi cooperarea dintre state, 1970, //http://www.un.org.

▪ abţinerea de a recurge la ameninţarea cu forţa, sau folosirea ei împotriva integrităţii teritoriale sau independenţei politice a oricărui stat, ori în orice alt mod incompatibil cu scopurile Naţiunilor Unite;

▪ stabilirea şi menţinerea păcii şi a securităţii internaţionale;

▪ încetarea cursei înarmărilor nucleare şi la întreprinderea de măsuri efective în direcţia dezarmării nucleare;

▪ interzicerea producerii, dobândirii, stocării, dezvoltării, conservării şi folosirii armelor chimice şi distrugerea acestora;

▪ întărirea încrederii între state, în scopul de a facilita încetarea producţiei de arme nucleare;

▪ încheierea unui acord cu privire la preîntâmpinarea unei largi răspândiri a armelor nucleare.

În pofida numeroaselor tratate internaţionale şi a exigenţelor lor de combatere a goanei înarmărilor şi a perfecţionării tehnicilor de luptă, comunitatea este tentată să se înarmeze şi să se pregătească de război, să perfecţioneze la nesfârşit tipurile de arme existente, să creeze altele noi: nucleare, termonucleare, bacteriologice, chimice, etc. În acest sens, pregătirile de război constituie un pericol grav contra păcii şi a securităţii fiinţei umane pe Terra.

În concluzie, actualul sistem de securitate internaţională trebuie să aibă ca principal obiectiv prevenirea declanşării unor agresiuni sau atacuri prin: eliminarea disensiunilor pe cale diplomatică şi politică, descurajare, inducerea temerii de consecinţe, etc. Sistemul de securitate nu trebuie să reacţioneze ci să acţioneze înainte ca agresiunea (atacul) să se producă pentru a nu permite evoluţia situaţiei spre un conflict deschis.

Având în vedere luările de poziţie ale SUA, Marii Britanii, Franţei, Rusiei, Indiei, Chinei, Turciei şi Israelului care se declară în favoarea "acţiunilor preventive", atunci când interesele de securitate le sunt periclitate, demonstrează că este doar o chestiune de timp până când dreptul la autoapărare va fi interpretat în acest mod pentru a face faţă cu succes ameninţărilor şi atacurilor teroriste. Pentru evitarea unor posibile complicaţii pe plan internaţional, în contextul războiului antiterorist, ar fi necesar ca societatea internaţională să-şi sporească eforturile în vederea adoptării unei definiţii general acceptate.

Dificultatea de a defini terorismul se datorează unor viziuni politice diferite care pot, prin negociere, să fie armonizate într-un viitor mai mult sau mai puţin îndepărtat.

În orice caz, dincolo de aceste opţiuni divergente "în prezent este tot mai răspândită opinia că legitimitatea unei cauze nu justifică prin ea însăşi recurgerea la anumite forme de violenţă, în special, împotriva inocenţilor".[10]

Acest punct de vedere, în opinia noastră, ar putea constitui baza consensului comunităţii internaţionale asupra unei posibile definiţii a terorismului internaţional.

[10] Mihăilă M., "Elemente de drept internaţional public şi privat" – Bucureşti: Editura All Beck, 2001. – 480 p.

Bibliografie

Publicații de specialitate

[1] CÎNDEA, I, "Războiul şi pacea. Înnoiri conceptuale în relațiile internaționale contemporane".

[2] MIGA-BEŞTELIU R., "Drept internațional public", vol.1–Bucureşti: Editura All Beck, 2005.

[3] MIHAILA, M, „Elemente de drept internațional public şi privat", Editura All Beck, Bucureşti, 2001.

[4] MOCA, Ghe, DUȚU M, „Drept internațional public", Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2003;

[5] NYE, Joseph S. Jr - *Descifrarea conflictelor internaționale* – Editura Antet, Prahova, 2005.

Articole:

[6] FRUNZETI, Teodor, "Intervențiile umanitare", Revista "Gândirea Militară Românească" nr. 4, 2005

Adrese web:

[7] www.iss-eu.org , Institute for Security Studies;

[8] www.un.org, United Nations official website;

[9] www.nationsencyclopedia.com/United-Nations/index.html, United States Institute of Peace website.

INDEX DE AUTORI

ANCUȚ, Isabela, 79, 89
ANCUȚ, Mariana, 245
ANDREESCU, Anghel, 47
BALINT, Zoltan, 308, 312
BĂDULESCU, Aurelian, 196
BRATOSIN, Manuela, 174
CALOPĂREANU, Gheorghe,271, 276
COBUZ, Cezar, 129, 146
COMŞA, Corina Nicoleta, 170
CORDUNEANU, Aurel, 214
COVATARIU, Cosmina, 317
CREȚU, Gabriel, 281
CSERI, Georgiana, 224
DĂNILĂ, Ştefan, 234
DELCEA, Cristian, 196
GEAMĂNU, Marinela, 264
FURNICĂ, Pascu, 103
GOGOȚ, Gabriela, 183, 189
GUDEI, Corina, 9
HULEA, Florin, 308
IONESCU, Costică, 25
MAIER, Cristina Laura, 118
MOLDOVAN, Amelia-Mariana, 296
MOLDOVAN, Nicuşor, 296
MURARIU, Ioana, 264
PÎRVA, Mihai, 57, 68
POPA, Teodor, 255
RADU, Nicolae, 47
SILION, Costică, 30
SÎRBU, Benedict, 312
STOICA, Alexandru, 214
UNGUREANU, Adriana, 40

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 18.11.2008

Hârtie: A3 Format: A5
Coli de tipar: 15,25 Coli editură: 7,625

Lucrarea conține 330 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE
Şoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: http://cssas.unap.ro

100/1525/08 C218/2008